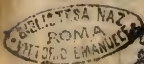

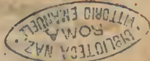

PARADOXORVM
MEDICINAE

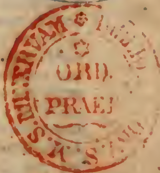
LIBRI TRES, IN QVIBVS SANE multa à nemine hactenus prodita, Arabum' ætatisq; nostræ medicorum errata non tantum indicantur, sed & probatissimorum autorum scriptis, firmissimisq; rationibus ac argumentis confutantur, D. Leonardo Fuchsio Marchionum Brãdenburgeñ. archiatro autore.

OBITER DENIQVE HIC SEBAstiano Montuo medico Riuoriensi respondetur eiusq; annotatiunculæ velut omnium frigidissimæ prorsus exploduntur.

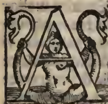

VENETIIS M D XLVII.

C

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC Domino D. Huldricho duci Vuittembergensi & Deckensi, Comiti Mõtisbelgardorum, pietatis & studiorum Mecoenati, Leonardus Fuchsius. S. D.

NNO abhinc quarto, Illustrissime Princeps, libellum quendam Errata recẽtiorum Medicorum à me inscriptum edidi, nulla sanè alia occasione vt id facerẽ motus, nisi quòd sperabam hoc pacto fieri, vt multorum velitatione veritas ipsa hactenus crassissimis ignorantiæ nebulis obducta, clarius tandem intueretur. Dum enim mecũ reputarẽ quantũ à prisca atque adeò recta medẽdi ratiõe nostræ tẽpestatis Medici desciuissent, quòd quisque fermè peculiarem quem imitaretur autorem, eumq; plerunq; indoctissimum sibi proposuisset, quodq; in vniuersum omnes, herbarũ penitus neglecta cognitione, remedia falsa pro veris arripuissent, operæpretium me facturum existimaui, si illos in viam reducerem, atque vt in legẽdis medicinæ scriptoribus delectum aliquem adhiberẽt, monerẽ. Proinde quo idipsum commodissime efficerem, non grauatus sum errata aliquot Medicorum quæ antea Leonicenus, Brissotus, Manardusq;, viri longe doctissimi memoriæ prodiderunt, quæq; ego ex assidua veterũ scriptorum lectione animaduerteram, in vnum librũ redigere, formulisq; excudenda tradere. Quem quidem laborem eo gratiorem fore putaui, quòd singula planius quàm cæteri explicuissem. Nam quæ illi interdum in transcursu tantum attigere, succincteq; annotarunt, ea nos copiosius, & quod dici solet, ἀμαθέστερον καὶ σαφέστερον explanauimus. Multa denique quæ illi ipsi nudis solummodo verbis citra omnem confu-

Quare errata recẽtiorũ medicorũ antea inuulgarit.

tationem produxerunt, ea nos affatim probatissimorum autorum placitis explosa veritatis studio flagrantibus exhibuimus. Atque adeo bona spes erat conatum hunc nostrum à nullo non laudatum iri, præsertim cum ea in studiis dissensio ac conflictatio Hesiodo, atqueadeo Galeno nostro, vt quæ mortalibus lõge vtilissima sit, probetur. In ea siquidẽ multo melior victi quàm vincentis conditio existit, victus nanq; veritatis agnitionem, qua nihil prius neque antiquius viro bono esse debet, reportat. Quod si itaque quis vere ac candide reprehendit, tum subinde doctior discedit qui perstringitur: sin falso, tũ acuitur, extimulatur, expergesit, redditur attẽtior, animaturq; magis ad veri defensionem. Atque hinc est quòd hi quibus noui subinde exoriuntur antagonistæ, nũquam non acrius ad propulsanda argumẽta sibi obiecta insurgant. His ergo rationibus adductus, vigilias meas quas magnis laboribus confeceram, non ingratas medicis fore confisus sum, quod non paucis vt ad meliora aspirarẽt, calcaria addere posse sperarẽ. Atq spes illa me planè fefellit, neque enim tum constabat ea nostra esse tempora, quæ correctricem manum prorsus respuerent: quapropter mox publicato libello inuẽti sunt, qui me nulla alia causa in hanc arenam descendisse dicerent, nisi vt bonis viris detrahendo, eorumq; errata detegẽdo negocium facesserem, mihiq; nomẽ & famã apud posteros conciliarem, cum tamẽ ab eo animo semper fuerim alienissimus, vt qui alienæ laudis obtrectatione nunquam eruditior videri voluerim. Scio enim q̃ detestandum, quàm insolens ac stolidum hoc sit hominum genus, quod alienis tantum insectandis vitiis, omnes suæ eloquentiæ neruos intendit, neque subinde quicquam quod commodo esse possit studiosis, præter mera conuicia profert. Hi enim vtcunque maledicendi copia cristas erigant, doctiq; videri cupiant,

Dissensio in studiis veteribus probata.

Tempora nostra correctricem manum respuere.

nunquam tamen id esse quod volunt mihi persuadebunt. Proinde cum in taxandis medicorum quorundam erratis, vt docerem ac monerem potius quàm quòd morderem studuerim, nō est cur illorum quenquam voces moueant, qui me conuiciandi tantum libidine exagitatum, prouinciam hanc obiisse temere ac mendaciter clamitant. Non defuerunt denique qui damnarent quòd multa ex aliorum commentariis in meum librum transtulerim, atque adeo alienis plumis veluti Aesopica cornix superbierim, quasi summi olim autores idipsum non fecerint. Nam quale vastū hoc naturalis historiae opus, quod ex variis autoribus congessit Plinius, erit, si omnia quae ille ex aliis decerpsit, inq; suum vsum transtulit, eximas? Quid Solino reliquum erit, si ex eius Polyhistore quae ex Plinio desumpsit auferas? Non'ne vt alios omittam, Terentius quoque inter Comicos facile princeps, se multa in Andriam suam ex Menandri Perinthia transtulisse, atque vsum esse pro suis fatetur, inq; eo se magnorum autorum, Naeuii & Plauti exemplum secutum esse ait? Sed istos missos faciamus, atque Medicos potius quos idem factitasse constat, producemus. Non'ne inter Graecos Oribasius volumen illud suum à septuaginta libris quos continet ἑβδομηκοντάβιβλον appellatum, ex aliorum qui illum aetate praecesserunt medicorum monumentis consarcinauit? Id certe quod praeter Paulum Aeginetam, graecum etiam epigramma quod circunfertur abunde testatur, illum ἄλλοθεν ἄλλα ἰητρῶν πρωτέρων ἄνθεα decerpsisse dicens. Et Paulus etiam ipse, singula fermè ex Galeno & Oribasio mutuatus est, immo multa quidem ad verbum ex illis transcripsit. Caeterum Arabes in vniuersum omnes, quos tamen aduersarii mordicus tenent, & in optimorum etiam autorum censu esse iudicant, quid aliud conati sunt, nisi quod ex aliorū, Hip-

Licet ex aliis autoribus nonnulla i nostrū vsum trāsferre.

Arabes Graecorū transcriptores.

pocratis, Galeni ac Pauli potissimũ, retextis sertis nouas subinde corollas concinnarent? Vix enim pagina est, nisi vbi sua assuunt somnia, quam non ex Græcis desumpserint. Vtcunque tamen referendis aliorũ tantum sententiis operã omnem impenderint, nemo tamẽ aduersatiorum hactenus repertus est, qui factum hoc illis vitio dederit. Mirum itaque cur in me reprehendãt, quod in magnis autoribus Græcis & Latinis atque adeo Arabibus ipsis, neq; alii neque ipsi reprehendere ausi sunt. Et quid attinet factum hoc meum magnorum virorum exemplo tueri, qui ingenue semper fassus sum, fatearq; hodie, me Leoniceni, Brissoti, ac Manardi laboribus non parũ adiutum esse, neq; vnquam ex illorum monumentis quicquam in vsum meum transtulisse, vbi non simul eorundem honorificam mentionem fecerim? Satis enim constat, benignũ & plenum ingenui pudoris esse, vt Plinii verba vsurpem, fateri per quos profeceris. Insuper fuerunt quibus libelli quoque inscriptio molesta fuit, vt quæ recentiores medicos dedecorare, & erroris temere insimulare videretur, tam delicatæ sunt medicorum nostræ tempestatis aures, vt quæ nihil nisi solennes titulos, haud secus quàm hodie ματαιόλογοι quidam audire possunt, tantum abest vt leuiter saltem de errore etiam manifestissimo admoneri patiãtur. Hinc vt omnibus omnium studium hoc meum suggillantium cauillationibus respondendi esset occasio, vtq; æquum mihi lectorem facerem, simulq; suspicione mala optimos quosque liberarem, libellum à πρωτοτύπῳ tũ inuulgatum denuo sub incudem reuocaui, vt scilicet nemo non intelligeret nullo alio nomine me hoc scribẽdi munus suscepisse, nisi vt frequenti hac velitatione veritas ipsa indies magis atq; magis ex densissimis tenebris emergat, in apertumq; prodeat. Idq; vt facerẽ in primis errata inumera, typographi incuria admissa

Occasio ẽdẽdi paradoxa.

ſuadebant, quæ certe neceſſe erat vt in altera iã editione emendarem, nequis noſtra culpa eadem eſſe commiſſa temere ſuſpicaretur. Ad hæc plura erant in prima editione quæ nuda admodum, minusq́; elaborata videbãtur, hæc locupletiora caſtigatioraq́; reddidi. Nam vt aperte & ingenue fatear, dum colligẽdis medicorum erroribus operam nauabã, multa à meipſo deſiderabantur, neque enim græcus ad manum erat Galenus, neque in plerisque operibus ſatis latine nobis hoc tempore loquebatur, adeo vt nihil mirum ſit, ſi ex deprauatiſſimis Latinis codicibus, quibus tum ſolis vtendum erat, pleraque non ſatis Galeni mentem referentia citauerim. Quare vt paſſim genuinam autorum ſententiam haberent veritatis ſtudio flagrãtes, nuſquam non in iis paradoxorum libris græca adferre curauimus. Neque parum ad ſecundam hanc editionem me Sebaſtiani Montui medici Riuorienſis nuper editæ annotatiunculæ, in quibus nonnulla à nobis in erratis medicorum affirmata, ſi diis placet, conatur euertere, inuitarunt. Nam cum pertenues admodũ eſſe vidiſſem, talesq́; quas quiuis mediocriter ſaltem doctus diluere poſſet, peculiarem non videbãtur mereri apologiam. Ne tamen prorſus tacendo rudibus & imperitis hominis iam octogenarii imponeret autoritas, conſultius viſum eſt obiter in his paradoxorũ libris ad earundem confutationem diuertere. Erſi autem paucis hominis argumenta confutauerimus, ita tamen expugnauimus, vt nemo non videat illa fuiſſe omnium frigidiſſima. Quapropter mirari ſatis nõ poſſum, cur Symphorianus Chãpegius ridiculas has nugas non ſolum impenſe commendare, atque adeo ſarcire & tegere, verumetiam publicare voluerit, cum tamen metipſe Montuus, probe nimirum ſibi conſcius, ab illarum editione abhorruerit. Sed quãdo eiuſmodi ineptus libellus vnice delectatur Champegius,

Mõtui annotatiũculæ.

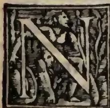
Symphorianus notatur.

per me sibi licebit vt dignum sit tali patina opercu- lum. Optarem autem quo sibi à similium libellorum editione temperaret, ne ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐξάγειν videretur. Quo ad Mõtuum iam senem admodum attinet, non est certe cur illum in meam pertrahi posse sententiam sperẽ: difficile nanq; est, vt diuus Hieronymus ait, senum mutare linguam: tam enim præfracto animo sunt, vt opinionem quam semel conceperunt, aut nunquam, aut omnium ægerrime exuant, hancq; eo pertinacius defendunt, ne vulgo indoctiores habeantur, omniaq; scire videantur. Præterea vt opus quod incudi reddidimus delicatulis illis doctorculis paulo gratius quàm antea fieret, inscriptionem quoque immutare volui, vt si opus tractatione placere non posset, inscriptione saltem placeret. Nulla autem, mea quidem sententia, cõmodiore inscriptione q̃ τῶν παραδόξων insigniri potuit; singula nãque quæ hic tractantur, præter vulgarium medicorum sententiam opinionem'ue dicta videntur. Et vt planè nouam faciem opus vniuersum indueret, lõge alio quàm in priore vsi sumus ordine, multa quoq; huic editioni adiecimus quæ in alia desiderantur, quæq; nemo aliorum adhuc attigit, vt sit sanè multo quàm prima auctior. In nonnullis etiam, ne & id dissimulem, à meipso dissentio, αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι esse solent. Quid multa? ita omnia immutauimus, vt planè nouum iam, ac recens natum opus esse appareat. Et iratum mihi habeam Apollinem ac Musas omnes, si non præsentis operis instauratio multo maioribus vigiliis mihi constiterit, quàm superior erratorum editio. Hoc autem quicquid est operis, Illustrissime Princeps, cur Celsitudini tuæ nuncupare non dubitauerim, in primis vetus ac summum erga C. T. studium, amorq; immensus fecit: qui etiam interim dum aduersis mirum in modum premereris,

Inscriptionis ratio.

perseueranter durauit, eo quo nescio quid magni de te animus mihi semper præsagiebat. Accipe igitur Illustrissime Princeps explicita fronte nostros hos paradoxorum libros, eosq; à sycophantarum, quorum hoc turbulentissimo seculo numerus omnium maximus est, morsibus defende. Neque enim deerunt qui opusculum hoc meum incessuri sunt, tanta enim est liuoris malignitas, vt nihil reperias, vtcunque etiam exactum fuerit, quod ille dentibus suis non configat. Nihil autem mirum inuidos illos maledictis deprimere, quod assequi nō possunt. Tu itaque strenue illorum latratus compescito, & munusculum hoc, exiguum licet, ab animo tamen C.T. deditissimo, tuiq; amantissimo profectum, expassis vlnis suscipito, ita enim non me tantum, sed & alios quamplurimos ad maiora scribenda inuitabis. Vale feliciter.

LEONARDI FVCHSII IN LIBROS Paradoxorum medicinæ, ad studiosos veritatis Præfatio.

NIHIL in vita humana periculosius nihil tam pestilens, nihil denique magis detestandum, quàm teneros iuueniles'q; animos his imbui, quæ operæpretium fuerit aliquando dediscere. Nam ita natura comparatum est vt aut nunquam, aut omnium certe difficillime eorum quæ à tenera ætate hausimus, obliuiscamur. Siquidē natura, Quintiliano teste, tenacissimi simus eorū quæ rudibus annis percipimus, & hæc ipsa magis pertinaciter hærent, quæ deteriora sunt. Perinde nanq; vt sapor quo noua imbuimus durat, lanarumq; colores quibus simplex ille candor mutatus est elui non possunt, ita ægerrime ea quæ ab ineunte ætate, & à te-

Iuueniles animi optimis imbuendi.

Lib. 1. cap. 1.

ñeris, vt aiunt, vnguiculis auide didicimus extirpantur & funditus tolluntur. Hinc cum ineluendis quæ semel insederint vitiis labor difficultasq; sit, grauiusq; dedocendi quàm docendi onus existat, haud imprudenter Timotheum olim musicum fecisse constat, quod à discipulis ab aliis prius parum apte institutis, duplicē exegerit mercedem, vnam equidem vt bona artis doceret, alterā vt dedoceret ineptias. Proinde cum & huic qui cum ipso fermè nutricis lacte errores sugit, inq; prauæ doctrinæ secta educatus est, Galeno autore, geminū tempus necessarium sit, vnū in quo errores prauasq; opiniones dediscat, alterum in quo melioribus se exerceat, consulto fecerint medicæ professioni nomina daturi, si iis non assueuerint, quæ olim rursus dediscenda erunt. Id quod eo magis conabūtur, quòd Hippocrate teste, vita breuis, ars vero medendi longa sit. Quapropter minime cōmittēt vt temporis occasionē, quæ præceps admodum existit, in nullius momēti rebus, iisdemq; deterrimis, addiscendis temere cōterant, sed optima sibi potius primum discēda proponant, ne olim in dediscendo multo maiori quàm discendo opus habeant opera. Multo nanque consultius est primū ea quæ optima sunt, etsi minima etiam videantur, haurire, vt scilicet deinceps cum priora dediscenda essent, animū maioribus applicare integrum sit. Tum vero optimā discendi rationē sibi proposuerint, vbi à purissimis fontibus potius quàm cœnosis riuulis, lacunis'ue putidis, præstantissimæ artis medicæ rudimenta haurire voluerint. A fontibus autem haurient si ex Græcis, minime autem Arabibus, eius artis præcepta didicerint, quòd in illis nihil non purum, nihil non eruditum, nihil porrò quod non summo iudicio excultum depromptumq; sit, inueniri queat, in his vero nihil fermè quod non rancidum putidum'ue sit, offendi pos-

Timotheus clarus in arte tibiarum. Libro. 7. ther. met. cap. 3.

1. Aph. 1

Optima discēdi ratio.

Medicinæ fontes.

ſit: quamuis præter inconditam ac planè ineptam,
adde etiam obſcuram dicendi rationem; omnia pe-
nè quæ docent, quandoquidem plus quàm δὶς διὰ
πασῶν à veritate diſſideant, Ariſtarchi virgula digna
exiſtant. Quòd ſi enim quicquam in iis eſt quod imi-
tari mereatur, è Græcis certe ſumptum eſſe putato:
neque enim alios Arabes quàm reliquorum, Græco-
rum præſertim, tranſcriptores fuiſſe conſtat. Licet in
Græcorum referendis præceptis vim tractãdi artisq;
prudentiam neglexerint, omnia enim turbarunt, om-
nia peruerterunt, nullumq; ſibi docendi ſcopum pro-
poſuerunt, verum modo hoc, modo illud attigerunt,
adeo frigide, adeo leuiter & oſcitãter, vt reticuiſſe pe-
nitus ſatius fuiſſet. Quid multa? Arabes quotquot
fuerunt, nihil aliud ſtuduerunt, quàm vt fucorum in-
ſtar alieno labore partis fruerentur, ſeq; alienis atque
adeo furtiuis veſtirent plumis. Id quod ſanè toleran-
dum erat, ni ſuo fœdiſſimo contactu, harpiæ ritu, om
nia contaminaſſent. Itaq; merito ab illorum lectione
rudes adhuc medicæ artis tyrones auocãdi ſunt, im-
mo planè admonendi erunt, vt eos ipſos tãquam ip-
ſiſſimas peſtes, vnde nihil niſi præſentiſſimũ venenũ
ſugere poſſint, deuitent. Niſi enim prorſus ab illorũ
lectione arceantur, fieri nequit quin falſa pro veris in-
gurgitent, eaq; ita illorum animis infigant, vt nullis
ſubinde modis euelli queãt. Proinde vt olim toleran-
dos nõnihil fore Arabes duxi, ita hodie ex omnibus
ſcholis, tãquam ſeductores peſſimos, adde carnifices
etiam ipſiſſimos, funditus tollẽdos & proſcribendos
conſulo, quòd bona quæ in iis ſunt minime pernitio-
ſis paria exiſtant. Vnum enim hoc ſtuduerunt, vt li-
brorum magnitudine ſe admirabiles redderent: ob id
vniuſcuiuſq; dicta, ſiue vera, ſiue falſa, ſeu vero ſimi-
lia, aut etiam imaginaria fuerint, in ſuas congeſſere
chartas. Et quid per deum immortalem attinet habe-

re Arabes, cum nihil in iis sit veri, quod non apud Græcos fusius clariusq; tractatum sit? Non tamen inficias ire possumus, pauca quædam esse in illis quorum apud Græcos nulla planè mentio fiat: ea tamen talia sunt, vt nec illi horum exactam cognitionem habuerint, tantum abest vt posteris rectè tradiderint. Cum itaque nobis errorum monumenta reliquerint, præstat certe eadem altissima obrui terra, aut vt nunquam posthac in lucem prodire queant, Vulcano consecrari. Quare posthabitis Arabibus, ad Græcorum, Hippocra. Galenus. Hippocratis & Galeni præcipue, lectionem animum conferant studiosi, quòd ii fermè vni sint, qui in autorum censum asciscì meriti sint: id nanque quod recta ratione ducti inuenerunt, & in monumenta retulerũt, omnia postmodum experientia comprobarunt. His itaq; ducibus insistẽtes, medicæ artis rudimẽta discãt: nam ita miro quodam amore, vbi parũ adoleuerint, ad ea quæ à clarissimis veterum tradita sunt discenda properabunt, eademq; iudicio passim adhibito explorare multa diligentia studebunt. Ad quã certe discendi ratienem etiam Galen. inuitat, dum in hanc sententiã scribit: χρὴ τὸν μέλλοντα γνώσεσθαί τι τῶν πολλῶν ἄμεινον, Lib. 3. facul. natu. εὐθὺς μὲν καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ πρώτῃ διδασκαλίᾳ πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκεῖν. ἐπειδὰν γένηται μειράκιον ἀληθείας τινὸς σχεῖν ἐρωτικὴν μανίαν, ὥσπερ ἐνθουσιῶντα, καὶ μήθ' ἡμέρας μήτε νυκτὸς διαλείπειν σπεύδοντά τε καὶ συντεταμένον ἐκμαθεῖν ὅσα τοῖς ἐνδοξοτάτοις εἴρηται τῶν παλαιῶν. ἐπειδὰν δ' ἐκμάθῃ κρίνειν αὐτὰ βασανίζειν τε χρόνῳ παμπόλλῳ, καὶ σκοπεῖν πόσα μὲν ὁμολογεῖ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, πόσα καὶ δὲ διαφέρεται, καὶ οὕτως τὰ μὲν αἱρεῖσθαι, τὰ δ' ἀποστρέφεσθαι. quod est, neque enim omnes græca capiũt: Qui nosse quid aliis rectius debebit, statim nõ natura modo, verumetiam primis doctrinæ rudimẽtis multum cæteris præstet oportet. Idẽ vbi iam adoleuerit veritatis insano quodã teneatur amore, veluti numine ali

quò afflatus, tum sine vllius diei noctisq; intermissio‑ne properare ac contendere ea quæ à clarissimis vete rũ tradita sunt discere, eademq; vbi didicerit iudicare, multoq; tempore explorare & cõsiderare quæ rebus sensui patentibus cõsentiant, quæ'ue dissentiant, atq; illa quidẽ eligere, hæc vero repudiare. Atqui, prò do lor, videmus nostra tẽpestate optimam hanc discendi rationem penitus inuersam esse, quod nimirũ pessima tantũ primò loco discamus, optima autẽ vel prórsus contẽnimus, vel tenuiter saltem, necnon nisi in postre mis attingimus. Quo sit, id qđ Hippocrates quoque conqueritur, vt οἱ ἰητροὶ φήμῃ μὲν πολλοὶ, ἔργῳ δὲ πάγχυ βαιοί. id est, medici fama quidẽ multi, opere aũt pauci admodũ sint. Et qui fieri posset vt medicinæ studiosi hodie meliora sectarentur, cũ pauci, immo ferè nulli sint, qui in Germaniæ nostræ gymnasiis prælegunt, quibus probatissimi medicinæ scriptores, vel à limine tantũ salutati sint, tantũ abest vt penitius cognitos ha‑beant, atq; adeo reliquos docere possint. Linguarum nanq;, sine quarum cognitione omnium disciplinarũ mãca sit & cæca tractatio oportet, hostes omniũ sunt acerrimi, nec tantillum quidem ad exactam eius artis notitiam conferre putant: ideoq; cum illi optima ne primoribus quidẽ labiis degustarint, fieri minime po‑test, vt hæc ipsa alios docere queant. Proinde id vnũ potissimum student, vt á recto tramite in deuia quæ‑dam perducãt, ac ineptissimos quosq;, eos nẽpe quos olim non didicere tantum, sed & deuorarunt etiã au‑tores discendos proponant, quo sibi similes, hoc est, inertissimos producãt medicos. Neruis enim & facul‑tatibus omnibus cõtendũt, quo ab optimis autoribus suos auocent auditores, ne scilicet iisdem nõnihil de‑gustatis, q̃ indoctis asinis hactenus aures præbuerint animaduertere, & paulatim magis atq; magis persen‑tiscere queant. Hinc cum τυφλοὶ τυφλοῖς ὁδηγοὶ sint, quid

Recta discendi ratio hodie inuersa.

mirum si eorundem sequaces nullo prorsus adhibito
iudicio non secus atque illi temere in pessimos irruãt
autores, quæq; in his falsa sunt, haud minori studio q̃
quæ vera deuorent? Tanta nanque superstitione ac re
ligione ea quæ illi ipsi scribunt venerabuntur, vt piacu
lum putent vel latum vnguem ab his dissentire, præ-
sertim cum in eodẽ honore à suis illis ineptis ac bar-
Maiorum decreta cũ delectu le genda. baris præceptoribus habitos videant. Verum hoc po
tius veritatis studiosis persuasum sit, nihil esse perni-
tiosius q̃ vulgarem hanc opinionem, qua maiorũ pla-
cita absque iudicio & delectu pro oraculis habentur.
Multo enim literis conducibilius est, de scriptis ma-
gnorum etiã autorũ iudicare, q̃ sola autoritatẽ acquie
scere, & fide aliena quæuis accipere. Quamobrẽ Ari
stotelem, vniuersæ philosophiæ principem, ea in re
sequi secum cõstituant, qui aduersus Socratem & Pla
tonem, quos tamen vt præceptores summo in hono
re habuit, scripturus ita dixisse legitur: ἀμφοῖν ὄντοιν φί-
1. Eth. ca. 7. λοιν ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. quod est, cũ ambo ami-
ci sint, sanctum tamen est iis veritatẽ præferre. Qui-
bus siquidem verbis veritate ipsa viro bono nihil an-
tiquius esse debere innuit. Et hinc sanè tritum hoc in
scholis philosophorũ dictum dimanare cœpit; Ami-
cus Socrates, amicus Plato, magis tamen amica veri-
tas. Quo nimirum significare voluerunt, neminem,
vtcunque etiam eruditum, veritati anteponendũ esse.
Hoc quod diuinus etiam ille Plato faciẽdum suadet,
10. de Repub. dum πρόσγε τῆς ἀληθείας οὐ τιμητέον ἄνδρα εἶναι censet
Hinc vt Luciani verbis vtar, οὐδαμῶς ἔνθ' ἂν ἡμᾶς οἱ πό-
δες φέρωσιν ἐκεῖσε ἄπιμεν, sed iudicium adhibentes sin-
gula diligẽtissime excutiamus, sciẽtes nullius vel mor-
tui, vel viuentis autoritati tantum, quantum rationi &
veritati tribuendum esse. Quare in perlegendis medi
corum libris, Arabum potissimum, ita statuamus, non
omnia quæ omnes autores dixerũt vera esse, sed nõ-

nunquam, immo ferè semper, insigniter hallucinatos fuisse. Neque est quod miretur quispiam cur de Arabibus, quos velut numina quædã maxima hodie medicorum pars colit, tam audacter pronunciem, digni enim sunt quos ita tractes, ob multos scilicet capitales, quos passim inculcant, proq; veris proponunt, errores. Et cum indies magis atque magis quampericulosa illorum errata sint intelligam, necnon quampluri mi existant qui hos ipsos adhuc mordicus teneant, proq; illorum tuendis placitis haud aliter q̃ pro aris & focis digladientur, multo certe acerbius q̃ antea vnqnam à me tractabuntur, vt nimirum impudentibus illis impostoribus, ac grunientibus gryllis ἀχάλινα στόματα obstruantur. Neque per me, modo deus diutius superstitem velit, licebit ἀμχσοτάτοις illis nebulonibus, iuuentutem posthac manibus nugis circunducere. Proinde merito quod antea parcius fecimus, nunc hortãtibus viris eruditis, animumq; addentibus, vberius præstitimus. Non est autem quod idco me Arabibus, id qđ Montuus facit, quis conuiciari arbitretur, quod ab iisdem dissentiã, aut lapsos esse indicẽ: quis enim nescit eruditorum iudicia esse debere libera? adeoq; præter conuiciandi suspicionem non tantum ab Arabibus nihil de re medica meritis, sed etiam Græcis aliquot his multo doctioribus, & ea de arte bene meritis, modo liuor, præcipitatio, impudentia, & dicacitas scurrilis absint, discedere licebit. Et cum veritate ipsa vir bonus nihil prius neq; antiquius habeat, cur conuicium dici mereatur siquis veri tuendi studio potius quàm lædendi libidine agitatus, illorum errata paulo acerbius insectetur non video, modo non maledictis solis, verum & rationibus atque probatissimorum autorum autoritatibus, id quod ego facio, eadẽ demoliri tentet. Sed fac esse conuicia; num non præstantius multo interdum conuiciis proscindere errãtes, quàm

Montuo respondetur.

Conuiciorum interdum locus existit.

turpiter ad illorum errata conniuere, aut obstinate veritati, quemadmodum Mõtuus passim solet, obluctari? Silendum certe minime, ne scilicet veritatem diffiteri videamur, prohibeamusq; ne simplices atq; rudes animi pernitiosis ineptissimorum hominum dogmatibus impune imbuantur. Hos igitur vt redimas, cõstanter asinis illis conuiciari licebit, vtcunque delicatuli illi ringantur. Quis enim hos venia dignos putet, qui toties iam admoniti in erratis non leuiculis, sed capitalibus obstinate persistunt, ac monitorem, cui gratiã debebant, vltro rident & incessunt? Proinde quo veritatem ex animo sitientes, Arabũ illosq; sequentiũ quorundam neotericorum medicorum volumina infinitis referta esse erroribus clarius agnoscerent, Paradoxa hæc nostra, nihil quod nõ præter illorum dictum sit sententiam complectentia, in publicum prodire volui, vt ex his tanq̃ leonem ex vnguibus, reliqua quoq; illorum placita quanti momenti sint æstimare queãt, sibiq; caueant ne temere in hos pessimos autores incidant, horumq; decreta veluti Delphica quædam oracula rata ac firma habeant. His qui totã iam ætatem in Arabibus contriuerunt, atque in illis tanquam ad Sirenios scopulos cõsenuerunt, nihil scribimus: quid enim iuuat, vt Nasonis verbis vtar, ad surdas si cantet Phemius aures? Bœoticas igitur has aures nihil moramur, quando probe constet senem psittacum negligere ferulã, canesq; vetulos loris assuefacere velle temerarium esse. Studiosis itaq; ac veritatis amatoribus hæc nostra legenda damus, nõ obstinatis illis veteris inscitiæ propugnatoribus, quorũ aures ita obcalluisse scimus, vt nec nostra nec aliorum admonitionibus molliri possint. Multa autem sunt apud Auicennam præsertim & Mesuen errata, quæ dedita opera prætериuimus, quod sciam futuros haud paucos, qui eadẽ maiori dignitate quàm ego queam, propalaturi sint.

Paradoxa

Nam

Nam vt nuper ad me ex Ferraria scripsit Ioannes Sinapius, vir singulari facundia & eruditione præditus, statim ex noua Academia Florentina prodibunt dialogi ac opuscula alia, in quibus Arabes, Auicenna potissimum & Mesue, pulchre suis pingẽtur coloribus. In his itaque nihil dubito quin bona etiam eorũdem errorum pars erit, quos optimi illi viri in studiosorũ gratiam propalare conabũtur. Cæterum quo ad operis diuisionem attinet, vniuersum in tres digessimus libros. In primo quæ ad medicam materiam spectant tractamus paradoxa. Decet enim vt is qui artem aliquam ratione quadam sibi tradi postulat, omnis materiæ vires primum addiscat. In altero quæ ad causas, morbos, eorundemq; medendi rationem attinent paradoxa attingimus, vt scilicet hinc quãtum à recta medendi methodo hodie deuiẽt medici, intelligere possint studiosi. In tertio ꝑpauca quæ ad anatomen corporisq; humani sectionẽ pertinẽt proponimus, vt inde citra huius peritiã omnem medendi rationem esse mancam discant. Indicem quoque duplicem præposuimus: primum, quid singulis opere toto capitibus contineatur explicãtem: secundum, vocabula & quæ scitu digna visa sunt complectentem.

Noua academia florentina.

Operis diuisio.

INDEX BREVIS EORVM QVAE capitibus singulis continentur.

CAPITA LIBRI PRIMI.

Aloen per se ora venarum non aperire, neq; sanguinem ciere, quemadmodum multi Serapionis Mesuesq; peruerso dogmate seducti opinantur, sed eadem potius occludere, atque sanguinem vndecunque fluentem sistere. Caput. I.
Aloen melli commistam non minus, immo plus

purgare, contra Auicennæ & Mesues erroneam sententiam. Cap.II.

Aloen ventriculo & iocinori non nocere, vt falsò plerisque Auicenna & Mesue persuaserũt. Cap.III.

Rhabarbarum nostrum & vulgare in plerisque à veterum rheobarbarò differre, atque adeo diuersum esse. Cap.IIII.

Casiam Arabum & recentiorum, à veterum atque Græcorum aliam & diuersam esse. Cap.V.

Mãnã Arabũ ac nostræ tẽpestatis medicorũ, à mãna Græcorũ & veterũ esse planè diuersam. Cap.VI.

Verum eupatorium nec Auicennam nec Mesuen cognouisse, cum tamen à vulgatissima & omnibus hodie notissima herba agrimonia appellata nihil differat. Cap.VII.

Eupatorium non habere vim purgatoriam, veteres omnes vno ore contra Mesues sententiam affirmare. Cap.VIII.

Arabum placita in describendis herbis non esse sectanda, vel vnam radicem quam hodie sub turbit nomine officinæ vendunt argumento esse, hanc enim tam varie atque ambigue pingere, vt impossibile sit diuinare quid per illam intellexerint. Cap.IX.

Prudenter facturos medicæ artis studiosos, si Mesuen rheubarbaro, epithymo, scammonio, polypodio, & euphorbio exhibitionis præscribentem pondus haud secuti fuerint. Cap.X.

Centaurium maius Mesuen, Auicennam in hoc vt plerisque aliis secutum, præter antiquorum exemplum cum minore confundere, ac vires vtriusque indiscriminatim commiscere, minus quoque non sine magno errore maiori præferre. Cap.XI.

Arabes fermè omnes non sine magna inscitiæ nota, armenium lapidem cum cyaneo, quem lazuli vul-

go vocant, confundere. Cap.XII.

In describendis cicuta & napello herbis nō solum ancipitem fuisse, sed & earundem vires miscuisse Auicennam, ita vt verisimile admodum sit illum vtranque ignorasse. Cap.XIII.

Napellum letale homini in cibo aut potu venenum ad leucen, quam albaram nominat, abigendam, perperam & nō sine capitali errore ab Auicēna propinatum esse. Cap.XIIII.

Radicis pentaphylli succum minime pernitiosum, quemadmodum Auicenna somniauit, sed potius contra letalia venena admodum efficacem esse. Ca.XV.

Harmel Arabibus non cicutam sed rutam potius syluestrem significare, vtcunque Auicenna ac huius sequaces reluctentur, veterum omnium testimoniis euidentissimum esse. Cap.XVI.

Ladanum, vel vt barbari addita litera loquuntur laudanum, non ex hedera perinde vt Auicenna somniat, sed cistho potius frutice, quem ladam aliàs nominant colligi. Ca.XVII.

Auicennam volubilis maioris facultates cum hederæ proprietatibus confundere, notius fermè esse quàm vt demonstrari debeat. Cap.XVIII.

Sucutum neque semperuiuum, neque mandragoræ speciem esse, veluti Auicenna putat, sed eam potius herbam quam veteres symphytum petræum appellant. Cap.XIX.

Ignorasse Populum arborem Auicennam cum ex ambigua eius de illa sententia, tum etiam quòd calidam esse in ordine tertio statuit, colligi. Cap.XX.

Charabe quod Græci electrum, latini autem succinum vocant, non esse Populi nigræ lachrymam, quemadmodum Auicenna & alii quidam fabuloso seducti errore docent. Cap.XXI.

Haud recte Auicennam & Mesuen herbam mezereon, quæ à Græcis chamælea dicitur, inter lactariorum genera connumerare, ac cum thymelæa confundere: multa quoq; quæ chamelæonti debentur, nois vicinitate deceptos chameleæ tribuere. Cap. XXII.

Auicennam calamēthum cum origano confundere, atq; vtriusq; vires promiscue docere. Cap. XXIII.

Auicēnam thapsiæ tribuere quæ ixiæ veneno conueniunt nulli ferè non in cōfesso esse, adeoq; vtriusq; naturam non satis perspectā habuisse. Cap. XXIIII.

Herbas quatuor, alsinen videlicet, helxinen, anagalliden, & myosotida, natura & figura plurimum distantes, Auicēnam vno eodemq; capite sub auriculæ muris appellatione confudisse. Cap. XXV.

Ignorasse Auicennam, Serapionē, Pādectariumq; isatim herbam, quam illi Nil & nilech appellant, variam & ancipitem eorundem de illa sententiam satis indicare. Cap. XXVI.

Iuiubas & sebesten fructus, quos Græci pariter atque Latini, serica & myxas vocant, ad vsus medicos, contra Auicennam & vniuersam Arabum scholam, planè inutiles esse. Cap. XXVII.

Nostræ ætatis medicos herbam veteribus pedem coruinum appellatam, ob ambiguam de illa Auicennæ sententiam, à nostra sic vocata diuersam esse, prorsus ignorare. Cap. XXVIII.

Sanguinem draconis vulgo dictum, non esse sideritidis herbæ succum, vt Serapion illumq; hodie sequētes medici perperam arbitrantur. Cap. XXIX.

Cenabrium vulgo vocatum, cum venenis connumeretur, à cinnabari veterū diuersum eē. Cap. XXX.

Myrtum syluestrem non ferre fructum, quem Arabes cubebam nominant, vt impudēter admodum cōmentus est Serapion. Cap. XXXI.

Alibium non esse herbam eryngium, veluti Pande ctarius putat, sed eam quam Græci bubonion, Latini autem inguinariam appellant. Cap.XXXII.

Herbam vulgarem boraginem hodie dictam veterum existere buglossum, adeoq; hanc pro illo ad medicinæ vsum esse adhibendam. Cap.XXXIII.

Sandaracam Arabum & hos ipsos sequẽtium à Sandaraca Græcorum & Latinorum non forma tantum, sed viribus etiam esse diuersam. Cap.XXXIIII.

Saccharum antiquorũ à vulgari hoc nostro quod nunc voce parum deflexa, barbaro vocabulo zuccarũ appellamus, diuersum esse, & à sale Indo, contra Gentilem & Herculanum, nihil differre. Cap.XXXV.

Memithe Arabum, neque esse chelidoniam, neq; papauer cornutum, vt medici seculi nostri existimant, sed id potius quod Dioscorides & alii veteres glaucium nominant. Cap.XXXVI.

Herbam lichenen Græcis dictam, Platearium præter omnem rationem hepaticam quasi hepati conferat appellare, quãdo id nominis eupatorio potius veterum testimonio conueniat. Cap.XXXVII.

Phaselũ à phasiolo legumine, quod dolichũ alio noĩe vocant, diuersum penitus esse. Cap.XXXVIII.

In cantharidum exhibitione alas, tanquam reliquis earundem partibus magis exitiosas, minime esse abiiciendas, sed iuxta Galeni placita, totas potius ingerendas. Cap.XXXIX.

Mumiam vocatam non esse humanorum cadauerum tabidam saniẽ, vt multi fabulosissimo errore seducti credunt, sed id quod pissasphalton Dioscorides nominat. Cap.XL.

Medicamentum purgans detrahendis humoribus esse simile, contra Mesuen illumq; sequentes medicos. Cap.XLI.

Theriacam, cuius vix hodie verum extat nomen, eos quos veteres pollicentur effectus nostro seculo non præstare, quod multa huius confectionem constituẽtia, nedum à pharmacopolis, sed à medicis etiã ignorentur. Cap. XLII.

Syrupum, vt vocant, de eupatorio, eos quos Mesue pollicetur effectus præstare non posse, quod multa huius compositionem ingrediantur medicamenta, quæ seplasiariis ac medicis ipsis prorsus ignota sint. Cap. XLIII.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

Non esse nisi duo tãtum causarum insalubrium genera, externam scilicet & internam, vel vt hodie loquuntur, primitiuam & antecedentem, contra Auicennam totumq; iuniorum medicorum cœtum, coniunctam nanque in morbis Galenum ne somniasse quidem. Cap. I.

Medicos iuniores repletionis species confundere, neque quod turpe admodum est, easdem recte definire. Cap. II.

Vbicunque vtrisque auxiliis, & venæ scilicet sectione, & purgatione opus erit, tum venam potius incidendam ante purgationem, quàm purgandum ante venæ sectionem esse, contra omniũ fermè hodie medicinam exercentium sententiam. Cap. III.

In internorum viscerum inflammationibus tutius rectiusq; è directo, quàm in opposito latere, contra Arabum ac recentiorum ferè omnium sentẽtiam, venam secandam esse, idq; non modo vacuandi sed & reuellendi gratia faciendum. Cap. IIII.

Parcam seu diminuentem materiam euacuationem, minorationem hodie barbaro vocabulo nomi-

nant, concoctioni humorum nisi turgeant, non esse præmittendam, contra multorum hodie medicantium sententiam. Cap.V.

Non esse ætate etiam consistentes tam sanos quàm ægros, vt multi hodie medicorum facere consueuerunt, immodicis medicamentis purgatoriis excarnificandos, multo minus infantes. Cap.VI.

Catapotia, pilulas nostri vocant, non nisi ieiuno, & ei qui probe concoxit esse exhibenda, contra omnium fermè hac tempestate medicantium sententiam. Cap.VII.

Præter omnem rationem nostrates decocto pisorum post epota medicamenta purgantia abluendi abstergendi'ue gratia vti. Cap.VIII.

Febricitantes, tertiana præsertim exquisita correptos febre, immodicis medicamẽtis purgatoriis non esse excarnificandos, vt plerique hodie faciunt, cum alternantibus vti interdum satis sit. Cap.IX.

Cum veterum omnium testimoniis ad febriũ curationẽ balneo nihil vtilius sit, inique facere hodie medicos quòd febricitantibus illo interdicunt. Cap.X.

Flauam bilem tenuesq; succos vt facilius ex corpore educantur, nihil opus habere vt crassiores reddantur, quemadmodum præter omnem rationem Auic. credidit. Cap.XI.

Capitale esse pleuriticis lẽticulam ex aceto dare, id quod tamen facere Auicennam contra omnium veterum præscriptum, constat. Cap.XII.

Omnium exitiosissimum esse, veterumq; placitis maxime aduersum, dysenteria affectos purgantibus excarnificari medicamentis. Cap.XIII.

Colico cruciatu tentatos validis medicamẽtis purgantibus, vt hodie multi faciunt, non esse purgandos. Cap.XIIII.

Indocte admodum contraq́; veterum exemplum agere iuniores hodie medicos, qui neglectis omnibus penè aliis remediis, in medendo renum calculo, assidua tantum clysterium iniectione vtūtur. Ca. XV.

Elephantiasim & lepram morbos aliter apud Arabes, aliter apud Græcos accipi cōtra plurimorum hodie sententiam. Cap. XVI.

Morbum quem vulgo Gallicum nominant, non esse eum quem Græci lichenen, Latini vero impetiginem appellant, sed nouum potius & veteribus incognitum. Cap. XVII.

Non esse diuersa morborum genera, prunam seu ignem Persicum, carbunculum, atque anthracem, vt multi medicorum hodie putant, sed vnum potius eundemq́; diuersis his designari nominibus morbum. Cap. XVIII.

Auicēnam erysipelā, formicas, myrmeciā, ignemq́; Persicum, morbos natura distantes, eorundemq́; curationes turpiter admodum confundere. Cap. XIX.

Auicēnam perperam omnibus bubonibus indiscriminatim remedia reprimentia adhibere, cum iis tantum quæ ab humoribus malignis ortum habeant conueniant. Cap. XX.

Cœnam non in vniuersum, vt ferè omnes nostræ ætatis medici docent, prandio minorem esse debere, sed vt plurimum pleniorem. Cap. XXI.

Pultem ex auena confectam non sine magno errore & ægri periculo, à nostri seculi medicis febricitantibus. ac aliis huiusmodi morbis correptis exhiberi. Cap. XXII.

CAPITA LIBRI TERTII.

Sex tantum numero esse intestina, ideoq́; falsò à

Cornelio Celso Auic.ac aliis quàm multis pyloron seu portonarium vulgo dictum, inter intestina connumerari. Cap.I.

Biliosam superfluitatem nõ ad ieiunum intestinũ, quemadmodum Auicenna putauit, neque ad pyloron, vt alii quidam opinantur, sed ad duodenum potius confluere. Cap.II.

Meatum bilem ad intestina deferentem non in omnibus geminum esse, vt Mũdinus ac alii quidam arbitrantur, cum paucissimis quibusdam exceptis omnibus vnicus sit. Cap.III.

Ieiunum non eandem quam rectum intestinum habere rectitudinem, quemadmodũ Razes, Mundinus, ac alii quidam arbitrantur. Cap.IIII.

Ad ileon siue tenue intestinũ non plures q̃ ad vllũ aliud intestinorum venas pertingere, id quod Mundinus præter veritatem asserit. Cap.V.

Stercora seu alui excrementa in ventriculo non generari, vt Auicenna & nonnulli hunc sequentes videntur. Cap.VI.

Mesenterium perperam à quibusdam inter intestina connumerari, cum peculiare potius ab iis membrum sit. Cap.VII.

Venas nullas per quas fœtus in vtero vrinam emittit in suminis seu abdominis extremam cutem terminari, quemadmodum præter omnem rationem & sensum Mundinus & Alexander Benedictus docent. Cap.VIII.

Vterum non habere septem sinus siue cellulas, vt Mundinus præter omnem veritatem astruit, sed duos tantum, idq; in homine. Cap.IX.

Septum transuersum, quod Græci diaphragma nominant, non prorsus carne carere, veluti Alexander Benedictus, Plinium in hoc secutus sentire vi-

detur. Cap.X.
Perperam Alexandrum Benedictum in trium ventriculorum cordis assertione Aristotelem defendere, cum vt plurimum duo tantum sint. Cap.XI.
Gulã nullos habere musculos motui deglutionis seruientes, quemadmodũ Auicena ac alii quidam existimant, quando motus ille sit planè naturalis, atque adeo musculis minimè opus habeat. Cap.XII.
Viam vocis ac spiritus, tracheam arteriam dictam, non esse interiorem, neque cibi & potus, gulam nominatam, exteriorem, vt Alexander Benedictus asserere ausus fuit. Cap.XIII.
Alexandrũ Benedictũ præter veterũ exemplũ pharynga cum aspera arteria confundere. Cap.XIIII.
Magno & impudenti errore Alexãdrum Benedictum bronchũ cum larynga confundere. Cap.XV.
Perperã Alex.Benedic.ligulæ, quam epiglottida Græci vocãt, musculos tribuere, qui ꝑprie loquendo laryngi gutturi'ue potius tribuẽdi erãt. Cap.XVI.
Cerebrum naturam aduersus cordis calorem non esse molitam, veluti Alexan.Bened.Arist.in hoc secutus putat. Cap.XVII.

P

INDEX VOCVM ET ALIArum rerum scitu dignarum, quæ in his paradoxis continetur.

Acantha leucæ. 88.c
Aconitum. 28.c
Acori radix. 82.a
Actio non à contrario. 80.a
Aegiri temperamentum. 37.d
ἄγνος. 36.c.37.b
Agrimonia. 14.c.89.b
Aldibic. 46.b
Alhaliben. 61.b
Aliben. 61.b
Alibium ibidem.
Allium syluestre. 84.c
Aloes facultates. 2.b
Aloes & mellis commistio. 6.b
Aloes stomacho & iecinori amara. 13.b
Alsine. 48.b
Aluus quando deiicienda. 99.a
Aluus non temere deiicienda. 112.b
Aluus infantis mollienda. 114.c
Amomum. 83.b
Anagallis. 48.b
Anatomes studiosi. 152.a
Anthrax. 141.c
Aristotelis error. 188.d
Armenius lapis. 23.a
Armenii vsus. 24.d
Armenii vires. 23.b
Aspalathus frutex. 82.b
Aster Atticus. 61.b
Auenæ tpamentũ. 149.d
Auenatum. ibidem.
Auricula muris. 48.c

B

Bedeguar. 88.b
Bilis flauæ purgatio. 122.c
Biliosus meatus duodeno implantatus. 157.a
Biliosus meatus vnicus. 157.c
Biliosæ supfluitatis meatus. 155.d
Bituminis vis. 76.c
Borago. 61.c.89.a
Bruscus. 60.a
Bubo. 61.a
Bubonum quæ remedia. 147.d.148.a
Bubonium. 61.a
Buglossus 61.c.89.a (97.b

C

Cacochymia qd. 95.d.
Calamus aromatic⁹ 82.d
Calamentæ & origani discrimen 43.c

Calculosi remedia. 130.d
Cantharidum vsus. 73.d
Carabe. 38.a
Cardus Mariæ. 88.d
Carpesium. 60.a.d
Carpesii vsus. 60.c
Casia Arabum & recentiorum. 10.a
Casia veterum. 10.c
Casia lignea. 83.c
Catapotia quando exhibenda. 115.b
Causæ primitiuæ. 93.a
Causa coniuncta. 91.c
Causæ antecedẽtes. 93.a
Causarum duo genera. 92.d
Cẽtauri species duæ. 21.b
Cenabrium. 58.d
Centaurium maius incognitum hodie. 23.a
Centaurii vis. 23.a
Cerago. 64.c
Ceranthemos. 64.d
Cerebri temperatura. 189.a
Cerinthus. 64.c
Ceruleus lapis. 23.a
Chamelæa. 41.a
Cicerum decoctũ. 117.a
Cicuta. 25.c.28.a.31.d
Cicutæ ingenium. 26.c
Cinnabaris. 58.d.59.a
Cinnamomum. 11.a
Cinanomũ verum. 83.a
Clysterium vsus. 130.d
Cnicum. 78.d
Cnidium. ibidem
Cœna sit plenior. 148.d
Colicos purgandi ratio. 129.b.
Concoctio. 103.c
Cordis calor vnde mitigetur. 189.a
Coronopodis facultas. 54.c
Cubebæ. 59.c
Cyanii vis. 24.a
Cyanii vsus. 24.b

D

Demalochohen. 56.c
Dictamnus. 85.a
Dolichus. 72.a.d
Doloris incõmoda. 103.a
Doloris prohibitio. ibidẽ
Duodenum. 155.a
Dysenteriæ medendi ratio. 128.d

E

Εχίδνα. 81.c
Electrum. 58.a
Elephas. 134.c
Elephantia. 135.b
Endiuia. 88.a
Epatorium. 89.a
Epithymidosis. 19.b
Erithace. 64.c
Erysipelas. 145.a
Euacuationis ordo. 109.c
Eupatorium. 14.a

Euphorbii pondus. 14.a

F

Febricitantes quando lauandi. 121.a
Febribus balneum vtile. 120.b
Febricitantes euacuãdi ratio. 119.a
Febricitantium balneum. 120.b
Febrientium medicatio. 117.c
Fœtus porus ad lotium emittendum. 167.b
Folium. 89.b
Formica. 145.c

G

Galene. 81.a
Gallicus morbus. 138.b
Glaucium. 68.a
Græci bibacissimi. 107.a

H

Harmel ruta syluestris 30.c
Harmelis vsus. 31.d
Haurus Romana 38.b
Hederæ vsus. 33.d
Hedychroum magma. 82.b
Helleborũ neglectũ. 24.d
Helxine. 34.b
Helxine vrceolaris. 48.b
Hepatica. 69.a
Herbarum pictura fallax. 15.d
Herpes. 145.b
Humores crudi non mouendi. 110.a
Humorum motus. 103.d

I

Ieiuni qualis rectitudo. 160.c
Ieiuni situs. 162.a
Ieiuno plura vasa. 161.d. 162.a
Ignis Persicus. 141.d. 147.a
Impetigo. 139.b
Indicum. 50.b. 51.c
Inguinaria. 61.a
Intestina tenuia. 154.c
Intestinorum numerus. 153.b
Intestinorum reuolutiones. 154.c
Intybus. 88.a
Isatis. 50.a
Iuiubarum vsus inutilis. 52.a
Iunci odorati flos. 84.d
Ixias. 46.b

L

Lactuca syluestris. 88.b
Ladanum. 32.c
Ladanum ex cistho. 32.d
Lanaria. 51.d
Lazulus lapis. 23.a
Lemnia rubrica. 85.c. 87.b
Lentes pleuriticis inuti-

ſes 126.a
Lenticula ex aceto. 125.c
Lepra 134.b.d.136.b
Leontiaſis 133.d.135.b
Lichen 69.a.139.b
Lichen hepatica cur di- cta 69.b
Lobi 73.a

M

Manna Arabum 11.b
Mãna Græcorũ 11.b
Mannæ diſcrimẽ 11.c
Maraſſus 81.d
Marina ſpina 60.b
Marſi 81.d
Matricis cellulæ 169.c
Medici ad artificem col- latio 1.b
Medicamentum purgãs. 77.d
Medicamenti qualitates. 79.d
Mel aerium 12.c.d
Mel roſcidum 13.d
Mellis vis 6.b
Memithe 67.c
Meſenterium 163.d
Mezereon 41.a
Minorationi nullus lo- cus 109.b
Moly 31.a
Morbi & cauſæ ſepara- tio 92.c
Morbi ex indigẽtia 113.d
Mukeita 54.a
Mumia vera 75.a.76.a
Mumiæ veræ facultates 76.b
Myoſotis 48.c
Myrrha 83.c
Myrtus ſylueſtris 59.d
Myxa 53.d

N

Napellus 28.c
Nardi ſpica 84.d
Naturæ motus 103.d
Nephreticorum remedia 132.c
Nil 50.b
Nymphæa 14.a

O

Obulus 19.c
Ochri 71.c
Opobalſamum 84.a

P

Pentaphylli radicis vſus 29.d
Petroſelinum verũ 85.c
Pes coruinus 54.d.56.a
Pharmacopolarum offici- næ 76.a
Phaſeli 71.a.c
Phaſeolus 71.d
Phaſeoli rubei 72.d
Phaſioli 73.a
Phu 83.a
Picis vis 76.c
Piſorum decocti ſorbi- tio 116.d
Piſſaſphaltos 75.a

Plenitudo duplex 95.d
πλῆθος 95.b
πλησμονή ibidem
Polypodii pondus 20.b
Populus alba 36.c
Populus nigra 37.a
Potandi certamen 106.b
Pruna 142.a
Pseudocinamomi vsus (11.a
Psora 136.c
Ptisanæ sorbitio 116.d
Puls auenacia 150.d
Pylorus extra numerum inteſtinorum 155.a
πυλωρόν 153.c
Quinquefolium 85.c

R

Radicula 51.d
Renum doloris mitigatio 130.d
Repletio quid 95.a
Repletio duplex 95.d
Rhabarbarũ 83.c.128.d
Rhabarbarũ veterũ. 8.a
Rhaponticum 83.c
Rheibarbari vires 8.d
Rheobarbarum vulgare. 8.a
Rheobarbari differentiæ 9.a
Rheobarbari noia 8.b
Rhitace 64.c
Ruſcus 60.a

S

Saccharũ antiquorũ 65.a
Sacchari facultates 66.a
Sal Indus 67.a
Sandaraca 62.d. 64.b
Sandyx 63.b
Sanguis draconis 56.c. 58.b
Sanguinis reuellendi modus 102.a
Sanguinis detractio nephreticis vtilis 132.c
Saponaria 51.d
Satyriasis 133.d
Satyriaſmus 134.b
Scamoniũ Arabũ & Græcorum idem 19.d
Scamoniæ doſis 19.a
Schœnos 84.d. 88.b
Scordion 84.b
Sebeſten 53.d
Seplaſiorum nota 1.b
Serica 52.a
Sideritis Achillea 56.d
Sigillum lemnium 85.d
Siliqua Aegyptia 10.c
Siliquæ 73.a
Silitudo ſubſtãtiarũ 79.b
Simpliciũ cognitio 90.a
Smilax hortenſis 73.b
Spica vera 89.d
Spina alba 88.b
Stercoris gñatio 163.b
Sterc. receptacula 162.c
Struthion 51.d
Succinum 38.b
Succini ortus 9.b

Succutum. 34.c
Symphytũ petræũ .35.b
Syrupus de Eupatorio. 88.a

T

Theriaca. 80.d
Terra lēnia. 87.b.87.d
Thlaſpi. 87.b
Thirus. 81.c
Thapſia. 45.d.47.b
Theſiſia. 46.b
Tithymali ſpecies. 17.d
Tormentilla. 85.c
Toxicum. 28.d
Turbit. 17.a.18.b
Turgere. 110.c

V

Vena quando & qua parte ſecanda. 98.c.101.d
Venæ ſectio in pleuritide. 108.d
Vernix. 64.b
Vipera. 81.c
Volubilis. 33.c.48.c
Vrinæ fœtus emiſſio. 165.d
Vteri ſinus. 171.a
Xylobalſamum. 82.d

Z

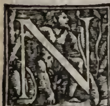
Zuccarum. 65.d
Zuccarum Candi. 66.a
Zuccari coquendi modus. 66.a
Ziziphа. 52.a

FINIS.

LEONARDI FVCHSII A

PARADOXORVM MEDICI- NAE LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

EMO EST qui nesciat eum minime bonum artificem esse posse, qui sua instrumenta ignorauerit. Proinde haud conueniet fabrum lignarium, aut serram, aut asciã ignorare: quemadmodum nec sutorem subulã, aut sarctorem forficem. Quòd si itaq; in manuariis illis artibus, omnes eum ridendum esse putãt artificem, qui artis eius, cuius se peritum esse iactat, materiam non satis perspectam habuerit: quanto magis ridendi erunt hi qui hodie medicos sese esse profitentur, cum tamen medicæ materiæ, quæ illis in persanandis ægris instrumenti vice esse debet, prorsus ignari sint? Qui enim probe mederi possent, quibus auxiliorum materia penitus, vel magna ex parte, incognita existit? Quomodo autem non incognita esset, cum fermè nemo medicorum nostra tempestate sit, qui simplicium medicamentorum cognitionem Seplasiariis illis, hominibus rudibus & ἀναλφαβήτοις penè, non committat? Indignum enim existimant esse medico, eiusmodi rebus operã nauare: quasi cuiusq; simplicis medicaminis nosse effigiem, non medicorũ, sed pharmacopolarũ munus sit. Ipsi interim in scholis magna pompa desides manent, de lana caprina disceptantes, & inanibus disputatiunculis tempus temere terentes, nec vel semel tantum cogitant, quo pacto veteres imitentur, qui haud quaq̃ aspernati sunt altis-

Boni artificis est, vt suę artis instrumenta cognita habeat.

B

Nostri têporis medici simplicium cognitionem Seplasiariis cõmittũt.

C simos perreptare montes, densissimas peragrare sylvas, longinquas terræ regiones petere, ad intima etiã terræ viscera penetrare, quo exactam medicæ materiæ notitiam assequerentur. Sic Dioscoridem, vt ipsemet in primi libri sui prologo testatur, ob iuge ac indefessum materiæ medices cognoscendæ a prima iuuenta studium, per multos remotissimos mundi tractus peragrasse constat. Ita & Galenum ob vnius terræ lemniæ veram cognitionem in Lemnum enauigare non piguit. Nostri itaq; tẽporis medici curam omnem & studium lucri caussa instituentes, atq; hunc tantum sibi rerum agendarum scopum proponentes, vt breui efficiatur diuites, laborem quem in materia medica exacte cognoscenda veteres adhibuerunt, planè inutilem esse censent, vt quibus abunde a Seplasiariis remediorum copia suppetet, cum tamen vix vna aut altera planta qua vtuntur, genuina sit, adeoq; de his

D nihil apud illos nisi nomen supersit. Verũ esse quod dicimus multæ hodie plantæ ostendere possunt: potissimum autem Endiuia, Bedeguar, Eupatorium, & aliæ quædã. Nam quisq; penè peculiarem habet herbam, quam ignaris medicis pro vera Endiuia, Spina alba, aut Eupatorio vendat. Neq; mirum admodum inter se dissentire Seplasiarios, vt qui nullam aliã herbarum notitiam, quam eam quæ a stolidissimis muliercculis tradita est, habeant: à quibus certe, vtpote indoctis & deliris, boni nihil expectare possunt, vt quæ errorem potius errore cumulent. Cum itaq; vita hominum hodie planè Seplasiorum manibus concredita sit, nihil mirum est, si multo plus periculi sit à medicamento, quàm à morbo. Vtcunq; vero medicæ materiæ nostri seculi medici ignari sint, falsisq; & adulteratis pro veris & genuinis vtantur, adhuc tamen illi se, haud secus quàm olim Aesculapius Tyndaridam, quamplurimos ad vitam reuocare, si Diis placet, & re.

Dioscoridis cognoscendæ medicæ materiæ studiũ.

Seplasiarii quã herbarũ notitiã habeant.

giam Plutonis, quod olim de Galeno dictum est, de- A
populari credunt. Quātum autem fallantur, primus hic Paradoxorum liber satis monstrabit, vt qui illorū in materia medica errata non tantum indicabit, sed & optimorum autorum scriptis, adde etiam rationibus firmissimis, funditus explodet, ita vt nihil sit quod posthac in erroris defensionem prætexere queant. Proinde veritatis amore flagrantes hortor, quo singula hæc nostra candido animo expendant, quando nihil sit in iis quod non in horum commodum produxerimus, discantq; veterum (oro) potius in exacte perscrutanda medica materia sectari studium & diligentiam, quàm nostræ ætatis medicorum inertiam, vt qui nullum planè sibi cum herbis, aliisq; medicamentis simplicibus negocium habendum esse censeāt, sed eò omnibus neruis tendunt, quo multis cōmessationibus, assentationibus, & id genus scurrilitatibus, familiares fiāt, atq; adeò plus pecuniarū emūgere possint. B

Aloen per se ora venarum non aperire, neq; sanguinem ciere, quēadmodum multi Serapionis, Mesuesq; peruerso dogmate seducti opinantur: sed eadem potius occludere, atq; sanguinem vndecunq; fluentem sistere. Cap. I.

NE hæc paradoxorum tractatio nulla via ac ratione procedat, atq; adeo confusionem quandam pariat, semper hūc dicendi ordinem obseruare conabimur. Primùm verba eorum qui errandi occasionem nostræ ætatis medicis dederunt, bona fide, nihilq; illorū immutatis verbis recitabimus: idq; ideo, nequis data opera illa deprauasse, & secus q̄ illi scripserint retulisse nos dicere queat. Deinceps veterum, Hippocratis & Galeni potissimum, aliorumq; optimorum autorum scriptis, ac locorum collatione, horum sententiam falsam esse demonstrabimus. Neq; enim in medicina, omniq; alio disciplinarum genere, aliunde certius quàm ex autorum locorumq; collatio-

Ordo tractandi Paradoxa.

Collatio locorū ad intelligēdos probe autores mire vtilis.

C ne, ac diligenti illorum obseruatione, veritas indagari potest, quòd ita inter se passim collatis locis, non tantum quid verè senserint autores certo sciatur, sed etiam si perperam quædã ab Arabibus in libros suos digesta sint, ea ex Hippocratis, Galeni, Dioscoridisq; collatione possint corrigi. Cum itaq; ex accurata autorum, locorumq; qui in iis sunt collatione, veritas optime rimetur: summo studio & nos curauimus, vt id quod præter vulgi ac Arabum, eosq; sequentium opinionem adstruximus, multorũ probatissimorum scriptorum collatione ratum ac firmum faceremus. Post hæc ratione quoq;, si ita necessitas tulerit, addita quod sentimus roborabimus. Postremum ad Mõtui annotationes, siquas habet, obiter diluendas, sermonem conuertemus. Quod itaque ad præsens hoc paradoxon attinet, animaduertendum Serapionem pa-
D làm ausum fuisse docere Aloen ora venarum aperire, etsi diuersum omnes veterum libri clament. Neq; mirum herbarium illũ rudem, qui ne tot quidem plantarum, quot ad modicam saltem cœnã satis esse possent, notitiam habuit, tam absurda docere, quando haud secus de illis q̃, vt dici solet: cæcus de colore iudicet. Verba vero eius quibus falsam suã inculcat sententiam, habentur in capite.cci. operis sui de medicamentis simplicibus inscripti, vbi ex Pauli Æginetæ, si Diis placet, sententia ita scribit: Aloe aperit ora venarum quæ in ano sunt. Quàm enim iniurius fuerit Paulo, qui ne per somnium quidem idipsum cogitauit, facile constat iis qui diligenter eius scripta excusserunt, quando euidentissimum sit per totum illius librum nihil tale de Aloe scriptum esse. Vnde discant velim studiosi, Arabibus in citandis Græcis parum fidei adhibendũ esse, quòd nonnunq̃ illis tribuãt, quæ scripsisse nusquam cõperimus. Id autem cur fecerint, hæc in primis ratio est, quòd singula ex iis libris qui è

Serapiõ rudis atque herbarum imperitus.

Arabibus in citandis Græcis parũ fidẽdũ.

graeca in arabicam linguam trāslati fuerunt, transcripserint, quos certe genuinum autorum sensum, minime referre in cōfesso est, vt quibus multa praeter Graecorum mentem per interpretes adiecta, multa etiam omissa sint. Verū quod asserimus esse deprehendet, qui vel vnam veterum librorum Galeni ad Glauconem versionem cum graeco & αὐτογράφῳ exemplari conferre voluerit. Proinde cum Arabum volumina è graecis traducta multis additamentis referta sint, nihil mirum hoc loci à Serapione, vt qui non ex proprio fonte aquas hausit, sed alienis pastus esset erroribus, Paulum perperam citauerit. Caeterum Serapionem sequitur Mesue: omnia enim sua ex illo & Auicenna desumpsit, ideoq; iis veluti ducibus passim vtitur. Is enim cap. i. sui de simpl. med. libri inter caetera sic ait: Aloe aperit orificia venarum, apertione sanguinem manare faciente. Et paulò post: Nocet haemorrhoidibus & ano. Falsos vero esse vtrosque experietur, qui dogma hoc erroneum, cum veterum sententiis de vi aloes proditis, cōtulerit: hi nāque vno omnes ore Aloen contrariam potius vim, adstringendi nimirum & haemorrhoidas sistendi, habere affirmāt. Diosc. siquidem lib. iii. cap. xxiiii. ita de Aloes facultatibus differit: ἀλόη δύναμιν ἔχει ϛυπτικὴν, καὶ μεθ' ὕδατος ψυχροῦ πινομένη αἵματος ἀναγογὰς ἐπέχει. αἱμοῤῥαγίας τε ἵστησι τὰς ἐξ αἱμοῤῥοΐδων. hoc est, Aloe vim habet adstringendi, & cum aqua frigida pota sanguinis excreationes cohibet. Galenus quoque lib. vi. de med. simpl. facul. haud aliter aloes vires depingit, inquiens: ἀλόη ἐστὶ τὸ φάρμακον κόλπων κολλητικόν. ἰᾶται δὲ δυσεπούλωτα τῶν ἑλκῶν, καὶ μάλιστα τὰ καθ' ἕδραν τε καὶ αἰδοῖον. id est, Aloe medicamen est quod sinus glutinat: sanat & vlcera quae aegre ad cicatricem duci possunt, & maxime quae in ano sunt & pudendo. Et lib. v. ther. meth. capite. iiii. vbi profluuii sanguinis curationem ex pfes-

A

Arabū volumina e Graecis traducta multis additamētis referta.

Mesue Serapione veluti duce vtitur.

B

Aloes vis.

C so tractãs, vim mirã in sistendo sanguine Aloe inesse iis verbis indicat: ἄριστον ἁπάντων ὧν οἶδα φαρμάκων, ᾧ καὶ πρὸς τὰς ἐκ μηνίγγων αἱμοῤῥαγίας ἀσφαλέστερον χρῆσθαι, τὸ λεχθησόμενόν ἐστι. λιβανωτοῦ μέρος ἕν, ἀλόης ἡμίσει μεμίχθω μέρει. κἄπειτα τῆς χρείας ἐπιστάσης, ᾠοῦ τῷ λευκῷ φυράσθω τοσούτῳ τὸ πλῆθος ὡς μελιτώδη σύστασιν ἔχειν. εἶτ' ἀναλαμβανέσθω τοῦτο λαγωαῖς θριξὶ ταῖς μαλακωτάταις, κἄπειτα τῷ ἀγγείῳ, καὶ τῷ ἕλκει παντὶ πλεῖστον ἐπιτιθέσθω. hoc est: Optimum omnium quæ noui medicamentorum, quo etiam ad cerebri membranarũ sanguinis eruptiones tutissime vti licet, est quod nunc dicetur. Thuris pars vna, Aloes parti dimidiatæ misceatur, & deinceps cum vtendi tempus instat, tãtum huius cum oui candido subigatur, vt mellis crassitudinem reddat, dehincq; leporis mollissimis pilis excipiatur, & tum vasi ipsi, tum toti vlceri imponatur. Quod sanè medicamentũ, vt obiter moneã, Auic. quoque ipse Fen. xvii. Can. iii. cap. ix. in sistendis hæmorrhoidibus probat.

D A iam dictis, quicquid nugetur Serapion, non dissentit Paulus lib. vii. ita scribens: Aloe inflammationem prohibet: vlcera quoq; quæ ægre ad cicatricem perducuntur, sanat, præsertim quæ circa sedem & pudenda sunt. Inter Latinos etiam omnium euidentissime Arabũ de Aloe sententiam explodit Plin. lib. xxvii. cap. iiii. ita scribens: Aloe sanguinis excreationes, si modicæ sint, drachmæ põdere ex aqua: sin minus, ex aceto pota sedat. Vulnerũ quoque sanguinem, & vndecunque fluentem sistit p se, vel ex aceto. Aliàs etiã est vulneribus vtilissima, ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur exulceratis genitalibus virorum, condylomatis, rimisq; sedis, aliàs ex vino, aliàs ex passo, aliàs sicca per se, vt exigit mitiganda curatio, aut coercenda. Hæmorrhoidum quoque abũdantiam leniter sistit. Subscribit prædictorum autorũ de vi Aloes sententiæ inter Arabes Auic. cap. lxvii. Can. secũdi, dum

inter alia sic scribit: Aloe quando ponitur cũ vino super hæmorrhoidas & rimas ani, tunc sanguinem ex eis manantem sistit. Sanat quoque vlcera ani & virgæ cum vino illita: ita vt mirari satis non queam, qua impudentia ausus fuerit Mõtuus in Mesues sententiam pertrahere Auicennã, cum illi ex diametro pugnent. Sed solet hoc hominum genus perdite autorum abuti testimoniis, quo fuco saltem aliquo suam inscitiam occulant. Hinc eadem impudentia Mosen illum Aegyptium citat, quasi suæ nõnihil faueat sentẽtiæ, cum tamen. xxii. suorum aphoris. libro, ne verbo quidem meminerit Aloen ano officere posse, sed contrarium potius, quod scilicet sinus veteres, potissimum qui in ano sunt, sanet, docuerit. Neq; Auenzoar, quod sciã, hanc quam Serapion ac Mesue tradunt Aloe facultatem inesse scribit. Quicquid tamen sit, ex iam dictis sole clarius fit, errare vehementer, veterumq; placitis reclamare in vniuersum omnes, qui Aloen per se ora venarum aperire, anoq; officere affirmãt. Neq; obstat quod interdum assumpta aloe, sedis venas aperiri cernamus: id enim nõ per se, sed ex accidenti, quia videlicet acres humores, qui sua acrimonia ani venas aperiunt, facit: id quod & alia quædã medicamenta possunt, quemadmodũ Gal. lib. vi. aphor. cõm. xlvii. docet, vbi atra bile vexato homini ex acrium humorum purgatione sedis venas posse aperiri, his verbis monstrat: συμβαίνει γε τούτῳ διὰ τῆς καθάρσεως ἄμφω ταῦτα χρηστά, τό τε καθαίρεσθαι τὰ περιττά, καὶ τὸ τῇ δριμύτητι τῶν ἐκκρινομένων ἀναστομωθεῖσαν ἐπὶ βραχὺ τὴν αἱμορροΐδα, συνεκκρίνειν τι καὶ αὐτὴν αἵματος μοχθηροῦ. qđ est: Homini huic ex purgatione ambo hæc optima eueniũt, quod scilicet superuacua expurgãtur, & quòd ex acrimonia eorum quæ excernuntur paulatim aperitur os venæ, quam hæmorrhoidam vocãt, vt & ipsa sanguinem vitiosum simul excernat. Proinde perperã aloes

A

Montui in citandis autoribus impudentia.

Aloe ex accidenti vt alia quædã medicamẽta, sedis venas aperit.

B

C viribus tribuunt Serap.& Mesue,quod acribus excrementis, idipsum sua acrimonia agentibus,magis tribuendum erat. Sed obtrudet hic quispiam dogmatis Serap.assertor, Si huiusmodi vis non magis Aloe adest q̃ reliquis medicamentis acres humores purgantibus,qui factum est, vt Aloe potius q̃ alia eiusmodi medicamenta sedis venas aperire credita sit? Respondeo cum Manardo nostro,nulla alia causa hominum mentes occupasse hoc dogma, nisi quòd frequentius Aloe q̃ alio quouis purgatorio medicamento vtãtur. Plerũque enim omnes qui subducendæ alui,vel ventriculi expurgandi gratia medicamento purgatorio opus habent,ad catapotia ex aloe confecta, tanq̃ ad sacram anchoram confugiunt. Adeoq; factum est,vt quod ab excrementis ab Aloe motis fieri viderunt, id genuina quadam ac natiua malitia illius,& per se factum esse crediderint. Parũ autem erat hoc credere,

Cur aloë potius q̃ alia medicamẽta ani venas aperire credita sit.

D nisi & erroneum hoc dogma mundo libris editis patefacerent,ac pro vero obtruderent. Præterea neque obest nostræ sententiæ Iacobi de Partibus cauillatio, quam hodie multi tanquam aheneum quendam murum ad tuendam falsam illorum sententiam arripiũt, qui adstringendi vim quidem Aloen habere fatetur, cum extrorsum admota fuerit:aperiendi vero venas, cum intrò in corpus sumpta fuerit. Nam statim à Dioscoride & Plinio exploditur,quorum vterque in potu etiam sumptam Aloen sanguinem profluentem cõpescere tradunt. Et Plinius certe vt penitus aduersariorum ora,ac elabendi passim vias obstrueret,vndecũque profluentem sanguinem sistere posse dixit. Cæterum iam ad Sebastiani Montui obiectiones diluendas accingamur: is enim errori Serapionis atque Mesues patrocinaturus, cæcã(ita enim vocat)proprietatem obiicit, quasi Aloe occulta quadã essentiæ proprietate,& minime manifesta qualitate sedis venas re

Iacobi de Partibus cauillatio diluitur.

Ad Mõtui obiectiões respõdet.

ferararet, anoq; noceret, & hoc pacto sese omnem reprehēsionem euitare posse arbitratur. Atqui fallitur, καὶ τῇ πάσῃ ὁδῷ ἀφαμαρτάνει, bonus ille senex: si enim Aloe insita quadam totius substantiæ proprietate venarum ora aperiret, tūc semper in catapotiis, aut alio quouis modo deuorata idipsum efficeret: id quod tñ nemo sanæ mētis dicere pōt, cū contrariū quotidiana experiētia mōstret. Quod vero semper quoties assumeretur sedis venas reseraret, ita colligi pōt. Quemadmodum enim medicamenta purgantia substantiæ proprietate perpetuo humores sibi familiares attrahunt, vt in sequentibus clarius docebimus, verbi gratia Scammonium bilem, Cnicus pituitā: ita Aloe nunquam non ob insitam sibi proprietatem venarum ora aperiret. Nam cum ipsius substantiæ aperire venas insitum sit, vt Montuus delirare videtur, fieri nequit, vt non perpetuo quoties sumpta fuerit, hoc ipsum agat. Vel dicat diuersitatis rationem Montuus, & in suā nos pertrahet sententiā. Sed dicet fortassis Aloen venarum ora aperire posse, non cum intro in corpus sumpta, sed cum extrinsecus sedis venis illita fuerit, tum enim maxime idipsum cæca illa proprietate efficere posse. Quantum autem hoc veritati, optimorumq; autorum sententiis aduersetur, ex iis quæ paulo ante diximus, clarum esse potest. Pugnare vero nō tātum rationi, verūetiam experientiæ omnibus paulo eruditioribus incōfesso est. Qui nanque extrinsecus admota Aloe venas aperiret, quæ Auicenna etiam, qui Montuo & eius farinæ medicis numinis instar habetur, autore, citra erosionem valde exiccat? Cum itaque non erodat, & vehementer etiam exiccet atq; adstringat, qui per deum immortalem venarum ora aperire posset? Insuper cum à Galeno & Paulo interea medicamenta, quæ vlcera ea quæ ægre ad cicatricem ducuntur sanant, Aloe cōnumeretur, quomo-

A Aloe ꝓprietate cæca nō aperit venas.

B Aloen etiā extrinsecus admotā sedis venas nō aperire

Aloe erosionis expert.

C do inter ea quæ erodendo aperiunt venas collocari potest, cum omnia ἐπουλωτικά, hoc est quæ cicatricem inducunt, eodem Galeno lib. v. de compositione medi. per genera autore, cum eo quod citra erosionem adstringunt, magis etiam exiccãt? Nulla itaque nec ratione, nec experientia, quæ tamen duo sunt apud omnes homines instrumenta, teste Galeno lib. i. ther. metho. cap. iii. quæ fidem his quæ recte inuenta sunt faciunt, cæcam illam suam aperiendi ora venarum in Aloe proprietatem Mõtuus probare potest. Iterum instat Montuus, ac velut inexpugnabile argumentum producens, ita colligit: Idem medicamentum persæpe contrarias obtinet vires, Aloe igitur & constringere & aperire ora venarũ potest. Fatemur quidem plerisque medicamentis contrarias, tum qualitates, tum facultates inesse, id quod luculenter Galenus lib. iii. de simplicium medic. facultatibus cap. xiii. ostendit.

Duo instrumẽta quæ his quæ recte inuenta sunt fidem faciunt.

Quibusdã medicamẽtis contrariæ insunt qualitates.

D Ita Aloen adstringendi sistendi ue potestate præditã esse concedimus, nihilominus tamen & per inferna bilem excernere, ac ventrem etiam subducere posse dicimus, quemadmodum Galenus libro iam citato, capite. xiiii. in eum modum scribens testatur: θαυμάζεται δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τῶν πολλῶν, καὶ νομίζουσιν ἄπορον ὑπάρχειν, εἰ στῦφόν τι σῶμα καθαίρειν πέφυκεν, οἷον ἀλόη. id est: Sanè permultos huius rei admiratio detinet, remq; rationis exptem absurdamq; existimãt, si corpus quodpiam adstringens purgare queat, veluti Aloe. Quibus sanè verbis Galenus manifeste innuit, Aloen & adstringere & purgare per inferna corpus posse, id quod & nos fatemur. Inesse vero huic vim quandam reserandi & constringendi venarum ora, vt Sebastianus Montuus putat, id est quod constanter negamus, nec perpetuò, vtcumque sese excruciet, probare poterit. Et vt finem tandem faciamus, si Galenus, quem omnia à Dioscoride de simplicium medicamentorũ

Galen. ẽa quæ a Dioscoride prodita sunt diligenter explorauit.

facultatibus prodita diligentissime excussisse, ac per A experientiam num vera essent comprobasse constat, vim talem quæ venarũ ora reseraret in Aloe esse cognouisset, hanc certe silentio nõ præteriisset, id quod eum in Coriandro, prunis Damascenis, & plerisque aliis fecisse notum est. Diuersam autem cum in ea esse facultatem, nempe adstringendi venarũ ora, experientia explorauerit, factum est vt & illius constanter in suo de simplicibus medicamentis libro meminerit. Non est itaque cur quempiam Montui annotationes in diuersum rapiant, leuioris enim momenti sunt, q̃ vt tot tantorumq́; autorũ quos produximus, testimonia, rationesq́; quas hic opposuimus euertere queãt.

Aloen melli commistam non minus, imo plus purgare, contra Auicennæ & Mesues erroneam sententiam. Cap. II.

ADuersatur nostræ sententiæ Auicenna capite. lxvii. Canone secundo, in hunc modũ scribens: Permistio ipsius cum melle, minuit vir- B tutem eius, adeo vt forsan non soluat attrahendo. Quem veluti ducem sequitur Mesue libri sui de simplicibus medicamentis capite primo, sic scribens: Aloe mista cum melle est minoris solutionis. Verum quantum à veritatis tramite aberrent vtrique, nemo sani cerebri est qui nesciat: non enim rationi tantum & experientiæ, sed & veterum autorum sentẽtiæ plane, quod asserunt, contrarium est. Cum enim melli suapte natura vis subducendi aluũ insit, qui fieri posset, vt non idem magis alteri quod similem vim obtinet additum efficeret? Mel autem se solo subducere aluum, in primis Hippocrates libro de affectibus testatur, dicens: Τὸ μέλι ξὺν μὲν ἑτέροις ἐσθιόμενον καὶ τρέφει καὶ εὔχροιαν παρέχει. αὐτὸ δὲ ἐφ᾽ ἑωυτοῦ λεπτύνει μᾶλλον ἢ κομίζει. καὶ γὰρ διουρέεται καὶ διαχωρέεται μᾶλλον τοῦ μετρίου. hoc est: Mel cum cæteris comestum nutrit, coloremq́; corporis bonum reddit: solum vero potius at-

Mel aluũ subducit.

C tenuat quàm reficiat, lotiũ enim cit, ſupraq́; modum purgat. Dioſcorides quoque lib.ii.cap.lxxiii.in hunc modum ſcribens: ἐςι μέλι τὸ ὠμὸν φυσσῶδες, κοιλίας καὶ βηχὸς ἐρεθιςικόν. quod eſt: Mel crudũ inflat, aluum quoque ac tuſſim proritat. Et Galenus lib.iii.de alimentorum facultatib.iis verbis: μέλι δὲ λεπτομερὲς ὑπάρχον, ἐξ ἀνάγκης ἔχει τι καὶ δριμὺ, διὸ πρὸς ἔκκρισιν ἐπεγείρει τὴν γαςέρα. id eſt: Quandoquidem mel tenuium partium eſt, neceſſarío etiã acre ſentitur, ideoq́; aluum ad excretionem proritat. Et paulò poſt: εἰ χωρὶς ὕδατος μίξεως ἐκλείχοι τὶς τὸ μέλι μόνον, ἧττον μὲν τρέφει, μᾶλλον δ᾽ ὑπάγει τὰ κατὰ τὴν γαςέρα. hoc eſt: Si citra aquæ admiſtionem mel purum per ſe quis delingat, nutriet quidem minus, ſed alui excrementa magis deiiciet. Paulus quoque lib.i.cap.xcvi. Mel coctum, ait, magis alit q̃ aluum ſubducat: crudum contra. Id quod & lib.vii.repetit. Vtitur & cap.vi.libri primi ſolo melle ad puerorum deiiciendam aluum, cum ita ſcribit: Porrò ſi pueri,
D infantis ue aluus adſtricta fuerit, mel cibo adiectũ dabis. Alexãder quoque Aphrod.ſectione.ii.probl.lxvi.mel crudum abſtergere & purgare, coctum vero alere tantum poſſe docet. Ex quibus omnibus abunde liquet, mel ſe ſolo quidem aluum deiicere poſſe, idq́; adeo magis, ſi nõ coctũ crudum'ue fuerit. Quòd vero Aloe melli addita aluum plus ſubducat, ſatis ex Dioſc.liquet, qui nulla alia cauſa mel addere docet, niſi vt hoc pacto plus excrementorum deiiciat. Verba Dioſc.quæ habentur lib.iii.cap.xxiiii. hæc ſunt: μετὰ ῥητίνης δὲ καταπινομένη, ἢ ὕδατος, ἢ μέλιτος ἑφθοῦ ἀναληφθεῖσα κοιλίαν λύει. quod eſt: Deuorata cum reſina, aut cum aqua vel melle cocta ſumpta, aluum ſoluit. Id quod & Pliniũ feciſſe cõſtat, qui lib.xxvii.cap.iiii. de Aloe ita tradit: Deuorãtur pilulæ cum mellis decocto, aut terebinthina reſina ad purganda interiora. Hac ratione & Galenus lib.vii.ther.metho. cap. xi.

Aloe addita melli plus purgat.

hieram picram, in cuius confectione centum aloes drachmæ sunt, melle esse excipiendam suadet, vt scilicet aluum magis deiiciat: id quod verba eius de hac ipsa luculenter admodum demonstrant: ἔνιοι δ' ἀποτίθενται τὸ φάρμακον ἀναλαμβάνοντες ἀπηφρισμένῳ μέλιτι, καὶ γίνεται μὲν οὕτω μονιμώτερον, ἧττον δὲ ῥώννυσι τὴν κοιλίαν, καὶ μᾶλλον ὑπάγει. id est: Sunt qui reponunt medicamentum, id excipientes despumato melle: & fit ita quidem durabilius, sed minus ventrem roborat, & magis subducit. Psellius quoque lib. i. de ratione victus, cap. de iis quæ ventrem citant, Fœnogræco Damascenis, itemq; aliis vt aluum magis deiiciant, mel adiici præcipit. Inter cætera enim ita ait: Fœnigræci ius ex melle coctum, inde potum aluum subducit, secum agens in intestinis humores. Mel admiustm parum esse oportet, ne vellicet. Et paulo post: Damascena quoque humida & arida melle confecta, madefacta vt plus teneāt mellis, mansaq; solitaria. Si bis mellis cōpositio absorbeatur, plus subducit, quàm si dulce vinum potites. Ita vt sole iam clarius sit tam Auicennam quàm Mesuen infantiliter lapsos esse: quod Aloen melli commistam minus purgare docuerint, cum & ratio & veterū autoritas diuersum mōstret. B

Aloen stomacho & iocinori non nocere, vt falso plerisq; Auicenna & Mesue persuaserunt. Cap. III.

AVicenna alteram tantum sententiæ nostræ partem cap. lxvi. secundi Can. impugnat, dum sic inquit: Aloe obstructiones hepatis aperit, sed ipsum tamen lædit. Mesue autem vtrisque contradicere non veritus est: nam cap. i. sui de simpl. med. libri ita scribit: Aloe cōturbat, dolorem ventris faciens, & nocet stomacho & hepati. Nemo tamen vsque adeo lippis est ocnlis, qui vtrunque falli non videat, quādo ne vnus quidem ex veteribus classicisq; scriptoribus sit, qui non diuersum docuerit. Diosc. enim tam ami-

Aloe neq; stomacho neque iecori nocet.

C cam ſtomacho aloen eſſe tradit, vt ſi miſta ſit aliis medicamentis quæ purgando ſunt, ea minus noxia ſtomacho reddat. Verba Dioſc. lib. ii. ca. lxxiii. hæc ſunt: μιγὲν τοῖς ἄλλοις καθαρτικοῖς, ἧσσον κακοστόμαχα ποιεῖ. id eſt Aloe aliis cõmiſta medicamentis purgatoriis, præſtat vt minus ſtomachum infeſtent. Apertius idipſum Galenus lib. vi. de ſimpl. med. facul. docet, in hunc de aloe ſcribens modum: καὶ γὰρ εὐστόμαχόν ἐστι τὸ φάρμακον, εἴπερ τι καὶ ἄλλο. hoc eſt, Nã & gratũ eſt ſtomacho medicamẽ, vt ſiquid aliud. Et Paulus lib. vii. Eſt, inqt, aloe ſtomacho valde grata, vt ſiquid aliud. Et lib. eodem capite. iiii. Cum medicamenta corpus purgantia omnia ſtomacho noxia ſint, ſola ventriculo amica & vtilis eſt aloe. Quibus ſubſcribit etiam Oribaſius in medicinæ Compendio, dicens: Aloe vehemens quidem catharticum non eſt, ſtomacho autem aptiſſimũ. Pſellius quoque lib. i. de victus ratione, aloen inter ea

D quæ ſtomachum confirmant recenſet iis verbis: Maxime conducibilia ſtomacho abſinthium & aloe. Nec diſſentit Plin. qui lib. xxvii. cap. iiii. ſcribit: Confirmat ſtomachum aloe adeo vt nulla vis contraria infeſtet. Crata autem eſt ſtomacho aloe haud aliter q̃ abſinthiũ, Galeno lib. vi. de ſimpl. med. facul. autore, quia aliqualem adſtrictionem cõtinet. Quod autem iecur non offendat, præter Gal. ad Paternianum, qui cum oxymelite datam Aloen ſtomachicis & hepaticis magnum adiumẽtum afferre ſcribit, Paulus etiã lib. vii. docet, cum Doſithei catapotia iecoraria Aloes vnciam vnam accipere ait. Et cum Plinio teſte, loco iam citato, aloe in regio morbo, qui plerunque iocinoris vitio oritur, vtiliter bibatur, fieri haud poteſt, vt iocinori nocere queat. Hinc mirum admodum eſt Auicẽnam in eam deueniſſe opinionem, cum tamen & ipſe fateatur aloen iocinoris obſtructionibus & arquato morbo eſſe perutilem. Atqui perplures eiuſmodi cõ

Aloe iecur nõ offẽdit.

traditiones, vt ex sequentibus perspicuum fiet, in Auic. libris inueniuntur, vt certe hoc nomine tyronibus medicinæ nondum exacto iudicio præditis valde suspectus esse debeat, præsertim i. ii. suo Canone. A

Auicennæ libri multis cōtradictionibus obnoxii.

Rhabarbarū nostrum & vulgare in plerisque a veterū Rheobarbaro differre, atque adeo diuersum esse. Cap. IIII.

CVm de rebus disceptantibus id vnice cauendum sit, nequa vox illis ambigua imponatur: nā alias non raro fieri solet, vt alter alterum nō intelligens, acerrime inter se de lana caprina rixentur, & in imensum temere sermo progrediatur: animaduertendum erit, ne nominum quempiam ignorantia fallat, Rheobarbarum nostrū seu vulgare esse id quo passim nunc ad subducendam, nobilium præsertim, aluum medici vtuntur. Veterum vero, quod Dioscorides, Plinius, Galenus, & qui his etiam vetustiores sunt, describunt. Quemadmodum autem veteres suū varijs nominibus vocant, Dioscorides enim interdū Rheon, interdum Rhian, aliquando Rhaponticum, Galenus Rheum & Rha, Plinius Rhacoma, Celsus radicem ponticam appellat, ita Punici Rauedseni, & vulgus medicorum Rheubarbarum nomināt. Rheobarbarum vero quo nūc passim officinæ vtuntur, differre ab eo quod veteres depingunt, quicquid nostræ tempestatis garriant medici, nullibi rectius nisi ex notis, quæ illi ab vtrisque tribuuntur, colligitur. Veterū nimirum Rha, Dioscoride lib. iii. cap. iii. teste, γεννᾶται ἐν τοῖς ὑπὲρ βόσπορον τόποις, ὅθεν καὶ κομίζεται. ῥίζα μέλαινα, κενταυρίῳ τῷ μεγάλῳ ἐοικυῖα μικροτέρα μέν τοι καὶ ἐρυθροτέρα, ἄοσμος, χαύνη, ὑπόκουφος. id est, nascitur in iis quæ supra Bosporon sunt regionibus, vnde etiā affertur radix nigra, Centaurio magno similis, sed minor & magis rubens, sine odore, laxa, & parum leuis. Nec dissentit Galenus, vel quisquis eius libri autor fuit, capite. ccxxviii. lib. de simpli. medic. ad Paternianū, qui

Ambigua discutienda.

Rheobarbarū vulgare.

Rhabarbarū veterū.

Nōia varia Rheobarbari. B

Locus natiuus Rhabarbari veterum.

C Rheō his verbis describit: Radix est magna & nigra, laxa, leuis, inodorata, gustu calfaciens, & leniter adstringens. Libro quoque octauo de simpl. medic. facultatibus. Rha tum laxitatem, tum leuitatem in se habere scribit. Iam dictis subscribit Plin. lib. xxvii. ca. xi. in hunc modum loquens: Rhacoma affertur ex his quæ supra Pontum sunt regionibus, radix Costo nigro similis, minor & rufior paulò, sine odore, calefaciens gustu & adstringens. Rheubarbarum autem à nostris vocatum, & quod hodie in frequenti medicorum vsu est, alios à priori natales habet, ex meridionalibus nanque regionibus ad nos fertur, non aquilonaribus, vbi Bosporus, & Rha fluuius, qui radici huic nomen dedit, existunt. Nullum denique cum Costo nigro, vt antiquorū, similitudinem habet. Adde, quæ sola à veterum Rheobarbaro discernere nostrū suffi-

Natales nostri Rheubarbari.

Rhabarbaro nomen vnde iditū.

D ciens nota est, vulgare & quo hodie vtimur habere odorem vehementem, veterū autem planè sine odore esse. Præterea grauitatem in vulgari cōmendat Mesue, veteres contra leuitatem. Accedit quod veteres suo Rheobarbaro nullam purgādi vim inesse scripserint, in quem tamen vsum, ætatis nostræ medici suū, & rectè quidem, plurimum valere dicunt. Sed obtrudet quispiam, nihil mirū esse Rhabarbarum iam siccū odorum esse, veteres autem de viridi ac recenti locutos esse, quod odore planè caret, haud aliter q̃ alia quædam, quæ humiditate superflua obtundente, donec ea resoluatur, absque odore perseuerant. Obiectioni huic pulchre per historiam respondet reconditæ eruditionis vir IO. MANARDVS, libro suarum epistolarum medicinalium sexto, atque se à Sigismundi regis Sarmatarum medicis didicisse, in eo bello quod cōtra Moschos strenue gesserat idē rex, Rheon inuentum fuisse, quod etsi vulgari satis quidem simile esset, penitus tamen inodorum fuerat, in

Rhabarbarū veterum purgādi facultate caret.

Obiectio.

Io. Manardus.

eoq; omnes veterum notæ deprehensæ sunt: fuitq; proculdubio id Rheobarbarũ quod veteres pingũt. Cæterum veteres suum Rheobarbarum non ad alui purgationem, sed ad alios plerosq; vsus adhibuisse, manifestius est quàm vt probari debeat: neque enim Diosc. neque Plinius, neque etiam Galenus, in vniuersis suis operibus, quæ hodie extãt, ad aluũ subducendam Rheobarbaro vsi sunt: sed cum huic maximam & præcipuam adstringendi vim adscripserint, in contrarium potius vsum adhibendum esse præceperunt, atque adeo sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis cõferre dixerunt. Aetius quoque, qui sub Constantino Magno vixit, sermone. ix. capite. xlvii. inter ea quæ adstringendo ventrẽ cohibent, rheon ponticum recenset. Quinetiã constat nec Auicen. in cap. cccclxxxv. secũdi Can. Rheobarbaro purgandi potestatem tribuisse, sed diuersam potius: id quod & Fen. xvi. Cano. iii. Tract. i. cap. iiii. vbi Rheubarbarum inter medicamenta aluum cohibentia enumerat, & in plerisque aliis locis, facit. Et certe veteres suo esse vsos ad cohibendã aluum testatur Abenrois Cordubensis, qui lib. v. Colliget Galenum & alios medicos Rheobarbarum ventrem constringere scripsisse ait, notans in hoc eosdem, tanq̃ falsa dixissent. Sed ignorauit impia illa bestia Galenum atque alios veteres diuersum à suo habuisse Rheobarbarum, ita vt non immerito illi alios etiam effectus tribuerint. Ex iis itaque omnibus notũ fit, nostrum hodie Rheubarbarum ab antiquorum differre, quod hoc ad aluũ deiiciẽdam, nunq̃ vsi fuerint. Atqui hic reclamat Mõtuus: atque Pauli autoritate, veteres quoque Rhabarbaro ad vẽtris sanorum purgationem vsos esse probare nititur. Pauli locus est in lib. i. ca. xliii. vbi ita scribit: Aluum soluebant; iubentes iam dormituros resinam terebinthinam, quæ oliuæ magnitudinem æqua-

A Veteres suũ Rhabarbarum ad alui purgationẽ nõ adhibuerũt.

B

Mõtui annotatiuncula. diluitur.

C ret, deuorare. Quod si magis citare voluerimus, paulum radicis ponticæ miscebimus. Sed meminerit velim, nos de antiquis, inter quos Paulus Aegineta, vt qui longo post Galenum & Plin. tempore vixerit, connumerari non potest, locutos esse. Neque enim mirum Paulum, vt alios recentiores medicos, ad contrarios vsus Rhabarbarum adhibuisse, vt cuius tempore, Rheubarbarum quo hodie vtimur, innotescere mundo cœperit: cum medicis qui ante illum fuerunt, quemadmodum in Corollario suo Hermolaus quoque meminit, planè incognitum fuerit. Vixit autem Paulus post Oribasium Iuliani archiatrum. Hinc deceptus Paulus, haud aliter quàm Abenrois ac multi alii hunc sequentes medici, idem Rhabarbarum, quod suo tempore inuentum erat, cum veterum esse putauit, atque adeo iam antiquorum instar restringendi facultatem, iam vero recentiorum modo, aluum subducendi huic inesse existimauit. Proinde factum,

D vt cap. i. lib. i. ad reprimendum prægnantium vomitum, & libro septimo ad dysenteriæ curationem vsus sit, cum tamen in vtrisque affectibus purgatoria adhibere medicamenta, vt post dicemus, minus consultum sit. Pari modo ad veterum Rheonbarbarum respexit libro eodem, cum ex professo Rhabarbari vires describens, hoc ipsum sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis prodesse scribit. Fuisse autem notum Paulo Rheubarbarum nostri tẽporis, satis ex tribus illis compositionibus, quibus libro septimo capite vndecimo ad podagram vtitur, liquet. In illis enim rheubarbaricum instar Arabum, aliàs autem rha, & radicem ponticam nominauit. Primæ cõpositioni nomen Diacorallion est. Secundæ, Antidotus Agapeti. Tertiæ, Antidotus Atactos. Quarum descriptiones qui scire cupit, à nobis iam citatum Pauli locum petat.

Paulus Aegineta inter veteres nõ cõnumerari debet.

Nostrum Rheubarbarũ Paulo notũ fuit.

Casiam Arabum & recentiorum, a veterum atque Græcorum Casia aliam ac diuersam esse. Cap. V. A

NIsi Nicolaus Leonicenus, vir dignus cui medicinæ studiosi multum tribuant, me monuisset, fuisse quosdam ex medicis iunioribus tantæ inscitiæ, vt cortice Casiæ fistulæ arabicæ ad citanda menstrua vterentur, cum Græcorum vti potius ex Dioscoridis ac aliorum græcorum medicorum sententia debuissent, nunquam in numero paradoxorum hoc ipsum quod iam tractamus collocassem. Neque enim mihi persuasissem vnquam, esse tam stupidi animi medicos, qui nescirent Arabum à Græcorum Casia esse diuersam. Esse autem aliam Arabum à Casia antiquorum, in primis vtriusque descriptio monstrat: quas nondum satis rem agnoscentes conferre poterunt, & quod dicimus sole meridiano clarius deprehendent. Arabum nimirum partim in India, partim in Aegypto nascitur, folio Iuglandis, siliquas habet prælongas ac teretes vtrinque fastigiatas, duos ferè pedes proceras, carne intus nigra, gustu prædulci, sed planè medicato, ligneis distinguentibus membranis, & ossibus siliquarum intercursantibus. Græcorum vero, Galeno in libro de Theriaca ad Pisonem autore, rubescit, & rosam expirat, sicut etiam dulcem gustum præfert, fistulis plena, & vinum naribus obolens; & aromatum modo vehementer odorata. Differre easdem etiam vsus vtriusque manifestat. Arabum enim, & quæ hodie in officinis venditur, ad leniendam aluum pulchrè conducit: id quod Græcorum non facit: ea enim vrinā atque menses cit, aliasq; vires à priori diuersas habet. Proinde cum veteribus Græcis planè incognita fuerit ea de qua Arabes scribunt: neque enim Galenus, neque etiam Dioscorides eius mentionem faciunt: consultum erit, vt siquando in libris Græ-

Nicolaus Laonicenus.

Casia Arabum.

B

C corum Casiam fistulam legere contingat, ne pro ea alteram, de qua Arabes atque recentiores agunt, capiamus. Prodesset itaque quo aliqua in iis nominandis certa haberetur differentia, quo Arabum, siliquã Aegyptiam, aut Casiam catharticen, Græcorum autem Casiam fistulã aut odoratã appellaremus. Est enim, vt diximus, vehementer odorata. Vnde liquet Casiã quã hodie passim officinæ vtuntur, ligneamq; nominant; non esse eam quam Dioscorides & Græci alii describunt: illa enim tetra, inodora, & penitus nihil cum vera Casia commune habet, quam Dioscorides lib.i.ca.xii. ait esse ἔγκιῤῥον, ἔυχρουν, κοραλίζουσαν, ςενὴν λίαν, μακρὰν καὶ παχεῖαν, τῆς συριγγίοις πλήρη, δηκτικὴν ἐν τῇ γεύσει καὶ ςύφουσαν μετὰ ποσῆς πυρώσεως, ἀρωματίζουσαν οἰνίζουσαν τῇ ὀσμῇ. i. rubescentẽ boni coloris, Coralio lapidi similẽ, perquam angustam: lõgã & crassam: fistulis plenam, mordentem pungentemue in gustu,

D & cum aliquanto feruore adstringentem, aromatum modo odoratam, viniq; odorem referentem. In eundem modum eam describit Galenus in libro de theriaca ad Pisonem dicẽs: ἡ δὲ κασσία καλλίςη κιῤῥά τε καὶ ῥοδίζουσα, ὥσπερ καὶ ἡδὺ τὸ γλυκὸν ἐν τῇ γεύσει ποιουμένη, συριγγώδης τε οὖσα, καὶ οἰνίζουσα, καὶ πολὺ τὸ ἀρωματίζον ἔχουσα. hoc est, Casia laudatissima rubescit, & rosam spirat, sicut etiam dulcem gustum inter gustãdum refert, fistulis plena, & vinum obolens, & aromatum modo vehemẽter odorata. Oribasius etiam lib.ii. de simp. facul. scribit, eligendam esse Casiam quæ rubea sit, boni coloris, Coralio similis, angusta, nitida, valde longa, & crassa in fistulis, in gustu erodens, cum feruore multo adstringens, aromatum modo odorata. Neque dissentit Plinius lib.xii.cap.xix. vbi probandam tradit eam quæ recẽs maxime, & quæ sit odoris mollissimi, gustuq; q̃maxime feruens, potius q̃ lento tepore leniter mordens, colore etiam purpureo. Hic refert

Casia lignea vera caremus.

Casia vera qualis.

re placet:quod dum hæc scriberem contigit. Simplicium medicamentorum non imperitus, Georgius Ellingerus pharmacopola Nurnbergeñ. Casiam, quam ipse veram esse putabat, ostendit: at nihil minus erat: etsi enim rubescens, & Cinamomo nostro per omnia similis colore videbatur, quia tamen nullũ planè odorem præ se ferebat, Casiam veram fuisse non credo, sed aliquam potius pseudocinamomi speciem. Laudo tamen viri ardens in perquirendis simplicibus studiũ, quod hodie omnes fermè reliqui Germaniæ Seplasiarii contemnunt. Quòd si homo ille literis ingenium excolere voluisset, potuisset certe rem herbariã non parum iuuare. Cæterum cum vera Casia tenuitate corticis, odore, & gustu Cinamo, quod hodie hoc nomine passim venditur, simile sit, factum est vt quidam mentitum hoc Cinamomum, Casiam veram esse dixerint. Quod si verum est, duplum eius pondetis, Dioscoride & Galeno in succidaneis testibus, pro vero Cinamomo vti licebit. Proinde cum nihil in Casia nostra quod cum vera conuenire possit deprehendatur, haud immerito quis pseudocasiã esse putabit, quod miræ cum illa sit similitudinis, neque enim gustu acris, neque etiam odorata est. Minime vero mirũ esse debet nostris temporibus mentitam vendi Casiã, cum itidem & Galeni seculo, quéadmodum ipsemet in libro de Theriaca ad Pisonem testatur factum sit.

Quidam pseudocinamomũ nostrũ Casiã veram esse putãt.

B

Mannam Arabum atque nostræ tempestatis medicorũ, a Manna Græcorum & veterum, esse plane diuersam. Cap. VI.

NE vocum confusio ambiguitasq; nobis temere concertandi occasio sit, animaduertendum per Arabum ac modernorum Mannam, nos intelligere eam qua hodie ad principum aluum molliendam medici vtuntur. Per Græcorum autem Mannam, quæ a Dioscoride non simpliciter, sed cum additione μάννα λιβάνου dicitur, accipiédam esse volumus.

Manna Arabum.

Manna Græcorũ.

C Differre autem inter se, ex vtriusque descriptione manifestum fit. Arabum enim, Mesue teste, ros est super arborum herbarumq; folia cadens. Græcorum vero nihil aliud est quàm mica thuris concussu elisa, quam Latini veteres non solum Mannam, sed & pollinem thuris aliquando dixisse constat. auctor Plinius, qui lib. xii. cap. xiiii. ait: Micas thuris concussu elisas Mannam vocamus. Vniuersa enim thuris substantia in antiqua medicina trifariam diuisa fuit, in thus nimirum, corticem thuris, & eiusdem Mannam siue pollinem: adeoq; veteres Græci & Latini voce hac Manna in thuris puluere tantum vsos esse constat. Porrò diuersas esse inter se mannas iam dictas, ex earundem quoque viribus perspicuum fit. Arabum nanque molliendi potestatem habet, id quod diutina iam experientia comprobatum esse nemo est qui nesciat. Græcorum cōtrariam potius vim habere in primis testatur Dioscorides libro primo, capite octauo ita scribens: μάννα λιβάνου δύναμιν ἔχει τὴν καὶ ὁ λιβανωτός. quod est, Manna thuris vim eandem quam thus, habet. Thus autem adstringendi potestate, & cruenta glutinandi vulnera esse præditum, ex capite septuagesimooctauo, eiusdem libri Dioscoridis satis liquet. Mannam quoque adstringere docet Galenus libro quinto ther. capite quarto, ita scribens: ἔστι στυπτικώτερον μὲν φάρμακον ἡ μάννη τοῦ λιβανωτοῦ, hoc est, Manna medicamentum quidem est, quod magis quàm thus adstringit. Et. xiii. the. meth. Μάννη, inquit, ἔστι ὑπόσεισμα λιβανωτοῦ, τὸ φάρμακον τοῦτο στύψεώς τε μετέχον ὀλίγης, καὶ κατὰ τοῦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ λιβανωτοῦ πρός ἔνια βέλτιον. ἐκεῖνος γὰρ ἐκ τῆς πυκτικῆς δυνάμεως ἐστὶ μόνης, ὡς ἂν μὴ μετέχων στύψεως. καὶ μᾶλλόν γε ὁ λιπαρώτερος ἐν αὐτῷ, καὶ τῇ χροιᾷ λευκότερος. ὥσπερ γε ὁ τοῦδε ξανθότερος ξηραντικώτερος ἐστί. τῇ δὲ μάννῃ καὶ φλοιοῦ τι λιβανωτοῦ μέμικται σμικρόν, ἀφ' οὗ τὸ στύφον ἔχει.

Substātia thuris trifariā olim diuisa.

Vires vtriusque mannæ.

D

id est: Mãna thuris concussio seu purgamentum, medicamentum quidem est adstrictione modica praeditum, atque hoc etiam nomine thure ipso ad nonnulla vtilius. Thus enim puris tantum mouendi potestatem obtinet, vtpote nullam adstringendi vim habẽs. Magisq; id facit, quod pinguius in eo est, & magis albicans: sicuti etiam quod flauum ex eo magis est, validius siccat. Mannae vero corticis thuris paululum etiam admistum est, vnde scilicet adstringẽdi vim habet. Vtitur & aliàs non raro in glutinandis vulneribus manna Galenus. Vnde iam satis constat errare Mesuen, quod tribus in locis Galenum de Manna tanquam medicamento aluum subducẽte citet. Vnus est in capite de Manna, vbi Galenum Mannam cum Scammonia permiscuisse scribit. Alter in capite de Scammonio, vbi denuo Galenum Scammoniam cum sextuplo Mannae miscuisse asseuerat. Tertius in Antidotario suo, vbi de medicinis purgatoriis agens, confectionem quandam de Manna ex Galeni inuentione describit. Euidentissimum nanque est, Galeni temporibus medicamentum hoc sub Mannae nomine in vsu medicorum non fuisse. Hinc vehementer etiam aberrauit Petrus Crinitus libro vigesimoquinto, capite septimo, de honesta disciplina, pertinaciter admodum diuersas has Mannas vnam esse contendens, quemadmodum Ioannes Manardus noster in primo epistolarum medicinalium libro luculenter ostendit. Caeterum haec non ita accipiant studiosi, quasi Galeno rem illam Mannam Arabibus dictam, planè ignotam fuisse putem, sed quòd hoc nomine illi non appellatam esse velim. Notissimam enim illi fuisse paulo post monstrabimus, at non sub voce Mannae, sed sub voce mellis aerii. Hinc olim ita scripsimus: Si vlla eius apud Galenum antiquosq; mentio fuit, certe nõ sub Mãnae voce fuit, sed potius

A

Mesue perperã Galenum de Manna citat.

B

Petri Criniti error.

Galeno Mãna etiã Arabũ cógnita fuit.

C sub voce mellis aerii. Cur autem ita scripserim, in causa fuit Cordubensis ille Abenrois, qui post tempora Galeni in vsum medicorum venisse Mãnam tradidit. Proinde cum ad manum tum sua lingua loquens Galenus non erat, satis esse duxi rem vtcunque indicasse.

Mõtuo respõdetur.

Quare non opus erat Montuo sua illa annotatione, qua mel aerium ab Arabum Manna nec forma, nec viribus differre probare nititur: id enim nunq̃ negauimus: sed quia tum ad manum non erat Galenus, hoc ipsum efficacibus argumẽtis ostendere nõ potuimus. Inculpãdus sibi potius erat Auerrois ille impius, qui vt aliàs ferè semper, ita & hoc loco nugatus est. Neq; ab errore vindicare potest Mesuen suum, quod ait, multa adhuc esse opera Galeni, quibus hodie careamus, quæ tamen Arabibus lecta sint. Nam vt supra quoque monuimus, quod ea nõnunq̃ citent Arabes, quæ in autoribus nusquam inueniũtur, nulla alia causa est, nisi quòd plura p interpretes adiecta sint, quæ in græcis exemplaribus minime habeantur. Et quid multis moror? satis constat & in aliis citandis autoribus, quorum tamen integra extant opera, parũ fidum inueniri Mesuen, id quod ex Annotationibus doctissimi viri Io. Manardi quisque discere poterit. Nõ passim etiam credẽdum esse in suis aphorismis Ægyptio illo Mosi, inconfesso est, quòd sua non ex græcis, sed arabicis libris, in quibus notha ac spuria multa inserta sunt, desumpserit. Sed iam quod polliciti sumus, nempe Mannam Arabum Galeno sub mellis aerii nomine cognitam fuisse, ostendere pergemus. Mel itaque aerium seu roscidum, nec forma, nec viribus ab Arabum differre Manna, collatis vtriusque descriptionibus euidentissimum erit. Proinde Arabum Manna, Mesue autore, est ros supra plantas & lapides cadẽs, cuius materia est vapor qui eleuatur, cui accidit digestio & maturatio in aere, quando est æqualis & secun

Arabes ea ex autoribus citant quæ nusq̃ in illis inuenitur.

D

Mel aeriũ ab Arabũ manna nõ differt. Arabũ mãna quid.

dus lætis aſpectibus. Diuerſificatur autem ſecundum diuerſitates rerum ſuper quas cadit. Et cadens ſuper plantas ſuſcipit de virtute plantarum, & eſt cum permiſtione particularum, foliorum, & florum. Educit quoque choleram cum facilitate. Hactenus Meſues verba deprompſimus, quæ etſi barbara ſint, immutanda autem eſſe minime duximus, nequis alium me ſeu ſum illis tribuiſſe per calumniam dicere poſſet. Mel vero aeriũ, Gal. lib. iii. de alimẽtorũ facultatibus teſte, γίνεται μὲν ἐπὶ τοῖς φύλλοις τῶν φυτῶν, ἔστι δὲ οὔτε χυλὸς αὐτῶν, οὔτε καρπὸς, οὔτε μόριον, ἀλλ᾽ ὁμογενὲς μὲν τοῖ. δρόσοις οὐ μὴν οὔτε συνεχῶς, οὔθ᾽ ὁμοίως ἐκείναις γίνεται δαψιλές. ἤδη δέ ποτε θέρους ὥρα, πλεῖστον ὅσον ἐπὶ τοῖς τῶν δένδρων, καὶ θάμνων, καὶ τινῶν βοτανῶν φύλλοις εὑρεθὲν, ὡς ὑπὸ τῶν γεωργῶν λέγεσθαι παιζόντων, ὅτι ὁ Ζεὺς ἔβρεξε μέλι. προηγεῖτο δὲ νὺξ μὲν εὐψυχὴς, ὡς ἐν θέρει. θέρους γὰρ ἦν ὥρα τηνικαῦτα. θερμὴ δὲ καὶ ξηρὰ κρᾶσις ἀέρος ἐπὶ τῆς προτεραίας. ἐδόκει τοίνυν τοῖς δεινοῖς ἐπὶ φύσιν, ἐκ τῆς γῆς τε καὶ τῶν ὑδάτων ἀτμὸν ἀκριβῶς λεπτυνθέντα καὶ πεφθέντα πρὸς τῆς ἡλιακῆς θερμότητος, ὑπὸ τῆς ἐπιγενομένης ἐπὶ τῆς νυκτὸς ψύξεως ἀθροισθῆναι πιληθέντα. παρ᾽ ἡμῖν μὲν οὖν σπανίως φαίνεται τοῦτο γινόμενον. ἐν δὲ τῷ ὄρει τῷ Λιβάνῳ καθ᾽ ἕκαστον ἔτος οὐκ ὀλίγον, ὥστε ἐκπετάσαντες ἐπὶ γῆς δέρματα, καὶ σείοντες τὰ δένδρα δέχονται τὸ ἀπορρέον ἀπ᾽ αὐτῶν, καὶ χύτρας, καὶ κεράμια πληροῦσι τοῦ μέλιτος. ὀνομάζουσι δ᾽ αὐτὸ δροσόμελί τε καὶ ἀερόμελι. πρόδηλος μὲν οὖν ἡ ὕλη τῇ γενέσει τοῦ μέλιτος, ὁμογενὴς τις οὖσα ταῖς δρόσοις. εἰς ἀρετὴν δὲ καὶ κακίαν αὐτῷ φαίνεταί τι προσέρχεσθαι παρὰ τῶν φυτῶν, ἐφ᾽ ὧν τοῖς φύλλοις ἀθροίζεται. καὶ διὰ τοῦτο γίνεται κάλλιστον. ἔνθα πλεῖστοι θύμοι καὶ τινες ἄλλαι θερμαὶ καὶ ξηραὶ τῇ κράσει βοτάναι τε καὶ θάμνοι. λεπτομερέστερον τοιγαροῦν ἐστὶ μέλι, τὸ γενόμενον ἐν τοῖς τοιούτοις φυτοῖς. λεπτομερὲς δ᾽ ὑπάρχον ἐξ ἀνάγκης ἔχει τι καὶ δριμύ. διὸ πρὸς ἔκκρισιν ἐπεγείρει τὴν γαστέρα. quod eſt: Fit quidem in plantarũ foliis, neque tamen ſuccus earum, neque fructús, neque pars eſt, ſed eiuſdem cum rore generis, non ita

A

Mel aereum quid.

B

C tamen assiduo, nec copiose prouenit. Memini verò aliquando in æstate super arborum, fruticum, herbarumq; folia mellis quamplurimum repertum fuisse, vt ludentes rustici dicerent, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, vt per æstatem, satis frigida: nam tum anni æstiuum tempus erat, pridieq; calida & sicca fuerat aeris constitutio. Quamobrem peritis naturæ interpretibus halitus è terra atque aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in vnum coacti & densati videbantur. Sed apud nos raro id accidit, in monte autem Libano quotannis persæpe, adeo vt expansis super terram velleribus, mel à concussis arboribus decidens excipientes, ollas ac fictilia plena referant, vocantq; id roscidum mel, aut aerium. Proinde liquet materiam ex qua mel generatur, rori congenerem esse. Videtur autem & ex plantis, in quarum foliis mel colligitur, boni malíue quidpiam posse acquirere. Ideoq;
D laudatissimũ in locis Thymo aliisq; herbis ac fruticibus sicci temperamenti prædense consitis inuenitur, quia tenuioribus partibus constet mel in huiusmodi plantis collectũ. Quoniam autem tenuium partium est, necessario etiam acre sentitur, ideoq; aluum ad excretionem proritat. Hactenus Galeni verba recensuimus, quæ si cum Mesues paulo ante adductis verbis contuleris, ita certe quadrare vocatæ hodie Mannæ videbis, vt committere, nisi omni iudicio destitutus sis, non queas, quin eãdem rem esse fatearis. Hinc consulto fecerint rei medices studiosi, vt siquando apud Galenum mellis aerii mentio fiat, pro ea Mannã Arabũ capiãt, pinde atq; si Mãnæ vox apud eũdẽ reperiatur, pro ea thuris cõcussu elisas micas sumant.

Verum Eupatorium nec Auicennam, nec Mesuen cognouisse, cum tamen a vulgatissima & oibus hodie notissima herba Agrimonia appellata, nihil differat. Cap. VII.

IGnoraſſe Eupatorium Arabes, Auicennam præ‑ A
ſertim atque Meſuen, ex eorundem libris manife‑
ſtiſſimum fit. Nam hanc ſi cognitam habuiſſent,
nunquam in ea deſcribenda tam varii fuiſſent. Auic. Auicennæ de Eupatorio ſententia.
enim Eupatorium .ii. Can. capite .ccxliiii. herbam eſſe
aromaticam ſcribit, habereq; folia Cannabis, & flo‑
rē Nenupharis. Meſue autē libro ſuo de ſimplicibus,
Eupatorium foliis Cētaureæ minoris, floribus ſubci‑
trinis longitudinis paucæ cōſtare tradit. Erraſſe vero
vtroſq;, cæteriſq; errandi occaſionē præbuiſſe, tā ma‑
nifeſtum eſt, vt probatione egere non videatur. Et vt
reliqua ſilentio tranſigam, quæ (oro) Centaurii mino‑
ris foliis cū Cannabinis ſimilitudo? aut quæ colori al‑
bo cum ſubluteo cōuenientia? Conſtat enim, Dioſco‑
ride teſte Nymphæā, quam noſtri Nenuphar vocant, Nymphæa.
candidos habere flores. Et vt colorē negligamus, mi‑
nime verum eſt quod ait Auicēna, Eupatorii florem
ſimilē eſſe Nenupharis floribus, quòd tā exiguus ſit,
vt vel Nenuphari vel huius floribus collatus, nullam B
planè ſimilitudinē habeat. Præterea qui rē ad vnguē
vſq; explorare cupit, antedictas Arabū deſcriptiones
veterū deſcriptionibus, Dioſcoridis maxime, quam
paulo poſt ſubiiciemus, conferat, & hallucinatos eſſe
ſole clarius deprehendet. Cæterū Eupatoriū verum, Eupatoriū verū.
& quod veteres depingunt, eſſe eā herbam quam ho‑
die vulgus medicorū Agrimoniā barbaro vocabulo,
nominat, ex notis quas illi Dioſcorides ac alii Græci
ac Latini tribuūt, euidēter conſtat. Quæ autē à Dio‑
ſcoride lib. iiii. cap. xxxviii. illi notæ adſcribūtur, hæc
ſunt: εὐπατώριον πόα ἐστὶ φρυγανώδης, ῥάβδον ἀναφέρουσα μί‑ Eupatorii deſcriptio.
αν, λεπτὴν, ξυλώδη, ὀρθὴν, μέλαιναν, ἔνδασυν, πηχυαίαν, ἢ
καὶ μείζονα. φύλλα δὲ ἐκ διαστημάτων ἐσχισμένα μάλιστά που
εἰς ε' μοίρας, ἢ καὶ πλείους, τοῖς τῆς πενταφύλλου, ἢ καννάβεως
μᾶλλον ἐοικότα, καὶ αὐτὰ δὲ ὑπομέλανα πριονοειδῶς ἐξ ἄκρων
ἐντετμημένα. σπέρμα δὲ περιπέφυκεν ἀπὸ μέσου τοῦ καυλοῦ,

C ἀποδ᾽χσύ, κάτω νευκὸς, ὡς καὶ τοῖς ἱματίοις ἐνίσχεσθαι ξηρανθέν. i. Eupatoriũ herba est fruticosa, vnã efferẽs virgã, tenuẽ, lignosam, rectã, nigrã, hirsutam, cubitalẽ, interdum maiorem: folia habet per interualla partibus diuisa quinque, & aliquando pluribus, quinquefolii vel cannabis potius foliis similia, nigricantia, & serræ modo in extremitatibus incisa. Semen à medio caule enascitur, pilosum, deorsum spectãs, vt siccatum vestibus hæreat. Porrò notæ huic à Plinio traditæ, prædictis similes sunt, quas libro. xxv. cap. vi. eiusmodi esse tradit: Eupatoria regiam autoritatẽ habet, caulis lignosi, nigricãtis, hirsuti, cubitalis, aliquando & amplioris: foliis per interualla quinquefolii, aut cannabis, per ambitum incisis quinquepartito: & ipsis plumosis; radice superuacua. Nunc veritatis studiosus viuam Agrimoniæ effigiem his notis accommodet, & nulla erit quæ huic non competat. Est enim huic virga tenuis, & vbi adoleuerit lignosa, recta, plumosa, nigra, folia per interualla pendentia, serræ modo incisa: semen quoque pilosum & deorsum spectans, vestibus siccatum hærens. Hinc consulto fecerint pharmacopolæ, si posthac Eupatorio vsuri, pro eo Agrimoniam acceperint. Pudet profectò medicorum quorundam qui adhuc hodie in clarissima luce caligantibus oculis veritatem intuentur, huicq; præfracto animo contradicunt: in quorum certe numero Mõtuus est, qui suam temeritatem & in dialecticis inscitiam, nunquam apertius q̃ in annotatione septima prodidit. Is enim Arabis suis patrocinaturus, infantiliter argumenta à simplicium medicamentorum descriptionibus, à Dioscoride aliisq; veteribus traditis ducta, inefficacia esse cõtendit, quod nõ ex genere & differentia essentiæ, sed ex genere & accidentibus, quæ adesse abesseq; præter subiecti corruptionem possint, constent. Ignorat autem Montuus, quòd non omnia accidentia adesse

Agrimoniæ vocatæ effigies

D

Seplasiarii Agrimonia p Eupatorio vero vtantur.

Montui in dialecticis inscitia.

vel abesse possunt, sed sunt quædam quæ sæpe ita hærent in substantiis, vt re ipsa nunquam separētur, quæ à dialecticis natiua dicūtur, quòd natura subiecto insint, vt calor igni, durities lapidi, radicis, caulis, foliorum, florumq́; formæ herbis. Et cum huiusmodi accidentia substantias alioqui nobis ignotas euidenter admodum ostendant, (per hæc enim res inter se omnes, veluti maluam ab asphodelo, cygnum à coruo discernimus) plurimum certe momenti habebit definiendi forma ex genere & accidentibus collecta. Modus nanque humanæ cognitionis fermè ex multis accidentibus vnam quandam substantiæ imaginem colligit, quemadmodum Homerus fecit, vbi strabis oculis, acuminato capite, gibbosis humeris, garrulitate scurruli Thersiten fuisse scribit. Denique cur argumēta ducta à definitione, ex genere & accidētibus, inefficacia essent, cum ferè vbique differentias rerū per accidentia circumloquamur? neque enim multa propria nomina differentiarum extant. Errat itaque toto cœlo Montuus, quòd herbarum descriptiones à veteribus traditas fallaces esse ait, cum nulla certior cognoscendi herbas ratio tradi aut excogitari possit, quàm vt ad veterum, Dioscoridis præsertim, qui reliquos omnes superasse ab omnibus creditur, descriptiones confugiamus. Nam hac ratione agnoscendi herbas ablata, nūquam ad exactam eorundem cognitionem perueniemus. Præterea impudēter hallucinatur Montuus, iniuriamq́; Galeno facit, quòd hunc ideo simplicium medicamentorum formas figuras ue non depinxisse asserit, quoniam fallaces admodū putauerit. Nō enim hoc nomine earundem figuras perscribere abstinuisse se Galenus ipse libro sexto de simplicium medicamentorū facultatibus testatur, sed quòd post Dioscoridem, qui, eodem etiam teste, omnium perfectissime hoc præstitit, denuo idipsum aggredi minime ne-

A

Non oīa accidentia adesse vel abesse p̄ter subiecti corruptionem possunt.

Definiēdi forma ex genere & accidentibus plurimū momēti habet.

Differentias rerū per accidentia circūloquimur.

B

Galen. ab iniuria vindicatur.

C cessarium existimauit. Verba eius habentur capite de abrotano, vbi sic scribit: ταύτης τῆς πόας οὔτε τὴν ἰδέαν χρὴ γράφειν ἐπὶ τοσούτοις τε, καὶ τηλικούτοις ἀνδράσιν. qđ est. Herbæ huius nec speciem formamue scribere post tot tantosq; viros oportet. Referendum autem ad veteres materiæ medicæ scriptores, Dioscoridem præcipue, quorum omnium capite præcedenti meminit. Et certe post Dioscoridem iterum pingere herbas minime necessarium fuit, quod ita rem illam absoluerit vt nemo hactenus repertus sit, qui descriptiones suas reprehendere voluerit. Præterea Plinium quoque in sententiam suam pertrahere Montuus conatur, at frustra: neque enim is lib. xxv. capite secundo herbarum descriptiones fallaces esse inquit, sed picturam ex coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ, fallacem esse docet. Neque enim natura, vtcunque quis numerosos colores inter se misceat, satis imitari aut exprimi potest. Proinde longe melius est vt verbis herbarum formas, quàm pictura exprimamus, certius enim sermone quàm pictura quod conamur assequemur: multum enim: vt Plinii verbis vtar, degenerat transcribentium sors varia. Quare cæteri sermone eas tradidere. Quibus sanè verbis Plinius nihil aliud indicare voluit, quàm multo consultius esse verbis, quàm pictura tantum, quēadmodum quidam fecerunt, herbarum effigies exprimere. Atque adeo probe facimus, dum ad veterum, Dioscoridis maxime, qui vnus hodie pro multis est, descriptiones, tãquam ad sacram anchoram, in agnoscendis herbis confugimus. Neque obest quòd propter soli diuersitatē subinde mutentur: ea enim cum in quantitate tantum mutatio sit, non tanta esse potest, vt veterum notis adhibitis internosci non queat. Caueant ergo studiosi, ne Montui ineptiis seducantur, quando tales sunt, quas quisque paululum sal-

Diosc. optimus herbarũ pictor.

Locus Plinii explicatur.

D

Herbarũ formas certius sermone q̃ pictura exprimi

Soli mutatio iternoscēdis herbis nõ admodũ incõmodat.

tem iudicii nactus, non ſolum oppugnare, ſed etiam penitus interimere queat. A

Eupatorium non habere vim purgatoriam, contra Meſues ſententiam, veteres omnes vno ore affirmare. Cap. VIII.

LVbens in Meſues erratis recenſendis verſor, vt quem ſciam à quibuſdam, immo fermè omnibus noſtri ſeculi medicis, ita admirari, vt neminem de ſimplicium medicamētorum facultatibus exactius ſcripſiſſe putent, atque adeo illius nomini ita ſe manciparunt, vt hunc non ſolum nocturna diurnaq; manu verſandum, ſed & prorſus ediſcēdum eſſe clamitent: & quod æque deteſtādum eſt, illum, vt qui reliquos omnes, ſi diuis placet, in hoc ſcribendi genere vicerit, adhuc hodie in tanta bonorum autorū copia, in publicis ſcholis enarrandum, ac ſuis deuorandum, tanquam omni errore vacuum, proponuut: Id quod ſuperioribus annis Ingolſtadii factitaſſe μεγάστομον illum, magnum Thraſonem, & inſignem σπερμόλογον, compertum habemus, quem huic autori ita addictum eſſe conſtat, vt citius Chriſtum veritatem ipſiſſimam, quàm illum mendacii inſimularet, immo quod planè abominandum, citius Chriſto diuinitatem, quàm Meſue autoritatem ſuam detraheret. Sed valeat Cyclops ille cum vniuerſa ſibi ſimilium turba, digni enim ſunt qui perpetuo cum Gryllo, inſtar ſuum ſterquilinio delectentur: nos Meſues verba ex ſuo de ſimplicium medicamentorum libro, Eupatorio vim purgatoriam tribuentia, ſubiiciemus. Eupatorium, inquit, ſolutione educit choleram & phlegma facile. Non autem habere eam vim Eupatorium, præter experientiam, omnes tam Græci quàm Arabes alii couſentiunt. Dioſcorides enim lib. iiii. capite. xxxviii. contrariam potius in eo vim prædicat iis verbis: σπέρμα καὶ ἡ πόα μετ᾽ οἴνου πινόμενα δυσεντερικοὺς καὶ ἑρπετοδήκτους ὠφελεῖ, quod eſt: Semen & herba

Meſues apud noſtræ ætatis medicos autoritas.

Megaſtomos. B

Eupatoriū non habet vim purgādi.

C cum vino pota, dysentericis, & à serpentibus morso opitulantur. Id quod & Galenus facit, lib. vi. de med. simpli. facul. In hũc m. dũ scribẽs: μετέχει δὲ καὶ στύψεως βραχείας, δι' ἣν καὶ τόνον ἐντίθησι τῷ σπλάγχνῳ. hoc est: Inest itidem ei & adstrictio quædam, per quam robur visceri addit. Et Paulus certe Aegineta libro septimo adstrictoriam vim illi inesse quoque affirmat, perinde atque Oribasius: quorum sententiam Plinius lib. xxv. cap. vi. etiam confirmat, ita scribens: Senien Eupatorii dysentericis in vino potum vnice auxiliatur. Et inter Arabes Auicẽna cap. ccxliiii. Can. ii. illiniri vlceribus, quæ ægre cicatricem contrahunt, dariq; in potu cum vino ad sananda intestinorũ vlcera, Eupatorium suadet. Cui Serapion cap. lxxvii. quoque subscribit, adeo vt manifestissimũ sit, neminem vel ex Græcis vel Arabibus præter vnũ Mesuen fuisse, qui Eupatorio purgandi potestatem adscriberet. D Neque hodie est, qui experiẽtia se comperisse talem in Eupatorio esse vim dicere ausit, ita vt merito tot probatissimorum sententiis atque experientiæ etiam innixi, vnius Mesues sententiam tanquam erroneam damnemus.

Arabũ placita in depingendis herbis non esse sectãda, vel vnã radicem quam hodie sub Turbit nomine officinæ vendunt argumento esse: hanc enim tam varie atque ambigue depingere, vt impossibile sit diuinare quid per illam intellexerint. Cap. IX.

Periti artis quã discendã nobis ꝓponimus autores legẽdi.

STudiosis summa diligentia obseruandum, quo in bonos peritosq; eius artis, quam discendã sibi proposuerunt, autores incidant. Nam Gale. lib. primo de facul. natur. cap. xiiii. teste ὅτῳ ἂν ἕκαστος πρώτῳ περιτύχῃ διδασκάλῳ, τοιοῦτος ἐγένετο, μὴ περιμένων μηδὲν ἔτι παρ' ἄλλου μαθεῖν. id est: Quali quisque præceptori primum incidit, talis euasit, nihil præstolatus ab alio etiam didicisse: adeo ὥστ' οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπίσης τοῖς ἀληθέσι τὰ ψευδῆ τετιμῆσθαι. hoc est, vt minus mirũ sit, si ab iis falsa cum veris pari pretio censeantur. Id certe con-

te con-

A

te consilium si nostræ ætatis medici sequi voluissent, non esset cur hodie in tanta errorum, maxime in iis quæ ad simplicium medicamentorum cognitionem attinent, caligine versarentur. Plerique enim omnes Arabes potius q̃ Græcos sequi voluerunt, cum tamẽ nulli magis inter se dissenserint: ideoq; factum, vt & nos haud aliter q̃ illi nobis nõn constemus, & clausis, quod dicitur, oculis Andabatarum more pugnemus. Dissensisse vero inter se Arabes, radix Turbit vocata indicio est: aliter enim de ea Serap. aliter autẽ Mesue tradidit. Serapionis siquidem hæc de Turbit cap. cccxx. sententia est: Turbit: inquit, est planta quæ nascitur in littoribus maris, in locis scilicet qubs mare cooperit quando crescit, quãdo vero est quietum, non tangit eos. Non enim nascitur intra aquam maris, nec est multum longe ab ea, & nisi quando mare turbatur, & crescit, & non tãgit eam: habet folia similia foliis plantæ, quæ dicitur Arasatis (legendum autem Isatis, vt paulo post ex Dioscoride patebit) nisi quia sunt crassiora eis, & habet stipitem longum, duobus palmis diuisum in summitate. Et dicunt quidam, quod flos eius mutat colorem suum ter in die; quia mane est albus, & in meridie declinat ad colorẽ purpureum, in vesperis vero fit rubens. Radix eius odorifera, alba, quæ quando masticatur, calefacit linguã. Quæ si vera Serap. sententia est, a Tripolio Turbit nihil differt quicquid enim Serapion Turbit, hoc itidem Tripolio Diosc. tribuit, cuius hæc libro. iiii. cap. cxxvi. de Tripolio verba sunt: τριπόλιον φύεται ἐν παραθαλασσίοις τόποις, οὓς ἐπικλύζει ἡ θάλασσα καὶ ἀποχωρεῖ, οὔτε δὲ ἐν ξηρᾷ οὔτε ἐν θαλάσσῃ. φύλλα δὲ ἔχει ἰσάτῃ παραπλήσια, παχύτερα μέντοι. καυλὸν σπιθαμιαῖον, ἄνωθεν ἐπεσχισμένον. ταύτης ἱστορεῖται τὸ ἄνθος τρὶς τῆς ἡμέρας μεταβάλλειν τὸ χρῶμα, πρωῒ μὲν λευκόν, κατὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν πορφυρίζον, ὀψὲ δὲ φοινικοῦν. ῥίζα λευκή, εὐώδης, θερμαν-

Arabũ inter se dissensio.

Serapiõis de Turbit sententia.

B

Turbit Serap. est Tripoliũ.

Tripolii descriptio

C

C τικὴ γιγνομένῳ. id est: Tripolium in maritimis nascitur locis, quæ allidit mare, recedensq; dimittit, neque vero in arida, neq; in mari. Folia habet Isatidi similia, crassiora tamē: caulem dodrantalem, in summo diuisum. Flos eius fertur ter quotidie mutare colorem: mane enim candidus, meridie purpureus, vespere puniceus cōspicitur. Radix illi alba, odorata, gustu calida. Dioscoridi subscribit Plinius lib. xxvi. cap. vii. in hunc modum scribens: Tripolium in maritimis nascitur saxis, vbi allidit vnda, neque in mari, neque in sicco; folio Isatis crassiore, palmo alto, in mucrone diuiso, radice odorata, crassa, calidi gustus. In hoc autē vehementer errat Plinius, quod Tripolium eandem herbam cum Polio esse putat. Hinc est quod Polii foliis assignauerit miraculum, quod Tripolii floribus veterum autoritate debetur. Sic enim lib. xxi. cap. vii. de Polio scribit: Folia eius mane candida, meridie purpurea, sole

Plinius Tripoliū cum Polio cōfundit.

D occidēte cœrulea aspiciuntur. Ex iam dictis etiā Pandectarii immensus error agnoscitur, qui in suis mendacissimis Pandectis duo facit capita, vnum de Tripolio Dioscoridis, alterum vero de Turbit Serapionis, quasi Turbit apud Serapionem aliud sit à Diosc. Tripolio: id enim falsum esse ex prædictis euidentissimū est. Cæterum Mesuen aliud à Serapionis Turbit descripsisse, ex eiusdem verbis innotescet: ita enim Turbit suum depingit: Turbit est radix herbæ, cuius folia sunt sicut folia Ferulæ, minora tamen: & est ex habentibus lac. Quorum certe nihil in Serapionis Turbit cernere licet: folia enim hæc Isatidis: quæ Plantagini similia snnt, habet: illa aut Ferulæ, quæ Fœniculi foliis accedūt. Quod si vero Ferulæ folia habuerit Turbit, ex iis quæ lac habēt, vt ait Mesue, esse nō potest: nam si lac habet, tum vel aliqua specierum Tithymalorum, vel radix Pityusæ erit. Cum autem septē sint Tithymalorum species, Dioscoride lib. iiii. cap. clv. au

Pandectarii error.

Mesues de Turbit sententia.

Septē species Tithymalorū.

store, nulla tamen ex his Ferulæ similia folia, qualia Turbit Mesues, habeat, fieri non potest, vt illarum aliqua Turbit eiusdem esse queat. Nullam vero Tithymalorum speciem Ferulæ foliis constare, Dioscoridē diligenter excutienti patebit. Singularum enim specierum descriptiones afferre supervacaneum esse duxi. Neque etiam Turbit à Mesue descriptum Pityusæ radix esse potest, siquidem hæc non ferulæ, sed pini folio constat, quemadmodum lib. iiii. cap. clvi. testatur Dioscorides, qui Pityusam φυλλαρίοις ὀξέσι, λέπτοις κατειλημμένον, ἐμφερέσι τοῖς τῆς πίτυος. quod est, foliolis acutis, tenuibus, pini similibus vestitam esse scribit. Quibus accedit, quod Pityusa apud Serapionem nō Turbit, sed Scebram nuncupatur, id quod palàm fiet, siquis vtriusque descriptiones contulerit. Deniq; Mesues Turbit nō potest esse vel Lathyris vel Peplion, vtraque licet inter lactarias à Dioscoride connumeretur herbas, quòd vtriusque radix à Dioscoride inutilis esse censeatur. Et certe Lathyris ea est herba, quæ hodie Cataputia minor, barbaro vocabulo dicitur. Qui iam fieri posset, vt quid esset Turbit, ex tam diuersis ambiguisq; Arabum placitis, nostræ ætatis medici scire possent? Non enim esse Serapionis Turbit, quo nunc passim officinæ vtuntur, vel ex eo manifestum fit, quòd radix illa quam Serapiō depingit odorata est, ea autem qua nos vtimur, odore penitus caret, tantum abest vt Serapionis Turbit dici possit. Neque Mesues esse poterit Turbit, quoniam, vt doctissimus Ioannes Manardus ex nonnullis fide dignis se audiuisse scribit, ex plāta accipitur, quæ Myrti folio, & minime ferulæ, cōstat: ita vt nihil mirum sit nostræ ætatis medicos ignorare, quid sit radix, quā sub Turbit nomine officinæ vendunt, præsertim cum Græci ad quos tanquam ad sacrā anchoram in iis dubiis cōfugiēdum erat, de ea radice sub nomine Turbit nihil

A

Turbit Mesue nō est Pityusæ radix.

Pityusa apud Serapionē Scebrā dicit.

B

Lathyris quid.

Turbit nostrū nō est Serap.

Turbit nostrū nō est Mesues.

Turbit vnde.

C ſcripſerint barbara enim vox eſt, & à poſterioribus medicis, ob vehementem forte quam habet in mouẽda aluo turbationẽ, ſic appellata. Neque obſtat quòd apud Dioſcoridem capite de pityuſa hæc verba ἣν καλοῦσι τούρπετ inſerta ſunt, nã ea ab aliis adiecta eſſe argumento eſt, quod in nullis græcis aut latinis vox Turbit legitur codicibus. Proinde ſi verum eſt quod Ioannes Manardus ſe audiuiſſe dicit, nimirum quòd planta eius radicis quam Turbit nominamus, folium Myrti habeat, interq; lactarias herbas refertur, certè ſecunda Tithymalorum ſpecies erit, quam fœminam vocãt: hæc enim, Dioſcoride teſte, τὰ φύλλα ὅμοια ἔχει μυρσίνῃ. Fatendum igitur apud Meſuen eſſe errorem in nomine ferulæ, cũ nulla res ſit Turbit vocata, quæ ferulæ ſimilis exiſtat. Hinc vbi veritatem certius rimari quis voluerit, huic ſatagendum erit, vt à mercatoribus radicem hanc importantibus folium viride nan-
D ciſcatur, ita enim vter ex duobus verius ſcripſerit cõperiet. Nos in re non viſa nihil certi conſtituemus.

Prudenter facturos medicæ artis ſtudioſos, ſi Meſuen Rheubarbaro, Epithymo, Scãmonio, Polypodio, & Euphorbio exhibitionis præſcribentẽ pondus, haud ſectati fuerint. Cap. X.

EX multis aliis medicamentis, in quorum præſcribendis ponderibus Meſue aberraſſe videtur, pauca hæc enumeranda delegimus, quòd cætera ex Manardi margineis in hunc autorem annotationibus ſtudioſus quiſque venari queat. Rheubarbari itaque doſis à Meſue præſcripta eſt, vt potio eius infuſi ſeu macerati ſit à drachmis duabus & ſemis vſque ad drachmas decem, triti autẽ ad quatuor: quæ nimirum quantitas nimis excellit, nec eſt hodie ſanæ mentis medicus, qui tantam portionem exhibeat, adeo vt multa confutatione nihil opus ſit. Præterea pulueris Epithymi drachmas ſeptem exhiberi poſſe Meſue ſtatuit, cum tamen veteres multo mino-

Rheubarbari pondus.

Epithymi dosis.

rem quātitatem præſcripſerint. Dioſc. enim quatuor tantū drachmas concedit: cuius hæc lib. iiii. ca. clxviii. de Epithymo verba ſunt: πινόμενον δὲ σὺν μέλιτι, κάτω καθαίρει φλέγμα καὶ χολὴν μέλαιναν, ἰδίως ἁρμόζον ἤδη μελαγχολικῶν καὶ ἐμπνευματουμένων ὀξυβάφου πλῆθος πρὸς ὁλκὴν < δ' σὺν μέλιτι καὶ ἁλσὶ ὀλίγῳ ὄξει. quod eſt, Potum cum melle pituitam bilemq; nigram per inferna purgat, priuatim melancholicis & inflatis accommodatum acetabuli mēſura vſq; ad drachmas quatuor, cum melle ſaleq; ex aceto modico. Oribaſius quoq; in compendio ſuo vix drachmas tres tranſcendit, ita ſcribēs: Dabis cum vino duplici penſo drachmas tres & adhuc amplius, & cum melle ſalis admiſcebis cochlearium medium. Paulus tamen Aegineta lib. vii. dandas eſſe drachmas quinque Epithymi cum lactis hemina contritas permittit. Plinius lib. xxvi. cap. viii. ad ſex vſque drachmas progreditur, dum in eum ſcribit modū: Aluum ſoluit à quatuor drachmis ad ſex, cum mellis exiguo, ſalisq; & aceti. Auicenna autē capite. ccxxix. ſecundi Canonis, potionem Epithymi quatuor eſſe aureos præcipit, adeo vt nemo ſit præter vnum Meſuen, qui ad ſeptē vſque drachmas progredi auſus ſit. Proinde conſultum erit, vt quinque tantum, vel ſummum ſex, idq; in pauciſſimis, drachmas concedamus. Cæterum in Scāmonia doſim eſſe à quinque granis ad duodecim ſcribit Meſue, cum tamen Dioſcorides dare integram drachmam, immo obolos quatuor non timeat: id quod verba eiuſdem, quæ ſcribit lib. iiii. cap. clxv. liquido mõſtrabunt. δύναμιν δ' ἔχει, ait, ὁ ὀπὸς ληφθεὶς σὺν μελικράτῳ ἢ ὕδατι πλῆθος < α ἢ τετροβόλου καθαίρειν κάτω χολὴν καὶ φλέγμα. εἰς δὲ τὸ λῦσαι τὴν κοιλίαν ἀρκέσουσιν ὀβολοὶ β'. hoc eſt, vim habet Scammonii liquor cum mulſa aut aqua pura drachmæ vnius aut obolorum quatuor pondere per inferna bilem & pituitam purgare. Ad ſoluendā ve-

Margin: A; B; Scāmoniæ pondus.

C ro aluum bini oboli satis sunt. Animaduertendum autem binos obolos esse scrupulum vnũ, id quod præter alios in suo de ponderibus & mensuris carmine, Rhemnius his versibus indicat:

Obolus quid.

Semioboli duplum est obolus, quem pondere duplo
Gramma vocant, scrupulum nostri dixere priores.

Politiani error.

Ita vt lapsus sit Angelus Politianus, vir alioqui doctus, epistolarum suarum lib. x. dum scrupulum Latinis dictum, ὀβολὸν Græcis nominari contendit: ὀβολὸς enim dimidius tantum scrupulus est. Sed nihil opus in re manifesta pluribus verbis. Vt igitur ad institutũ redeamus, Paulus etiam Aegineta lib. vii. febre carentibus, & stomacho non imbecillis, Scammonii põdus obolorum quatuor cum zingibere exhibendum docet. Et in compendio suo Oribasius drachmam integram exhiberi posse asserit. Id quod non ideo dixerim, quod tantam hodie de Scammonio quantitatem exhiberi posse putem, atq; adeo Scythicis illis medicis patrocinarer, sed vt ostenderem Scammoniã qua hodie vtimur, non esse genuinam: ni enim adulterina foret, tuto ea quantitas quæ à veteribus præscripta est, dari posset. Adulterinam autem esse quiuis experitur, qui illam cum notis vel à Dioscoride, vel à Mesue traditis contulerit. Omnium autem videtur esse deterrima, quam Syriacam & Iudaicam appellat Dioscorides, quæ quoniam lacte tithymali vitiata est, fit vt genuina sit multo in purgando violentior: nam Plinio teste, strangulat sumpta. Scio tamen quendam qui scrupulum integrum, & (ni fallor) plus etiam, sine noxa hauserit. Non est autem vt ideo diuersum Græcorum Scãmonium ab Arabum esse credamus, quemadmodum Symphorianus Campegius in horto suo Gallico, libello ex pluribus antea ab ipso editis cõgesto, leuibus & nullius momenti argumentis persuadere nititur. Quemadmodum enim Dioscorides cæteris

Scãmonia qua hodie vtimur nõ est genuina.

D

Scãmoniũ Græcorũ ab Arabũ Scãmonio nõ esse diuersum cõtra Symphorianũ Cãpegiũ.

qđ ex Mysia Asiæ deportatur, & Plinius Colophonium atq; Prienense præposuit, ita Mesue Antiochenum. Deniq; vt illi Iudaicum & Syriacum dānant, ita hic Corascenum. Nemo autem est qui nesciat Colophonem, Prienen, Antiochiamq; conterminas esse regiones: Colophō enim Ioniæ, Priene vero & Antiochia Cariæ ciuitates, Ptolemæo libro.v.cap.ii.tab.i. Asiæ teste, existunt. Corasceni autem quantū ex Serapione colligere licet, nihil aliud est q̃ Syria, ita vt dubium non sit tam Græcos q̃ Arabes vtrunq; cognouisse Scāmonium. Conueniunt quoque in hoc vtriq; autores, quòd plantæ vnde Scāmoniū extrahitur, eadem folia assignant. Dioscorides nanq; hederacea & triangularia, Mesue vero ad modum sagittæ alatæ. Quis est vero q nesciat hederæ folia angulosa esse, & sagittæ eius cuius Mesue meminit, formā habere? Sunt & alia multa quæ vtrisque descriptionibus collatis, quadrare videntur. Proinde non erat cur Manardū atque me ignorātiæ insimularet Cāpegius: neque enim verum est quòd scribit, Scāmoneam Arabū esse de genere lactariorum, & de ea Græcos nihil scripsisse, sed tantū de ea quòd in Colophone nascitur: nam vt iam diximus, Scāmoniam Syriacam, quæ lacte Tithymalorū adulteratur, tam Græci q̃ Arabes cognouerunt: & ad hanc certe pondus Mesues referendum erit, nam Antiochena seu Asiatica maiori quantitate deuorari potest. Errat ergo potius Campegius, quòd optimum Scammonium in Colophone tantum nasci putat, cum in Mysia Asiæ, Priene & Antiochia etiam nascatur. Hactenus de Scamonio. Porrò Polypodii dosim scribit Mesue esse vsque ad aureos quatuor: at satis constat vnciam integrā parum purgare, id quod multa confutatione non eget. De Euphorbio vero, ex Dioscoridis autoritate, scribit eiusdem aureum vnum sumptū interficere. Quo siquidem in loco, vt

A Colophō, Priene, Antiochia

B Manardus ab iniuria vindicatur.

Campegii error.

Polypodii pōdus.

Euphorbii pōdus.

C alias sæpissime, in Mesue requiritur fides: neq; enim vsquam hoc ipsum Dioscoridem scripsisse legimus. Immo Paulus Aegineta lib. vii. capite. iiii. Euphorbii drachmam vnam cum melle decocto potã, pituitam quidem, impensius vero aquas educere docet. Serapion vero & Auicenna cap. ccxxxvi. secundi Can. nõ vnum aureum, sed drachmas tres interficere dicunt. Idem quoq; Auicenna Fen. i. cap. iii. tract. v. ca. vii. de curatione incubi, drachmæ vni Euphorbii, Scammonii drachmæ tertiam partem, & quartam colocynthidos addere præcipit. Quod non ideo dixisse putent studiosi, quasi tantam quantitatem exhibendam esse suadeam, sed vt haberet veritatis cultores, siquando necessitate ita vrgente Mesues præscriptum excesserint, quod impudentibus calũniatoribus obtruderet.

D Centaurium maius Mesuen, Auicennam in hoc vt plerisq; aliis secutum, præter antiquorum exemplum cum minore confundere, ac vires vtriusque indiscriminatim commiscere: minus quoque nõ sine magno errore maiori præferre. Cap. XI.

Mesue de Centauria sententia.

MAius Centaurii confundere Mesuen cum minore, nõ aliunde certius nisi ex eiusdem verbis sciri potest, quæ in libro suo simplicium medicamentorum in hunc modum scribit: Centauria alia maior, alia minor; inter quas distinguũtur proprietates notæ. Minor melior est in omni re, cuius flores & crura habent colorem citrinum paleare, & melior pars plantæ sunt flores & semina ipsius. Et melius tempus collectionis eius est principium æstatis. Calidæ complexionis & siccæ in secundo est, & est composita ex partibus terreis adustis, in parte dantibus ei amaritudinem, & ex nõ adustis cum permistione aquositatis, à quibus inest ei stypticitas. Et est in ea de dulcedine aliquid à partibus aeris. Et in ipsa est ex acredine aliquid à partibus igneis. Et amaritudo in ea plus est stypticitate ipsius, & stypticitas

plus dulcedine & acredine, & acredo in ipso est remissa sine mordicatione. Quare est ex maxime curantibus vulnera. Immo ipsa est abstersiua exiccatiua, cõsumptiua superfluitatum, & solutiua ventris. Et quando superfluit purgatio, ex ea solutione educit sanguinem: aperit enim orificia venarum, apertione sanguinem manare faciente. Hactenus Mesues verba recensuimus, quæ ex cap. cii. secundi Can. Auic. esse desumpta intelliget quisquis caput hoc conferre voluerit. A

Vtrunque autem & Auicennam & Mesuen Centaurium maius cum minori confudisse, ex iam adductis verbis mõstrabimus. Neq; obstat quòd primo vterq; idem in maius atque minus diuidit, mox enim obliti diuisionis, vtriusque proprietates atque vires indiscriminatim miscent, horumq; historiam cõfusissime tractant, id quod ex sequentibus euidentissimum erit. Nam vt omnia ordine excutiamus, falsum est quod vterque minus Centaurium maiori prætulit: id enim præter antiquorum autorum exemplum fecisse constat, qui cuique suas vires seorsim tribuerunt, nec vnũ alteri prætulerunt, alia enim in re vtraque melior. In eo tamen minus à maiori vincitur, quòd minoris radix Diosc. & Galeno autoribus planè inutilis sit, id quod apertis verbis vterque monstrauit. Diosc. iis, ῥίζα ἄχρηστος: Galenus illis, κενταυρίου τοῦ μικροῦ μὲν ἡ ῥίζα παντάπασιν ἄπρακτος. hoc est: Centaurii minoris radix planè inefficax est. Et Plin. lib. xxv. ca. vi. Centaurium, inquit, minus radice tenui & superuacanea. B

Nec dissentit Paulus, qui lib. vii. ita scribit: Centaurii minoris radix ignaua planè & inefficax est. Adeo vt insigniter errent, qui minoris radicem vsui medico hodie accommodent. Falsum quoque est quod ait Mesue, flores Centaurii minoris habere colorem citrinum & palearem: vt enim res ipsa & Diosc. testatur, flores eius colorem in puniceo purpureum refe-

Centauriũ minus maiori non pferendũ.

Minoris Centaurii radix inutilis.

C runt, talisq; planè flos est, qualis Lychnidis. Denique veritate carere videtur, qd vterque in principio æstatis legendas esse herbas scribit, cum Diosc. autore, minus Centaurium non nisi semine prægnans legēdum sit, quod certe in æstatis principio fieri non potest. Hinc est quòd Plinius in autumno colligi velit. Cæterum confundunt deinceps vtriusque qualitates: nam quòd inesse Centaurio amaritudinem & stipticitatem scribunt, hoc de minori intelligendum venit. Testis Galenus, qui de eo lib. vii. de simpl. med. facul. ita tradit: κρατεῖ ἐν αὐτῷ ἡ πικρὴ ποιότης ὀλίγον τι καὶ στύψεως μετέχουσα. quod est: Vincit in eo qualitas amara, paululū habens & adstrictionis. Dioscorides quoque radicē γευομένῳ ἐμποιεῖν πικρίαν ait. Hinc est vt propter amaritudinem aliqui Fel terræ dixerint: quod indicat Plinius loco iam citato, inquiens: Hoc Centaurium nostri fel terræ vocāt, propter amaritudinem summam.

Quando colligēdū Cētauriū.

Fel terræ Centauriū cur dictū.

D Quod vero paulo post Mesue & Auicenna scribūt, Centaurio inesse dulcedinem cum acredine, hoc ad maius tantum referendum erit. Testis iterum Galenus vbi supra, ita scribens: κενταυρίου τοῦ μεγάλου ἡ ῥίζα κατὰ μὲν γεῦσιν δριμεῖά τε ἅμα καὶ στύφουσα φαίνεται μετά τινος βραχείας γλυκύτητος. id est: Cētaurii magni radix gustu quidem acris simul abstringensq; apparet cum leuicula dulcedine. Et Diosc. lib. iii. cap. vii. in hunc modum de Cētaurio maiori loquens: ῥίζα παχεῖα, στερεά, βαρεῖα, περὶ πήχεις δύο, μεστὴ χυλοῦ, δριμεῖα μετὰ ποσῆς στύψεως καὶ γλυκύτητος. hoc est: Radix illi dēsa, solida, grauis, longitudine ad bina cubita, succo plena, acris cum adstrictione aliqua & dulcedine. Plinius quoque loco antea citato, Radix, inquit, vasta, rubescens, tenera, fragilisq;, ad bina cubita, madida succo, amara cum quadam dulcedine. Porrò quod sequitur in contextu Mesues, In ea est acredo remissa sine mordicatione, de minori intelligendum est: hoc enim, Galeno auto-

ϛι φάρμακον ἄνευ δήξεως. id est, medicamentum expers A mordicationis est. Sed cum ait, est ex maxime curantibus vulnera, id minori adaptandum erit Centaurio. Hæc enim berba, Dioſcoride referente, κοπτομένη χλωρὰ καὶ καταπλασσομένη τραυμάτων ἐστὶ κολλητική, ἀνακαθαρτικὴ ἑλκῶν παλαιῶν καὶ ἀπουλωτική. quod est: Virens adhuc tuſa & illita vulnera conglutinat, vetera quoque vlcera & purgat, & cicatrice obducit. Et ad minus eſſe referendum clarius indicat Galenus, ita ſcribens: τά τε μεγάλα τραύματα κολλᾶται καταπλαττόμενα τῆς πόας αὐτῆς ἔτι προσφάτου, καὶ τὰ παλαιὰ δὲ, καὶ δυσαπούλωτα τῶν ἑλκῶν ἐπουλοῦται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον χρωμένων. id est: Vlcera magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur, & vetuſta, quæq; ægre ad cicatricem perduci queunt, cicatrice eodem modo vtentibus obducuntur. Quod vero tandem ſubiicit Meſue, Immo ipſa est abſterſiua, exiccatiua, conſumptiua ſuperfluitatum, & ſolutiua ventris, iterum minori Centaurio veteres tribuunt, nam B de eo ita Dioſcorides ſcribit. ἑψηθεῖσα δὲ καὶ καταπινομένη ἄγει κατὰ κοιλίαν χολώδη καὶ παχέα. id est: Si decocta deuoretur, per aluum bilioſa & craſſa ducit. Id quod & Galenus facit, inquiens: τὸ δ' ἀφέψημα τῆς πόας ἐνιᾶσι τινὲς ἰσχιαδικοῖς, ὡς ἄγον χολώδη τε καὶ παχέα, καὶ γὰρ καθαίρει τοιαῦτα. hoc est: Decoctum herbæ quidam iſchiadicis infundunt, ceu bilioſa & craſſa ducens, nam & talia purgat. Paulus quoque libro ſeptimo. Decoctum, ait, herbæ iſchiadicis iniectum, bilioſa quædam educit. Et in capitulo quarto eiuſdem libri: Centaurium minus inquit, quoniam bilem craſſa'que purgat, coxendice laborantibus peculiariter ſuccurrit. Sequitur in Meſue: Et quando ſuperfluit purgatio, ex ea ſolutione educit ſanguinem. Aperit enim orificia venarum, apertione ſanguinem manare faciente. Quod ſanè itidem de

C minori Centaurio inaudiendum erit, nam de eo sic tradit Dioscorides: ἔγκλυσμά τε τὸ ἀφέψημα αὐτῆς ἐστὶ τῶν ἰσχιαδικῶν ἁρμόδιον, ἄγον αἷμα καὶ κουφίζον. qd est: Decoctum eius ischiadicis conuenientissime infunditur, sanguinem educens, doloremq; leuans. Et Galenus: καὶ μὲν δὴ καὶ ὅταν ἐνεργήσῃ σφοδρῶς, ὡς αἱματώδη κενοῦν, ὠφελεῖ μᾶλλον. hoc est: Cum adeo vehementer operabitur vt cruenta euacuet, tunc plus proderit. Paulus quoq; de eodem ita scribit: Nonunquam vero tam violenter operatur, vt & sanguinem euacuet, atq; tum quidem magis proderit. Animaduertendum autem Centaurium sanguinolenta educere, non quia ex propria natura seu natiua quadam proprietate venas aperiat, sed vt quodlibet aliud facit, dum violentius operatur; acrimoniæ enim atque mordacitatis, vt antea diximus, expers est, quam adesse oportet iis quæ venas aperiunt. Vtinam vero Mesue tam oculatus in aloe quam hic

D in Centaurio fuisset: nam etsi ille indiscriminatim de maiore ac minore Centaurio scribens, maioris acrimoniam in minus quoque transferre videatur, non vsqueadeo tamen in illo sicut in aloe cæcutiuit, vt scilicet educere sanguinem aut aperire venas simpliciter, sed cum superflue purgat, dicat. Quod si itaque hæc de aloe eius quoque fuisset sententia, non erat cur à nobis reprehenderetur. Insuper in recensendis Centaurii viribus mirum in modum vtriusque facultates confundit Mesue, id quod ex iam dictis, & ex veterum collatione quiuis deprehendet. Et si cui ingenium ista conferendi deerit, is Manardi nostri margineas in hunc autorem annotationes adeat, & quod asserimus, verissimum esse comperiet. Proinde nihil apertius, quàm Mesuen vtriusque Centaurii & historiam & facultates confudisse, ita tamen vt nemo, licet oculatissimus sit, eas citra veterum collationem discernere, & cuilibet suas adaptare queat. Horum deniq;

Centaurium minus sanguinem educere pot.

Centaurium qua ratione sanguinem educit.

confuſio effecit, vt hodie Centaurium maius omnibus incognitum ſit, atque adeo in officinis, ſolius minoris vſus exiſtat, vt hoc ſaltem nomine ſuſpecta nobis Arabum medicorum lectio eſſe debeat, quod horum inſcitiâ multarum herbarum, maxime earũ quæ in quotidiano medicorum vſu ſunt, cognitio interciderit. Sed faxint ſuperi, vt vel tandem ſero cum Phrygibus ſapiamus.

A

Centauriũ maius hodie oībus cognitũ.

Arabes ferme oẽs, non ſine magna inſcitiæ nota, Armeniũ lapidem cũ Cyaneo, quẽ Lazuli vulgo vocãt cõfundere. Cap. XII.

QVem lapidem Plin. aliiq; Latini Armeniũ, Galenus autem Armeniacum, hunc Arabes barbariq; Armenum vocant. Et quem hi lazulum, Græci cyanum, Theophraſtus cyaneum, Latini cœruleum appellant. Hos autem cõfundere Arabes, eorundem de iis verba ſatis monſtrabunt. Inter hos enim princeps Auic. cap. lvii. ſecundi Can. ita de lapide lazuli ſcribit: Virtus eius eſt ſicut virtus eius quo adhæret aurum, debilior parum eſt. Et Serapiõ: Virtus eius eſt ſimilis virtuti glutinis auri, niſi quia ipſe eſt debilior eo. quæ tamen veteres non de lazulo ſeu cyaneo lapide, ſed de armenio potius ſcribunt. Dioſcorides nanque lib. v. cap. lix. ita de armenio dicto lapide tradit: τὰ αὐτὰ ποιεῖ τῇ χρυσοκόλλῃ. πλὴν τὴν εὐτονίαν μόνον λειπόμενον αὐτῆς. id eſt: Eadem quæ chryſocolla præſtat, viribus tamen ea infirmior. Id quod & Plin. lib. xxxv. cap. vi. facit inquiens: Armenia mittit, quod eius nomine appellatur: lapis hic quoque chryſocollæ modo operatur. Sequitur de lapide lazuli in Auic. Ineſt ei virtus eradicatiua, putrefactiua, abſterſio eius cum acuitate & ſtypticitate pauca. Quẽ imitatus Abenrois ait: Minuit humores calidos, eo quòd abſtergit, & cum eadem habet ſtypticitatem. Et Meſue: In ipſo: inquit, eſt acuitas non vacuata ſtypticitate aliqua. Quæ itidem debentur armenio lapidi,

Armenius lapis.

Cœruleus lapis.

B

Facultates Lazuli lapidis ex Arabum ſententia.

C Galeno lib. ix. de simpl. med. facul. teste, vbi ita scri-
bit: ἀρμενιακὸν δύναμιν ἔχει ῥυπτικὴν ἅμα βραχείᾳ δριμύ-
τητι, καὶ σύψει βραχυτάτῃ. quod est: Armeniacum vim
habet extergentem cum leuicula acrimonia, & leuissi-
ma adstrictione. Confirmat idē Paulus lib. vii. ita scri-
bens: Armeniacum abstergendi virtute cum leui acri-
monia, & exigua adstrictione præditum est. Pergit
Auicenna in lazuli viribus enarrandis, dicens: Bonos
efficit pilos palpebrarum, & prolongat eos; & est vl-
timum sicut dicitur in illo, propter proprietatē quæ
est in ipso, & dicitur propterea, quia ipsum euacuat
humores malos, prohibētes oriri pilos. Mesue: Con
seruat & prolōgat pilos, & generat eos in palpebris.
Serapion: Facit nasci pilos in palpebris. Abenrois:
Puluerizatus super palpebras, facit nasci pilos. Et ite
rum: Ideo facit oriri pilos, quia remouet humores
D calidos, & reducit mēbrum ad pristinam complexio-
nem. Quæ nimirum vis nō lapidi lazuli seu cyaneo,
sed armenio à probatis scriptoribus tribuitur. Diosc.
nanque ita de illo scribit: ἔστι δὲ καὶ τῶν ἐν βλεφάροις τρι-
χῶν αὐξητικόν. hoc est, facit ad pilos in palpebris alen-
dos. Et Galenus subscribit Diosc. in hunc modum:
αὐτὸ δὲ καθ᾽ αὑτὸ λειώσαντες καὶ χνοώδες ἐργασάμενοι χρῶν-
ται ξηρῷ πρὸς αὔξησιν τῶν ἐν τοῖς βλεφάροις τριχῶν, ὅταν
ὑπὸ δριμύτητος χυμῶν τινὲς μὲν ἐκπίπτοντες αὐτῶν, τινὲς
δ᾽ ἀναύξεις, καὶ ἄτροφοι γίγνονται. τὰς γὰρ δριμύτητας ταύτας
ἐπισπασαμένη εἰς τὴν κατὰ φύσιν εὐεξίαν ἐπανάγει τὸ μόριον.
quod est: Ipso per sese ad pollinis læuorem redacto
vtuntur sicco ad pilorum in palpebris incrementum,
nempe vbi præ humorū acrimonia partim excidūt,
partim vero nec crescunt nec aluntur. Siquidem depa
stis his acrimoniis, in bonum naturæ habitum pars re
ducitur. Et Paulus inquiens: Prodest itidem ad pilo-
rum in palpebris incremētum. Cæterum quod Auic.
tandem lapidi lazuli inesse vim eradicatiuam & pu-

trefactiuam scribit, id cæteri etiã Arabes eum sequentes faciunt. Mesue enim adustiuum, vlceratium, putrefactiuum, & incisiuum lapidem hunc esse ait. Serapio vero, habere virtutem adustiuam & putrefactiuã inquit. Et in hoc probe scribunt, nam & ea facultas pecularis est huic lapidi qui Arabibus lazuli, Græcis vero cyaneus dicitur, ideoq; veteribus etiam cognita. De eo enim Dioscorides lib. v. cap. lx. in hunc scribit modum: κυανὸς δύναμιν ἔχει κατασταλτικὴν, καὶ μετρίως σηπτικὴν, ἐσχαρωτικήν τε καὶ ἑλκωματικήν. Id est, cyanus vim habet reprimentem, mediocriter putrefacientem, crustas gignentem, & exulcerantem. Vnde luce meridiana clarius fit Auicennam & Arabes alios indiscriminatim de vtroque scripsisse lapide, eorumq; facultates mirum in modum confudisse. Et nisi idipsum fateantur aduersarii, Auicennam Arabesq; cæteros in grandius erratum incidisse conuincemus, nimirum quod in vno eodemq; capite sibi pugnantia scripserint. Si nanque de vno tantum lapide tractant, quomodo conueniunt, hunc simul habere facultatem detrahendi & alendi pilos? facultate enim detractrice nullo pacto alit & producit pilos, sed eosdem magis detrahit & radicitus extirpat. Præterea vt & hoc obiter moneam, si lapis lazulus seu cyanus vim putrefacientem & exulcerantem habet, quemadmodum vno ore omnes tam Græci quàm Arabes fatentur, quo pacto ab exitiali sese rursus errore tuebuntur Arabes, qui ad purgandam atram bilem hunc lapidem deuorandum esse docent? Et sunt hodie non pauci, qui hos imitantes illum in catapotiis siue pilulis, vt à forma appellare solemus, quasi quotidie deglutiendum præbeant. Nullius certe veterum autoritate sese tueri possunt, quando nemo ex Græcis autoribus lapidem cyaneum bilis atræ purgandæ gratia deuorari docuerit. Neque Ara-

A

B

Immensus Arabũ error.

Lapis cyaneus in catapotiis ad purgandã atrã bilem minime dã dus.

C bum ea in re sufficere potest autoritas, quando sole clarius sit, hos duorum inter se lapidum proprietates miscuisse. Sed nec rationem illis suffragantem habẽt, cum euidentissimum sit medicamenta putrefacientem & exulcerantem vim habentia, qualem cyaneus lapis obtinet, sine magno nocumento deuorari non posse. Id quod Galenus lib.iii. de simplicium medica. facultatibus, cap.xx. & sequenti, multis ostendit, docetq; medicamenta quæ erodendo & putrefaciendo nos necant, genere, non qualitate deleteria esse dicta: & quanto diutius in corpore morantur, tãto magis agere nata esse. Atqui dicet quispiam, fateor cyanum non lotum erosione non vacare, quod si tamen bene abluatur, multum iuuat, & vel nihil, vel parum lædit: Huic iterum obtrudemus, fieri vix posse, vt per ablutionem vniuersa malitia remoueatur. Galeno enim libro.ii. capite.xv. teste, si qua lapidosa & dura abluas, mordacitatis expertia tantum euadent. Cum vero putrefacientem simul vim cyaneus lapis obtineat, non est quod illam crebra lotione abigere queas. Perinde enim vt coruum sæpius abluendo nunquam candidũ reddes, ita nec cyaneo, etiamsi bene abluatur, putrefaciendi vim eximes. Proinde consultius erit, si atræ bili expurgandæ armenium potius lapidem adhibuerint, nam is sine omni molestia per inferna illam purgare potest. Testis est Alexander Trallianus libro primo capite.xxii. in hunc modum scribens: Nobis sanè elleborum album armenius lapis bonitate præcedere videtur, si ex eo conficiatur vt debet potio. Quod vtique præsidium nostra ætate nuper admodum cõpertum est: quapropter à veteribus medicis minus celebratum, sed à nobis & aliis compluribus feliciter vsurpatum, ellebori vsum propter discrimen antiquauit. Lapidem vero armeniũ qui viribus, sat scio, elleboro non cedit, quoniam omni vacat periculo

Obiectio.

Respõsio. Ablutio lapidis cyanei non oẽm malitiã aufert.

D

Armenius lapis per Iferna púrgare atrã bilẽ põt.

& mole-

& molestia caret, non iniuria prætulimus. Habet autem is non tam per inferna q̃ superna vim purgandi minime vulgarem. Ad quem vsum etiam illotus adhiberi debet. Exhibendi autẽ sunt ista dosi plus minus, pro robore quidẽ languentis, scrupuli terni aut quaterni. Hactenus Alexander. Itaque caueant posthac studiosi, ne Arabibus nimium fidant, ne'ue lazulum lapidem vtcunque etiam lotum, deuorandum exhibeant, cum aliàs satis magna medicamentorum meliorum atram bilem purgantium copia præstò sit. A

In describendis Cicuta & Napello herbis non solum ancipitem fuisse, sed & earundem vires miscuisse Auic. ita vt verisimile admodum sit illum vtranque ignorasse. Cap. XIII.

HActenus Mesues recẽsendis erratis occupati, iã ad Auicennæ, quẽ hodie, si diis placet, vniuersæ medicinæ principem statuunt, errores nonnullos indicandos stylum vertamus; vt ex iis saltem paucis quid in cæteris fidendum sit homini intelligant, deprehendantq; quãtis in tenebris versentur, qui singula eius hominis scripta absq; omni delectu, quasi ex veritatis sacrario pronunciata excipiũt. Nihil autem mirum illum tam frequenter lapsum esse; cum aliorum tantum, vt omnes ferè Arabes, transcriptor fuerit, adde quod eorum quæ scripsit nullã habuerit experientiam, regem enim fuisse constat, qui curandis ægrotis operam non dedit. Sed vt hominis in rebus medicis ignorantiam demõstremus, ad institutum redeuntes, quàm ambigue, quamq; confuse de cicuta & napello scripserit, videamus. Primũ autem omnium sciendum sucaram Arabibus eam esse herbam, quam Latini cicutam, Græci vero κώνειον appellant, id quod præter Serap. vtriusque descriptio pulchre monstrat. Auic. nanque cap. ccccccclxxi. secundi Can. sucaram ita depingit: Crus, inquit, huius plantæ est sicut crus ferulæ, & habet florem album, & semen

Auicẽnna minime medicinæ princeps. B

Auicẽnna regulus fuit.

Sucaram quid.

C sicut anisum. Dioscorides autem libro.iiii.cap.lxxiii. in hunc modum: κώνειον καυλὸν ἀνίησι γονατώδη, ὡς μάραθρον μέγαν. φύλλα δὲ νάρθηκι ἐμφερῆ, στενώτερα δὲ καὶ βαρύοσμα, ἐπ' ἄκρων δὲ ἀποφύσεις καὶ σκιάδια. ἄνθος ὑπόλευκον σπέρμα ἐμφερὲς ἀνίσῳ λευκότερον. id est: Cicuta caulem geniculatum profert, fœniculi modo grandem: folia ferulæ similia, angustiora tamen & grauiter odorata: in cacuminibus adnascentes ramulos & vmbellas habet. Florem subcandidum, semen aniso simule, sed candidius. Ex quibus sanè descriptionibus collatis nemo non videt sucaram eandem cum cicuta herbam esse. Atqui Auicenna tanquam sibi parum constans, mox in eodem cap. sucaram folia cucumeris, aut mandragoræ habere tradit, diciq; à quibusdā euphorbium inquit. Fen quoque.vi. Can.iiii.tract.i. sum.iii.cap.vi. cicutam esse hyoscyamū nigrum ait, id quod manifestum fiet, si ea signa quæ ab Auic. tri-

D buuntur ei qui hyoscyamum nigrum hausit, cum iis quæ à Diosc. adaptantur his qui cicutā biberunt, contulerimus. Neq; remedia quæ in cicutæ potione laudat Dioscorides, alia sunt ab his quæ contra hyoscyamum nigrum Auicenna tradit. Auicennæ verba hæc sunt: Accidunt ex eo præfocatio & frigus extremitatum, & tensio vehemens præfocans, & tenebrositas visus, & forsitan non videt aliquid, & destruit imaginationem, & infrigidat extrema, deinde conuellit & præfocat & interficit. Cura: Administra in primis clysteres, & vomitum, & vētris solutionē, deinde da in potu de vino puro aliquid post aliquid, quoniam est magni iuuamenti cum eo quod bibit & absinthiū, & detur in potu piper cum vino, similiter castoreum & ruta, &c. Quæ singula Diosc. lib. vi. cap. xi. cicutæ tribuit, in hunc modum scribens: κώνειον ποθὲν ἐπιφέρει σκοτώματα καὶ ἀχλὺν, ὥστε μηδ' ἐπ' ὀλίγον βλέπειν. λυγμόν τε καὶ διανοίας παραφοράν, καὶ ψῦξιν ἄκρων. ἤδη τέλει διασ-

μενοι πνίγονται, στάσιν λαμβάνοντος τοῦ κατὰ τὴν ἀρτηρίαν πνεύματος. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, διὰ τῶν ἐμέτων αὐτὸ κομιοῦμεθα. ἔπειτα κενώματι χρησάμενοι τὸ εἰς τὰ ἔντερα παρολισθηκὸς ἐκκρινοῦμεν, καὶ τότε ὡς ἐπὶ μέγιστον βοήθημα ἐπὶ τὴν ἀκρατοποσίαν παραγινόμεθα, διδόντες μεταξὺ διάστημα, ἐν οἷς πρὶν διδόμενον βοηθεῖ γάλα ὄνειον ἢ ἀψίνθιον μετὰ πεπέρεως καὶ οἴνου καὶ καστορίου καὶ πηγάνου. qđ est : Cicuta pota vertigines, oculisq; caliginē affert, ita vt nec parū etiā videre liceat: singultū itidē, mentis alienationē, & extremarū corporis partiū refrigerationem: postremo cōuulsi strangulātur, suppresso in arteriis spiritu. Inter initia itaq;, vt in reliquis, vomitionibus eā excutiemus: dehinc vacuatiōe vsi, qđ ad intestina prolapsum est excernamus: tū veluti ad efficacissimum remediū, meracas vini potiones deueniemus, dātes per interualla, in quibus asininū lac potui datū, aut absinthiū cū pipere, vino, castoreo, & ruta proderit. Quæ certe oīa satis indicāt, q̄ ambiguus in depingenda cicuta fuerit Auicēna. Sed nō minus q̄ cicutā ignorasse Auicēnā Napellū, hinc colligere licet, qđ hunc haud aliter q̄ illā diuersis nō modo nominibus, sed & descriptionibus notificauerit. Fen enim. vi. Can. iiii. tractatu. i. cap. ii. Napellum sub Alfarfas noie venenum esse scribit, quod interficit hoiem, nō autē interficiēs turdos. Et cap. cccccii. Canonis secundi, coturnices ex eo cibari, & minime mori ait. Quod certe Galeno lib. iii. de simpl. med. facul. cap. xvii. teste, non Napello & Turdis, sed Cicutæ & Sturnis adscribendum erit. Verba Galeni quibus hoc ipsum docet hæc sunt: τὸ κώνειον ἄνθρωπον μὲν ἀναιρεῖ τῇ τε τῶν πόρων εὐρύτητι, καὶ τῷ πλήθει τῆς θερμότητος, καὶ τῇ ῥώμῃ τῆς τῶν ἀρτηριῶν ὁλκῆς ἰσχυρὸν ἔτι πρὸς τὴν καρδίαν ἀφικνούμενον. οὐκ ἀναιρεῖ δὲ τοῦτο ψᾶρας ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις αἰτίοις ἐπεχόμενόν τε καὶ βραδῦνον, καὶ φθάνον ἐν τῷ χρόνῳ προπέπτεσθαι καὶ προπαρασκευάζεσθαι καθάπερ ἑστίᾳ τινὶ τῇ καρδίᾳ προτερμαινόμενον

C ὡς ἔξω τὸ ξύλον. quod eſt: Hominem quidem Cicuta necat, tũ ob meatuum amplitudinem, caloriſq́; multitudinem, tum ob attractionis arteriarum robur validum etiamnum ad cor pertingens. Sturnos vero ob cauſas contrarias haud interficit, vtputa cum & retineatur & cunctetur, ac ſeſe temporis tractu concoqui præparariq́; à corde tanq̃ à foco incaleſcens ſinat, nõ ſecus ac ligna extrinſecus. Idem etiam teſtatur lib. iii. de temper. dicens: τὸ κώνειον τῷ ψαρὶ μὲν τροφὴ, φάρμακον δ' ἀνθρώπῳ. Id eſt: Cicuta ſturno nutrimentum eſt; homini venenũ. Et Alex. Aphrodiſeus in proœmio ſuorum problematum inquiens: Cicuta ſturni veſcuntur, quæ toxica hominibus eſſe certum eſt. Vnde maniſeſtiſſimum ſit ignoraſſe Napellum Auicẽnã, quod id ſcilicet huic tribuat, quod veterum autoritate Cicutæ potius debetur. Sed vt rem apertius videãt aduerſarii, non'ne Auic. loco antea citato ex Galeni ſententia refert, quæ ibidem de Napello ſcribit? Maxime ſanè: ſed de Cicuta eſſe intelligendum, iam ex Galeni verbis demonſtrauimus, ita vt euidentiſſimum ſit, Napellum Auicennæ à Cicuta Galeni non differre. Id verum eſſe, hiſtoria etiam illa quam de Napello ibidem narrat Auicenna, pulchre indicat. Fuit quædam anus, inquit, ſuſcipiens in principio rei de Napello rem paruam, deinde non ceſſauit vti eo donec aſſuefacta eſt eo natura, & audacter vſa eſt eo, & nihil nocuit ei. Hactenus ex Galeni ſententia Auicenna: eandem enim hiſtoriam refert Galenus lib. iii. de ſimpl. med. facul. cap. xvii. in hũc modum ſcribens: κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον καὶ τὸ κώνειον ἄνθρωπον μὲν ἀναιρεῖ τῷ φθάνειν, ψάρας δὲ τρέφει τῷ βραδύνειν. ἀναιρήσει δὲ οὐδὲ ἄνθρωπον ἂν ὀλίγον ληφθείη. καὶ τοῦτο καὶ ἡ ἀττικὴ γραῦς ἔδειξεν, ἣν ἅπαντες μνημονεύουσιν. ἀπ' ἐλαχίστου μὲν ἀρξαμένη κωνείου, προελθοῦσα δὲ ἀλύπως ἐπὶ πλῆθος ἱκανόν. ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ ἐνικήθη τὸ βραχὺ δι' αὐτὴν τὴν ὀλιγότητα, τῷ δ' ἐθισμῷ

Napellus Auicẽnę a Cicuta nõ differt.

D

σύμφυτον ἐγένετο.id eſt: Ad eundem arbitror modum Cicuta hominem quidem celeritate diſtributionis interficit, ſturnos autem tarditate ipſa nutrit. Quòd ſi vero exiguum quiddam ſumatur, mortē homini nequaq̄ inferet: id quod anus Athen. experimento docuit, cuius apud omnes percelebris memoria eſt. Etenim ea ab exigua Cicutæ portione auſpicata, nullo detrimēto ad permagnam progreſſa eſt copiam: principio enim paucum exiguitate ipſa deuictum eſt, at cōſuetudo naturale reddidit. Vbi rurſus perſpicuum fit Napellum iuxta Auicennæ ſententiam à cicuta diuerſum non eſſe. Sed mox alibi mutata ſententia Napellum eundem cum toxico facit. Signa nanque quæ is Fen.vi.iam citati libri, Sum̄.ii.cap.i. huic qui Napellum hauſit tribuit, eadem ſunt iis quæ à Dioſc. tradūtur de illis qui toxicum biberunt, quēadmodum collatis vtriuſque verbis dilucide patebit. Auicennæ de Napello verba hæc: Napellus eſt ex deterioribus, & accidit potanti ipſum, vt apoſtementur labia ipſius & lingua eius, & frequentes fiunt ſuper ipſum vertigo & ſyncopis, & ex eo raro euadunt, ex eiuſq; ſucco tinguntur ſagittæ. Dioſc. autem lib. vi. cap. xx. de toxico illa: τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὠνομάσθαι ἐκ τοῦ τὰ τόξα τῶν βαρβάρων ὑπ᾽ αὐτοῦ χρίεσθαι. παρακολουθεῖ δὲ τοῖς πεπωκῶσι χειλέων καὶ γλώττης φλεγμονὴ, μανία τε ἀκατάσχετος, ποικίλας ἐπιβάλλουσα φαντασίας, ὡς καὶ διὰ τοῦτο δυσιάτους εἶναι ἐν ταῖς θεραπείαις. σπανίως δὲ καὶ σώζεσθαί τινας τῶν πεπωκότων. quod eſt: Toxicum ex eo nominari videtur, quòd Barbarorum ſagittæ eo illiniebantur. Sequitur potantes labiorum & linguæ inflammatio, furorq; incoercitus, varias inducēs imagines, ita vt hoc nomine vix ſanari poſſint, raroq; qui hauſerunt euadant. Cæterum idem veneni genus paulopoſt, cap. nimirū .xxix. corrupto vocabulo Tuſom pro toxicō appellat, cuius ſe quoque naturam & curationē igno

A

Auicenna Napellum eundē cū toxico facit.

B

C rare dicit, oblitus quod antea sub Napelli nomine de eo scripserit. Et mirum profecto est cum illi eosdem tribuat effectus, quos paulo supra Napello assignarat, eum veneni huius naturã latuisse. Atqui solet homo ille passim obliuisci eorum quæ antea scripsit, aut postea scripturus erat, adeo vt omni cerebro destitutum fuisse hunc ipsum merito quis suspicari queat: nã qui aliàs fieri potuisset, vt tam pugnãtia nusq̃ nõ scriberet? Hic adesse cupio medicos mordicus tenentes Auic. quo idolum illud suum, in quod ita iurarunt, vt ne latum quidem digitum ab illo discedẽdum putẽt, tueantur, videantq; q̃ concinno ordine vastũ illũ suũ Canonẽ consuerit. Certe si pleraq; diligẽtius excussẽ rint, nõ ordinẽ & lucẽ, sed potius cõfusum chaos, ac tenebras plane Cimmerias inuenieẽt. Argumẽto erũt Napellũ & cicuta, quas nimirũ plãtas, earũq; facultates ita cõfudit, vt nescias quid p vtrasq; intellexerit.

Auicenna eorũ quæ scripsit parũ memor est.

D Napellum letale homini in cibo aut potu venenum, ad leucen, quam albaram nominat, abigendam, perperam & non sine capitali errore ab Auicenna propinatum esse. Cap. XIIII.

AVicenna cap. cccccciii. secũdi Can. vno eodẽq; loco, vt ferè solet, sibi pugnantia tradit. Primũ enim Napellum esse venenũ perniciosum ait, destruens bibentem se. At paulo post veluti oblitus eius quod antea dixerat, subiungit: Delet albaras linitum & bibitum. Non vero sine magno errore docet Napellum, quod præsentissimum esse venenum, suiipsius testimonio constat, in potu deuorandum. Nam etsi quid per Napellum intellexerit Auicenna, certo sciri non possit, vt præcedenti paradoxo diximus: tamen euidentissimum est interdum per illum cicutam, interdum etiam toxicum intellexisse, id quod supra abunde satis mõstrauimus. Siue autẽ cicutam quis dixerit, siue toxicum, tamen non est vt in potu exhiberi tutò possit. Nam Dioscoride lib. iiii. cap. lxxiii. teste,

Quid Auic. per Napellum intellexerit.

κώνειον ἐστι καὶ τῶν φθαρτικῶν κατὰ ψύξιν ἀναιρεῖν. Id eſt: Cicuta inter letalia cõnumeratur venena, frigiditate enecans. Hinc eſt quod & illam in numero venenorũ lib. vi. collocet. Plinius etiam lib. xxv. cap. xiii. hanc inter venena letifera recẽſet, dum inquit: Cicuta venenum eſt, publica Athenienſium pœna inuiſa. Quis vero eſt, qui neſciat toxicum eſſe tam letale venenum, vt ſiquis ſub ea arbore vnde colligitur dormiat, aut cibum accipiat, moriatur? Et ſanè qui id genus veneni hauſerunt, vt ſupra ex Dioſcoridis autoritate diximus, raro euadunt: vnde ſatis liquet, quòd bibi non debeat. Sunt autẽ qui per Napellum Auicennã Aconitum Græcis & Latinis dictum intellexiſſe velint: quod ſi verum eſt, certe fatendum erit Auicennã de vna eademq; re tanquã diuerſa duobus capitibus ſcripſiſſe. Fen enim. vi. Can. iiii. Sum. ii. tract. i. cap. i. de Napello, quod iuxta illorum ſententiam Aconitum eſt, agit: & poſt capite. xxiii. de ſtrangulatore adip, id eſt, lupi, & ſtrangulatore leopardi, nihil ab Aconito differentibus, iterum tractat. Nihil autem differre, primum ex nomine liquet. Vt enim ille duplicẽ ſtrangulatorem facit, vnum lupi, alterũ leopardi: ita Græci duplex Aconitum, vnum quod lupos interficiat λυκόκτονον, alterum vero ab enecandis pardis παρδαλιαγχὲς vocatum. Dein vtriuſque tam notæ quàm curationes pulchre monſtrant, non eſſe diuerſum Aconitum à ſtrangulatore Auicennæ. Nos breuitati conſulentes, curationes tantum conferemus. Auicenna vbi ſupra ita de curatione ſtrangulatoris ſcribit: Oportet vt tu properes ad faciendum ipſum vomere cum eis quæ ſcis. Deinde clyſteriza ipſum, & poſtea da in potu ſicut origanum montanum, & praſſium, & rutam, & abſinthium, aut detur in potu olei balſami drach. i. in vino: & melius vinum eſt illud, in quo extinctum eſt ferrum, & argentum, & aurum &c. nam

A

B

Strãgulator apud Auic. ab Aconito nihil differt.

C reliqua quiſque conferre poterit. Dioſcorides lib. vi. cap. vii. de Aconiti curatione hæc ſunt verba: δι᾽ ἐμέτων ἐκκομισθῆναι δεῖ τὸ φάρμακον, ἢ καὶ διὰ κλυστῆρος καθαρθῆναι τὴν κοιλίαν. χρησόμεθα προποτισμῷ ὀριγάνῳ, ἢ πηγάνῳ, ἢ πρασίῳ, ἢ ἀψινθίου ζέματι μετ᾽ οἴνου ἀψινθίτου. ἁρμόζει δὲ αὐτοῖς καὶ ὀποβαλσάμου ὁλκὴ < α σὺν μέλιτι, ἢ αὐτὸς ὁ σίδηρος, ἢ χρυσός, ἢ ἄργυρος διάπυρος ἐν οἴνῳ σβεσθέντα. hoc eſt: Venenum vomitionibus educere, aut clyſtere per aluum deiicere oportet. Vtimur inter arcentes potus origano, ruta, marrubio, aut abſinthii decocto, cum vino abſinthite. Prodeſt etiam opobalſami drachma cum melle. Item vinum in quo ferrum, aurum, argentum'ue candens extinctum fuerit. Quapropter illorum ſententiam, qui Napellum eundem cum Aconito eſſe volunt, vt olim probauimus, ita hodie penitus refutamus, cum manifeſtum ſit per Napellum cicutam aut toxicum intellexiſſe Auicennam. Manardus etiam noſter in epiſtola tertia lib. viii. medicinaliũ epi-

Napellus nõ eſt Aconitum.

Aconitũ in potu non ſumẽdũ.

D ſtolarum Napellum eſſe id quod toxicũ vocant Græci, teſtatur. Sed fac Napellum eſſe aconitum, adhuc tamen in potu non eſſe exhibendum conſtanter aſſerimus. Dioſcoride nanque lib. iiii. cap. lxxi. teſte, primũ Aconiti genus κτείνει παρδάλεις καὶ σῦς καὶ λύκους καὶ πᾶν θηρίον κρεαδίοις ἐντιθέμενον καὶ παραβαλλόμενον. q̃d eſt: Enecat pardos, ſues, lupos, feraſq; omnes carnibus inſperſum, & illis obiectum. Alterius autem ad venationes luporũ vſum eſſe docet iis verbis: χρῶνται πρὸς τὰς τῶν λύκων θήρας, ἐντιθέντες κρέασιν ὠμοῖς, βρωθεῖσαι γὰρ ὑπὸ τῶν λύκων ἀναιροῦσιν αὐτούς. id eſt: Ad luporum venationes vtuntur radicibus, crudis eas inſerentes carnibus, quæ à lupis deuoratæ illos enecant. Si itaque lupos & pardos fortiſſimas feras interimunt, cur non multo magis hominẽ? Sed neutrum in potu eſſe ſumendum clarius Galenus lib. vi. de ſimpl. med. facul. indicat, ita de primo genere Aconiti ſcribens: ἀναιρεῖ

ἢ παρδαλιαγχὲς σηπτικῆς καὶ δηλητηρίου δυνάμεώς ἐστι, ὅθεν αὐτὸ φυλακτέον ἐν ἐδέσματι λαβεῖν ἢ πότῳ. πρὸς μέντοι τὸ ἀποσῆψαι τινὰ τῶν ἐκ τοῦ σώματος ἢ καθέδραν ἐπιτήδειόν ἐστί. hoc est: Aconitum seu Pardalianches putrefacientis & venenosæ facultatis est. Itaque in cibo potuq; fugiendum: attamen ad putrefaciēdum quædā extra os & sedem aptum est. De altero sic: ἀκόνιτον ἢ λυκόκτονον ἐστι μὲν παραπλησίας θατέρῳ δυνάμεως, ἰδιαίτερον λύκους ἀναιρεῖν πέφυκεν, ὥσπερ ἐκεῖνο παρδάλεις. hoc est: Aconitū siue Lycoctonum similis alteri facultatis est, sed peculiariter lupos interficit, sicut illud pardos. Galeno subscribit Paulus lib. vii. dicens: ἀκόνιτον τὸ μὲν παρδαλιαγχὲς σηπτικῆς καὶ δηλητηρίου δυνάμεώς ἐστιν, ὅθεν αὐτὸ φυλακτέον. ἔξωθεν μέντοι ἐπὶ τῶν σαπῆναι δεομένων σαρκῶν χρηστέον αὐτῷ. τὸ δὲ λυκόκτονον, τῆς αὐτῆς ὂν τῷ προτέρῳ δυνάμεως, ἰδίως τοὺς λύκους ἀναιρεῖ ὥσπερ ἐκεῖνο τοὺς παρδάλεις. id est: Aconitum quod Pardalianches cognominatur, putrefacientem & letalem vim habet, quam ob causam intro non assumendum, foris tamen in carnibus quas putrefacere oportet vtēdum eo. Quod vero Aconitum Lycoctonon vocatur, eandem cū priore vim habet: peculiariter autem lupos enecat, quemadmodum illud pardos. Plinius quoq; lib. xxvii. cap. secūdo, omnium venenorum ocyssimum Aconitum esse scribit: nec est præter Auicennam, qui ad delendas albaras in potu propinandum Aconitū vnquam dixerit. Atqui hic aduersatur Montuus, Pliniū obtrudens; qui loco iam citato scorpionum ictibus aduersari Aconitum in vino calido datum inquit. Cui ita responsum velim, me non ignorare Plinium ista tradere, idq; ex Theophrasti autoritate, qui lib. ix. de historia plantarum cap. xix. de Aconito sub Thelyphoni nomine ita scribit: χρήσιμον δὲ πρὸς σκορπίου πληγὴν πινόμενον. qđ est: Potum cōtra scorpionum ictus prodest. Sed ob id Aconitū ad delendas albaras seu leu-

Montui obiectio. refellitur.

C cen esse bibendum, adhuc constanter negamus. Nam si ea natura est Aconito, veluti Plinius scribit, vt hominem occidat: nisi inuenerit quod in homine perimat, quomodo in ea vitiliginis specie quam leucen nominant, in qua certe veneni nihil est, ad potandum propinari potest? In potu itaque datur Aconitum, at minime in vitiligine, sed vbi in corpore venenum est, cum quo solo, vt Plinii verbis vtar, colluctatur, velut pari intus inuento. Sola hæc pugna est, cum venenū in visceribus repererit. Mirumq; exitialia per se ambo cum fuerint, duoq; venena in homine cōmoriantur, vt homo superfit. Quare Auicennam suū Montuus tueri non potest, quod non sine extremo sumentis incommodo Napellus ad delendas albaras in potu dari queat. Potuisset itaq; hāc vt alias omnes annotationes suas omisisse, quando parum frugis, vtpote frigidissimæ, attulerint.

Quando Aconitum intro assumi potest.

D Radicis Pentaphylli succum minime perniciosum, quemadmodum Auicenna somniauit, sed potius contra letalia venena admodum efficacem esse. Cap. XV.

VErba Auicennæ, quibus radicis Pentaphylli succum tanquam exitiosum damnat, habētur cap. cccccliiii. secundi Can. vbi in hanc sententiam scribit: Succus radicis eius est medicina perniciosa. Errare autem toto cœlo Auicennam cuiuis constat, qui veterum de hac planta scripta, diligētius excusserit. Nemo enim ex veteribus Auicennæ opinioni subscribit, sed huic vno ore omnes reclamant. Etenim Dioscorides lib. iiii. cap. xxxix. ita de radice Pēthaphylli tradit: χυλὸς τῆς ῥίζης ἁπαλῆς ποιεῖ πρὸς τὰ ἐν ἥπατι καὶ πνεύμονι πάθη καὶ τὰ θανάσιμα. quod est: Radicis teneræ succus contra iocinoris pulmonisq; affectus, & letalia venena facit. Idē etiā lib. vi. cap. xx. radicem Pentaphylli contra toxica efficacē esse, his verbis ostēdit: ἰδίως δ' ἐπ' αὐτῶν ἁρμόζει καὶ ἡ τῆς πενταφύλ-

Pētaphylli radicis succus nō exitiosus.

λου ῥίζα ὁμοίως λαμβανομένη, id eſt: Priuatim vero iis conuenit Pētaphylli radix ſimiliter ſumpta. Loquitur aūt de illis qui toxicum hauſerunt. Cui Paulus lib. v. cap. iiii. ſubſcribit, inquiens: Peculiariter autē contra toxicum valet Pentaphylli radix eodē modo pota. Plin. quoq; lib. xxv. cap. ix. Pētaphylli ſeu quinquefolii radicē aduerſus venena valere teſtatur iis verbis: Aduerſus ſerpētes bibitur eius radix, q̄ ſparganiō vocatur, ex vino albo. Quem etiā ſequitur Apuleius ille Madaurenſis cap. ii. ſui libri, quē de herbarum virtutibus cōſcripſit, ad morſum ſerpentis quinquefoliū potam & contritā, mire vtilem eſſe tradens. Proinde nemo eſt, niſi Leberide cæcior ſit, qui non hallucinari Auicennā videat. Id quod eo libentius ſtudioſis inculcamus, vt vel tandem ab Auicenna deſciſcant, diſcantq; huius decreta non niſi exacto adhibito iudicio eſſe imitanda. Neq; enim tantā eſſe Auicennæ autoritatē volumus, vt radicē ſalutarem admodū & cōtra venena potentem, faciat letalem. Quod ſi animaduertiſſent ſuperioris ſeculi medici, nunquam Pentaphylli radicē in vſu medico tanquā pernicioſam abhorruiſſent. Sauonarola enim celebris ſua ætate medicus, quēadmodū Leonicenus vir & de literis & de re medica optime meritus ſcribit, radicē Pentaphylli non alio nomine in quartana propinare nō auſus fuit, niſi qđ dānaretur à Principe. Iacobus quoq; de Dondis, vt idē ſcribit, Auicennæ autoritate ſeductus, huius radicē inter venena numerauit. Diſcāt itaq; ſtudioſi bonorū virorum periculo in tempore ſapere, vt medici nā ex fontibus potius q̄ ex lacunis hauriant, nec eo dementiæ ducantur, vt cum Auicenna errare malint, q̄ cum eruditis ac bonis viris recte ſentire.

A

Auicennæ placita nō temere imitanda.

B

Leoniceni laus.

Harmel Arabibus non cicutam, ſed rutam potius ſylueſtrem ſignificare, vtcunque Auic. ac huius ſequaces reluctentur, veterum omnium teſtimoniis euidentiſſimum eſſe. Cap. XVI.

C Verba Auicennæ quibus Harmel non esse rutam syluestrem asserit, habentur Fen. vi. Can. quarto, tract. iii. cap. xxxiii. vbi in hunc modū scribit: Ruta syluestris non est Harmel, vt quidam existimauerunt. Quæ vtique verba multis non solū medicis, sed & pharmacopolis errandi occasio fuerunt, vt passim Harmel pro Cicuta interpretati sint. Ita interpres Abenrois quinto Colliget non sine maximo errore Harmel pro Cicuta interpretatus est: nec animaduertit, quòd hoc loci Abenrois, Harmel calidam & siccam in tertio ordine esse dicat, Cicuta autem veterum omnium testimonio, quemadmodum paradoxo. xiiii. diximus, inter venena frigiditate nimia enecantia numeretur. Fuerunt etiam non pauci pharmacopolæ, qui falsa ista interpretatione seducti, semper pro Harmel Cicutam in vsum medicum arripuerint.

D Testatur id vetustum admodum Antidotarium, quo annis multis ad cōficienda medicamēta vsus est pharmacopola Onoltzbachensis, in quo passim Harmel pro Cicutæ semine interpretatū erat, nec animaduertit errorem, donec per me tandem monitus fuit. Accessit tandem multorum errorū sator Matthæus Syluaticus, quem Pandectarium alio nomine vocāt, qui Harmel cum aspiratione apud Arabes scriptum Cicutam, sine vero aspiratione rutam syluestrem significare scripsit. Id certe quod non solum non verum & minime ociosum, vt Montuus arbitratur, sed omniū mendacissimum ac ociosissimum est, quod veterū sententiæ, adde Arabibus etiam ipsis, ex diametro pugnet, nec vlla ex hac distinctione doctorum concordia fieri possit. Nemo enim eruditorum vnquam Harmel cū aspiratione pro Cicuta interpretatus est, sed vno ore omnes rutam esse syluestrem affirmarunt. Testis est Diosc. qui lib. iii. cap. xlix. ita scribit: καλοῦσι δέ τινες πήγανον ἄγριον. ἅρμαλα. id est: Vocant autē non-

Pandectarius errorū seminator.

Montuus refellitur.

nulli rutam ſylueſtrem Harmala. Et Galen.lib.vii.de ſimpl.med.facul.dicẽs: Μῶλυ τινὲς τοῦτο πήγανον ἄγριον ὀνομάζουσιν. ἔνιοι δὲ ἅρμαλαν. quod eſt: Moly quidã rutam ſylueſtrem vocant, nonnulli Harmalan. Eſſe autem idẽ Moly cum ruta ſylueſtri, docet in octauo libro de ſimpl.med.facul. Galen. ita ſcribens: ὃ δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις μῶλυ, καὶ βήσασον ἔφαμεν ὀνομάζεσθαι, εἴη ἂν καὶ αὐτὸ πήγανον ἄγριον. hoc eſt: Quod ſuperius moly & beſanum nominari diximus, & ipſum vtique fuerit ruta ſylueſtris. Non eſt vero vt quiſpiam hic moly Homericum intelligat, quod ab eo quod alio nomine ruta ſylueſtris dicitur, planè diuerſum eſt, pingiturq; ſeorſim à Dioſc. Paulus quoque Aegi.lib.vii. rutam ſylueſtrem alio nomine vocari harmalan his verbis oſtendit: Moly quod quidam rutam ſylueſtrẽ nominant, nõnulli vero harmalan, Syri beſanum. Inter Arabes denique Serapion cap.cclxxv. harmel pro ruta ſylueſtri interpretatur, alioq; nomine moly dici ait. Auic. quoque cap.cccxl. ſecundi Can. harmel eſſe rutam ſylueſtrem fatetur, id quod proprietates quas illi tribuit abunde monſtrant: eædem enim ſunt cum illis quas rutæ ſylueſtri ineſſe Dioſc. Galenus, ac alii veteres ſcribunt. Ait enim: Harmel eſt inciſiua & ſubtiliatiua, eſt bona dolori iuncturarum, & ſciaticæ cum deſuper illinitur: trita cum melle & vino & felle gallinarum & aqua fœniculi, eſt cõueniens debilitati viſus: prouocat vrinam & menſtrua, & confert colicæ ventoſæ. Quas nimirum facultates omnes rutæ ſylueſtri veteres etiam aſſignãt. Dioſc. enim loco iam citato in hunc modum de illa ſcribit: πήγανον ἄγριον πινόμενον ὠφελεῖ ἰσχιαδικούς. κινεῖ δὲ καὶ καταμήνια. τὸ σπέρμα ἁρμόζον ἐστὶ πρὸς ἀμβλυωπίας μετὰ μέλιτος λειούμενον καὶ οἴνου καὶ χολῆς ἀλεκτορίδων, κρόκου τε καὶ μαράθρου χυλοῦ. hoc eſt: Ruta ſylueſtris coxendicum doloribus prodeſt, menſes mouet. Semẽ cum melle, vino gallinaceo fel-

A Harmel ruta ſylueſtris.

Moly idẽ cũ ruta ſylueſtri.

Moly Homericum.

B

C le, croco, & fœniculi ſucco tritum, ad oculorum hebetudinem vtile eſt. Galenus autem lib. vii. ita: ἡ δύναμις αὐτοῦ λεπτομερὴς ἐστὶν καὶ θερμὴ κατὰ τὴν τρίτην ἀπόστασιν, ὅθεν καὶ τέμνει τοὺς παχεῖς χυμοὺς καὶ διαφορεῖ. καὶ ἐπ' οὔρησιν προτρέπει. id eſt, vis eius tenuium eſt partium, & calida in tertio ordine, vnde & craſſos humores diſſecat & digerit, & vrinam mouet. Et lib. viii. πήγανον τὸ ἄγριον τέμνειν καὶ διαφορεῖν ἔχει τοὺς παχεῖς καὶ γλίσχρους χυμούς. διὰ δὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ δι' οὔρων κινεῖ. καὶ μὲν δὴ καὶ λεπτομερής ἐστι, καὶ ἄφυσον, καὶ διὰ τοῦτο πρός τε τὰς ἐμπνευματώσεις ἁρμόττει. quod eſt: Ruta ſylueſtris incidere atq; digerere craſſos lentosq; humores poteſt, ob eandẽ vim & vrinas mouet, quin & tenuiũ eſt partium, flatusq; extinguit, quare ad inflationes competit. Galeno ſubſcribit Paulus iis verbis: Ruta ſylueſtris tertiæ eſt claſſis calfacientium cum partium D tenuitate: vnde craſſos & tenaces humores incidit ac diſcutit, vrinamq; mouet. Porrò harmel apud Aben roen deſcriptio ac proprietates in vniuerſum cum iã dictis conueniunt: inquit enim: Harmel calida & ſicca eſt in tertio ordine, incidit humores craſſos, prouocat vrinam & menſes, valet dolori coxendicum, pituitamq; purgat. Ita vt euidentiſſimum ſit vtrorumque, tam Græcorum quàm Arabum teſtimonio, harmel cum aſpiratione, immo vtcunque ſcribatur, perpetuo ſignificare rutam ſylueſtrem. Præterea cum ruta ſylueſtris craſſos lentosq; humores, vt iam oſtendimus, incidere & diſcutere poſſit, manifeſtiſſimum eſt eam commodius ad catapotiorum fœtidorum & de hermodactylis confectionem adhiberi quàm cicutã: nõ enim alio nomine deuorantur, niſi vt craſſos lẽtosq; humores educant: id certe quod cicuta non poteſt, cum eoſdẽ ſua frigiditate & humiditate potius craſſiores & magis lentos reddat, atque ita mẽbris & articulis impingat, vt nulla vi aut omnium difficillime

Cicuta ad catapotiorum confectionẽ nõ debet adhiberi.

eximi poſſint. Atqui hoc loci Montuus obluctatur, non omnem cicutam frigidam & humidam adeoq; letalem eſſe dicens, ſed quandam vtpote terreſtrem calidam & ſiccam exiſtere, quam etiam intra corpus ſalubriter adhiberi poſſe, recentiorum medicorum, præſertim Conciliatoris autoritate ait. Mirum autē Montuum ita delirare, vt me tam nullius momenti argumentis à concepta iam olim ſententia deturbari poſſe exiſtimet. Satis compertum habeo recentiores Cicutæ duo facere ſumma genera, vnum aquaticæ frigentis & humentis naturæ, alterum terreſtris calidæ & ſiccæ. Sed quoniã qui hoc ſcribat, ſententiamq; illorum confirmet, autorem nullum idoneum proferunt, quid eſt cur non hallucinatos eſſe, vt ferè ſolēt, conſtanter dicamus? Nec enim Cōciliator tantus eſt, vt huic errori patrocinari poſſit, quem conſtat in multis aliis ita turpiter erraſſe, vt cōturbatoris potius nomen quàm conciliatoris meruerit. Quid multis moror? cum nemo ex veteribus aut probatiſſimis ſcriptoribus Cicutam, quòd frigida & humida ſit, intra corpus adhibendam cenſuerit, quid eſt quòd recentiorũ quorundam temere excogitatis nugis in tantum moueamur, vt Cicutam calidam & ſiccam dicamus, cum tamen conſtet nulla alia ratione Gal. lib. v. de ſimpl. med. facul. cap. xviii, Cicutam in potu damnaſſe, niſi quòd frigida & humida ſit? Verba eius ſubiiciemus: ὅσα γε πλῆθος inqt: ὑγρότητος ἔχει ψυχρὰ ὥσπερ καὶ τὸ κώνειον, οὐκ ἀγαθὰ πινόμενα. quod eſt: Quæ frigida cum ſint humiditatis item copiam obtinent, ceu cicuta, ea potu non ſunt vtilia. Inſuper prædictis fidem faciunt, quòd nec Dioſcorides, diligens herbarum ſcriptor, duplicem Cicutam, quemadmodum Conciliator facit, ita vt ſole clarius ſit, recentiorum de duobus cicutæ generibus commentum, eſſe omnium frigidiſſimum.

A

Mõtui annotatiũculæ reſpondetur.

Cicutæ nõ duo ſũt genera.

Conciliator cõturbator potius dicendus.

B

C Ladanum, vel vt Barbari addita litera loquuntur Laudanum, non ex Hedera, perinde vt Auicenna somniat, sed Cistho potius frutice, quem Ladam alias nominant, colligi. Cap. XVII.

AVicennæ verba quibus Ladanum ex hedera prouenire statuit, habentur cap. ccccxxxii. secundi Can. vbi in eum scribit modum: Laudanum est humiditas pendens in pilis caprarum pascentium, & barbis earum cum pascunt plantam quæ nominatur Cusus. Et in cap. clxxiii. eiusdem Can. de Cuso, vbi ita inquit: Vna quidem specierum eius est, quæ nominatur laudanum, & cusus quidem in radice est laudanum. Cusum autẽ vtrobique pro cissum corrupto vocabulo interpres dixit: κίσσος vero Græcis, hedera Latinis vocatur. Sed nequis Auicennæ patrocinari possit, ac dicere cusum corrupte haud aliter q̃ apud Serap. cap. xlii. pro cistho positum, facit quod vterque alias cussum pro hedera seorsim describit, &

D Auicenna in capite de Cuso, haud secus q̃ in capite de Laudano vtriusque herbæ vires miscuit, ita vt euidentissimum sit Auicennam cisthon herbam ladaniferam non satis compertam habuisse, nec illam à cisso, hoc est hedera, secernere potuisse, sed nominis vicinitate deceptum, quæ cistho debentur, ad cisson transtulisse: id quod perspicuum fiet caput de Cuso apud Auicennam, cum capite de cistho apud Diosc. conferenti. Quod vero pingue illud quod à lada herba, quæ κίσθος Græcis dicitur, ladanum appellatur, hircorum barbis adhærescens, non de cisso seu hedera, sed de cistho colligatur, in primis Diosc. lib. i. cap. cxix. testatur, ita scribens: ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος κίσθου, καλούμενον ὑπ' ἐνίων λῆδον, θάμνος κατ' αὐτὰ τὰ φυόμενος τῷ κίσθῳ, μακρότερα δὲ τὰ φύλλα ἔχει καὶ μελάντερα, λιπαρίας τινὰς κατὰ τὸ ἔαρ ἐπισπώμενα, οὗ φύλλων ἡ δύναμις στυπτικὴ καθέστηκε, ποιοῦντα πρὸς ὅσα καὶ ὁ κίσθος. γίνεται δ' ἐξ αὐτοῦ τὸ λεγόμενον λάδανον. τὰ φύλλα γὰρ αὐτοῦ νεμόμεναι αἱ αἶγες

Auicenna Cisthon herbã non satis cõpertã habuit.

Ladanum de Cistho colligitur

καὶ οἱ τράγοι, τὴν λιπαρίαν ἀναλαμβάνουσι τῷ πώγωνι γναρί- A
μως, καὶ τοῖς μηροῖς προσπλαττομένην διὰ τὸ τυγχάνειν ἰξώδη,
ἣν ἀφαιροῦντες ὑλίζουσι καὶ ἀποτίθενται ἀναπλάσσοντες μα-
γίδας. hoc est: Alterum quoq; cisthi genus est, ladon à nonnullis appellatū, frutex similiter cistho nascens, oblongiora tantum & nigriora folia habet, quæ verno tempore quiddam contrahunt, foliorum eius vis adstringens, omnibus quibus & cisthus accommodata. Fit ex eo quod ladanum dicitur. Folia eius cum pascuntur capræ, hircíq;, pinguitudinem conspicue barba carpunt, & suo lentore femoribus adhærescentē reportant, quam depectentes colant, coguntq; in offas, & recondunt. Et Galenus lib. vii. de simpl. med. facul. in hunc modum loquens: κίσθος ἢ λάδανον. ἐν μὲν τοῖς θερμοτέροις χωρίοις οὗτος ὁ κίσθος γεννώμενος, οὐχ ἕτερός ἐν τῷ γένει τοῦ παρ' ἡμῖν. τὸ δὲ καλούμενον λάδανον ἐξ αὐτοῦ γίγνεται. quod est: Cisthus aut ladanum. In calidis regionibus hic cisthus proueniens, non alius existit genere, quàm qui apud nos nascitur. Verum ladanum quod vocant, ex eo colligitur. Galeno subscribit Paulus lib. vii. inquiens: λάδανον ἀπὸ κίσθου τοῦ λάδανος λεγομένου γίνεται. ἔστι δὲ ἐν Κύπρῳ. hoc est: Ladanum ex cistho, quam ladana vocant, prouenit. est autem in Cypro. Dioscorides quoque Cyprium ladanum veluti cæteris præstātius laudat. Si itaque ladanum optimū in Cypro nascitur, fieri nō potest vt ex hedera, quæ, si Theophrasto grauissimo autori credimus, in Cypro non nascitur, proueniat: adeo vt toto cœlo erret Auicenna, qui hoc ipsum ex hedera colligi tradit. In hunc errorem, vt in alios multos, Pādectarius quoq; incidit, & vt Auicennam suum tueretur, hederæ nomen aliquanto quàm reliqui fusius accepit, omnemq; herbam qua capræ libenter vescuntur, ab edendo hederam appellari posse stolidissime dixit. Neque Plinius ab hoc errore immunis fuit, sed perinde atque

Pādectarii error.

Plinii erratum.

E

C Auicenna vtriusque herbæ historiam confudit, quemadmodum Nicolaus Leonicenus, reconditæ eruditionis vir, in suo quem de Plinii erroribus conscripsit libro, abunde satis indicauit.

Nicolaus Leonicenus.

Auicennam volubilis maioris facultates cum Hederæ proprietatibus confundere, notius ferme esse quam vt demonstrari debeat. Cap. XVIII.

Descriptio maioris volubilis apud Auicennam habetur capite. 735. secundi Canonis, vbi in hanc sententiam scribit: Lac volubilis magnæ abradit pilos, & interficit pediculos. Folia funis pauperum recentia conuenientia sunt vlceribus magnis, & consolidant ea decocta in vino, & ex eis emplastrum factum superimpositum adustioni ignis, & proprie cum cerato. Distillatur succus eius in aurem dolorosam, & confert vlceribus antiquis. Has autem facultates ab Auicenna volubili maiori tributas, hederæ deberi in vniuersum omnes testantur veteres: in

D primis Diosc. lib. ii. cap. clxviii. ita docēs: τὸ δὲ δάκρυον κισσοῦ ψιλοῖ τρίχας, κτείνει φθεῖρας ἐπαλειφόμενον. καταπλάσσεται δὲ τὰ φύλλα πρὸς πᾶν ἕλκος ἑψηθέντα σὺν οἴνῳ, καὶ κατα πλασσόμενα κατακαύματα κακοήθη θεραπεύει. ὁ δὲ χυλὸς τῶν φύλλων, καὶ τῶν κορύμβων ὠταλγίας καὶ πυοῤῥοοῦντα ὦτα σὺν ἐλαίῳ ἰᾶται. id est: Hederæ lachryma depilat, illita pediculos enecat. (Hic aduerte Auicennam ineptissime lac pro lachryma reddidisse.) Folia in vino decocta omnium vlcerum generi illinuntur. Ambusta quoq; sanant, etiamsi malefica sint, illita sanant. Foliorum vero & corymborum succus dolētibus auribus & purulentis cum oleo medetur. Et Galenus libro. vii. de simpl. med. facul. in eum modum scribēs: τὸ δάκρυον κισσοῦ φθεῖρας κτείνει, καὶ τρίχας ψιλοῖ, ὁ δὲ χλωρὸς, ἑψηθέντων τῶν φύλλων σὺν οἴνῳ, καὶ τῶν μεγάλων ἑλκῶν ἐστὶ κολλητικὸς, καὶ τῶν κακοηθευμένων ἰατικός. τὰ δὲ ἄνθη αὐτοῦ ἰσχυρότερα πώς ἐστιν, ὡς μετὰ κηρωτῆς λειούμενα τοῖς περικαύταις

A

ἀρμόττειν. ὁ δὲ χυλὸς ἐστὶ μὲν καὶ ἔῤῥινον φάρμακον, καὶ τὰ χρόνια δὲ τῶν ὤτων ἰᾶται ῥεύματα, καὶ τῶν ἑλκῶν τὰ παλαιὰ κάτ᾽ αὐτὰ τὰ ὦτα. quod est: Lachryma hederæ pediculos interimit: pilis nudat. Viridis autem, foliis eius in vino decoctis, vlcera grandia conglutinat, quæq; maligna sunt sanat. Flores vero quodammodo valentiores sunt, vt ad læuorem redacta cum cerato ambustis prosint. Præterea succus medicamentum est quod naribus infunditur, & vetustis auriũ fluxionibus, & quæ in his sunt vlceribus medetur. Galeno in septimo subscribit Paulus his verbis: Lachryma hederæ pediculos interficit, & pilis nudat. Viridia eius folia in vino decocta vlcera cõglutinãt, ambustis cõducũt. Succus medicamentũ est, qđ naribus infusum caput purgat, tũ vetustas auriũ fluxiones sanat. Iam dicta cõfirmant, quæ lib. xxiiii. cap. x. in hunc modũ scribit Plinius: Succus hederæ tædia nariũ graueolẽtiamq; emẽdat. Infunditur etiã purulentis auribus aut dolẽtibus cũ oleo. Illinitur decocta in vino oĩum vlcerum generi, etiãsi cacoethe sint. Lachryma eius psilothrum est, phthiriasimq; tollit, & ambustis illinitur vtiliter cũ cera. Quare neminẽ esse puto, nisi lapide stupidior sit, qui nõ aperte videat Auicennã hederæ facultates, nõ sine magno errore, volubili maiori tribuisse: ita passim herbarum inter se vires miscet Auicẽna, vt nihil certi ex hoc autore studiosus decerpere possit. Proinde animaduertendũ Volubilẽ maiorẽ aliã esse ab ea q̃ simplr̃ hedera vocatur herbã, illã nimirũ quã Græci helxinen aut cissampelon, hoc est, vitealẽ hederam noiant. Hæc plurimo quidem lacte manat, & aluum haud secus q̃ scãmonia citat, quã Dios. lib. iiii. ca. xlii. iis verbis describit: ἑλξίνη ἡ καὶ κισσάμπελον, ἔχει φύλλα ὅμοια κισσῷ, ἐλάττονα δὲ, καὶ κλωνία μικρὰ περιπλεκόμενα ὅπου ἂν τύχοι. φύεται δὲ ἐν φραγμοῖς καὶ ἀμπελῶσι καὶ σίτῳ. δύναμιν δὲ ἔχει τῶν φύλλων ὁ χυλὸς πινόμενος λυτικὴν κοιλίας.

B

Ex Auicẽna nihil certi decerpitur.

id est: Helxine quæ & cissampelos dicitur, folia hederæ similia habet, minora tamen, ramusculos quoq; paruos amplectentes quicquid contigerint. Nascitur vero in septis, vineis & frumento. Succus foliorũ potus vim habet aluum subducendi. Et mirum admodum vtrunq; interpretem, Ruellium & M. Virgiliũ, hoc caput tanq̃ adulterinum in Diosc. omisisse, cum tamen constet antiquorum, Galeni præsertim & Pauli, testimoniis duas esse helxinas dissimilis inter se naturæ: id quod & Virg. in suis fatetur annotationibus, vnam quæ hodie parietaria, alteram quæ volubilis maior appellatur.

Tã Ruellius q̃ M. Virgilius caput de cissampelo p̃ter rationẽ omiserunt.

Sucutum neque semperuiuum, neque mãdragoræ speciem esse, quemadmodum Auicenna putat, sed eam potius herbam quam veteres symphytum petræum nominant. Cap. XIX.

QVàm varium se in sucuti descriptione exhibuerit Auic. probe intelliget, qui eiusdẽ de illo placita diligẽter expẽderit. In cap. nãq; cccccxlii. secundi Can. ita scribit: Sucutum quid est? Dicitur quod est semperuiua, & dicitur quod est species seminis mandragoræ, & dicitur aliud. Et rursus Fen. x. Can. iii. tract. iii. cap. vi. de sputi sanguinis curatione in hũc modum: Sucutum est semperuiua, & scripsit vir quidam in suis aggregationibus esse calamẽti speciem, nascentem inter lapides. Quid, per Apollinem oro, certi ex his descriptionibus medicæ professionis studiosi venentur? Nihil equidem: nam quid cognitionis cõferre queat Auic. qui ipsemet ignorauit, quid sucutum esset? Ignorasse autẽ tot de illo diuersæ sententiæ declarant: compertam enim sucuti naturam si habuisset, in referendis aliorum sententiis minime contentus fuisset, sed tandem in re tam dubia pronunciasset, & suam etiam sententiam interposuisset: Proinde resipiscerent velim, qui adhuc hodie Auic. tanq̃ idolum aliquod exosculantur, nec vllo pa-

Auicenna Sucuti naturã ignorauit.

ĉto huic esse contradicendum putant, cum tot erratis eius libros, secundum præsertim, refertos esse cõstet, vt multo cõsultius esset hunc penitus interiisse, quàm vt tot bonis viris autoritate, qua plurimum valere arbitrantur, imponeret. Discant igitur ex hoc aliisq; erroribus, quàm varius sit, & Vertumno quouis inconstantior Auic. vt vel tandem pudeat tam inconstantis magistri esse discipulos. Sed ad institutum reuertẽtes, sucutum neque semperuiuam, neque semen mandragoræ, neque etiam calamenthi esse speciem, sed eam potius herbam quam Diosc. & alii Græci symphytũ petræum nominant, demonstrabimus. Id quod facillimum erit, si vtriusque descriptiones contulerimus. Auic. siquidem in loco secundi Can. antea citato hæc subiũgit verba: Sucutum est duarum specierum, quarum vna est petrosa, & alia nõ petrosa. In ipsa est humiditas calida temperata, & subtilitas & incisio, & habet odorem ac dulcedinem quãdam, & aqua eius attrahit sputum, & aggregando partes carnis in vase facit rem vnam. Decoctio eius sanat asperitates pectoris & gutturis, & prohibet sputum sanguinis, & cum aqua mellis mundificat pulmonem, confert vlceribus intestinorum & abrasioni, & rupturæ inguinis, & doloribus renum, & retinet fluxum sanguinis menstrui. Quæ sanè descriptio in vniuersum cum descriptione symphyti petræi quadrat, quã tradit Diosc. lib. iiii. cap. x. dicens: Σύμφυτον πετραῖον φύεται ἐν πέτραις· τὸ δ' ὅλον ἐστὶ ξυλῶδες καὶ εὐῶδες, γλυκύ τε πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ πτυέλου προκλητικόν. τοῦτο ἑψηθὲν σὺν μελικράτῳ καὶ ποθὲν, ἀνακαθαίρει τὰ ἐκ πνεύμονος. σὺν οἴνῳ δὲ ἑψηθὲν πίνεται πρὸς δυσεντερίαν, καὶ ῥοῦν γυναικεῖον ἐρυθρόν. καὶ νεφριτικοῖς σὺν ὕδατι δίδοται. ἁρμόζει καὶ ταῖς βρόγχου τραχύτησι. κολλᾷ καὶ νεότρωτα καὶ ἐντεροκήλας ἀποκρατεῖ καταπλασσόμενον. καὶ τὰ κρέα συμπέττει ἑψόμενα σὺν αὐτοῖς. hoc est: Symphytum petræum nascitur in petris, totum est lignosum, odo-

A

Sucutũ a Symphyto petræo nihil differt.

B

C ratum, gustu dulce, saliuamq; ciens. Decoctũ in aqua mulsa & potum, quæ sunt in pulmone purgat, in vino vero decoctum ad dysenteriam, rubraq; fœminarum profluuia, & renum malis ex aqua datur, gutturis quoque asperitati prodest, vulnera recentia cõglutinat, intestinorumq; ramices illitum cohibet, carnes quoque cum quibus decoquitur coalescere facit. Neque discõueniunt quæ de symphyto scribit Galenus lib. viii. de simpl. med. facul. in hunc modum: Σύμφυτον πετραῖον ἐξ ἐναντίων σύγκειται δυνάμεων. ἔχει μὲν γάρ τι καὶ τμητικόν, ᾧ καὶ τὸ περιεχόμενον ἐν θώρακι καὶ πνεύμονι πῦον ἐκκαθαίρειν πέφυκεν. ἔχει δέ τι καὶ συνακτικόν. ᾧ καὶ πρὸς τὰς τοῦ αἵματος ἀναγωγὰς ἐπιβοηθεῖ. καὶ τρίτην ἐπ' αὐτοῖς ὑγρότητα τινὰ θερμὴν οὐκ ἀμέτρως, δι' ἣν καὶ γλυκὺ φαίνεται γευομένοις, καὶ ἡδὺ πρὸς τὴν ὄσφρησιν. τὰς ἐν ἀρτηρίᾳ τραχύτητας ἰᾶται. κατὰ δὲ τὴν ἐξ ἁπασῶν τῶν εἰρημένων δυνάμεων μίξιν ἅμα τε καὶ διαφορεῖν ἱκανόν ἐστιν καὶ συνάγειν καὶ σφίγγειν τὰ σώματα. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ταῖς ἐντεροκοιλίαις ἐπιτίθεται.

D ὅσοι δ' αὐτὸ καὶ πρὸς δυσεντερίαν, καὶ ῥοῦν ἐρυθρὸν ἕψοντες ἐν οἴνῳ διδόασιν ὡς ξηραίνοντί τε καὶ συνάγοντι χρῶνται. καὶ ὅσοι πρὸς νεφρῖτιν ὡς ἐκκαθαίροντι καὶ τέμνοντι. id est: Symphytum petræum ex contrariis constat viribus: habet enim secandi vim quampiam, qua collectum in thorace & pulmone pus expurgare potest: habetq; etiam quandam contrahendi vim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur: & tertia ad eas inest humiditas quædã non immodice calida, per quam gustãtibus dulce apparet, & odoratu iucũdum: arteriæ asperitates sanat. Porrò secundum omnium dictarum virium mistionẽ simul digerere abunde potest, simulq; corpora cõtrahere constringereq;: proinde intestinorum ramicibus imponitur. Qui ipsum in vino decoctum ad muliebre exhibent profluuium, vtuntur tanq̃ desiccante & contrahente. Qui vero ad nephritin, tanq̃ expurgante & incidente. Galeno subscribit Paulus in septimo,

dicens: Symphytum petræum ex contrariis consistit facultatibus. Habet nanque vim secandi, qua nimirũ in thorace, pulmone & renibus pus expurgat. Quandam etiam contrahendi, qua sanguinis excreationibus, rubris fœminarum fluxionibus, & enterocœlis medetur. Ad hæc omnia calidam quandam humiditatem habet, qua sitim extinguit, & arteriæ asperitates. Prædictis accedũt quæ scribit Plin. lib. xxvii. cap. vi. in hunc modum: Alum nos vocamus, Græci Symphyton petræum, nascitur in petris, ideoq; petræum cognominatũ, vtilissimum lateribus, renibus, torminibus pectoris, pulmonibus, sanguinẽ reiicientibus, faucibus asperis. Vulneribus sanãdis tãta præstantia est, vt carnes quoque cum coquuntur conglutinet addita, vnde & Græci nomen imposuere. Quæ ideo nobis ordine recensenda fuerunt, vt ex iis luce meridiana clarius cernerent veritatis auidi sectatores, sucutũ cũ symphyto idẽ esse, id quod præter vtriusq; descriptiones quæ in vniuersum conueniunt, nomen etiam satis indicat. Corrupto enim vocabulo symphytũ sucutum appellauit Auic. Proinde cum is error in quẽ lapsus est Auic. ex linguæ inscitia ortus sit, consultũ erit omnibus qui medicinæ operã daturi sunt, vt illã non nisi linguarũ, græcæ præsertim, peritia instructi accedant, nã ita multas errorum occasiones subterfugere poterunt, in quas aliàs improuidi incident.

B

Medicinæ studiosi græcæ linguæ peritia præditi sint.

Ignorasse Populũ arborẽ Auic. cũ ex ambigua eius de illã sentẽtia, tũ etiã qđ calidã esse i ordine tertio statuit colligi. Cap. XX.

Populus arbor Auicennæ incognita.

AVicenna Populũ arborẽ fuisse ignotam, indiciо primũ est, qđ illã in secũdo Can. diuersis capitibus sub aliis atque aliis nominibus tãquam rem diuersam describit: quod certe nunq̃ fecisset, si huius formam atque naturã probe perspectam habuisset. Ter enim de vna hac arbore diuersis locis tractat. Primum cap. cccxliiii. sub hauri romani noie,

C vbi quid haurum romanum sit quærens, nominatur achirosa respondet: quam sane dictionem corruptam esse constat, ac pro ea αἴγειρος scribendum, quæ dictio Græcis nigram populum significat. Dein cap. ccccccx. sub nucis romanæ nomine idem facit, id quod verba illic scripta, quæ à prioribus in nullo differunt, nisi quod pro achirosa hic aceusex habetur, satis monstrant. Tertio in cap. cccli. simpliciter sub hauri nomine populum describit arborem, vbi etiam ea quæ de alba & nigra populo à Diosc. Galeno, & aliis veteribus diuersis dicuntur capitibus, vno capite confundit, viresq; harum non sine magno errore miscet. Nam cum scribit aureum ex fructu ipsius arboris conferre sciaticæ, & succum foliorum eius tepefactum destillatum in aurem sedare dolorem, item aureũ ex fructu eius destillationi vrinæ conferre, ex eius fructu cum melle fit alcohol, & est confortatiuum oculi, & aureum

Auicenna vtriusque Populi facultates cõfundit.

D ex fructu eius cum aceto post purgationem mẽstruorum, prohibere impraegnationem, omnia ad populum albam referenda sunt. Has enim eius esse facultates in primis Diosc. lib. i. cap. c. docet, ita scribens: λεύκης τοῦ δένδρου ὁ φλοιὸς ποθεὶς ὅσον οὐγγία μία πλῆθος ἰσχιάδας ὠφελεῖ καὶ στραγγουρίας. ὠφελεῖ καὶ ὠταλγίας ὁ χυλὸς τῶν φύλλων χλιαρὸς ἐνσταζόμενος. τὰ δὲ κατὰ τὴν ἐκβλάστησιν τῶν φύλλων σφαιρία λεῖα μετὰ μέλιτος ἐγχριόμενα ἀμβλυωπίας θεραπεύει. καὶ τὰ φύλλα δὲ πινόμενα μετὰ κάθαρσιν σὺν οἴνῳ ἀτόκια εἶναι ἱστορεῖται. id est: Populi albæ cortex potus vnciæ vnius pondere ischiadicis ac vrinæ stillicidio prodest. Foliorum quoque succus tepens instillatus aurium dolores iuuat. Pilulæ in prima foliorum germinatione tritæ & cum melle illitæ oculorum hebetudini medentur. Folia denique cum vino post purgationem pota sterilitatem facere produntur. Necnon Plinius lib. xxiiii. cap. viii. dicẽs: Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest, foliorum succus calidus

Populi albæ vires.

aurium dolori. Quod vero in capite paulo ante citato scribit Auicenna, emplastrum factum ex foliis romanæ cum aceto conferre dolori podagræ, & fructũ eius prodesse epilepsiæ, ad nigram referẽdum populum erit: ita enim de ea Diosc. lib. i. cap. ciiii. tradit: αἰγείρου τὰ φύλλα μετ᾽ ὄξους καταπλαττόμενα ποδαγρικοὺς ὀδύνας ὠφελεῖ. ὁ καρπὸς δὲ μετὰ ὄξους πινόμενος ἐπιληπτικοὺς ὠφελεῖ. quod est: Populi nigræ folia cum aceto illita podagricos dolores iuuant, semen vero potum cum aceto, comitialibus vtile est. Et Plin. loco iam citato, Populus nigra, inquit, efficacissima habetur, quæ in Creta nascitur: comitialibus semẽ ex aceto vtile, folia podagris in aceto decocta imponũtur. Vnde euidentissimum fit Auicẽnam contra veterũ sententiam vtriusq; populi facultates indiscriminatim miscuisse, adeo vt hinc quoque discere liceat hunc ipsum sua nullo penitus ordine vtcunque sese obtulerunt cõgessisse. Cæterum ignorasse naturam populi arboris Auicennam inde etiam colligi potest, quod hanc cap. cccxliiii. et cccccx. calidam in tertio ordine esse dicat; licet cap. cccli. æqualem esse in caliditate, & ad paucam declinare siccitatem scribit, id quod & in Carabe, de quo sequenti paradoxo dicemus, facit: adeo nunq̃ non sibi similis, hoc est Proteo ipso magis varius, est Auic. Nõ esse autem calidã in tertio ordine Populũ nigrã, testatur Galenus lib. vi. de simpl. med. facul. ita scribens: αἰγείρου τὰ μὲν ἄνθη θερμὰ τὴν δύναμιν ἐστὶν ἐκ τῆς πρώτης ἀποστάσεως ἀπὸ τῶν εὐκράτων. ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ ξηραίνειν τε καὶ ὑγραίνειν διαφορᾷ βραχὺ τῶν εὐκράτων καὶ μέσων ἀποκεχώρηκεν ἐπὶ τὸ ξηρότερον, ἔστι δὲ καὶ λεπτομερὲς μᾶλλον, ἢ παχυμερές. καὶ τὰ φύλλα αὐτῆς ὅμοια μέν πως ἐστὶ τοῖς ἄνθεσιν, πλὴν εἰς ἅπαν ἀσθενέστερά τε, καὶ ἀπρακτότερα. καὶ ἡ ῥητίνη δὲ αὐτῆς ὁμοία τοῖς ἄνθεσιν δυνάμεως ἐστὶ, καὶ θερμοτέρα ἔτι. τὸ δὲ σπέρμα λεπτομερέστερόν ἐστι καὶ ξηραντικώτερον τῆς ῥητίνης, καὶ τῶν ἀνθῶν, θερμὸν δὲ οὐ πάνυ τι. id est:

A

B

Auicenna sua sine ordine congessit.

Populus nigra non in tertio ordine calida.

C Aegiri flores calidi quidem sunt in primo recessu à temperatis, & in differentia quæ habetur in siccando & humectando, paulum quiddam à tẽperatis ac mediis ad siccius deflexerunt: sed & subtiliorum potius quàm crassiorum sunt partium. Et folia quoq; ipsius quodammodo floribus similia sunt, nisi quod ad omnia imbecilliora, minusq; efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porrò semẽ tum resina: tum floribus, & subtiliorum est partiũ, & exiccantius, nõ tamen admodũ calidum. Quæ ideo longius à nobis repetita sunt, vt hinc studio verũ Populi nigræ, omniumq; eius partium temperamentum, quãdoquidem Auic. nihil certi ea de re statuat, agnoscerent. Nec est quod nobis quisquam veterem Galeni traductionẽ, quæ calidam in tertio ordine asserit, obtrudat: nam cum illa ex arabica lingua traducta sit, id quod barbara & arabica capitibus passim præfixa nomina, adde multa etiã quæ in græco non habentur exemplari illi addita, abunde monstrant, exigua huic fides adhibenda erit, maxime quod constet versionem illam nõ semel tantũ, sed ferè singulis capitibus multifariam deprauatã esse, quẽadmodum perspicuum erit, siquis illã cum græcis cõtulerit. Non esse autẽ legendum in tertio recessu, sed in primo potius, oium maxime fidem facit Paulus Aegin. Galenum passim ita referens, vt Simia eius dici cœperit, q lib. vii. de Populo nigra ita scribit: Aegiros excalfacit in primo tẽperatorum ordine, siccat vero mediocriter, estq; partium tenuium. Verum quæ ex ea stillat resina, floribus paulo calidior est. Præterea natura ipsa arboris ad tantũ caliditatis gradum illam non posse extolli, satis indicat. Qui enim sapor, quis odor, quæ deniq; qualitas tam præcellentis hác esse caliditatis indicio esse potest? neque enim valde odorata, neque eximio aliquo sapore prædita est;

Vetus Galeni trãslatio qualis.

D

Paulus Galeni simia.

sed dum gustatur, primum quidem modice adstrin- git, postea amaritudinem quandam subobscuram inne hit, olfacienti quid non insuaue, verum exiguum id omnino repræsentat: quæ certe singula non excede- re primum in calfaciendo ordinem argumento exi- stunt. Quòd siquis etiam via regia, quam in libris de simpl. med. facul. Galenus ostendit, incedens, illam in corporibus & temperatis & ægris experiri voluerit, non admodum calfacietem inueniet. Cum itaque ex iam dictis satis constet populum nigram primum cali ditatis ordinem non excedere, quid obstat, cur non intrepide Auicennam errasse pronunciemus? A

Carabe quod Græci electrum, Latini autem succinum vocant, non esse Populi nigræ lachrymam, veluti Auicenna & alii quidā fabuloso seducti errore docent. Cap. XXI.

AVicenna cap. cccli. secundi Can. Carabe gū- mi arboris Hauri esse docet iis verbis: Gum- mi quod ex hac arbore romana est, Carabe dicitur. Et rursus cap. cclxxiiii. vbi Carabæ histo- riam ex professo tractat, idem facit, dum Carabe gū- mi arboris, quæ nux romana vocatur, esse inquit, Ma nifestum vero ex præcedentibus. Haurum romanū, seu nucem romanā, Arabis nihil aliud esse quàm Po pulum nigram. Auicennā sequitur Serapion, qui cap. cclxvi. sui de simpl. med. temp. Carabe Hauri romani gummi esse scribit, idq; ex Galeni sententia, quem ta- men constat nullam de electro succino'ue mentio- nem fecisse: ita passim in citandis Græcis, illorum au- toritate abutuntur Arabes. Ea autem de succino sen- tentia, ex fabula quadam hominum mentes irrepsit, qua Heliades Phaetontis sorores fratrem mensibus quatuor fleuisse, ac tandem iuxta Padum in Populos arbores illius desiderio cōuersas, pro lachrymis mol le succinum iugiter stillare ferunt. Hanc certe Ouidi- us libro secūdo, metamorph. multis iisdemq; elegan-

B

Haurus Romana.

Fabula Heliadū.

tissimis versibus descripsit, inter quos & illi leguntur.
Mater tunc truncis auellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpit, at inde
Sanguineæ manant tanquam de vulnere guttæ.
Parce precor mater, quæcunque est saucia clamat.
Parce precor, nostrum laceratur in arbore corpus,
Iamq; vale, cortex in verba nouissima venit.
Inde fluunt lachrymæ, stillataq; sole rigescunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus annis
Excipit, & nuribus mittit gestanda latinis.

Refertur & à Diodoro Siculo lib. vi. de fabulosis antiquorum gestis, iis verbis: De electro quidam veteres fabulas scripsere haud dignas fide, & quæ à posteris reprehensæ sint. Nonnulli enim tum poetæ, tum historici tradunt Phaetontem solis filium, cum puer esset petiisse à patre, vt vnicum diem solis currum regeret. Illo assentiente, sumpto curru, cum equorũ frena regere nequisset, ab equis contempto puero, extra solitum cursum esse currum delatum, & primo cœlũ equorum errore incensum, circulumq; qui Galassia dicitur exinde factum, deinde magnam combustam orbis partem. Quare cõmotum Iouem fulmine Phaetontem tradunt peremisse, solemq; in pristinum redegisse cursum. Phaetontem in fontibus eius, qui nunc est Padus, olim Eridanũ dicebant, decidisse. Eius mortem Nymphas fleuisse sorores, dolorisq; magnitudine mutata in Populos fuisse versas: has annis singulis eodem tempore educere lachrymas, è quibus electrum fiat, reliquum splendore superans. Hactenus Diodorus. Fabulosum autem hunc errorem non tantum Arabes, sed & ex Græcis plurimi, vt Aristoteles cap. lxx. de admirandis in natura, secuti sunt, & inter medicos Paulus maxime Aegineta, qui lib. vii. ita scribit: Populi arboris lachryma est electrum, propè flumen Eridanum, vt aiunt, ex ea destillans congelascit

Paulus Aegineta in succino deceptus.

colore auri. Nihil autem miri in tam variis ſcriptorũ A
de ſuccini prouentu ſententiis deceptum fuiſſe Paulum, qui in Græcia viuens, vbi terrarum ſuccinum generaretur videre non potuit, quapropter cõmunem multis opinionem ſequi voluit. Plurimi tamen fuere qui fabulam hanc damnauerunt, veluti eſt Diodorus Siculus loco iam citato, & Herodotus lib.iii. Nemo autem vbi naſceretur ſuccinum certius quàm Plinius, fidiſſimus naturæ interpres, diſſeruit, qui lib. xxxvii. cap. ii. varias de illo commentitias explodens ſententias, in hunc modũ ſcribit: In ſuccinis cauſam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occaſio eſt vanitas Græcorum diligentiæ. Legẽtes modo æque perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoque interſit vitæ, ſcire poſteros quicquid illi prodidere mirandum. Phaetõtis fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores Populos, lachrymis electrũ omnibus annis B
fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus: & electrum appellatum, quoniam ſol vocitatus ſit elector, plurimi poetæ dixere, primiq́; vt arbitror, Aeſchylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus: quod eſſe falſum Italiæ teſtimonio patet. Diligẽtiores eorũ Electridas inſulas in mari Adriatico eſſe dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas vnquam ibi fuiſſe certum eſt. Nec vero vllas ibi appoſitas eſſe, in quas quicquam curſu Padi deuehi poſſit. Nã quod Aeſchylus in Iberia, hoc eſt, in Hiſpania, Eridanum eſſe dixit, eundemq́; appellari Rhodanũ, Euripides rurſus & Apollonius in Adriatico littore confluere Rhodanum & Padum, faciliorem veniam facit ignorati ſuccini, in tanta orbis ignorantia. Modeſtiores, ſed æque falſum prodidere, in extremis Adriatici ſinus rupibus inuiis arbores ſtare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi &c. nam varias aliorum quamplurimorum de ſuccino ſenten-

C tias recenset, quas ne lõgiores simus missas facimus. Capite autem tertio, post falsas multorũ opiniones. huius ortum certius mõstrat, sic dicens: Certum est gigni in insulis septentrionalis oceani, & à Germanis appellari glessum, itaque & à nostris vnam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente Austrauiam à Barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantia, densatur rigore vel tepore autumnali. Cum intumesces æstus rapuit ex insulis, certe in littora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur, atque considere in vado: quod arboris succũ esse prisci nostri credidere, ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor, & quod accensum tedæ modo ac nidore flagret. Affertur à Germanis in Pannoniã maxime prouinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pãnoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Plinio subscribit Solinus cap. xxxiii. in hunc modum: Glessaria dat succinum, quod Germani gentiliter vocant glessum. Qualitas materiæ istius summatim antea, Germanico autẽ Cæsare omnes Germaniæ oras scrutante comperta est arbor pinei generis, cuius medulla autumni tẽpore succino lachrymat. Succum esse arboris de nominis capessas qualitate. Pinum vero vnde sit genitum, si vsseris, odor indicabit. Pretium operæ est ire longius, ne Padaneæ syluæ credantur lapidem fleuisse. Hanc speciem in Illyricum Barbari intulerunt. Quæ cum per Pannonica commercia vsu ad transpadanos homines foret delata, quod ibi primum nostri eã viderant, ibi & natã putauerunt. Cornelius quoque Tacitus in libro de situ, moribus & populis Germaniæ, tradit Efluorum gentes mare scrutari, & solos oium

Glessaria.

D

A

Glesum succinum quare dictum.

Eslui siue Aestui qui

Martinus Girbigus.

Borussia.

succinum, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atque in ipso littore legere. Glesum autē olim appellarūt, quod instar vitri pelluceat, nam Germani vitrū Glas noiant. Sunt aūt Eslui, vel vt Rhenanus legit Aestyi, qui hodie Pruteni seu Borussi vocantur, apud quos nūc vt olim succinū colligitur, cuius nuper magnā copiam multiiugæ eruditionis vir Martinus Girbigus, Illustrissimi Principis Alberti Marchionis Brandenburgensis & Borussiæ ducis archiatros, pro amicitiæ nostræ iure ad nos transmisit. Abundare autem hanc oram Borussiæ succino notius est q̃ vt multa demonstratione opus habeat: cum enim velut peninsula sit, ob sinuosos maris flexus, terramq; sparsiose in freta excurrentem, fit vt vi tempestatum in hanc succinum aduehatur. De qua re multa quoque scribit Erasmus Stella Libonothanus libro. i. de Borussiæ antiquitatibus. Proinde aberrare oēs constat, qui ex populo arbore iuxta Eridanum fluuiū succinum colligi putant, cum Plinio & experientia ipsa docētibus, ex pino potius arbore, & in Borussia regiōe, à qua procul abest Eridanus, proueniat. Neq; Dioscoridi, vt obiter moneam, ea quæ tum ferebatur fama, ex populi resina succinū durari probatur, ex quo inquit, ferri id & narrari, id quod etiā Marcellus Virgilius monuit. Dioscoridis autē hæc sunt verba: ἱστορεῖται δὲ ὅτι τὸ ἐξ αὐτῶν δάκρυον κατὰ τὸν Ἠρίδανον ποταμὸν καταχεόμενον πήγνυται, καὶ γίνεται τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. qđ est: Fertur lachrymam ex iis quæ in Padū amnem defluit, durari ac dēsari, fieriq; quod electrum vocant. Eo nanque quod ait, fertur, insinuat se id cōmentum nō probare, quod vulgo dicebatur succinū esse populi arboris lachrymā in Eridanum defluentem, illicq; induratam. Cæterum q̃ incognitum fuerit Carabe Auicennæ, facile discet qui pugnantes eius de huius temperamento sententias expendere velit. Capite enim. ccclxxiiii. secūdi

B

Dioscoridi fabula de Succino non ꝓbatur.

C Canonis, Carabe parumper esse calidum statuit: id quod & in libello de viribus cordis tract. ii. facit, calidum in primo, & siccum in secundo dicens. Mox vero pro sua incóstantia subdit, Opinio tamen est quod sit frigidum. Capite vero. cccxliiii. eiusdem canonis, Carabe gummi calidissimum esse docet, quod capite. cccccx. iis confirmat verbis: Eius gummi est vltimum in calefaciendo. Quod ideo diximus vt iterum Auicennæ inconstantiam Medicæ artis studiosis indicaremus, quo ita sibi facilius prouiderent ne in hunc autorem imparati inciderent, neque illum magno suo & aliorũ periculo sibi imitandũ temere proponerent.

Haud recte Auicennam & Mesuen herbam Mezereon, quæ à Græcis Chamelæa dicitur, inter lactariorum genera connumerare, ac cũ Thymelæa confundere: multa quoque quæ Chamælcõti debent nõis vicinitate deceptos Chamælea tribuere. Cap. XXII.

D ERrasse toto cœlo in Mezereon descriptione Auicennam, Arabesq; reliquos, eorundẽ verba pulchre cõmonstãt. Auic. eni cap. ccccl xvii. secundi canonis, Mezereon ita depingit: Mezereon est lacticinium magnum, quod est duorum modorũ: vnum eorum est magna habens folia & spissa, & hoc est deterius amborum: & quod nigrum est, pernitiosum existit. Melius Mezereon est, in quo sunt folia plurima, & similia foliis oliuæ, & subtiliora: est acutum, excoriatiuũ, & eius acrimonia est vehemẽs. Nec aliter Mesue in suo de simpl. med. libro illam describit, dicens: Mezereon est planta vocata apud Persas rapiens vitam, cuius stipes eleuatur super terram circiter cubitos duos, & eius folia sunt similia foliis oliuæ, sed maiora, & producit grana nigra in magnitudine fructus myrti. Est & planta lacticiniorum maiorũ; cuius species sunt plures. Est enim quædam magna habens folia & subtilia. Est & parua habẽs folia, sicut oliuæ folia, & spissa nimis: & est folia habens crispa

& aspera:

A

& aspera:& ex eis aliud est colorem habēs viridem, & aliud habens colorem subnigrū. Hinc animaduertendum omnium primum, Mezereon eam esse herbam, quæ Græcis Chamælea vocatur, id quod præter Serapionem, qui Mezereon Græcis Chamelæan dici ait, huius descriptio quoque aperte demonstrat, hæc enim probe cum iis quæ iam ex Arabum sententia retulimus quadrat. Chamelæan vero Dioscorides lib. iiii. cap. clxii. ita pingit: χαμελαία κλῶνας μὲν ἔχει σπιθαμιαίους. ὁ δὲ θάμνος φρυγανώδης. φύλλα ἔχει ἐλαίας παραπλήσια, λεπτότερα δὲ καὶ πυκνὰ καὶ πικρὰ, δάκνοντα τὴν γεῦσιν, καὶ χαράττοντα τὴν ἀρτηρίαν. quod est, Chamælea dodrantales ramos habet; frutex surculosus, folia oleæ similia habet, tenuiora tamen, frequentia & amara gustum mordentia, & arteriam scarificantia. Quam sanè descriptionem pulchre cum eo Mezereon quod melius ab Auicenna, à Mesue autem minus dicitur, quadrare videmus, adeo vt nemo dubitare possit Mezereō Arabum, Græcorum Chamelæā esse. Porrò hoc demonstrato, nemo non videt errare Arabes, quòd inter lactarias herbas Mezereon connumerant: nullus enim ex veteribus Chamelæā, quæ nihil aliud est quàm Mezereon vt diximus, inter herbas quæ lac habēt, collocauit, id quod patet Dioscoriden, Galenum, & alios eius farinæ autores diligenter excutiēti. Et si ex genere lactariorum esset, aliqua certe Tithymalorum species, aut alia quædam lactaria herba, à veteribus, Dioscoride præsertim, descripta esset, id tamē quod affirmare nemo potest, quod nulla illarum descriptio Mezereon cōpetere queat. Quòd autem Arabes, Mesue præcipue, Mezereon seu Chamelæam cum Thymelæa confuderint, ex illorum verbis quoque demonstrabimus. Nam cū Mesue ait, eius stipes eleuatur super terram circiter cubitos duos, & producit grana nigra in magnitudine fru-

Mezereō Græcis est Chamelæa.

B

Mezereō inter lactarias herbas nō cō numerāda

Arabes Chamelæam cum Thymelæa cōfundunt.

C ctus myrti, ad Thymelæam certe referendum erit, de qua lib. iiii. cap. clxiii. ita scribit Dioscorides: θυμελαία ῥάβδους δὲ ἀνίσι καλὰς καὶ πολλὰς ὅσον διπήχεις. φύλλα χαμελαίᾳ ὅμοια, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ καρπος, ὡς μύρτου μικρὸς στρογγύλος. id est: Thymelæa ramos edit speciosos & multos binum cubitorum. Folia Chamelææ similia, inter quæ fructus paruus Myrti in modum rotundus. Sunt & alia quædam quæ Thymelææ debentur, vt in annotationibus Manardi in Mesuen videre licet. Insuper multa Mezereõ seu Chamelææ tribuisse Arabes quæ Chamelæonti conueniant, rursus ex iis quæ illi scribunt ostendi potest. Nam quod eius plures faciunt species, vnum album, alterum vero nigrũ dicentes, hoc plane ad Mezereon non attinet, neque enim album & nigrum Chamelææ sunt differentiæ, sed Chamelæontis diuersæ omnino ab hac plantæ; cuius quidem duo esse genera, vnum nigrum, alterũ

Arabes Chamelææ quæ Chamelæonti debent tribuerunt.

D album Dioscorides & omnes veteres testantur. Chamelææ vero simplicem tantũ speciem faciunt, adeoq; omnes Chamelæonta albũ & nigrum sui generis herbas à Chamelæa diuersas esse statuunt. Confundit quoque proprietates Chamelæontis nigri cum Mezereon seu Chamelææ facultatibus Auicenna, dum ita scribit: Omnes species administrantur ad morphe am, & albaras, & ad lentigines linitæ exterius, & quãdoque admiscetur ei sulphur. Colluitur os cum decoctione eius, & proprie decoctionis nigri, & sedatur dolor dentis. Has enim proprietates deberi Chamelæonti nigro, autor est Dioscorides lib. iii. cap. x. in hunc modũ de eo scribens: δύναται ἡ ῥίζα λεία μιγέντος αὐτῇ χαλκάνθου ὀλίγου, καὶ κεδρίνου ἐλαίου, καὶ ὀξυγγίου ψώρας ἐξάγειν. σμήχει δὲ καὶ λειχῆνας θεῖον καὶ ἄσφαλτον προσλαβοῦσα καὶ συνεψηθεῖσα ὄξει καταχρισθεῖσα. διακλυζόμενον δὲ τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ ὀδονταλγίας παύει. hoc est: Radix trita addito exiguo attramento sutorio, cedrino oleo, &

axungia, ſcabiem abigere poteſt. Abſtergit etiam impetigines cum ſibi ſulphur & bitumē aſciuit, & cocta in aceto illinitur. Decoctum eius ſi eo colluantur dentes, illorum dolorem mitigat. Et Galenus lib. viii. de ſimpli. med. facul. dicens: χαμαιλέοντος ἡ ῥίζα τοῦ μὲν μέλανος ἔχει τι δηλητήριον, ὅθεν ἔξωθεν ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ψώρας, καὶ λειχῆνας, καὶ ἀλφοὺς, καὶ ὅλως ὅσα ῥύψεως δεῖται. i. Chamæleontis radix, nigri quidem, letale quiddam obtinet, vnde foris vſus eius ad ſcabiem adhibetur, & impetigines, & vitiligines, & in ſumma quæ deterſionem poſtulant. Quibus Plinius quoque lib. xxii. cap. xviii. ſubſcribit inquiens: Radicibus earum lichenes curantur, cum ſulphure & bitumine vnà coctis. Commanducatis vero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo ſcabiem etiam quadrupedum ſanant. Paulus etiam Aegineta lib. vii. Chamæleonti nigro facultatem detergendi ea quæ in ſumma cutis ſuperficie ſunt tribuit. ¶ Quod vero ſubiungit Auicenna, omnes ſpecies Mezereon adminiſtrantur cum melle ad ſordida vlcera, & eradicant cortices, vere de Chamelæa dictum eſt, nam has illi ineſſe facultates Dioſcorides iis verbis innuit: ἀναλαμβανόμενα λεῖα τὰ φύλλα μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρει τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη, καὶ ἐσχαρωμένα. quod eſt: repurgāt cum melle trita folia vlcera ſordida, & quæ cruſtas contraxerunt. Nec diſſentit Gal. lib. viii. de ſimpli. med. facul. ita ſcribens: χαμελαία τὴν πικρὰν ἐπικρατοῦσαν ἔχει ποιότητα, διὸ καὶ τὰ ῥυπαρὰ λίαν ἕλκη, καὶ ὅσα μεγάλας ἐσχάρας ἔχει, μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρειν δύναται. i. Chamelæa vincentem habet qualitatem amaram, quáobrem admodum ſordida vlcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt. Et conſonat Paulus inquiens: Chamelæa detergēdi facultate prædita eſt, quocirca vlcera ſordida, & quæ cruſtas habent, cum melle expurgat. Cæterum quæ ſequuntur apud Auicennam in capite de Mezereon, ea Cha-

A

B

C melæonti albo conueniunt, veluti cum ait educere lumbricos & ascarides in decoctione calamenthi mõtani, item conferre hydropisi, & vrinæ difficultati, cũ aqua deniq; & oleo interficere mures, canes, & porcos. Id quod in primis testatur Dioscorides, de Chamæleonte albo ita scribens. ἡ ῥίζα ποθεῖσα ὀξυβάφου πλῆθος, ἄγει ἕλμινθας πλατείας. λαμβάνεται δὲ σὺν οἴνῳ αὐστηρῷ μετὰ ὀριγάνου ἀποζέματος. καὶ ὑδρωπικοῖς δὲ ἐπιτηδείως δίδοται ὁλκὴ σὺν οἴνῳ, ἰσχναίνει γὰρ αὐτούς. καὶ πρὸς δυσουρίαν τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ πίνεται. ἀποκτένει καὶ κύνας καὶ ὗς καὶ μύας σὺν ἀλφίτῳ πεφυραμένη, καὶ ὑδρελαίῳ διεθεῖσα. quod est, Radix oxybaphi mensura pota, latos lumbricos pellit. Bibitur autẽ in vino austero cum Origani decocto. Hydropicis cõmode drachma cum vino datur, etenim extenuat eos. Decoctum eius contra vrinæ difficultatem bibitur. Canes, sues, & mures cum

D polenta subacta; vel aqua & oleo madefacta necat. Et confirmat Galenus lib. viii. simplicium dicens: ἡ δὲ τοῦ λευκοῦ χαμαλέοντος ῥίζα πρὸς ἕλμινθας πλατείας δίδοται, πλῆθος ὀξυβάφου. μετ' οἴνου αὐστηροῦ προσφέρουσιν αὐτὴν καὶ τοῖς ὑδερικοῖς. id est: Radix albi Chamæleontis potui datur mensura oxybaphi contra lumbricos latos. Exhibent etiam cum vino austero aqua inter cutem laborantibus. Eadem quoque post Galenum Paulus in septimo tradit. Præterea pari errore Auicéna Fen. vi. Can. iiii. tract. i. sum. ii. cap. vii. ad Mezereon, seu vt ibidem ipsemet interpretatur, Chamelæam transfert, quod Galenus, Paulus atque alii Chamæleonti nigro tribuũt. Nemo enim illorum Chamæleam inter venena, Auicennæ instar, connumerat, sed Chamæleontis nigri potius radicem, id quod Galeni verba supra citata pulchre monstrant. Omnium autem apertissime Paulus, qui in hunc modum scribit: Intro & in corpus sumpta, venenosa & letalis creditur nigri Chamæleontis radix. Porrò haud aliter q̃ Aui-

Chamelæa inter venena connumerari nõ debet.

cenna Chamelææ cum Thymelææ & Chamæleôtis viribus confundit Mesue, quemadmodum perspicuũ fiet huius placita cũ veterum scriptis conferenti. Nos tamen, cum id abũde Manardus noster in suis in Mesuen annotationibus præstiterit, superuacaneum esse duximus ista denuo ad exemplum præcedentiũ conferre. Hinc iterum discãt studiosi, quàm periculosum sit ex Arabibus autoribus plantarum discere vires, qui ita singulas confundunt, vt impossibile sit non capitaliter errare, q illos sequi voluerit. Præstaret hoc nomine illorum decreta planè esse extincta, immo autores ipsos vnà cum illis radicitus perditos. Ego sanè Arabum autorum lectionem nunquam ita perniciosam esse antea, vt hodie, credidi, indies enim magis atque magis quantum incõmodare possint animaduerto, quapropter mitius quàm par erat etiam illos olim à me tractatos esse fateor. Iam multo acerbius tractandos arbitror, vt hoc pacto posteris saltem consulatur, ne arabica illa lupanaria incidant improuidi. Et certe me illorum hostem futurum esse omniũ acerrimum publice omnibus denuncio, maioriq; conatu quàm hactenus vnquam cœpi, illorum castra oppugnare pergam, neque desinam, modo vita Dei benignitate superfit, donec castris penitus exuero. Quis enim has pestes in vitam humanam diutius grassari pateretur? nemo sanè, nisi qui homines, Christianos præsertim, omnes ablatos iri cupiat. Ad fontes potius pergamus, illicq; aquam purã nullis inquinamentis perturbatam hauriamus. Exemplo nobis sit Mezereon, seu vt Græci vocant Chamelæa, cuius facultates vt confusissime tradiderunt Arabes, ita breuissime ac omniũ dilucide Græci. Quid enim breuius, quid denique magis perspicuum quàm hæc Dioscoridis verba, quibus in hunc modum Chamelæã depingit? ταύτης τὰ φύλλα κάτω καθαίρει φλέγμα καὶ χολήν, μάλιστα

A

Plantarũ facultates ex Arabibus discere periculosum.

B

C ἐν καταποτίῳ λαμβανόμενα, μιγνυμένου διπλασίου ἀψινθίου πρὸς ἓν μέρος τῆς χαμελαίας. ἀναλαμβανέσθω δὲ ὕδατι ἢ μέλιτι εἰς καταπότιον. ἐστὶ δὲ ἄδηκτα, διαχωρεῖται γὰρ ὅσα λαμβάνεται. αἱ λαμβανόμενα λεῖα τὰ φύλλα μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρει τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη καὶ ἐσχαρωμένα. hoc est: Eius folia pituitam bilemq; per inferna purgant, maxime in catapotio deuorata, vni Chamelææ parti, duabus Absinthii mistis. Cõformentur autem aqua aut melle in pilulas. Hæc vero in ventre non conficiuntur, sed qualia sumpta fuerunt excernuntur. Reliqua quæ sequuntur, supra à nobis interpretata sunt.

Auicennam Calamenthũ cum Origano confundere, atq; vtriusque vires promiscue docere. Cap. XXIII.

CAlamenthum Auicennam confundere cũ Origano testantur ea quæ scribit cap. clviii. secundi Canonis, in hunc modum: Calamenthum aliud est fluuiale, & aliud montanum, simile Hyssopo D in sapore, & similiter folia eius sunt ei similia. Et est alia species eius quæ nominatur Alhauiũ. Et est quædam species eius quæ vocatur Calamenthum hirci, & virtus eius est sicut virtus aliorum acris, & montanum est fortius fluuiali: Quibus sane ex verbis euidẽtissimum fit cuiuis saniore mente prædito, Auicennã toto cœlo errare, immo vix verbum vnum proferre quod non veritati repugnet. Verum quidem est, Calamenthum aliud esse fluuiale, aliud vero montanũ: in hoc enim Nicandrum sequi videtur, qui in theriacis suis duo tantum Calaminthes genera, aquaticum alterum, montanum vero alterum facit. Falsum autẽ quod montanum Hyssopo similia folia habere dicit, nam id, Dioscoride autore, Ocymi potius folia habet. Proinde genera Calamenthi recte cõstituisse certum est, perperam autẽ illis Hyssopi folia, quæ Origano debentur, adaptauit, quemadmodum Dioscorides docet lib. iii. cap. xxx. origanum ita depingẽs: ὀρί-

γανος ἡρακλεωτικὴ φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ ὐ τροχοειδὲς, ἀλλ᾽ ὥσπερ διῃρημένον. καὶ ἐπ᾽ ἄκρον τῶν ῥάβδων τὸ σπέρμα ὐ πυκνόν. ἡ δὲ ὀνῖτις καλυμένη λευκοτέροις τοῖς φύλλοις ἐςὶ, καὶ μᾶλλον ἐοικυῖα ὑσσώπῳ. τραγορίγανος θαμνίσκος ἐςὶν, ὀριγάνῳ ἢ ἑρπύλλῳ ἀγρίῳ ὅμοιος τὰ φύλλα καὶ τὰ κλωνία. Id eſt: Origanũ Heracleoticum folium habet Hyſſopo non diſſimile, non tamen vmbellam in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed veluti multifidam ac diuiſam. Semen illi in ſummis virgis haudquaquã denſum. Quæ vero Onitis appellatur candidioribus eſt foliis, & Hyſſopo magis ſimilis. Tragoriganũ frutex eſt exiguus, Origano aut Serpyllo ſylueſtri foliis & ramulis ſimilis. Ex quibus vtique verbis Auicennæ error liquido ſeſe prodit, quòd ſcilicet Calaminthã cum Origano ita miſcuerit, vt niſi quis oculatiſſimus ſit, hæc genera diſcernere non poſſit. Manifeſte tamẽ hallucinatur cum Calamenthũ hirci tertiam facit ſpeciem, cum nemo veterum Tragocalaminthã, ſed potius Tragoriganum deſcripſerit, nec inter Calaminthes, ſed Origani ſpecies connumerarit. Id quòd Plinius quoque facit lib. xx. cap. xvii. poſt Heracleoticũ & Onitin, Tragoriganum ſylueſtri ſerpyllo ſimilem, inter Origani ſpecies receſens. Quod vero deinceps ait, virtus eius eſt ſicut virtus aliorum acris, iterùm ad Calaminthæ reſpexit ſpecies, harum enim omnium folia guſtu feruentia & acria ſunt, Dioſcoride teſte, cuius hæc de Calaminthes ſpeciebus verba ſunt: πασῶν τὰ φύλλα γευομένῳ πυρωτικὰ ἰσχυρῶς καὶ δριμέα. Non ſolum autem formas Origani & Calaminthæ cõfundit Auicẽna, ſed & illarum vires promiſcue atq; indiſcriminatim docet, id certe quod vno atque altero exemplo monſtrabimus, neque enim ſingula referre opus erit, ſed poterit ſtudioſus ſuo marte illorum inſtar reliqua conferre, ac iudicare. Inter cætera de Calaminthæ viribus ſic ſcribit Auicenna: Fit balnea-

Auicenna Origani et Calaminthæ vires cõfundit.

C tio ex decoctione montani ad pruritum & ſcabiem, & quandoq; ſeparatur icteritia, & confert hydropiſi, quando comeditur cum ficubus. Et ſolutione educit choleram nigram, & confert vlceribus oris, & extrahit ſuperfluitates ex vtriſque naribus. Quæ ſingula Dioſcorides Origano, & minime Calaminthæ tribuit, ita ſcribens: ὀρίγανος ἔστι θερμαντική. ἁρμόζει πρὸς τὰ σπάσματα καὶ ῥήγματα καὶ ὑδρώπας μετὰ σύκου διδρωσκομένη. ξηρὰ δὲ ποθεῖσα ὀξυβάφου πλῆθος σὺν μελικράτῳ μέλαινα κατὰ κοιλίαν ἄγει. κνησμοῖς δὲ καὶ ψώρας καὶ ἴκτερον τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ ἐν λουτρῷ ὠφελεῖ. ὁ δὲ χυλὸς αὐτοῦ χλωρᾶς οὔσης καὶ παρίσθμια καὶ κιονίδας καὶ ἄφθας θεραπεύει. καὶ διὰ ῥινὸς ἄγει σὺν ἐλαίῳ ἰρίνῳ ἐγχυματιζόμενος. hoc eſt: Origanum calefacit. Ruptis, conuulſis & hydropicis cum ficu comeſtum prodeſt. Aridum acetabuli mēſura potū in aqua mulſa, atros humores per aluū ducit. Ad prurigines, ſcabies, morbum regium, decoctū eius in balneo con-

D fert. Succus etiam virentis tonſillas, columellā, & oris vlcera ſanat. Et per nares trahit cum Irino oleo infuſus. Idem facit Plinius lib. xx. cap. xvii. dicens: Ruptis conuulſis medetur Origanum cū Panacis radice. Hydropicis cum fico, aut cum hyſſopo, acetabuli menſuris decoctum ad ſextam. Item ſcabiem, pruriginem, in deſcēſione balnearum. Succus naribus infunditur. Tonſilis quoque & vuis medetur, oris vlcerib. Aluū mollit acetabuli menſura. Præter has facultates ſunt & aliæ quas Auicenna Calamentho adſcribit, quæ tamen Tragoriano conueniunt, quales ſunt ſedare nauſeam, extenuare lienem, cōferre ſtomachi doloribus & conturbationi: teſtis eſt Dioſcorides, qui de Tragorigano ita ſcribit: εὔθετος σπληνικοῖς πινομένη μετ᾽ ὄξους. τοῖς ἀσσώδεσι καὶ κακοστομάχοις καὶ ὀξυρεγμιῶσι δίδοται. καὶ ἐφ᾽ ὧν ἀλυσμὸς καὶ ναυτία καὶ θέρμη ὑποχονδρίων παρακολουθεῖ. quod eſt: Lienoſis cum aceto bibere confert. Cibum faſtidientibus, ſtomacho male affectis, & aci-

Auic. Calaminthæ tribuit, q̄ Tragorigano debentur.

da ructantibus datur. Item quibus maritima iactatio, nausea, & præcordiorum æstus accidit. Sunt & non paucæ apud Auicennam capite citato proprietates, quæ veræ Calaminthæ, quam Nepetam Romani vocant, conueniunt, quales sunt illæ: Quando bibitur, aut ex eo fit emplastrum, confert puncturæ vermium venenosorum: eius decoctio prouocat vrinam, & cōfert spasmo, & dilatationi anhelitus, dolori pungitiuo ventris, & cholericæ passioni & rigori. Et quando præmittitur & bibitur cū vino expellit venena mortalia, interficit vermes: & quando comeditur & bibitur post ipsum aqua casei diebus cōtinuis, confert elephātiæ. Has enim ad Calaminthame attinere Dioscorides lib. iii. ca. xxxvi. his verbis docet: πινομένη δὲ καλαμίνθη καὶ καταπλασσομένη ἀρήγει ἑρπετοδήκτοις. ἄγει δὲ καὶ οὖρα τὸ ἀφέψημα πινόμενον. βοηθεῖ δὲ καὶ ῥήγμασι, σπάσμασιν, ὀρθοπνοίαις, στρόφοις, χολέρᾳ, καὶ ῥίγει. καὶ πρὸς τὰ θανάσιμα προπινομένη ποιεῖ σὺν οἴνῳ, καὶ ἴκτερον ἀποκαθαίρει. ἕλμινθάς τε κτείνει σὺν ἁλσὶ καὶ μέλιτι πινομένη. ἑφθή τε καὶ ὠμὴ τετριμμένη, ὠφελεῖ καὶ ἐλεφαντιῶντας βρωθεῖσα, ἐπιπινομένου ὀῤῥοῦ γάλακτος. quod est: Calamintha pota & illita demorsis à serpentibus opitulatur. Decoctum eius potū vrinam pellit. Ruptis quoque, conuulsis, & nō nisi recta ceruice spirantibus, torminibus, choleræ, rigoribusq; auxiliatur. Præpota in vino contra venena facit, regiumq; morbum expurgat. Lumbricos ventris tineas vocatos, cum sale & melle pota enecat. Haud secus elixa crudaq; si teratur. Elephanticos comesta iuuat, si serum lactis superbibatur. Dioscoridi etiam subscribit Galenus, cuius sententiā quia nimis prolixa, adferre nolui: nec longiore etiā demōstratione opus fuit, cum ex iam dictis euidentissimum sit Auicēnam cum Origano confudisse Calaminthame. Demonstratum enim abunde est non de sola Calamintha hoc capite scripsisse Auicennam, quod illic multa sint quæ Ori-

A

Nepeta.

B

C gano etiam conueniant, neque interpretis incuria atq; inscitia factum est, vt pro Origano Calaminthā trāsposuerit, quod ibidem haud pauca sint quæ ex Dioscoridis autoritate Calaminthæ veræ tribuātur. Proinde cum tanta sit apud Auicennam ac reliquos Arabes in depingendis herbis earumq; facultatibus incōstantia, consultissimum erit studiosis, vt quicquid illi de ea re scripserunt, tanquam mendacia perniciosissima suspecta habeāt, nec vnquā attingāt: præter enim nugas & ipsissimā confusionē nihil inde reportabūt.

Arabū de herbarum facultatibus placita mera mendacia.

Auicennam Thapsiæ tribuere quæ Ixiæ veneno conueniunt, nulli fere non inconfesso esse, adeoq; vtriusque naturam non satis perspectam habuisse. Cap. XXIIII.

NE cui vocabulorum imponat ambiguitas, animaduertendum omnium primum Auicennā Tesifia seu Tesific corrupta voce esse vsum pro Thapsia, id quod ex vtriusque descriptione ac viribus satis innotescet. Auicenna nanq; ita de suo Tesific cap. 710. secundi Can. scribit: Est mundificatiua, solutiua, & maturatiua. Et est ex eis quæ attrahūt vehementer & violenter ex profundo corporis. Facit nasci pilos, & confert alopitiæ valde. Prodest occultationi sanguinis; sed non dimittitur super ipsam præter horam. Similiter confert vestigiis, panno, & albaras. Inūgitur cum compressione super mollificationē neruorum, & super podagram, & super iuncturas frigidas. Confert sputo saniei, & difficultati anhelitus, dolori amborum laterum, & proprie dolori ipsorū, vel cum oleo antiquo linita, & vt emplastrum superposita. Adiuuat ad expuendas superfluitates liuita. Dioscorides vero haud aliter de Thapsia lib. iiii. cap. cxlvii. scribit, ingens: δύναμιν δὲ ἔχει καθαρτικὴν ὅτε φλοιὸς τῆς ῥίζης καὶ ὁ χυλός. κέκτηται δὲ καὶ μετὰ συγκριτικῆς δύναμιν ὅτε ἀπό; καὶ ἡ ῥίζα, πάντων μάλιστα τῶν ἰσοδυναμούντων, ὅπως τὶ δεῖ ἐκ βάθους ἑλκύσαι. ὅθεν ἀλωπεκίας κατάχρίω

Tesific apud Aui. quid.

D

μεν۞ ὁ χυλὸς, ἢ ἡ ῥίζα χλωρὰ προστριβομένη δασύνει. ὑπώ- A
πιά τε αἴρει καὶ πελιώματα λεῖα ἡ ῥίζα ἢ ὁ χυλὸς σὺν λιβανω-
τῷ καὶ κηρῷ ἴσοις. δεῖ δὲ μὴ πλέον δυοῖν ὡρῶν ἐᾶν. αἴρει δὲ καὶ
ἔφηλιν σὺν μέλιτι καταχρισθεὶς, καὶ λέπρας ἀφίστησι, φύματά
τε ῥίπτει μετὰ θείου καταχριόμεν۞ ὁ χυλός. χρησίμως δὲ καὶ
ταχρίεται καὶ ἐπὶ τῶν χρονίας ἐχόντων διαθέσεις περὶ πλευ-
ρὸν ἢ πνεύμονα, ἢ πόδας, ἢ ἄρθρον. ἁρμόζει δὲ ἡ δι' αὐτοῦ κά-
θαρσις πάθεσιν ἀσθματικοῖς, πλευρῶν ἀλγήμασι χρονίοις καὶ
ἀναγωγαῖς. quod eſt: Tam cortex radicis, quàm ſuccus,
purgandi vim habent. Succus denique pariter & ra-
dix facultatem poſſident tranſconcretiuam, omnium
maxime quæ pares cum eis vires adepta ſunt, vbi ex
imo quidpiam trahẽdum eſt. Vnde ſuccus illitus, aut
radix recens confricata, alopecias explet. Radix aut
ſuccus cum æquis thuris cæræq; portionibus, ſuggil-
lata, liuoresq; tollit. Oportet autẽ non plus binis ho-
ris dimittantur. Vitia cutis in facie cum melle illitus
emendat. Lepras pellit. Tubercula quoque diſiicit cũ
ſulphure perunctus ſuccus. Vtiliter in diuturnis late- B
rum, pulmonum, pedum, articulorumq; affectibus il-
linitur. Eius purgatio conuenit ſuſpirioſis, diuturnis
laterum doloribus, reiectionibusq;. Galenus etiam li-
bro. vi. de ſimp. med. facul. Thapſiam inter ea medica-
menta quæ ex alto vehementer trahunt recẽſet. Eius
verba hæc ſunt: θαψία δριμείας ἐστὶ καὶ ἰσχυρῶς θερμαντικῆς
δυνάμεως σὺν ὑγρότητι. ἕλκεται γὰρ οὖν ἐκ βάθους βιαίως, καὶ
διαφορεῖ τὸ ἑλχθέν. quod eſt: Thapſia acrem ac va-
lenter excalfacientem facultatem, cũ humiditate con-
iunctam habet, quam ob rem ex alto violẽter trahit,
& quod traxit diſcutit. Id quod & Paulus in ſeptimo
facit, ita vt euidentiſſimũ ſit Thapſiã eandem cũ Theſi-
ſia Auicennæ eſſe. Cæterum quod Græcis Ixias eſt,
id Auicennæ Aldibic dicitur, queadmodum ex eorũ
quæ vtrique de iis ſcribunt, collatione patet. De Aldi-
bic enim Auicenna Fen. vi. Cano. iiii. tract. i. ſum. ii.

Thapſia vehementer ex alto trahit.

Aldibic Ixias eſt Grecorũ.

C capite.xxxiii.ita scribit: Siquis bibit Aldibic, accidunt illi rugitus in ventre & punctura absque fluxu vẽtris & vertigo. Cura: Oportet vt in potu dentur aqua & mel, & euomat ea, & clysterizetur clysteri leui, & confert ei sumere in potu absinthium cum melle, & syrupum acetosum. Et illud quod appropriatur cum decoctione rutæ. De Ixia vero Diosc.lib.vi.cap.xxi, ita: ἰξίας ἐν τῷ πίνεσθαι βορβορυγμοὺς τε καὶ ψόφους μετὰ λειποθυμίας ἐπιφέρει δίχα τοῦ προχωρεῖν τι. βοηθεῖ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξεμέσαι τὸ πλεῖον, ἢ μετὰ τὸ τὴν κοιλίαν λυθῆναι πινόμενον ἀψινθίου ἀπόβρεγμα σὺν οἴνῳ πολλῷ, ἢ ὀξυμέλιτι. πηγάνου τε ἀγρίου σπέρμα. id est: Ixias inter potandum intestinorum strepitus & tumultum affert, nec quicquam tamen secedit. Post vomitionem multam, aluumq; solutam, auxiliatur aqua in qua absinthium maduerit, cũ vino copioso, aut aceto mulso pota, rutæq; syluestris semen. Vnde iterum constat Aldibic Auicennæ nihil esse aliud quàm Ixian Græcorum. Animaduertendũ D tamẽ multa esse in Auicẽna hoc loci, vt passim aliàs, deprauata, vt dũ erucæ pro rutæ legitur, vaporetur pro potetur, vt abunde patebit ea quæ Diosc. scribit diligenter expendenti, ita vt hodie non extet Auicẽna autor perniciosior, quãdo vix paginam in illo offendere liceat, in qua non insignis error cõmittatur. His itaque sic habentibus, manifestum erit Auicennã Thapsiam cum Ixia cõfundere, quod illi tribuat quæ huic conueniat. Vniuersi nanque effectus quos ille Fen.vi.Can.iiii.tract.i.sum.ii.ca.xiii. Thesisiæ adscribit, pares sunt iis quæ Dioscor. Ixiæ assignat. Verba Auicennæ subiiciamus: Thesisia est gummi rutæ mõtanæ, & quãdoque sentitur in sapore eius sicut sapor albedarungi. Accidit illi qui bibit eam retentio eorũ omnium quæ currunt ex vtrisque viis, & apostematur lingua, & accidunt strepitus & inflatio, & adustio in gutture. Cura est vt properet & euomat, & sumat

Auicenna vix autor alius perniciosior.

in potu syrupum acetosum, & infusionē absinthii, & ex eis quæ nota sunt apud eos sicut bezahar. Quibus sanè verbis nemo nō videt Auicennam Thapsiæ tribuere, quod Aldibic, quæ Ixias est, ex eiusdem autoritate conuenit. Cuius rei Dioscorides etiam testis est, qui loco antea citato ita scribit: ἰξίας δὲ ὃς καὶ ὐλόφωνος καλεῖται ἐν τῷ πίνεσθαι, οἷον τι ὠκύμῳ κατὰ τὴν ὀσμὴν καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφαίνει. ἐπιφέρει δὲ γλώσσης φλεγμονὴν ἰσχυρὰν, καὶ τὰς ἐκκρίσεις ἐπέχει πάσας, βορβορυγμούς τε καὶ ψόφους μετὰ λειποθυμίας ἐπιφέρει δίχα τοῦ προχωρεῖν τί. βοηθεῖ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξεμέσαι τὸ πλεῖον, ἢ μετὰ τὸ τὴν κοιλίαν λυθῆναι πινόμενον ἀψινθίου ἀπόβρεγμα σὺν οἴνῳ πολλῷ, ἢ ὀξυμέλιτι. Hæc verba paulo ante interpretati sumus, ideo vt denuo iterētur nihil opus habent. Paulus certe Aegineta lib. v. cap. xlvii. haud aliter quàm Dioscorides Ixiæ assignat, qđ Thapsiæ Auicenna, dum ait: Ixias, quæ vlophonon quoq; vocatur, inter potandum ocymo quiddam simile gustu & odore refert. Valentem linguæ inflammationem facit, omnia etiam excrementa supprimit, & cum animi deliquio intestinorum strepitum & tumultum excitat, nec quicquam tamen excernitur. Opem adfert post vomitionem, aut alui deiectionem, cum largiore vino, aut oxymelite, aqua in qua absinthiū maduerit pota, ita vt nihil clarius sit, quàm Auicennam cum Ixia confudisse Thapsiam, atque adeo vtriusq; vires ac naturam ignorasse. Si enim Thapsiæ naturam satis perspectam habuisset, nunquam certe illam esse syluestris rutæ gummi scripsisset, id tamen quod non solū vno in loco, sed variis facit, præsertim cap. 710. secūdi Can. & Fen. vi. Can. iiii. toties iam citati. Minime autem Thapsia alio nomine ruta syluestris, sed ferula potius syluestris, aut ferulago dicitur. Testis Dioscо. qui ita scribit: θαψία ῥωμαῖοι φερουλάγω, οἱ δὲ φέρουλα σιλβέστρις, ὅτι τῇ ὅλῃ φύσει ἔοικε νάρθηκι. qđ est: Thapsiā

Thapsia nō est syluestris rutæ gūmi.

Tapsia alio noīe ferula syluestris dicitur.

A

B

C Romani ferulaginem, alii ferulam syluestrem, quod tota natura ferulæ similis sit, appellant. Porrò ignorasse thapsiam Auicennam inde etiam colligi potest, quòd sibiipsi in Thesisia contradicit. In secūdo enim Can. docet, quòd in radice eius, & corticibus ipsius, & lachryma eius est solutio, id quod & Dioscoridē, vt supra annotauimus, fecisse cōstat. Fen vero. vi. Canonis quarti cōtrariū planè tradit, nēpe quòd accidat ei qui Thesisiam bibit retentio eorum oīum quæ currunt ex vtrisque viis. Quis autē tam stupidi est animi qui retentionem & deiectionem excrementorū contrarios esse effectus nō intelligat? Sed qd multis moror? si Auicenna thapsiam ab Ixia veneno secernere potuisset, nunquam sibi tam pugnantia docuisset. Hic rursus monitos esse volo medicinæ solidioris studiosos, quo sibi vel hinc etiam cauere discant, ne Auicennæ decreta, tanquam Delphica quædam oracula suspiciant, id quòd magna hodie ineruditorum medicorum pars facit, quòd vniuersa ferè illius ambigua, & inter se mire pugnantia sint. Neque est cur de illo mirentur: transcriptor enim cùm aliorum tantummodo fuerit, singula vera, falsa, sine iudicio & nullo habito delectu, vtcunque sese obtulerunt corrasit, nec aliud studuit, nisi vt Canonē suum ad iusti voluminis magnitudinem deduceret, non animaduertens qualiter temere cōsarcinati centones sibi respōderēt, perinde ac si cæcis ea quæ collegerat, esset obtrusurus.

Auicennā sibiipsi in Thesisia cōtradicit

D Auicennæ vniuersa fere decreta āmbigua & inter se pugnātia.

Herbas quattuor, Alsinen videlicet, Helxinen, Anagalliden, & Myosotida, natura & figura plurimū distātes, Auicēnā vno eodēq; capite sub Auriculæ muris appellatione cōfudisse, Cap. XXV.

AVicennam iam dictas quatuor herbas confundere, ex eiusdem verbis, quæ cap. xviii. secundi Canonis scribit, monstrabimus. Auricula, inquit, muris est herba cuius virtus secundum Galenum propinqua est virtuti herbæ, qua vitrum absterg-

gitur. Quibus ſanè verbis Auicenna herbam Alſinen dictam depingit, quæ helxini vitrea extergenti vaſa, ſimiles vires obtinet. Teſtis eſt Galenus, qui libro.vi.de ſimpl.med.facul. Alſinen ita deſcribit: ἀλσίνη ὁμοίαν ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν δύναμιν τῇ ἑλξίνῃ, ψύχουσάν τε καὶ ὑγραίνουσαν. quod eſt: Alſine ipſa facultatem helxines habet, nempe refrigerantem & humectantẽ. Dioſcorides quoque qui libro ſecundo, capite.clxxii.ita tradit, ἀλσίνη καθόλου δύναται τὰ αὐτὰ τῇ ἑλξίνῃ. id eſt: Alſine in vniuerſum eadem quæ Helxine poteſt. Quibus ſubſcribit Paulus in ſeptimo dicens: Alſine vires omnino æquales habet ei quæ dicta eſt Helxine. Et Plinius libro vigeſimoſeptimo, capite quarto, inquit: Alſine emendat omnia quæ Helxinæ, ſed infirmius. Per herbam vero qua vitrum abſtergitur, Auicennam intellexiſſe Helxinen, notius eſt quàm vt demonſtrari debeat: illam enim in extergendis vitris eſſe valentem omnes teſtantur veteres, in primis Galenus, qui libro ſexto de ſimpl.medi.facul.de Helxine in hunc modum ſcribit: τοῦ ῥύπτειν ἐναργῆ πεῖραν παρέχεται καὶ ἐπὶ τῶν ὑαλίνων σκευῶν. quod eſt: Euidens extergendi experimentum præbet & in vaſis vitreis. Nec aliunde certe Vrceolaris, ſeu vt vulgo nominatur Vitriola, dici cœpit, niſi quòd extergendis vrceolis, vaſiſq; vitreis, experimento eſſe efficax inuenta ſit. Cæterum poſt iam citata verba Auicenna ita inquit: Et hoc nomen conceſſum eſt duabus herbis, quarum vna eſt quam nominat Galenus. Quæ quidem verba vera ſunt: interdum enim tot mendaciis veritatem etiam inſerere voluit: nam Auriculæ muris nomen Alſini quoque herbæ ab autoribus tribuitur, quòd folia murium auribus ſimilia habeat. Ita Dioſcorides: ἀλσίνη, οἱ δὲ μυὸς ὦτα. id eſt, Alſinen nonnulli Auriculam muris vocant. Et Galenus: ἀλσίνη ἢ μυὸς ὦτα. hoc eſt Alſine, aut

A

Helxine vitra abſtergit.

B

Vitriola.

C Auricula muris. Paulus denique: Alſine, quam aliqui Græcorũ Auriculam muris nominãt. Plinius quoq;: Alſine, quam quidam Myoſoton appellant. Licet autem Auriculæ muris nomen Alſini cũ ea herba quæ proprie Myoſotis dicitur cõmune ſit, tamen differũt adhuc natura & figura, quando conſtet illam refrigerare, hanc vero calfacere. Sequitur apud Auicẽnam: Et altera quam nominauit Dioſcorides, & exiſtimauit quòd ſit ſimilis Volubili, niſi quia habet minora folia. Quæ verba neque de Myoſotide, neque de Alſine nuncupata intelligi poſſunt, quòd neutra illarum Volubili, neque in foliis, neq; in flore ſimilis ſit. Quare vt ad aliam quãdam herbam ab iis diuerſam referantur, neceſſe eſt. Ad nullam vero aliam rectius quàm ad eã quæ Helxine aut Ciſſampelos Græcis, Latinis Conuoluulus, noſtris Volubilis maior, vt paradoxo. xviii. diximus, vocatur, referri poterit: huius

Ciſſampelos.

D enim folia Hederæ, quam hic per Volubilem intelligit, ſimilia ſunt, minora tamen: id quod teſtatur Dioſcorides lib. iiii. cap. xlii. dicẽs: ἑλξίνη ἡ καὶ κισσάμπελος, ἔχει φύλλα ὅμοια κισσῷ, ἐλάττονα δὲ. quæ verba ſupra per nos interpretata ſunt. Quare ſecundam quoque herbam, Helxinen ſcilicet, ab Auicenna eſſe deſcriptam hoc capite de Auricula muris monſtrauimus. Sed vt & tertiam illic depictam eſſe oſtendamus, age quæ in Auicenna ſubſequuntur excutiamus. Ait autem: Et eſt herba expanſa ſuper faciem terræ, paruos habens ſtipites, & azulinos flores, cuius ſemen ſemini Coriandri ſimilatur, & eſt calida. Quibus vtique verbis non Auriculam muris proprie nominatam, ſed Anagallidis alteram potius ſpeciem, quæ cœruleum florem habet, deſcribit. Duo enim eſſe Anagallidis genera, flore tantum diſtantia, Dioſco lib. ii. cap. clxvii. in hunc modum ſcribens teſtatur: τῆς ἀναγαλλίδος διττὸν εἶδος ἐστὶ διαφέρον ἄνθει. ἡ μὲν γὰρ κυάνεον

Duo Anagalladis genera.

ἔχουσα

ἔχουσα τὸ ἄνθος θήλεια λέγεται. ἡ δὲ τὸ φοινικοῦν ἄῤῥην. θαμνία δὲ ἐστι κεχυμένα ἐπὶ γῆς, φύλλα ἔχοντα ἐπὶ τετραγώνου καυλίων μικρὰ, ὑποστρόγγυλα, πρὸς τὰ τῆς ἑλξίνης. καρπὸν στρογγύλον φέρει. id est: Duo ſunt Anagallidis genera, quæ flore tantum diſtant. Nam quæ cœruleo flore eſt, fœmina dicitur: quæ vero puniceo, mas. Frutices ſunt in terra iacentes, foliis in quadrangulo caule paruis, ſubrotūdis, ad Helxines folia accedentibus: ſemine rotundo. Plinius quoque lib. xxv. cap. xiii. duo eius genera facit, ita ſcribens: Duo genera Anagallidis. Mas flore phœniceo, fœmina cœruleo, nō altiores palmo, frutice tenero, foliis puſillis, rotundis, in terra iacētibus. Naſcuntur in hortis & aquoſis. Ex quibus liquido apparet Auicennā alterā etiā Anagallidis ſpeciem ſub hoc capite Auriculæ muris deſcripſiſſe. Quod vero deinceps ait Auicenna: Inquit Muſaihach, iuuamentum eius eſt iuuamentum Abſinthii, non ad Angallidas, ſed ad eam herbam quæ proprie Auricula muris nominatur, referendū erit: huic enim perinde atq; Abſinthio vis enecandi lumbricos ineſt, id quod Paulus etiā Aegineta lib. iiii. cap. lvii. docet, vbi inter alia etiam præſidia lumbricos enecantia, Auriculæ muris herbæ decoctum quoque enumerat: ita vt euidentiſſimum ſit Auicennā vno eodemq; capite quatuor herbas, natura & figura plurimum differentes, miſcuiſſe: primū enim, vt retulimus, quæ Alſini, dein quæ Helxini, tertio quæ alteri Anagallidis ſpeciei, & poſtremum quæ Myoſotidi conueniunt, narrauit. Differre autem non tātum natura, ſed & figura prædictas herbas teſtantur vno ore veteres, Dioſcorides, Galenus, Paulus, Plinius atque alii, qui ſeorſim & formas & facultates illarum pingunt atque exprimunt, id certe quod minime feciſſent, ſi eaſdem & natura & forma diuerſas non eſſe agnouiſſent. Quinetiam Auicenna ipſe cap. xxxiii. ſecundi Canonis, oblitus quod antea

A

B

C eius proprietates in Auricula muris tractauerat, seor
sim de Anagallide tanquam ab illa diuersa egit. Cur
vero in hunc errorem inciderit Auicenna, nullo alio

Auriculæ muris nomen quatuor herbis inditũ

nomine factum est, nisi quod nomen Auriculæ mu-
ris omnibus his quatuor herbis à quibusdam ob fo-
liorum similitudinem inditum sit, nam & Helxine seu
Conuoluulus, vt in Myosotide tradit Dioscorides, à
nonnullis Auricula muris dicta est, id quod & Angal
lidi accidit, sunt enim qui adhuc hodie eandem hoc
nomine appellent. Cum itaque videret vno omnes
appellari nomine, putauit, vt erat rerum medicarum
planè ignarus, easdem nec natura nec forma inter se
distare. Porro iam dictarum herbarum etiam faculta
tes confundit, Helxini enim tribuit quod Anagallidi
debetur, id quod ita collige. Capite de Auricula mu-
ris inter cætera sic scribit: Illa quã nominauit Diosco
D rides, extrahit spinas & surculos. Antea demonstraui
mus eam herbam quam paulo ante etiam nominasse
Dioscoridẽ, & Volubili similẽ esse dixerat, esse Hel-
xinen seu Cissampelon, cui certe ea facultas extrahen

Anagallis extrahẽdi surculos facultatẽ obtinet.

di surculos minime conuenit, sed Anagallidi potius,
quemadmodũ in capite proprio de Anagallide met
ipse docet Auicenna. Nec dissentit Dioscorides, qui
loco paulo supra citato de Anagallide ita scribit: ἀμ-
φότεραι σκολόπων ἐπισπαστικαί. id est: Vtræque surculos
aculeos ue extrahunt. Et Gale. lib. vi. de simpl. medi.
facul. in hunc modum scribens: ἔχουσί τι καὶ ὑπόθερμον,
ἑλκτικόν, ὥστε καὶ σκόλοπας ἐπισπᾶσθαι. quod est: Habẽt
nonnihil caloris, & quandam trahendi facultatem,
adeo vt infixa corpori extrahant. Paulus quoque in
septimo iã dicta cõfirmat iis verbis: Anagallis vtraq;
admodum abstergendi vim obtinet, caloris vero nõ-
nihil continet, & trahendi potentiã, adeo quidem vt
surculos corpori inhærentes euellat. Talem sese paf-
sim medicinæ magistrum exhibet Auicenna, vt cõsul

tissimum sit eius scripta ex oĩbus scholis explosa. A

Ignoraſſe Auicennam Serapionem, Pandectariumq́; Iſatim herbam, quam illi Nil & Nilech appellant, variam & ancipitem eorundem de illa ſententiam ſatis indicare. Cap. XXVI.

Iſatis herba.

HErbam Iſatim, quã noſtra ætas Guadũ noĩat, eſſe eã quam Arabes Nil, ſiue Nilech, & Indicũ vocant, vtriuſq; deſcriptiones collatæ pulchre monſtrant. Serapion nanq; cap. xlvii. Nil ſiue Indicum ita pingit: Eſt de ipſo domeſticus & ſylueſtris. Et domeſticus eſt ille, quo tinctores vtũtur, cuius foliũ eſt ſimile folio Plãtaginis, niſi quia eſt magis viſcoſum, & fortioris nigredinis, & habet ſtipitẽ longitudinẽ brachii vnius habentẽ. Sed agreſtis aſſimilatur domeſtico, niſi quia foliũ eius eſt maius, ſimile folio lactucæ: habet ramos lõgos, plures, graciles, cũ multis ramulis, color quorũ tendit ad rubedinẽ, & in ſummitatibus ramorũ ſunt vaginulæ multæ ſimiles linguis, & eſt in eis ſemẽ, & habet florẽ paucũ, ſubtilẽ. Dioſc. vero lib. ii. cap. lxxiiii. Iſatim iis deſcribit verbis: ἰσάτις ἥμερος ἧ οἱ βαφεῖς χρῶνται, φύλλον ἔχει ἀρνογλώσσῳ ἐμφερὲς, λιπαρώτερον δὲ καὶ μελάντερον. καυλὸν δὲ ὑπερδίπηχυν. ἰσάτις δ' ἀγρία παραπλησία οὖσα τῇ πρὸ αὐτῆς, φύλλα ἔχει μείζονα πρὸς τὰ τῆς θρίδακος, καυλοὺς δὲ λεπτοτέρους, πολυσχιδεῖς ὑπερύθρους, ἔχοντας ἐξ ἄκρου ὥσπερ θυλάκια γλωσσοειδῆ πολλὰ, ἀποκρεμάμενα, ἐν οἷς τὸ σπέρμα. ἄνθος μήλινον, λεπτόν. quod eſt: Iſatis domeſtica qua lanarũ tinctores, vtuntur, folium habet Plantagini ſimile, verũ pinguius, nigriuſq́;. Caulem autẽ duobus cubitis altiorẽ. Iſatis vero ſylueſtris ſatiuæ ſimilis exiſtit. Folia habet maiora ad lactucæ folia accidentia, caules tenuiores, multifidos, rubentes, in cacumine folliculos linguarũ quandam effigiẽ referentes, multos, penduloſq́; habẽtes, in quibus ſemen. Florem luteum, tenuem. Quæ ſanè deſcriptiones ita quadrant, vt nemo nõ, niſi talpa cæcior ſit, videat, Nil ſiue Indicũ eandem eſſe cũ Iſatide

B

C herbam, id certe quod ex facultatibus etiam quas suo Nil aut Indico tribuunt Arabes, abũde colligi potest: planè enim cum iis quæ Græci Isatidi assignant conueniunt. Auicenna nanque cap. 516. secundi canonis, hos effectus Nil ascribit: Est, inquit, stypticum, & prohibet fluxum sanguinis, & quod est domesticũ exiccat fortiter sine mordicatione, & detumescere facit apostemata, & confert exituris malis in membris duris. Conuenit Erysipilæ, & vlceribus putridis. Cõfert spleni, & proprie syluestre. Et Auerrois de Indico, quod idem est, in hunc modum tradit: Operationes suæ sunt vt consolidet vulnera, quæ sunt in membris duris, etiam si sint in extremitatibus musculorum, & abscindit fluxum sanguinis, & valet multum vulneribus fistulatis. Sed syluestre valet multum contra oppilationem splenis. Eosdem vero effectus Isatidi suæ D tribuit Galenus lib. vi. de simpl. med. facul. in hũc scribens modum: ἰσάτις ἡ μὲν ἥμερος ᾗ οἱ βαφεῖς χρῶνται ξηραντικῆς ἰσχυρῶς ἐστὶ δυνάμεως, οὐδέπω δακνούσης. ἔστι γὰρ πικρά τε ἅμα καὶ συπτική. ταῦτά τοι καὶ τὰ μεγάλα τραύματα τῶν σκληρῶν σωμάτων κολλᾷ, κἂν ἐν ταῖς τῶν μυῶν ᾖ κεφαλαῖς. καὶ κατὰ τῶν αἱμοῤῥαγούντων ὀφελίμως ἐπιπλάττεται, καὶ τοὺς οἰδηματώδεις ὄγκους θαυμαστῶς διαφορεῖ τε, ἅμα καὶ προστέλλει, καὶ πρὸς πάντα τὰ κακοήθη ἕλκη θαυμαστῶς ἀνθίσταται, κἂν σήπεται, κἂν διαβιβρώσκηται. ἡ δὲ ἀγρία ἰσάτις καὶ τοῖς σπληνικοῖς ὑπάρχει χρήσιμος. id est: Isatis domestica quidẽ, qua vtuntur tinctores, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara & adstringens. Proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, etiam si in capitibus musculorum fuerint: & sanguinis profluuio laborantibus partibus vtiliter illinitur: tumores œdematodeis mirifice digerit simulac reprimit, & aduersus omnia vlcera maligna mirabiliter resistit, etiamsi putrescant, etiãsi exedantur. At Isatis syluestris lienosis quoque vtilis exi-

ſtit. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, & Dioſcori- A
des loco ante citato dicẽs: δύναται τὰ φύλλα καταπλασσόμενα πᾶν οἴδημα διαφορεῖν, καὶ φύματα καὶ ἔναιμα τραύματα κολλᾶν. αἱμοῤῥαγίας τε στέλλειν, καὶ φαγεδαινικὰ, καὶ ἕρπητας ἐρυσιπέλατά τε σηπεδόνας θεραπεύειν. hoc eſt: Folia illita, tumores omnes diſcutere poſſunt, & tubercula, cruenta vulnera conglutinare, ſanguinis eruptiones ſiſtere, exedentia, ignes ſacros, & putreſcentia vlcera ſanare. Ita vt euidẽtiſſimum ſit ex iam annotatis, Nil Arabum nihil eſſe aliud quàm Iſatim Græcorũ. Cæterum ignoraſſe Auicennam, Serapionem, Pãdectariumq́; Nil ipſum, vtcunq; ex Græcorum ſentẽtia illud deſcripſerint, indicio eſt quòd tam ancipites in illo depingendo fuerunt. Serapion nãque pauloante adducta notificatione non contentus, aliorum etiam de eo ſententias affert, quas certe improbare debuiſſet, ſi herbam Nil dictam probe cognitam habuiſſet.

Auicenna & Serapion Nil ignorauerunt.

Verba autem Serapionis hæc ſunt: Et eſt arbuſtũ puluerulentũ, eleuatur cum ſtipite ſuo lõgitudine vnius brachii, & habet germina ramorum, & in ſummitate ſua eſt flos ſicut flos Coriandri. Et rurſus ex Iſaac ſententia: Et eſt planta habens folium longum, coloris quaſi azutrini, plus quàm foliũ Salicis, & aſſimilatur folio Phaſeoli, ſed eſt maius eo. Quis itaque ex tot diuerſis deſcriptionibus non putet ignoraſſe Nil Serapionem? Ignoraſſe autem & Auicennam Nil, ex eo etiam colligitur. Primum, quòd etſi illud haud aliter quàm Dioſcorides loco citato deſcripſerit, nihilominus tamẽ cap. ccxcvii. iterum idem depingit, ac tingere capillos ait, quem tamen effectum Iſatidi nemo ex veteribus tribuit. Vt itaque reprehenſione non caret bis temere de vna eadem herba verba feciſſe, ita etiã ſuſpicionem auget vt credamus Auicennã Iſatim nõ agnouiſſe, maxime cum illi peregrinas facultates adaptet, quæ neque Galenus, neque etiam Dioſcorides, B

C Piiniusq; illi inesse testentur. Præterea haud cognouisse Isatim Pandectarium abunde eius verba monstrant, dum in hunc modum scribit: Nilech arabice dictum, à Græcis Vesme, à Latinis autẽ Indicum. Nam vt cũque verum sit ab Arabis Nileh dici, falsum tamẽ est à Græcis Vesme appellari, cum ea dictio perinde atque prior arabica vel planè barbara sit. Deniq; Isatim ab Abenroe vocari Indicum concedimus, verum ab eo diuersum est non tantũ Græcorum, sed & Latinorum Indicum. Diosc. enim lib. v. cap. lxi. Indicũ inter lapides cõnumerans ita de eo tradit: τοῦ δὲ λεγομένου ἰνδικοῦ λίθου, τὸ μὲν αὐτομάτως γίνεται, οἱονεὶ ἔκβρασμα ὂν τῶν ἰνδικῶν καλάμων. τὸ δὲ βαφικόν ἐστιν ἐπανθισμὸς πορφυροῦς ἐπάνω ἐρχόμενος τοῖς χαλκείοις, οἱ ἀποσύραντες ξηραίνουσιν οἱ τεχνῖται. quod est: Indici nominati lapidis, vnum genus quidem sua sponte nascitur, tanquam spuma Indicis arundinibus exiens. Alterum infectiuum dictum, est veluti flos purpuræ innatans cortinis, quem detrahẽ

D tes artifices siccant. Inter Latinos autem Plinius lib. xxxiii. cap. vi. de Indico haud aliter q̃ Diosc. scribit, dicẽs: Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India venit arundinum spuma adhærescente limo, cum teritur nigrum. At in diluendo mixturam purpuræ cœruleiq; mirabilem reddit. Alterũ genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis. Ita vt nemo nõ videat Latinorum etiam Indicum à Nil seu Isatide esse valdè diuersum. Denique non perspectam habuisse Pandectarium Isatim herbam vel hinc etiam sciri potest, quòd is Osatidem (nam ita corrupte pro Isatidẽ dixit) & Borith Græce, Arabice Agisdo, Latine autẽ Saponariam, vel herbam fullonum, eandem herbam faciat: quando in confesso sit Saponariam herbam ab Isatide esse aliam, nimirũ eam quam Græci Struthiõ, Latini vero radiculã seu Lanariam, eo quòd illa fullones in purgandis lanis vtuntur, noĩant. Quid mul

Isatim Pãdectarius ignorauit.

Græcorũ & Latinorum Indicũ ab arabico diuersum.

Saponaria ab Isatide diuersa.

ta, oībus perſpicuum eſt Iſatim Arabibus nō ſatis cognitam fuiſſe, id quod & ante nos indicauit Nicolaus Leonicenus, vir multa eruditione, & exquiſito iudicio prædıtus, quem eo magis laudandum exiſtimamus, quod primus fuerit qui medicorum errata inceſſere, ac mundo prodere tentauerit. A

Iuiubas & Sebeſten fructus, quos Græci paritercp Latini Serica & Myxas vocant, ad vſus medicos, contra Auicennam & vniuerſam Arabum ſcholam, inutiles eſſe. Cap. XXVII.

IViubas eſſe fructus quos Græci Serica, & Latini Zizipha nominant, notius eſt q̄ vt demonſtratione opus habeat. Vnus enim Serapiō idipſum abūde docet, qui cap. lxxxvii. illas Zufaizef, corrupto ſanè vocabulo pro Zizipha, vocari ait, Galenumq; in lib. de alimentis de iis ſcribentē citat, quod pauci ſint nutrimenti & digeſtionis duræ: id quod facit lib. ii. de Sericis agens, vt paulo poſt videbimus. Cæterū Iuiubas ad varios vſus in vniuerſum Arabes oēs accōmodant, queādmodū liquet ex cap. ccclxxi. ſecūdi Canonis Auicēnæ, vbi ita de iis ſcribit: Conferunt acuitati ſanguinis calidi, pectori & pulmoni. Et exiſtimāt quidam quod conferunt dolori renū & veſicæ. Auicennæ ſubſcribunt Abenrois & Razes: is tamē parū etiā clarificare ſanguinē, id quod & vno oēs ore hodie fatentur medici, addit. Falſos aūt eſſe Arabes in primis teſtatur Gale. lib. ii. de alimen. facul. in hanc ſententiā de Sericis ſcribens: οὐδὲ τούτοις ἔχω τι μαρτυρῆσαι πρὸς ὑγείας φυλακὴν, ἢ νόσων ἴασιν, ἔδεσμα γάρ ἐστι γυναικῶν τε καὶ παιδίων ἀκαθέκτων. ὀλιγότροφόν τε καὶ δυσπεπτον ὑπάρχον, ἅμα τῷ μηδ᾽ εὐστόμαχον εἶναι. τροφὴν δηλονότι καὶ αὐτὰ δίδωσιν ὀλίγην τῷ σώματι. id eſt Ne his quidē quid ad tuēdam ſanitatē morbos'ue profligandos valeant, teſtis eſſe poſſum. Nam ab inſolētibus & effrænatis pueris ac mulierculis cibo dūtaxat appetuntur. Imbecilliter nutriunt, & difficulter concoquūtur, cūq; hoc ſtoma-

Iuiubæ Græcis Serica & Zizipha dicuntur.

B

Iuiubæ fructus eſt penitus inutiles.

C cho inutilia sunt. Sed ipsa scilicet exiguum etiam corporibus dant alimentum. Quibus vtique verbis in vniuersum Arabum de Iuiubis placita damnat, quod neque ad tuendam sanitatem, neque morbos profligandos, vllum eorum esse posse vsum expertus sit, adeo vt Arabum post Galenum medica tractantium experimentum nobis obiici non queat. Si enim Galenus, diligentissimus omnium medicæ materiæ facultatis explorator, nihil in iis quod vel ad sanitatẽ tuendam, aut morbos curandos cõduceret, explorari potuit, non est cur credamus Arabes idipsum inuenisse, qui ne vmbram quidem Galeni, quantum ad eruditionis & ingenii acrimoniam atque perspicacitatem attinet, assecuti sunt. Galeno subscribit Plinius, nõ ille naturalis historiæ scriptor, sed huic posterior, Valerianus medicus vocatus, lib. iiii. de re medica, cap. xlvi. de Ziziphis dicẽs: Zizipha modicum cibum corpori præstãt, licet illis saporis nõnulla gratia lenocinetur.

Montui obiectio explodit.

Arabes Galeno ingenii acrimonia impares.

Plinius medicus.

D Habẽt tñ plurima incõmoda, ægre cõcoquũtur, sitim accendunt, prægrauant stomachum, difficillimũ reddunt officium ventris. Quinetiam Auicenna ipse capite iam citato Galeni sententiam probat, & suã acerrime damnat, suoq; sese iugulat gladio, inquiens: Sermo quidem in eis bonus est ille quem dixit Galenus: non reperi Iuiubas in conseruanda sanitate, & remouenda ægritudine aliquid operantes, sed reperi eas difficilis digestionis, & pauci nutrimenti. Præterea ex iam dictis perspicuum fit insigniter falli iuniores medicos, Razim imitantes, Iuiubas ad purificãdum sanguinem, seu vt illi loquuntur, ad sanguinis mundificationem, passim adhibentes, cum tamen fieri non posset, quandoquidẽ ventriculo inutiles sint, difficulterq; concoquantur, vt sanguinem purificent: crassiorẽ certe multo quàm antea fuerint reddunt, tãtum abest vt puriorem facere possint. Id quod verum esse Auicen

Iuiubæ sãguinẽ non purificãt.

næ etiam illorum Principis testimonio cõuincemus, qui ita in capite de Iuiubis inquit: Ingrossant sanguinem, & ipsum viscosum faciunt. Et illorum existimatio, qui putant quòd ipsæ clarificent sanguinem & lauent eum, est existimatio corrupta, ad quam ego non declino, & nutrimentum earum & digestio sunt difficilia. Quid per superos oro his verbis apertius? ita vt mirari satis non possim, qui factum sit vt conniuentibus oculis hunc locum pertransierint, cum tamẽ assidue Auicennam, præ illo omnibus aliis contemptis autoribus, in manibus habuerint. Manifestissimũ itaq; est errare in vniuersum Arabes quòd Iuiubæ fructui aliquem esse in medicinis vsum docent, quem tamen constat neque in bona neq; aduersa valetudine quicquam conducere posse. Facultates autem nonnullæ quas illi fructui tribuũt, foliis, radici & cortici potius eius arboris Iuiubas ferentis conueniunt, vt est mitigare tussim, & ad vesicæ dolores ꝓdesse. Testis eius rei Plinius ille Valerianus est, dum libro paulo ante citato in hunc modum scribit: Folia tamen ipsa cõtrita & imposita spleneticos & hydropicos adiuuare certissimum est. Radicis & corticis eadẽ virtus habetur, quorum succus ex melle coctus tussim mitigat, cum mero mistus iecori medetur, vesicam leuat vrina largiori. Verum hic nobis aduersatur Montuus, ac suã temeritatem pulchre prodit, telluris ratione simplicium medicamentorum commoditates effectus commutari dicẽs, vt liquet de Persica planta in Aegyptũ translata: atque adeo in Galeni patria Iuiubas seu Zizipha vsui medico inutilia fuisse fatetur, nostras autẽ hodie salutares. Quomodo enim in Pergamo tantũ inutiles fuisse Iuiubas asserere potest Montuus, quasi illic solum & nusquam alibi medicinam professus sit Galenus, cum tamen constet illum varia perlustrasse loca, & in Italia etiam, Roma nimirum ciuitate oium

A

Nonnulla q̃ foliis, radici & cortici tribuẽda erant, Arabes perperã ad fructũ referunt.

B

Montui ridẽdũ somniũ refellitur.

C tum maxima, ægrotis curandis operã dedisse? Quare easdem quas Montuus, ipse etiã agnouit Iuiubas, illasq; iuste, vtpote inutiles expertus, damnauit. Et ne id transeamus, merito accidit Mõtuo vt dum Arabes suos ab errore vindicare nititur, ipse in errorẽ alium incideret, vt recte sibi illud occini possit: τὴν χάρυβδιν ἐκφυγὼν, τῇ σκύλλῃ περιέπεσε. neque enim Persica planta, vt ille putat, in Aegyptum translata pristinas interficiendi vires amisit, sed Persea potius, quæ à Persica arbore diuersa est. Testis est Dioscorides, q seorsim de vtraque scribit, id quod Galenus etiã facit. Libro enim. vii. de simpl. med. facul. de Persica agit, in octauo autem de Persea: & in libro. ii. de alimen. faculta. iterum seorsim de vtraque tractat. Quod vero Persea fuerit quæ in Aegyptum translata vires amiserit, testãtur quæ scribit Diosc. lib. i. ca. clv. περὶ περσέας, in hunc modum: τοῦτο δὲ ἱστόρησάν τινες ἐν περσίδι ἀναιρετικὸν εἶναι, μετατεθὲν δὲ εἰς αἴγυπτον ἀλλοιωθῆναι καὶ ἐδώδιμον γενέσθαι. quod est: Prodiderunt quidam hãc arborem in Perside letalem esse, trãslatamq; in Aegyptum mutata natura edendo factam esse. Et Galenus lib. ii. de ali. facul. dicens: εἶδον καὶ τοῦτο τὸ φυτὸν ἐν ἀλεξανδρείᾳ, τῶν μεγάλων ὂν καὶ αὐτὸ δένδρων. ἱστοροῦσι δὲ τὸν καρπὸν αὐτοῦ μοχθηρὸν οὕτως ὑπάρχειν ἐν πέρσαις ὡς ἀναιρεῖν τοὺς φαγόντας, εἰς αἴγυπτον δὲ κομισθέντα ἐδώδιμόν τε γενέσθαι παραπλησίως ἐσθιόμενον ἀπίοις καὶ μήλοις, ὧν καὶ κατὰ τὸ μέγεθός ἐστι. id est: Hanc quoque plantam in Alexandria vidimus, quæ ipsa etiam magnis arboribus est annumerãda. Tradunt huius apud Persas fructum tantæ perniciei esse, vt edẽtes interimat. In Aegyptũ vero trãslatum in esculentum mitescere, & pirorum malorumq; modo, cum quibus & magnitudine conuenit, esitari. Ita vt nemo non videat impudenter hoc loco hallucinatum esse Montuum. Sed ad Sebesten fructum sermonem vertamus, quem certum est Myxam Græcis

Persica differt a Persea.

D

Persea in Aegyptũ trãslata vires interficiendi amisit.

Sebesten Græcis Myxa.

& Latinis dictam esse:id enim in primis Auicēna do A
cet, qui Sebestē alio nomine Mukeita dici cap. 646. secundi Canonis scribit: quam sanè dictionem corruptam esse ac barbarā manifestum est, ac pro illa Myxa potius legendum. Myxam vero fructum esse arboris, testatur Paulus lib. vii. de eo ita scribens: Myxa arboris cuiusdam fructus est, prunis quidem longe minor. Et cum omnibus in confesso sit Sebesten à Myxa non differre, mihi tempus in eius rei probatione conterendum non esse censeo: ad huius itaque vires explicandas descendamus. Huic autem eas Auicēna loco citato adscribit: Sunt, inquit, quasi tēperatæ, sunt lenitiuæ, leniunt enim pectus & guttur, sedant sitim, leniunt ventrem. In quibus verbis primo falsum est quod scribit esse temperatas, cum tamē Abenrois calidum hunc fructum in primo ordine, & in secundo humidum esse statuat, pariter vt ille errans, est enim potius frigidus & siccus. Falsum denique quod ventrem lenire ait, eundē enim adstringunt verius quàm subducunt. Cuius rei grauis & minime contemnendus testis est Plinius ille Medicus, qui libro quarto, capite. lvii. de Myxa in eam sententiam scribit: Hoc genus manifeste stypticæ virtutis apparet & frigidæ, quamuis plurima illi de frigore siccitas decoquat. Verum & ardores febricitantium extinguit, ore compressum, & sitim mitigat, & in cibo sumptum stomachum erigit, solutioni ventris obsistit. Quinetiam Razes huic non alias tribuit facultates, nisi quòd guttur ac pectus leniat. Proinde videant Medici nostri seculi qua ratione se defendant, quod eclgma, siue vt illi loquuntur, electuarium de Sebesten ad aluum subducendam exhibere audent, quando ex Plinii sententia ventris subductioni potius obsistant. Hic suam ac aliorum quorundam nobis experientiam obtrudit Montuus, quos vsu & quotidiana expe-

Sebesten nō temperati.

B

Sebesten ventrem adstringūt

Ecligma de Sebesten.

Montuus experietiā obiicit.

C rientia comprobasse dicit Sebesten ventrē lenire. Sed miror qua fronte nobis experiētiam obiicere queat, cum nullus illorū sit qui Sebesten solas expertus sit. Nemo enim nescit vt in Pharmacorum synthetis mul tas variarum medicinarum myriadas, immo Indiā ali quando totam, Aethiopiam, Arabiam, & illos extre me Garamantas coniungatis, adeo vt nesciatis peni tus cui præ altera facultas illa quā optatis debeatur. Hinc nō est vt de experientia gloriari possitis, tot in ter se coniunctis simplicibus, vt vtri hæc vel alia facul tas tribuenda sit ignoretis, atque adeo ne semel qui dem quicquam probe experti sitis. Alia certe est me dicamentorum facultates inueniendi ratio à Galeno nobis tradita, quam ipsi nūquam attentastis: proinde nō est cur posthac vobis temere illam arrogetis. Nul lo enim planè iudicio adhibito, quod quisq; scribit, D vtcunque etiam à vero aberret, sequimini, & mordi cus etiam arripitis. Definite ergo qui ætatem iacta tis, necdum tamen veram experientiam assecuti estis, elato supercilio vobis arrogare id, à quo tantum abe stis quàm qui longissime.

Nostræ ætatis medicos herbam veteribus Pedem coruinum ap pellatam, ob ambiguam de illa Auicennæ sententiam, a nostra sic hodie vocata esse diuersam prorsus ignorare. Cap. XXVIII.

VT ignorasse Auicennam Pedem coruinum, aliisq; errandi occasionē præbuisse dicamus, ambigua eius de hac herba sententia facit. Capite siquidem. 567. secūdi Canonis, de Pede cor uino in hunc modū disserit: Radix huius herbæ cum decoquitur cōfert solutioni antiquæ. Et dixerūt Pau lus & alii quòd confert cholicæ, & efficit operationē Hermodactylorum absque nocumento. Et Fen. xxii. Cano. iii. tract. ii. cap. viii. in podagræ curatione iterū ex Pauli sententia ita scribit: Et dixerunt quidā quòd Pedi coruino inest operatio Hermodactylorum, &

Ambigua Auicennę de Pede coruino sentētia.

non est eius nocere stomacho. In quibus vtique ver- A
bis verum est quod radicem Pedis coruini decoctam
solutioni antiquæ conferre docet, eam enim faculta-
tem veteres vno omnes ore suo Coronopodi, hoc Coronopodis facultas.
est, Pedi cornicis, inesse testantur. Primum autẽ om-
nium Dioscorides lib.ii.cap.cxvii. Coronopoda hoc
pacto describens: κορωνόπους πρόμηκες βοτάνιον κατὰ τοῦ
ἐδάφους ἐστρωμένον, κατεσχισμένον τὰ φύλλα. λαχανεύεται
δὲ καὶ τοῦτο ἑφθόν. ῥίζαν λεπτὴν ἔχον, στυπτικὴν, ἐσθιομένην,
πρὸς κοιλιακοὺς ποιοῦσαν. hoc est: Coronopus oblonga
herbula est per terrã strata, fissis foliis. Idonea est esui
olerum modo cocta. Radicem habet tenuem, adstrin
gentem, mansam cœliacis conferentem. Gale. quoq;
lib.vii. de simpl. medic. facul. idem tradit dicens, κορω-
νόποδος ἡ ῥίζα πεπίστευται κοιλιακοὺς ὠφελεῖν ἐσθιομένη. qđ
est: Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur
manducata. Cui Paulus quoque lib.vii. subscribit, & B
Plinius lib.xxii.cap.xix. iis verbis: Coronopus oblõ
ga herba est cum fissuris. Seritur interim, quoniam ra
dix præclare facit cœliacis in cinere tosta. Cæterum Pẽs cornicis colico dolori nõ cõfert.
falsum est quod Auicenna ex Pauli sententia Pedem
coruinum colicæ conferre scribit, nusquam enim id
dixisse Paulus, quod sciam, offenditur. Error autem
iste ex deprauato codice ortus esse potest, qualẽ Al-
banus Torinus etiam & Ioannes Guinterius habuisse
videntur, dum Coronopoda ad colicos dolores con
ducere apud Paulum transtulit, cum ex Galeni verbis
paulo ante citatis euidentissimum sit, non colicis sed
cœliacis prodesse Coronopoda. Falsissimũ præterea Pes cornicis nõ habet operationẽ Hermodactylorum.
est quod Coruinum pedem efficere operationẽ Her
modactylorum sine nocumento ait Auicenna: cum
enim Hermodactylorum radici mira in cienda aluo
vis sit, Pes autem cornicis adstringentem potius facul
tatem, vt iam ostendimus, habeat, fieri non potest vt
easdem operationes efficere queant. Hermodactylos

C vero in cienda aluo esse efficaces testatur lib.vii.Paulus, in eam sententiam scribens: Hermodactyli radix purgandi vi prædita est, tum per seipsam, tum decoctum eius. Aeque falsum est quod ex Pauli sententia affert Auicenna, Pedem coruinum hermodactylorũ habere operationem, & non nocere stomacho: nullibi enim hoc dixisse Paulum certum est. Errat itaq; toto cœlo Auicéna, quòd Pedi coruino herbæ tribuit, quod confectioni διακορονοποδίου, id est, ex pede coruino, dicta Pauli autoritate tribuendum erat. Is enim lib.iii.cap.lxxviii.ita inquit: Sed ex Coronopode cõfectionem vtiliorem asseruit Alexander, quàm eam quæ fit ex Hermodactylo, vt quæ eandem euacuationem efficiat, & æque dolorẽ mitiget, cum hoc quòd nihil obest stomacho. Vtriusque autem confectionis descriptiones scire si desideras, Paulũ illas tradẽtẽ in septimo consulito. Ex his igitur oĩbus probatũ satis arbitror Auicẽnã herbã Coronopoda, hoc est, Cornicis pedem veteribus nominatã ignorasse: nisi enim

Auicenna perperam Coronopodi tribuit qđ Diacoronopodii confectioni tribuendum erat.

D ignorasset, nunquam tam ambiguam, immo pugnantia etiam de huius viribus tradidisset. Ambigua autẽ eius descriptione factũ est, vt nec hodie Coruini pedis rectam notitiam habeant medici. Herba enim illa quam nostri temporis medici Pedem coruinum apellant, longe alia est ab ea quam veteres eodem nomine vocarunt: id quod non intelligentes quidam, mirum in modum decepti sunt. Haud enim aliter quàm Paulus herbam olim Pedem cornicis vocatam ad podagrica medicamenta adhibuit, ita & illi hodie sic appellatam admiscere non veriti sunt. Hinc Leonicenus exquisiti iudicii vir, medicum se quendam nouisse tradit, qui ex radice Pedis coruini, nõnullis aliis additis, pilulas conficere solitus erat, easq; podagra affectis deuorandas, non sine maximo eorum qui accepere periculo, propinabat. Nec à tam periculoso medica-

Pes cornicinus nostri temporis.

Leonicenus.

mẽto medicus ille abſtinuit, donec per Leonicenum de errore conuictus fuit. Herba autem quæ hodie ab officinis & herbariis Pes coruinus appellatur, ea eſſe videtur quæ olim Græcis βατράχιον, Latinis vero Ranunculus, quod inter eius frutices frequentes inueniãtur ranæ, nominabatur. Peride enim vt ſolo tactu Pedis coruini noſtris vocatæ puſtullæ attolluntur in manibus, ita & Ranunculi appoſitione corpora humana exulcerãtur. Teſtis eius rei eſt Dioſcorides, qui libro ſecundo, capite.clxiii. omnibus quatuor Ranunculi ſpeciebus vim exulcerandi, & cruſtas gignendi habere ſcribit iis verbis: δύναμιν δὲ ἔχει τὰ φύλλα καὶ οἱ καυλοὶ ἁπαλοὶ καταπλασσόμενοι ἑλκωτικὴν καὶ ἐσχαρωτικὴν μετὰ πόνου. quod eſt: Folia & caules teneri illiti exulcerandi, & cruſtas cum dolore excitandi vim habẽt. Galenus quoque libro.vi. de ſimpl. medic. facul. ita ſcribens: βατράχιον τέσσαρας μὲν ἔχει τὰς κατ' εἶδος διαφοράς. πάντα δὲ δριμείας ἰσχυρῶς ἐστὶ δυνάμεως ὡς ἑλκοῦν μετὰ πόνου. ἀλωπεκίας ὠφελεῖ πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐπιτιθέντα. χρονιζόντων γὰρ οὐκ ἐκδέρεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐσχαροῦται τὸ δέρμα. ταυτὶ μὲν οὖν ἅπαντα τοῦ καυλοῦ, καὶ τῶν φύλλων ἔργα χλωρῶν καταπλαττομένων. Id eſt: Batrachion ſeu Ranunculus quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia vero vehementer acrem poſſident qualitatem, adeo vt cum dolore exulcerent. Alopecias iuuant pauco tempore admota. Nam ſi diutius inhæreant, nõ excoriatur ſolum ipſa cutis, ſed & in cruſtam vritur. Atq; hæc omnia caulis & foliorum ſunt opera, ſi imponas virentia. Subſcribunt Galeno Paulus, & Plinius libro vigeſimoſexto, capite decimotertio, inquiens: Ranunculum vocamus quem Græci Batrachion, genera eius quatuor, omnibus vis cauſtica, ſi cruda folia imponantur, puſtulaſq; vt ignis faciunt. Proinde cum ſub vno nomine Pedis coruini veteres & iuniores hodie medici duas viribus diuerſas herbas innuant,

A

Pes coruinus Ranũculus eſt herba.

B

C consultissimum erit nequid detrimenti ex duarũ eiusdem appellationis herbarum diuersitate nõ animaduersa accidat, vt posthac Pedem coruinum, quæ Ranunculus est, exulcerandiq; vim habet, in catapotiis deuorandam non exhibeant. Cur vero Paulus ac alii quidam suam olim Coronopoda medicamẽtis podagricis admiscuerint, nullo alio nomine factum esse arbitror, nisi vt humorum ad articulos defluxũ, adstringendi siquidem facultate prædita est, compesceret.

Coronopoda cur Paulus podagricis medicamẽtis miscuerit.

Sanguinem draconis vulgo dictum non esse Sideritidis herbæ succum, vt Serapion, illumque hodie sequentes medici perperam arbitrantur. Cap. XXIX.

Serapiõis de sanguine Draconis sententia.

SErapion cap. cccxxxi. sui de simplicibus medicamentis libri, de sanguine draconis ita tradit: Demalochohen, id est, sanguis draconis. Dioscorides: Quidam hanc plantam Sidrichis & Egilos nõ D minant, & est planta habens virgas longas vnius palmi, aut plus, similes fusis qbus filatur, super quas sunt folia parua, similia foliis Coriandri, quorũ color vergit ad rubedinem, & habet viscositatem & odore fortem, non tamen malum, sed propè odorem medicinarum, & in summitatibus ramorum sunt coronæ rotundæ, & flores albi in principio natiuitatis eorum, in fine vero fiunt aurei, & nascitur in terra bona culta. Et paulo post ex Constantini autoritate: Succus, inquit, huius plantæ dicitur sanguis draconis. Ex quibus verbis dilucidum fit, Serapionem sanguinem draconis nihil aliud esse putasse, quàm eius herbæ succum quæ Græcis à ferro, quoniam glutinandis vulneribus apta, præcipuum in bello haberet vsum, Sideritis Achillea dicta est: ita vt planè corrupta sint duo hæc in Serapione Sidrichis & Egilos vocabula, atque pro illis legẽdum sit Sideritis & Achilleos, id quod omniũ maxime eius herbæ quæ libro quarto, cap. xxxii. apud Dioscoridem habetur descriptio

Sideritis Achillea.

monstrat,

monstrat, quæ ita cum Serapionis notificatione quadrat, vt ne verbo quidem variare videatur. Ea autem sic habet: ἀχίλλειος, καλοῦσι τινὲς καὶ τὴν ἀχίλλειον σιδηρῖτιν. φέρει δὲ ῥαβδία σπιθαμιαῖα ἢ καὶ μείζω, ἀτρακτοειδῆ, καὶ περὶ αὐτὰ φυλλάρια λεπτά, ἐκ πλαγίων ἐντομὰς ἔχοντα πυκνάς, προσεμφερῆ κορίῳ, ὑπόπυρρα, γλίσχρα, πολύοσμα, οὐκ ἀηδῆ, φαρμακώδη δὲ τὴν ὀσμήν. σκιάδιον ἐπ' ἄκρου περιφερές. ἄνθη λευκὰ καὶ χρυσίζοντα. φύεται ἐν εὐγείοις τόποις. q̃d est: Achylleos, aliq Achilleō. Sideritin noīant. Dodrātales virgas aut maiores fusorū figura fert, & circa has tenuia foliola in lateribus crebras incisiones habentia, Coriandro similia, subrufa, tenacia, multum odorata, non insuauia, medicamētosa vero in odore. Vmbella in cacumine rotunda. Flores candidi, & aurum æmulantes. Nascitur fœcundo solo. Hactenus Dioscorides. Serapionem sequūtur omnes fermè nostræ ætatis medici, ac vno omnes ore statuunt sanguinem draconis vulgo dictum Sideritidis herbæ succū esse. At cum nemo ex veteribus ex ea herba succum talem exprimi aut distillare scribat, certum est in vniuersum & Serapionem & reliquos hunc imitatos, falsos esse. Neq; enim Dioscorides vel verbo eius rei meminit, neque etiam Galenus, qui in octauo de medic. simpl. facul. libro hanc herbam describit, succum eiusmodi inesse tradit, nunquam certe silentio præteritur, si verum esse deprehendissent, quod temere asserere Serapion voluit. Sed obgannit hic Montuus, ac more suo pueriliter admodum obluctatur, argumentum ab autoritate Dioscoridis negatiue ductum inualidum esse dicens, pulchre suam in dialecticis ignorantiam interim prodens. Quis enim est qui nesciat argumētum ab autoritate etiam negatiue ductū valere interdum? veluti cum in sacris disputamus, vbi omnia à scripturæ autoritate pendent. Vt cum hodie cum impiis Sophistis nobis incumbit digladiatio de iustificatione,

A

B

Nostræ tēpestatis medicorū de sanguine dracōis opinio.

Montui in dialecticis ignorantia ostēditur.

Argumentū ab autoritate negatiue ductum interdum valere, maxime in sacris.

C mox ad scripturæ autoritatem nobis confugiendum erit, ac strenue pronunciandum sola nos fide iustificari, hoc est, solius misericordiæ propter Christum fiducia nos iustos coràm Deo reputari, & minime propter nostra opera, aut nostras virtutes. Cuius rei locuples testis est diuus Paulus, in epistola ad Romanos cap. iii. ita scribens: Iustitia vero Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes eos qui credunt. Et paulo post: Arbitramur igitur fide iustificari hominem absque operibus legis. Hinc cum scriptura iustificationem fidei acceptam fert, probe argumentum ab autoritate eiusdem negatiue ductum valebit, si in hunc modum quis colligat: Sacra scriptura iustificationem operibus non tribuit, ergo opera non iustificant. Pari ratione & in aliis quibusdam disciplinis argumētū ab autoritate negatiue ductū nō semp irritū existit. Verbi gratia, hoc loci si ita colligas: D Dioscorides, qui Galeno lib. vi. de simpl. med. facul. teste, omnium perfectissime tractatum de materia medicamentorū confecit, ex Sideritide Achillea non colligi succum, qui Sanguis Draconis hodie dicitur, tradit: ergo Serapion non tanta herbarum quanta ille prædictus cognitione, diuersum tradens errat. Hinc vbi tanta alicuius scriptoris fuerit autoritas vt multis aliis opponi possit, qualis certe in materia medica omniū testimonio Dioscorides est, licebit haud aliter quàm in sacris ab huius autoritate negatiue etiam ducere argumenta, quandoquidem ad huius scripta, reliquorum omnium placita, tanquam ad Lydium lapidem, probanda erunt. Non itaque irritum argumentum erit, vt Montuo os planè obstruamus, si sic colligas: Eupatorium Dioscoridis eas notas quas herba hodie Eupatorium dicta habet, minime obtinet; ergo nostri seculi Eupatorium non est verum ac genuinum Eupatorium. Cæterum si Sideritidis herba à Dioscoride nō

Quando ab autoritate negatiue liceat argumēta ducere.

descripta fuisset, & huic planè incognita mansisset, tū certe argumētum negatiue ab illius autoritate ductū inualidum penitus esset. Vt non valet argumentum, Dioscorides non meminit Sideritidis, nullas igitur vires habet. Aut ita: Dioscorides Sideritin herbā non depingit, minime igitur ex eo succus, quem Sanguinē draconis appellant, colligitur. Sed quid multis moror? Fateatur oportet Montuus, vtcunque ringatur, me neque hic neque alibi solius Dioscoridis autoritate, quamuis vt iam demonstrauimus ad probationem sufficere posset, vsum esse, sed simul Galeni, Pauli, Plinii, ac aliorum probatissimorum medicorum adiūxisse testimonia, ita vt rectius fermè huiusmodi argumēta à testibus, quàm vnius autoritate ducta esse videātur. Proinde quicquid garriat: bonus ille senex, probare tamen nunquàm poterit, Sanguinem draconis herbæ Sideritidis esse succum. Quinetiam nec Auicēna **B** ipse Sanguinem Draconis secundo Canone ex professo tractās, eius herbæ aut alterius succū esse docet, sed rubeum esse succum simpliciter scribit. Neq; ego in vniuersum reluctor, vt succum esse non credam. Vt credā enim fermè psuasit Aloysius Cadamustus Venetus Patritius, qui cap. iiii. suæ nauigationis, Sanguinem draconis lachrymam arboris tradit. Nam sta to, inquit, anni tempore arbores ferro sauciant; quæ vbi sunt incisæ, anno sequenti gummam emittunt per incisiones. Gumma vero ahenis decocta & defæcata, sanguis efficitur, quem appellāt Draconis. Eius arbor producit fructū cerasi instar mense Martio, gustu eximium, coloris veneti. Hinc etsi succū esse arboris demus Sanguinem draconis, succus tamē Sideritidis nō erit: neque enim hæc herba fructum instar cerasi producit, vt liquet etiam Serapionem legenti. Cum autē duplex esse genus eius quod Sanguinem draconis appellant in officinis quibusdam videatur, alterum ru-

A

Aloysius Cadamustus.

Duplex Sanguinis draconis genus.

C bens vt Sandaraca vel minium. Hoc quia syncerũ est nec adulteratum, Cinabarim veram esse cum Leoniceno puto, nam tam pictores quàm medici ipsi, haud aliter quàm olim Cinnabari, illo vtuntur, quod in picturis proprie sanguinem reddat, & antidotis, medicamentisq; vtilissimum sit. Præterea hoc non minus care quàm apud veteres Cinnabrium venditur. Alterum atrum in orbem quasi circũactum, compressum tamen, & in globum non assurgẽs, quod lachrymam esse arboris de qua Aloysius scribit esse arbitror. Indicium est minus lentor: videtur enim in ea gũmi quædam quasi micæ adesse. Sentit nobiscum reconditæ eruditionis & exquisiti iudicii vir Georgius Agricola, in suo de re metallica pereleganti dialogo.

Georgius Agricola.

Cenabrium vulgo vocatum, cum venenis cõnumeretur, a Cinnabari veterum diuersum esse. Cap. XXX.

D

Cenabriũ nostrũ venenũ est.

CEnabrium vulgo hodie dictum inter venena recenseri, notius est quàm vt demonstratione opus habeat. Inter venena enim Antonius ille Guainerius collocat, adeo vt inter ea medicamenta quæ intra corpus adsumũtur, ob veneni quod habet maleficium referri non queat. Factitium namque est, & à Chymistis ex argento viuo & sulphure conficitur. Argentum autem viuum à Dioscoride ac aliis veteribus inter venena connumerari nemo est qui nesciat. Vera autem Cinnabaris & de qua veteres scribunt neque factitia est, neque venenis etiam cõnumeratur, nihilq; aliud est quàm primum illud genus syncerum Sanguinis draconis, de quo capite superiori diximus, quod ea Medici pariter atque pictores vtantur, & ingẽs quoque eius preciũ sit. Dioscoride siquidem lib. v. cap. 100. teste, τὸ κιννάβαρι κομίζεται ἀπὸ λιβύης. πιπράσκεται δὲ πολλοῦ, καὶ τοσοῦτον ἐστὶν ὡς μόλις ἐξαρκεῖν τοῖς ζωγράφοις εἰς τὴν ἐν ταῖς γραμμαῖς ποικιλίαν. ἔστι δὲ καὶ βαρύχρουν, ἢ βαθύχρουν· ὅθεν ἐνόμισάν τινες αὐτὸ εἶναι

Cinnabaris antiquorũ, est alterũ Sãguinis draconis genus.

αἷμα δράκοντο·. id eſt: Cinnabaris ex Africa defertur, A
magno venditur, tamq́; exiguum eſt vt vix variandis
pictorum lineis ſufficiat, Denſum, nec dilutum colo-
rem reddit, vnde quidam ſanguinem eſſe draconis il-
lam exiſtimauerunt. In quibus vtique verbis præter il
la quæ iam retulimus, Dioſcorides vulgarem quorũ-
dam etiam opinionem, quam Plinius etiã lib. xxxiii.
cap. vii. ſecutus eſt, damnat, Cinnabarim veram ſaniẽ Plinii erronea ſententia.
draconis eliſi, elephãtorum in pugna cõmorientium
pondere permiſto vtriuſque animalis ſanguine, eſſe
dicentium. Mãſit autem id nominis ex cõmento Cin
nabari olim inditum, vſque ad hodierna etiam, quẽ-
admodum paulo ante diximus, tempora. Quamuis
vero Dioſcorides ipſe quid nõ ſit Cinnabaris dicat,
quid autem ſit, tanquam forte non ſatis cognitum, ta
ceat, quia tamen eius ab illo, & Galeno quoque, inter
metalla mẽtio fit, ſuſpicio oritur vt metallicum quid-
dam eſſe credamus. Quinetiã Abenrois quinto Col
liget, cap. xliii. ſub nomine Sanguinis draconis inter B
metalla Cinnabarim collocat. Adeoq́; in re cuius na-
talem locũ non vidimus, nec certi aliquid accepimus,
Dioſcoridem, Galenum, & alios doctos ſequemur,
donec poſteri certius quid de illa compertum habue
rint. Quæ vero medica Cinnabaris vis ſit, Dioſcori-
des loco ſupra citato indicat iis verbis: δύναμιν δὲ ἔχει Vis Cinnabaris.
τὸ κιννάβαρι τὴν αὐτὴν τῷ αἱματίτῃ, ἁρμόζον εἰς ὀφθαλμικά,
πλὴν ἐπιτεταμένως, μᾶλλον γὰρ στύφον ἐστὶ καὶ ἴσχαιμον· καὶ
πυρίκαυτα καὶ ἐξανθήματα ἀναληφθὲν κηρωτῇ θεραπεύει.
quod eſt: Vim habet Cinnabaris Hæmatitæ lapillo
eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, verũ
efficaciore vi. Magis enim adſtringit, & ſanguinem
cohibet. Ambuſtis & papularũ eruptionibus cerato
excepta medetur. Vnde ſatis etiam dilucidũ fit Cena
briũ hodie noĩatum, cum longe alias vires habeat, à
Cinnabari vera & veterum, quam Sanguinem draco-

C nis nostra tempestate appellant, planè diuersum esse. Proinde caueant medici siquando in antiquorũ compositionibus Cinnabarim scriptã offenderint, ne pro illa, nominis similitudine decepti, nostrũ Cenabriũ, quod venenum esse monstrauimus, adhibeant, sed potius alterum Sanguinis draconis genus Sandaracæ modo rubens, pro illa accipiant.

Myrtũ syluestrẽ nõ ferre fructum quẽ Arabes Cubebã vocant, vt impudẽter admodũ cõmẽtus est Serapion. Cap. XXXI.

Serapionis De Cubebis sententia.

SErapion cap. cclxxviii. sui de simplicibus medicamentis libri, ita de cubebis statuit: Cubebe est myrta agria, id est, myrtus syluestris: est planta habens folia similia folijs myrti domesticæ, nisi quia sunt latiora eis, & summitates eorum sunt acutæ sicut summitas lanceæ, & habet fructum rotundum aliquantulum depressum, & latum, inter folia eius repertum, qui quãdo maturauerit vergit ad rubedinem, & intra ipsum est granum triangulatum, & habet ramulos similes ramis plantæ dictæ Laros, egredientes ab D vna radice, difficile frangibiles, longos circa brachiũ vnum, folijs plenos. Radix eius est similis radici quæ dicitur gramen. Iuxta quam vtique Serapionis descriptionem, cubebæ nihil aliud sunt quàm fructus eius plantæ quam Græci μυρσίνην ἀγρίαν, id est, Myrtũ syluestrem, & ὀξυμυρσίνην, hoc est, Acuminatã myrtum nominant, quod eius apud Dioscoridem descriptio planè cum illa quàm hic affert Serapion, conueniat; Dioscorides siquidem lib. iiii. cap. cxxxvii. Myrtũ syluestrem ita pingit: τὸ μὲν φύλλον μυρσίνῃ ἔχει ὅμοιον, πλατύτερον δὲ, λογχοειδὲς, ὀξὺ ἐπ' ἄκρου. τὸν δὲ καρπὸν στρογγύλον ἐν μέσῳ δὲ τῷ πετάλῳ ὑποφερῆ, ἐρυθρὸν ἐν τῷ πεπαίνεσθαι, ἔχοντα τὸ ἐντὸς ὀστῶδες. κλωνία λυγοειδῆ, πολλὰ ἐκ τῆς ῥίζης αὐτῆς ἀναθραυστά, ὅσον πήχεως, φύλλων μεστά. ῥίζαν παραπλησίαν ἀγρώστει, γευομένῳ στρυφνὴν, ὑπόπικρον. quod est: Folium myrto simile habet, latius tamen, lanceæ figu-

ra, in summo acutum. Fructum fert rotundum, in medio folio dependentē, cum maturuit rubescētē, osseo intus nucleo. Ramulos vitiliū modo lentos, numerosos à radice exeuntes, fractū cōtumaces, cubitales, foliis plenos. Radicē Gramini similē, gustu acerbam & subamarā. Proinde luce clarius est Serapionē nō sine pudendo errore docuisse, Cubebas Myrti sylvestris esse fructus. Myrtus enim sylvestris lōge alia ab ea q̄ Cubebas fert, planta existit, nimirum illa quam Plin. lib. xxiii. cap. ix. & Latini alii Ruscum noīant. Nostræ ætatis medici corrupto vocabulo Bruscū dicunt: eius quoq; seminis sub hoc nōie frequens hodie in officinis vsus existit. Myrtum aūt sylvestrē esse eandē cum Rusco testatur etiā Diosco. qui περὶ μυρσίνης ἀγρίας in hunc modū scribit, ῥωμαῖοι ῥούσκουμ καλοῦσι. i. Romani Ruscum vocant. In aliquibus locis, vt scribit Marcellus Florentinus, scopæ ad purgāda pauimēta ex hoc frutice fiunt. Pueri quoque rubentes bacas ex foliis eius decerpentes, ceu coraliis per ludū se illis ornāt. Rustica etiā plebs in carnario suspendit, tueturq; eo à muriū iniuriis pernas, & casei sui fiscellas: neq; enim acuminata in cuspidē foliorū eius cacumina, penetrare aīalia illa audent: quam ob causam μυάκανθα. i. Murinam spinam dictam fuisse apparet. Sed quid multa? Cubebas non esse fructus Oxymyrsines, argumētum euidentissimū est, quod Cubebas semen odoratū sit, fœtent aūt sylvestris Myrti bacæ, dum recētes sunt. Præterea ossea in iis duritia, in Cubebis vero nihil tale. Cæterū quāuis Dioscorides nusquā Cubebarum, quod sciā, mētionem faciat, verū quantū ex iis quæ in Serapione iam dicta sequūtur, & ab Auicenna secundo scribūtur Canone, apparet, Galenus ipse id quod Cubebas vocant Arabes, Carpesium appellauit. De Cubebis enim ex autoritate Galeni Serapion sic tradit: Est medicina similis Phu in sapore suo & virtute,

A

Ruscus plāta quā Bruscū hodie literæ vnius adiectiōe vocant.

B

Murina spina.

Galenus Cubebas Carpesia videtur appellare.

C nisi quia est subtilior multum. Et propter hãc causam fit aperitiua oppilationũ quæ sunt in corpore toto, & prouocat vrinam, & mundificat renes à lapide qui generatur in eis. De Carpesio vero Galenus lib. vii. de simpl. medic. facul. in hũc modum: καρπήσιον ὅμοιον μὲν ὑπάρχει τῷ καλουμένῳ φοῦ, κατά τε τὴν γεῦσιν, καὶ τὴν δύναμιν, ἐπιπλέον δ᾽ ἐστὶ λεπτομερές. διὸ καὶ μᾶλλον ἐκείνου ῥύπτει τὰς τῶν σπλάγχνων ἐμφράξεις, καὶ οὖρα κινεῖ, καὶ νεφροὺς ἐκκαθαίρει λιθιῶντας. quod est: Carpesium simile est vocato Phu, gustu & facultate, sed plus habet tenuitatis. Proinde magis eo etiam viscerum obstructiones extergit, & vrinam mouet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Et Paulus in septimo quoque hoc pacto: Carpesium odoratum aromaticum'ue est, & tenuium partium. Extergit igitur viscerum obstructiones, vrinas cit, renes etiã calculis prægrauatos expurgat. Ex quibus omnibus satis dilucidum est, Cubebas

Galeni de Carpesio sententia.

D apud Arabes aliud nihil esse, quàm apud Galenum atque Paulum Carpesium: id quod declarãt etiam ea quæ cap. cxxxviii. secundi Canonis, Auicenna scribit dicens: Cubebe quid est? Eius virtus est similis Phu (vbi perperam interpres rubeæ transtulit.) Est aperitiua, subtilis, ad acuitatem decliuis, neque peruenit ad hoc vt loco cinamomi ponatur. Quando tenetur in ore clarificat vocem. Est fortis in aperiẽdis oppilationibus. Mundificat vias vrinæ & prouocat arenulas, & extrahit lapidem renũ & vesicæ. Nam vt aliqua prius non dicta excutiamus; Carpesium non eatenus esse tenuium partium, vt liceat loco cinamomi, si non ad manũ sit, vsurpare, sicut Quintus faciebat, iis verbis Galenus testatur: οὐ μὴν εἰς τοσοῦτόν γε λεπτομερές ἐστιν, ὡς ἀντὶ κινναμώμου χρῆσθαι μὴ παρόντος, ὥσπερ ὁ Κόϊντος ἔπραττεν. Carpesium autem si ore teneatur claram vocẽ facere posse, exemplo Bernardi Iustiniani, in Corollario testatur Hermolaus; adeo vt clarum sit Carpesia

A

à Cubebis nihil differre. Neque obstat quòd Leonicenus ſcribit ex Galeni in libro de theriaca ad Piſonem autoritate, Carpeſia eſſe feſtucas quaſdã tenues, aromaticas, ſimiles in guſtu Phu, & minime grana minuta: nam cum vniuerſum hunc librum perluſtrarim, nihil tale dixiſſe Galenum cõperi. Apparet autem locum ex alio quodam libro Galeno perperam aſcripto deſumptum eſſe & deprauatum, qui tamen ex iam dictis facile corrigi queat.

Alibium non eſſe herbam Eryngium, vt Pandectarius putat, ſed eam quam Græci Bubonion, Latini autem Inguinariam nominant. Cap. XXXXII.

SAtis ſit hoc loco ex multis Pandectarii erroribus vel vnum hunc attigiſſe, nam ſi ſingula eius hominis errata proſequi vellem, iuſtũ certe volumen conficere opus foret, quando vix pagina ſit quæ non immenſum erratum habeat, ita vt monitos cupiam omnes veritatem ex animo ſitientes, ne temere mendaciſſimi hominis nugis fidem adhibeant. Verum vt rem paucis expediam, animaduertendũ Arabibus Aliben vel Alhalibẽ nihil aliud eſſe quàm Inguen, aut abſceſſum qui in inguinibus, Græci Bubonem vocant, fit. Hinc Alibium ea herba quam Græci bubonium, Latini autem Inguinariã nominãt, quod inguinibus, quæ Bubones illi appellant, proſit, dicitur. Id quod teſtatur Galenus lib. vi. de ſimpl. med. facul. ſic ſcribens: βουβώνιον, ἢ ἀστὴρ ἀττικὸς ὠνόμασται μὲν ἀπὸ τοῦ πεπιστεῦσθαι βουβῶνας ἰᾶσθαι καταπλαττόμενόν τε καὶ περιαπτόμενον. hoc eſt: Bubonium, aut Aſter atticus, nuncupatum eſt ita, quia creditum eſt bubonas ſanare tum illitum, tum inguini adalligatum. Et Paulus Aegineta in ſeptimo dicens: ὁ δὲ ἀστὴρ ἀττικός ἢ πόαν καὶ βουβώνιον δι' αὐτὸ καλοῦσιν, ὅτι οὐ μόνον καταπλαττόμενον, ἀλλὰ καὶ περιαπτόμενον ὠφελεῖν βουβῶνας πεπίστευται. id eſt: Aſter Atticus, alii Bubonion vocant, nõ ob id

Pãdectarii liber erroribus ſcatet.

B

Alibẽn quid.

Alibium.

C tantum quod illitum, sed etiam quod suspensum Bubonibus opitulari creditur. Identidem Plin. lib. xxvii. cap. v. docet iis verbis: Aster ab aliquibus Bubonion appellatur, quoniam inguinum præsentaneum remedium est. Ex quibus omnibus probatũ satis arbitror Alibium Arabum à Bubonio Græcorum & Latinorum Inguinaria non esse diuersum, quicquid nugator insignis Pandectarius garriat. Descriptionem Bubonii videre licet apud Dioscoridem libro iam citato, nihil enim necesse est descriptione ad eã rem quam conamur ostendere, cum nomen vtriusque satis indicet herbas inter se esse haud dissimiles.

Herbam vulgarem Boraginem hodie dictam, veterum existere Buglossum; adeoq; hanc pro illo ad medicinæ vsum esse adhibendam. Cap. XXXIII.

Boraginem herbam nostræ ætatis herbariis appellatam, veterum esse Buglossum, multi ante
D nos viri eruditi docuerunt: verũ cum adhuc paucos esse videam qui idipsum credant, aut ab inueterato errore recedere velint, operæpretium me facturũ existimaui, si quod illi dixerũt hic denuo repeterem, vt vel tandem iterum atque iterum moniti resipiscãt. Boraginem autem nostram non differre ab antiquorum Buglosso, primum omnium descriptio eius, quã tradit Diosc. lib. iiii. cap. cxix. mõstrat, quæ ita nostræ Boragini quadrat, vt in nullo ab illa discrepare videatur. Ea autem sic habet: βούγλωσσον ἔοικε δὲ φλόμῳ. φύλλον χαμαιπετὲς, τραχύ τε καὶ μελάντερον, ὅμοιον βοὸς γλώσσῃ. id est: Buglossum Verbasco simile est. Foliũ in terram depressum, asperum, nigrius, linguæ Bubulæ simile. Quis vero tam lippis est oculis, qui non nostrã hic Boraginem, & minime Buglossam describi cernat? Folia enim Boraginis Verbasco similia sunt, atq; multo quàm Buglossæ nostræ, quæ lõgiora existũt, latiora. Hinc est quod M. Cato cap. xl. sui de re rusti-

Borago nostra ab antiquorũ Buglosso nõ differt.

ca operis, ramorum inſitionem ex profeſſo tractans, A
ſurculum Lingua bubula, ſeu Bugloſſo obtegere ſi pluat, docet, ne aqua in librum permeet: voluitq; in operiendo inſitæ ſtirpis rotunda ſectione, rotundiore atque latiore potius folio, quale Boraginis eſt, q̃ longiore & anguſtiore, quale Bugloſſa habet, vti. Præterea Boraginis folia humi depreſſa fermè iacet, & in terram inclinantur, Bugloſſæ vero ſurgunt, & in altum tendunt. Adde quod Boraginis folia aſpera, ſint, Bugloſſæ contra modice hirſuta & mollia. Albicanti denique Bugloſſæ folia, Boraginis autem nigricant, ita vt ſingula Dioſcoridis iam numerata indicia Boragini in vniuerſum conueniant, & minime Bugloſſæ. Porro herbam Boraginem à noſtræ ætatis medicis eſſe antiquorum Bugloſſum, vſus etiã quem hodie in medicinis habet ſatis declarat. Omnes enim medici, vulgus quoque ipſum, Boraginem in vinum proiectam, aut potui datam, lætitiam generare dicũt; B
id quod ex æquo veteres ſuo etiam Bugloſſo tribuunt: ita enim de illo Dioſcorides tradit: βούγλωσσον καθιέμενον εἰς τὸν οἶνον εὐφρόσυνον δοκεῖ εἶναι. quod eſt: Bugloſſum in vinum deiectum lætitiam animi facere creditur. Cui ſubſcribit Galenus lib. vi. de facul. ſimpli. med. in hunc modum: βούγλωσσον ὑγρὸν καὶ θερμόν ἐστι τὴν κρᾶσιν. ὅθεν καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον εἶναι πεπίστευται. hoc eſt: Bugloſſum humidæ calidæq; temperiei eſt: itaque vinis iniectum, lætitiæ ſeu hilaritatis cauſa eſſe creditum eſt. Et Paulus in ſeptimo iis verbis: βούγλωσσον ὑγρόν τε καὶ θερμόν ἐστι τῇ κράσει, ὅθεν τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνην ποιεῖν λέγεται. quod eſt: Bugloſſum humidum & calidum eſt temperamento, quamobrem vino immiſſum lætiam ac animi voluptatem efficere dicitur. Nec diſſentit Plin. lib. xxv. cap. viii. dum ſic ſcribit: Iungitur huic Bugloſſus Boum linguæ ſimilis, cui præcipuũ quod

Boraginis in medicina vſus.

C in vinum deiecta animi voluptates auget, & vocatur euphrosynon. Errorem hunc medicorũ agnouit etiã Franciscus Marius Grapaldus, in suo Lexico ita scribens: Buglossus & satiua est, quam Boraginem triuiales vocant, & syluestris. Latini ab asperitate linguam bubulam vtranque appellauere. Calida est & humida: cardiacis auxiliatur in cibo sumpta, sanguinẽ purgat, & hilaritatem inducit. Flores eius in conditura & medicina peculiarem gratiam habent. Ipsa vero in vino deiecta animi voluptates auget. Hinc εὐφρόσυνον Græci dixere, quasi lætificãtem: nam εὐφραίνειν est lætari, εὐφροσύνη lætitia, & εὐφροσία exultatio. Error vero ille medicorũ qđ Pseudobuglosso pro genuino vtuntur, peruetustus admodum est, quando Auicennæ tẽporibus etiam grassari cœperit. Proinde cap. 438. secundi Cano. suæ ætatis medicos notat, quod non vero Buglosso vterentur, sed alio, quod non easdem cum illo facultates & cõmoditates haberet. Cũ itaq;
D ex iam dictis euidenter demõstratum sit Boraginem nostram veterum esse Buglossum, prudenter admodum faciẽt medici, sicubi Buglossum veterũ in vsum medicum adhibuerint, vt pro illo Boraginem nostrã potius quàm illam quæ vulgo Buglossa appellatur, acceperint. Id quod si fecerint, sentient & secuturas quas illi adscribunt antiqui facultates.

Sandaracam Arabum & hos ipsos sequẽtiũ, a Sandaraca Græcorum & Latinorum non solum forma, sed viribus etiam esse diuersam. Cap. XXXIIII.

Sãdaraca quid secũdũ Arabes

ARabum medicorum schola Sandaracã gummi quoddam esse credit. Testis est Serapion, qui cap. lvii. sui de simpli. medic. libro de illa sic tradit: Sandarax est vernix gummi. Et paulo post ex autoritate Isaac: Est gummi, inquit, citrini coloris simile karabe, sed nõ est ita durum sicut karabe, & est in eo parum amaritudinis, & affertur à terra Christia

norum. Arabes vulgus medicorum sequitur, ac Sandaracam haud aliter quàm illi gummi, quod Vernix dicitur, esse putant. Contra Græci & Latini autores suam Sandaracã inter metallica recẽsent, duplicemq; faciunt: vnam fossilem, quæ in aurariis & argentariis metallis reperitur. Hanc teste Dioscoride lib. v. cap. lxxvii. conuenit esse κατακορῆ πυῤῥάν, εὔθρυπτον, εὐλέαντόν τε καὶ καθαρὰν, κινναβαρίζουσαν τὴν χρόαν, ἔτι δὲ θειώδη ἀποφορὰν ἔχουσαν. quod est, affatim rufam, friabilem, planam, puram, Cinnabaris colore, sulphurisq; virus redolentem. Quod Plin. etiam lib. xxxiiii. cap. xviii. confirmat, sic de Sandaraca scribens: Inuenitur in aurariis & argentariis metallis: melior quo magis rufa, quóque magis sulphuris virus redolens, ac pura, friabilisq;. Alteram fictitiam & adulterinam, quæ ex Cerussa in fictile coniecta, ac super carbonibus quo ad colorem rubrum ducta fuerit crematur. Testis Vitruuius lib. vii. suæ architecturæ libro dicens: Cerussa cũ in fornace coquitur, mutato colore ad ignem incẽdii Sandaraca fit. Hanc ipsam Gale. lib. ix. de simpl. med. facul. Sandycem appellari testatur, ita scribẽs, καιόμενον δὲ ψιμύθιον εἰς τὴν καλουμένην σάνδυκα μεταβάλλει. idest, Cerussa adusta in Sandyca quam vocant transit Plin. tamen lib. xxxv. cap. vi. Sandycem aliter fieri vult, vtpote si hæc ipsa torreatur, æqua parte rubrica admista. Differre itaque forma inter se Arabum & Græcorum Sandaracam ex iam dictis probatum satis arbitror, quòd hæc metallis, illa vero gummi annumeretur. Viribus autem inter se quoque differre quis est qui dubitet? cum enim diuersæ res sint, fieri non potest vt in vniuersum æquales facultates habeant. Vix enim vnquam res duas forma & substantia differẽtes inuenias, quarum vires non aliquo modo discrepent. Verum cum Arabes Sandaracæ quam illi depingũt, omnia fermè tribuant, quæ Græci suæ etiam adscri-

A

Sãdaraca Græcorũ.

B

Sãdaraca alio noĩe Sãdyx dicitur.

Sãdaraca veterũ viribus ẽt a Sãdaraca Arabum discrepat.

bunt, videntur omnium euidẽtiſſime eſſe lapſi, quòd gummi acceptum ferunt, quæ metallo potius, veterũ omnium teſtimonio, debentur. Et vt rem apertius cognoſcant ſtudioſi, ecce vires ab vtriſque illi autoribus aſſignatas conferemus. Inter Græcos certe Dioſcorides de viribus Sãdaracæ ita tradit: δύναμιν ἔχει καὶ ὄπτησιν τὴν αὐτὴν τῷ ἀρσενικῷ. θεραπεύει δὲ καὶ ἀλωπεκίας ἀναληφθεῖσα ῥητίνῃ, καὶ λεπροὺς ὄνυχας σὺν πίσσῃ ἀφίστησι, καὶ πρὸς φθειριάσεις σὺν ἐλαίῳ ποιεῖ, φύματά τε σὺν στέατι διαφορεῖ. ἁρμόζει καὶ δὲ πρὸς τὰ ἐν ῥισὶ καὶ στόμασιν ἕλκη, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ἐξανθήματα σὺν ῥοδίνῳ, καὶ πρὸς κονδυλώματα. δίδοται καὶ ἐμπυϊκοῖς σὺν οἰνομέλιτι, καὶ ὑποθυμιᾶται σὺν ῥητίνῃ καὶ πρὸς παλαιὰν βῆχα διὰ σίφωνος ἑλκομένου τοῦ ἀτμοῦ τῷ στόματι. φωνήν τε ἀποκαθαίρει ἐκλειχομένη σὺν μέλιτι, καὶ ἀσθματικοῖς σὺν ῥητίνῃ καταπότιον δίδοται. id eſt: Vim vſtionemq; eandem Auripigmento habet. Reſina excepta alopecias ſanat. Cum pice ſcabros vngues eximit. Contra phthiriaſin cum oleo prodeſt. Tubercula cum adipe diſcutit. Ad narium oriſq; vlcera efficax eſt, & cum roſaceo ad cæteras papularum eruptiones, & condylomata. Datur ex mulſo purulenta excreantibus. Suffitur quoque cum reſina aduerſus veterem tuſſim, per fiſtulam vapore eius in os attracto. Vocem expurgat cum melle delinita. Suſpirioſis cũ reſina in pilula datur. Galenus paucis vires eiuſdem complexus ita inquit: Σανδαράχη καυστικῆς ἐστι δυνάμεως ὥσπερ τὸ ἀρσενικὸν ὀνομαζόμενον. hoc eſt: Sãdaracæ vrẽtis eſt facultatis, ceu Arſenicum quod vocant. Eadẽ Paulus quoque in ſeptimo ſcribit. Nec inter Latinos diſſentit Plinius, in hanc ſententiam ſcribens: Valet purgare, ſiſtere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos ſeptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle ſumpta. Vocem lympidam & canoram facit. Suſpirioſis tuſſientibusq; iucũde medetur, cum reſina terebinthi-

Sandaracæ vires.

na in cibo sumpta. Easdem profecto facultates Sandaracæ suæ tribuit Auicena cap. 627. secundi canonis, vbi sic scribit: In ipsa est stypticitas & proprietas retinendi sanguinem, & luctatores ipsa vtuntur vt leues & fortes fiant, & non incurrant difficultatem anhelitus. Desiccat fistulas quando cũ ea suffumigatur. Eius fumus prohibet catarrhos. Fluxum deniq; sanguinis & asthma humidum sua exiccatione arcet. Id quod & Serapion facit, vt patet sua legenti. Nemo autem miretur quod Arabes in plerisque assignandis Sandaracæ facultatibus à Græcis Latinisq; discordent; nam cum variæ res veteribus vno Sandaracæ vocabulo designentur, illi vnam esse putantes, iam huius, iam alterius, secũdũ diuersos autores ex quibus sua desumpserunt, facultates huic tribuere; atque adeo factũ vt iam Sandaracæ tanquam metalli, nunc vero vt gũmi proprietates promiscue & cõfusim descripserunt. Immensæ autem inscitiæ nota est quod Arabes suã Sandaracam gummi esse statuunt, neque tamen cuius arboris sit interim explicant. Nostri certe seculi doctorculi Iuniperi arboris gũmi esse asserunt; id si verũ est, qua fronte ad vsum medicum adhibere audent, cum Iuniperi gũmi, Plinio libro decimotertio, capite vndecimo, autore, ad nihil vtile sit? Cur non tandem resipiscitis stolidissimi asini? num ita perpetuo vobis in hominum vitam impune grassari licebit? Sed quid frustra moneo? adeo enim indocti, immo præfracti animi ac peruicaces sunt illi, vt malint patriam prodere, quàm aliquid quod etiam cum maximo periculo inoleuit mutare, ac errorem fateri. Ridiculum autem est, & erroneum planè, quod gummi illud Iuniperi Vernicem nominant, cum Vernix, seu, vt rectius dicam, Vernigo quæ alio nomine Sandaraca etiam, & ab Aristotele in septimo de historia animalium, capite vigesimosecũdo, ἐρεθίκη

A

Sãdaracæ nõie variæ res veteribus designantur.

B

C

Iuniperi gummi ad nihil vtile.

Vernigo quid.

C vocatur, longe alia res sit. Testis eius rei Plinius existit, qui lib. xi. cap. vii. in hunc modum scribit: Præter hæc conuehitur erithace quam alii Sandaracam, alii cerinthum vocant. Hic erit apum dum operantur cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis, sed plenus humoris cibus. Gignitur autem rore verno, & arborum succo, gũmi modo. In quibus sane verbis Plinius & nomina & formam Erithaces pulchre expressit. Nomen autem Erithace Græcis idẽ est quod Latinis vernigo. Vtrunque autem nominis sortita est Sandaraca illa, quam Ceraginem Theodorus appellat, à vere, in quo, vt ex Plinio docuimus, nascitur: ἔαρ naque ver Græcis dicitur. Verum esse quod asserimus docent ea quoque quæ in Corollarii sui capite: cxv. scribit non contemnendæ autoritatis vir Hermolaus, sic dicens: Cerinthus & Rhitacen, siue vt Aristoteles Erithacen significat, quæ & Sandaraca appellatur, & à Dioscoride Cerãthemos, ex arborum succo, gummi modo genita; & verno rore: vnde vernigini quoque vulgo nomẽ. Erithacen describit Marcus Varro lib. iii. rei rusticæ, capite. xvi. iis verbis: Etiam paucæ extra ostium aluei obturant omnia, qua venit inter fauos spiritus, quam ἐριθάκην appellant Græci. Et paulo post: Erithacen vocant quo fauos extremos inter se conglutinãt, quod est aliud melius propoli. Ex quibus omnibus satis mõstratum est Arabum Sandaracam, vtpote gummi, à Græcorum, quod metallum est, plurimum differre. Denique nescire nostræ ætatis medicos, quid sit hoc genus medicaminis quo hodie pro Sandaraca vtuntur. Si etenim Iuniperi gummi est, nullas, vtpote inutile, in medicina vires habebit. Sin vernigo, quam Erithacen Græci nominant, erit, eas certe vires quas illi vel Græci vel Arabes tribuũt, minime obtinebit. Suo itaque errori renuncient, vel saltem à Sandaraca abstineant,

Erithace seu Sandaraca.

Erithace quid.

D

heant, donec vera & metallica reperta fuerit, id quod Georgii Agricolæ opera mox futurum ſperamus. A

Saccharum antiquorum a vulgari hoc noſtro, quod nunc voce parum deflexa barbaro vocabulo Zuccarum appellamus, eſſe diuerſum, & a Sale Indo, contra Gentilem & Herculanum, nihil differre. Cap. XXXV.

NE alicui nominum cõfuſio imponat, animaduertendum per Saccharum antiquorum nos intelligere rẽ illam quæ ſub hoc noĩe à Dioſcoride, Galeno, Plinio, ac aliis eiuſdem ætatis ſcriptoribus deſcripta eſt, quæ certe nihil aliud eſt niſi mellis ſpecies, quãobrem fit vt & inter mella de hac ipſa loquantur. Dioſcorides ſiquidẽ lib. ii. cap. lxxiii. ita de ſaccharo ſcribit: καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον εἶδος ὂν μέλιτος ἐν ἰνδίᾳ πεπηγότος καὶ τῇ εὐδαίμονι ἀραβίᾳ. εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει ἁλσὶ, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ οἱ ἅλες. hoc eſt: Vocatur & quoddam Saccharum mellis genus exiſtens in India & Felici Arabia concreti. Inuenitur in arundinibus, ſali concretione ſua ſimile, dentibus ſalis inſtar fragile. Cui conſentit Gale. lib. vii. de ſimpl. med. facul. ſic dicens: καὶ τὸ σάκχαρ δὲ καλούμενον, ὅπερ ἐξ ἰνδίας τε καὶ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας κομίζεται, πήγνυται μὲν ὥς φασὶ καλάμοις. ἔστι δέ τι καὶ αὐτὸ μέλιτος εἶδος. quod eſt: Sed & Sacchar, vt vocant, quod ex India atque Felici Arabia conuehitur, in calamis, vt aiunt, cõcreſcit. Eſt vero & ipſum mellis ſpecies. Hunc Paulus etiam ſequitur, & mel eſſe Sacchar è Felici Arabia portatum ait. Plin. quoque lib. xii. cap. viii. à iam dictis nihil variat, in hunc modum ſcribens: Saccharon & Arabia fert, ſed laudatius India. Eſt autem mel in arundinibus collectum, gummium modo candidum, dẽtibus fragile. Ampliſſimũ nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tantum vſum. Quibus ſubſcribit etiã Alexander Aphrodiſieus lib. ii. proble. lxxiiii. in eam ſen

Sacchar. antiquorũ

B

C tentiam scribens: Quod Sacchar Indi appellant, mellis coagulum est, sole cogente rores, conuertenteq; ad mellis dulcedinem, quod idem in monte etiam Libano fieri certum est. Fit Sacchar id proximum salis glebulis candidum, fragile: vim quoque tergendi & purgandi melli similem habet. Ex quibus sanè verbis euidētissimum fit, Saccharum antiquorum nihil aliud esse quàm mellis speciem, adeoq; eadem sanè est materia mellis apum, Mannæ, & Sacchari, ita vt parum admodum, aut nihil, quemadmodũ ex Alex. Aphrodisiei dictis colligitur, à nunc vocata Arabum Manna differat Saccharum. Si vero differunt, in hoc planè differre videntur, quòd Manna supra alias plātas, & aliquādo supra petras, variis in regionibus reperitur. Saccharum autem in Felici tantum Arabia & India in arundinibus, maioribus frustis, maioriq; duritia, ob vehementiores illic solis radios, aptioraq; ad id tolerandum arundinum folia, coagulatur. Hinc fit quòd D non perinde vt Manna aluum leniat, quando & inter vocatas hodie Mannas, hæ magis subducere aluum videntur, quæ sunt liquabiliores. Cæterum diuersum esse Saccharum antiquorum ab eo quod hodie zuccarum appellant, satis patebit, vbi quid zuccarum sit explicauerimus. Est itaque zucarum nostrũ quo hoc tempore vtimur, succus à proprii generis planta benè cōtrita expressus, calore ignis plus minus'ue excoctus, coactus, & defæcatus. In zuccarũ vero tāto cādidius ac durius euadit, quāto plus cōcoctiōis defæcationisq; sustinuerit. Proinde primum plantam arundini similē excoquunt, & deinde flaua pars secernitur, & zuccarum existit. Hoc iterum coqui potest, atq; ita candidius fit & concretius. Quòd si tertio coquatur, maxima in eo & candoris & densitatis fit accessio. Quartum & quintum quoque cōcoqui solet, donec specie aluminis scissilis ferè transluceat, hocq; genus

Saccharũ antiquorũ a Zuccaro hodie vocato differt.

Zuccarũ quid.

Zuccarũ candidũ.

Candidum, seu vt hodie loquuntur, Candum atque Taberzeth barbaris vocabulis, nominant. Proinde vt olim Saccharum quod ex India & Felici Arabia deferebatur, suapte natura, quia sic nimia solis excandescẽtia obduruerat, cãdidum erat, & dicebatur: ita nostrũ Zuccarum Candi res factitia est, ex Zuccaro quater vel quinquies excocto, maioris quæstus faciendi gratia per seplasiarios Venetos confecta. Hi arundines etiam immittunt, vt supra has videri possit conglobatum. Gosipio denique inuoluunt, vt naui ex orientalibus regionibus aduectum putetur. Esse autem plantam quandam vnde Zuccarum exprimatur; abunde testantur ea quæ scribit Manardus noster, immensæ & eruditionis & experiẽtiæ vir, libro suarum Epistolarum medicinalium secundo, se scilicet à Lusitanis & Siculis cognouisse plantam à qua Zuccarum exprimitur, humectis locis proprio semine seri, exteriore quidem specie arundini magnæ similẽ, interiore substantia valde dissimilem. Pulposam enim esse, grauẽ, mollem, & succi plenam, cum arundo sit econtrario leuis, dura, & vacua. Ex quibus omnibus apertius sit, quàm vt iterum in dubium vocari debeat; antiquorũ Saccharum à Zuccaro nostro esse omnino diuersum. Antiqui enim Sacchari materia mel ac ros existit, nostri autem Zuccari plantæ succus: quæ certe ita distãt, vt planta ab aqua. Accedit quòd forma vtrorunque etiam diuersa sit. Dioscorides enim ac alii veteres suũ Saccharum quo ad consistentiam ac concretionem salis modo dentibus fragile dicunt. Plinius gũmi instar candidum esse etiã scribit. Nostrum cõtra priusquam excoquatur, colore potius nigricans & subflauum, quàm candidum existit: nec dentibus perfringitur, sed per suctum deglutitur. Efficiens quoque nostri primum est formã ipsa plantæ, secundum artifex calore ignis coquẽs & defæcãs, & demũ in hanc quam

A

Zuccarũ candi res factitia.

Manardus.

B

C videmus metæ formam in ligneis quibuſdam vaſcu-
lis deducẽs. Veterum vero Saccharum noctis primo
frigus agglutinat, dehinc ſuperueniẽs ſolis calor ob-
durat. Noſtrum inſuper Zuccarum plantæ pulpa, in
Siciliæ & Canariæ inſulis, continet, effigie tantũ arun
Cadamuſtus Venetus. dini ſimilis. Hinc Cadamuſtus Venetus cap. vi. ſuæ
nauigationis, Saccharea arundineta in Medera inſu-
la Canariæ proxima eſſe ſcribit, non quòd arundines
ſint, ſed quòd illarum ſpeciem effigiem'ue præ ſe fe-
rant. Verba eius hæc ſunt: Quoniam vero hæc inſu-
la frequentioribus irrigatur fluminibus, memoratus
princeps ſacchareum arundinetum ibi plantari iuſſit;
ex quo Sacchari quamplurimum legit. Inde veniunt
ſcitiſſima Sacchara tòto orbe præcipua, primæ deco-
ctionis, necnon miſtà, & quantum ex aliorum relatu
colligere potui, indies meliora Sacchara ſperãt, quo-
D niam ea inſula tẽperie cœli meliore Saccharũ ſuapte
natura gignit: nã ea qualitas eſt plagæ illius quæ Cy-
pri & Siciliæ. Animaduertendum autem quòd dicat
Sacchara primæ decoctionis; quibus verbis iterũ in-
nuit Zuccarũ hoc quod ex Medera affertur non eſſe
tale, niſi per decoctionem. Antiquorũ vero in India
& Arabia tantum Felici in arũdinibus, & illarum fo-
liis gignitur. Hoc ad medicinæ tantũ vſum, vt ex Pli-
nio didicimus, accommodabatur: noſtrum autem ad
dapes ſuauiſſimas faciendas adaptatur, adeo vt nul-
lum magnificum iam ſit epulum quod non multo ſit
Zuccaro conditum. Nam qui hoc tempore Principũ
ac potentiorum ſunt ἀρχιμάγειροι vel coqui, iuxta pro-
uerbium, nullum ferculum corrumpi Zuccaro exiſti-
Sacchari antiquorũ facultates cũ Zuccari viribus conferunt mant. Porrò vtriuſque etiam vires illa inter ſe differ-
re declarant. Antiquorum nanque Dioſcoride teſte,
ἔστι εὐκοίλιον, εὐστόμαχον, διεθὲν ὕδατι καὶ ποθέν. id eſt aluo
idoneum eſt, & ſtomacho vtile: noſtrum pectori po-
tius quàm ventriculo accommodum experimur. An-

tiquorum denique Galeno & Paulo testibus, οὐ διψῶδες, hoc est, sitim non afferens: nostrum autem nõ minorem sitim, quàm mel ipsum excitat. Cum itaq; antiquorum & nostrum Saccharùm non solum materia, sed & forma, efficiente, loco, viribusq; varient, quis tam præfracte contentiosus erit, vt posthac non differre dicat? Insuper Saccharū antiquorum à Sale Indo, vt Auicennæ enarratores somniarunt non differre, ostēdit in primis antiquissimus medicinæ scriptor Archigenes, id Salem Indicum, & arundinetum mel vocans: Paulus quoque Aegineta lib.ii.cap.liiii.ex Archigenis autoritate Salem Indicum non diuersum esse à Saccharo innuit, dum ad asperam lingu plurimum conferre scribit, id quod omniū maxime descriptio eius indicat quam illic ponit, ita dicens: ἅλς ὁ ἰνδικὸς χροιᾳ μὲν καὶ συστάσει ὅμοιος τῷ κοινῷ ἁλὶ, γεύσει δὲ μελιτώδης. id est: Sal Indicus colore quidem & concretione communi sali nihil dissidet, gustu autem melleus. Quibus vtique verbis euidenter admodū ostendit, Salem Indum, quandoquidem mellis instar gustanti dulce appareat, à Saccharo antiquorum, quod & substantia & gustu huic simile est, nihil distare. Paulum sequitur Auicenna Fen primo, Cano.iiii.tract.secundo, capite vigesimotertio, de asperitate linguæ febricitantium, vbi inter cætera sic scribit: Aut teneat in ore suo salem qui asportatur de India, & est in colore salis, & dulcedine mellis. Et sumat de eo secundum quod dixit Archigenes, quantitatem fabæ vnius. Quid multis opus est verbis? manifestum est veteres, Græcos potissimum, Saccharum appellasse Salem Indum, quod scilicet sua concretione sali simile esset, candoremq; ac friabilem in eo siccitatem, & cum dilueretur humore aliquo liquefactionem, instar salis, ostenderet. Plura in suis epistolis ea de re Manardus noster habet.

A

Saccharū a Sale Indo nihil distat.

B

C Memith'é Arabum neque esse Chelidonium, neque Papauer cornutum, vt medici nostri seculi putant, sed id potius quod Dioscorides & alii veteres Glaucium appellant. Cap. XXXVI.

Variæ de Memithe nostri seculi medicorũ sententiæ.

VAria de Memithe nostræ ætatis medicorum est sententia. Quidã enim sunt qui Chelidonium esse interpretantur, in quorum albo Gerardus Cremonẽsis, & alii quidam existunt. Sunt nõnulli qui Papauer cornutũ, Græci μήκωνα κερατῖτιν vocant, esse cõtendant. Hoc modo quoties nobis olim Razem prælegerat, Vuolphgangus Peisserus, magni tũ nominis medicus interpretatus est. Verũ ex æquo omnes deceptos fuisse notius penè esse puto quàm vt demõstratione egeat. Primæ enim sectæ medicos Chelidonium esse existimantes falsos fuisse inde satis liquet, quod in confesso fit apud omnes Arabes, Memithen temperamento suo esse frigidam. Ita Auicenna cap. cccLxxxi. Cano. ii. Memithes naturam frigidam & siccam in primo ordine esse statuit. Serapion

Memithe nõ ẽ Chelidoniũ.

D quoque haud aliter quàm Auicenna cap. ccxxiiii. sui libri de temperamentis simplicium, ex Galeni autoritate Memithen frigidam esse asserit. Queni & Aben roïs sequitur, illam in primo caliditatis ordinẽ collocans. Razes quoque in libro suo de simpl. med. frigidam esse dicens. Si itaque verum est, vt est sanè, Memithen esse frigidam, fieri non potest vt sit Chelidonium, quod calidæ facultatis, teste Galeno lib. viii. de simpli. medic. facul. existit. Is enim de illo ita scribit: χελιδόνιον ῥυπτικῆς ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ θερμῆς δυνάμεως: quod est: Chelidonium extergentis vehementer & calidæ facultatis est. Galeno subscribit Paulus in septimo, calidum esse secundum tertium à medio excessum dicens. Inter Arabes Razes quoque calidum esse docet. Proinde errasse Gerardum & eius sequaces satis liquet. Seducti autem sunt nominum Memite ac Memire vicinitate, quorum hoc Arabis Chelidonium,

illud vero Glauciũ significat. Vel quia descriptio Memithe apud Auicennam & Serapionem in plerisque cũ Chelidonii maioris descriptione conueniat, veluti est succus crocei coloris, cum amaritudine aliqua, & odoris grauitate, hæc nanque singula Chelidonii succo insunt. Alterius sectæ asseclas Memithen Papauer cornutum esse asserentium, lapsos esse abunde innotescet, vbi primum quæ Græcis & Latinis herba sit quam Arabes Memithen appellant, demonstrauerimus. Est autem Græcis Memithe nihil aliud q̃ Glaucium, id quod vtriusque descriptio satis indicat. Serapiõ loco antea citato Memithen iis verbis depingit: Memithe est succus herbæ eiusdem nominis, quæ est similis in foliis suis herbæ speciei papaueris dicti ceratidis, id est, cornuti, nisi quia est in ea humiditas adhærens manui, & est propinqua terræ, & habet grauem odorem, & habet multum succum, & color succi eius est similis colori croci. Quæ sanè descriptio per omnia cum notificatione Glaucii, quæ est apud Dioscoridē lib. iii. cap. xcii. conuenit. Ea autē talis est: Γλαύκιον χυλός ἐστι βοτάνης κατὰ ἱεράπολιν τῆς συρίας γεννωμένης. ἔοικε δὲ αὐτοῦ τὰ φύλλα τῆς κερατίτιδος μήκωνος, λιπαρώτερα δὲ καὶ χαμαίζηλα, καὶ βαρύοσμα καὶ πικρότερα ἐν τῇ γεύσει. χυλὸν δὲ ἔχει πολὺν κροκίζοντα. quod est: Glauciũ succus est herbæ q̃ ad Hierapolim Syriæ nascitur. Folia eius Cornuto papaueri similia sunt, pinguiora tamē, & i terrā depressa, odoris tetri, & gustu amariora. Præterea descriptio Memithes apud Auicennā etiā satis indicat, Glauciũ nihil à Memithe differre. Nam quæ de Memithe Auicēna scribit, ea quoq; de Glaucio Galenus tradit. Auicēnæ siqdē hæc de Memithe sentētia est: In ipsa est amaritudo & substātia aquea & terrea, & nõ est vehemās, sed sicut lacunarũ. Stypticitatem habet multam, & sanat erysipelã nõ forte. Galeni autē lib. vi. simpl. de Glaucio illa: ἡ κρᾶσις αὐτοῦ σύν

A

Memithe nõ est Papauer cornutum.

Memithē Græcis & Latinis Glaucium dicitur.

B

C θετος ἐξ ὑδατώδους καὶ γεώδους οὐσίας. ψυχρῶν μὲν ἀμφοῖν, οὐ μὴν ἄκρως, ἀλλ' οὕτως ὡς ὕδωρ κρηναῖον. στύφει μετά τινος ἀηδίας. ἀλλὰ καὶ ψύχει σαφῶς οὕτως ὥστε θεραπεύειν μόνον ἐρυσιπέλατα πολλάκις ὅσα γε μὴ ἰσχυρά. i. Mistura eius cõposita est ex aquea terreaq; substantia, vtraque sanè frigida, verum non summe, sed ceu aqua fontana. Adstringit cum quodam fastidio: tum adeo manifeste refrigerat, vt solum sæpe erysipelata, vtique si valentia non fuerint, curet. Quid multis opus? Quæ in Serapione paulo supra dicta, ex Galeni & Dioscoridis sententia sequuntur, euidentissime docent Memithen cum Glaucio eandem esse, ita vt nemo planè sit, nisi sensu cõmuni destitutus fuerit, qui non videat verum esse quod dicimus. Cæterũ si Memithe Glaucium est, fieri non potest, vt Papauer cornutum, quæ diuersa à Glaucio herba est, existat, Et mirum certe
D hactenus nihil profecisse Dioscoridem, qui libro. iiii. cap. lx. errorem hunc, vtpote seculo etiam suo multorum animis insedentem, explosum cupiens, de Papauere cornuto sic scribit: ἔνιοι δὲ ἐπλανήθησαν νομίσαντες ἐκ ταύτης τὸ γλαύκιον γίνεσθαι διὰ τὴν τῶν φύλλων ἐμφέρειαν. hoc est: Falsi sunt nonnulli foliorum similitudine, Glaucium ex hoc Papaueris genere fieri existimantes. Plinius quoque errorem hunc lib. xx. cap. xix. indicauit, dum post cornuti Papaueris notificationem ita inquit: Quidam hoc genus Glaucium vocant. Et post eum Hermolaus in suo Corollario cap. xcix. ita scribens: Hinc temperatur collyriũ, quod medici Diaglaucium vocant, in quod recentiores Papauere cornuto vtuntur, aut etiam Chelidonio maiore, vt nihil profecerit Dioscoridis attestatio in mentione Papaueris illius, cum alioquin magno periculo hac parte hallucinentur, quòd Chelidonii & Papaueris eius natura erodẽdo sit, Glaucii multo mitior, & refrigerando ferè. Propterea collyrium ex illo iumentorũ ocu-

lis adhiberi solet, ex Glaucio humanis. Proinde sicubi posthac in Arabis Memithes mentio incidat, medici non Chelidonium maius, aut cornutum Papauer, sed Glaucium potius intelligant. A

Herbam Lichenen Græcis dictam, Platearium præter omnem rationẽ Hepaticam, quasi hepati conferat, noĩare, quando id noĩs Eupatorio potius veterũ testimonio cõueniat. Cap. XXXVII.

PLatearius herbam Hepaticam ita pingit: Hepatica est herba crescens in aquosis & lapidosis, habet folia minuta, terræ lapidibusq; adhærentia. Et dicitur Hepatica, quia præcipue est hepatis iuuatiua. Plateariũ secutus est Pandectarius & alii quidam, qui hanc herbam contra lienis hepatisq; valere obstructiones, eiusq; morbos omnes dixerũt. Quantũ vero ea in re decepti sunt, pulchre monstrabimus, vbi primum herbam Hepaticã Serapioni, Plateario, & aliis dictam, ab ea quam Dioscorides, Galenus, Plinius, atque alii Lichenen nominant, diuersam non esse ostenderimus. Minime autem differre inter se Lichenen & Hepaticam vtriusque descriptio satis probat: quæcunque enim Serapion de Hepatica scribit, eadem omnia Galenus de Lichene quoque tradit. Serapion nanque de Hepatica ita: Hepatica, inquit, nascitur in lapidibus humectis, & cadit super eã ros, & est similis lenticulæ aquæ. Et virtus eius prima infrigidat infrigidatione pauca, & desiccat. Et secunda abstergit, quoniam ipsa acquirit absterfionem & desiccationem a lapide, & infrigidationem ab aqua. Et tertia prohibet impetiginem, & apostemata calida. Galenus autem lib. vii. de simpl. med. facul. de Lichene in hunc modum: λειχὴν ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν, ἐστὶ μὲν οἷον βρύον τι, τοῦ γένους δ' ἂν ὀρθῶς ὀνομάζοιτο τῶν φυτῶν. ὀνόμασται δ' οὕτω δοκεῖ διὰ τὸ λειχῆνας θεραπεύειν. ἔστι δὲ ῥυπτικῆς τε ἅμα καὶ μετρίως ψυχούσης δυνάμεως, ξηραντικῆς μέντοι κατ' ἄμφω, τὸ μὲν δὴ ῥυπτικόν τε καὶ ξηραντικὸν ἀπὸ τῆς πέτρας

Platearii de Hepatica sententia

B

Hepatica Græcis Lihen dicitur.

C ἴσχει. τὸ δὲ ψυκτικὸν ἀπὸ τοῦ ὑδατώδους. ἐπὶ γὰρ ταῖς ὑγραῖς καὶ δυσώδεσι πέτραις φύεται. τὸ δ᾽ ἐκ τῶν τοιούτων οὐσιῶν συγκείμενον ἀφλέγμαντον ὑπάρχειν οὐδὲν θαυμαστόν. quod eſt: Lichen qui in petris naſcitur, eſt velut muſcus quidã, ſed recte ex plantarum genere cenſeri poteſt. Porrò ita nominatus videtur, quòd lichenas curet. Extergentem habet ac modice refrigerantẽ facultatem, vtranq; vero reſiccantem. Atque abſtergentem quidem atque exiccantem à petra obtinet, refrigerãtem vero ab humore aqueo: naſcitur enim in humidis & grauiter olẽtibus ſaxis. Porrò quod ex talibus cõponitur ſubſtantiis, aduerſum eſſe phlegmonæ nihil mirũ eſt. Immo quæ apud Serapionem ex Dioſcoridis autoritate de Hepatica ſcribuntur, manifeſte indicant hanc eſſe Lichenen. Serapion nanque ita ait: Quando fit emplaſtrum cum ea, abſcindit hæmorrhagiam, & ſedat apoſtemata calida, & curat impetiginem, & cõficitur cum
D melle, & cõfert ictericiæ, & ſedat apoſtemata linguæ. Quæ certe ex Dioſcoride eſſe deſumpta nemo non videt, qui lib. iiii. cap. 50. in hunc modũ Lichenen depingit. λειχὴν ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν. οἱ δὲ βρύον καλοῦσι. βρύον ἐστὶ προσεχόμενον ταῖς ἐνδρόσοις πέτραις. τοῦτο καταπλασθὲν αἱμορραγίας ἵστησι, καὶ φλεγμονὰς παραιτεῖται, καὶ λειχῆνας θεραπεύει. ὠφελεῖ δὲ καὶ ἰκτερικοὺς μετὰ μέλιτος διαχριόμενον. στόματος δὲ καὶ τῆς γλώσσης ῥευματισμοὺς παραιτεῖται. hoc eſt: Lichen qui in ſaxis, aliquibus Muſcus appellatur. Muſcus eſt roſcidis petris adhærens. Hic illitus ſanguinis profluuia ſiſtit. Inflammationes arcet, & impetigines ſanat. Iuuat regio morbo correptos cũ melle inunctus. Oris & linguæ defluctiones inhibet. Ex iis deſcriptionibus omnibus inter ſe collatis euidentiſſimum fit, Hepaticam non eſſe aliam herbã præter eam quæ à Græcis Latinisq; Lichen dicitur. Quod ſi verum eſt, vt eſt vtique, ſatis dilucidum eſt, Hepaticam id nominis non aſſecutam quod hepati proſit,

quemadmodum Platearius somniat, quòd is effectus neque à Dioscoride, neque à Galeno, aut aliquo alio veterum, adde neque etiam Serapione ipso, Licheni tribuatur. Lege Paulum Aeginetam & Pliniũ ipsum lib. xxvi. cap. iiii. vbi Lichenen describit, & nusquã Licheni eam facultatem illorum testimonio inesse cõperies. Quòd si vero quis Lichenen herbam iecinori prodesse ea ratione quòd morbo regio, qui hepatis vitio prouenit, affectis conferat, contenderit, huic ita responsum volo: Lichenen herbam nã intro sumptã ad tollẽdum regium morbum, sed extrinsecus potius adhibitã efficacem esse, idq; non alia ratione, nisi quia extergendi facultate prædita sit; qua vt impetigines, ita & cutis fœditatem in regio morbo obortã auferre potest. Proinde si qua herba propter insignẽ iuuandi iecur facultatem hoc nomine insigniri meretur, ea certe Eupatorium erit, quæ Hepatorium & Hepatitis Dioscoride etiam teste dicta est, quòd hepati non parum profit: ita enim Dioscorides de eadem libro quarto, capite. xxxviii. scribit: τὸ δὲ σπέρμα καὶ ἡ πόα μετ᾽ οἴνου πινόμενα ἡπατικοὺς ὠφελεῖ. id est: Semen aut herba in vino pota, iocinorosis confert. Et Galenus libro sexto, de simpli. medi. facul. in eam sententiam: τὰς καθ᾽ ἧπαρ ἐμφράξεις ἐκκαθαίρει. μετέχει δὲ καὶ στύψεως βραχείας, δι᾽ ἣν καὶ τόνον ἐντίθησι τῷ σπλάγχνῳ. id est: Obstructiones iecoris expurgat. Inest ei itidẽ & adstrictio quædam, per quam robur addit visceri. Quare quod Eupatorio debetur, Licheni, quam Hepaticam vocant, non tribuendum erit. Sed hic nobis reclamat Montuus, ac suis ficulnis copiis nobiscum congredi audet, dicens, aliquot simplicium medicamentorum effectus, & permulta alia quæ priscos latuerunt, posteriores reperisse. Fatemur quidem multa esse hodie in medicorum frequenti vsu, quæ veteribus incognita fuerunt, vt est Casia Arabum, &

A Lichen iecori non prodest.

B Eupatoriũ Hepatoriũ quare dictum.

Mõtui annotatio cõfutatur.

Multa hodie in frequẽti sunt medicorũ vsu veteribus incognita.

C alia nonnulla, nec ea esse inutilia ob id dicimus quod priscis ignorata sint, quis enim eo stultitiæ progredia tur? Negamus autem constanter quod illarum herbarum quæ veteribus cognitæ fuerunt, nouos hodie, ac ab illis ignoratos, inuenerint effectus. Nã, vt supra quoque diximus, tantam experientiam nostri seculi medici nondum consecuti sunt, vt gloriari possint se quicquam iis medicamẽtis quæ Galeno ac veteribus aliis cognita fuerunt, addidisse, inuenisseq; in iisdem quod viris illis ignotum fuerit. Non est itaque par argumentatio, veluti Montuus dialecticæ rationis non satis peritus putat, siquis ita colligat: Arabum Casia Galeno incognita fuit, ad leniendam igitur aluũ inutilis. ac siquis in hunc modum argumentetur: Hepatica à Dioscoride ac aliis veteribus probe cognita, ac sub Lichenes nomine descripta, nullas iisdem autoribus iuuãdi iecur facultates habere inuenitur, iecori igitur

D minime confert. Prima siquidem colligendi ratio plane inutilis est & inualida, quod argumentum ab eius autoritate qui rem illam de qua testari debeat ignora uit, deductum inefficax sit, queadmodum supra etiã multis docuimus. Altera vero argumentandi ratio va lida admodum existit, quod ab eius autoritate deductum sit, qui rem de qua testatur absolutissime agnouerit & perfecerit. Nec tantum ab vnius Dioscoridis, sed multorum aliorum recta cognitione herbarum præditorũ autoritate deductum est, adeo vt hoc genus argumenti à testium numero quoque ductum vi deri possit. Quare cum suis ineptissimis argumentis Montuus sese in angulum aliquẽ tutum recipiat, nam talia sunt quæ in planitie ac in aperto consistere non possunt. Et vt id silentio non transeamus, nemo inficias ibit herbam Lichenen, Hepaticam ideo dici posse, quod iecoris fibræ similis sit, & idcirco ita nominatam primum ab herbariis arbitror, donec Platearius

Quando argumentũ ab autoritate ductũ valeat, & quando minus.

Lichẽ cur Hepatica primum dicta.

&c alii quidam succedentes, aliam quandam & erroneam eius nominis causam confixerint. A

Phaselum a phasiolo legumine, quod Dolichum alio nomine vocant, diuersum penitus esse. Cap. XXXVIII.

MVlti nostræ ætatis raræ eruditiõis viri, Phaselum cum Phasiolo, non sine magno errore confundunt. Inter quos certe Marcellus Florentinus, Dioscoridis interpres, existit, qui. xcviii. libro. ii. eius autoris caput περὶ φασιόλου, de phaseolo quidem recte inscribit, φασίολος nanque Dioscoridis, Phaselus seu Ochros est Galeni & Pauli, vt post ostẽdemus: errat tamen quòd in cõmentariis Dolichon esse eundem suspicatur, cum Smilax eiusdem hortensis sit, vt ex sequẽtibus patebit. Nullam denique inter phaselum & Phasiolum diuersitatem faciũt Copus, & Albanus Torinus, Pauli Aeginetæ interpretes, capite. lxxix. libri primi, vbi tamen idem autor manifeste Phaselos à Phasiolis distinguit, hos dolichos alio nomine, illos autem phaselos tantũ vocãs. Proinde diligenter admodum animaduertendũ quid autores Græci phaselum, quidq; Phasiolum nominauerint. E nullo autem idipsum rectius discemus, quàm è Galeno, qui libro primo de alimen. facul. eorũdem leguminum cognitionem exacte tradit, docens illa non nomine tantum, sed & natura & diuersa esse. De Phaselis autem seu Ochris ita scribit: καὶ ταῦτα τὰ σπέρματα καθάπερ καὶ τὴν τῆλιν ὕδατι προδιαβρέχοντες οἱ ἄνθρωποι, μέχρι τοῦ φῦσαι ῥίζαν, ἐσθίουσιν πρὸ τῆς ἄλλης τροφῆς, ὑπαγωγῆς ἕνεκα γαστρὸς ἐναποβάπτοντες γάρῳ. τρόφιμον δ' ἔχει τὸν χυμὸν ὅταν ἀνεδόθη, πεφθεῖσα μᾶλλον τήλεως. καί τινα νεανίσκον οἶδα κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἰατρικὴν τέχνην ἐξασκοῦντα, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὄψῳ χρώμενον ἐτῶν τεττάρων μόνοις τούτοις, τήλει λέγω καὶ φασήλοις, καὶ ὤχροις, καὶ θέρμοις, ἥψετο δέ ποτε καὶ τῶν ἐκ τῆς μέμφιδος ἐλαιῶν, καὶ λαχάνων, καὶ καρπῶν ὀλίγων, ὅσαι χωρὶς ἑψήσεως ἐσθίονται.

Marcelli Florẽtini error.

B

Phaseli al's Ochri

C πρὔκειτο γὰρ αὐτῷ μηδὲ πῦρ ἀνάπτειν. ὑγιαίνετο οὖν ἐν ἅπασιν ἐκείνοις τοῖς ἔτεσι, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν κατ᾽ οὐδέν τι χείρονα τῆς ἐξ ἀρχῆς ἔχειν. νυνὶ δὲ περὶ τῶν ὤχρων τε καὶ φασήλων οἷς εἶπον ἔτι καὶ τοῦτο προσκείσθω. μέσα πως ἐστὶν ἐδέσματα ταῦτα εὐχύμων τε καὶ κακοχύμων, εὐπέπτων τε καὶ δυσπέπτων, βραδυπόρων καὶ ταχυπόρων, φυσωδῶν τε καὶ ἀφύσων, ὀλιγοτρόφων τε καὶ πολυτρόφων. Id est: Hæc ſemina donec radix pullulet, non ſecus ac Fœnumgræcum homines exonerandi ventris gratia ante alios cibos eſitant, in aqua præmacerantes, garo poſt intingentes. Succum habent alibilem cum in corpus digeritur, & facilioris q̃ fœnumgræcum concoctionis. In Alexandria iuuenem quendam noui artis medicinæ exercitio deditũ, qui per quatuor annos ſingulis diebus his duntaxat fructibus, phaſelis, fœnogræco, ochris, & lupinis pro obſonio vtebatur, deguſtās interdum & oliuas ex Memphide, & oluſcula quædā, D fructusq; paucos, quos citra decoctionem eſſe licet. Nam decretum illi erat ne foco quidē vti. Omnibus ergo illis annis ſanus permanſit, nec vlla ex parte habitu corporis deteriore tum, q̃ ab initio, eſſe viſus eſt. Nunc iis quæ de Ochris ac Phaſelis dicta ſunt iſta quoque addantur: Hæc edulia, inter ea quæ bonum ſuccum, & ea quæ prauum gignunt, inter concoctu facilia & difficilia, tarde citoq; tranſeuntia, flatulenta, & flatum leuantia, parum alentia & multum, medium quodammodo locum obtinuerunt. Quibus verbis Galenus Phaſelorum naturā pulchre expreſſit, nimirum aliquo modo ad aluum ſubducendā conferre dicens, & maiorem quoque q̃ fœnogræcum alendi facultatem habere. Id quod etiā teſtatur Paulus Aegineta lib. i. cap. lxxix. in hunc modum ſcribens: Phaſeli ſi macerentur donec radices proueniant, atque ex garo ante cibum ſumantur, ventrem ſubducunt, atq; magis q̃ fœnumgræcum alunt. Et multo clarius Pſel

lus libro.ii.de ratione victus ita ſcribens: Pſaſelos & Ochros aqua aſpergunt quoad radicē germenq; edi-derint,& ante reliquum cibum manducant ad citandā aluū.Garo immerſa nutriunt,ſuccumq; hæ generant, cum bene concoquuntur.Meliora fœnogræco, me-diaq; ſunt inter bonum & malum ſuccum,ſiue conco quātur ſiue minus,& inter tarda & celeria meatu,mul tum nutrientia & parum.Neque multū diſſentit. Dio ſcorides lib.ii.cap.xcviii.ſic ſcribens: φασίολος φυσσώ-δης, πνευμάτων κινητικός, δύσπεπτος. ἑψηθεὶς δὲ χλωρὸς καὶ ἐσθιόμενος κοιλίας μαλακτικός, πρὸς δὲ ἐμέτους εὔθετος. quod eſt:Phaſelus(nam ita vertendū,quod Phaſiolus Dio ſcoridis Phaſelus ſit Galeni vt diximus) inflat, ſpiri-tus cit,ægre concoquitur. Viridis coctus in cibo ſum ptus aluum emollit,& ad vomitiones vtilis. Cæterū Galenus poſt Phaſeli naturam,dolichorum quoq; fa cultatem iis verbis explicat: τὸ τῶν δολιχῶν ὄνομα γέγρα-πται μὲν καὶ παρὰ τῷ Διοκλεῖ μετὰ τῶν ἄλλων ὅσα τῶν τρε-φόντων ἡμᾶς σπερμάτων εἰσὶν ὀνόματα. γέγραπται δὲ κἀν τῷ περὶ διαίτης Ἱπποκράτους. ἡγοῦμαι δ᾽ αὐτοὺς οὕτως ὀνομάζειν τὸ σπέρμα τοῦ κηπευομένου φυτοῦ, καλουμένου δὲ νῦν ὑπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν διττῶς. ἔνιοι μὲν γὰρ λο-βούς, ἔνιοι δὲ φασιόλους ὀνομάζουσιν αὐτοὺς διὰ τεττάρων συλ-λαβῶν τὴν φωνὴν προφερόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ποιοῦντες ἕτε-ρον ὄνομα τοῦ διὰ τριῶν συλλαβῶν λεγομένου φασήλου.i.Do lichorū nomē à Diocle poſt aliorū quoq; ſeminū nos alētiū noīa recēſentur. Inuenitur ēt ſcriptum in libro Hippocratis de rōne victus.Opinor aūt ſatiuæ plātæ ſemē ſic eos noīare, qđ nūc à multis plurali nūero du pliciter appellatur. Quidā.n.lobos.i.ſiliquas,qdam phaſiolos quatuor ſyllabis proferentes vocāt,atq; ita aliud nomē à Phaſelo faciūt,qđ tribus ſyllabis pnun ciatur. Ex qbus ſanè verbis dilucidū fit & olim inter Phaſelū & Phaſiolū tanq̄ legumina diuerſa magnam fuiſſe differentiā,Phaſiolosq; alio noīe Dolichos di-

A

B Phaſeoli ſeu Dolichi.

C ctos fuisse. Quale autē genus leguminis sit Phaseolus, ex iis satis liquet q̃ paulo post ex Theophrasti sententia, quā refert lib. viii. ca. iii. scribit, sic dicēs: ὁ δόλιχος ἐὰν παρακαταπήξῃ τὶς ξύλα μακρά, ἀναβαίνει καὶ γίνεται κάρπιμος, εἰ δὲ μή, φαῦλος καὶ ἐρημώδης. ἐκ δὲ τοῦ παρακαταπηγνῦναι κελεύειν ξύλα μακρά, καὶ μὴ γενομένου τούτου, φάσκειν ἐρημώδεις αὐτοὺς ἀποτελεῖσθαι, τεκμήρετ' ἄντις τὸν λόγον αὐτοῦ περὶ τῶν νῦν καλουμένων φασιόλων τε καὶ λοβῶν. αὐτοὺς δὲ λοβοὺς ὀνομάζει τὰ περιέχοντα τὸ σπέρμα τῶν τοιούτων ὀσπρίων, ὁποῖόν ἐστὶ φακὸς, καὶ ὄροβος, πισὸς καὶ κύαμος, καὶ θέρμος. ὥσπερ γὰρ τὰ σιτηρὰ σπέρματα περιέχουσιν οἱ ἀστάχυες, οὕτω τὰ νῦν εἰρημένα οἱ λοβοὶ, καὶ τούσγε δολίχους καὶ αὐτοὺς οἱ λοβοὶ περιέχουσι. καὶ κατὰ τοῦτο οἶμαι τὸν ὅλον καρπὸν ὑπὸ τῶν νῦν ἀνθρώπων ὀνομάζεσθαι λοβοὺς, ὥσπερ ἀστάχυας ὅλους σιτηροὺς καρπούς. id est: Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, vitiosus fit, & rubigine tentatur.

D Quoniā enim ligna oblōga affigi iubet, niq; id fiat, æruginosum euadere ait, coniectura sumi potest, de nunc vocatis phasiolis & lobis sermonem eum facere. Lobi autē ab eo appellantur ea quibus semen huiuscemodi leguminū, qualia sunt lens, eruum, pisum, faba, lupinus, cōcluditur. Quemadmodum enim frumentacea semina suis spicis, ita iam dicta lobis, id est siliquis continentur, qui ipsi lobi dolichos quoque continent: atque ex eo totum fructum a nostræ tempestatis hominibus lobos appellari crediderim, veluti spicas integros frumentaceos fructus. E quibus clarum fit Dolichos ea esse legumina quæ a Serapione & adhuc hodie Phaseoli rubentes vulgo dicuntur, nā non aliter & illi crescūt, in altumq; surgunt, q̃ Dolichi ipsi. Ratio denique nominis cur Lobi dicantur a Galeno, illic explicata est. Varia enim esse nomina phaseolorum satis constat. Dolichi enim dicuntur, teste Paulo loco anteā citato, qui ait: οἱ δὲ φασίολοι καὶ δόλιχοι καλούμενοι. quod est, Phaseoli

Phaseoli rubei.

Varia Phaseolorū noīa.

Phaseoli qui & Dolichi nominantur. Vocantur etiá Græcis lobi, & Latinis siliquæ. Præterea cum Phasiolos Dioscoridis, à Phaselis Galeni nihil differre, ab eiusdem vero Phasiolis multum abesse demonstrauerimus, necessarium erit hos sub alio quodam nomine ab illo esse descriptos, neque enim legumen tam vulgare prætermisisse credibile est. Quapropter animaduertendum Phasiolos Galeni & Serapionis Dioscoridẽ sub Smilacis hortensis nomine descripsisse, id quod ex vtriusque descriptione tam manifestum erit vt nemo, nisi talpa cæcior sit, negare possit. Lobia, quæ corrupte Lubia vocat, seu Phaseolos, Serapion cap. lxxxi. ita depingit: Habent folia similia plantæ quæ dicitur cussus, nisi quia sunt maiora, & ramuli eius sunt subtiliores, similes foliis adhærentes herbis quibus approximantur, & elõgantur multum, donec fit vmbraculum sub eis, & habent vaginas similes vaginis Fœnogræci, nisi quia sunt longiores eis, & pinguiores, & interius videntur quasi vacuæ diuersi coloris, quia quædam trahunt ad albedinem, & quædam ad ruborem. Et comeditur huiusmodi fructus elixus, sicut comeduntur asparagi; & prouocant vrinam, & faciunt somnia mala. Smilacem autẽ hortensem Dioscο. lib. ii. cap. cxxxii. in hunc modum: Σμίλαξ κηπαία, ἧς ὁ καρπὸς λόβια. φύλλα ἔχει κισσῷ ὅμοια μαλακώτερα μέντοι. καυλοὺς δὲ λεπτοὺς καὶ ἕλικας περὶ πεπλεγμένους τοῖς παρακειμένοις, θαμνίοις. αὐξανομένας τε ἐφ' ἱκανὸν ὥς τε καὶ σκηνοποιεῖσθαι. καρπὸν δὲ φέρει ὅμοιον τήλει, μακρότερον δὲ καὶ ἐπισημότερον, ἐν οἷς σπέρματα ὅμοια νεφροῖς, οὐκ ἰσόχροα, ἐκ μέρους δὲ ὑποπυρρίζοντα. λαχανεύεται δὲ εἰς βρῶσιν ὁ καρπὸς ἑψόμενος σὺν τῷ σπέρματι ὡς ἀσπάραγος. οὐρητικὸς ὢν καὶ δυσόνειρος. quod est: Smilax hortensis, cuius semen Lobia, id est, Silicula, à nõnullis vocatur, folia habet Hederæ, mollliora tamen, caules tenues, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos, qui tantum adolescũt

Phasiolos Dioscorides sub Smilacis hortensis noĩe descripsit.

Smilacis hortensis descriptio

C vt tentoria effingant. Fructum Fœnogræco ſimilem profert, longiorem tamen, & corpulentum, in quo ſemina renibus ſimilia, nec colore æquali, verũ ex quadam parte leniter ruffeſcẽtia. Fructus cum ſemine inſtar olerum coctus, aſparagi modo manditur. Vrinã cit, & grauia ſomnia facit. Quã certe deſcriptionem ſi cum Serapionis deſcriptione cõtuleris, videbis planè in nullo diſcordare, ita vt euidentiſſimum ſit Phaſiolum eſſe Smilacem hortenſem. Et vt finem tãdem faciam, iam ſatis oſtenſum eſt phaſelos non tantũ nomine, ſed & natura viribusq́; à phaſiolis differre: phaſeli nanque aluum ducunt, phaſioli vero vrinam mouent, ac tumultuoſa ſomnia faciunt, id quod Auicenna quoque cap. ccliii. confirmat, phaſiolorum humorem pituitoſum eſſe, & grauia parere ſomnia dicens, ita vt nemo poſthac medicorum phaſiolos à phaſelis differre non videat.

D

In Cantharidum exhibitione alas, tanquam reliquis earundem partibus magis exitioſas, minime eſſe abiiciendas, ſed iuxta Galeni placita totas potius ingerendas. Cap. XXXIX.

NEmo eſt qui neſciat noſtræ tempeſtatis medicos in vniuerſum omnes præcipere, in Cantharidum vſu caput atque alas proiiciendas eſſe, idq́; Arabum conſilio factum, qui paſſim in exhibendis Cantharidibus caput & alas abiicere docent. Ita Razes lib. ix. ad Almanſorem, capite de mingẽdi difficultate, cantharides quarum alæ & capita abſciſa fuerunt, admiſcere præcipit. Auicẽna quoq; Fen. xix. Cano. iii. tract. ii. cap. viii. cãtharidum corpora abſciſſis alis & capitibus ad vrinam mouendã conferre ait. Sed erraſſe illos eorumq́; ſequaces in primis Dioſcorides docet, qui libro ſecundo, cap. liii. alas Cantharidum maleficio earũdem aduerſari inquit. Verba eius hæc ſunt: οἱ δὲ τὰ πτερὰ αὐτῶν καὶ πόδας τοῖς πίνουσιν αὐτὰς ἀντιφάρμακον ἀνέγραψαν. id eſt: Quidã pennas pedesq́;

Alæ cãtharidum non abiiciẽdæ.

contra potarum veneficia remedio esse tradiderunt. **A**
Apertius autem eorũdem errorem explodit Plinius lib.xix.cap.iiii.sic scribens: Ipsarum cantharidum venenum in qua parte sit, non cõstat inter autores. Alii in pedibus & capite existimant esse, alii negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in quacunq; parte sit venenum. Hinc cum euidentissimum sit alas veneficio Cantharidum remedio esse, scripsimus olim pedes potius q̃ alas proiiciẽdos esse, quod autoribus de pedibus nondum, quemadmodum de alis, conueniat. Non est itaque quod Montuus doceat, nõ semper pedes esse proiiciendos, cum id nunquã dixerim, sed tantum hoc asserere voluerim, consultius esse in Cantharidum vsu pedes q̃ alas proiicere, id quod iã multis probauimus. Cæterum totas potius esse ingerendas, q̃ citra alas; testatur grauissimus autor Galenus, qui lib.xi.de simpl.med.facult.ita de Cantharidibus scribit: εἷς δέ τις τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ἐνέβαλεν αὐτῶν ὀλίγον εἰς οὐρητικὸν φάρμακον. ἔνιοι δὲ μόνα τὰ πτερὰ καὶ τοὺς πόδας ἐμβάλλουσιν, ἃ δὴ καὶ ἀλεξητήρια φασὶν εἶναι τοῖς τὰ σώματα πιοῦσιν αὐτῶν. ἔνιοι δὲ ἔμπαλιν. ἡμεῖς δὲ ὅλας ἐμβάλλομεν. quod est: Quidam præceptorũ meorum earũ paulũ quiddã in medicamenta vrinã mouẽtia solet iniicere. At quidã solas alas & pedes iniciũt; quæ aiũt esse remedia iis q corpora ipsorũ bibissent. Id qd & in cõmẽ.cxiiii.libri quarti de vict.ratione in morb.acu.facit, vbi inscitiam medici cuiusdã Hippocratẽ nõ recte intelligẽtis notat, q corpora potius Cãtharidũ q̃ caput, pedes & alas exhibere nõ sine summo ægrotãtis exitio voluit. Verba Galeni hæc: ταύτην τὶς ἀναγνοὺς τὴν ῥῆσιν ἰατρὸς τολμηρὸς, ἀφελὼν τὰ προειρημένα μόρια τῶν κανθαρίδων ἔδωκεν ὑδρωπῶντι, καὶ μετὰ μὲν ἡμέραν ἀπόστημά τι σχὼν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν γαστροκνημίαν, εἶτα μετὰ τρεῖς ἄλλας, τμηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πλεῖστον ῥυέντος ὕδατος, ἔδοξε τεθεραπεῦσθαι, προσεστάλη γὰρ ἐν τῷ παραυτίκα τὸ

Mõtui annotatio refellitur.

Cantharides totas ingerẽdas esse Galeni testimonio.

B

C πλεῖστον τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου, ἀλλ' ὅμως ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας. ἐπετίμησεν οὖν τις τῷ ἰατρῷ κακῶς φάσκων δεδόσθαι τὰ σώματα τῶν κανθαρίδων, ἐχρῆν γὰρ ἀφελόντα τὰ σώματα δοῦναι πιεῖν τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ πτερὰ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κατὰ τὸ βιβλίον εἰρημένον. οὐκ ὀκνήσας οὖν ὁ εὔτολμος ἰατρὸς, ἐπ' ἄλλου πάλιν δέδοκεν οὕτως, εἶτ' ἀποσκήμματος ὁμοίως κατὰ τὸν μηρὸν γενομένον καὶ τμηθέντος αὐτοῦ μετὰ πολλὰς ἡμέρας, ἀποθανεῖν συνέβη καὶ τοῦτον. hoc est: Quidam dictionem haudquaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditq; hydropico; cui cum à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaq; copiosa aqua, curatus esse visus est, quod plurima pars tumoris præter naturã statim ad moderationem redacta sit: veruntamen non multis post diebus obiit. Quam ob causam medicum quidam increpauit, perperam data esse Cantharidũ corpora inquiens, etenim propinãda ablatis corporibus tum caput, tum pedes, tum alas, idq; esse quod in dictione libri diceretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, alteri ita propinauit, moxq; facto similiter in femore abscessũ, sectoq; multis post diebus, hominem mori contigit. Ex quibus iterum satis liquet corpora Cantharidum sola, citra alas præsertim, pedes, & capita, non esse exhibenda: ita vt vehementer errent qui dictas partes abiiciunt, nihilq; mirum si vsus earũdem male cesserit. Præterea cum vis illarũ, teste Dioscoride libro iam dicto, sit erodere, vlcerare, caloremq; elicere, curandum vt iis tantum medicamentis misceantur quæ psoras, lepras, ac septa quædam sanant. In interiore aũt vsu planè suspectæ sint; nam iis qui hauserunt Cantharides, Dioscoride libro sexto, cap. i. teste, ab ore ad vesicam cuncta erodũtur, ac cum lotio subinde sanguinem emittunt. Proinde cum multa alia sint medicamenta quibus vrinam cie-

D

Cur vsus cãtharidũ medicis nostræ tẽpestatis male cesserit.

Cantharides in vsu interiore suspectæ.

re datum sit sine noxa, caueant hortor à tam pericu-loso medicamento medici, ne infelicem quorundam audaciam secuti, multos neci tradant. A

Mumiam vocatam non esse humanorum cadauerum tabidam saniem, vt multi fabulosissimo errore seducti crediderunt, sed id quod Pissasphalton Dioscorides nominat. Cap. XL.

NEmo hodie fermè est medicorum qui nō pertinaciter credat Mumiam humanorum cadauerum saniem, aloë & myrrha cōmistam, & è sepulchris effluentem esse: idq; vt crederent effecit in suis synonymis Razes, qui de Mumia ita tradit: Mumia res est quæ inuenitur in terris vbi mortuorū corpora aloe condiuntur, à quibus humor mortui cū aloe mistim resoluitur. Razim secutus est interpres Serapionis cap. cclxxxiii. præter tamen huius, vt paulopost monstrabimus, mentem, ita scribens: Mumia sepulchrorum cum aloe & myrrha, & quod admiscetur eis ex humiditate corporis humani. Hos duces tandem vniuersus & medicorum & pharmacopolarum chorus sequi cœpit, Mumiamq; tanquam rem pretiosam admirati, in vsum medicum adhibuere, cū tamen vera, iuxta etiam illorum sententiā, haberi vix possit, timorq; sit ne impostores quidam æmulam illius, accepta scilicet è patibulo, aut rota tortrice cadauerum sanie, coruorum stercoribus pro aloe & myrrha cōmaculata, conficiant, ac aliis pro vera vendant. Et eousque etiam processit pharmacopolarum stoliditas, vt non saniem tantum cadauerū venalem exponant, sed tota etiam corpora in vulgi admirationem, tanquam aliquod ex septem illis orbis spectaculis, ostentant. Sed vanum esse hoc Razis ac aliorum de tabo humano commentum, neque Mumiam aliud q̄ Pissasphalton esse, iam Serapionis & Auicēnæ, quos vt idola hodie suspiciunt, & contra quos ne mutire quidem audent, autoritate demōstrabimus. Serapion

Razis de Mumia sentētia.

B

Pharmacopolarū mira stoliditas.

Mumia Pissaspaltos est.

C siquidem cap.cclxxxiii.sui de simplicium temperamen
tis libri, Mumiam iis verbis ex Dioscoridis sententia
describit: Est in terris quæ dicuntur Aconiæ (Apol
loniæ legendum) descendit nanque ex montibus qui
ducunt flumina cum aqua, & eiicit eam aqua fluminis
in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, (gleba scri-
bendum) & habet odorem picis & asphalti mistorum.
Quibus vtique verbis Serapion ita euidēter Diosco
ridis Pissasphalton innuit, vt nemo, nisi talpa cæcior
sit, hoc ipsum non videat. Verba enim Dioscoridis
libro.1.cap.xciii. quibus Pissasphalton depingit, hæc
sunt: καλεῖται δέ τι; καὶ πισσάσφαλτος. γεννωμένη ἐν ἀπωλ-
λωνίᾳ τῇ πρὸς ἐπιδάμνῳ. ἥ τις ἐκ τῶν κεραυνίων ὀρῶν συγκα-
ταφέρεται τῇ τοῦ ποταμοῦ ῥύμῃ, καὶ ἐκβράσσεται κατὰ τὰς ἠιό-
νας, βωλοειδῶς συμπεπηγυῖα, ὄζουσα πίσσης μεμιγμένης ἀσ-
φάλτῳ. quod est: Vocatur & quoddam bituminis ge-
nus Pissasphaltus: nascitur ad Apolloniam circa Epi-
damnum. Id ex Cerauniis montibus fluminis impetu
D rapitur, & in littora eructatur glebarum modo coactum;
mistam bitumini picem redolens. Ex quibus verbis
quisque Serapionis Mumiam nihil aliud q̃ Dioscori-
dis Pissasphaltō esse intelligit. Meminit & Pissasphal
ti Galenus lib.xi.de simpl.med.facul. quod in Apol-
lonia Epiri, & per alia id genus loca multa, aquis spō
te nascentibus ceu spumam quandam innatantem re-
periri ait, & molle quidē esse dum innatat, postea ve-
ro resiccatum pice sicca durius effici. Neque alia est Mu
mia quam secundo Canone, cap.cccclxxviii. describit
Auicenna iis verbis: Mumia quid est? Ipsa est in virtu
te picis & asphalti cōmistorum, & naturis vtrorunq;.
Adeo vt satis mirari non queam, quo pacto acciderit
vt tam assidui Auicennæ lectores iandudum errorē
hunc non deprehenderint. Atqui tam stupida est me-
dicorum nostri seculi credulitas, vt ab eo quod semel
sibi persuaserunt, recedere non possint, ideoq; factum

vt vanissimum hoc de Mumia commentum per tot annos animaduertere non quiuerint. Velim autem iam tandem resiperent, atque ab errore inueterato ad veritatem ipsam respirarent, ne tandem vulgus officinas nostras, in quibus sanies cadauerum pro medicamento venditur, tanquam ipsissimas carnificinas, ac vulturum potius quàm hominum tabernas, abhorreat, fugiat, & miseris modis execretur: Quis enim, nisi ex anthropophagorum sit albo, remedium id non fastidiat? Abstineant itaque ab horrendo hoc & modis omnibus execrando medicamento hortor, quando indubitatum etiam sit, eas facultates quas illi hodie tribuunt, minime habere. Sed cum Arabibus, Razi præsertim, addicti medici, vix permittent vt vsitatam hactenus Mumiam ex officinis nostris, & planè è medio tollamus, nisi aliam, adeóq; veram pro illa demonstremus, age nostram ea de re quoque sententiam paucis aperiemus. Georgius Tanstetter Collimitius, variæ & reconditæ eruditionis vir, nuper ad nos portionem aliquam veræ Mumiæ misit, quam tribus ferè miliaribus ab Inspruck inueniri, & germanice Tirschenblut vocari scribit. Cur autem eam veram esse Mumiam credam, facit quòd omnes in se notas habeat quas illi Serapion, Auicenna, & Dioscorides tribuunt. Vt enim Mumia seu Pissasphaltos ex Cerauniis montibus fluminis impetu defertur, & in littora glebarum modo coacta eructatur, ita illa quam Collimitius transmisit à flumine quodam maxima copia defertur, ac glebæ cuiusdam atræ coactæ effigiem habet. Vt denique illa mistâ bitumini picem redolet, ita & hæc ipsa, præsertim igni admota, nam dum accenditur planè odorem hūc refert. Cæterum vt & quam facultatem vera Mumia obtineat medici perspectum habeant, sciant illā nullas alias, nisi picis & bituminis habere vires, nam,

A Officinæ pharmacopolarum, vulturum potius tabernæ.

Georgius Tāstetter.

B

Quæ hodie vera Mumia.

Facultates veræ Mumiæ.

C vt illorum nomina, ſic & facultates poſſidet. Teſtis eſt Dioſco. qui cap. xcii. primi libri ita ſcribit: ἡ δὲ πιττάσφαλτος δύναται ὅσα πίσσα καὶ ἄσφαλτος μιγέντα. hoc eſt: Piſſaſphaltos omnia, quæ pix & bitumen miſta ſimul, poteſt. Id quod confirmat etiam Auicenna, qui loco paulo ante citato, Mumiam picis & bituminis

Picis vis. vires naturamq; habere dicit. Pix vero, arida præſertim, Dioſcoride lib. i. ca. lxxxviii. teſte, calefactoriam vim habet, emollit, pus mouet, tubercula & furunculos diſcutit, vlcera replet. Vulnerariis præterea medicamẽtis cõmode miſcetur. Galenus lib. viii. ſimpliciũ, leproſos vngues eximere cũ cera miſtam, lichenesq; detergere, duros & crudos tumores omnes concoquere poſſe ait. Ad eaq; omnia humidam valentiorẽ eſſe: aridam vero picem, tametſi ad hæc quidem deterior ſit, glutinandis tamen vulneribus magis congrue

Bituminis facul tas. re. Bitumen autẽ, Dioſcoride lib. i. cap. ii. autore, in-

D flammationes arcere poteſt, glutinat quoque, emollit & diſcutit. Vuluarum procidentiis, ſtrangulationibusq; appoſitum, olfactum & ſuffitum prodeſt. Comitiales morbos ſuffitu, Gagatis lapidis inſtar, deprehendit. Menſes cum vino & caſtorio potum cit. Prodeſt diutini tuſſi, anhelantibus, & ſuſpirioſis, ſerpentium morſibus, coxendicum & laterũ doloribus. Datur deuorandum cœliacis. Cum aceto potum ſanguinem concretum diſſoluit. Dyſentericis cum ptiſana liquefactum infunditur. Deſtillationes ſuffitu ſanat. Dentium dolores oblitũ mitigat. Calfactum cum farina hordeacea, cera, & nitro illitum, podagris, articulorũ doloribus, lethargicisq; cõfert. Et vt ſummatim Galenus lib. xi. de ſimpl. med. facul. inquit: Bitumine vtimur & ad glutinationes vulnerum cruentorum, & ad alia omnia quæ exiccari debent cum modica calfactione. Plin. lib. xxiiii. cap. vii. breuibus Piſſaſphalton depingit ſic ſcribens: Eſt & Piſſaſphaltos, miſta bitu-

mini pice, naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam autem ipsi miscent præcipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si fœtus mãmas læserit. Has itaq; facultates iam dictas vera mumia, quæ pissasphaltos est, veterũ testimonio habere dicitur: alias autẽ quas illi Arabes tribuunt, suspectas tanquam adulterinas habeto: quidam enim illorum Mumiam non sine magno errore cũ succo Cyrenaico, qui ex Silphio, quod Romani Laserpitium vocant, colligitur, confundunt, vt videre licet apud Serapionem, vbi Aben Mesuah Galenum mumiam inter oculares medicinas referentem his verbis citat: Galenus memorauit eam in Almayemur quãdo locutus est de soda in libro quarto, & dixit quòd ex medicinis oculorum sunt quædã calidæ acutæ, sicut mumia, & asa, & serapinũ, & euphorbium, & vniuersaliter omnis medicina quæ calefacit fortiter, absque eo quod faciat in oculo asperitatem. Euidẽtissimum autem est Galenum hoc loco nullam Mumiæ mentionem fecisse, id quod eius verba abunde demonstrant, quæ sic habent: περὶ τῶν δριμέων. ἐναντιωτάτη δὲ τῇ τούτων ὕλη κατὰ γένος ἐστὶν ἡ τῶν δριμέων ὀπῶν, οἷον τοῦτε κυρηναίου, καὶ μηδικοῦ, καὶ σαγαπηνοῦ, καὶ εὐφορβίου, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἡ τῶν θερμαινόντων σφοδρῶς ἄνευ τοῦ τραχύνειν. quod est: Contrariissima autẽ genere existit prædictorum materiæ, ea quæ acrium est succorum, veluti Cyrenaici, Medici, Sagapeni, euphorbii, & vt summatim dicam, eorũ qui valenter sine exasperatione calefaciunt. Ex quibus verbis satis clarum est Mesuah κυρηναίου dictionẽ pperã pro Mumia vertisse. Proinde cũ Arabes suæ Mumiæ multas facultates q̃ Cyreniaco debentur assignauerint, prouidos esse cupio medicos, ne illas Mumiæ veræ inesse credãt. Hic iterum expẽdant studiosi quantum Arabum inscitia, illosq; mordicus tenentium morosa imitatio, pristinæ ac veræ medicinæ incõmodarit: vtinam illorum

A Arabes Mumiam cum Cyrenaico suco cõfundunt.

B

Arabũ inscitia pristinæ medicinæ multũ incõmodauit.

C nugas nunquam introſpexiſſent maiores noſtri, nam ita minus hodie errorum haberet medicina.

Medicamentum purgans detrahendis humoribus eſſe ſimile, cõtra Meſuen, illumq; ſequentes medicos. Cap. XLI.

Meſuë erronea de medicamẽto purgante ſententia

MVltis hactenus Meſue errandi occaſio fuit, eo quod libro primo Canonum vniuerſalium cap. i. intentionis primæ medicamentum purgans attrahendis humoribus minime ſimile eſſe ſcripſiſſet. Verba eius ſubiiciemus: Medicina inquit, laxatiua nõ eſt, ſic quia ſimile attractiuũ huius, vel eradicatiuum, ſed quia tale. Sed quantum à veritate deuiet, monſtrant ea quæ ſcribũt veteres, in primis Hippocrates, qui in libro de natura humana in hunc modum ſcribit: τὸ γὰρ φάρμακον ὁκόταν εἰσέλθῃ ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει ὃ ἂν αὐτέῳ κατὰ φύσιν μάλιστα ᾖ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει. hoc eſt: Pharmacũ cũ corpus intrauerit, primo id quod omnium maxime ſibi ſecundum naturam cognatum atque ſimile eſt, in corpore agit: exinde reliqua trahit & purgat. Probat autẽ idipſum elegãti cõparatione dicẽs: ὡς γὰρ τὰ σπειρόμενά τε καὶ φυόμενα, ὅταν εἰς τὴν γῆν εἰσέλθῃ, ἕλκει ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἑωυτῷ ἐὸν ἐν τῇ γῇ, ἔνι δὲ καὶ ὀξὺ καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ ἁλμυρὸν καὶ παντοῖον. πρῶτον μὲν οὖν καὶ πλεῖστον εἵλκυσεν εἰς ἑωυτὸ ὅτι ἂν ᾖ αὐτῷ κατὰ φύσιν μάλιστα, ἔπειτα δὲ ἕλκει καὶ τὰ ἄλλα. τοιοῦτον δή τι καὶ τὰ φάρμακα ποιεῖ ἐν τῷ σώματι. Id eſt: Q uẽadmodum enim ſemina & ſtirpes terrã ingreſſæ, ſibi quæque quod in terra idoneũ ac naturale eſt trahunt, vel acre, vel dulce, vel amarũ, vel ſalſum, vel quodcunque. Primum igitur & plurimum quod ipſis maxime ſecundũ naturam ſit trahunt, poſt alia quoq; trahunt. Tale quid & medicamẽta in corpore faciũt. Q uibus verbis aperte docet Hippocrates medicamenta haud aliter q̃ plantas ac ſemina ſimilem atque

D Medicamẽtũ purgãs attrahẽdis humoribus ſimile.

proprium humorem trahere, quẽadmodum multis A etiam Galenus in cõmenariis super Hippocratem de natura humana, sectione prima, libri secũdi de elemẽtis, vbi sententiam hanc Hippocratis enarrat, ostẽdit. Id quod etiam facit libro de naturalibus facultatibus primo, vbi theorema hoc, quãque animantis particulam familiare nutrimentum attrahere, ex professo tractat, pluribusq; contra Asclepiadem disputans argumentis probat, medicamentum omne humorem sibi conuenientem ac similem trahere. Idem agit per totũ fermè librum quem de medicamentorũ facultate inscripsit, Asclepiadarum Erasistratiorumq; argumenta graphice diluens. In libro quoque de Theriaca ad Pisonem obiter, valde tamen perspicue, idem hoc docere conatur. Nusquam vero clarius medicamentũ purgans attrahendis humoribus esse simile docet, quàm lib. de simpl. med. facul. tertio, cap. xxiii. vbi in hanc scribit sententiam: δέδεικται ἡμῖν ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν ὡς οἰκειότητι τῶν ἐν ταῖς οὐσίαις ποιοτήτων αἱ B ὁλκαὶ συντελοῦνται. καὶ διὰ τοῦτο ἔνια τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ὅταν ἀποτύχῃ καθαίροντα, τὰ μὲν πρὸς τῷ μηδὲν βλάπτειν τὸ σῶμα, καὶ τροφὴ γίνεται τοῦ ζώου. τὰ δὲ εἰς τὸ φθαρτικόν τε καὶ δηλητήριον ἐκτρέπεται. πάντως μὲν γὰρ ὁμοιότητα τινὰ ἔχει τὸ καθαῖρον φάρμακον ἑνί γε τῷ ἐν ἡμῖν χυμῶν, οὐκ ἐξ ἅπαντος δὲ ἐπιμέμικταί τις αὐτῷ δηλητήριος δύναμις. ὥστ' οὐδ' ἐξ ἅπαντος ἀδικήσει μὴ καθαῖρον, ἀλλὰ πεφθήσεταί τε καὶ γεννήσει τοιοῦτον χυμὸν, οἷόν περ ἦν ἑλκτικόν. qđ est: Ostensum est nobis in commentariis de naturalibus facultatibus, quòd qualitatum quæ in substantiis sunt proprietate attractiones perficiantur. Idcirco purgantium medicamentorum, vbi forte purgatione frustrantur, quædam extra quàm quod noxam corpori nullam afferunt, etiam alimentum homini præbent. Alia vero in corruptionem, ac venenum vertuntur. Prorsum enim medicamentũ purgãs vel cum

C vno ſaltem humorum, qui in corpore ſunt noſtro, ſi-
militudinem obtinet. Non autem perpetuo permiſta
eſt vis venenoſa: quàobrem nec perpetuo, licet non
purget, incommodabit, verum coctionem accipiet, ta
lemq; producet humorem, qualem trahere natũ erat.
Et rurſus capite ſequenti ſubiicit: ἕπεται δὲ τῷ δόγματι
τούτῳ, καὶ τὰ καθαίροντα φάρμακα τοῖς μὲν ἑλκομένοις χυμοῖς
ὑπάρχειν οἰκεῖα, δραστικώτερα δὲ πως εἶναι τὰ ἕλκοντα, καθ-
άπερ καὶ ἡ μαγνῆτις λίθος τοῦ σιδήρου. σιδηρίζει μὲν γὰρ καὶ
αὐτή, κἀν ταῖς τοῦ σιδήρου μετάλλοις εὑρίσκεται, καὶ δεινῶς
αὐτῷ προσέοικε τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἰσχυρότερα πως ἐστιν, ὡς ἕλ-
κειν μᾶλλον ἢ ἕλκεσθαι. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸν κνίκον οὐκ ἀπελπι-
στέον εἶναι φλεγματώδη, ὡς ἐν τῇ χρόᾳ δείκνυσιν, ἀλλ' ὑπὸ
θερμότητος ἰσχυρότερος φλέγματος, ὡς ἕλκειν μᾶλλον ἢ ἕλκε-
σθαι. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ κνίδειος κόκκος, ἀλλ'
ἐάν ποτε νικηθείη ὑπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν (συμβαίνει δὲ κνίκῳ
μὲν συνεχῶς τοῦτο, τῷ κόκκῳ δ' οὐ πάνυ τοι, διὰ τὴν ἰσχὺν)
ἀντὶ τοῦ καθαίρειν γίνεται τροφή καθάπερ ὁ ἐλλέβορος ὀρτύ-
D γων ἀεί. quod eſt: Ad quod dogma ſequitur purgantia
medicamenta detrahẽdis humoribus eſſe familiaria,
verum quæ attrahunt, quodammodo eſſe efficaciora
valẽtioraq;, ſicuti Magnes lapis ferro, quippe qui ad
ferri naturam accedat, inq; ferri metallis reperiatur,
eiq; magnopere ſpecie perſimilis ſit, verũ fortior eſt
quodammodo, vt attrahere ſit aptior, quàm attrahi.
Quin nec Cnicum quoque à pituitæ natura alienum
eſſe diffidendum eſt, vti colore ſuo præ ſe fert: ſed ta
men calore ipſo quàm pituita valentior eſt, vt trahe-
re quàm trahi magis par ſit. Ad eundem modum gra
num Cnidium, ſiquando forte à corpore noſtro vin-
catur (id quod aſſidue Cnico vſu venit, rarius autem
grano Cnidio, nimirum ob robur) vice purgationis
alimentum efficitur, velut veratrum ſemper Coturni-
cibus. Quibus verbis argumentum etiam quod ſub-
obſcure innuere videtur Meſue, diluitur, quod eiuſ-

modi est: Si similitudo in causa esset cur medicamentum humorem attraheret, tunc perinde humor traheret medicamentum, quemadmodum hoc ipsum humorem. Quamobrem uanque humor medicamentum non trahit, causam esse Galenus ait, quia medicamenta humoribus efficaciora sint, adeoq; trahunt, & non attrahuntur. Quid multis opus? firma stat veterum sententia, quod medicamenta purgantia attrahēdis humoribus similia sint: dissimilia enim si essent, tū eosdem potius repellerent, atque à seipsis quamlongissime fugarent, q̃ ad se traherent: cuius tamen contrarium quotidiana nos, rerum magistra, experientia docet. Sed hic iterum obluctatur Montuus, atq; pro sua in rebus Dialecticis acrimonia ita ratiocinatur: Si similitudo causa esset quare purgatorium medicamētum humorem traheret ferrum, vt inquit Auicenna quarto primi, certe ferrum attraheret, quando illi dominaretur, & aurum itidem aurum traheret, vbi sua quantitate illi præualeret. Cui obiectioni non est cur respondeamus, quandoquidem Galenus loco iam citato illam funditus explodat, sic scribens: ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ τὰς ὁλκὰς ταῖς τῶν οὐσιῶν ὁμοιότησιν ἐδείξαμεν γίγνεσθαι (δέδεικται γὰρ πολλάκις ὡς ἐν ταῖς καθάρσεσιν ὁλκὴ τῶν οἰκείων τοῖς καθαίρουσι φαρμάκοις ἐστὶν, οὐ πάντων ὁμοῦ τῶν χυμῶν ἀλλοίωσις) ἀναγκαῖον ὁμοιότητα τινὰ ταῖς οὐσίαις ὑπάρχειν ἀμφοτέραις· τῇ τε τοῦ καθαίροντος, καὶ τῇ τοῦ καθαιρομένου. ἐπεὶ τοίνυν τὸ καθαιρόμενόν ἐστι φλέγμα, πάντως δή που καὶ τὸ ἕλκον ἀνάγκη φλεγματῶδες ὑπάρχειν. φλεγματῶδες δ᾽ εἶπον χρῆναι ὑπάρχειν τὸ ἕλκον, οὐκ ἀτεχνῶς αὐτὸ φλέγμα. καὶ γὰρ ὁμοιότητα ταῖς οὐσίαις ὑπάρχειν ἔφαμεν, οὐ ταυτότητα, τοὐναντίον γὰρ ἄτοπον, οὔτε σίδηρος σίδηρον, οὔτε σὰρξ ἕλκει σάρκα. ἀλλ᾽ ἡ μὲν σιδηρῖτις λίθος τὸν σίδηρον, ἡ δὲ σὰρξ τὸ αἷμα. διαφέρει γὰρ οἶμαι τὸ ταυτὸ καὶ τὸ ὅμοιον. φλέγμα μὲν γὰρ φλέγματι ταυτὸν, καὶ κνῆκος κνήκῳ, φλέγματι δὲ ὅμοιον κνῆκος, οὐ μὴν ταυτόν γε. id est: Posteaquam attractio-

A

Quarē humor, quandoquidem similis medicamētū, nō trahat.

Mōtui argumenta cōfutātur.

B

Similitudinē nō idētitatē substātiis inesse oportere.

C nes substantiarũ fieri similitudine ostendimus (demõstratum enim subinde est, in purgationibus attractionem esse eorũ quæ purgantibus medicamentis similia, haud vero oĩum simul succorũ alteratione)similitudinem inesse quandã vtrisq; substãtiis, & eius videlicet quod purgat, & eius quod purgatur, necesse est. Porrò cum quod purgatur pituita est, quod trahit, pituitosum sit oportet. Pituitosum autẽ esse oportere qđ trahit diximus, nõ autẽ planè pituitã. Etenim similitudinem inesse substantiis diximus, nõ identitatem: contrariũ enim in vniuersum. Nam neq; ferrũ attrahit ferrũ, neq; cato carnẽ, sed lapis sideritis ferrum, carò sanguinẽ. Differunt enim, mea quidẽ sententia, idem & simile. Quippe pituitæ pituita eadem est, & cnicus cnico: similis autẽ pituitæ cnicus, nõ tamen idẽ. Proinde ad Mõtui rationẽ non sequitur, quòd ferrũ traheret ferrũ, quia ferrũ non tantũ simile, sed & idem ferro est. Quòd vero deinceps ait Montuus medicamẽtum purgans nõ attrahere humorẽ, quòd huic secundum manifestã qualitatem simile sit; planè ridiculum est: qs enim est qui nesciat idipsum de manifestis qualitatibus nõ esse intelligendum? qui enim ita fieret vt Cnici semen, quod tertii est ordinis calefacientiũ, pituitã quæ frigida existit, attraheret? Quare nõ opus erat cur Paulũ Aeginetã in testẽ ascisceret. Mentitur vero insigniter, quòd Mesuen Hippocrati & Galeno nõ dissentire ait, cum cõstet Mesnen simpliciter negare, nullo habito ad occultas aut manifestas qualitates respectu, medicamentũ purgans humoribus attrahendis esse simile. Atqui bonus senex instar sui magistri Auicennæ, à quo medicinam edoctus est, simul calidum & frigidum spirare oletiã enim similes humores medicamentis purgãtibus, iam autẽ dissimiles esse fatetur. Hinc post multa quibus præter necessitatem occultam proprietatem ostendere conatur, ita colli-

Medicamẽtũ purgans non per manifestas qualitates attrahit.

git: Omnis actio fit à contrario, vt declarat Aristoteles primo de generatione & corruptione: Humoris autem attractio à solutiua medicina actio est, igitur attractio illorũ à contrario, ac consequenter a dissimili fit. Quæ argumentandi ratio q̃ pulchre procedat, quisque mediocriter saltem eruditus intelligere potest. Nam hac ratione colligere licebit, nullam inter id quod nutritur & alimentum ipsum, esse similitudinẽ: quod omnium falsissimum est, quemadmodum ex libro tertio de tẽperamentis Galeni liquet: vbi in hunc modum scribit: τῶν ζώων ἕκαστον οἰκείως τρέφεται τροφαῖς, οἰκεῖα δ' ἐστὶν ἑκάστῳ τροφὴ πᾶν ὅτι ἂν ἐξομοιοῦσθαι τύχῃ δύναται τῷ τρεφομένῳ σώματι. χρὴ τοίνυν ὅλῃ τῇ οὐσίᾳ τοῦ τρέφοντος, ὅλῃ τῇ τοῦ τρεφομένου φύσει κοινωνίαν τέ τινα καὶ ὁμοιότητα κεχρῆσθαι. quod est: Omne animal conueniente sibi nutritur alimento, conueniens autem cuique alimentum est, quicqd assimilari corpori quod nutritur, potest. Oportet igitur toti nutrientis substantiæ, cum tota nutriti natura cõmunio aliqua, similitudoq́; fit. Proinde sic colligamus: Omnis actio fit à contrario: alimẽti autem in nutritione attractio est actio: igitur alimentorum attractio fit à contrario. quod omniũ falsissimum est, attractio enim alimentorũ non à contrario, sed simili fit: est enim, vt diximus, inter alimentũ & id quod alitur, alimẽtumq́; ad se trahit, similitudo quædam, veluti supra etiam ex Hippocratis cõparatione de seminibus & plantis monstrauimus. Quid itaque ad Aristotelis, quo Montuus vtitur, dictum respondeamus? hoc nimirũ, Montuũ hoc loci abusum esse tãti philosophi testimonio, neq;.n. ille vnquã dixisse offenditur, etiãsi totũ illũ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς librũ perlustres, oẽm actionẽ à cõtrario fieri. Et vt rẽ penitus habeãt studiosi, in cap. vii. eius libri Aristoteles duas veterũ recẽsent sentẽtias, quarum prima dicit, ὡς τὸ μὲν ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πᾶν ἀπαθές ἐστι. hoc est:

A Non oĩs actio fit a cõtrario.

B Attractio alimẽtorũ a simili.

Aristotelis dictũ vt intelligendum.

C quòd nullum ſimile à ſimili quicquam patitur. Altera Democriti exiſtens contrarium planè ſtatuit, nempe ὅμοιον εἶναι τοτε ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον. id eſt, tum agens tū patiens ſimilia eſſe, atque adeo vnà ſecta actionem à cōtrario, altera autem a ſimili fieri dixit. Vtraſq; autē improbat Ariſtoteles, tanquam veritati non ſatis conſonas, cum ea quæ agunt & patiuntur talia exiſtere oporteat, vt quodammodo ſimilia, & quodammodo diſſimilia & cōtraria ſint. Ita Cnicus agit in pituitam, hanc ſcilicet attrahens, quòd huic partim ſimilis, partim diſſimilis exiſtat. Similis quippe ſecundum ſubſtā tiam, quia pituitoſus eſt: diſſimilis autem ſecūdū qualitatem, eo quod pituita frigida, cnicus autem calidus ſit. Errat itaque Montuus quod ſimpliciter omnem actionem à contrario fieri putat, cum hanc ſentētiam Ariſtoteles vt à veritate alienam penitus impugnet.
D Proinde ipſe fallitur, Ariſtotelem non probe intelligens potius, q̃ Manardus aut ego, qui ita Galenū Dei benignitate callemus, vt Montuo in hoc probe tractando præceptores eſſe non detrectaremus. Reliqua quæ producit, οὐδὲν πρὸς Διόνυσον, ob id nihil neceſſe eſt, vt illa diluamus. Nos hic ſimplicium medicamentorum paradoxis colophonem imponemus, quòd alibi forte de iis multa dicturi ſimus, & quòd facile quiſque ad illorum exemplum reliqua etiam ſuo marte ſcrutari poſſit, atque compoſita aliquot, in quibus à vulgi ſententia diſſentimus, attingemus.

Theriacam, cuius vix hodie verum extat nomen, eos quos veteres pollicentur effectus noſtro ſeculo non præſtare, quod multa huius confectionem conſtituentia, nedum a pharmacopolis, ſed a medicis etiam ignorentur. Cap. XLII.

Thiriaca vñ dicta.

NEmo eſt qui neſciat hodie nobiliſſimam illam Andromachi antidotum, corrupto paſſim nomine Thiriacam, a Thiro nimirum ſerpente Arabibus nominato dici, cum Theriaca rectius diceretur,

retur, ita enim veteres nominandam esse voluerunt, Galeno in libro de Theriaca ad Pisonem teste: οὐχ ὅτι πρὸς τὰ ἀπ' αὐτῶν δήγματα ἁρμόζει καλῶς, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ θηρία λοιπὸν ἐν τῇ σκευασίᾳ μιγνυμένα ἔχει. id est, non solum quod ferarum morsibus probe cōueniat, sed etiam quod feræ ipsæ deinceps in confectura mi sceantur. Cuius certe miri à veteribus traduntur effectus, vt videre licet apud Galenū in libris de Theriaca ad Pisonem & Pamphilianum, ita vt vix morbus fuerit cui nō cōmode adaptari potuerit. Atq; hinc factū vt γαλήνη ēt Græcis dicta sit, nō sanè à Galeno me dico, vt Nicolaus nugatur, sed à trāqllitate quā ægrotis afferre solet. Testis Andromachus qui ita scribit: A

Miri apud veteres Theriacæ effectus.

Theriaca cur Galene dicta.

ἱλαρήν μιν ἐπικλείουσι γαλήνην,
εὔδιον, ἢ κυανῶν οὐκ ὄθεται λιμένων. id est:
Dicitur hæc Graiis hilare, simul Eudios, atq; Galene.

Quæ verba Galenus explicat deinceps, in eam sententiam scribens: γαλήνην οὖν αὐτὴν ἐν τοῖς προκειμένοις ἔπεσιν ὁ Ἀνδρόμαχος δὲ τοῦτο οἶμαι κέκληκεν, ἐπειδὴ ὥσπερ ἔκ τινος τοῦ κατὰ τὰ πάθη χειμῶνος, καθάπερ τινὰ γαλήνην τὴν ὑγείαν τοῖς σώμασιν ἐργάζεται. quod est: Galenen itaque ipsam in propositis versibus Andromachus arbitror ideo vocauit, quoniam ceu ex quadam affectuum tēpestate tranquillitatem quandam, ipsam nempe sanitatem corporibus conciliat. Amisisse autem nostra tēpestate pristinos effectus iam dictā antidotum nihil mirum, multa enim sunt ad compositionem eius necessaria medicamenta, quæ penitus ad nos non afferuntur, vel si afferūtur aut adulterina, aut planè nedū medicis, sed & seplasiariis ipsis incognita sunt. Nam vt à vipera initium sumamus, quis est Arabum ac iuniorum decretis hodie addictus, qui illam agnoscat? tam varia enim immo inconstantia de hac ipsa produnt, vt nemo sit qui certi quidpiam ex illis venari queat, quemadmodum videre licet apud Leonicenū B

Theriaca hodie pristinos effectus amisit

Viperam Arabes nō satis cognitā habuere.

C in libro de Dipsade & aliis serpentibus. Item in libro de Thiro seu Vipera. Est itaque Vipera serpentis genus quod Græcis ἔχιδνα, Arabibus Thirus, nominatur. Arabes autem nomen generis speciei tribuerunt: cum enim vipera θηρός, hoc est, feræ species sit, illi tamen pro Therio, corrupto & ex Græcorum lingua detorto vocabulo, Thirũ dixerunt. Quod vero Thirus Arabum ab Echidna Græcorum Latinorumq; vipera nihil differat: vnus Serapion docet: quæcunque enim is ca. ccccxlviii. sui de simpliciũ temperamẽtis libri de Thiri carne ex Galeni & Diosco. sentẽtia scribit, hæc omnia de Vipera dicta esse vtrorunque scripta conferens manifeste comperiet. Proinde vehemẽter errant qui Thirum aliud a Vipera animal esse credunt, cum in nomine tantum, nulla autem re ipsa sit diuersitas. Hinc Trochisci siue pastilli è Thiro à Trochiscis è vipera nihil differunt. Est autem viperarum in Italia magna copia, vulgoq; dicitur Marassus, nomenclatura nec barbara, nec citra rationem excogitata. Quippe à Marsorum populis nomine ducto, qui id genus serpentis olim maxime consectebantur, circũferebantq;. Testis eius rei nequis nullo autore confictum putet, Aulus Gellius lib. noct. atti. xvi. cap. xi. in hunc modum scribens: Gens in Italia Marsorum orta fetur à Circes filio Marso: propterea Marsis hominibus, quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiã permistæ corruptæq; sunt, vi quidam genitali datum, vt serpentium virulentorũ domitores sint, & incantationibus herbarumq; succis faciãt medelarum miracula. Gellio subscribit Plinius lib. vii. cap. ii. Marsos itidem à Circes filio ortos esse, & naturalẽ illis vim quandam contra serpentes inesse dicens. Et Virgil. lib. Aenei. vii. sic scribens:

Vipera quid.

Thirus a vipera nõ differt.

D

Viperarũ in Italia magna copia.

Quin & Marrubia venit de gente sacerdos,
Fronde super galeam, & felici comptus oliua,

Archippi regis iussu fortissimus Vmbro, A
Vipereo generi & grauiter spirantibus hydris,
Spargere qui somnos, cantuq; manuq; solebat,
Mulcebatq; iras, & morsus arte leuabat.

Syllius quoque Italicus libro octauo, eadem de Marsis cantat, ita dicens:

Hæ bellare acres norant, ac Marsica pubes,
Et bellare manu, & Chelydris cantare soporem,
Vipereumq; herbis hebetare & carmine dentem.

Idem denique testatur Galenus lib. xi. de simpl. med. facul. qui se Marsos Romæ viperas venantes interrogasse scribit, nunquid haberent signi quo genus dipsadum & viperarũ discernerent. Marsos autẽ interrogauit, tanquam eius rei peritos, ac quotidie manibus viperas tractantes. Inde discere possunt nostræ ætatis medici, quanto hactenus fuerint in errore versati, qui Thirum seu Viperam ex terris admodum calentibus aridisq;, ex Aegypto nimirum & Arabia petierunt, cum tamen in Italia hunc haberent serpentem, multo peregrinis & Memphiticis meliorẽ. Hinc nisi ad Theriacorum orbiculorum seu pastillorum cõfectionem veram illam & genuinã viperã adhibuerint, id quod hactenus factum esse vix crediderim, non est cur pristinos illos effectus sperare debeant. Sed fac veram adhibitam esse viperam, quot adhuc in Hedychroo magmate, quod sic à coloris iucunditate ac hilaritate dictum est, sunt medicamenta simplicia, quæ à nemine fermè hodie agnoscũtur: qualia sunt Aspalathus, Calamus aromaticus, Xylobalsamum, Phu, Cinamomum, Amomũ, Casia, Rhaponticum, Myrrha, & alia quædã, ita vt nec illorũ ratione genuini effectus sperari queant. Aspalathum enim fruticem quotusquisq; est qui agnoscat: Hunc certe Auicenna in descriptione Trochiscorum Alindaracõ, ita enim Hedichroon appellat, Darsisahan noiat, quemadmodum & Sera-

B (margin)

Hedychroum vñ dictum. (margin)

Aspalathus frutex hodie ignotus. (margin)

C pion capite.xxvi.de ſimplicium med.temperamentis facit, vt patebit conferenti caput hoc de Darſiſahan, cum capite Dioſcoridis de Aſpalatho. Nicolaus autem, apud quem ſumma atque præcipua noſtra tempeſtate in componendis medicaminibus, ſi Diis placet, fides eſt, trochiſcos Alindaracō, vocat trochiſcos diacoralli, magno nimirū errore pro Aſpalatho Corallos ponens, cum nemo ſit qui neſciat Aſpalathum longe à Corallis diuerſum eſſe. Variant & in pleriſq; aliis ab Hedychroi confectione prædicti Nicolai trochiſci, adeo vt veræ Theriacæ adaptari non mereantur. Sunt qui Darſiſaham ſeu Aſphalatum, ex quorū numero Serapionis interpres exiſtit, arborē granatis ſylueſtris eſſe putarint, ita vt nihil mirū ſit in tāta Arabū autorū, eorundemq́; interpretum diuerſitate, non fuiſſe qui quid eſſet Aſpalathus intelligerent. Aſpalathus vero, Dioſcoride lib.i.cap.xix.teſte, nihil aliud

D eſt q̄ frutex lignoſus, multis ſpinis horrens, qui naſcitur in Iſtro, Niſyro, Syria, & Rhodo. Cæterum Calamus aromaticus quē paſſim officinæ venalem habēt, non videtur eſſe is quem Dioſcorides ac alii veteres deſcribunt, nam ille radix potius q̄ calamus eſſe apparet, ita vt cum Manardo credam Acori radicem eſſe. Huc accedit, quòd notæ quas Dioſcorides illi tribuit noſtro non conueniant: eſt enim, vt libro.i.cap.xviii. ait, κιῤῥὸς, πυκνογόνατος, καὶ εἰς πολλοὺς σκινδαλμοὺς θρχυόμενος, γέμων ἀραχνίων τὴν σύριγγα, ὑπόλευκος, ἐν δὲ τῇ διαμασσήσει γλίσχρος, στυπτικὸς, ὑπόδριμυς. hoc eſt, rufus, geniculatus, & in multas aſſulas fractus, fiſtulis aranearum plenus, albicans, in mandendo glutinoſus, adſtringēs, & ſubacer: cum noſter in multis diſcrepet. Nec Xylobalſamum quod in officinis proſtat, verum eſt Xylobalſamū, quod Dioſcoride autore fuluum, odoratum, opobalſamum ſpirans exiſtit, cum noſtrū planè inodorum ſit. Phu deniq; quæ herba ſit hodie

Marginalia: Nicolai error. — Trochiſci Alindaracon. — Calamus aromaticus officinarum nō videt̄ eſſe genuinus. — Calami veri notę. — Xylobalſamum hodie verū i officinis nō proſtat

ignoratur, neque enim Valerianæ nostræ per omnia apud Dioscoridē Phu historia respondet. Phu nanq; caulis quemadmodum Dioscorides scribit, λεῖος καὶ τρυφερός, id est, læuis & tener mollis'ue existit. Flores etiam Narcissi floribus similes. Valerianæ contra caulis angulosus, ac duritiem nonnullam præ se ferens, neque flores Narcisso similes. Cinamomum verum ad nos non adferri, ante nos indicauit Manardus noster libro suarum epistolarum medicinalium sexto, idipsum ex Galeni de Antidotis libris probans. Et Dioscoridem expendenti facile animum subit suspicio ex tot generibus Cinamomi non optimū ad nos inuehi. Neque mirū hodie Germanis hoc modo imponi, cum constet Galeni temporibus idipsum quoq; factum esse, quemadmodum ipse in libro de Theriaca ad Pisonem indicat. Quid multis opus est? siquis nostrum Cinamomū cum eo quod bonitate alia omnia antecedit cōmiserit, facile quod asserimus verum esse comperiet. Est autem præstantissimum omnium Cinamomum, Galeno loco iam citato teste, τεφρῶδες τῇ χροιᾷ, πάνυ τῇ ὀδμῇ κάλλιστόν τε καὶ ἥδιστον, καὶ τῇ γεύσει δριμὺ, καὶ δηκτικὸν λίαν, καὶ διαμασσώμενον πηγανίζειν δοκεῖ. quod est: Cinerium colore, odore longe optimū, suauissimumq́; & gustu acre, & admodum mordax, mansumq; rutam præ se ferre videtur. Quæ quomodo nostro Cinamomo quadrare in vniuersum possint non video, nihil enim minus q̄ rutæ odorem cōmanducatum refert. Amomum quod in officinis venditur, non arbitror esse quod Diosco. describit lib. i. cap. xiiii. hoc enim λευκὸν, ἢ ὑπέρυθρον, βοτρυῶδες, βαρὺ, σφόδρα εὐῶδες, δίχα εὐρῶτος, καὶ δριμὺ, δάκνον τὴν γεῦσιν, ἁπλοῦν τὴν χρόαν, καὶ οὐ ποικίλον. id est, candidum, vel subrubrum, racemosum, graue, odoratum vehementer, sine carie, acre, gustu mordens, simplici colore & minime vario. Nostrū è regione nec odoris argumē-

A

Phu non videt esse valeriana.

Cinamomū verum ad nos nō affertur.

B

Cinamomū quod præstantissimum.

Amomum nostrū nō videt esse genuinū.

C to, nec alia ratione huic respõdent. Casiam vero qua nunc officinæ vtuntur non esse veram quam Dioscorides ac alii eius farinæ scriptores describũt, diximus paradoxo quinto. Monet vero Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem, vt in hac diiudicanda soliciti simus, quod inexpertis frequenter imponere soleat, esse enim pseudocasiam, mirum quàm germanæ simi lem, sed odore minus grato coarguitur. Rhaponticum veterum ab eo quod hodie in vsu habetur fuisse diuersum, paradoxo quarto ostẽdimus. Myrrha quã passim obtrudunt seplasiarii, non est vera & optima illa Myrrha, quæ vt Dioscorides refert libro.i.cap. lxxv. esse debet ψαθυρὰ, κούφη, ὁμόχροος πάντοθεν, καὶ ἡ ἐν τῷ θλασθῆναι, ἔνδοθεν, λευκὰς, ὀνυχοειδεῖς, ἔχουσα διαφύσεις λείας, μικρόβωλός τε καὶ πικρὰ, εὐώδης, δριμεῖα. hoc est, fragilis, leuis, vndique concolor, & quæ confracta internas quasi vngues candidas & leues diuisiones ostẽdat, minutis glebis, amara, odorata, & acris. Quibus notis vt nostra respondeat, videant qui adulterinam

D esse nondum persuasum habent. Hactenus simplicia medicamenta Hedychroi confectionem ingredientia, quorum hodie exactam cognitionem nõ esse demonstrauimus, obiter attigimus, iam alia quædã, quæ scilicet Theriaces compositionem constituunt, prosequamur, quorum itidem vt prædictorum nostra ætate certa notitia nondum habetur. Ea sunt Piper longum, Opobalsamum, Scordion, Nardus, Iunci odorati flos, Dictamnus, Petroselinum macedonicũ. Quinquefolii radix, Rubrica Lemnia, Thlaspis, & alia multa quæ breuitatis gratia omittere placuit. Quod ad piper enim attinet lõgum, vix credibile est verum ad nos asportari, quod in illo dolos fieri certum sit. Testis eius rei Galenus est, qui ad Pisonem ita scribit: εἰκὸς δέ σε καὶ τὴν ἐπὶ τὸ μακρὸν πέπερι γιγνομένην πανουργίαν μὴ ἀγνοεῖν. ἀναπλάσσοντες γάρ τινες αὐτὸ ἴσον τῷ ἀληθεῖ

Casia lignea est adulterina

Rhabarbarũ nostrũ a veterũ diuersum.

Myrrha Seplasiariorũ non genuina.

Piper longũ verum ad nos nõ asportat.

ἔχον τὸ μῆκος, καὶ ἐνθέντες αὐτῷ τοῦ πυρέθρου, ἢ τοῦ νάπυος ὀλίγον οὕτω τῷ δηκτικῷ τῆς γεύσεως πλανῶσι τὸν γευόμενον. quod est: In pipere oblongo dolos fieri te ignorare haud est verisimile. Siquidem nonnulli adulterantes ipsum æqualem cum germano longitudinem habẽs, pyrethri vel sinapi modico indito, ita gustus mordacitate gustantem fallunt. Quod si vtique Galeni tẽporibus sic adulterari piper longum contigit, quid mirũ si hodie in tanta mercatorum copia, ac insatiabili auri siti similiter accidat? Opobalsamum certe ad nos non affertur, vel si affertur, syncerum non est, multis enim modis Dioscoride teste adulteratur. Argumento est qđ is q ad nos asportatur, colore, odore, & substãtia longe à vero distat, qui πρόσφατος, τῇ ὀσμῇ εὔτονος, καὶ εἰλικρινὴς, καὶ μὴ παροξίζων, εὐδίαιτος, λεῖος, στύφων καὶ δάκνον μετρίως τὴν γλῶσσαν. Id est: Recens est, odore firmo & syncero, non ad acorem vergẽs, citissime penetrans, læuis, adstringens, & modice linguã mordens. Quid multa? si opobalsamum germanum Theriaces confectioni adhiberetur, certe totius antidoti pretium præuerteret. Duodecim enim drachmas, præter id quod in Hedychroi confectionem inditur, tota Andromachi cõpositio recipit. Scordion qui agnoscat neminem esse hodie credo: neque enim est allium syluestre, vt quidam non sine magno errore existimant. Habet autem is error inde originem. Σκόροδον Græcis Allium significat, hinc σκόρδιον allium syluestre esse putabant, idq; non modo in Theriacam, sed in plures quoque alias compositiones adhibebant. Inde factum vt non solum herbam ipsam Scordion dictam amiserint, sed & vocis ipsius significatum, huius loco Allium syluestre nominis similitudine decepti accipientes, cum tamen Allium syluestre, quod alio nomine ὀφιόσκορδον, hoc est, Anguinum allium vocatur, à Scordio herba planè diuersum sit. Et

A

Opobalsamũ ad nos nõ affert.

B

Scordion nemo hodie agnoscit.

Alliũ syluestre a Scordio differt.

C mirum certe est cum Scordion folio Trixagenis seu Chamædryos, non Allii descriptum legerint, cur in eum errorem imprudẽtes ciderint. Scordion nanq; hunc in modum Dioscorides lib.iii.cap.cxvii.describit: σκόρδιον φύεται ἐν ὀρεινοῖς τόποις καὶ ἑλώδεσι φύλλα ἔχον ἐοικότα χαμαίδρυϊ, μείζονα δὲ καὶ οὐχ οὕτως ἐντετμημένα τὴν περιφέρειαν, πoσῶς τῇ ὀσμῇ σκορδίζοντα, στυπτικὰ δὲ, καὶ ἔμπικρα κατὰ τὴν γεῦσιν. καυλία δὲ καὶ τετράγωνα, ἀφ' ὧν ἄνθος ὑπέρυθρον. hoc est: Scordion in montanis locis & palustribus nascitur, folia Chamædryos seu Trixaginis habẽs, maiora tamẽ, nec sic in ambitu diuisa, Alliũ aliquo modo redolentia, adstringentia, & gustu amara. Caules quadrangulos, in quibus flos subrubescẽs. Mira autem huius cõtra venena vis est, sordidaq; vulnera purgat, ita vt Galeno libro.i.de antidotis teste, γέγραπται ὑπό τινων ἀνδρῶν ἀξιολόγων πολέμῳ νεκρῶν ἀτάφων ἡμέραις πλείοσι γενομένων, ὅσα τῶν σωμάτων ἐπὶ σκορδίου κατὰ τύχην ἔκειτο, πολὺ τῶν ἄλλων ἀσηπτότερα διαμεῖναι, καὶ μάλιστα αὐτῶν ἐκεῖνα τὰ μόρια τοῦ σώματος ὅσα τῆς πόας ἔψαυε τοῦ σκορδίου. id est, à fide dignis autoribus proditum sit corpora eorũ, qui in prælio ciderant, diuq; insepulti iacebãt, quæcunque sors tulit vt supra Scordion decumberẽt diutius incorrupta putrediniq; minus obnoxia mansisse, secundũ eas præsertim partes quæ herbam ipsam attigerant. Nardi spica nos carere manifestissimum existit, nam quam passim hodie officinæ habẽt, ea inodora est, cum vera perquã odorata sit, & Cyperum redoleat. Proinde cum ea quæ ad nos vehitur sit odoris valde ingrati, fieri non potest, vt vera spica esse queat. Ita & Iunci odorati nos flore destitutos esse quis non videt, qui Squinãthum, sic enim barbari Schœnum nominant, in officinis venale propius contempletur? festucas potius q̃ flores dixerit, nulla penitus odoris suauitate præditas, ita vt nomen saltem odorati iunci satis indicet rem diuer-

Scordii descriptio.

D

Nardi spica caremus

Iunci odorati flore destituti sumus.

ſam eſſe q̄d officinæ Squināthū appellant. Dictamno porrò vera nos hactenus caruiſſe vel ide ſatis liquet, quòd ea herba quæ noſtra ætate hoc nomine inſignita fuit, & flores & ſemen producat, cum germana Dictamnus his planè careat. Teſtis eſt Dioſco. qui libro tertio, cap. xxxiii. de ea ita ſcribit: δίκταμνος πόα ἐστὶ κρητικὴ δριμεῖα, λεῖα, ὁμοία γλήχωνι, μείζω δὲ καὶ γναφαλοειδῆ τὰ φύλλα ἔχει, καὶ ἐριώδη τινὰ ἐπίφυσιν. οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸν φέρει. quod eſt: Dictamnus Cretenſis herba eſt, acris, læuis, Pulegio ſimilis, maioribus tamen foliis, tomentoſis, & lanugine quadam obductis. Neque florem, neque ſemen profert. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius lib. xxv. cap. viii. in hunc modum ſcribens: Dictamnum oſtēdere, vt indicauimus, vulneratæ, eo ſtatim decidentibus telis. Non eſt alibi q̄ in Creta, ramis prætenue, pulegio ſimile, feruens & acre guſtu: foliis tantum vtuntur. Flos nullus ei eſt, aut ſemen, aut caulis: radix tenuis & ſuperuacua. Denique Dictamnum in Creta tantum naſci præter Pliniū Vergilius quoq; duodecimo Aeneid. ita canens indicat:

A — Dictamno vera carui mus.

B — Dictānus in Creta tātū naſcit̄

Tum Venus indigno nati concuſſa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres hæſere ſagittæ.

Cum itaque ex veterum teſtimoniis vera dictamnus tam flore q̄ ſemine careat, noſtra hæc vulgaris pſeudodictamnus ſit, vtpote iſtis maxime abundás, oportet. Et cum in Creta tantum naſcatur, fieri non poteſt vt paſſim in Germania producatur. Veram tamen Dictamnum me vidiſſe apud pharmacopolam Georgiū Ellingerum puto, cuius equidem folia multa lanugine obducta erant. Præterea Petroſelini ſemen quod miſcendum Theriacæ iuſſit Andromachus, nō eſt id quod paſſim in hortis naſcitur, & nuſquam non vena

Dictamnus vera flore & ſemine caret

Petroſeliū verum nō habemus.

C le habetur, ſed quod in Macedonia præruptis locis prouenit, quod Dioſcoride teſte lib.iii.cap.lxxi. σπέρμα ἔχει ἐοικὸς ἄμμι, εὐωδέστερον δὲ καὶ δριμὺ, καὶ ἀρωματίζον. hoc eſt: Semen habet ammi ſimile, odoratius tamen, acre, & aroma olens. Quinquefolii radicem nemo eſt qui hodie certo ſeſe ſcire dicere poſſit: nã quæ paſſim apud nos in viis & ſtratis naſcitur foliis quinque, non eſt Pentaphyllon verum: etſi enim folia reſpondeant deſcriptioni veterum, cætera tamen omnia repugnant. Quare ſi Tormentilla hodie dicta nõ fuerit, quæ ſcit ſcire nõ poſſum. Lemnia rubrica, quã hodie terram ſigillatam vocant, quæ in officinis iam habetur, nec facie nec viribus germanæ æqualis exiſtit: illa enim alba quædam terra eſſe apparet, cũ hæc rubra ſit, quod ex colle in Lemno, Galeno teſte, qui totus colore fuluo eſt, accipiatur, vnde & Lemnia rubrica appellata eſt. Lemnia ſiquidẽ quòd ex Lemno

Lemnia rubrica nõ eſt germana.

Sigillum Lẽniũ.

D inſula comportetur, dici cœpit. Animaduertendum vero rubricam Lemniam alio nomine etiam dici terram Lemniam, aut ſigillum Lemnium, id quòd nono de ſimpl. medic. facul. libro Galenus iis verbis docet: τοιοῦτον γάρ τι καὶ κατὰ τὴν λημνίαν γίνεται γῆν, ἣν μίλτον ὀνομάζουσιν ἔνιοι λημνίαν, καί τινες ἄλλοι σφραγῖδα λημνίαν, διὰ τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτῇ σφραγῖδα τῆς ἀρτέμιδος ἱεράν. qđ eſt: Tale quiddam & in Lemnia terra fit, quam cognominant quidam rubricam Lemniam, & alii quidam ſigillum Lemnium, ob impreſſum videlicet illi ſigillũ Dianæ ſacrum. Adeo vt cõmẽtitium planè ſit quod ſcribit Dioſcorides lib.v.cap.lxvii. Lemniam terram caprino ſanguini permiſtam incolas cogi in paſtillos, & imagine capræ ſignare. Quem errorem etiam Galenus cum aliarum rerum ad medicinæ vſum neceſſariarum, tum huius præſertim terræ diligẽtiſſimus veſtigator, libro iam citato iis verbis explodit: Cæterũ cum & apud Dioſcoridem & alios quoſdam ſcriptũ

Dioſcoridis in terra Lẽnia erratum.

legiſſem, Lemniæ terræ hircinũ miſceri ſanguinem, A atque ex luto quod ea miſtione conficiebatur, ſacerdotem Lemnia ſigillatum conformare, tum conſignare, cupiebam profectò & ipſe miſtionis modum inſpicere atque ſymmetriam. Itaque queadmodum in Cyprum nauigaueram videndorum quæ in ea ſunt metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæſtinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inſpiciendorum cauſa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, vt quantum ſanguinis terræ admiſceretur conſpicerem. Nam cum iterum Romam pedeſtri peterem itinere per Thraciam & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem quæ ad Theſſalonicam curſum deſtinabat. Conueniebam autem cum nauclero, vt in curſu Lemno appelleret. Et ſanè ille præſtitit, ſed nõ ad eam ciuitatem ad quam oportebat. Antea enim neſciueram duas eſſe in inſula ciuitates, ſed credebam, vt Samus, Chius, C[illegible]s, Andrus. Tenus, & omnes adeo B quæ in Aegæo ſunt mari, vnam duntaxat ciuitatem habent toti inſulæ cognominem, ita & Lemnum nominis ſui vnã habere ciuitatem. Porrò vt ex naui deſcenderam, intellexi ciuitati nomen eſſe Myrinæ: nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templũ eſſe, aut ſacrum Neptuni collem, ſed in altera quæ vocatur Hepheſtias: nec ciuitatem eam Myrinæ eſſe propinquam. Cumq; me nauclerus expectare nõ poſſet, diſtuli, vt cum Roma in Aſiam redirem, tunc Hepheſtiada viſerem: id quod feci prout ſperaueram & propoſueram. Nam vbi ex Italia in Macedoniam traieciſſem, eamq; penè totam pedeſtri itinere pertranſiiſſem, perueniſſemq; Philippos, quæ ciuitas eſt finitima Thraciæ, inde ad mare deſcẽdi, quod ꝓximũ aberat centum viginti ſtadiis: primumq; Thaſon tranſmiſi, diſtantem plus minus ducentis ſtadiis, atq; illinc

C in Lemnum septingentis, ac rursum fermè septingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadiis adscripsi, vt siquem eadem quæ me caperet Hephestiada visendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota nanque insula Lemno orientē spectat Hephestias, occidentem vero Myrina. Et quod à poeta dictū de Vulcano est, qui Græce dicitur ἔπεσε, Decidit in Lemnum, propter collis naturā occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus tum colore ipso, tum etiā quia nihil in eo nascitur. In hunc itaque collem sacerdos quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici hordeíq; numero in terram coniecto, aliisq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit, atque vbi in vrbē conuexisset, quo dixi modo, illas fama hominū adeo celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum

D ergo mihi erat percontari, nunquid vnquā antea hircinum sanguinem huic misceri solitū memoriæ proditum accepissent. Quo audito omnes in risum soluti sunt, nec ii sanè quiuis ex vulgo, sed viri oppido quam eruditi cum in aliis, tum præcipue in vniuersa patriæ historia. Hactenus Galeni verba recensuimus, quæ ideo prolixius tractanda duxi, vt inde nostræ ætatis medici, Galeni in iis rebus quæ ad medicū necessaria erant vsum, exquisitam diligentiam agnoscerent, quo & ipsi in iis rebus vestigandis, pari opera ac studio vti velint, nec perpetuo, vt hactenus fecerunt, illas ipsas negligere, & Andabatarum more clausis oculis pugnare. Confectionem porrò terræ Lemniæ Galenus hoc modo fieri tradit: Terram hāc sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico atque hordeo piamenti gratia terræ redditis, in vrbem cōportat: quam deinde aqua

Confectio terræ Lēniæ. Morbus.

maceratam, atque in lutum redactã, vbi valenter con- A
turbauit, paulumq; inde quiescere siuit, aquam quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet & arenosum, relinquit vt inutile ac superuacaneum. Porrò lutum illud pingue vsque eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat, huiusq; acceptis exiguis particulis, sacrum Dianæ signũ imprimit, ac postea rursum in vmbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnium sigillum. Sic enim quidã illam cognominant ob impressum illi sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorẽ Lemniam rubricam appellitant. Non prætereundum est & hoc quod libro.i. de antidotis scribit Galenus: καλεῖν αὐτὴν ἄμεινον οὐ μίλτον, ἀλλὰ γῆν. ἔστι γάρ τις λημνία μίλτος ἐν τῇ μίλτῳ γεννωμένη πρὸς ἄλλας χρείας ἐπιτήδειος, B
οὐ μὴν εἰς ἃς ἡ καλουμένη λημνία σφραγίς: hoc est: Præstat ipsam vocare non rubricam, sed terrã: est enim Lemnia quædam rubrica in Milto nata, ad alios vsus, q̃ ad quos Lemnium sigillum, accommodata. Rubricam hanc Dioscorides μίλτον σινωπικὴν vocat, à Lemnia siquidem, quæ terra potius dicitur, hoc modo distinguens.

Terra potius quam rubrica Lemnia dicenda.

Thlaspin postremo nostro æuo penitus ignorari puto, quamuis Manardus noster libro suarũ epistolarum medicinalium sexto, apud Ioannem Augustum Lauriensem Episcopum à se visam herbã illam scribat, notis quas illi Dioscorides lib.ii.cap.cxlii. tribuit pulchre respondentem. Hæ autem, vt & alii obseruare hanc plantam possint, eiusmodi sunt: βοτάνιον ἔστι στενὸν τοῖς φύλλοις ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτακόσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχίδεσιν, ὑπολιπάροις. καυλὸν δὲ λεπτὸν ἀνίησι διασπιθαμιαῖον. ἀποφυάδας ὀλίγας ἔχοντα, καὶ περὶ ὅλον αὐτὸν καρπὸς ὑπόπλατυς ἐξ ἄκρου. ἐν τῷ σπερμάτιον ἐμφερὲς καρδάμῳ δισκοειδές. οἱονεὶ ἐντεθλασμένον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα

Thlaspi hodie penitus ignoratur.

C ἔσχηκεν. ἄνθος δὲ ὑπόλευκον. ἐν ὁδοῖς καὶ τοιχῶν καὶ ὠδὶ θριγκῶν φυόμενον. σπέρμα δριμύ. quod est: Herbula est angustis foliis, ad digiti longitudinem, super terram iacentibus, in summo scissis, subpinguibus. Caulem tenuẽ, duorum palmorum emittit, adnascentias paucas habentem, & circa ipsam totam fructus in summo modice latus, in quo semẽ exiguum Nasturtio simile, disci figura, veluti conquassatum, vnde & nomen inuenit. Florẽ subalbũ. Nascitur in viis, sepulchris sepibusq;. Semẽ acre. Eodem modo describit Thlaspin Plinius lib. xxvi. cap. xiii. cuius verba in priore editione citauimus, hic autẽ breuitatis ratione habita omittemus.

Auicennæ error. Porrò non tacendum Auicennã in descriptione Theriaces Andromachi, non sine pudendo errore pro Thlaspeos nomine, Siseleos posuisse. Hactenus monstrauimus multa esse medicaméta simplicia ad Theriaces germanæ cõpositionem necessaria, quorũ hodie D exacta cognitio planè perierit: nõ qđ oia ꝗ ignorẽtur recẽsuerimus, multa enim studio prætermisimus, paucis tãtũ ostẽsis, vt ex illis saltẽ intelligeremus Theriacã nostra tẽpestate pristinos effectus præstare nõ posse. Si etenim ἡ ἑνός τινος κακία πολλάκις διαφθείρει τὰ πάντα, hoc est, vnius cuiusdã medicamẽti vitiũ oia subinde corrumpit, vt in libro de Theriaca ad Pisonem ait Galenus, qui nobis spes esset tot hodie simplicia medicamenta seplasiariis ignorantibus, vt confectio illa rectè pararetur? Vtinam autem ad Barbarorũ, Arabumq; lupanaria non deflexissemus, sed à Græcis potius fontibus medicamina hausissemus, ita enim Theriaca optima hodie nõ careremus. Sed satis ea de re.

Syrupũ, vt vocant, de Eupatorio, eos quos Mesue pollicetur effectus præstare nõ posse, quod multa huius cõpositionẽ ingrediãtur medicamẽta, quæ Seplasiariis prorsus ignota sint. Cap. XLIII.

Confectio Sirupi de Eupatorio. COmpositio Syrupi de Eupatorio apud Mesuẽ hæc est: Radicum apii, Fœniculi, Enduiæ, sin-

gulorũ vncias.ii.Glycyrizæ,Schœni,Cuſcutæ,Abſin thii,Roſarum,ſingulorũ drachmas.vi. Capillorũ Veneris,Bedeguar,Florum Bugloſſæ,Aniſi,Eupatorii, ſingulorũ drachmas.v.Rauedſeni, Maſticis,ſingulorũ drach.iii.Spicæ,Aſari,Folii, ſingulorum drach.ii. Coque in aquæ libris.viii.donec tertia eius pars cõſumatur,& cũ libris.iiii.Sacchari,& ſucci apii &endiuiæ idonea quantitate,fiat Syrupus. Quis vero eſt tã caligãtibus oculis,qui nõ videat multa hic à Meſue recẽſeri,quorũ hodie nulla apud Pharmacopolas eſt exacta cognitio? Et vt aliqua ex iis attingamus,qs eſt qui Endiuiã,q̃ Intybi ſpecies eſt,hac tẽpeſtate agnoſcat? Alia enim eſt qua in Italia,alia qua in Germania vtũtur nunc Pharmacopolæ,& vix eſt hodie Pharmacopola,qui non propriã oſtẽdat. Et quod mirũ admodũ eſt,ſcio qui pro Endiuia herbã accipiant quæ hodie Cardus Mariæ noiatur, idq; execrando errore. Paſſim tamẽ iã pro Endiuia lactuca ſylueſtri vtũtur, id quod lactis liquor qui in ea eſt ſatis indicat. Schœno deniq;,hoc eſt,odorato iunco,ſeu,vt noſtri nominãt, Squinãtho,nos carere parodoxo præcedẽti mõſtrauimus. Sed quid de Bedeguar dicã herba,in qua Pharmacopolæ noſtri magis varii quàm hydra exiſtunt,neque quiſquã illorum quid Bedeguar ſit certo agnoſcit? Vnus eſſe Chamæleontẽ albũ, alter Chamæleontẽ nigrum, hic Cardopaciã vulgo dictã,ille aliã quandã ſpinam eſſe ait,neque eſt qui nõ peculiarem afferat. Prò cæcitatẽ noſtram,qui in tam manifeſtis cæcutimus. Quis enim eſt q nõ videat Bedeguar Arabum nihil aliud eſſe q̃ eam herbam,quam Græci ἄκαν θαν λευκὴν,Latini vero Spinam albã vocant? nemo ſanè niſi qui talpa cæcior ſit. Nam ita Bedeguar deſcriptio apud Serapionem cũ deſcriptione Spinæ albæ apud Dioſcoridem conuenit,vt eandẽ herbam eſſe euidentiſſimum ſit. Deſcriptio autem Bedeguar

A

Endiuia vera incognita.

B

Endiuia nõ ẽ Cardus Mariæ

Bedeguar qualis herba.

Spina alba.

Bedeguar deſcriptio

C apud Serapionem cap. xcix. hæc est: Bedeguar nominatur Achantis leuce, & est in Græco spina alba. Nascitur in montibus, & habet folia similia Chamæleōti albo, nisi quia sunt strictiora & albiora, & super ea est simile borræ, & sunt spinosa, & habet stipitem lōgum duobus brachiis, in crassitudine digiti pollicis, vel plus, color eius est vergens ad albedinē, & super summitates eius sunt capitella spinosa similia ericio marino, nisi quia sunt minora & oblonga, & flos eius est coloris purpurei, & semē eius est simile grano cartami, nisi quia est rotundius eo. Spinæ vero albæ libro. iii. cap. xix. apud Dioscoridem illa: ἄκανθα λευκὴ φύεται ἐν ὄρεσι καὶ ὑλώδεσι τόποις. φύλλα ἔχουσα χαμαιλεόντι λευκῷ ἐμφερῆ, στενώτερα δὲ καὶ λευκότερα, ὑπόδασέα, ἀκανθώδη. καυλὸν ὑπὲρ δύο πήχεις, δακτύλου τοῦ μεγάλου ἢ καὶ μείζονος πάχος, ὑπόλευκον, κενὸν ἔνδοθεν. ἐπ᾽ ἄκρου δὲ αὐτοῦ κεφαλὴ πρόσεστιν ἀκανθώδης, ἐχίνῳ θαλασσίῳ ἐμφερής,

Spinæ albæ notificatio.

D πλὴν ἐλάσσων καὶ ὑπομήκης. ἄνθη πορφυρᾶ, ἐν οἷς τὸ σπέρμα ὡς κνῖκος, στρογγυλώτερον δέ. quod est: Spina alba nascitur in montibus & syluosis locis, folia albo Chamæleonti similia, angustiora tamen & candidiora, aliquantum hispida, & aculeata. Caulem supra bina cubita altum, digiti magni aut pollicis crassitudine, subalbum, intus cauum. In cacumine eius caput adest spinosum, Echino marino simile, attamen minus & oblongum. Flores purpurei, in quibus semen ceu Cnicus, sed rotundius. Ex his itaque descriptionibus sole clarius fit Bedeguar à spina alba non differre: id quod si verum est, vt est sane, neq; Chamæleō albus, neq; niger esse potest, qđ diuersæ à spina alba herbæ sint, seorsimq; à Dioscoride diuersis capitibus descriptæ. Vt autem qualis herba sit hodie spina alba studiosi intelligant, ecce nostrum ea de re iudiciū apponemus. Mea siquidem sententia ea est herba quæ hodie Cardus Mariæ, germanice Vehdistel, appellatur, nā huius folia

Bedeguar est spina alba.

Spina alba est Cardus Mariæ.

albo

albo Chamæleonti similia, & candidis siue lacteis ma A
culis inspersa, vnde & nomen tam græcum quàm lati
num, adde etiam germanum, Vueisdistel enim quidã
nominant, pulchre quadrant. Aculeata etiã sunt, atq;
ob id si tanguntur immodice pungunt. Caulis præte-
rea ad bina cubita altus, cauusq; existit. Capitulũ spi-
n sum, flores purpurei, semen Cnico simile, rotũdius
tamen, & vt paucis dicam, nihil non respõdet. Sed fac
coniecturas has nostras in vniuersum esse falsas, nihi-
lominus tamẽ pro Bedeguar Cardus Mariæ in Syru
pi de Eupatorio cõfectionem accipi debet, quòd hu-
ius vires planè cum viribus spinæ albæ à Dioscoride
assignatis conueniant, vt patet vtrasque cõferenti. Cæ
terum pro Buglossa nisi quis Boraginem sumpserit,
vitiosa confectio erit. Qualiter in Eupatorio herba
passim omnes hallucinetur medici, in paradoxo septi
mo diximus: omnes enim herbã esse putant quæ vul
go Kunigundis herba dicitur, cum potius sit ea, quæ
Agrimonia vocatur. Si itaque præcipuum quod hu- B
ius Syrupi compositionem ingreditur, & vnde illi no
men inditum est, ignoratur, quid de eius facultatibus
sperare possent ægrotantes? Accedit quòd verã etiã
Spicam, quæ hic quoque requiritur, non satis cogni-
tã, vt diximus, habeamus. Foliũ præterea quod Græ-
cis pariter & Romanis Malobathrum appellatur, ho
die ignotum est, nec eo propter pretii immensitatem
vti licet. Est autem hoc Dioscoride lib. i. cap. xi. teste,
cum nigredine quadam candicans, non facile fragile,
odore sensum feriẽs, & odoris suauitate diutius per-
manens, & Nardum gustu referens. Eas certe notas
nostrum Folium non habet, adulterinum enim est,
neque mirum quòd germanũ ex India afferri debeat.
Scribit & Manardus se toto vitæ suæ tẽpore vix vni-
cum videre Folium potuisse. Proinde si tot medica-
mentorum syrupi de Eupatorio compositionem con

Pro Buglosso accipienda Borago.

Eupatoriũ est Agrimonia nostra.

Spica vera incognita.

Foliũ hodie ignotum.

C stituentium cognitio nos latet, qui eos quos Mesue pollicetur effectus præstare posset? Quare germanũ Eupatorium adhibeant, aliaq; in eorum locum quæ haberi non possunt, succidanea accipiant, vbi hoc genere syrupi posthac vti voluerint. Hic libro primo colophoně imponemus, quod superuacaneum esse putamus plurium medicamentorum compositorum confectiones, in quibus hodie multa desiderantur, indicare, quando quiuis ad priorum exemplum agnitis tantum simplicibus illa cognoscere, atq; adeo tandem has etiam emendare possit. Et hic certe vnicus est modus quo hodie Pharmacopolarum ignauiæ mederi licebit, vt scilicet nostratium herbarum viribus probe agnitis, peregrina & exotica medicamenta, ea maxime quæ nobis suspecta & non exacte cognita sunt, abiiciamus, & in illorum locum, alia quæ

Pharmacopolarum ignauiæ vt medendum.

D indies oculis cõspicere datum est, substituamus. Nam quot hodie neglectæ iacent herbæ, vno hoc nomine quod omnibus cognitæ sunt, & pedibus fere calcantur, quarum tamen mira vis medica existit? Has itaque ambabus manibus arripiamus, & exotica prorsus, vel si non licet omnia saltem nonnulla remoueamus. Sed ea de re alias forte multa.

LIBRI PRIMI FINIS.

 a

LEONARDI FVCHSII

PARADOXORVM MEDICI- NAE LIBER SECVNDVS.

PROOEMIVM.

Vm ad rectā medēdi rationē perdi- scendam non parum momenti sim- plicium medicamētorum cognitio afferat, quēadmodum Galenus in libro quem de medendi ratione in- scripsit multis in locis testatur, pri- mo siquidē libro paradoxa quædā, q̃ quantū in materia medica exacte cognoscēda Ara- bes olim, ac nūc nostri seculi medici aberrarint demō- strarūt, ꝓduximus, vt hac ratione solidæ medicinæ studiosis viā quandā præstrueremus, qua ad simpliciū medicamētorū verā cognitionem puenirēt, atq; adeo expeditius medendi methodū aggredi possent. Secū- dus autē hic quē auspicamur liber, paradoxa nōnulla habebit, quæ ad causas morborū, eorūdemq; curādi verā rōnē attinēt, in qbus à frequētissimis illis vulga- riū medicorū opinionibus recedimus, ita vt ex iis ip- sis iterū discere queāt veritatis studiosi quātū à prisca & germana medēdi rationē nostræ tēpestatis desciue- rint medici, vbi qsq; sibi peculiarem in medēdo magi- strū ac ducē imitādū ꝓponit, citra oēm methodū qc- qd ille præscripserit adhibēs. Nemo enim sanæ mētis nescit maxime hodie medicorū partē nō antea curan- dis ægrotis manus admouere, nisi vbi prius remedia ab iis quos practicos noiant, sine omni delectu & iudi- cio emēdicarint: satis.n. esse arbitrātur, vbi remediorū magnū aceruū miseris obtulerint ægris, magniq; vsus

Simpliciū medicamē torū cogni tio ad re- ctā meden di rationē vtilis.

B

Quæ in se cundo hoc libro tra- ctabūtur.

Nostri me dici a pri- sca ac ger- māna me- dēdi ra- tione defe cerunt.

C medicos se esse censent, quoties semper aliquid noui moliri videntur, nescientes alterum alteri impedimento esse, & hoc pacto nō raro in longius tempus protractum iri morbum. Longe itaque consultius esset, si methodo curare vellent, morborum in primis naturam eorumq́; causas inquirerent, è quibus tandem curationis indicationes, haud aliter q̃ Galenus in suis de medendi methodo libris docuit, eruendæ essent, quæ deinceps pulchre remediorum inueniendorum rationem, sine prædictorum autorū ope & subsidio, ostenderent. Cæcis sanè persimiles sunt eiusmodi doctorculi, quibus nisi dux quispiam qui iter commonstret contigerit, nusquam progredi possunt. Et accidit plerunque vt cæcis illis cæcus dux obtingat, atque adeo vtrique foueam incidant. Hos certe medicos ab aliorum præscripto ne latum quidem vnguē recedentes, Manardus noster apposite medicos ex cōmentario dixit, quòd scilicet non in pectore & mēte, sed in chartis & membranis sua remedia ac curandi rationē sepositam habeant: neque enim mederi morbo sciūt, nisi nomine prius habito, proprio eius capite à libris remedia requirāt. Nemo autem me hæc dicere putet quasi ad libros planè non esse recurrendum existimē, atque adeo in totum reiiciendos medendi rationem præscribētes autores velim, id quod superioribus annis Morophrastus quidam (ah Theophrastus dicere volui) docere ausus fuit: absit enim vt in eam dementiam deducar: sed vt monerem ne se tāquam cæci essent à nudis nominibus illuc duci patiantur veluti ad iudices, & vt ea quæ apud illos legunt ad examen rationis vocent, nec illorum placitis tāquam Delphicis oraculis passim obtemperent, sed illa potius ad suas indicationes prosequēdas exigant. Neque enim adeo nos scriptorum, Arabū potissimum, nominibus mancipare conuenit, vt posthabita ratione, solis eorū au-

Morborū causæ primū inquirendæ.

Medici nostri seculi cæcis similes.

Medici ex cōmētario D

Theophrastus Paracelsus.

toritatibus innitamur. Id autem quàm necessarium, quamq; vtile fuerit, probe paradoxa nostra quæ hoc libro tractamus monstrabunt: euidenter enim nostræ ætatis medicos, Arabum ac iuniorum decreta in medēdi ratione sectātes, toto cœlo errare docēt. Quare ea diligenter expendant, vt ad illorum exemplum reliqua quoque medicorum placita quæ hic nō attingimus examinare possint: neque enim omnia quæ in dubium vocari possunt, prosequi animus est, sed pauca saltem, atque ea sanè quæ quotidie ferè inter medendum accidunt. A

Non esse nisi duo tantū causarū insalubrium gēnera, externam scilicet & internā, vel vt hodie loquūtur, primitiuā & antecedentem, contra Auicennā, totumq; iuniorū medicorū cœtū, coniunctā enim in morbis Galenum ne somniasse quidem. Cap. I.

AVicenna Fen.ii. Cano. primi, Sūma.i. doct.ii. cap.i. tria esse causarum morbificarū genera his verbis innuit: Causæ indispositionū corporis sunt tres, primitiuæ, antecedentes, & coniūctæ. Exemplum coniunctæ causæ putredinem in febribus esse inquit. Auicennam in sua Isagoge sequitur Ioannitius monachus ita de causis scribens: Modi occasionum infirmitatem faciētium sunt tres. Nam aliæ sunt quæ vocantur primitiuæ, quæ exterius accidunt corpori, vt calor & frigus. Sunt & antecedentes, quæ admouentur intrinsecus in corpore, vt repletio & inanitio. Sunt & aliæ quæ vocantur coniunctæ, quæ cum adsunt, adest infirmitas, & abeuntibus his infirmitas abest, vt putredo in febribus. Ioannitiū deinceps imitati sunt omnes in vniuersum medici recentiores, easdem in suis libris cuiuis morbo assignantes. Errare autem illos vehementer studiosi videbunt, vbi definitionem quam illi causæ coniunctæ adscribunt, falsam & mendacem esse demonsttauerimus. Neque enim putredo, vt Ioannitius & Auicenna, qui se falso Galeni

B Auicennæ & illū sequentiū erronea de causarū generibus sententia.

Putredo nō est causa coniūcta febris.

C gloriatur esse interpretem, sentiunt, febris causa coniuncta existit, si enim esset, tunc putredine amota calor quoque febrilis amoueretur: quod non fit, nam si fieret tunc infrigidatio, vltima nimirum in curatione febris medici operatio, esset superuacanea, quam tamen Galenus vt necessariam valde post deuictam putredinem adhibendam esse passim admonet. Præsertim vero cap. lxxxix. artis paruæ vbi ita scribit: Eadẽ ratione in aliis tribus intemperaturis, vnum cõmune præceptum obseruabimus, vt vnãquãque prius quæ efficit causam rescindamus, deinde ita ad illã quæ ab eadem causa facta est, ægritudinẽ accedamus. Quibus vtique verbis generatim Galenus semper causam morbum facientem primum rescindẽdam esse docet, ab ea vero & ægritudinẽ à causa factam ita vt euidentissimum fit causam morbi immediatam, quam cõiunctam nostri appellant, auferri posse morbo adhuc remanente, quod tamen definitioni eius repugnat. Sic

Causa cõiuncta põt amoueri adhuc remanente morbo.

D post rescissam putredinem, quæ febris putridæ causa efficiens est, remanet calor febrilis accensus in corde, & per arterias ac venas in totum corpus diffusus, qui tandem quamprimum per refrigerantia extingui debet. Hunc sanè ordinem in curanda febre putrida Galenus etiam lib. xi. ther. meth. cap. iiii. obseruat, ita scribens: Fieri non potest vt febris sanetur nisi inhibita prius putredo sit. Quare summouenda putredo ipsa primum, mox febris sanari debebit. Et lib. viii. cap. i. sic dicens: Itaque si iam præsens febris est, sed causa quæ eam excitauit iam desiit, huc tantũ sanandæ eius cõsilium dirigetur, vt refrigeretur. Et rursus lib. xi. ca. x. Hoc vero tempore, inquit, etiã vires roborare, quo & putredinem superent, & succos concoquant, studebimus. Quod vero febris ipsius iam accensum est id refrigerabimus. In auxiliorum enim inueniendorum ordine, vltima est quæ ab hac sumitur indicatio: quã-

uis alia ratione fit prima, quippe cum à febri cœperit A
inueniẽdorum præsidiorũ nunc methodus. Quibus
vtique verbis Galenus manifeste docet, quòd in ordine præsidiorum vltima indicatio sit remouere febrẽ per refrigerantia, post amotam putredinem. Euidentissimum itaq; est, si febris putrida putredinem haberet causam cõiunctam, tunc ea amota (id enim definitio vrget) submoueretur & morbus, & minime necessariũ esset, iuxta Galeni cõsilium, ad iam factæ febris curationem venire. Proinde errant Auicenna ac Ioannitius illosq; imitantes medici, putredinẽ causam coniunctam febris statuentes, cum iuxta Galeni dogma, nec febris putrida, nec alii morbi causam coniunctam habeant, sed ipsimet læsarum actionũ causæ coniunctæ sint. Et cum illa causa quam coniunctã vocant sæpius amoueatur, morbo adhuc remanente, queadmodũ de putredine demonstrauimus, falsam esse definitionem quam illi afferunt oportet, dicentẽ causa coniuncta semota, amoueri & morbum. Quòd vero crediderint Galenũ in morbis statuisse causam cõiunctã nulla alia ratione factum est, nisi quòd librũ de definitionibus, & eũ qui Introductio seu medicus appellatur, Galeni esse existimauerũt, in qbus sanè causæ coniũctæ mẽtio fit. Sed eos libros esse spurios, nemo hodie nescit, idq; aľs nõ raro in nostris lucubrationibus testati sumus, qđ in iis multa sint, q̃ cũ Galeni placitis ex diametro pugnẽt. Et certe in Græco exẽplari vterque liber inter νόθα, & Galeno falsò adscripta, enumeratur. Nõ esse autẽ Galeni legitimũ librũ Introductoriũ euidentissimũ fiet, siquis definitionẽ qua illic causam coniunctã notificare studuit, intimius expẽderit. Sed verba autoris quisquis ille fuerit subiecimus: συνεκτικὸν, inquit, αἴτιον ἐστὶν οὗ παρόντος, πάρεστι καὶ τὸ νόσημα, καὶ ἐξαιρουμένου, λύεται. ὡς σκώληξ, καὶ βέλος. quod est: Causa coniuncta siue continens est, quæ cũ præsens

Morbi cã cõiũcta carent.

B

Liber de definitionibus & Introductorius spurii

C est, eius quoque morbus adest, cum vero tollitur, etiā morbus euanescit, vt spina & telum. Quæ quidē notificatio nulli grauioris autoritatis medico, tātū abest vt Galeno medicorū κορυφαίῳ ascribi queat, cōgruit, quod in propatulo falsum sit, quod hic in exemplo profertur. Quis enim nescit euulso telo infixum vulnus adhuc remanere? Vulnus autē esse morbū actionemq́; vitiare omnibus in confesso est, continuitatis enim solutio existit. Iisdē penè verbis autor libri definitionū cām describit cōiūctā dicēs: συνεκτικὸν, inquit, αἴτιον ὃ παρὸν μὲν παροῦσαν φυλάττει τὴν νόσον, ἀναιρούμενον δὲ συναναιρεῖ, ὡς ὁ ἐν κύστει λίθος. i. Causa coniuncta est quæ cum præsens est, præsentem quoque morbū custodit, cum vero tollitur, morbum quoque simul tollit, vt lapis in vesica. Quam itidem definitionē haud aliter quàm priorem piaculum sit in Galenum autorē referre, quod manifeste falsum sit lapidem in vesica in causarum numero collocari posse, cū morbus sit, actionē. n. lædit. Quicqd. n. primo actionem vitiat, morbus sit oportet. Et Hippocrates quidē inter morbos puerorū. iii. aph. xxvi. lapidē vesicæ recenset. Ita planè in apertissimis cæcutimus: neque mirum, quòd nullus nobis constitutus ac proprius loquendi de rebus medicis modus sit, qualem veteres obseruasse videmus. Hi nanque duo tantum causarum morbificarum genera esse statuunt, externam videlicet & internam, siue vt nunc loquuntur, primitiuam & antecedētem. Idipsum fecisse Galenum legimus libro. i. ther. meth. cap. viii. dum in eam sententiam scribit: τέταρτον δ᾽ αὖθι τοῖσδε γένος τιθέσθω, τὸ τῶν νοσωδῶν αἰτίων. καὶ τούτων τὰ μὲν ἐν αὐτῷ τοῦ ζώου τῷ σώματι συνιστάμενα, προηγούμενα καλείσθω. τὰ δ᾽ ἔξωθεν προσπίπτοντα προκαταρκτικά. hoc est: Quartum vero ab iis genus statuito, quod sit morbificarum causarum. Atque harum quæ quidē in ipso animalis corpore consistunt, antecedentes no

Euulso telo morbus remanet.

Lapis i vesica morbus, non aūt causa existit.

D

Duo tantū causarū genera.

minet: quæ vero extrinſecus accidunt, primitiuas. Et in lib. de morborum cauſis ita ſcribens: πάλιν οὖν ἐπανελθόντες ἐχώμεθα τῶν προκειμένων. ἦν δὲ ἅμα προκείμενον ἑκάστου τῶν ἁπλῶν νοσημάτων εἰπεῖν τὰς προηγουμένας αἰτίας, ἄχρι καὶ τῶν προκαταρκτικῶν. οὐδὲν γὰρ χεῖρον τοῖς οὕτω διεσταλμένοις τὰς προσηγορίας τοῦ σαφοῦς ἕνεκα ἀκολουθῆσαι. τὰς μὲν δὴ κατ' αὐτὸ τὸ ζῶον, εἴτ' οὖν διαθέσεις, εἴτε καὶ κινήσεις παρὰ φύσιν, αἰτίας ὀνομάζουσι προηγουμένας νοσημάτων. τὰ δ' ἔξωθεν προπίπτοντα, καὶ ἀλλοιοῦντα καὶ μεταβάλλοντα μεγάλως τὸ σῶμα, προκατάρχοντά τε καὶ προκαταρκτικὰ καλοῦσιν αἴτια: quod eſt: Redeamus igitur ad id quod propoſitum nobis erat, nempe vt ſingulorum ſimpliciũ morborum explicemus, tum accedentes, tum primitiuas cauſas: neque enim fuerit abſurdum, dilucidioris doctrinæ gratia, eas huiuſmodi nominibus diſtinguere. Eas ſiquidem quæ in animali ipſo conſiſtunt, ſiue affectus, ſiue motiones præter naturam, cauſas nominant morbos antecedētes. Quæ vero extrinſecus adueniunt; & vehementer alterant, immutantq; corpus, eas primitiuas appellãt. Ex quibus omnibus luce clarius fit Galenum inter morbificas cauſas, coniunctam non numeraſſe. Et quod ea penitus fuerit eius ſententia, en adamantino hoc ipſum argumento euincemus. In arte medicinali cap. lxxviii. ita ſcribit: τὴν ἤδη γεγενημένην τε καὶ οὖσαν νόσον ἰᾶσθαι χρή. τὴν δ' οὔπω μὲν οὖσαν, ἐσομένην δέ, ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαθέσεως κωλῦσαι γενέσθαι. τῆς γινομένης δὲ τὸ μὲν ἤδη γεγονὸς ἰᾶσθαι. τὸ γενησόμενον δέ, κωλῦσαι γενέσθαι. κωλυθήσεται τῆς διαθέσεως, ἐφ' ᾗ γίνεσθαι πέφυκεν, ἀναιρεθείσης. ὀνομάζεται δὲ ἡ τοιαύτη διάθεσις αἰτία προηγουμένη. γεγονυῖα δὲ νόσος ἤδη, θεραπευθήσεται τῆς διαθέσεως, ὑφ' ἧς πρώτης ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια βλάπτεται, λυθείσης. ἥνπερ δὴ καὶ φαμὲν αὐτὴν εἶναι τῆς νόσου οὐσίαν. id eſt: Morbum iam factum atque exiſtentem curare oportet: ſed qui nondum quidem adeſt, futurus autem, is ne ab eo qui in corpore eſt affectu fiat,

A

Cauſæ antecedētes.

B

Cauſæ primitiuæ.

C prohibendus. Eius vero qui adhuc fit, quod quidem iam factum eſt curare oportet: quod autem futurum, prohibere ne fiat. Prohibebitur autem ſublato eo affectu, à quo fieri natura aptus eſt. Nominatur vero talis affectus cauſa antecedēs. Morbus autem iā factus, curabitur, poſtquam affectus is, à quo primum quæ ſecundum naturam eſt actio læditur, ſolutus fuerit, quem quidem & ipſum morbi eſſentiā eſſe dicimus. In quibus verbis ita euidenter ſuam de cauſa antecedente & morbo ipſo ſententiam declarat, vt nihil clarius dici potuerit. Primum enim affectū illum à quo morbus fit, cauſam antecedētem appellat. Affectum autem qui actionem vitiat, morbum nominat: ita paſſim ſibi ſimilis eſt Galenus. Alibi enim, præſertim libro. i. & .ii. the. metho. & libro de ſymptomatū diffe. cauſam & morbum ipſum, non ſecus quàm hoc loco

D diſtinguit. ſic dicens: ἐπειδὴ τὸ νόσημα διάθεσίς τις ἦν παρὰ φύσιν τὴν ἐνέργειαν βλάπτουσα, τῆς νόσου δ᾽ αὐτῆς ἐνδέχεται τινὰ προηγεῖσθαι διάθεσιν ἑτέραν παρὰ φύσιν μὲν καὶ ταύτην, οὐ μὴν κατά γε τὸν ἑαυτῆς λόγον βλάπτουσαν τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ νοσήματος τὴν τοιαύτην διάθεσιν οὐ νόσημα καλέσομεν, ἀλλ᾽ αἰτίαν προηγουμένην. hoc eſt: Cum morbus affectus quidam ſit præter naturam, lædens actionem, fieriq; poſſit vt morbum ipſum alter præcedat affectus, qui & ipſe quidem ſit præter naturam, neque tamen ſuapte ratione, neq; per ſe, ſed interueniente morbo lædat actionem, hunc affectū nō morbum, ſed cauſam quæ morbū antecedit, vocabimus. Si itaque affectus is qui morbū facit cauſa antecedens dicitur, qui iam cauſæ coniunctæ locus ſit nō video, niſi is affectus ſit, qui actionem vitiat: at ita à morbo nihil differet, quod dictu abſurdiſſimum eſt, idē enim eiuſdem reſpectu & morbus & cauſa eſſe nō poteſt. Veriſſimum igitur eſt quod dicimus Galenū cauſam coniūctam in morbis ne ſomniaſſe quidem quod ſe-

Idē eiuſdē reſpectu & morbus & cauſa eſſe nō poteſt.

cundum huius sententiam affectus actionē impediēs A
morbus sit, & minime causa morbi. Proinde non immerito à nobis taxatur Auicenna, quemadmodum Montuus putat, qui hoc loci iterū ineptire, ac sua cōtra nos somnia producere non veretur: hic enim cum Galeni se interpretem faciat, debuit ab eo quē interpretatus est non tam leuiter, & præter omnē rationē dissentire, maxime cum Fen. ii. Cano. i. doct. i. cap. ii. morbum haud secus quàm ille descripserit, affectum esse actiones impedientem dicens. Cæterum iniuriā mihi à Montuo fieri, quòd librū Introductorii & definitionum me inter Galeni cōmētarios numerasse ait, nemo est, modo lucubrationes meas obiter saltem legerit, qui ignoret, ita vt apertum mendaciū multa cōfutatione non opus habeat. Verum cum Mōtuus ex causæ coniunctæ descriptione sequi non videat illam à morbo nihil differre, atque adeo esse affectū actionem lædentem, etsi hoc ipsum antea demonstrauerimus, en denuo quod videre nō potest, plenius ostendemus. Si causa cōiuncta est, quæ cū adest, simul adest & morbus, & quæ si abest, morbus quoq; abest, tunc nihil differt ab effectu, à quo primum ea quæ secundum naturam est actio læditur, nam vt ex Galeni verbis paulo ante ex arte medicinali citatis liquet, morbus iam factus aufertur, vbi affectus ille, qui certe nihil aliud est nisi ipsa morbi essentia, vel morbus ipse, tollitur. Adeoq; sequitur affectum illum qui morbum seu affectum illum à quo actio impeditur creat, non dici causam coniunctam, sed antecedentem, & is etiam remanente adhuc morbo tolli potest, vt supra de putredine monstratum est. Quare vel causam coniunctam Auicenna & sui sequaces abnegent, vel vitiatam actionem, quod Galenus improbat, morbum esse statuant oportet. Animaduertant hic oro studiosi, quàm parum sibi constet Montuus,

Causa cōiuncta a morbo nihil differt.

B

Montuus sibi nō cōstat.

C dum alibi negasse, alibi statuisse Galenũ causam coniunctam impudenter mentiens ostendere conatur, cũ tamen constet nullibi locorum causam cōiunctam in morbis statuisse Galenum. Et prò pudor, quæ demen tia est asserere humorem putrescentem febris causam esse mediatam, calorem autẽ in corde succensum con tinentem seu immediatam, cum vtrunque falsissimum sit? Putredo enim immediata causa febris est. Ex putredine enim, vt ait Galenus de morborũ causis, calefiunt tum corpora reliqua omnia, tum maxime semina, & stercora. Calor autem ille immodicus non causa immediata est, sed ipse morbus, qui scilicet actionem impedit. Pudet in tam puerilibus refellendis occupatum esse debere, præsertim cum sexagenarius illa deblateret senex. Porrò nullam esse in morbis causam coniunctam latenter innuit Montuus, cum morbum rem permanentem facit, id quod ita mon-

Putredo causa febris imediata.

D stramus: Rerum permanentium non sunt causæ coniunctæ, morbi sunt res permanetes, non habẽt igitur causas coniunctas. Non esse autem rerum permanentium causas coniuuctas inde satis liquet, quod nō possunt simul cum suis causis auferri. Morbos autẽ esse res permanentes, fatetur Montuus ipse, & docet etiã Galenus. Morbi enim affectus sunt. Affectus autem, vt ait Galenus lib. de symptom. differ. cōstãs & permanens est. Morbus autem qui adhuc fit, non dicitur morbus iuxta Galenũ, sed pathos, vt videre licet loco iam citato, & lib. ii. the. methodi. Falsum præterea est quod Montuus causam coniunctam Galenũ lib. i. de sympto. causis statuere ait, neque enim vllibi eius meminit. Septimo vero aphorismorũ cōm. xxx. causæ quidem coniunctæ mentionẽ facit, at non vt morbificæ, sed tantum vt spumosæ pituitæ. Sic & in libro de pulsibus causæ coniunctæ mentio fit, quòd pulsus habere causas cōiunctas indubitatum sit. Proinde pa-

Rerũ permanentiũ non sunt causæ coniunctæ.

rum quid dicatur hoc loco animaduertit Montuus, A nobis enim de morbificis, huic vero de quarumuis rerum causis sermo est. Stat itaque firma adhuc sententia Galeni, nullam planè in morbis esse causam coniunctam, quicquid Arabes ac barbarissimi illorũ sectatores nugẽtur. Fatemur autem iuxta definitionẽ morbum actionis læsæ causam coniunctã dici posse. Perinde enim vt morbo posito, actio quoque læsa ponitur, ita illo remoto, & hæc etiam remouetur. Atqui morbi ipsius planè nullam esse causam coniunctam constanter affirmamus.

Medicos iuniores repletionis species confundere, neque quod turpe admodum est, easdem rectè definire. Cap. II.

Nostræ ætatis medici duplicem faciunt repletionem, vnam quidem ad vasa, alterã vero ad virtutem nominantes. Quæ ad vasa fit, alio nomine repletionem in quantitate appellant: eam vero quæ ad virtutem, in qualitate repletionem vocãt. Quæ in quantitate fit Plectoriam, ita enim loquuntur, alio nomine dicunt, quemadmodum eam quæ in qualitate fit Cacochymiam. Plectoriam seu repletionem in quantitate describũt esse, vbi omnes simul humores sua quantitate excedunt, aut vnus tantũ. Cacochymiam autem vbi humores sua qualitate tantũ, puta caliditate vel frigiditate, humiditate aut siccitate exuperant. Hæc quidem iuniorum de replerione sententia est, quæ quàm erronea sit satis cõstabit, vbi primum quid repletionis nomine intelligendũ sit explanauerimus. Repletionem hoc loco magis generatim inaudire oportet, quàm vt cum plenitudine coincidere possit, quam Galenus πλῆθος καὶ πληθώραν nominat, vt sit potius idem cum eo quod πλησμονὴ Hippocrati, & Galeno πλεονεξία dicitur. Id quod ideo monẽdum esse duxi, ne scilicet qui temere me postea cacochymiam inter species repletionis enumerantem ignorã-

Nostro tẽpestatis medicorũ repletiõis diuisio erronea. B

Repletio. quid.

πλῆθος.

πλησμονή.

C tiæ arguere:ac planè obtrudere Galenum queat, hác neque plenitudinem, neque plethoram vocari posse in libro de plenitudine asserentem. Longe enim alia nobis ratione hoc loco de repletiõe sermo fit, quàm Galeno illic de plenitudine, quam duplicem tantũ facit, quemadmodũ in libro de curandi ratione per sanguinis missionem, & cõmen. xvii. secũdi aphor. tomi. Neque enim simpliciter de eo quod redundat in eo libro agit, sed tantũ de plenitudine, quæ est humorum in animantis corpore abundantia, vel vasa extendẽs, vel vires grauans. Adeóq; repletio generalius multo quàm plenitudo vocabulum est, quod hoc ad plethoran, & ad vires, multitudinem tantum, illa vero vltra iam dicta, ad cacochymiam quoq; genus sit. Quare repletionem hoc loco de omni eo quod in corpore redũdat dictum esse, genusq; ad plenitudinem existe-

D re, & minime cum illa in significato coincidere intelligamus, atque ex veterũ sententia eam ita diuidamus: Repletio duplex est, vna in quantitate, altera in qualitate. Repletio in qualitate, vbi sanguis, aut alius quispiam humor, vel calidus, vel frigidus, vel crassus, vel tenuis plus iusto est effectus. In quantitate vero cum vnus vel omnes simul plus iusto aucti sunt. Ita definit prædictas repletiones Galenus lib. xi. ther. meth. ca. xii. dum sic inquit: ἐλλείπει καὶ πλεονάζει τὰ μὲν κατὰ τὸ ποσὸν δηλονότι. τὰ μὲν κατὰ τὸ ποιόν. κατὰ μὲν τὸ ποσὸν, ὅταν αἷμα πλέον ἢ τοῦ δέοντος. ἢ πάλιν ἔλαττον γένηται. κατὰ δὲ τὸ ποιόν, ὅταν ἦ τοι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ παχύτερον ἢ λεπτότερον. Repletio vero in quantitate iterum dissecari potest in eam quæ cacochymia dicitur, & eam quæ plenitudo. Plenitudo rursus duplex, vna ad vasa, altera ad vires. Et hæc sanè optima est repletionis diuisio, nihil à Galeni ac aliorũ veterũ dogmate varians. Cacochymia autem, quæ Græcis nihil aliud sonat quàm succorum vitium, à Galeno libr. xiii. the. meth.

Repletio duplex.

Plenitudo duplex.

Cacochymia quid.

cap.iii.iis verbis describitur: ὅταν ἢ δὴ ξανθῆς χολῆς, ἢ μελαίνης, ἢ φλέγματος, ἢ τῶν ὀρρωδῶν ὑγρῶν μεστὸν γένηται τὸ σῶμα κακοχυμίαν οὐ πληθώραν καλοῦσι τὴν τοιαύτην διάθεσιν. quod est: Vbi vel flaua bili, vel nigra, vel pituita, vel serosis humoribus refertum est corpus, eum habitum cacochymian, & non pletoran nominãt. Plenitudinẽ vero ita definit ὅταν μὲν ὁμοτίμως ἀλλήλοις αὐξηθῶσιν οἱ χυμοί, πλῆθος τοῦτο καὶ πληθώραν ὀνομάζουσι. id est: Quãdo æquabiliter inter se succi adaucti sunt, id & plenitudinem, & plethoran, seu succorum redundantiã vocãt. Si itaque succi æquabiliter adaucti fuerint, vt lata vasorum spatia distendant, tum plenitudo seu multitudo ad vasa dicitur. Vbi autem illorum exuberãtia tanta est vt vires grauare possit, tunc multitudo seu plenitudo ad vires appellatur. Adeoq; altera plenitudo locum continentẽ respicit, altera vero vires. Eius quæ locum continentem respicit, tanta oportet copia sit, vt omnino ferri nequeat: eius autẽ quæ vires, tanta vt grauet. Proinde queadmodum qui onus gestat, non protinus vbi grauatur ac fatigatur iã cecidit, & victus ab eo est, ad eundem modum si virtus à plenitudine grauatur, fieri potest vt nõdum ægrotet. Haud aliter in libro de plenitudine iam dictas repletionis species describit Galenus, dum ita describit: μόνη εἴποτε πλεονάσειεν ἡ ὠχρὰ, καὶ ξανθὴ προσαγορευομένη χολὴ, καθάπερ ἐν ἰκτερικοῖς, οὐκ ἔτι πλῆθος, οὐδὲ πληθωρικὴ διάθεσις, ἀλλὰ κακοχυμία τὸ τοιοῦτον πάθημα ἐστιν. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μελαίνης χολῆς καὶ τοῦ φλέγματος. ὅταν δὲ, ὡς εἴρηται πρόσθεν, ἢ βάρος, ἢ ὄγκος ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν ᾖ, πληθωρικὴ μὲν ἡ τοιαύτη διάθεσις εἴρηται. hoc est: Si sola pallida bilis, quam & flauam nominant, aliquando superauerit, vt in regio morbo laborantibus, non adhuc plenitudo, neq; plethorica dispositio, sed cacochymia huiusmodi affectus. Hoc pacto in atra bile & pituita dicẽdum est. Vbi vero, vt antea dictum est, vel grauitas, vel tumor

A

Plenitudo seu multitudo quid

Ad vasa.

Ad vires.

B

C. supra naturam sit, plethorica quidem talis dispositio dicetur. Ex quibus omnibus constat multifariã in repletionũ nominibus aberrasse iuniores. Primũ enim repletionem cum plenitudine confuderunt, quod minime faciẽdum erat, cum hæc species, illa vero genus sit. Deinceps quod cacochymiam inter plenitudinis species collocarint, quam tamen plethoran, vt antea ostendimus, non esse liquet. Hallucinantur quoque quod plethoran esse definiunt, vbi vnus humor abũdat, cum ex iam dictis manifestum sit, plethoran seu plenitudinem fieri vbi æquabiliter succi adaucti sint, quod non ita intelligendum erit, quasi eo pacto adauctos esse oporteat, vt vnus aliũ proportionẽ nõ excedat, nam idipsum raro admodum accidere solet: sed quod increuisse omnes necesse sit, si plethoræ nomẽ mereri debeant. Proinde nihil obstat, si vnus ex illis proportione excesserit reliquos, modo omnes adaucti sint: & id sanè ὁμοτίμως dictio, quæ æquabiliter interpretatur, hoc loco significat. Testis huius rei Galenus est, qui in libro de plenitudine sic scribit: πλεονεξία δέ ἐστι τὸ πλῆθος τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα τοῦ ζώου χυμῶν. οὔτ' οὖν τῶν κατὰ μέρος ὄγκων, οὔτε κακοχυμίας ἀκούειν χρὴ ποθεῖν ἐν τῷ λόγῳ τῷδε τὰς ἰδέας, ἀλλ' ὅταν ἤτοι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀναλογίαν αὐξηθῶσιν ἅπαντες, ἤ τινα βραχεῖαν ὑπεροχὴν ἐξ αὐτῶν εἷς λάβοι. τὸ μὲν οὖν αἷμα πάμπολλην ὑπεροχὴν δύναται λαβεῖν, ἐν ταῖς πληθωρικαῖς διαθέσεσι, τῶν δὲ ἄλλων χυμῶν οὐδείς. id est: Plenitudo est humorum in animantis vniuerso corpore abundantia. Neque igitur particularium tumorum, neque vitiosi succi species in hoc sermone audire desiderandum est, sed cum vniuersi iuxta pristinam proportionẽ increuerint, vel exiguũ quendam excessum vnus inter eos acceperit. Itaq; sanguis in plethoricis statibus vehementer potest præcellere, aliorum humorum nullus. Cæterum cum ferè semper contingat in plethoricis dispositionibus, vt vnus

Iuniores i repletionũ noĩbus multifariã errauerũt.

ὁμοτίμως

D

vt vnus

A vt vnus aliquis humor cæteros excedat, docet eodē lib. Galen. plenitudinis ſpecies ita diſtinguere: τὰς δὲ ἰδέας, inqt, τοῦ πλήθους ὅταν γε ὁμαλῶς ἐκτεταμένον εἰς ὅλον τὸ σῶμα ᾖ, κατὰ τάδε διαιρεῖσθαι. ἐξέρυθρον μὲν γὰρ τὸ τοῦ αἵματος πλῆθος ἐστὶν, ὕπωχρον δὲ τὸ τῆς ξανθῆς χολῆς. ὧδε δὲ τὸ λευκότερον ἐκτρέπεται τοῦ κατὰ φύσιν ὅταν τὸ φλέγμα κρατῇ. καθάπερ ὧδε τὸ μελάντερον, ἢν ἡ μέλαινα χολή. καθ᾽ ἕκαστον δὲ τῶν εἰρημένων συνηυξῆσθαι χρὴ τὸ αἷμα. quod eſt: Ipſas plenitudinis ſpecies, cū totum corpus æqualiter humoribus diſtentū fuerit, hoc modo diſtinguere oportet. Rubicunda ſiquidem ſanguinis plenitudo eſt, ſubpallida vero flauæ bilis. Albeſcit ſupra naturalem habitum cum pituita excedit: quemadmodum nigreſcit, vbi atra bilis ſuperat. In ſingulis autem cōmemoratis ſanguinem ſimul coauctū eſſe oportet. Proinde ſi ſanguinem ſemper ſimul coauctum eſſe in plenitudine oportet, fieri non poteſt vt vnus tantum humor plethoran ſeu plenitudinem, ſicut iuniores exiſti- B mauerūt, facere poſſit, cum ſanguini omnes humores alii cōmiſti ſint. Quapropter vbi vnus tantum abundat humor, tum cacochymia dicitur, quemadmodum Galenus poſt verba iam citata docet, & paulo ſupra eius ſententia adſcripta eſt. Sed hoc loco poſſet quiſpiam in hunc modum iam dictis obſtare. Fateor quidem neque ſolam pituitam, neque vtranque bilem ſolas, plenitudinem dici poſſe: ſolus autē ſanguis vehemēter adauctus, ita vt venæ amplius diſtendi nō poſſint, plethora dicenda eſt. Cui ita reſponſum volo. Licet tantum ſanguinis incrementum, vt teſtatur Gal. in lib. de plenitudine, vt venæ diſtendi amplius nō poſſint, exacte loquendo, plethora dicenda non ſit, ſed πολυαιμία, πληθώρα γὰρ πλεονεξία χυμῶν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι συνισταμένη. id eſt: Plethora enim humorū in toto corpore redundātia eſt, vt idem ait: atque adeo ſi humorum eſt abundantia, non vnius erit: contingit tamen

Plenitudinis ſpecies vt diſtinguendæ.

πολυαιμία. qd.

C

interdum, vt in sanguine solo plethoræ generatio statuatur, idq; dum fit, sanguinis copiam per excellentiam dictam esse putandum erit, non segregando, vt diximus, reliquos humores, qui simul cum illo in venis continentur, cumq; eo pariter abūdant. Nunquam enim syncerus in venis sanguis continetur. Proinde idem est dicere humores, & sanguinem abundare. Testis est Galen. qui libro iam sæpius noīato ita inquit: ἀδύνατον οὕτως ἀκριβὲς αἷμα ποτὲ περιέχεσθαι κατὰ τὰς φλέβας, ὡς μηδὲν αὐτῷ μήτε χολῆς ἐμφέρεσθαι, μήτε φλέγματος, μήτε ὀρρώδους ἰχῶρος. ὅθεν ἐγὼ κἂν τοῖς ἔμπροσθεν ἠξίουν ὡσαύτως ἀκούειν, εἴτε τοὺς χυμοὺς πλεονάζειν, εἴθ᾽ αἷμα φήσαιμι. τοῦ γὰρ ἀμίκτου καὶ καθαροῦ τῶν ἄλλων ὑγρῶν αἵματος οὐδέποτε ἐν ταῖς φλεψὶ περιεχομένου. quod est: Fieri non potest tam exacte sanguinem vnquam in venis contineri, vt nihil vel bilis, vel pituitæ, vel serosæ saniei inferatur. Vnde & ego in superioribus idem intelligi volo, siue humores, siue sanguinem abundare dixerim: quippe immistus, & ab aliis humoribus syncerus sanguis nunquam in venis detinetur. Ex iam dictis & Montui deliramentis occurri potest, dum in plethora humorum omnium non ex æquo semper abūdantiam esse contendit, quòd in ea sanguis vehementer præcellere possit, Galeno teste, aliorum humorum nullus. Nam nihil obstat quin plethora dici possit, etiamsi vnus humor reliquis antecellat, vt antea abunde demōstrauimus: satis enim est vt omnes ex æquo, hoc est simul, & non vnus tantum auctus sit. Cur autem sanguis in omnibus plethoricis statibus præcellat, nulla alia ratio est, nisi quòd is semper reliquis humoribus, vt recte in problematis Aphrodiseus asserit, largior sit. Hinc cum omnes increſunt humores, quid mirum si sanguis, vtpote copia sua cæteros vincens, in plethora vehementer præcellat? Proportio enim eius ad reliquos humores nunquam non maior

Nunquā syncerus sanguis in venis cōtinetur.

D

Montui obiectiones diluūtur.

Sāguis reliquis humoribus largior.

existit. Quid multis opus est? in plethora non ita ex æquo se habent humores, vt omnium æqualis sit copia, semper enim sanguis largior, dein pituita, tertio bilis flaua, & postremo atra, sed quòd secundum iam dictam proportionem omnes simul augeri & increscere contingat. Vnus enim tantum si redundauerit, tum non plethora, sed cacochymia vocatur. Ita nemo non videt nihil planè illorum quæ diximus intellexisse Montuum, minimeq; falsum esse, vt ille impudenter cõtendit, in plethora ex æquo seu simul omnium humorum abundantiam esse. Porrò errant iuniores medici quòd in cacochymia humores tantum sua qualitate molestare putant, cum satis constet eosdem etiam sua quantitate nocere, vt de flaua bile in morbo regio affectis liquet. Alia vtique est repletio in qualitate ab ea quæ cacochymia dicitur, veluti ex supra dictis satis manifestum est. Nec minus errant, dum cacochymiam repletionem ad virtutem nominant, quando antea ostensum sit cacochymiam non posse simpliciter dici plenitudinem, multo minus ad virtutem, ita vt planè ab illa differat. Hactenus itaque ex Galeni ac veterum sentẽtia repletionum nomina, quæ à nullo hactenus ita explicata esse constat, enarrauimus, idq; nõ ab re, quòd iis ipsis exactè cognitis, cuique etiã sua curatio facile adhiberi queat. Redundantia enim in qualitate, alteratione tantum, manente adhuc substãtia, curatur. Cacochymia vero purgatione quæ cuique superanti succo sit accõmoda. Plenitudo seu plethora tum sanguinis missione, tũ frequenti balneo, & aliis quibusdam quæ à Galeno lib. xiii. the. meth. cap. iii. enumerantur, sanatur. Vnde iterũ abunde dilucidum fit cacochymiam à repletione in qualitate, & ab ea quæ ad virtutem dicitur differre, diuersas nanque curationes habent. Vnius autẽ & eiusdem morbi diuersa curatio esse nõ põt. Sed ea de re satis.

A B

Repletionũ curationes.

C Quandocunque vtrisque auxiliis, & venæ scilicet sectione, & purgatione opus erit, tum venam potius incidendã ante purgationem, q̃ purgandum ante venæ sectionem esse, contra omnium ferme hodie medicinam exercentium sententiam. Cap. III.

NEmo ferè nostra tempestate medicorum est, qui non tam in iis quos à morbis præseruare, q̃ in illis quos à iam correptis curare studet, venam ante purgationem incidendam esse confidenter consulat. Et eousque animos vulgi etiam hoc irrepsit dogma, vt nullus hodie sit qui nõ idipsum sequi tutò posse sibi persuaserit: tantum inueterata, etiamsi pessima sit, consuetudo potest. Quantum autẽ ea in re aberrent, probe nouit quisquis veterũ scripta paulo intimius scrutatus est: neq; enim illos venam post purgationem incidisse, sed planè contra, purgationẽ post venæ sectionem adhibuisse, modo vtrisq; opus fuerat, legimus. Ita Hippo. lib. iiii. de rat. vict. in mor. acu. aph. xviii. vbi morborum qui primum sanguinis

Secanda vena ante purgationem.

D egent missione, deinde ab ea purgari expostulant, catalogum recenset, fecisse constat. Nam illic sic scribit, οὐ δύναιται λύεσθαι ἤν τις πρότερον ἐπιχειρέῃ φαρμακεύειν, ἀλλὰ φλεβοτομίη τῶν τοιῶνδε ἡγεμονικόν ἐστιν. ἔπειτα δὲ ὡδὶ κλυσμῶν ἢν μὴ μέγα καὶ ἰσχυρὸν τὸ νόσημα ᾖ. εἰ δὲ μή, καὶ ὕστερον φαρμακείης δεῖ, δέεται δὲ καὶ ἀσφαλείης καὶ μετριότητος μετὰ φλεβοτομίην φαρμακίης. id est: Solui non possunt siquis primum purganti medicamento vti aggressus fuerit, nã venæ sectio in his præferenda venit. Deinde ad clysterem procedendũ, si magnus & vehemens fuerit morbus. Si vero non, & postea medicamento opus sit, sanè id post sanguinis missionem secure, & mediocriter adhibendum. Mox autem rationẽ subiũgit: dicens: ὁκόσοι δὲ τὰ φλεγμαίνοντα ἐν ἀρχῇ τῶν νούσων ἐνθέως ἐπιχειροῦσι λύειν φαρμακείῃ, τοῦ μὲν ξυντεταμένου καὶ φλεγμαίνοντος οὐδὲν ἀφαιρέουσιν, οὐ γὰρ διαδιδοῖ ὠμὸν, ἐὸν τὸ πάθος. τὰ δ' ἀντέχοντα τῷ νοσήματι καὶ ὑγιεινὰ συντήκουσιν.

ἀσθενοῦς δὲ τοῦ σώματος γιγνομένου, τὸ νόσημα ἐπικρατέει. ὁκό- A
ταν δὲ τὸ νόσημα ἐπικρατήσει τοῦ σώματος, τὸ τοιόνδε ἀνίη-
τως ἔχει. hoc est: Quicunque ea quæ inflāmantur sta-
tim inter morborum initia medicamento soluere co-
nantur, ii ab distenta inflāmataq; parte nihil auferūt;
non enim affectus, vtpote crudus, remittitur dissipa-
tur'ue, ac ea quæ morbo aduersa & sana sunt collique-
scunt, ductoq; ad imbecillitatem corpore, morbus su-
perior euadit, qui vbi corpus vicerit, remedium non
habet. Præterea nunquam non Galenus, vbi & venæ
sectione & purganti medicamento opus fuit, ad san-
guinis missionem ante medicamentum peruenit, id
quod luce clarius videbit qui quartū eiusdem de tuen-
da valetudine librum diligēter perlustrabit. Hic enim
lassitudinis species curare docens, non semel, sed ite-
rum atq; iterum à sanguinis detractione auspicatur;
dein quoque aluum medicamento deiicit. Sed nequis
à nobis excogitatum putet, ecce verba Galeni subii- B
ciemus: ἂν μὲν ὀλίγον ὑπάρχῃ τὸ χρηστὸν αἷμα, πλεῖστος δ' ἄλ-
λος τις χυμὸς, ἀφίστασθαι τῆς φλεβοτομίας. ἂν δ' αὐτὸ μὲν
ὀλίγον ᾖ, δαψιλὲς δ' ὑπάρχει τὸ αἷμα, θαῤῥοῦντως χρῆσθαι
ταῖς φλεβοτομίαις. εἶθ' οὕτως ὡς εἴρηται πρόσθεν ὑπάγειν γα-
στέρα, πρός τε τὸ πλῆθος ἀφορῶντα, καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ πλεο-
νάζοντος χυμοῦ. quod est: Siquidem bonus sanguis exi-
guus sit, reliquus vero succus plurimus, vtique in his
à detractione sanguinis abstinendum est. Sin is quidē
exiguus fuerit, sanguis vero copiosus, audacter inci-
denda vena est. Dein aluum, vt dictum est, deiicere
oportet, ratione habita de abundantis succi copia, pa-
riter & specie. Et paulopost: μάλιστα μὲν οὖν ὡς εἴρηται
ἐχρῆν τοῦ αἵματος ἀφελόντα, καθαίρειν τοὐντεῦθεν ἐκεῖνον τὸν
χυμὸν ὃς ἂν ἐπικρατεῖν φαίνεται. μὴ προσιεμένου δὲ τὴν τοῦ
αἵματος ἀφαίρεσιν, αὐξῆσαι τὴν κάθαρσιν. id est: Maxime
ergo vt dictū est detrahere primo de sanguine opor-
tet, dein succum illum educere qui superare videtur.

C Non ſuſtinente autem homine ſanguinem ſibi detrahi, augere deiectionem. Idem quoque faciendum docet in ſuis commentariis quos in ſextum Hippocratis Epidemion librum edidit, in his enim com.v. de venæ ſectione & purgatione loquens ita ſcribit: εἰ δ᾽ ἀμφοῖν αὐτὸς ἄνθρωπος δέοιτο τῶν βοηθημάτων, εὔδηλόν ἐστιν ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας ἀρκτέον ἐστί. hoc eſt: Si homo vtriſque auxiliis opus habuerit, tum manifeſtũ eſt quòd à venæ ſectione auſpicandũ ſit. Quid oro iis verbis apertius? quid denique receptum iam dogma magis impugnat, atq; explodit? Verum vt & ratione noſtram ſententiam firmemus, videãt quid ea de re autor eius libri, qui de renum affectuum dignotione & medicatione inſcribitur, ſtatuat. Is enim etſi Galenus nõ fuerit, apparet tamen fuiſſe vir apprime doctus, veterumq; Hippocratis præſertim, diligens imitator. Scribit vero in hunc modum: εἰ δὲ οἱ τέσσαρες χυμοὶ πλεονάζουσι, πρότερον φλέβα τέμνειν πρὸ τῆς καθάρσεως, ἢ καθαίρειν

D πρὸ τῆς φλεβοτομίας. quod eſt: Si quatuor humores iuxta abundauerint, potius vena incidenda ante purgationem eſt, quàm purgandum ante venæ ſectionem. Et ſubiungit mox rationem dicens: ἐπειδὴ εἰ προκενώσομεν διὰ φλεβοτομίας τὸ σῶμα τὸ καθάρσιον διδόμενον εὑρίσκει τὰς φλέβας, καὶ τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰς κενὰς χώρας μὴ πεπληρωμένας, καὶ διέρχεται ἀκωλύτως ὅλον τὸ σῶμα, καὶ ἕλκει τοὺς χυμοὺς, καὶ ῥᾴστη γίνεται ἡ κένωσις αὐτῶν διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἀγγείων καὶ τὴν χύσιν καὶ λεπτότητα τῶν χυμῶν. εἰ δὲ πεπλήρωται ἀπὸ τοῦ αἵματος τὰ ἀγγεῖα, καὶ δῶσεις καθάρσιον, οὐ δύναται διελθεῖν διὰ τὴν πλήρωσιν, ἀλλ᾽ ἵσταται, καὶ οὐδὲν ποιεῖ, ἢ κακῶς ποιεῖ ὃ ποιεῖ. q̃d eſt: Quandoquidem cum ſanguinis miſſione corpus primo vacuatum eſt, medicamentum purgans exhibitum, venas & arterias, inaneſq; corporis regiones inuenit minime oppletas, quo fit vt abſque vllo impedimento in totum corpus dimanet, ſuccoſq; attrahat: facillima

quoque fit eorundem per vasorum latitudinem seu spatia,fusionem, & tenuitatem succorum,euacuatio. Nam si vasa sanguine repleta sint, & purgatorium dederis medicamentum, non poterit propter plenitudinem in corpus differri, sed substat, & nihil efficit, aut id quod efficit, male efficit. Hac siquidem ratione nihil efficacius esse potest, nam ita aduersariorum sententiam expugnat,vt nullus planè sit qui contra mutire audeat, aut queat,etiam si velit. Et mirum certe admodum est, cur non Auicennæ ea in re consilium secuti fuerint,quem tamen in aliis tanquam ducem optimum sequuntur, qui Fen.primo,Cano.tertio,tract.primo,capite vigesimonono, de canonibus vniuersalibus idem etiam docuit, quod veteres iam docuisse monstrauimus. Inter reliqua enim sic inquit: Etsi alii etiam dominentur humores, tamen ab ea incipimus, quoniam phlebotomia est communis humorum euacutio. Cogitet itaque nostri seculi medici,quanto hactenus in errore versati sint, dum passim omnibus, maxime iis quos ab imminenti morbo præseruare studuerunt; purgationem ante venæ sectionem adhibendam esse docuerunt, & resipiscant tandem, iuxta que veterum præscriptum ac veram medendi rationem, sanguinis missione primum vti discant.

In internorum viscerum inflammationibus tutius rectiusq; e directo,quam in opposito latere,contra Arabum ac recentiorum fere omnium sententiam,venam secandam esse,idq; non modo euacuandi,sed & reuellendi gratia faciendum. Cap. IIII.

AVicenna loco præcedenti,capite citato,communissimi eius erroris,quem omnes ferè hodie medicinam exercentes sequuntur, autor fuisse videtur, dum venæ sectionem in contraria doloris parte fieri debere suadet. Hunc & alii Arabes veluti ducem imitati sunt, illos'que supe

C rioris ætatis medici ex æquo omnes, licet nonnihil diuersi inter se fuerint, id quod horũ scripta abunde testantur. Quantum autem à vera medendi ratione aberrarint, conspicuum fiet vbi veterũ ea de re sententiam producemus, rationibusq; Arabum tandem opinionem explodemus. Breuiores autem erimus, quod fusius, immo ita abũde vt nihil desiderari possit, in apologia nostra contra Hieremiam Thriuerum Bracholium illam confutauerimus. Peruersam itaq; hanc Arabum, recentiorumq; sententiam, in internorum viscerum inflammationibus venam ex opposito latere secandam esse, in primis explodunt ea quæ de curatione pleuritidis & peripneumoniæ scribit Hippocra. lib. iiii. de rat. vict. in morb. acu. aphor. lxvii. dicens: ἢν μὲν ὀδύνη ἄνω πεῤάνῃ πρὸς κληῖδα, ἢ περὶ μαζὸν καὶ βραχίονα, τέμνειν χρὴ τὴν ἐν τῷ βραχίονι φλέβα τὴν εἴσω, ἐφ᾽ ὁκότερον ἂν ᾖ τῶν μερῶν κατὰ τόδε. id est: Si dolor sur-

D sum penetrauerit ad clauiculam, mamillam, vel brachium, internam brachii venam secare oportet, ab ea videlicet parte quæ dolor fuerit affecta. Et in lib. i. de morbis, vbi itidem de iam dictis affectibus agit, in cũ modũ scribẽs: ξυμφέρει τὴν φλέβα ἀποσχάσαι τὴν ἐν τῇ χειρὶ, τὴν σπληνῖτιν καλεομένην, ἢ τὴν ἡπατῖτιν, καθ᾽ ὁποτέρην ἂν εἴη τὸ νόσημα, καὶ οὕτως ἡ ὀδύνη μαλακωτέρη γίνεται τοῦ πλευροῦ τε καὶ τῶν ἄλλων. id est: Lienarem vocatam venam, vel iocinoralem in manu secare cõfert, qua morbus fuerit, sicq; dolor lateris & aliorũ lenitur. Quod autem his locis in pleuritide & peripneumonia faciẽdũ suadet, hoc in sexto epidemiõn, aphor. vii. in omnibus doloribus simpliciter esse tentandum docet, nimirum ex proximis loco dolenti venis sanguinẽ detrahendum fore. Verba eius hæc sunt: ὀδυνέων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν, αἵματος δὲ κοιλίην σχίζειν. hoc est: Dolorum proximum ventrem purga, sanguinis vero ventrem seca. Quare autem non ex distantiori-

bus venis, vt quidam temere docent, ſanguinem mittendum docuerit, nulla alia ratio eſt, niſi ea quam Galenus in lib. de artis conſtitutione affert, ita dicẽs: ἡ γὰρ τῶν ἐγγυτάτων τε καὶ κοινῶν τῷ πεπονθότι μορίῳ φλεβῶν κένωσις ἀρίστη τε καὶ ῥάστη. quod eſt: Quoniam ex proximioribus & communibus affectæ partis venis, euacuatio optima & facillima. Atqui nequis hic dicere queat, verum eſſe euacuationis ratione ex proximioribus venis ſanguinem detrahendum eſſe, reuulſionis autem gratia ex diſtantioribus, aut ſaltem parti affectæ oppoſita: age demonſtremus & eam venæ ſectionem, quæ reuellẽdi etiam cauſa fit, è directo loci affecti faciendam eſſe. Galenus ſiquidem lib. ii. ad Glauconem cap. vii. euidentiſſime vtrunq; euacuationis genus per cõmunes fieri debere venas præcipit, dum ſic ſcribit: τῶν μὲν ἔτι ἐπιῤῥεόντων ἡ ἀντίσπασις, οὕτω γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει, τῶν δ᾽ ἤδη κατειληφότων τὸ μόριον ῥευμάτων ἡ παροχέτευσις ἴαμα. ἄμφω δὲ τὰ εἴδη τῆς κενώσεως διὰ τῶν κοινῶν ποιεῖσθαι κελεύει φλεβῶν. οἷον τὰς ὡδὶ μητρῶν ἀντισπάσεις. εἰ τὴν ἐν ἀγκῶνι τέμνοις φλέβα, ἢ παρὰ τοὺς τιτθοὺς σικύας προβάλλοις, ἢ εἰ τὰς χεῖρας θερμαίνοις τε καὶ ἀνατρίψαις καὶ διαδήσαις. παροχετεύσεις δὲ τὰς ἐν ἰγνύαις ἢ σφυροῖς διαιρῶν, καὶ σικύας μηροῖς προσβάλλων καὶ θερμαίνων, καὶ ἀνατρίβων καὶ διαδήσων τὰ σκέλη. καὶ εἰ μὲν δεξιὰ μήτρα πεπόνθοι, ἐκ δεξιᾶς χειρὸς καὶ σκέλους ἀπάγων τὸ αἷμα. τῆς δ᾽ ἀριστερᾶς πεπονθυίας ἐκ ἐν ἐκείνῃ κατ᾽ εὐθὺ κώλων. τὸ γὰρ κατ᾽ ἴξιν ὑπ᾽ αὐτοῦ Ἱπποκράτους λεγόμενον αὐτὸ τοῦτ᾽ ἐστι τὸ κατ᾽ ἰσότητα. τέμνειν δὲ τὰς ἔνδον φλέβας, αὗται γὰρ ἐγγύτεραι τε τῶν πεπονθότων μορίων, καὶ μᾶλλον κατ᾽ εὐθύ. id eſt: Fluentiũ humorum reuulſio, ſic enim Hippo. nominat, eorũ autẽ qui iam membrum obſederunt, deriuatio medela eſt. Vtrunque vero euacuationis genus, per cõmunes venas fieri præcipit. Veluti in vtero in contrariũ trahes, ſi eam quæ in cubito eſt venam ſecueris, aut mamillis cucurbitas appoſueris, vel manus cõcalfeceris, fricue-

A

B

C ris, & ligaueris. Deriuabis si eas quæ in poplitibus aut talis venas diuiseris, & cucurbitas coxis applicueris, & crura calefeceris, fricueris & ligaueris. Et si quidem dextra vteri pars affecta fuerit, ex dextra manu, aut crure sanguinem detrahes. Si vero sinistra, à membris quæ illi è directo sunt. Quod enim ab ipso Hippocrate κατ' ἴξιν dicitur, hoc ipsum est secundum rectitudinem. Interiores autē venas incidere oportet, hæ enim viciniores magisq; è directo sunt affectis membris. Ex quibus Gal. verbis luce clarius fit tam in deriuando q̃ in reuellendo eas quæ è directo sunt venas secandas esse. Et in lib. de curatione per venæ sectionem in pleuritide reuulsionē è directo factam ei quæ ex opposito fit multis nominibus anteponit, dum ita scribit: καὶ μέν γε κἀπὶ τῶν πλευριτικῶν ἡ κατ' εὐθὺ τοῦ πάσχοντος πλευροῦ φλεβοτομία, τὴν ὠφέλειαν ἐνεργεστάτην ἐπεδείξατο πολλάκις. ἡ δὲ ἐκ τῆς ἀντικειμένης χειρὸς, ἢ πάντως ἀμυ-

D δρὰν, ἢ μετὰ χρόνον. ὀδύνας τε πολλάκις ὀφθαλμῶν ἰσχυροτάτας ἐντὸς ὥρας μιᾶς ἔπαυσεν ἡ κατ' εὐθὺ φλεβοτομία τῆς ὠμιαίας καλουμένης φλεβὸς τεμνομένης. quod est: Quin & in pleuriticis quæ è directo laborantis lateris sanguinis missio, efficacissimam sæpe vtilitatē attulit. Ex opposita autem manu, aut omnino obscuram, aut post temporis interuallum. Ad hæc oculorum persæpe grauissimos è directo venæ, quam humeralem nominant, sectio intra horæ vnius spatium compescuit. Quæ vtique Galeni verba ita nostri seculi medicorum prosternunt sententiam, vt nihil sit quod obiicere queāt. Experientia nanque, qua Galenus omnes reliquos vicit medicos, quod in vrbe hominum multitudine refertissima, artem ipsam exercuerit, docet, eam quæ è directo fit venæ sectionē multo maiorē, q̃ eam quæ ex opposita fit manu, vtilitatem adferre. Hinc libro iam citato ita post verba iam dicta inquit: οὕτω ἐνεργῶ δὲ καὶ ταχέων ἐνίοτε τὴν ὠφέλειαν ἡ κατ' εὐθὺ τῶν πασχόντων

Maior ex vena quę è directo est sectione q̃ opposita vtilitas.

μορίων φλεβοτομίαι φέρουσιν, ὥστε καὶ τοὺς πάσχοντας αὐτοὺς, A
καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῶν ἐκπλήττεσθαι πολλάκις. quod est: Sic efficax interdum celereq; remedium, quæ è directo affectis partibus venæ secantur afferunt, vt & qui patiuntur, & familiares ipsorum sæpenumero obstupescant. Idem quoque Galenus libro decimotertio, the. capite octauo, vbi phlegmones in iocinore curationem ex professo tractat, è directo sanguinem mittendum docet. Sed præstat verba eius subscribere, quæ talia sunt: ἀντισπαστέον οὖν ἅμα καὶ κενωτέον τὸ φερόμενον ἐπὶ τὸ ἧπαρ αἷμα τῇ φλεβοτομίᾳ κατὰ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα, τὴν ἔνδον φλέβα τέμνοντες, ἐπεὶ κατ' εὐθὺ καὶ δι' εὐρείας ὁδοῦ τῇ κοίλῃ καλουμένῃ κοινωνεῖ. quod est: Igitur tum reuellendus pariter atque euacuandus qui ad iecur fluit sanguis est, interna in dextro cubito incisa vena, propterea quod & è regione, & ampla via cum vena quæ caua dicitur societatem habet. Et paulo post, vbi venæ sectionis pro partium ratione electionem tradit, ita inquit: ἄμεινον οὖν ἐπὶ τὴν ῥῖνα παροχετεύειν ἀρχομένων τῶν κατὰ τὸ στόμα μορίων φλεγμαίνειν. οὕτω δὲ καὶ φλέβα τέμνειν εἰ μὲν ταῦτα ἐπεπόνθοι τὴν ὠμιαίαν ἐν χειρί. καὶ ταύτης μὴ φαινομένης τὴν μέσην. εἰ δ' ἧπαρ ἢ θώραξ ἢ πνεύμων, ἢ καρδία τὴν ἔνδον. ἐπὶ δὲ συνάγχης πρώτας μὲν τὰς ἐν χερσὶ, δευτέρας δὲ τὰς ὑπὸ τὴν γλῶτταν. τῶν δὲ κατ' ἰνίον παθόντων καὶ τὴν ἐν ἀγκῶνι μὲν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ μετώπῳ. ἐπὶ δὲ νεφρῶν καὶ κύστεως αἰδοίου τε καὶ μήτρας τὰς ἐν τοῖς σκέλεσι. μάλιστα μὲν τὰς κατὰ τὴν ἰγνύην. εἰ δὲ μὴ τὰς παρὰ σφυρῶν. ἀεὶ δ' ἐπὶ πάντων τὰς κατ' εὐθύ. τοῦ μὲν ἥπατος ἀρχομένου φλεγμαίνειν, τὰς ἐν τῇ δεξιᾷ χειρί. τοῦ δὲ σπληνὸς ἔμπαλιν. hoc est: Satius igitur vbi partes quæ in ore sunt inflammatione corripi cœperint, deriuare ad nares. Pari modo venam quoque vbi hæ partes sic affectæ fuerint, incidere humeralem in manu. Et si ea non cernitur, mediam. B

C Vbi vero iecur, pectus, pulmo aut cor ita laborat, internam. In angina autem primas in manibus, secūdas eas quæ sub lingua. At iis quæ in occipite sunt sic afflictis, etiam eam quæ circa cubito est, necnō eā quæ habetur in frōte. Renibus vero & vesica, pudendo & vtero sic habentibus, eas quæ in cruribus sunt, potissimum autem quæ circa poplitem. Sin minus, eas quæ iuxta malleolos. Perpetuo vero in oibus quæ è directo est: vbi iecur inflammatione laborare inceperit, quæ in dextra sunt manu: vbi lien, contra. E quibus verbis iterum dilucidum fit errare eos qui in principio inflāmationum venam quæ è directo est, incidendam esse negāt, cū aperte hoc loco bis Galenus principii inflāmationis meminerit, in eoq; venam eiusdē lateris incidendā esse docuerit. Galeno accedit Alex. Tral. lib. I. cap. xli. sic scribens: Noli reuellendi causa, aliam q̄ in affecta parte venam incidere. Verum si parte dextra dolor magis excruciat, eodem statim latere vena ter quater'ue, vt dixi; non copiose soluēda est.

In principio inflamationū e directo mittēdus sanguis.

D His itaque testimoniis iuniorum sententiam satis superq; improbatam putamus: neq; est ex græcis autoribus quispiam, quod sciam, præter Aetium, qui illorum sentētiæ accedat. Nihil autem mirum hominem Syrum arabico errore fuisse infectum, maxime cū aliquot annis post Galeni tēpora vixerit. Sunt enim qui sub Constantino magno, qui etiam sub Iuliano vixisse putant. Id si verū est, contēporaneus Oribasii fuit, qui eius Cæsaris archiatros fuit, quēadmodū epigrāma hoc, qđ in IIII. lib. habetur epigrāmatō, testatur.

Oribasius Iuliani archiatros.

Ἰητὴρ μέγας οὗτος Ἰουλιανοῦ βασιλῆος
ἄξιος εὐσεβίης δῖος Ὀρειβάσιος,
ἔσχε γὰρ οἷα μέλισσα σοφὸν νόον, ἄλλοθεν ἄλλα
ἰητρῶν προτέρων ἄνθεα δρεψάμενος. id est:

Magnus Iuliani medicus qui Cæsaris olim,
Diuino cultu dignus Oribasius,

Hic animo sapiens apis instar carpere flores A

Nouit, quos medicus priscus vbique tenet.

Reliquum est vt & ratione sententiam nostram firmemus, quam tamẽ aduersarii plane nullam, aut omniũ frigidissimam habent. Incidendam itaque in internorum viscerum inflãmationibus venam esse quæ è directo est, & minime eam quæ in distãtissimis, aut opposita parte doloris, hac ratione ostendi potest. Cum in omni medendi ratione medico ad id quod magis vrget respiciendum sit, vt scilicet idipsum q̃primũ fieri potest tollat, debet certe in omnibus internorũ viscerum inflammationibus omnium maxime animum aduertere, quo humorum defluxum, impetumq́;, dolorem ac tensionem immensam in parte ægra facientes, amoueat: nam nisi idipsum fecerit, dolor semper auctior fiat necesse est, eoq́; aucto maior quoque humorum copia confluat oportet. Nã Galeno cap. xcv. artis medicæ teste, ὀδύνη πᾶσα παροξύνει τὰ ῥεύματα. qd est. Dolor omnis fluxiones irritat. Et lib. the. meth. iii. ca. iiii. τὸ ὀδυνώμενον ἐρεθίζει τι πλέον ἐπιῤῥεῖν. hoc est: Quod dolet plus vt affluat efficit. Tum autẽ humorum defluxum dolorem ac tensionem in parte ægra procreare prohibebit, vbi non solum humorum impetum in contrarium auertet, sed etiam plurimum & celeriter à phlegmone seu inflammatione euacuabit. Id vero faciet, si venam quæ parti affectæ è directo est, quæq́; cum ea cõmunitatem habet, pertulerit. Ita in pleuritide internam venam quæ è directo est Galenus secandam monet, quòd hæc partem eam quæ inflammatione laborat non solum plurimum & celeriter vacuet, verũetiam ab ea reuellat. Verba eius libro secundo de vict. rat. in morb. acut. cõmẽ. x. hæc sunt: ἄνω μὲν οὖν τῆς συμπαθείας διασημαινούσης, φλέβα χρὴ τέμνειν ἐν ἀγκῶνι τὴν μᾶλλόν τε καὶ θᾶττον ἀπὸ τοῦ πεπονθότος μορίου διωχμένην ἀντισπάσαι τε καὶ κενῶσαι τὸ αἷμα. id est:

Medico ad id qd magis vrget respiciendum.

Dolor fluxiones irritat.

B

Quo pacto ne fiat dolor prohibebit medicus.

C Cum igitur superiorum partium cõdolentia signum fecerit, venam in cubito secare eam oportet, quæ sanguinem ab affecta parte & magis & velocius tum reuellere, tum vacuare possit. Et paulo post: γινώσκων τὰς κενώσεις ὅθεν ἂν γένωνται ἀναδιδομένας μὲν εἰς τὸ σῶμα τῶν ζώων ὅλον, οὐ μὴν οὔτε ταχέως, οὐδ᾽ ὁμοίως ἐξ ἁπάσης φλεβός. ἡμεῖς δὲ καὶ ταχέως καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορίων κενῶσαι σπεύδομεν τὸ φλεγμαῖνον, καὶ μάλιστ᾽ ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων. ὅπερ ἡ ἔσω φλὲψ ἡ ἐν ἀγκῶνι ποιεῖ, καὶ πολὺ μᾶλλον, ὅταν τὴν ῥοπὴν ἄνω τὸ πλεονάζον αἷμα φαίνηται ποιούμενον, ἢ καὶ τὰ τοῦ θώρακος ἐστὶν ὑψηλὰ πεπονθότα. qđ est: Vacuationes quidem vndecunque fiant ab vniuerso animalium corpore euacuare nosti, quanquam neque celeriter, neque similiter ex omni vena. Nos vero partem eam quæ inflãmatione obsidetur, tum celeriter, tum quàm cæteras partes plus, præsertim in acutis morbis, vacuare contendimus. Quod sanè interna cubiti

D vena facit, multoq; magis vbi sanguinis redundantia ad superiora vergere videatur, aut superiores thoracis partes affectæ sint. Quid multa? in oibus internis inflãmationibus quoniam multum & celeriter à parte affecta vacuãdum est, ideo vena quæ è directo est, & cum ea parte cõmunitatem habet, inter initia etiã secanda, quòd illa non tantum celerrime euacuet, sed & in contrarium defluxus impetum vertat. Cæterum cum in inflãmationibus humorum impetus ferè nunquam non secũdum rectitudinem fiat, veluti parte. ii. sexti epid. vii. Hippoc. demõstrat, dicẽs: κατ᾽ ἴξιν πλευρέων ὀδύνη, καὶ ξυντάσιες ὑποχονδρίων, καὶ σπληνὸς ἐπάρσιες, καὶ ἐκ ῥινῶν ῥήξιες, καί τοι καὶ τὰ συνάγχικὰ ἐρυθήματα. id est: Secundum rectitudinem fiũt laterum dolores, præcordiorum distẽtiones, lienis tumores, sanguinis ex naribus eruptiones, & anginæ rubores. Conuenit maxime medico motum hunc naturæ obseruare, vt scilicet sciat, promptius per id latus humores inflam-

Humorũ impetus ĩ inflãmationibus secundum rectitudinem fit.

Medicus naturæ motum obseruet.

mationem procreantes, & reuelli, & euacuari posse. A
Proinde vena potius quæ è directo loci affecti est q̃ opposita incidenda venit. Per illam enim sanguis qui nuper defluxit, neque adhuc vehementer adhæsit affixus ue est, remeabit in ea loca à quibus in partem ægram delatus est, eoq; ablato calor quidẽ & tensio, atque adeo dolor ipse, vt diximus, mitigabitur, quod ita scilicet sanguis confluens celeriter admodũ & vacuetur, & incontrarium reuellatur, id certe quod opposita vena non potest: hæc enim etsi totam humorum molem in se conuertere valeat, imbecilliter tamen & nõ nisi tardissime hoc ipsum facit. Quoniam autem in inflammationibus internis plus à loco affecto q̃ à reliquis partibus vacuandum erit, & q̃ fieri potest celerrime, fit vt venam quæ è directo est præ ea quæ ex opposito diligamus. Aduersi enim lateris vena secta, nulla nec euacuatio nec retractio à loco affecto fieri potest nisi tardissima, quam certe medicus non sine magno ægrotãtis periculo expectabit. Præterea si in inflãmationibus humorum motus secundũ rectitudinem fit, certum est in opposita aut distantissima parte sanguinem non nisi optimum vacuari, in cuius locũ vitiosus qui in affecto est latere paulatim surrogatur, periculumq; est ne reliquum quoq; qui nondum vitiatus est inficiat. Et mirũ certe admodum est, cur in pestilentibus bubonibus ne idipsum accideret cauerint, vnanimisq; suffragiis venam quæ è directo est secandam constituerint, & non itidem in internis inflammationibus contigere timuerint, cum haud aliter quàm illic venenũ ab affecto loco in illæsam partem trahatur, ita hic sanguis vitiosus. Sed cæci sunt ac cæcorum duces, vt nihil mirum sit cur vtrique in foueam cadãt. Porrò laudat Galenus libro tertio, de crisibus capite quarto, sanguinem in lienis & hepatis inflammationibus per directum ex naribus pro-

In inflammationibus celerrimè à loco affecto vacuãdũ.

B

In opposita parte secta vena bonũ tantũ sanguinẽ vacuat.

C fluentem, tanquam eo qui ex opposito sit longe meliorem: ita enim ait: λύουσι δ' ἱκανῶς καὶ τὰς τοῦ ἥπατος, καὶ τὰς τοῦ σπληνὸς φλεγμονὰς αἱμοῤῥαγίαι διὰ ῥινῶν, ἐπειδὰν ἅμα πυρετοῖς ὀξέσι φλεγμαίνῃ τὰ σπλάγχνα. καὶ πάσας δὲ τὰς καθ' ὑποχόνδρια φλεγμονὰς τὰς θερμὰς καὶ ὀξείας ἡ διὰ ῥινῶν αἱμοῤῥαγία κρίνει. χρὴ δὲ καὶ κατ' εὐθυωρίαν αἱμοῤῥαγεῖν, ἐκ δεξιοῦ μὲν μυκτῆρος ἐφ' ἥπατί τε, καὶ τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον. ἐξ ἀριστεροῦ δὲ ἐπί τε σπληνὶ καὶ τοῖς ταύτῃ μορίοις. hoc est: Soluit autem sufficienter lienis & iocinoris inflammationes sanguinis è naribus profluuium, cum hæc viscera vna cum acutis febribus habẽt inflãmationes. Et omnes quæ sub præcordiis fiunt calidæ & acutæ inflãmationes, fluxu sanguinis narium finiũtur iudicãtur'ue. Oportet autem per directum sanguinem fluere, ex dextra quidem nare, iocinore affecto, & locis quæ sub dextro præcordio positis. Ex sinistra vero nare, liene & quæ illic partes sunt affectis.

D Quòd si itaque in naturæ iudicationibus, atq; super uacuorum expulsionibus ad latus oppositum fluere sanguinem non est bonum, secundum veró directum bonum, veluti Galenus, Hippocrates, & experientia etiam ipsa docet. Quare non medicus, qui certe naturæ minister est, vt cap. lxxxvi. artis medicæ testatur Galenus, in suis reuulsionibus & euacuationibus naturam imitetur, quæ certe in suis expulsionibus optimam semper per directum facit vacuationẽ? Hinc Galenus quoque in libro de ratione curandi per sanguinis missionem ab exemplo naturæ reuulsionem atq; euacuationem per venæ sectionem quæ è directo fit, ea quæ ex opposito est multo cõmodiorem esse docet, cum in hunc modum scribit: ὅσα κατ' ἴξιν αἱμοῤῥαγεῖ, μεγίστην ὠφέλειαν ἐπιφέρει τοῖς νοσοῦσι. τὸ δὲ κατ' ἴξιν ὅτι κατ' εὐθυωρίαν πᾶσι ὡμολόγηται, σαφῶς αὐτοῦ κεχρημένου πολλάκις αὐτῇ τοῦδε τοῦ σημαινομένου τῇ κατ' ἴξιν φωνῇ. τὰ δὲ ἀνάπαλιν αἱμοῤῥαγοῦντα μηδὲν ὠφελεῖν, ἢ καὶ βλάπτειν ἐνίοτε, τῷ κατα-

Medicus naturæ minister.

κατα-

καταλύσαι τὴν δύναμιν ἄνευ τοῦ τὸ πάθος κουφίσαι. οὔτε γὰρ ἐπὶ σπληνὶ μεγάλῳ μυκτὴρ δεξιὸς αἱμοῤῥαγήσας, οὔτε ἀριστερὸς ἐφ' ἥπατι φέρει τινὰ ὠφέλειαν. * ἐν τάχει δεικνύει, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀνάπαλιν. οὐκέτι. δεξιοῦ μὲν οὖν αἱμοῤῥαγοῦντος μυκτῆρος, ἢ κατὰ τὸ ὑποχόνδριον τὸ δεξιὸν ἐρειδομένη σικύα σαφῶς ἵστησι ἐν τάχει τὴν αἱμοῤῥαγίαν, ὥσπερ καὶ ἡ κατὰ τὸν ἀριστερὸν αἱμοῤῥαγοῦντος ἀριστεροῦ. καὶ φλεβοτομήσας δὲ χάριν ἀντισπάσεως, ἐπὶ μὲν ταῖς κατ' εὐθείαν αἱμοῤῥαγίαις, ἐν τάχει θεάσῃ σαφῆ τὴν ὠφέλειαν. quod est: Quibuscúque eruptio sanguinis secundum rectitudinem accidit, summum cómodum ægrotantibus adfert. Quod autem κατ' ἶξιν pro eo quod est secundum rectum dicit, omnibus in confesso est, cum aperte hac voce vtatur sæpenumero in hoc significato. Quibus vero contra sanguis erũpit, nihil iuuat, aut etiam interdum nocet, quod scilicet vires citra morbi leuamen deiiciat atque exoluat. Non enim in liene tumente ex dextra nare erumpens sanguis, nec in iecore ex sinistra, aliquam fert vtilitatem: sed reuulsio in directum adhibita, euidentem vtilitatem celeriter ostendit, quæ autem cõtra, nequaquam. Dextra igitur nare sanguinem erumpẽtem, ad dextrũ præcordium fixa cucurbitula clare celeriterq; sistit, sicut ad sinistrum, ex sinistra erumpentem. Porrò reuulsionis causa, si venam seces in iis quæ è directo fiunt sanguinis eruptionibus, velociter cõspicuam videbis vtilitaté. Quibus vtique verbis Galenus euidẽtissime monstrat medicum in suis euacuationibus & reuulsionibus, naturæ motum, atque in eiusdem expulsionibus impetum sequi debere, qui si bonus est, semper in directum fit. Hac ratione & venæ sectio quæ è directo fit loci affecti cõmendatur, quod celeriter & reuellat & euacuet: damnatur autem quæ ex opposito fit, quòd scilicet vires, bonum euacuans sanguinem, citra morbi leuamẽ, ab eo enim nihil aufert, deiiciat. Hunc sanè locum eo libentius hic tractauimus, quod

A

* Hic nemo nõ videt quędã in cõtextu deesse, ea .s. quæ antiquus latinus iterpres hẽt: ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' εὐθὺ ἀντίσπασις τὴν ὠφέλειαν ἐναργῆ.

B

C illum Brachelius in ſua contra nos diſceptatione deprauare nititur, cui quandoquidem tum cum reſponderemus, ad manum non erat exemplar græcum, nõ in vniuerſum forte ſatisfactũ eſt. Ob id hoc loco genuinam planè lectionem ſubſcribere placuit, vt inde ſtudioſi quantum à veritate aberret Brachelius agnoſcere poſſint. Ita enim vt hic legitur, eſſe legendum, antiquus certe interpres aperte monſtrat. Deeſſe autem aliqua, verba ἐν τάχει δὲ κινέει, & quæ ſequuntur, ſatis indicant: nam niſi aliqua præmiſeris, penitus ſuperuacanea & nullum ſenſum præ ſe ferentia manebunt. Minime igitur tota ea pars, ſed reuulſio quibus in directum adhibetur euidentem vtilitatem, adſcititia eſt, vt putat Brachelius, ſed tam neceſſaria vt omitti citra totius contextus deprauationem non queat. De duplici enim reuulſione eo loci Galenus loquitur: vna eſt quæ fit per cucurbitas, altera per venæ ſe-

Locus Galeni explanatur.

D ctionem: ad quarum primam pulchre quadrat illatio illa: Dextra igitur nare ſanguinem erumpentem &c. Hæ quidem rationes impræſentiarum ſufficiant, nam plures aliæ adduci poſſent, quas conſulto prætermitimus, quod hic locus à multis eruditis viris ante nos etiam tractatus ſit diligentiſſime. A nullo autem diligentius quàm à Petro Briſſoto homine ad miraculum erudito, quem vtinam deus nobis diutius eſſe ſuperſtitem voluiſſet. Scripſit poſt nos ea de re quoque lectu digna Hubertus Barlandus, quem & ipſe conſulere poteris, vbi hæc noſtra tibi non omni ex parte ſatisfecerint. Porrò hic copias ſuas producit Montuus, atque pulchre ſuã in rebus medicis inſcitiam prodit, dum neſcio qualiter detortis Hippocratis verbis Arabum placita ac recentiorum opinionem roborare nititur. In primis autẽ locũ Hippoc. in libro de natura humana obtrudit, vbi ita ſcribit: ἐπιτηδεύειν δὲ χρὴ τὰς τομὰς ὡς προσωτάτω τέμνειν ἀπὸ τῶν χωρίων ἔνθα ἂν

καὶ ὀδύναι μεμαθήκασιν γίνεσθαι, καὶ τὸ αἷμα συλλέγεσθαι. οὕτω A γὰρ ἥκιστα ἥτε μεταβολὴ γίγνοιτο μεγάλη ἐξαπίνης, καὶ τὸ ἔθος μεταστήσαις ἂν ὥστε μηκέτι εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον συλλέγεσθαι. hoc eſt: Danda opera eſt vt quamlongiſſime à locis vbi dolor eſſe & ſanguis cogi didicit, venarum inciſiones fiant, ſic enim haud magna repente mutatio fiet, & conſuetudinem mutaueris, ne amplius eo loci ſanguis coeat. Hanc etiam ſententiam in libro de oſſium natura iiſdem planè verbis repetit, tantum abeſt vt Hippocratis eſſe negemus. Mirum autem tam deli rum eſſe Mõtuum, vt mihi nudis iis Hippocratis verbis ſatisfactum eſſe putet, cum ne ſyllaba ſit quæ mihi aduerſetur. Cum enim nobis cõtentio ſit, in internorum viſcerum inflammationibus è directo venam ſecandam eſſe, quòd illic non ſolum reuellendi, verũ etiam euacuandi neceſſitas ſit, ipſe Hippocratem affert longe alia de re loquentem, nempe de præſerua- B tione à doloribus, morbiſq; aliis nondum præſentibus, ſed futuris adhuc, in quibus certe cum reuellendi tantum intentio eſt, nihil prohibet, immo cõmodiſſimum eſt, quamlongiſſime à locis dolori obnoxiis inciſionem fieri. Loqui autem Hippocratem de præſeruatione à morbis & doloribus, euidenter verba hæc, ſic enim conſuetudinem mutaueris, ne amplius eo loci ſanguis coeat, demonſtrant. Et Galenus in expoſitione eius ſententiæ, vbi ſic ſcribit: ὅτι μὲν τομὰς εἴρηκε τῶν φλεβῶν ἃς ἐν συνθέτῳ προσηγορίᾳ φλεβοτομίας ὀνομάζομεν. ὀρθῶς ἤκουσαν οἱ ἐξηγηταὶ, καὶ γὰρ ὁμολογοῦσι πάντες τοῦτο. ὅτι δὲ οὐ διωρίσατο πότερον ὀδυνωμένων δὴ τῶν μορίων ἀξιοῖ πόῤῥω τὴν ἀντίσπασιν γίνεσθαι τῶν ἐπιῤῥεόντων χυμῶν, ἢ κατὰ τὸν τῆς ὑγείας χρόνον, ἐν τούτῳ μέμψαιτ᾽ ἄν τις αὐτῷ. ἐμοὶ δ᾽ οὖν δοκεῖ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὑγιαινόντων εἰρῆσθαι, βουλομένου τοῦ γράψαντος ταῦτα, προσεθίζειν εἰς ἄλλα μόρια φέρεσθαι τοὺς πλεονάζοντας χυμούς. quod eſt: Quod quidem inciſiones venarum dixit, quas

C consueto nomine phlebotomias nominamus, recte interpretes intellexerunt, in hoc enim vniuersi consentiunt. Quoniam autem vtrum à iam dolentibus membris existimet procul fieri reuulsionē humorum confluentium, an in tempore bonæ valetudinis, non definiuit, in hoc vtique ab aliquo accusabitur. Mihi autem videtur de his qui adhuc recte valent potius dixisse, quòd ita qui hæc scripsit voluerit redundātes humores, vt ad alias corporis deferantur partes assue facere. Proinde cū nobis sermo sit de iis qui iā ægrotant, & minime de illis qui adhuc valent, nihil adductæ per Montuum sententiæ nobis obesse possunt. Denique iniuriam facit Montuus, quòd solo autoritatum numero me contra Arabum sententiam cōtendere nugatur, cum constet non solum numero autoritatum, sed & rationibus firmissimis nos esse superio-

D res. Vanum quoque est quod olim homines non sic, vt hodie, in victu deliquisse existimat, ob idq; plethoricis dispositionibus minus tentatos, vt hoc nomine recte venam quæ è directo loci affecti est secandam præceperint. Nam vtcūque Hippocratis tempore verum sit, Galeni tamen seculo, qui idem in omnibus libris docet, verum esse non potest: cuius tēpore quanta fuerit compotandi consuetudo, nemo non nisi qui libros eius non degustauit, ignorare potest. Non'ne in primo the.meth. libro conqueritur neminem esse qui præ inexplebilibus voluptatum deliciis veritatis studio ac inquisitioni deditus sit? Non exiguum enim numerum esse inquit eorū, qui vesperi omnes ad sympofia colliguntur: vbi postquam vino se implerunt, non lyra cithara'ue, aut aliud musicum instrumentum circunfertur, sed nec sermones vlli habentur, quales in sympofiis agitari solere veteres prodiderunt, nec aliud honestum quicquam, immo inuicem sibi propinant, & de magnitudine poculorum certant, vtpote

Galēni seculo cōpotandi mos inoleuit.

inter quos optimus censetur, non qui plurimis instru- A
mentis musicis, aut etiam sermone philosophico vti
nouit, sed qui multos eosq; maximos calices exicca-
uit. In cõment. quoque. xxviii. sexti aphorismorum,
propter immodicum sui seculi ocium, & victum intẽ-
perãtem, eunuchos podagra laborasse fatetur. Quid
multa? satis ex Athenæo perspicuum fit Græcos fuis- Græci bi-
se bibacissimos. Hinc quod veteres eam quæ è dire- bacissimi.
cto est in pleuritide & aliis inflãmationibus internis
venam secandam docuerint, non ideo factum est, vt
Montuus putat, quòd eorum seculo homines in vi-
ctus ratione non deliquerint: qui enim aliàs Galenus,
cuius tamen tempore haud secus quàm hodie intem
perantissimo victu vsi sunt, hoc dogma inculcare sine
inscitiæ nota potuisset? Quare longe alia subsit ratio
oportet, quàm Montuus somniauit, ea scilicet quòd
Galenus ac alii veteres ad id quod magis vrget respe
xerint, atque adeo nõ tantum reuellere, sed & euacua
re à loco affecto voluerint. Hic præterire non pos- B
sum, quin ad Ioannis Agricolæ, amici optimi, in Ga-
lenum annotata nonnihil respondeam: is enim libro
xiii. cap. ii. ther. meth. etsi manifeste nihil statuat, laten
ter tamen sese in aduersariorum sententia adhuc esse,
vel saltem hærere, ne nostrã penitus amplecti queat,
indicat. Nec puto ægreferet si eius coniecturas con-
futauero, quandoquidem nec ego ægretulerim Bra-
chelii contra me iudicium attulisse, cui tamen apolo-
gia quadã per me responsum esse nõ ignorabat. Vel-
lem tamen penitus siluisse Agricolã, ita enim plerisq;
errandi occasio non fuisset, neque mihi ab illo dissen-
tiendi ansam præbuisset. Boni itaque pro cãdore suo
sat scio consulet, quandoquidem veritate viro bono
nihil esse antiquius compertum habeat, si & nostram
de iis argumentis quæ producit, sententiam attuleri-
mus, vt scilicet hac lege multis qui eiusmodi argumẽ-

C tis in contrariam duci ſententiam potuiſſent, conſula-
tur. Locus igitur Galeni quē adfert Agricola, quemq;
cōtra me in ſua diſceptatione affert Brachelius, quod
manu laborante ſcarificanda crura ſint, & altero cru-
rum male habente, reliquum, nihil nobis aduerſatur,
vt multis in apologia noſtra comprobauimus. Nobis
enim de venæ ſectione, Galeno de ſcarificatione ſer-
mo exiſtit. Nobis de internorum viſcerum inflamma
tionibus cōtentio eſt, Galenus autem de externis, ma
nuum nempe & crurum, loquitur. Inflammatio inter-
na magnus adeoq; acutus morbus eſt, externa contra
paruus, ac periculo vacans. Aliter autem tractandos
eſſe morbos magnos, aliter exiguos quis eſt qui ne-
ſciat? Hinc cum medici ſtudium in internis inflamma-
tionibus in hoc vno ſitum ſit, vt celeriter & plurimū
non ſolum à loco affecto reuellat, ſed & euacuet, fit
vt ad venam quæ è directo eſt ſecandam ſibi feſtinan
dum ſit. In externis cōtra humores in partem ægram
D decumbentes, ex vna parte in aliam traducere æque
ignobilem, reprimentia quoque medicamena adhibe
re, ad digerentia quæ ſuppurationem prohibere poſ-
ſunt, quamuis neque ex ſuppuratione, etiamſi ſuper-
uenerit, aliquod periculum ratione dignum imminet,
licebit. Cum itaq; tum quouis modo humorum impe
tum ad affectā partē ſiſtere liceat, loco affecto negle-
cto, ſatisq; ſit vtcunque ab affecta particula reuellere,
poſthabita euacuatione, poteſt medicus à diſtantiori-
bus etiam, & ex oppoſito, ſanguinē detrahere. Neq;
Manardi ratio, quam adfert Agricola, ad firmandam
aduerſariorum ſententiam ſatis pōderis habet. Igno-
ſcat autē velim Manardus, vt ſibi Galeni manes igno-
ſcere precatur: quamuis hodie in ea ſententia perſe-
uerare illum non putem, neque enim vt metipſe ſcri-
bit, vllius commentaria in ea materia ſibi videre, dum
hæc ſcriberet, contigit, quæ forte hunc aliter & ſenti

Obiectio Brachelii & Agricolæ diluit.

Aliter magnos aliter exiguos eſſe tractandos morbos.

re & ſcribere coegiſſent. Nemo itaq; eſt qui ſimultaneam ſanguinis vacuationem non eſſe cauendam doceat, vbi æger illam ſufferre non poterit: rariſſimũ autem eſt vt tantum ſanguinis auferatur, vt inde virtus deiiciatur, maxime vbi inter initia inflãmationis adhibita fuerit, nanque tum multa copia ſanguinis adhuc nõ confluxit. Sed fac tantũ eſſe ſanguinis qui in phlegmone continetur, ac extra duci debet, vt non ſemel citra ægri periculum educi queat, an non tum contraria patiẽti lateri vena reuulſionis potius gratia quàm euacuationis ſanguinis in tumore contenti, ſecanda? Minime: nam ad id primum quod maxime vrget, reſpiciendum erit. plus autem vrget ſanguis qui in partem affectam præter naturam confluit, atq; huic iam affixus eſt, quàm qui in oppoſito eſt latere. Ob id igitur quàocyſſime fieri poteſt ſanguis is qui in affecto eſt latere & reuellendus & euacuandus erit per venã quæ è directo eſt. Sed dices, immodicam hãc euacuationem æger ferre nõ poteſt, ideoq; cauenda. Fateor quidẽ. Ergo ex oppoſito latere ſanguis eſt detrahendus? Nullo pacto. Quid igitur faciendum? Præſtat tum non ſemel quantum conuenit extrahere; ſed in vices partiri. Ita enim docet Galenus libro de ratione curandi per ſang. miſſionem, ſic ſcribens: ὠφελεῖ ἱκανῶς σπλῆνα κακοπραγοῦντα κένωσις αἵματος ἐξ ἀριστερᾶς χειρός. ἄμεινον δὲ μὴ ἅπαξ ἐκκενοῦν τὸ σύμμετρον, ἀλλ᾽ εἰς δύο μερίζοντας ἡμέρας. id eſt: Multum iuuat lienem afflictũ ſanguinis ex ſiniſtra manu detractio. Præſtat autem non ſemel quantum conuenit extraxiſſe, ſed in duos id partiri dies ſatius eſt. Et iterum eodem libro: ἄμεινον ἐστὶν ἐὰν μηδὲν ἐπείγῃ τὴν πρώτην ἀφαίρεσιν ἐλλιπέστερον ποιησάμενον, ἐπαφαιρεῖν αὖθις, εἰ δὲ βούλοιο καὶ τρίτον. ἐφ᾽ ὧν οὖν ἐστι κενώσεως μὲν χρεία πολλῆς, οὐκ ἰσχυρὰ δὲ ἡ δύναμις, ὧδε τούτων προσήκει ταμιεύεσθαι τὴν κένωσιν. hoc eſt: Præſtat, niſi quid vrgeat, priori miſſione minus

A

B

Pręſtat interdũ euacuationẽ partiri.

C detrahere, iterumq; eam repetere, immo si lubet & tertio. Vbi ergo multa vacuatione opus est, verum vires sunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit. Porrò in pleuritide pestilentiali, hoc est, vagante & pernitiosa, sanguinē magis per talis quàm alterius venæ sectionem longissime à membris principalibus posse distrahi constanter negamus, nam tum bonus sanguis potius quàm vitiosus detrahitur, atqueadeo vires vnà euacuātur, inq; locum optimi sanguinis paulatim descendit atq; surrogatur malignus, immo ad iecur in corpore principatum habens deducitur. Præterea mulieri cui mēstrua purgatio defecit, aut viro cui consueta sanguinis per ani venas cessauerit vacuatio, nihil prohibemus venam in cruribus secare, modo à loco affecto prius quod influxit per venam quæ è directo est, reuulsum fuerit atque vacuatum. Quòd autē Galenus in vtroque casu, Vere crurum

D venas secuit, id cautelæ gratia, vt ait Manardus, hoc est, vt ab imminenti morbo præseruaret hominem, factū esse fatemur. Ita & comitiali & vertiginoso morbo laborantibus venas cruris secare suadet, non quidem vt à loco affecto euacuet, sed vt ab illo reuellat, atqueadeo ab imminenti morbo tueatur. Et cum hæc sit reuulsio, vt ita dicam, præseruatiua, licet tum à distantissimis partibus sanguinem detrahere, vt diximus antea, & in nostra apologia ad nauseam vsque inculcauimus. Nobis autem non de præseruatione ab inflammationibus internis disceptatio est, sed de illarum iam præsentium curatione. Quomodo denique Galenus ex contrario latere in pleuritide venæ sectionem non vituperat, cum illam parū, vel non nisi post tempus iuuare dicat? Quis tā sine mente esset, vt collatis duobus aureis, si dicat alterum parum vel nihil valere, non meliorem eligat? Pari ratione cum ex brachio quod è directo est venæ sectio semper euidentē

Galēnus venæ oppositæ sectionē in pleuritide vituperat.

vtilitatem afferat, quis eſt qui illam non præ ea quæ ex oppoſito fit, quæ parum & raro admodum cõducit, eligat? Cæterũ cur cruris vena per rectum ſita nõ ſit ſecanda, ratio nulla alia eſt, niſi quòd non multum & celeriter, quod ſumme neceſſarium in internis inflãmationibus exiſtit, à loco laborante reuellit & euacuat, quemadmodum pauloãte etiam dictum eſt. De manu patiente inter initia confutationis abunde diximus. Non ceſſat hoc æuo Hippocratis ac Galeni euacuandi intentio: nam dato corpora eſſe imbecilliora, vt eas vacuationes ſemel ferre non queant, tamen licebit partiri in his, vt antea docuimus, euacuationem, donec ſuperuacuum vniuerſum extraxerimus. Porrò quomodo non negligenda vtilitas alterius brachii venam ſectam ſequetur, cum obſcuram admodũ & non niſi poſt temporis interuallum apparentem dicat Galenus? Neque etiam ea venæ ſectione quæ ab eodem fit latere ſecurior eſt, quod ſcilicet timor ſit ne vitioſus ſanguis de affecto latere in alterum traducatur. Et qui ſecurior eſſe poſſit, cum id quod vehementius vrget hoc pacto negligatur, & plus ad affectum locum dolore remanente confluat? Sed hæc ad Manardi argumenta confutanda ſufficiant, quæ certe hodie à ſeipſo confutata eſſe nihil dubito. Brachelii obiectiones quas Agricola produxit non opus habent, vt refellantur, quando in noſtra aduerſus hunc apologia idipſum abunde præſtiterimus.

Parcam ſeu diminuentem materiam, euacuationem, minorationem hodie barbaro vocabulo nominant, concoctioni humorum, niſi turgeant non eſſe præmittendam, contra multorum hodie medicinam exercentium ſententiam. Cap. V.

OMnibus in confeſſo eſt qui noſtra tempeſtate ſcribentium medicorum libros medendi rationem præſcribentes legerunt, in locis quamplurimis, immo nunquam non vbi euacuationis mentio

C fit, de minoratione in principio morborum adhibenda ab illis verba fieri. putantibus hanc in quouis morbo euacuatione indigente commode adhiberi posse: Quantum autem decepti sint, quisque facile deprehendet, qui veterum, Hippocratis præsertim, scripta paulo diligẽtius excusserit. Nam is vnus errorẽ hunc vulgo receptum satis explodit, dũ .i. aph. xxii. ita scribit: πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν μὴ ὠμά, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ, τὰ δὲ πολλὰ οὐκ ὀργᾷ. quod est: Cõcocta medicari & mouere, non cruda oportet, neque in principiis, modo non turgeant, plurima vero non turgent. Si igitur humores crudi, qui in aliqua corporis parte firmati sunt, nullo penitus pacto mouendi sunt, consequitur nec eosdem parca illa vacuatione educi licere, neque enim citra motum eorundem minoratio fieri potest. Manifestissimũ itaque minorationi ante concoctionem non esse locum. Testis eius rei existit Galenus libro quarto, de tuenda valetudine, in hunc modum scribens:

Minoratio ante concoctionẽ locum nõ habẽt.

D εἰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει αὐτῷ κοπώδει σώματι, τὸ μὲν αἷμα τὸ χρηστὸν ὀλίγον, οἱ δ᾽ ὠμοὶ χυμοὶ πάμπολλοι, μήτε φλεβοτομεῖν, μήτε καθαίρειν, μήτε γυμνάζειν, ἀλλὰ μηδὲ κινεῖν ὅλως, μηδὲ λούειν. αἱ μὲν γὰρ φλεβοτομίαι τὸ μὲν χρηστὸν ἐκκενοῦσι, τὸ δὲ μοχθηρὸν ὅπερ ἐν ταῖς πρώταις μάλιστα φλεψὶ ταῖς καθ᾽ ἧπάρ τε καὶ μεσάραιον ἀθροίζεται, πρὸς ὅλον ἐπισπῶνται τὸ σῶμα. καθάρσεις δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων στρόφους τε καὶ δήξεις ἐργάζεται καὶ λειποψυχίας σὺν τῷ μὴ κενοῦν ἀξιολόγως. οἱ γὰρ ὠμοὶ χυμοὶ πάντες ἀργοὶ καὶ δυσκίνητοι διὰ τὸ πάχος τε καὶ τὴν ψυχρότητα προσεμφράττουσιν οὖν ἁπάσας τὰς στενὰς ὁδούς, δι᾽ ὧν χρὴ τὸ κενούμενον ἐν ταῖς καθάρσεσιν ἐπὶ τὴν γαστέρα παραγίνεσθαι, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, οὔτ᾽ αὐτοὶ κενοῦνται, καὶ τοὺς ἄλλους ἐμποδίζουσι. τοῦτο μὲν οὖν ἐφ᾽ Ἱπποκράτους διὰ βραχυτάτου παρῄνηται ῥήματος εἰπόντος. πέπονα φαρμακεύειν μὴ ὠμά. id est: Si in eodem homine, in lasso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi humores plurimi, huic

hec ſanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum. A Quippe inciſa vena bonum ſanguinem emittit, malum vero qui in primis maxime venis circa iecur, & quod meſenterium vocant colligitur, in totum attrahit corpus. Deiectio autem in talibus tormina & roſiones creat, animiq́; deliquia, cum eo quod nec notatu quippiam dignum educit, quando crudi omnes ſucci, pigri, atque ad motum inepti, propter craſſitiem & frigiditatem ſint. Quo fit vt omnes anguſtas vias obſtruant, per quas id quod medicamentum vacuat, ferri ad aluum debeat, acciditq́; hac ratione vt ueque ipſi educantur, & aliis ſint impedimento. Id quod ſanè Hippocrates breuiſſima illa ſententia admonuit, dicens: Concocta medicamento tentanda eſſe, non cruda. Hinc eſt quod & libro De iis quos oportet purgare, & qualibus medicamentis purgantibus, & quando, humores crudos ante coctionem nullo pacto mouendos eſſe doceat iis verbis: B τοὺς καθ᾽ ἕν τι μόριον ἐστηριγμένους, οὔτ᾽ ἄλλῳ τινὶ βοηθήματι χρὴ κινεῖν, οὔτε φαρμακεύειν πρὶν πεφθῆναι. τηνικαῦτα γὰρ καὶ τὴν φύσιν ἔχομεν βοηθοῦσαν τῇ κενώσει. φαίνεται γὰρ αὐτὴ μετὰ τὰς πέψεις, διακρίνουσά τε τοὺς χυμοὺς, ἀποθεμένη τε τὸ περιττὸν, ἐν ᾧ δὴ καιρῷ καὶ κρίσεις γίνονται. hoc eſt: Qui in parte certa corporis fixi ſunt ſucci, hos antea quàm concoquantur, nullo alio auxilio mouere, neque medicamentis tentari oportet: tunc enim naturam ipſam habemus euacuationi adminiculantem: videtur ſiquidem & ipſa poſt coctiones humores ſecernere, & ſuperuacua expellere, quo in tempore fiunt iudicationes. His accedit, quod medicamentum materiam diminuens imbecille admodum ſit, atqueadeo crudis humoribus ac copioſis exiſtentibus præualere non poſſit, aliàs enim à debiliori in fortius fieret actio, quod

Crudi humores nō mouendi.

C naturæ impossibile est, ideoq; illos tantũ mouet, nec educit, ita vt necessario magna totius corporis turbatio sequatur. Proinde cõsultissimum est iuxta Hippocratis ac Galeni consilium, non solum non diminuere crudos adhuc humores existẽtes, sed ne mouere quidẽ. Quod si tamen turgeant humores, licet illos quidem circa principia euacuare, nõdum etiã concoctis: ὀργᾶν δὲ χυμοὶ λέγονται, teste Galeno libro iam citato, ὅταν ἐν κινήσει σφοδροτέρᾳ γενόμενοι, καὶ μεταῤῥέοντες ἀπὸ μορίων εἰς μόρια, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νοσήματος ὀχλῶσι τὸν ἄνθρωπον ἀλγοῦντες καὶ γαργαρίζοντες καὶ ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέποντες. quod est: Turgere autem humores dicuntur, dũ motu vehementiore correpti, ab vna parte in aliã transfluunt, infestantq; ac dolore afficiunt statim ad morbi initia hominem, turbãtq; ac quiescere nõ permittunt. Verbum autem, turget, Hippocrates ab animalibus quæ ad coitum properant, transtulit, cum naturali concupiscentia moueantur ad seminis genitalis
D excretionem. Quando igitur in toto corpore similis huic fuerit naturæ impetus ad excretionem superfluitatum, vel si non in toto corpore, saltem in partibus principalioribus, tale quid cõsueuit Hippocrates per verbum turgere significare. Tales itaque humores statim euacuare, cum mouentur, transfluuntq;, nõ expectata aliqua cõcoctione, expedit. Proinde vt in lõgis morbis, Galeno teste cõm. xxiiii. primi apho. semper oportet expectare coctionem, ita in acutis, cum turgent, etiam ab initio possumus vti medicamentis purgantibus. Hinc Hippocrates ait: ἐν τοῖσι ὀξέσι πάθεσιν ὀλιγάκις, καὶ ἐν ἀρχῇσι, τῇσι φαρμακίῃσι χρέεσθαι. id est: In acutis morbis raro, & in principiis, medicinis purgantibus vti oportet. Ob id cum humorum de vna parte in aliam transfluxus non nisi raro accidat, plerunque autem hi per vniuersum morbi tempus vno tãtisper loco quoad concocti tandẽ soluantur resideant, præ-

ſtat illos non tantũ non minuere, ſed ne mouere qui- A dem donec coquantur. Sed obluctatur hoc loco Mõtuus, atque euacuationem quæ morbi materiam minuit, non turgentibus etiam humoribus ante concoctionem ex Hippocratis & Galeni ſententia adhiberi poſſe probare nititur. Primum autem ad id euincendum, aphoriſmum. xxix. ſecundæ ſectionis producit, vbi Hippocrates ita inquit: Cum morbi inchoant, ſiquid mouendum videtur, moue. Qua ſanè ſẽtẽtia quid oſtendere velit montuus non video, neq; enim quicquam noſtræ aduerſatur ſẽtẽtiæ: fatemur enim aperte circa morborum initia mouendum eſſe, ſiquid mouendum videtur. Tum autẽ mouere licet ante concoctionem, cum morbi inchoant, cumq; humores turgent. Proinde iis verbis, Siquid mouendum videtur, dilucide Hippocrates inſinuat, non in quouis morbo circa principia eſſe euacuandum, ſed tunc quando humores inſtabiles ſunt, & de vna parte in aliam tranſfluunt. Et niſi hanc particulam adiecisset, & ſimpliciter pronunciaſſet, morbis inchoantibus mouendos eſſe humores, ſibiipſi pugnãtia ſcripſiſſet, quãdoquidem paulo ante cruda non eſſe mouenda dixerat. Galenum deinde affert, quin in iã citati aphoriſmi enarratione ita inter cætera ſcribit: Circa initia illorũ morborum, in quibus ſperatur ægrotum conualiturũ, tentandum maiora afferre remedia: de quibus Hippocrates dixit: Siquid videtur mouendum, moue. Sunt autẽ hæc maxime, venæ ſectio, nonnunquam vero & purgatio, quorum nihil oportet morbo iam conſiſtente adhibere: vt enim in libro de criſibus manifeſtauimus coctiones tunc maxime fiunt. Vt igitur hæ citius eueniant, melius eſt circa principia euacuare, quo minorẽ iam factam materiam, facilius poſſit natura concoquere. Quibus vtique Galeni verbis probare conatur, licere ante coctionem materiam morbi minorem face-

Mõtui argumẽta refelluntur.

Hippocratis locus expẽdit.

B

C re, quasi nos simpliciter negaremus nunquam ante cõctionem diminuente materiam euacuatione vti licere, cum tamen fateamur interdum licere, quando scilicet morbus valde acutus fuerit, ac humores turgẽt. Nam vt quarto, aphor. x. ait Hippocrates, φαρμακεύειν ἐν τῇσι λίην ὀξέσιν, ἢν ὀργᾷ, αὐθήμερον, χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιουτέοισι, κακόν. quod est: Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die oportet. Tardare enim in talibus malum est. Statim itaq; in iis facienda euacuatio, antequã videlicet robur corporis dissoluatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale, hi qui per corpus vagantur humores decumbant. Quid multa? Galenum non de iis morbis in quibus crudi admodum humores, inq; loco fixi sunt, locutum esse, inde colligi potest, quòd venæ sectionis & purgationis meminit, quorũ remediorum
D neutrum, vt supra etiam ex Galeni in libro de tuenda valetudine sententia diximus, morbis prædictis adhiberi potest. Locutus itaque est de acutis morbis, quibus venæ sectio peculiare est remedium, vt. iiii. de victus ratione in morbis acutis. xvi. testatur Hippocrates, dicens: τὰ δὲ ὀξέα πάθεα φλεβοτομήσεις, ἢν ἰσχυρὸν φαίνηται τὸ νόσημα, καὶ οἱ ἔχοντες ἀκμάζωσι τῇ ἡλικίῃ, καὶ ῥώμη παρῇ αὐτέοισι. id est: In acutis affectibus sanguinẽ detrahe, si vehemens videatur morbus, & ægrotus ætate floreat, roburq; illi aderit. De acutis autem locutum esse morbis inde etiam manifestum fit quòd ait, Nõnunquam vero & purgatio: neque enim semper purgatio accommodum in morbis acutis remedium est, vt Hippocrates etiam in aphorismis indicat, dicens: In acutis affectibus raro, & in principiis medicinis purgantibus vti oportet, & hoc cum præmeditatione faciendum. Cũ igitur fateamur, diminuente materiam vacuatione in acutis morbis, in quibus humores turgent, vti posse medicum, nihil planè iam dicta Ga

leni sententia nobis aduersari potest. Vacuationē autem diminuentem materiam eam intelligas, quæ tantam humorum molem educere potest, vt humores posthac turgere desinant. Quod si enim talis fuerit quæ parum aut nihil planè educat, cum maiorem in humoribus turbationem excitet, consultius erit penitus illam negligere, quàm magno ægri detrimento adhibere. Reliqua quæ producit nihil opus habēt vt confutentur, nihil enim nobis pugnant. Optassem igitur validiora attulisse Montuū argumēta, quibus suā roborare opinionem ac stabilem facere putauit. A

Non esse ætate etiam consistentes tam sanos quam ægros, vt multi hodie medicorum facere consueuerunt, immodicis medicamentis purgatoriis excarnificādos, multo minus infantes. Cap. VI.

NEmo est qui nesciat, medicorū hodie quorundam tantam esse inscitiam, vt in quouis morbo deiectiora medicamenta commode & citra noxam exhiberi posse existiment. Quinetiam eo vsque illorum processit temeritas, vt si quispiam bona adhuc etiam valetudine vtens, vel leuissime saltem in victu deliquerit, mox huic deuorandum pharmacum adhibeant. Neque quouis tempore aliud in ore habent illi carnifices verius quàm medici, nisi hoc vnum, purgatione opus habes, quasi vnico hoc remedio quibuslibet morbis succurri queat, non animaduertentes quanta sit noxa, quæ ex crebra medicamenti sumptione subsequi solet. Quare diligenter admodum cauendum ne integra adhuc valetudine præditis temere pharmaca exhibeamus. Hippocrate enim secundo, aphor. xxxvi. teste, οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα ἐν τῇσι φαρμακείῃσι καθαιρόμενοι ἐκλύονται ταχέως. id est: Qui salubritatem corporis habent, per medicamenta purgati cito exoluuntur. Et mox sequenti, οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες. B

C quod est: Qui bene se habent corpore, difficulter ferunt medicationes. Cum enim medicamentum purgans, propriũ quidem attrahere humorem appetat, vel flauam scilicet bilem, vel atram, aut pituitam, aut aquosam superfluitatem, illis vero non præsentibus, sanguinem colliquet, ac carnes, vt ex ipsis proprium attrahat humorem necesse est. Sed obiicet hic sciolus quispiam, dicens: Fateor quidem bene habentes non facile medicamentis esse purgandos, verum cũ indies in corpore multa superuacaneorũ fiat generatio, expedit crebra alui subductione illa euacuare, ne si plus æquo redundauerint morbum procreent. Cui ita responsum volo: Non opus esse ob eam quæ quotidie in corpore aceruatur superfiuitatem crebra purgatione, sed sufficit vt singulis diebus collectam, exercitiis expurgemus, interdum etiam per balneas, aliosq; euacuationis modos educamus. Testis est grauissimus au

D tor Gal. qui tertio aphor. xv. in hunc modum scribit:

ἐν μὲν τοῖς αὐχμοῖς διαφορεῖται τὰ περιττὰ ὑγρά. κατὰ δὲ τὰς ἐπομβρίας ἔνδον τοῦ σώματος ἀθροιζόμενα σήπεται, πλὴν εἴ τις αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀθροιζόμενα ἐκκαθαίρει τοῖς γυμνασίοις. οὐ μεγάλη γὰρ ἡ διὰ τῶν βαλανείων κένωσις, καὶ μόνον σχεδόν τι τῶν κατὰ τὸ δέρμα. τὰ δ' ἐν τῷ βάθει κατεσπαρμένα τῇ τε σαρκὶ καὶ τοῖς στερεωτέροις ὀργάνοις, οὐκ αὐτάρκως ἐκκενοῦται διὰ τῶν βαλανείων. οὐ μὴν οὐδὲ διὰ τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ἡ κένωσίς γε τῶν περιττῶν ἐπιτήδειος. μεγάλως τε γὰρ δεομένοις χρήσιμος καὶ διὰ χρόνων μακρῶν. αἱ δὲ τῶν ὁσημέραι γεννωμένων ἐν τῷ σώματι περιττωμάτων κενώσεις, ἐλάττους ἐστὶν ἢ κατὰ φαρμάκου καθαίροντος ἐνέργειαν. εἰ δὲ καὶ βουληθείη τίς αὐτῷ χρῆσθαι δὶς τοῦ μηνὸς, ἢ πάντως γε ἅπαξ, εὐλαβούμενος ἀθροισθῆναι πολλὰ τῶν περιττωμάτων, κακώσει τὸ σῶμα μετὰ καὶ τοῦ μοχθηροῦ περιβάλλειν ἔθει.

hoc est: In siccitatibus superuacaneæ humiditates discutiũtur. Per imbres autem intra corpus collectæ putrefiunt, nisi quis singulis diebus congregatas exerci-

tiis expur-

tiis expurget. Quæ enim fit per balneas euacuatio A
modica est, & solum ea fermè quæ circa cutem sunt
euacuat. Quæ autem in profundo per carnē, & partes solidiores dispersæ sunt superfluitates, haud sufficienter per balnea euacuantur. Neque tamen ea quæ fit per purgantia medicamenta superuacaneorum vacuatio, idonea est, nam valde indigentibus, & ex longis interuallis vtilis est. Eorum vero quæ quotidie generantur in corpore superuacaneorum euacuatio, minor est quàm vt exigat purgantis medicamenti operationem. Quòd si vero quispiam voluerit bis mense, aut saltem ea vti, veritus ne superuacaneorum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam consuetudinem trahit.

Neque bis neque semel mense purgatiōe vti licet.

Quid (oro) his verbis apertius est? ita enim hodie medicantium peruersam medendi rationem damnant, vt nemo sit B
qui illos nō toto cœlo aberrare videat. Neque enim, vt solent, quibusuis temere, & quocunque tempore purgantia medicamenta esse exhibenda monent, sed indigentibus tantum, & ex longis interuallis. Qua ergo ratione se tuebūtur qui leuiculā ob causam, quam vel victus recta ratione vincere queas, mox deuorandum medicamentum propinant? Quo denique pacto ab errore se vindicabunt, qui non semel aut bis, quod tamen Galenus reprehendit, sed quauis hebdomada catapotia deglutiēda iis qui integra adhuc fruuntur valetudine exhibent?

Errāt qui sæpius catapotia deglutienda prębēt

Multo itaque consultius erit vt hoc potius conentur, quo vitiosorum humorum, superuacaneorumq; multorū generationem recta victus ratione aliisq; modis prohibeant, quàm vt semper tot immodicis purgationibus sanos iuxta ac ægros excrucient. Id quod Galenus etiam probat libro.ii. de natural. facul. cap. viii. vbi contra Erasistratū disputans ita scribit: ταῦτ' οὐκ ἐχρῆν ἀγνοεῖν τὸν ἐρασίστρατον, εἴπερ κἂν κατ' ὄναρ ποτὲ τοῖς ἐκ τοῦ περιπάτου συνέτυ-

P

C χεν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὰ περὶ τῆς γενέσεως τῶν χυμῶν. ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν, ἀλλ', οὐδὲ μέχρι τοῦ μετρίου πιθανὸν, οἴεται παρακρούεσθαι, σκηπτόμενος ὡς οὐδὲ χρήσιμος ὅλως ἐστὶν ἡ τῶν τοιούτων ἐπίσκεψις. εἶτα ὦ πρὸς Διὸς, ὅπως μὲν τὰ σιτία κατὰ τὴν γαστέρα πέπτεται χρήσιμον ἐπίστασθαι, πῶς δ' ἐν ταῖς φλεψὶν ἡ χολὴ γίγνεται περιττὸν; καὶ τῆς κενώσεως ἄρα φροντιστέον αὐτῆς μόνης, ἀμελητέον δὲ τῆς γενέσεως, ὥσπερ οὐκ ἄμεινον ὑπάρχον μακρῷ τὸ κωλύειν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γεννᾶσθαι πλείονα, τοῦ πράγματα ἔχειν ἐκκενοῦντα. id est: Hæc minime ignoraſſet Eraſiſtratus, ſi vel per ſomnium aliquãdo cum peripateticis fuiſſet verſatus, æque vt ea neq; quæ ad generationem ſuccorum pertinent. De quibus cum quod diceret nihil haberet, ne quod mediocriter quidem probabile eſſet, fallere ſe putat, dũ inutilem prorſus eſſe id genus cõtemplationem prætendit. Sed nunquid per Iouem quæſo quemadmodum cibi concoquantur in ventriculo ſcire eſt vtile, quem-
D admodum autem in venis bilis fiat eſt ſuperuacuum, ac ſolius vacuationis eius habẽda eſt ratio, generationis eius nulla cura? ceu non longe ſatius ſit prohibere ab initio, ne multa gignatur, quàm ſolicitos eſſe & occupatos de vacuanda. Proinde oportet & noſtræ ætatis medicos, ſi non Eraſiſtrati magis quàm Galeniani eſſe gaudent, de non generandis prauis humoribus potius ſolicitos eſſe, q̃ de crebra illorũ per medicamenta purgantia vacuatione, quibus nõnunq̃ ægrotantes miſere enecant. Huc accedit, quod cum haud modica morborum pars ex indigentia ſeu inanitione oriatur, non decet certe quouis momẽto ad exhibenda medicamenta purgantia tam procliues eſſe medicos, quãdo hos ipſos repletione potius quàm vacuatione curare cõueniat, id quod Hippocrates quoque faciẽdum eſſe monet, dum .ii. aph. xxii. ita inquit: ὑπὸ πλησμονῆς ὁκόσα ἂν νοσήματα γένηται κένωσις ἰῆται. καὶ ὁκόσα ὑπὸ κενώσεως, πλησμονή, καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίω-

Haud modica morborũ pars ex indigẽtia.

σεις.hoc eſt: Quicunq; morbi ex repletione fiũt, curat euacuatio, & quicunque ex euacuatione, repletio, & aliorum contrarietas. Denique cum Hippocrate autore in libro de flatibus: ἰητρικὴ ἐστι πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, quod eſt, medicina ſit appoſitio & detractio, diligenter curandum vt medicus iis apponat quæ deficiunt, auferat autem ab illis tantũmodo quæ redundãt, neq; temere vni tantum, vt ferme hodie fit, intẽtus ſit. Sed quid dicam? ſcio eſſe hodie qui nedum imodica exhibendo medicamenta delinquũt, verum in eam etiam ſæuitiam prorumpunt, vt ne infantes quidem ab hac carnificina immunes eſſe permittãt. Scythæ profecto aut carnifices verius quàm medici, quod contra omnium tum veterum tum recentiorũ decretum in adhibendis medicamentis purgatoriis ætatẽ non animaduertunt. Neque enim fruſtra eſt quod.i.aph.xvi.magnus ille Hippocrates in purgationibus admonet: ἐπιβλέπειν δεῖν καὶ χώρην, καὶ ὥρην, καὶ ἡλικίην, καὶ νούσους, ἐν ᾗσι δεῖ ἢ μή. hoc eſt, inſpicere oportere & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniant aut non. Nullo autem pacto eſſe purgandos pueros, multo minus infantes, in hunc modum ſcribens lib.ix, cap.xvi.the.meth. Galenus oſtendit: ἡ τῶν παιδίων οὐσία ῥᾶστα διαφορεῖται καὶ σκεδάνται, διότι πασῶν μέν ἐστιν ὑγροτάτη, ψυχροτάτη δὲ οὐδὲ μιᾶς. ὥστε οὐ χρήζει κενωτικοῦ βοηθήματος, ἐξ αὑτῆς ἐχούσα τὸ κενοῦσθαι σύμφυτον. qđ eſt: Puerorũ ſubſtãtia oĩum facillime digeritur ac diſſipatur, ꝓpterea qđ eſt oĩum humidiſſima, nulla vero frigidior, ita vt vacuante remedio aut præſidio nõ opus habeat, cũ ex ſeipſa obtineat, vnde naturalr̃ vacuetur. Si itaque nullo planè vacuãte auxilio pueri opus habẽt, igitur nec purgatione, quæ poſt venæ ſectionem potiſſima exiſtit. Atqui dicet quiſpiam, quid itaq; faciẽdũ ſi infanti aut puero aluus nimiũ adſtricta fuerit? nam citra periculũ niſi ſubuenias, aluo hoc pa-

A

B

Pueri non purgandi.

C ĉto adſtricta, durare non poterunt. Curandum vbi lactentes adhuc fuerint, vt nutrix aut animal cuius lacte infantes veſcuntur aliquid quod ſubducēdi aluū vim habeat, aſſumat. Ita enim Galenus lib. iii. de alimen. facul. faciendum ſuadet, dum ita inquit: ἀλλὰ κἂν αἰγὸς ἢ τινὸς ἄλλου ζώου νεμηθέντος σκαμμονίαν, ἢ τιθύμαλλον ἐν τροφῆς μέρει προσενέγκηταί τις γάλα, ῥυήσεται πάντως ἡ γαστὴρ αὐτῷ. hoc eſt: Si capræ aut alterius cuiuſpiam animalis ſcāmoniam aut tithymalum depaſti lac cibi loco quis ſumat, omnino aluus illi profluxura eſt. Idipſum vero ab Hippoc. didicit, qui. v. par. vi. epid. xxxiiii. in eū modum ſcribit: γυνὴ αἲξ ἐλατήριον ἢ σίκυον ἄγριον βεβρωκῦαι, καὶ παιδίοισι κάθαρσις. quod eſt: Mulier, capra cucumerem ſylueſtrem comedentes, pueris purgatio. Quòd ſi vero ablactati fuerint, glande ſuppoſita aluus citari poteſt: aut mel, vel reſina terebinthina cibo adiicitur, id quod Paul. Aegineta lib. i. cap. vi. iis verbis faciendū docet: Porrò ſi pueri aluus adſtricta fuerit, mel cibo adiectum dabis: quòd ſi ne ſic quidē deiicit, reſinam terebinthinam, quæ ciceris quantitatem æquat, adiicies.

D

Infantium aluus vt ſubducenda.

In tantum certe veteres medici nōnullos noſtro ſeculo hoc titulo ſeſe vendētes ſuperarūt, vt ſi illos cum hiſipſis conferre volueris, meros latrones præ illis dixeris. Nihil autem mirum tales hodie oberrare paſſim medicos, cum, vt Plinius lib. xxix. ca. primo, inquit, nulla lex ſit quæ inſcitiam capitalē medicorum puniat, nullum exemplum vindictæ. Diſcūt periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt, medicoq; tantum hominem occidiſſe ſumma impunitas eſt, quando hercule in hac artium ſola eueniat, vt cuicunque medicum ſe profitenti ſtatim credatur. Verum dignum admodum eſt vt vulgo, quando nō niſi laruatos illos exoptet medicos, tales quales deſiderat contingant, vt ſcilicet ſimiles habeant labra lactucas. Minime vero magnifaciendum eſſet ſic deſipere

Medicorū noſtri ſeculi latrocinium.

vulgum, nisi simul maxima principum & magnatum A pars etiam eò insaniæ deuenisset, vt non nisi indoctissimos eosq; infantissimos, adde quoq; moriones ipsissimos ad curam valetudinis suæ adsciscerent. Neq; admiratione dignum puto, si indoctis hodie plerunque principibus, & nulli rei penitus nisi compotationibus ac venationibus deditis, indocti cōtingant medici, ὅμοιοι γάρ, Arist. lib. viii. moralium teste, ὁμοίου ἐφίενται. id est, Simile enim appetit simile. Et vt omnis eruditionis oceanus Hom. quoque Odyss. ρ inquit: αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. hoc est, Semper Deus similem ducit ad similē. Proinde cum docti in aulis principum plerunque ludibrio habeātur, neque enim adulari nouerunt, quæ vna ars vere aulicos facit, fit vt hi qui garriendo, iactando, pollicendo, nugando, mentiendo, adulandoq; plurimum possint, omnium sint gratissimi. Hinc merito stultis principibus multo stultiores obtingūt medici, qui probe illos non solū expilatos, sed & excarnificatos αἰτὶ προτάπτωσι. B

Vere aulici qui.

Catapotia, pilulas nostri vocant, non nisi ieiuno, & ei qui probe concoxit esse exhibenda, contra omnium ferme hac tempestate medicantium sententiam. Cap. VII.

NOtum omnibus esse puto, qui tenuiter saltem nostræ ætatis medicorum libros degustarunt, in vniuersum omnes catapotia ea, quæ vt ex capite vehementius trahant exhibentur, non nisi vnā alteram'ue post cœnam horam, contra omnium veterum sententiam ac rationem quoque ipsam deuoranda esse docere. Non enim nisi ieiuno, aut ei qui probe iam concoxit, esse exhibenda medicamenta purgātia, in quorum numero & catapotia sunt, in primis monstrat Hippocra. ii. de victus ratio. in morb. acutis. xiii. ita scribens: ἐπεὶ καὶ κατὰ λόγον ἐστὶ μεσηγὺ τῆς καθάρσιος μὴ διδόναι ῥοφῆν. id est: Nam ab re nō est, in media purgatione sorbitionem dare non conducit. Cur autem

Medicamenta purgātia ieiunis exhibenda.

C apparente iam purgationis initio à sorbitione abstinẽdum esse vetuerit, nulla alia ratio est, vt Galenus in cõment. indicat, nisi quòd aliàs purgantis medicamenti operatio exoluatur. Si itaq; timor est ne iam cœpta etiam purgatione siquid sorbitionis sumptum sit, operatio purgantis medicamẽti imbecillior reddatur, cur non multo magis idem inter initia timendum, vbi lõge facilius est medicamenti vim obtundere? Quapropter ieiuno certe danda medicamenta purgantia, ne scilicet multitudine ciborũ in stomacho operatio medicamentorũ impediatur, id quod facile fit, cum natura iam concoquendis cibis occupata sit. Testis est Paulus Aegin. qui lib. vii. cap. vi. in hunc modum scribit: Sũmatim in omni purgatione efficaci, medicamẽtum homini quem certa prius victus ratione alueris, ieiuno, & ei qui probe cõcoxerit trades, ac somno quoad in totũ purgatus fuerit, arcebis, motu mediocri si fieri

D potest adhibito, cibò omni & potu abstinere vsq; ad cõsummatam purgationem cõpelles. Quinetiã Auicenna ipse, quem tamen vnum se vt ducem optimum sequi putant, haud aliter q̃ Paulus ac alii veteres, Fen iiii. primi Can. cap. v. prohibet, nequid post medicamenti purgatorii sumptionẽ vel cibi vel potus sumatur, ne scilicet facultas medicamẽti iis ipsis obruatur, atq; adeo imbecillior fiat. Verba eius hæc sunt: Qui medicamentum sumpsit, non debet comedere neque bibere donec pharmacũ suũ perficiet officiũ. Proinde quemadmodum diligenter cauendum ne medicamẽti operatio per subsequẽtes cibos aut potus imbecillior reddatur, ita summe cauendũ quo neque ciborũ concoctio per subsequentia medicamenta purgantia interturbetur. Hinc Paulus lib. iã citato cap. iiii. aloem etiã medicamentum cæteris minus nocens, post cibũ non esse exhibendã docet. Sed præstat verba subscribere: Bilem, inquit, flauam optime educit aloes dena

rius cum melicrato matutino tempore exhibita, nam A qui vesperi eam propinant, vel post cibum, lædunt, quoniam alimentum distrahit corrumpitq;. Si ergo aloe, quæ, vt eodem loco Paulus, & alibi Dioscor. & Gale. scribunt, inter omnia purgantia medicamẽta sola amica & vtilis est stomacho, ea ratione ne nutrimẽtum distrahatur post cibum exhiberi non debet, multo minus catapotia illa fortia, quæ non aloen tãtum, verũetiã alia multo hac vehementiora in se continent medicamenta, exhibere licebit. Discedant itaq; à peruersa illa consuetudine medici, qua nondum perfecta concoctione medicamenta purgantia propinare didicerunt, nam hoc pacto concoctio non solum impeditur, sed & nutrimentum ita distrahitur, vt conuenienter membra nutriri non queant, & potius tempore matutino vbi perfecta penitus concoctio existit, exhibeant, ea enim lege illorum operatio probe perficietur, & quicquid noxium est omnium facillime attrahetur. B Sed tanta est illorum hominum pertinacia, vt vel citius mori eligant, quàm ab eo cui assueuerunt vt recedant persuadeas.

Præter oẽm rationẽ nostrates decocto pisorum post epota medicamenta purgantia abluendi abstergẽdiue gratia vti. Cap. VIII.

QVemadmodum nõ probo penitus post epota medicamenta purgantia abluendi vi præditis nõ vti, ita nec laudo si post quodcũque medicamentum purgatorium adhibeantur. Perinde enim vt non conuenit, quemadmodum autor est Hippoc. semper purgante sumpto medicamento à sorbitione cremoris ptisanæ abstinere, sed illum interdum sorbuisse salutare est, ita & abluere nonnunq̃ confert, nonnunq̃ vero minime. Quando autem ptisanæ cremorem vtile sit sorbere post epotum medicamentũ, & quando minus, pulchre Galen. super Hippocra. de rat. vict. in morb. acut. lib. ii. com. xii. in hunc modum

C scribens indicat: καὶ ἄλλως μὲν χρὴ προνοεῖσθαι τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς, ὃ δὲ καὶ στόμαχον ὀνομάζουσιν, ὡς διαμένειν ἀβλαβὲς ἐν ταῖς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων πόσεσιν, μάλιστα δ' ὅταν ἐπὶ τῶν πυρεττόντων δίδοταί τι τοιοῦτον. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ καθαρτικὸν φάρμακον, ὡς ἂν ὀλίγον ὂν, εἰς τὸν πυθμένα τῆς κοιλίας ἀφικνεῖται, κατὰ δὲ τὴν δίοδον ὁ στόμαχος ὅσον τε ὑψηλότερον τῆς γαστρὸς, οὐ μόνον τῆς ποιότητος τοῦ καθαίροντος φαρμάκου, ἀλλὰ καὶ τῆς οὐσίας προσιζούσης ἐν τῇ διόδῳ μεταλαμβάνων μεγάλως βλάπτεται. χρήσιμος οὖν ὁ χυλὸς τῆς πτισσάνης ἐπιρροφούμενος, ὡς ἂν ἀπορρύψαι μὲν καὶ κατασύραι κάτω προσαπεπλασμένον ἐν τῇ διόδῳ δυνάμενος, ἐπικεράσαι δὲ καὶ ὑπαλλάξαι τὴν ἐνιζηκυῖαν τοῖς μορίοις ποιότητα τοῦ φαρμάκου. διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ καθαρτικοῦ πόσει κελεύει πτισσάνης ἐπιρροφεῖν. ἀρξαμένης δὲ γίνεσθαι τῆς καθάρσεως, οὐκέτι βούλεται δίδοσθαι τῆς πτισσάνης, εὐλαβούμενος ἐκλυθῆναι τὴν ἐνέργειαν τοῦ καθαίροντος φαρμάκου. quod est: Maxime quidem ori ventris, quod & stomachum vocāt,
D vt & in ipsis purgantium medicamentorum potibus illæsum maneat, prouidere oportet, præsertim vbi febrientibus tale quidpiam propinatur. Nanq; purgans medicamentum ipsum tanq̃ exiguum, ad ventris fundum peruenit, dumq; transit, stomachus & quæcunq; sublimior pars non qualitatē medicamenti purgantis modo, verum & substantiæ quæ in transitu adhæret aliquid adsumens, vehemēter læditur. Ptisanæ igitur cremor absorptus cōmoditatem affert, nempe & detergere, & deorsum trahere quod viæ adhæret, & qualitatem medicamenti quod his partibus adhæret, tum temperare, tum permutare potest. Ob eas igitur causas à purgantis medicamenti potu, ptisanā superſorberi præcipit. Sed vbi purgatio cœpit, ab ea vult abstinendum, purgantis medicamenti operationem exolui veritus. Quæ sanè verba repetit in libro De iis quos purgare oporteat, quibusq; medicamētis, & quo tempore. Discenda vero inde erit vera abluendi

Quando sorbendū

Quando abstinēdū a sorbitione.

Quando abluēdū.

ratio, vt ſcilicet non quouis tempore, nec poſt quodlibet medicamentum epotum abluamus, ſed tum ſolũ quando nondum purgatio cœpit, & non niſi vbi timor eſt, ne illæſum os ventriculi, quemadmodum in febribus fieri contingit, permaneat. Errant itaque noſtræ tempeſtatis medici, qui non niſi vbi iam cœperit purgatio, ac venter bis aut ter deiecerit, abluũt, etiãſi nulla ſtomachi mordicatio apparuerit, cũ potius ante purgationis initium id faciendũ eſſet, quod aliàs medicamenti purgantis operatio obtundatur. Atqui nõ tantum hac ratione delinquũt, verum in eo etiã quòd decocto piſorum ad abluendum vtuntur, cum omniũ veterum ac probatiſſimorum ſcriptorum teſtimoniis conſtet illa nulla abſtergendi vi prædita eſſe. Id quod ſatis aperte monſtrat Galenus lib. 1. de alimentorũ facul. de piſis, in hunc modum ſcribens: πλήσιον τι κατὰ τὴν ὅλην οὐσίαν ἔχουσι κυάμοις, ἐσθιόμενοί τε κατὰ τοὺς αὐτοὺς τρόπους αὐτοῖς, ἐν δυοῖν τοῖν παραλλάττουσιν, ὅτι τε φυσώδεις ὁμοίως οὐκ εἰσὶν τοῖς κυάμοις, ὅτι τε τὴν ῥυπτικὴν δύναμιν οὐκ ἔχουσι, καὶ διὰ τοῦτο βραδυπορώτεροι τῶν κυάμων κατὰ γαστέρα εἰσίν. hoc eſt: Simile quid tota ſubſtantia piſa cam fabis obtinent, nec alio q̃ illæ modo comeduntur. Duo tamen ſunt in quibus euariant, nõ enim ſimiliter ac fabæ inflant, nec abſtergũt, ideoq; ſegnius quàm illæ per aluum ſecedunt. Quod ſi itaque quis abluentibus vti commode voluerit, potius idipſum decocto cicerum agat. ὑπάρχει γὰρ καὶ ῥυπτικὴ δύναμις αὐτοῖς, vt lib. i. de alimen. facul. Galenus ait: ἐπιπλέον ἢ τοῖς κυάμοις, ὥστε τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἐν νεφροῖς συνισταμένους λίθους ἐναργῶς θρύπτουσιν. id eſt: Ineſt enim ciceribus abſtergendi vis potentior quàm ipſis fabis, adeo vt quædam ſpecies contractos in renibus calculos euidenter frangant. Licebit & hac ratione vti hordei decocto, quod & ipſum, Dioſcoride teſte, abſtergendi vi præditum ſit.

A

Piſa non abſtergũt

B

Cicerũ facultas.

C Febricitantes, tertiana præsertim exquisita correptos febre, imodicis medicamentis purgatoriis non esse excarnificãdos, vt pleriq; hodie faciũt, cũ alterantibus vti interdum satis sit. Cap. IX.

MVlti sunt hac tempestate medici, qui non satis arbitrantur esse semel in febribus, tertiana etiam exquisita, medicamentum purgãs exhibuisse, nisi id iterum atque iterum deuorandum propinarint, idq; nulla veterum autoritate, nec ratione, quæ alicuius momenti sit confisi, ita vt hosipsos errare hac medendi ratione omnium euidentissimum sit. Sed vt idipsum clarius studiosi deprehendere possint, primũ veterum testimoniis ostendemus q̃ suspectas illi euacuationes, immodicas maxime, quæ per medicamenta purgãtia ac alia auxilia in febribus fiũt, habuerint. Galenus siquidem lib. ii. Artis cur. ad Glauconem tertianæ exquisitæ curationẽ ex professo tractans, hanc ipsam primum omnium quanto magis fieri potest, refrigerare oportere ac humectare docet: D nam contrariorum contraria remedia esse: flauã enim bilem humorem inter omnes qui in corpore sunt aridiorem sicciorem q; existere. Post hæc tanq̃ ad minus necessariam, q̃ sit prior, indicationẽ, bilis scilicet excretionem, respicit admonens non imodicis medicamentis ad eam educendam opus esse, cum interdũ ad ventriculum repat, atque tum per vomitum educi possit, interdum autem ad inferiora vergat: & tunc per aluũ subduci queat, hoc quod sponte plerũque fieri solet. Quod si vero non fiat, vẽtrem mollibus clysteribus exinaniendum monet, adeo vt immodica per medicamenta purgatoria vacuatione minime opus sit. Non esse autem opus multa vacuatione: ipse mox aquarũ marinarum & salsarũ exemplo monstrat, sic scribens: τα λουτρὰ θαλάττια, και ἁλμώδη, καὶ νιτρώδη, καὶ θειώδη πλεῖον μὲν ἀπάγει τῆς χολῆς, πολὺ δ' ἧττον ὠφελεῖ τὸ ποτίμων. ἄμεινον δ' εἰπεῖν οὐδ' ὠφελεῖν ἀυτὰ, μειζόνως βλάπτον-

τὰ ταῖς ποιότησιν, ἢ βοηθοῦντα ταῖς κενώσεσιν. ἀτὰρ οὖν καὶ οἶδά τινα κιβδήλῳ λογισμῷ τοιοῖσδε χρήσασθαι λουτροῖς ἀναπεισθέντα, εἶτα ξηρανθέντα τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, εἰς τοσοῦτόν τε ὀλέθρου φθαρέντα, ὥστε μαρανθεὶς ἀπέθανεν. ἐπέτεινε δ' αὐτῷ καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα δίαιτα πρὸς τὴν κένωσιν τῆς χολῆς. ἀεὶ δὲ χρὴ ποιότητας ἐναντίας τῇ κρατούσῃ παρὰ φύσιν ἀντεισάγειν, καὶ ὡς πολὺ τὸ βέλτιον τοῦτο τοῦ κενοῦν ὁπωσοῦν. ὅπερ οὐδ' αὐτὸς ἐγίνωσκεν οὐδ' ἑτέρων ἐμάνθανε λεγόντων. qđ est: Marina balnea, salsa, nitrosa, atq; sulphurea, plus quidē bilis educunt, sed multo minus iis quæ ex potabili aqua fiūt prosunt. Præstat vero neq; ipsa vtilia dicere, quādoquidē plus qualitate nocent, q̃ euacuationibus iuuent. Equidem noui quendam corrupto indicio hisce balneis vti persuasum, deinde extenuato corporis habitu, ad tantam venisse perniciem, vt tabe cōsumptus interiret. Reliqua quoque victus ratio ad bilem excernendam illi adaugebatur. Semper vero oportet contrarias qualitates illis quæ præter naturam inualuerunt opponere, cum hoc multo melius sit, quàm quomodolibet euacuare. Atqui neque hoc ipse nouerat, neque ab aliis docentibus didicerat. In quibus sanè verbis Galenus periculo cuiusdam qui inscitia medici periit nos admonet, ne in tertiana exquisita immodicis euacuationibus studeamus, sed id potius conemur, vt contrariis qualitatibus, quæ habitum corporis corrigere possunt, febrem oppugnemus, id quod multo præstantius est, quàm hac aut alia ratione vacuare. Quòd si itaque balnea aquæ salsæ, marinæ, nitrosæ & sulphureæ tantum huic cuius Galen. meminit, obfuerunt, vt tabe tandem absumptus perierit, cur non idem periculum purgatoria medicamenta, immodica præsertim, quæ non tantum qualitate sua, quando omnia id generis sint potentia calida, verumetiam vacuatione nimia nocent, adferrent? Huc respexit etiā in aphorismis Hippocra

C tes, dum prima sectione.xxiiii.præcipit, in acutis morbis raro, & non nisi cum præmeditatione multa, esse purgantibus medicamentis vtendum. Et in compendio Oribasius in eam sententiam scribens: Crudi existentes humores antequam incipiant generare morbos, caute sunt vacuandi, iam autem febrientes nullo modo. Inter Latinos etiam Cornelius Celsus lib.i. cap.xi. nunquam, inquit, in aduersa valetudine medicamentum eius rei causa recte datur, nisi vbi is morbus sine febre est. At vbi febres sunt, satius est eius rei causa cibos potionesq; assumere, qui simul & alãt, & ventrem molliant. Cæterũ inedia calidis & siccis corporibus, Galeno libro.x.ther.metho.cap.v.teste, maxime est noxia. His autem qui in calida & sicca æstate febre laborant, quæ scilicet ex vstione, aut labore immodico, aut vigiliis, aut comprehensis iam animi motibus sit contracta, non tantum noxia est, sed si quicquam aliud planè perniciosa, quippe vel in febres ar-
D dentes ex ea incidunt, à quibus nisi prius mors occupet, in hecticas migrant, atq; ab iis in marasmum, vel protinus ardentibus præteritis in hecticas. Quapropter si calidas & siccas naturas tantum malum ob inediam sequitur, cur idẽ non ab immodicis medicamentis, quæ subinde multo magis q̃ inedia corpus exhauriunt, contingeret? Et scio ipse quosdam qui hoc pacto deducti ad tabem perierunt. Præterea cum tertianæ, & aliarum ex putredine humorũ natarum febriũ, curationis duplex sit indicatio, vna quæ humores febres efficientes, altera vero quæ febres ipsas respicit, semper medico ad febres magis quàm ad humores respiciendũ, quod calor humoribus noxiis vehementior sit, atque adeo magis etiam vrget. Proinde ad cõtrariam opponendam qualitatem magis animũ aduertamus oportet, quàm vt euacuemus. Ita Paulus Aegineta libro.ii.capite.xx. tertianæ exquisitæ tanquam

morbo originem à bile flaua habenti, humectantibus A
& refrigerantibus medicamentis in primis occurrendum esse statuit: necnon & cum eiusdē effectus victus ratione. Tandem siquid sese in vētrem recipit, & tanq̄ in sentinam cōfluit, id vel per vomitum, vel per inferna euacuandum. Diximus autem supra sæpe sua spōte aluum, ea quæ ad inferiora repſit, in tertiana exquisita deducere, ita vt non semper opus sit purgante ad hanc rem medicamēto. Quare quemadmodum immodicis medicamentis purgantibus vacuare febricitantes semper noxium est, ita interdum semel ea adhibuisse vtile existit, id quod fit si maior ex noxiorū humorū euacuatione vtilitas, quàm ex purgantibus medicamentis consequitur detrimentum, quemadmodū dilucide in prima sectione aphorismorū Hippoc. cōment. xxiiii. in hunc modum scribens Galenus indicauit: κίνδυνος οὐ μικρὸς ἐν ὀξεῖ νοσήματι κακῶς φαρμακεῦσαι, τῷ πάντα μὲν τὰ καθαίροντα φάρμακα θερμὰ ταῖς δυνάμεσιν εἶναι. δεῖσθαι δὲ τὸν πυρετόν, ᾗ πυρετός ἐστι, κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον, οὐχ ὅπως τῶν θερμαινόντων καὶ ξηραινόντων, ἀλλὰ τῶν ἐναντιωτάτων αὐτοῖς, τουτέστι τῶν ὑγραινόντων τε καὶ ψυχόντων. οὐκοῦν οὐδ᾽ αὐτῆς ἕνεκα τῆς πυρώδους θερμασίας ἡ κάθαρσις ἡμῖν παραλαμβάνεται, ταύτην γὰρ ἴσμεν ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῇ βλαπτομένην, ἀλλὰ τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν ἕνεκα χυμῶν. χρὴ τοίνυν μείζονα τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς τῶν λυπούντων χυμῶν κενώσεως γίγνεσθαι τῆς βλάβης, ἣν ἐξ ἀνάγκης βλάπτεται τὸ σῶμα πρὸς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων. ἔστι δὲ ἡ ὠφέλεια μείζων, ἐὰν ἀλύπως τε καὶ πᾶς ὁ βλάπτων καὶ λυπῶν ἐκκενωθῇ χυμός. hoc est: Periculum non minimum in morbo acuto perperam medicamento purgāte vti, quod omnia id genus medicamēta facultatibus calida sint. Febris vero quatenus febris est, & sui ratione, nedum calefacientibus atque exiccantibus, sed potius contrariis, hoc est humectantibus & refrigerantibus, egeat. Non igitur ob igneam febris caliditatem purgationem adhibemus,

C hanc enim scimus sui ratione nocituram, sed propter humores illam efficientes. Quare maiorem oportet ex noxiorũ humorum euacuatione fieri vtilitatem, q̃ id quod necessario consequitur ex purgãtibus medicamentis detrimẽtum. Est autẽ vtilitas maior, si absq; molestia omnis humor noxius & infestãs euacuetur. Quibus vtique verbis Gale. etiã admonet, non temere febricitantes esse purgandos, quod id plerũque nõ sine magno ægrotantis periculo fieri possit. Quod si tamen purgandi necessitas interdum incumbat, videndum tum vt ita purgemus, quo ex euacuatione maius cõmodum, q̃ detrimentũ sequatur, id quod fiet si lenibus, & sine molestia euacuantibus medicamentis vsi fuerimus. Hinc manifestũ est in febribus, tertiana maxime exquisita, non facile medicamẽta purgantia esse adhibenda, quod ferme semper natura sua sponte hu-

D morem febrem efficientem vincat atque educat. Si tamen ita contingat vt natura humorem integre vincere non queat, satis erit vbi leuioribus eam medicamẽtis iuuerimus. Et hoc inter Arabes etiã faciendũ suadet Abenrois, qui lib. vii. coll. cap. xi. sic scribit: Hæc febris si fuerit exquisita tertiana, erit secura & absque periculo. Et scimus certo, quod natura vincet hũc humorẽ, & ob id nõ debemus hunc medicamentis attractoriis mouere, sicut est scãmonia, eo quod rectificando illã quãtum possumus, mẽbris principalibus inducet noxã, atqueadeo virtutem imbecilliorem reddit, auget quoque calorem febrilem, suamq; siccitatẽ. Et si aliud non induceret nocumentũ, nisi surgendi & decumbendi conatum, modicum non inueniretur, quia temperamẽtum inde magis calefit & debilitatur. Sed apparente signo concoctionis, non est malũ dare aliquam medicinam attractoriã, in hunc modum, vt des ea quæ habent lenire materiam & humectare. Diligẽter igitur in febribus animaduertant medici, vt plus in

Alteratio-ni potius

humectando & refrigerando, q̃ nimium vacuãdo sint occupati. Hic iterum cum ridicula sua annotatione in medium prodit Montuus, ac ostendere conatur licere in tertiana exquisita exhibere medicamenta purgãtia, id tamen quod nunq̃ negauimus; satis enim constat, vt ex iam dictis etiam colligi potest, nonnunq̃ in tertiana quoque exquisita purgantium medicamentorum vsum vtilẽ esse. Nos vero immodicum illorum vsum damnamus, nec vlla nisi fuerint lenia, adhibere commode posse adserimus. Potuisset vtique & hanc omisisse annotationem vt alias omnes Mõtuus, nam nihil habet quod nobis aduersetur.

A

q̃ euacuationi studendum. Montuo respondetur.

Cum veterum omnium testimoniis ad febrium curationem balneo nihil vtilius sit, inique facere hodie medicos quod febricitantibus illo interdicunt. Cap. X.

QVòd nostra tempestate magna medicorum pars in eam dementiam prolapsi sunt, vt febricitãtes in vniuersum omnes, tertiana etiã correptos febre à balneo prorsus arceant, nulli acceptum ferendum nisi vni Razi; qui tract. x. cap. iiii. de tertianæ cura ita scribit: Cum febris ægrum dimiserit, adhuc eodem regimine quo prius post febrẽ per tres dies erit regendus. Quibus transactis pullina caro aut hœdina danda est. Interim tamen à balneo & sole & vino abstinendus est. Quòd si de laconico intellexit Razes; nihil illi aduersamur. Si vero de balneo aquæ dulcis, nihil decreto illo mendacius. Quicquid tamen sit, euidentissimum existit nostræ ætatis medicos etiã ab aquæ dulcis balneo prohibere febricitantes, id quod erroneum esse multorum veterum testimoniis euincemus. Primum omniũ Hippoc. qui primo aph. xvii. ita scribit: αἱ ὑγραὶ δίαιται πᾶσι τοῖσι πυρετάινουσι ξυμφέρουσι. quod est: Victus humidus febricitantibus oĩbus confert. Quòd si ergo in vniuersum humidus victus febricitãtibus vtilis est, cõsequitur &

B

C balneum aquæ dulcis conferre, quandoquidem illud non solũ humectet, sed & refrigeret, vt testatur Hippocrates lib. ii. de ratione victus, dicens: ὕδωρ πότιμον ὑγραίνει καὶ ψύχει. id est: Dulcis aqua humectat & refrigerat. Galen. quoque lib. x. the. meth. cap. vii. solium aquæ dulcis inter remedia quæ extrinsecus admota corpus refrigerant & humectant, recenset, inquiens: ἔξωθεν μὲν οὖν προσπίπτει τότε περιέχον ἡμᾶς αὐτὸ, καὶ ὅσα δυνάμει φαρμάκων ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν πεφύκασι. καὶ τρίτον πρὸς τούτοις ὑδάτων γλυκέων λουτρά. id est: Extrinsecus corpori accedũt tum aer ipse qui nos ambit, tum medicamenta quæcunque humectandi refrigerandiq́; vim obtinent, & tertium præter hæc, dulcis aquæ solium. Et lib. iii. de tuenda valet. vbi sic ait: ἔστι δὴ τῶν γλυκέων ὑδάτων θερμῶν ἡ δύναμις, εὐκράτων μὲν ὄντων ὑγρὰ καὶ θερμά, χλιαροτέρων δὲ γενομένων ὑγρὰ καὶ ψυχρά. θερμοτέρων δὲ τοῦ δέοντος ἀποτελεσθέντων, θερμὰ μὲν, οὐκέτι δ' ὁμοίως

D ὑγρά. hoc est: Dulcium calfactarũ aquarũ, si media tẽperie sint, vis calida & humida est: sin tepidiores sint, humida & frigida: quod si iusto calidiores fiant, calida quidem, sed non perinde humida. Ex quibus verbis medicus non solum balnei vim, sed & applicandi in febribus modum discere potest, vt scilicet tepidum sit, si vt infrigidet atque humectet voluerit. Balneum aquæ dulcis humectare & refrigerare Alex. quoque Trallianus libro iii. cap. xliii. docet, ita scribens: Nouimus quippe & experti sumus, balnea dulcis aquæ frigorificam & humectantem obtinere facultatẽ. Si itaq; balneum, maxime vbi tepidum fuerit, refrigerare & humectare potest, cur febricitantibus non suo tempore, cum qualitate sua febriũ naturæ in vniuersum aduersetur, adaptari queat, non video. Quod autem in omnibus ferè febribus balneo cõmode vti liceat, ordine iam quodam demonstrabimus. In diariis siquidẽ febribus, quas ephemeras Græci vocãt, vtile esse balneum

Balneum aquæ dulcis humectat & refrigerat.

Diariis balneum confert.

neum docet Gale.libro.i.cap.ii.ad Glauconem,ſic de curatione illarum ſcribẽs: χρὴ ἐπί τε λουτρὰ ταχέως ἄγειν αὐτοὺς, καὶ τὴν ἄλλην τὴν συνήθη δίαιταν. id eſt : Oportet ſiquidem eos confeſtim ducere ad balnea, atq; ad conſuetam victus rationem. Id quod & lib.viii.ther. meth.cap.iii.facit, dũ ita de diariarũ curatione ſcribit: ἄγειν μὲν οὖν ἐπὶ τὰ λουτρὰ χρὴ πάντας ἐν τῇ παρακμῇ τοῦ πρώτου παροξυσμοῦ.hoc eſt:Quippe in prima acceſſione inclinante ducendi in balneum omnes ſunt . Ex quibus verbis tempus quoq; balnei inſinuat Galenus , οὐ μὴν ἅπαντί γε, vt paulo poſt ait , καιρῷ τοὺς πυρέξαντας λουστέον, ἀλλ᾽ ἐν τῇ παρακμῇ παροξυσμοῦ.quod eſt:Non enim quouis tempore febricitantes lauandi ſunt, ſed in acceſſionis remiſſione. Lauãdos præterea eſſe diaria febre correptos Paulus etiam Aegi.lib.ii.cap.xvi.docet.Et Alex.Trallianus lib.v.cap.i.præſentiſſimam febribus diariis curationem balneum eſſe inquit.Cæterum quod in putridis febribus etiam conferat balneum , lib.x.&.xi.ther.meth.Gal.multis in locis oſtendit,præſertim autem cap.x.libri decimi,vbi balneum febribus per ſe & ex accidente vtile eſſe ſcribit . Nam cum vacuatio excrementorum ſub cute detentorum illis vtiliſſima ſit , certum eſt in balneo neceſſario ob æqualem per omne corpus calorem, exiguorũ meatuum rarefactionem fieri,atqueadeo cutim laxari, & ſic quæ detenta ſub hac fuerũt vacuari, balneumq; ſic per ſe,quandoquidem vacuat,prodeſſe . Quia vero denſatam atque coarctatam cutim ipſam, vt ſuperuacua illic educi queant,laxat,fit vt & ex accidenti refrigeret . Tempus autem lotionis eodem quoque loco Galenus monſtrat eſſe febris inclinationem . In libro quoque de tabe febribus putridis balneum eſſe vtile ſtatuit,at non niſi poſt concoctionẽ. Verba eius hæc: τῶν μὲν οὖν ἐπὶ χυμοῖς σηπομένοις ἀναπτομένων πυρετῶν μετὰ τὴν πέψιν τῶν χυμῶν ἴαμα βαλανεῖόν ἐστι.quod eſt:Fe-

A

Quãdo lauãdi febricitantes.

B

Putridis febribus balneũ cõducit.

Q

C brium quidem ex putredine humorum accensarum, balneum post humorum concoctionem adhibitum, remedium est. In intermittentibus vero febribus esse balneum vtile satis liquet, qui Galenum lib.i.ther.metho.ad Glauconem, ita de tertiana exquisita scribentem legit: λουτρὰ δὲ θερμὰ δι᾽ ὕδατος ποτίμου, τὸ μέν τι κενοῖ τῆς χολῆς ἀπάγοντα. τὸ δέ τι καὶ τῇ ποιότητι μεγάλως ὀνίνησιν. ὑγραίνει γὰρ καὶ ψύχει κατὰ δύναμιν ὅσα τοιαῦτα λουτρά. i. Balnea calida ex aqua potabili prosunt, tum quia bilis aliquid educunt, tum etiam quia qualitate sua plurimum iuuant, humectãt enim ac potentia refrigerãt. Et paulo post: τους δὲ φιλολουτροῦντας οὐδ᾽ εἰ δὶς τῆς ἡμέρας λούειν ἐθέλοις ἁμαρτάνοις, ἀλλ᾽ ἐν καιρῷ μάλιστά σοι τοῦτο μνημονευέσθω. εἰ δὲ καὶ πέψεως τῆς νόσου σημεῖα φαίνοιτο, κἂν εἰ πλεονάκις λούοις οὐκ ἂν ἁμάρτοις. hoc est: Et qui balneis admodum delectantur, si etiam bis in die lauare permiseris, non aberrabis, sed illud semper in memoria habeto, vt in tempore id faciant. Si vero etiam coctionis

In ĩtermittẽtibus febribus balneum vtile.

D morbi signa apparuerint, tunc etiam si sæpius laueris, nihil delinques. Quibus vtique verbis indicare videtur Galenus, etiã ante cõcoctionẽ morbi eos qui delectãtur semel aut bis tutò lauari posse: coctionis autem notis apparẽtibus etiam si ter aut sæpius quis lotus fuerit, nihil obesse. In tertiana vero notha balneũ quoque expedit, at non nisi vbi coctionis signa apparuerint. Hinc est quod ita scribat: ἐν δὲ τοῖς οὐκ ἀκριβέσι τριταίοις οὐδὲ λούειν εὐθὺς κατ᾽ ἀρχὰς ἀγαθόν, ἀλλ᾽ ἡνίκα ἂν φαίνοιτο ἤδη τὰ σημεῖα τῆς πέψεως. Idem hoc quod iam ex Galeni sententia diximus docet Paulus lib.ii.cap.xx.et.xxi. In quartana denique non solum Hippocr. lib.ii.et.iii.de morbis balneum probat, sed & Galen. lib.i.ad Glauconem. Denique in libro de tabe inquit: τοῖς ἑκτικοῖς μόνοις μὲν συνισταμένοις χωρὶς ἐπιπλοκῆς τινος ἑτέρου πυρετοῦ, πᾶς χρόνος ἐπιτήδειός ἐστι πρὸς λουτρόν. quod est: Hecticis solis sine quidem alicuius alterius febris

In tertiana notha balneũ expedit.

In quartana balneãdum esse.

Hectica correptis balneum prodest.

complicatione constitutis, omne tempus ad balneum idoneum existit. Idem docet lib. x. cap. x. the. metho. Sed oportet vt prorsus citra laborem æger in balneũ super lectulo deportetur, ne vires resoluantur. Auic. denique in febribus balneum non raro probat, quem mirum est cur hic vt principem suum non sectentur. Inter Arabes etiã balneum febribus vtile esse statuit. Abenrois, qui. vii. coll. cap. x. ita scribit: Et scias quod balneum in declinatione febrium collaudatur, quoniam superfluitates euacuat subtiles. Adeo vt mirari satis non possim, cur nostra ætate medicinam exercẽtes in vniuersum omnes, tertiana etiam exquisita correptos, febricitantes à balneo arceant. Sed quantum ex Valesco colligere licet, nulla alia ratione fit, nisi quòd hodie arbitrantur sudorẽ in fine accessionis factũ sufficere. Sed verba Valesci subiiciamus, quæ scribit libro. vii. cap. vii. in eum modum: Antiqui post digestionis signa balneabant in aqua dulci tepida, & valet eis vt vult Galenus. Iam autem sciunt vulgares, quòd vera breuis est terminationis, ideo nũc tales nõ ponuntur in balneo, sed sufficit eis quòd sudent in fine paroxysmorũ. Quibus sanè Valesci verbis quid stultius, quid denique magis ridiculum esse posset, nõ video. Etenim si balneum febricitantibus, vt fatetur, vtile est, quid est cur non adhibendum putet? neque enim pius, multo minus medicus censeri debet, qui commoda ægrotanti auxilia denegat. Risu præterea dignum est, quòd tertiana exquisita correptos ideo non balneandos esse existimat, quia breuissima sit, quasi Hippocratis ac veterum seculo non itidem breuis fuerit tertiana, cum tamen quarto, aphor. lix. scribat ita: τριταῖος ἀκριβὴς κρίνεται ἐν ἑπτὰ περιόδοισιν τὸ μακρότατον. id est: Tertiana exquisita septenis circuitibus, quod longissimum est, iudicatur. Nemo tamen veterum hoc nomine tertiana laborantibus bal-

A

Ridicula Valesci ratio.

B

Valesci ratio exploditur.

C neo interdixit. Stultissimum autem est quod ait hodie à balneo prohibendos esse, quia in accessionis fine sudent. An non Hippoc. Galeniq; temporibus sudarũt quoque febricitãtes Valesce? an naturæ ordinem inuersum suspicaris? Videant itaque studiosi q̃ ficulna sit Valesci & aliorũ qui hunc imitantur ratio, vt puer penè illam refellere possit. Quapropter probatissimos potius medicæ rei scriptores, quàm frigidos illos sophistas sequantur veritatis amatores moneo, è quibus præter sterilẽ ac inconcinnam loquacitatem, nihil planè fructus sperare possunt.

Flauam bilem tenuesq; succos vt facilius ex corpore educãtur, nihil opus habere vt crassiores reddantur, quemadmodum præter omnem rationem Auicenna credidit. Cap. XI.

AVicenna Fen.i. Cano.iiii. tract.ii.cap.vii.de intẽtione ad curationes vniuersales febrium putredinis inter cætera sic scribit: Non eua-
D cues materiam indigestam in calido aut frigido, nisi propter necessitatem. Et non auscultes virum qui existimabat quòd intentio in digerendo est subtiliare, & humor calidus est subtilis, quare non est necesse vt subtilietur. Res enim non est sicut dixit, immo intentio in digerendo est æquare substantiam materiei, ita vt fiat præparata ad expulsionem facilem, & subtile imbibitum, & crassum fixum & viscosum adhærens, totum illud non est præparatum ad expulsionem facilem, immo est necessarium vt inspissetur subtile, & subtilietur spissum paulatim, & incidatur viscosum. Hactenus Auicenna, qui iam adductis verbis pulchre suam in rebus medicis inscitiam prodit, nam ostendere conatur bilem flauam haud aliter quàm pituitam crassam ac tenacem opus habere cõcoctionem antequam euacuetur. Concoctionem autem bilis esse, si crassior quàm antea fuerit reddatur, tumq; eandem facilius educi ait. Notat præterea Abéroen, qui lib.vii.

cap.ix. de cura febrium putridarum, hunc errorē Auicennæ perstringit atque explodit, dicens: Auicenna inquit quòd expectare debemus digestionē, eo quòd digestio humoris subtilis est eius ingrossatio, & grossi est eius subtiliatio, tamen medicinæ laxatiuæ citius & facilius expellunt humores subtiles quàm grossos. Quare vt veritatis studiosi aperte videant quàm deliret Auicēna, quamq́; recte sentiat Abenrois, age rem penitius trutinemus, verbaq́; Auicēnæ ordine confutemus. Falsum est, immo sensui cōmuni repugnat, humorem tenuem vt facilius per medicamenta ex corpore educi possit, crassiorē reddi debere, atque adeo concoqui. Ita in febribus à flaua bile ortis non opus est vt bilem ipsam per syrupos aut alia medicamenta crassiorem reddamus, quo per purgantia medicamenta facilius educi queat: antea nanque bilis flaua ac alii humores quoniam tenues, ad educendum satis parati sunt. Quanto enim humor tenuior est, tāto vt educatur aptior est, magisq́; naturæ aut medicamēto obsequitur, quod facillime & sine omni impedimento, angustos corporis meatus transire possit. Hinc recte Galenus lib. xiiii. ther. metho. cap. xvii. in hunc modū scribit: ὧδε μὲν τῆς ὠχρᾶς χολῆς αἱ κενώσεις ἑτοιμότεραι, τὸ δὲ φλέγμα, καὶ μάλισθ᾽ ὅσον αὐτοῦ παχύτερόν τε, καὶ γλίσχρον ἐστὶν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μέλαινα χολὴ δυσκόλως ἐκκενοῦται, καὶ διὰ τοῦτο δεόμεθα καθαίροντος φαρμάκου. κατὰ δὲ τοὺς ἕρπητας, ἐπειδὴ λεπτός ἐστιν ὁ τὸ πάθος ἐργαζόμενος χυμὸς, ἀρκεῖ καὶ λαπάξαι γαστέρα διὰ τῶν ἐπιτυχόντων. id est: Flauæ quidem bilis vacuatio facilis est, pituitæ vero ac potissimū eius quæ crassior glutinosiorq́; est, itemq́; nigræ bilis, difficilior, ideoq́; purgantis medicamenti ope indiget. In herpete vero quoniam tenuis humor qui id vitium creat, abunde est etiā aluum leuiter soluisse. Quibus sanè verbis Galenus in vniuersum ita Auicennæ sententiam explodit, vt prolixiori confuta

A

Humor tenuis non est vacuationi ineptus dum mobilis est.

B

C tione non opus fit. Si enim tenuis humor ita ad vacuandum promptus facilisq; est, vt non nisi alui lenitione opus habeat, cur ergo vt crassiorem reddamus illum necesse est? quando humor quanto crassior glutinosiorq; fuerit, tanto ad vacuandum difficilior erit. Facilis itaque ad vacuãdum ob tenuitatem cum sit bilis flaua, fit vt semper sumpto medicamento purgatorio eum humorem qui medicamento naturali quadã propinquitate coniunctus, atqueadeo similis est, attrahẽdo sequatur. Eius rei testis est Hippocrates, qui in libro de natura humana ita scribit: τὸ φάρμακον ὁκόταν εἰσέλθῃ ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει ὃ ἂν αὐτέῳ κατὰ φύσιν μάλιστα ᾖ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων. ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει. ὁκόταν οὖν πίῃ τὶς φάρμακον ὅτι χολὴν ἄγει, πρῶτα μὲν χολὴν ἐμέει, ἔπειτα δὲ καὶ φλέγμα. ἔπειτα δ' ἐμέουσι καὶ χολὴν μέλαιναν. τὰ αὐτὰ πάσχουσι καὶ ὑπὸ φαρμάκων τῶν τὸ φλέγμα ἀγόντων. πρῶτον μὲν φλέγμα ἐμέουσιν, ἔπειτα ξανθὴν χολὴν, ἔπειτα μέλαιναν. id est, Cũ
D medicamentum corpus intrauerit, primum id quod omnium maxime sibi secundum naturam cognatum in corpore est, agit, exinde & reliqua trahit atque purgat. Quando itaque quis medicamentum assumpserit, quod bili mouendæ est, primum bilem, mox pituitam, deinde bilem quoque atram euomit. Idem accidit iis qui pituitam cientia medicamẽta sumũt, primũ enim pituitam, statim bilem flauam, post hanc atram reiiciunt. Neque Gale. in cõmentariis super hæc verba Hippoc. aliam rationẽ quare post peculiarem humorem illico bilis trahatur affert, nisi quòd ea ad educendum omnium facillima sit. Sed præstat verba subscribere: μετὰ τὸ κενωθῆναι τὸν οἰκεῖον τῷ ποῦ καθαρτικῷ φαρμάκῳ χυμὸν, ἐφεξῆς αὐτῷ πρῶτος ὁ τῶν ἄλλων εὐαγώτατος ἕπεται. μετ' ἐκεῖνον δὲ ὁ τὴν δευτέραν ἐν τούτῳ τάξιν ἔχων. quod est: Postquam familiaris purganti medicamento humor vacuatus fuerit, deinceps illum primo

qui omnium aliorũ ductu facillimius est sequitur, post quem qui illi ordine proximus existit. Et quòd humores tenues non egeant vt crassiores fiant, vel inde etiam colligi potest. Hippocra.iiii.aphor.x.medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die suadet. Turgere autem constat, quando in vehemẽti sunt motu, atque ab vna parte ad aliam transfluunt: id certe quod fieri non potest nisi vbi humores tenues atque biliosi fuerint: crassi enim atq; tenaces humores meatus corporis pertransire non possunt, atque adeo in aliqua parte corporis firmati manent. Si itaq; tenues existentes nisi prius crassiores fiãt, educi nõ possunt, quare Hippocrates illos eadẽ die purgãtibus medicamentis esse vacuandos monet? Respondeat hic Auicenna, aut quispiam eius hominis indocti patronus, rationemq; afferat cur tenues humores Hippocrates, omnesq; alii veteres sine concoctione, hoc est, absque eo vt crassiores fiant, mox educendos docuerint. Nullam certe aliam efficaciorem quàm vacuandi facilitatem, quæ & ex parte humoris vacuandi, necnõ impellẽtis naturæ se tenet, afferre poterũt. Quod enim tenue est, mobile quoque sit oportet, ita vt hoc nomine facilius p̃ medicamẽta trahi posse nemo nõ videat. Recte itaque Hippocrates & veteres alii crassos tantum atque tenaces humores, quiq; aliqua corporis parte firmati sunt, antequam euacuentur concoctione opus habere scribunt, neq; aliquis præter Auicennã in eam insaniam delapsus est, vt bilẽ cõcoctione indigere putauerit. Hæc enim cum semper acutos morbos, teste Galeno.vii.aph.cõmen.xxxii.faciat, & in acutis morbis, vt idẽ.ii.aph.cõm.xxiiii.docet, circa principia statim, primo videlicet die medicamẽtis purgãtibus sit vacuandum, fit vt nihil necesse sit hũc fieri crassiorẽ. Ex his igitur oĩbus satis probatũ est, tenues humores nõ indigere vt crassiores fiãt, quo ductu fa-

C cíles sint, cum quanto tenuiores sint, tãto promptius trahentia medicamenta sequantur. Hinc Galenus lib. secundo, aph. ix. vbi de humoris præparatione agit, crassitiem dũtaxat viscidicatẽ corrigi oportere docet: illam quidem, eo quòd crassus humor motui ineptus sit, ac per angustos meatus transmitti nequeat: hãc vero, quoniam quæ suo lentore adhærent, auelli haud facile possint. Hac ratione motus & integrum de extenuante victu librum conscripsit. Porrò iam Auicennæ rationes, quibus vt in eam deueniret sententiam motus est, expendamus. Intentio, inquit, in digerẽdo est æquare substantiam humoris, materiei, hoc est medicamento; vt fiat præparata ad expulsionem facilem. Quibus verbis se in eo esse errore, in quo lib. i. cap. xli. Mesuen quoque versari diximus indicat, medicamentum scilicet purgans attrahendis humoribus non esse simile, quod quàm veritati ex diametro pugnet, multis ibidem ostendimus. Cum itaque medicamentorum purgantium naturam atque operationẽ ignorarit Auicenna, nihil mirum si tam vana ac friuola ratione seductus sit. Non enim opus est æquare humores medicamento, cum illa antea attrahendis humoribus similia sint: neque enim attractiones substantiarũ sine similitudine fieri possunt, vt in naturalium facultatum commentariis demonstrauit Galenus. Proinde cum quodlibet non trahat nisi sibi familiare ac simile, nihil ad faciliorem à medicamentis expulsionẽ opus habemus illis æquare humores attrahẽdos, cum antea iisdem similes sint. Hinc Auicenna indoctè admodum ad medicamenta retulit, quòd ad humores tantum referendum erat. Cur nanque tenues humores difficilius à natura expelluntur, non medicamentorũ sit ratione, sed ideo quia humores tenues ab vna parte in aliam transfluunt, atque adeo cum in continuo sint motu, & natura eo tempore veluti furiis agitata,

Auicennæ rationes refelluntur.

D

Nõ opus est æquare humores medicamento.

haud recte motus suos instituere ac dirigere possit, fit A
vt ab illa superari non facile queāt. Ob id igitur opus est quopiam manum porrigēte, atque ad excretorios meatus humores agitatos dirigente, atque adeo illico medicamentum purgans adhibendum, quod humores sic turgētes familiaritate sua attrahat, id quod omniū facillime fit, eo quòd tenuitate sua prompte per angustos venarū meatus ferri possint. Sed inquit Auicenna, Subtile facile membris immergitur, vel vt ipse loquitur, imbibitur, ideoq; difficulter educitur. Respondeo, minime. Nam qua facilitate immergitur, eadem quoque educitur: immergitur autem nullo alio nomine, nisi quia tenuis, eadem igitur causa rursus à trahente medicamento facile educitur. Inefficaces igitur sunt iam dictæ Auicēnæ rationes, vt aliæ multæ, quas vtcunque tanquam possibiles, etsi omnium maxime impossibiles sint, confingit atq; imaginatur. Verissimū enim est quod de eo scribit in libro de vrinis B
Theophilus, hunc quidem magnum medicum atque philosophum fuisse ratione, sed inexpertū: id quod Matthæus de Gradi cap. iii. suorum in nonum Razis librum cōmētariorum ita interpretatur: Magnus fuit ratione, hoc est, multas effinxit rationes, quæ tamen experientiæ omnium rerū magistræ, maxime aduersabantur. Vel, vt verbis eius vtar, quæcunque per rationem sibi visa fuerunt possibilia, illa tanquam vera concessit, etsi nunquam in rerum natura fuerint, sint, nec futura eriīt. Quibus verbis quid verius dici possit non video, ita enim Auicennam deliniant, vt nullus pictor quantumuis ingenio & arte pollens, adde ne Appelles quidem, hunc certius exprimere potuisset. Quisquis enim eius hominis scripta diligentius excusserit, inueniet illum passim eiusmodi friuolis ac temere excogitatis rationibus vti. Sed ad alia pergamus.

C Capitale esse Pleuriticis lenticulam ex aceto dare, id quod tamen facere Auicennam, contra omnium veterum præscriptum constat. Cap. XII.

Auicēnnę in rebus medicis inscitia.

NVsquam fermè apertius quàm hoc loco inscitiam suam in rebus medicis prodit Auicēna, dum lentes ex aceto, cibum pleuriticis conuenientem esse tradit. Et certe ob vnum hunc errorem meritus est, cur doctis omnibus suspectus haberi debeat. Sed verba eius subiiciamus, quæ scribit Fen.x. Can.iii.tract.v.cap.iii.dicens: Et maximi quidem erroris est in potu tribuere infrigidātia vehemētia, nisi in factis ex cholera. Et non dentur in potu infrigidantia styptica, & cibi eorum sint sicut lentes cum acetositate & similibus. Quæ vtique verba quàm erronea sint, immo quàm ex diametro sibi pugnent, facile experietur quisquis illa paulo diligētius excusserit. Porrò vnicum post venæ sectionem medici in pleuritidis curatione studium esse debet, vt sputum celeriter facileq; excreetur, id enim omniū maxime ad sanitatem recuperandam conducit, cuius rei locuples testis est Hippoc.ii.præsagiorum.xliii.sic scribens: πτύελον χρὴ ἐπὶ πᾶσι τοῖσιν ἀλγήμασι τοῖσι περὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὰς πλευρὰς ταχέως τε ἀναπτύεσθαι καὶ εὐπετέως. συμμεμιγμένον τε φαίνεσθαι τὸ ξανθὸν ἰσχυρῶς τῷ πτυέλῳ. εἰ γὰρ πολλῷ ὕστερον μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὀδύνης ἀναπτύοι τὸ ξανθὸν ἐὸν, ἢ πυῤῥὸν, ἢ πολὺν βῆχα παρέχον, καὶ μὴ ἰσχυρῶς ξυμμεμιγμένον κάκιον γίνεται. qd est: In oibus pulmonis costarumq; doloribus, vt sputū cito facileq; screetur necesse est, flauumq; cum sputo vehementer commistum appareat. Etenim si multo post doloris initiū aut flauum, aut rufum, aut multam tussim inferens, aut non admodum permistum expuitur, deterius est. Et primo de rat. victus in morbis acutis. xxvii. in hunc modum scribens: αἵ τε γὰρ ὀδύναι ἐν τοῖσι πλευριτικοῖσιν αὐτίκα παύονται αὐτόματοι ὅταν ἄρξωνται πτύειν τι ἄξιον λόγου καὶ ἐκκα-

Sputi facilis excreatio in pleuritide.

D

θαρέεσθαι. hoc est: Dolores siquidem pleuriticorum illico sua sponte desinunt, vbi aliquid effatu dignum tum expuere, tum expurgare cœperint. In prima denique sect. aph. xii. vbi sic inquit: ἐν πλευριτικοῖσι πτύελον ἢν αὐτίκα ἐπιφαίνηται ἀρχομένου, βραχύνει. ἢν δ' ὕστερον ἐπιφαίνηται μηκύνει. id est: In pleuriticis si circa initia statim sputum appareat, morbũ breuiat, si vero postea appareat, producit. Cum itaque in omni dolore costarum vtile sit celeriter excreari sputum, probe facit Auicenna quòd refrigerãtia & adstringentia pleuriticis neque in cibo neque in potu exhibenda esse monet, hæc enim ne sputũ facile screari possit impediũt. Errat autem insigniter, ac sibiipsi pugnãtia dicit, quòd lentes cum aceto & similibus illis exhibendas docet, nam hæ quia adstringunt, faciunt vt ægre difficileq; sputum screetur, id quod certe ægrotanti summũ exitium affert. Adstringere vero lentes in primis Hippocrates. iiii. de rat. vict. in morb. acut. lxxxviii. sic scribẽs tradit: φακὸς στύφει καὶ ἄραδον ἐμποιέει. quod est: Lens adstringit, turbationemq; facit. Et Dioscorides quoq; libro. ii. cap. cxvii. φακὸν δύναμιν ἔχειν στυπτικὴν scribit. Galenus quoque libro octauo, de simpl. medi. facul. idipsum confirmat, ita scribens: φακοὶ στύφουσι μὲν οὐκ ἰσχυρῶς. θερμότητος δὲ καὶ ψύξεως ἐν τῷ μέσῳ καθεστήκασι. καὶ μέντοι καὶ ξηραίνουσιν κατὰ τὴν δευτέραν τάξιν. αὐτὸ μὲν οὖν αὐτῶν τὸ σῶμα ξηραίνει, καὶ ἵστησι γαστέρα. hoc est: Lentes valenter adstringunt, medium tenent caliditatis & frigiditatis, desiccant tamen in secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit ventrem. Proinde cum adstringant vehementer lentes, non debent pleuriticis in cibum adhiberi, ne scilicet sputum quo minus excreari queat prohibeant, ateque adeo ægrum suffocent. Id quod omnium diligentissime Galenus quoque libro primo, de vict. rat. in morbis acutis. cõmen. xxvii. monuit dicẽs:

A

Lentes pleuriticis non exhibendæ.

Lẽtes adstringũt.

B

C ὁ τὴν φακῆν διδοὺς ἰατρὸς ἐσκευασμένην δι᾽ ὄξους αὐτῇ πλευριτικοῦ τελέως ἤδη παρηκμακότος, ὡς μηδενὸς ἄλλου δεῖσθαι ἢ ἀναπτύσεως τῶν πεπεμμένων, εἰκότως ἔδοξεν αἴτιος γενέσθαι θανάτου τῷ κάμνοντι, πνιγέντι διὰ τῆς ἑπομένης νυκτός, ἀλλὰ φακῆν οὐδ᾽ ἄν τις δοίη τῶν ἐχόντων νοῦν. id est: Lentē ex aceto confectam pleuritico in ea morbi declinatione, quæ nihil aliud q̃ coctorũ expuitione indigebat, qui exhibuit medicus, non immerito ægrotanti ipsi qui sequenti nocte suffocatus est, mortis occasio fuisse visus est: immo lenticulam nemo qui mentis compos fuerit dederit. Quibus sanè verbis exemplo indocti cuiusdam medici, quem etiam Auicenna temere sectatus est, nos deterrere conatur, ne lētes ex aceto confectas pleuriticis exhibeamus, maxime in eiusdem declinatione, ne coctorum expuitionem adstringente illarum vi prohibeamus, sed potius iuxta Hippoc. consilium vnum hoc conemur, vt ea quæ humectent, mediocriterq; incidant adhibeamus, atque adeo

D ea quæ in thorace sunt superflua ad expuitiones præparemus: ita enim, vt ait ibidē Hippocrates, αἱ καθάρσιες πολλῷ τελεώτεραι εἰσὶν, καὶ ἔμπυοι ἧσσον γίνονται, ἢ εἰ ἀλλοίως τις διαιτῴη. καὶ αἱ κρίσιες ἁπλούστεραι καὶ εὐκρινέστεραι, καὶ ἧσσον ὑποστροφώδεες. hoc est: Purgationes longe perfectiores sunt, minusq; purulenti fiunt, q̃ siquis aliter cibaret. Insuper iudicationes simpliciores, faciliouresq; fiunt, & minus morbi reuertuntur. Hinc iterũ discant studiosi, q̃ periculosum sit ita addictum esse Auic. placitis, id quod multi hodie faciunt, vt piaculũ ducamus ab illis vel latum vnguem discedere.

Historia.

Oĩum exitiosissimũ eē, veterũq; placitis maxīe aduersum dysenteria affectos purgātibus excarnificari medicamētis. Cap. XIII.

NOstræ ætatis medicos in dysenteria medicamenta propinare purgantia, notius est quàm vt demōstrari debeat: nemo enim est qui practicas, vt vocant, illorum legerit, qui idipsum ignora-

re poſſit. Sunt enim qui diaprunis ſolutiuū, & electuarium de ſucco roſarum exhibendum eſſe ſuadent, in quorum albo Marcus Gatinaria exiſtit. Omnes autē quotquot hodie ferè extant rheubarbarum exhibēt, ſaltem torrefactum, in eoq; ſe exemplum veterū imitari exiſtimant. Verum quàm capitaliter ex æquo omnes errent; tam veterum ſcriptis, quàm rationibus aliquot oſtendemus. Non eſſe itaque purgandos dyſenteria correptos in primis Hippoc. in libro de morbis qui extra, monſtrat, vbi dyſenteriæ curationē ex profeſſo tractans nihil medicamentorum aluum ſubducētium exhibet, ſed ventrem cum lacte tantum decocto diluendum eſſe docet. Lac autem cum marinis maxime lapillis decoctum fluctiones alui ſiſtere Dioſcorides lib. ii. cap. lxxvii. ſcribit. Quinetiam Alexander Trallianus libro. iii. cap. xxi. de curatione dyſenteriæ; principio lactis decocti trium cyathorum menſuram potui dandam ſuadet. Galenus etiam in lib. ix. de cōpoſitione medicaminū per ſingulas corporis partes in curatione dyſenteriæ ne verbo vno purgantiū medicamentorum meminit, ſed vniuerſam curationem adſtringentibus medicamentis abſoluit. Neque id temere facit, memor enim eſt eius quod ſcribit lib. xiii. thera. metho. cap. iii. in hunc modum: οὔκουν οὐδ᾽ ὅταν ἤτοι κατὰ τὴν ἕδραν, ἤ τι τῶν πλησίον μορίων ἀρχὴ φλεγμονῆς γίγνεται, γαστέρα λαπάξεις. ὥσπερ οὐδ᾽ εἰ κατὰ κύστιν ἢ αἰδοῖον ἢ νεφροὺς οὐρητικὰ φάρμακα καταπίνειν καὶ λεύσεις. οὐδ᾽ εἰ γυναικὶ κατὰ μήτραν ἢ αἰδοῖον ἔμμηνα κινήσεις, ἀλλ᾽ ὡδὶ τὰ πορρωτάτω τὴν ἀντίσπασιν ἀεὶ ποιήσεις. quod eſt: Neque igitur cum vel circa ſedem, vel aliquā huic vicinam partem initium phlegmones fit, aluum deiicies. Neque cum in veſica pudēdo vel renibus cœpta eſt, medicamenta quæ vrinas prouocent bibenda dabis. Neque ſi mulieri in vtero, vel pudēdo inſedit mēſes prouocabis, ſed ad alias partes quæ maxime lon-

A

Dyſenteria correpti nō purgandi.

B

C ginquæ ſunt, ſemper auerſionē facies. Et paulo poſt: ἀντισπᾷν χρὴ τῶν ἀρχομένων ῥευματίζεσθαι πορρωτάτω τὸ ἐπιῤῥέον, οὐκ ἕλκειν ἐπ' αὐτά. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον οὐδὲ γαστρὸς, οὐδ' ἐντέρων ἀρξαμένων φλεγμαίνειν, ὑπηλάτῳ χρῆσθαι προσήκει. hoc eſt: Longiſſime à tentata fluxione parte auellere, nequaquam ad eam trahere oportet. Hac itaque ratione, nec ſi ventrem, aut inteſtina phlegmone occupare iam cœperit, medicamine quod aluum deiiciat, vti conuenit. Quibus verbis Gal. aperte innuit ad membra inflammatione aut fluxione tentata non eſſe trahendum, ſed potius longiſſime auertendum. Cum vero in dyſenteria inteſtina non tātum fluxione, ſed etiam vlceratione, immo inflāmatione tentata ſint, non conuenit vt ad illa plus humorū per medicamenta purgantia trahamus: ita enim non ſolū vlceratio inteſtinorum vehementior fit, ſed totus hu-

D morum impetus huc fertur, atqueadeo inteſtina tandem fruſtatim per aluum excernūtur. Hinc rectiſſime lib. i. ad Glauconē cap. xiii. ſcribit Gale. dicēs: ἀλλ' οὐδὲ εἰ μετὰ διαῤῥοίας ὁ πυρετὸς εἴη, χρήζει τινὸς ἄλλης κενώσεως, ἀλλ' αὐτάρκης αὕτη, κἂν μὴ κατὰ λόγον ᾖ τοῦ πλήθους. ὅσοι γὰρ τῶν τοιούτων ὡς πλείονος χρῃζόντων ἀφαιρέσεως, ἤτοι τοῦ αἵματος ἀπάγειν ἐτόλμησαν, ἢ τὴν γαστέρα κινεῖν, ἔτι μᾶλλον ὀξεῖς κινδύνους ἐπήνεγκαν. hoc eſt: Sed neque ſi fuerit febris cum profluuio alui, alia eſt opus euacuatione, verum hæc ſola ſufficit, q̄uis non ſit pro multitudinis ratione. Quicunque enim iis plura adimere fore neceſſarium putātes, aut ſanguinem mittere, aut ventrē mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Quòd ſi ergo in alui tātum cum febre profluuio Galenus medicamentum purgans exhibere abhorruit, cur non multo magis in dyſenteria cauebimus, ne idipſum adhibeamus? Sequitur nāque illa maior ad inteſtina humorū decurſus, & tādē ob crebras alui deiectiones animi quoq; defectus, cui malo antea quoq;

qui dysenteria laborant satis obnoxii sunt, quẽadmodum loco iã citato testatur Gale. sic scribẽs: λειποθυμοῦσι γὰρ ἐπί τε χολέραις, καὶ διαῤῥοίαις, καὶ δυσεντερίαις, καὶ λειεντερίαις. id est: Animo deficiunt & in morbo cui choleræ nomen est, & in profluuiis vẽtris, & dysenteriis. Paulus denique Aegi. lib. iii. cap. xlii. cõmuniter vtendum esse in dysenteria ait iis quæ in aliis præter naturam excretionibus cõprehensa sunt, hoc est, adstringentibus medicamẽtis, nec per vniuersum hoc caput alia nisi restringentia remedia recẽset. Id quod etiam facit Aetius serm. ix. cap. xlv. Et Alex. Trall. loco paulo ante citato. Cornelius quoque Celsus lib. iiii. cap. xv. de dysenteriæ curatione omnia ea quæ exulcerationem concitare possunt, fugiẽda esse admonet, atq; illico ab adstringentibus curationem orditur, dicens: Oportet in primis quiescere, siquidẽ omnis agitatio exulcerat: deinde ieiunum sorbere vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii sit adiecta. Et paulo infra: Si vetustior morbus est, ex inferioribus partibus tepidum infundere oportet, vel ptisanæ cremorẽ, vel lac, vel adipem liquatum, vel medullã ceruinã. Quod si igitur ex Celsi sententia omnia quæ exulcerationem mouere nata sunt, procul abiicienda erunt, quid Deũ immortalem remotius abesse debet, q̃ medicamẽtum purgãs, quod attractrice sua facultate imensam acriũ ac pungentium humorum molem ad exulcerata iam intestina deducit? Hinc autor libri dinamidiorũ cap. quarto, recte dixit, dysenteria affectos per medicamẽta purgationi ineptos esse. Idem quod iam citati autores, docet etiã Auic. ipse, quẽ vtinã iuniores medici in his potius vbi recte & cũ veteribus sentit, q̃ in illis vbi falsa inculcat, sequi voluissent, ita enim hodie melius audirent qui passim medica tractant. Fen. nanque. xvi. Can. iii. tract. ii. cap. vii. de cura vlcer. intestinorum ita scribit: Et si fuerit necessaria euacuatio ꝓpter humoris

A Dysenteria laborãtes animo deficiunt.

B

Auicenna dysenteriæ curationẽ recte tradit.

C malitiam, vtere ea cum timore & cautela, & ſtude ne ſolutiuum vehementer noceat veſtigio & vlceri, imo ſit ſicut myrobalanus, & rectifica ipſum cum eo quod miſcetur ei ex eis quæ ſunt ſicut dragaganthũ & ſimilia. Si itaque myrobalanos ex Auic. ſententia, quibus non vulgaris ineſt vis bilis feruorem extinguẽdi, ſine alio medicamento glutinandi facultate prædito exhibere dyſenteria correptis non licet, quid de purgantibus medicamentis & rheubarbaro, quod certe inter illa non poſtremum locum habet, ſentiẽdum erit? At dicẽt, quod rheubarbarũ in dyſenteria propinamus, id nõ ſine exemplo veterum fit, nam & Galenum libro.ix.de cõpoſitione medic.per ſingulas corporis partes, rheo pontico ſeu rheubarbaro, quod idẽ eſt, vſum eſſe conſtat. Dioſcorides etiam rheubarbarum vnice conferre dyſenteriæ docet. Reſpondeo, verum eſſe veteres rheubarbaro in dyſenteria vſos, atq rheu
D barbarum illorum ab hoc noſtro diuerſum erat, vt libro.i.cap.iiii.monſtrauimus: huic enim aluum ſubducendi facultas ineſt, illi ſuũ in contrarium planè vſum adhibebant. Errat itaque rurſus inſigniter Montuus, quòd veteres rheubarbarum ad contrarios vſus adhibuiſſe ſcribit: euidentiſſimum enim eſt ad vnum tantũ vſum, nempe vt adſtringerẽt, adhibuiſſe, quapropter ad dyſenteriæ curationem rhabarbarum veterũ bene facere non negamus. Quòd autem aluum ſimul etiã ſubducat, minime concedimus. Nec obſtat Pauli Aeginetæ autoritas, qui certe inter veteres nõ numerandus venit, neque de veterũ rhabarbaro quod ille ſcribit intelligendũ eſt, ſed de noſtro quo hodie vtimur, quod Pauli temporibus in vſum medicorum iam primum veniebat, quemadmodum loco iam citato diximus. Atqui hic errori ſuo patrocinantes dicunt, etſi rhabarbaro purgandi facultatem ineſſe negare nobis non liceat, tamẽ vt nonnihil etiam adſtringat poſt ſe,

Paulus inter veteres nõ cõnumerandus.

illud

illud torrefiat oportet. Audio quidem, sed qua audacia id asseritis, eadem ego inficias ire possum. Fateor itaque nonnihil ablatum iri de rhabarbari purgandi virtute dum assatur: quod autem adhuc de illa remanet tantũ existit, vt ad perdendos dysentericos sufficere possit, id qđ quotidiana etiã nos experiẽtia docet. Lupus itaque vtcunq; cicur est, lupus permanet: rheu barbarum vtcũque torrefiat, rhabarbarum manet, nec purgandi facultates suas penitus amittit. Quid multis opus est? si dysenteria correptos quis probe curare voluerit, veteres imitetur oportet, qui vnum hoc studebant, vt primum abstergerent, ac dein mox exulcerata intestina glutinarent, nam hæc vera dysenteriæ medendi ratio est. Erroneam vero hodie medentium methodum planè fugiat, quæ purgantia medicamenta adhibenda docet, nam ipsissima ægrotantis mors est, id quod nõ pauca hodie multorum sic interfectorum exempla monstrant. Et nisi nominibus parcendum, aliqua hic intersererem, vt saltem aliorum periculo quidam sibi cauere discerent. A B

Colico cruciatu tentatos validis medicamentis purgantibus, vt hodie multi faciunt, non esse purgandos. Cap. XIIII.

MVltos hodie medicorum in colico affectu valida exhibere medicamenta purgantia nõ aliunde certius nisi ex practicorũ, vt vocant, quos imitantur, libris deprehẽdere licet: passim enim electuaria Indi & diaphœnicon coli doloribus correptis propinanda esse docent, quorum tamen compositionem turbit, scammonia, aliaq; similia medicamentã constituunt. Quantum vero à vera medendi ratione aberrent vel hinc colligi potest, quòd magnam humorum, valida sua vi, copiam ad ventriculum, atque dein ad intestina trahunt, qui illa plus subinde distendunt, atqueadeo coli dolorem auctiorem reddunt. Is autem eo vehementior fieri solet, quo maior illic ob-

Quarẽ colica affectis purgãtia medicamenta non exhibenda.

C ſtructio fuerit, quod tum vnà cum excrementis, humorum quoque per purgantia medicamentorũ attractorum multitudo in inteſtinis detineatur, quod ſanè nõ ſine magno dolore & periculo ægri accidit. Quare conſultum eſt medicamenta exhibere ea quæ humores noxios tantum educere, nec aliunde alios trahere poſſunt. Teſtis Galenus lib. xii. the. meth. cap. vii. vbi ex duabus hiſtoriis docet fortia medicamenta colicis non eſſe exhibẽda. Vna eſt de quadragenario quodam, qui cum colo laboraret, non modo nihil à fomentis tum humidis tum ſiccis leuatus, ſed nec cataplaſmatis nec clyſteribus ex rutaceo oleo, caſtoreo, melle cocto cum pipere confectis, verum potius exacerbatus eſt. Cum igitur mordẽtes ſucci in tunicis inteſtinorum immerſi dolorem facerent, hiera picra nõ ſemel ſed iterum atque iterũ ex modicis quibuſdam interuallis vacuatus, prorſus ſanatus eſt. Altera de iu D uene quodam qui non raro ante colico cruciatu affectus fuerat, accepto ſcammoniæ ſucco purgatus eſt. Cum autẽ bene largiterq; fuiſſet vacuatus, aliaq; multa, quæ ibidẽ Galenus recenſet, adhibita fuiſſent, poſt deinde per circuitus ſimilis rediit cruciatus. Audiens autem eius ſymptomata Galenus, intellexit noxã ex ſcammonia, quæ aliquid à toto corpore ad loca ventris detulit, in illis maxime inteſtinis ꝓcubuiſſe, quæ prius etiam imbecillia fuerant. Ex quibus ſanè hiſtoriis nemo non videt Galenum diligenter monere, ne colico affectu laborantibus purgantia medicamenta, fortia præſertim, propinemus, quod inde æger nihil leuetur. Hinc vt cautos faceret medicos, ne ſimili noxa ægros afficerent, lib. i. de affe. loc. modum, quem in adhibendis medicamentis purgãtibus, his qui coli cruciatibus detinentur obſeruare debent, præſcribit, dicens: Non eſt dubium quin poſſint ea exhiberi, quæ educunt humores ex inteſtinis, nec aliũde alios attra-

hunt. Paulus denique Aegineta lib.iii.cap.xliii.curationem coli doloris ex professo tractans,medicamentorum purgantium nullam penitus mentionem facit. Aetius quoq; sermone.ix.cap.xxix.& sequenti,haud aliter quàm Galenus nullum nisi hieram picram medicamentum coli doloribus affectis dandum esse statuit. Autor etiam libri Dynamidiorum ca.iiii.omnes coli doloribus affectos ad purgationes ineptos esse affirmat.Porrò cum morbus in intestinis, iisq; crassioribus sit,magis à clysteribus quàm epotis medicamētis præsidia petenda erunt. Id quod testatur Galenus etiam lib.vi.de affect.loc.cap.ii.sic dicens: διαφέρει δ' οὐ σμικρὸν εἰς τὴν θεραπείαν ἐγνῶσθαι τὴν ἕλκωσιν ἐν τίνι μέρει τῶν ἐντέρων ἐστίν. αἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις ὑπὸ τῶν καταπινομένων φαρμάκων ὠφελοῦνται. αἱ δ' ἐν τοῖς ταπεινοτέροις ὑπὸ τῶν ἐνιεμένων ὠφελοῦνται.id est: Conducit nō modice ad curationem,nosse in qua intestinorum parte cōsistat vlcus. Nam si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis iuuantur.Si vero in humilioribus,clysterē subiicere magis cōuenit. Proinde quēadmodum in dysenteria locus affectus diligēter scrutādus est,ita & in coli affectibus, nam is mox rectam medendi rationem indicat. Cum itaque in coli cruciatibus locus affectus in humilioribus sit intestinis,conuenit illos potius per clysteres, locum affectum facile pertingentes, quàm epotis medicamentis curare, quæ non solum non statim affectum locum pertingere possunt,verumetiam magnam secum vbi illuc peruenerint malorum humorum ex toto corpore copiā deducunt.Id quod etiam inter Arabes vidit Auicen. qui Fen.xvi.cap.iii.tract.iiii.cap.i.de cura colicæ ita scribit: Et accidit interdum vt medicinæ atttrahentes ex corpore, attrahant ad intestina humores malos alios,& quandoque attrahunt humores puros, quare aggregantur excoriatio & colica simul, & hoc est

A

B

In coli affectibus locus affectus diligēter scrutādus.

C ex nocumētis mortalibus. Et iterum: Ex eis in quibus non est conuenientia, est vt festinatio sit in dando in potu solutiuum desuper. Ipsum enim est fortasse vehemētis virtutis, & humores & squibalæ sunt plures. Cumq; conuertitur ad eos humor desuper, fortasse non inuenit penetrationem, & perducit regimen ad timorem maximum. Summa summarum, Auicenna per totum fermè caput hoc vnum agit, vt à fortibus pharmacis deterreat. Caueāt igitur studiosi, ne temere incoli doloribus fortia propinent medicamenta purgantia, quod inde haud modica ægrotantibus pericula immineant.

Indocte admodum contraq; veterum exemplum agere iuniores hodie medicos, qui neglectis omnibus fere aliis remediis, in medendo renum calculo, assidua tantū clysteriū iniectione vtuntur. Cap. XV.

D Esse hodie q̄plurimos, qui mox in renum lapide ad clysterium iniectionem, neglectis venæ sectione, fomentis humectantibus & relaxantibus, aliisq; remediis, festinent, nemo est qui nesciat. Et scio qui vno die sexies aut septies iniecerint clysteres. Quantum autem à vera medendi ratione deuient, facile deprehendent, qui nocumētum quod ex frequenti clysterium iniectione accidit, paulo diligentius expenderint. Cum enim quantitate sua intestina extendant, fit vt renum vasa & vrinales viæ per quas lapidi ad vesicam transitus est, in angustum redigātur atque coartentur, atque adeo dolor quem lapis excitauit non solum auctior fit, sed lapidis quoque trāsitus impeditur. Id quod tum citius fieri solet, vbi valida commista sibi habuerint medicamenta purgantia: ea enim humorum molem ad ventriculum ac intestina attrahendo deducentia, maiorem illic distensionem atque dolorem faciunt. Quæcunque enim vel dolēt, vel tenduntur, per vehementes & acutos dolores ad

A

se materias accersunt. Proinde dolor semper plus af-
fluere facit, meatusq; omnes tandem ita comprimun-
tur, vt non solum lapis, sed & clyster, magno ægro-
tantis & periculo & cruciatu, aliquot diebus detineā-
tur. Nam scio ipse, quibus ad tertium vsque diem de-
tenta sint. Proinde longe alia medendi renum lapidi
ratio sequenda erit, si modo ægrum non planè perde
re, aut nō sine magnis cruciatibus curare velimus. Nō
quod in vniuersum clysterium vsum damnādum esse
censeam, nam contingit & illis locum esse, nempe vbi
in intestinis multæ excremētorum superfluitates fue-
rint. Testis est autor libri, qui de renū affectus digno-
tione & medicatione inscribitur, sic dicēs κενοῦμεν καὶ
τὴν κόπρον διὰ κλυστῆρος, ἵνα μὴ τοῦ κώλου καὶ τῶν λοιπῶν
ἐντέρων θλιβομένων καὶ βαρυνομένων θλίβηται καὶ πιλοῦται
ὁ νεφρὸς, καὶ πλεῖον ὀδυνᾶται. δῆλον δὲ ὅτι ἐπ' ἐμφράξει κό-
πρου πολλάκις παροξύνεται ὁ νεφρὸς, ἐδήλωσεν ἔνεμα ὀδύνην
παραμυθεῖσα νεφριτικὴν, ἢ ὅτι ἐπὶ τῇ κενώσει οὐκέτι ἐθλίβη
νεφρὸς, ἢ ὅτι οὐ γεννᾶται πνεύματα ἐκ τῆς κόπρου, ἃ ὀφείλοντα
τρέχειν ἐπὶ τὸν νεφρὸν, ὡς ἀσθενῆ θλίβουσι καὶ διατείνουσιν
αὐτόν. quod est: Vacuamus etiam per clysterem excre-
menta, ne colo & reliquis intestinis constrictis & gra-
uatis vnà quoque ren laborans stringatur comprime-
turq;, atque amplius sic doleat. Quippe manifestum
est stercoris obstructione renes plerūque exasperari,
vt compertum sit enematis iniectione renalem dolo-
rem esse mitigatū, vel quod ab ea vacuatione ren non
sit amplius compressus, vel quod ex stercore nulli po
stea flatus generati sint, qui in renes potuerint impin-
gere, quibus comprimeretur distenderet urq; imbecil-
lis iam existens. Proinde vbi medicus multa in intesti
nis excrementa esse cognouerit, poterit balanis (sup-
positoria nostri vocant) aut clysteribus, sed modicæ
quantitatis, & ex eorum decoctis quæ vtilia sunt con
fectis, aluū subducere. Id quod & faciendū esse suadet

Clysteriū vsus quādo in calculo probandus.

B

C autor iam citati libri sic scribens: ἀλγηδόνων μὲν ἐξαίφνης εἰς νεφρὸν, ἢ κατ' ὀλίγον εἰσβαλλουσῶν διὰ τὰς εἰρημένας πρόφασιν αὐτίκα, εἰ μηδὲν ἐστὶ τὸ κωλῦον, κλύζειν αὐτίκα τὴν κοιλίαν, δι' ἀφεψήματος ἰσχάδος, τήλεως, ἀριστολοχίας, καὶ τῶν ὁμοίων. καὶ εἰ μὲν κενωθείη, δεόντως ἔστω. οὗτος. εἰ δὲ μὴ δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις χρὴ κενοῦν ἐνέματι, καὶ διὰ τῶν προσφόρων καὶ οἰκείων τῇ τοῦ κάμνοντος φύσει, ἵνα μὴ πιέζωνται οἱ νεφροὶ καὶ οἱ οὐρητῆρες. id est: Doloribus quidem repente siue perdetentim in renem incursantibus ex cõmemoratis iã causis, illico nisi quid prohibeat aluũ decocto aliquo eluemus, sicut caricarum, fœnogræci, aristolochiæ, & similium. Et si vacuatum satis est, bene vertit, sin minus, bis ter aut amplius enemate vacuare oportet, sed ex eorum decoctis quæ conducibilia sunt & familiaria naturæ ægrotantis, ne renes & vrinales viæ angantur. Quibus vtique verbis diligẽter monet quòd medicus in exhibendis in renum calculis clysteribus
D multa vtatur prouidentia: nam etsi excrementa illis in intestinis detenta vacuare expediat, atque etiã necesse sit, cauendũ tamen ne ex iis rebus fiant quæ in causa erunt, vt renes & vrinæ meatus angantur. Modicæ quoq; quantitatis sint, satis.n. erit si stercora indurata emollire aluumq; lenire queant, nec aliũde ex corpore ad intestina humores trahant. Id quod faciendum etiam docet Auicenna Fen.xviii. Can.iii. tract.ii. cap. xix. sic dicẽs: Et si fuerit constrictio aliqua naturæ, tũc de rectioribus rebus est extrahere fæcem cum suppositorio, aut cum clysteri nõ magno, qui coartet & dolorem faciat, immo suppositorium amabilius est mihi. Et in lenificatione naturæ est alleuiatio plurima, & sedatio doloris, & non est semita ad ministrandum catharticũ, ipsum enim lædit & nocet per illud quod facit descendere desuper. Hinc recte admodũ lib. vi. cap. ii. de affect. loc. Galenus inquit: παρηγοροῦνται τοῖς χαλαστικοῖς ἐνέμασιν οἱ κωλικοὶ παροξυσμοὶ, μᾶλλον τῶν νεφρι-

τικῶν. quod est: Colicorum cruciatus multo magis q̃ nephriticorũ leniẽtibus mitigãtur clysteribus. Quasi dicat, raro admodum clysterium esse debere vsum in nephreticis, quod non perinde vt in coli doloribus prosint. Hoc nomine factum, vt nec Hippoc. in libro de morbis qui intus, vbi calculi curationẽ ex professo tractat, clysterium, vtpote raro conducentium, vnquã meminerit. Ea ratione etiam Alex. Trallianum nihil de illorum iniectione præcipisse puto. Cũ itaque clysterium vsus in renum lapide non admodum nisi vbi excrementa multa in intestinis fuerint, probetur, non debent quouis tempore medici ad illorum iniectionem festinare, sed conuenit, etiam alia experiri præsidia. Si enim æger iuuenis robustusq́;, & detractioni sanguinis assuetus fuerit, optimum remedium erit venæ poplitis sectio, nec eo sanè præsentius excogitari potest. Cum enim ob sanguinis ad renes defluxum meatus coartentur, vacuato qui circa renes est sanguine, distentio atque adeo dolor ipse aufertur, meatusq́; dilatantur, vt expeditior ad vesicam lapidi transitus sit. Hinc autor libri de renum affectus dig. & medi. ita scribit: ἀλλὰ μηδὲ αἷμα, ἢ ἕτερον χυμὸν πλεῖον τοῦ δέοντος ἐᾶν ἐν τῷ σώματι εἶναι, ἵνα μὴ τὰ πολλὰ ἀγγεῖα τοῦ νεφροῦ, τεινόμενα ὀδυνήσωσι πλεῖον. τὸ γὰρ ὀδυνώμενον, καὶ θερμαινόμενον καὶ τεινόμενον προσκαλεῖται τὰς ὕλας, διὰ τὰς σφοδρὰς καὶ ὀξείας ὀδύνας. id est: Sed & neque sanguinem aut alium succum plus æquo relinquere in corpore par est, ne multa hinc renis vasa distẽta plus doloris concilient. Quæcunque enim dolent, vel calefiunt, vel tenduntur, per vehementes & acutos dolores ad se materias accersunt. Proinde cũ origo venæ poplitis, origini venæ quæ peculiariter alit renes coniuncta sit, fit vt ea vacuata, dilatatis iam vndique circa hos vasis, facilior lapidi descẽsus fiat, & omniũ ocyssime ad excretionẽ ꝓpellatur. Cuius rei locuples etiã

A

In calculo quæ præsidia experiri conueniat.

Venæ poplitis sectio.

B

C testis est Paulus Aegineta, qui lib.iii.cap.xlv.in hunc modum scribit: Dolorem præterea sæpenumero placauit sanguinis opportuna detractio, ocyssime ad excretionem propellendo calculum. Experientia quoq; cognoui eius venæ sectionem in hoc morbo nõ pœnitendam afferre vtilitatem. Porro prodest etiam interdum humectantia, relaxantia, & mitigantia adhibere medicamenta, atque balnea aquæ dulcis. Id quod multis docet autor libri iam multoties citati de renũ affect.dig.& medicatione, & Alex.quoq; Trallianus lib.iii.cap.xxxiiii.sic scribens: Inter ipsam statim morbi accessionem relaxantia & mitigãtia medicaminum auxilia adhibe. Verum balnea cæteris cunctis vtilitate præstant, quoniam dolores sedare pariter & morbo mederi assolent. Vbi vero lauerit ægrotus, locus affectus oleo chamæmelino perungendus est, inq; solio multum ac diu perfricandus. Idem docet Paulus Aegineta lib.iii.cap.xlv.& Razes lib.ix.ad Almãsorem, D cap.lxxiiii.ita dicens: Cũ in renibus fuerit lapis, æger balneum aquæ dulcis frequẽter ingrediatur, & renes & ilia ex oleis inungantur. Post hæc vtendum etiã iis erit medicamentis, quæ vrinam mouere, calculósq; atterere possunt, quorum omnium copiam docet Aetius ac alii iam citati autores. Iam dictam vero medendi rationẽ vnico aphorismo cõplexus est Hippoc.i. sect.lib.vi.epi.v.ita scribẽs: ἐς νεφρὸν ὀδύνη βαρεῖα, ὅταν πληρῶνται σίτου ἐμέουσί γε φλέγμα. ὅταν δὲ πλεονάζωσιν ἰώδεα, καὶ ῥάους μὲν γίνονται. λύονται δὲ ὅταν σίτου κενωθῶσι, ψαμμία τε πυῤῥὰ ὑφίσαται. αἷμα τοῦδ᾽ ἔστε οὐρέουσι, νάρκη μηροῦ τοῦ κατ᾽ ἴξιν. ἐλινύειν οὐ ξυμφέρει, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι, μὴ ἐμπίπλασθαι, τοὺς νέους ἐλλεβορίζειν, ἰγνύην τάμνειν, οὐρητικοῖς καθαίρειν, λεπτῦναι, καὶ ἁπαλῦναι. quod est: In renem dolor grauis, quando cibo replentur pituitam quidem vomunt, cum vero dolores abundauerint æruginosa, & leuiores fiunt. Soluuntur cum cibo vacuantur, arenu-

Topica remedia.

læ rufæ ſubſident, cruentum mingunt, ſtupor eius femoris quod è directo eſt. Quieſcere nõ confert, ſed exercitari, non impleri, iuuenes veratro purgare, poplitis venam incidere, vrinã mouentibus purgare, attenuare & mollire. Cuius quidem ſententiæ vberiorẽ explicationem videre licet in noſtris in hunc librum Hippoc. cõmentariis. Eandem fermè curandi methodum præſcribit in libro de internis affectibus, vbi ſic ait: τῷ δ᾽ ὀπῷ τῆς σκαμωνίης, ἢ αὐτῇ τῇ ῥίζῃ, πυριῆσαι πρόσθεν δὲ ἅπαν τὸ σῶμα, ὑποκαθῆραι. τῇ δὲ ὑστεραίῃ τῷ ἀπὸ ἐρεβίνθων λευκῶν χυλῷ ὑποκαθῆραι δύο χοεῦσιν. ἅλας δὲ παρεμβαλὼν διδόναι πίνειν. μετὰ δὲ ταῦτα ποτοῖσι καὶ βρωτοῖσι καὶ λουτροῖσι μελετεῖν, διδοὺς τὰ αὐτὰ ἃ τῷ στραγγουριῶντι δίδοται φάρμακα. ὁκόταν δὲ ἡ ὀδύνη πιέσῃ, λούειν πολλῷ καὶ θερμῷ. καὶ χλιάσματα προστιθέναι ὅπῃ πονέει μάλιστα. i. Prius vbi corpus foueris, ſcammoniæq; ſucco vel eius radice ſubter purgato. Poſtridie ciceris albi ſuccum, ſalem immiſcens, duobus congiis propinato. Poſtea cibo, potu, balneiſq; curato, medicamenta dato quæ ſtillicidio vrinæ laborantı dari ſolent. Cũ vero dolor preſſerit, multa calida lauato, & calefaciẽtia locis quæ maxime dolent apponito. Proinde imprudenter hodie agũt, qui cæteris fermè omnibus præſidiis neglectis, in calculo renum medendo aſſidua clyſteriũ iniectione tantum vtuntur, cum illarum non niſi vbi multa in inteſtinis detenta ſunt excrementa vſus ſit, adeo vt mitari ſatis non poſſim, cur Montuus hic annotare voluerit, ad renum calculum curãdum benefacere etiam clyſteres, cũ id in vniuerſum non negauerim, ſed immodicum ac intempeſtiuũ illarum vſum tantum damnauerim, hoc quod & ipſe facit. Potuiſſet itaque facile hic quieſcere, ac vacuas chartas temere non cõmaculare, quòd ſciret ſe mecum eadem ſentire. Sed voluit aliquid vtcunque conſarcinatum producere, ne prorſus tacuiſſe videretur.

C

Elephantiasin & Lepram morbos aliter apud Arabes medicos, aliter apud Græcos accipi, contra multorum hodie sententiam. Cap. XVI.

ELephantiasin & lepram aliter ab Arabibus, aliter à Græcis describi, non aliũde certius, nisi ex collatis illorũ descriptionibus deprehendetur: id enim vbi factum fuerit, nemo non videbit verum esse quod asserimus. Inter itaque Arabes primas tenens Auicẽna Fen. xxiii. Cano. iii. tract. i. cap. xvi. Elephantiasin in eum depingit modum: Elephantia est additio in pedibus secundum modum qui accidit in venis varicum, quare ingrossat pedem cum æqualitate sua. Haud aliter describit eandem Razes lib. ix. ca. xciii. sic inquiens: Elephãtiasis est cum pedis crassities augeri videtur, & color obfuscari, venæ quoque quæ vites vocantur apparere coeperint. A iam citatis non dissentit Auenzoar lib. ii. cap. xxvi. sic de illa scribens: Et accidit cruribus crassitudo præter naturam, quæ dicitur elephantia, & hoc ideo quia assimilatur cruribus elephantis in crassitudine. Hos deinceps imitati sunt recentiores omnes, ac elephantiasin haud secus q̃ illi, pro morbo in quo pedes supra modum intumescũt, acceperunt, ita vt elephantiasis iuxta horum sententiam non aliud sit nisi pedum tãtum morbus. Quàm vero diuersus sit morbus is quem sub eodem elephãtiasis nomine describunt Græci, facile experietur qui illorum de hoc morbo sententiam diligẽtius rimatus fuerit. Inter quos certe nemo hoc mali genus accuratius q̃ Aetius ipse descripsit, qui serm. xiii. ita de ea tradit: Elephãtiasis à q̃busdã leontiasis, ab aliis satyriasis appellatur. Elephãtiasis q̃dẽ à magnitudine & diuturnitate affectionis nomẽ accepit, imo & propter cutis asperitatẽ q̃ in quibusdã succedere cõsueuit. Leõtiasis autẽ vocatur cum frons ægrorum cũ quodam tumore laxior redditur, ad similitudinem pellis flexilis su-

Elephãtia Arabum.

D

Elephãtiasis Græcorum.

perciliorum leonis. Satyriasis vero dicitur propterea quod malæ faciei iisdẽ cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus veluti cõuulsionẽ patientibus, mẽtũ ipsum dilatatur, quẽadmodũ etiã ridẽtibus euenire solet, similitudine quadã ad picturas satyrorũ. Quin & alacritas ad coitũ ipsis adest, quẽadmodũ & de satyris fertur. Est aũt grauis morbus & ꝓpè ex eorũ numero q incurabiles existũt. Et grauis quidẽ est ipsi ægro, intolerabilis aũt cõspiciẽtibus, vtpote qui ipsum oino auersantur, adeo vt & pleriq; ex necessariis & domesticis ægri, ipsius cõuersationem deuitẽt, etenim suspicionẽ de se præbet malum tanq̃ sit cõtagiosum. Atq; ego sanè malũ esse affirmo cũ ipsis cõuersari, inquinatur enim aer quẽ inspirãdo attrahimus ex vlcerũ fœtore, & vitiata spiritus exhalatiõe. Hactenus Aetii verba recẽsuimus, in qbus nõ solũ quale genus morbi sit elephãtiasis, sed & noia eiusdẽ explanãtur. Cõstat aũt cuiuis verba iã citata ꝓbe expendenti elephãtiasin nõ esse aliũ morbũ, q̃ eũ quẽ nostræ tẽpestatis medici ex Arabũ traditione leprã vocant. Is nanq; morbus quẽ leprã hodie vocãt, haud secus q̃ elephantiasis ex eorum propè numero est, qui incurabiles existunt. Grauis etiã ægro est, & intuentibus intolerabilis. Contagiosus præterea est, adeo vt qui lepra affecti sint, cum aliis conuersari tutò nõ queãt. Nihil vero differre elephãtiasin Græcorũ à lepra Arabũ, certius nisi ex vtroruq; autorũ collatione sciri nõ põt. Galenus siquidem libro de tumoribus præter naturam elephantiasin sic describit: Elephas quoq; melancholicus affectus est, originẽ ex sanguine melancholico ducẽs, tẽpore verò atra bilis sanguine copiosior redditur, quando tali morbo obnoxii grauiter olẽt, & aspectu sunt ingrato, quibusdã ipsorũ hulcera quoq; accedũt. Hoc malum dũ incipit, satyriasmũ vocant, quia satyris similis facie reddũtur. Et in libro de causis morborũ in hũc modũ:

A

B Elephãtiasis Græcorum est lepra Arabum.

C ἐλέφας ὀνομαζόμενος καὶ ἡ φθόη φανερῶς ἐξαλλάττουσι τὴν μορφήν. σιμοῦται μὲν γὰρ ἡ ῥίς, καὶ τὰ χείλη παχέα, καὶ ἀπεξυσμένα τὰ ὦτα φαίνεται, καὶ τὸ σύμπαν ὅμοιοι τοῖς σατύροις οἱ ἐλεφαντιῶντες γίγνονται. hoc eſt: Quippe morbus qui elephas nominatur, atque tabes ipſa planè formā immutant. Etenim naſus ſimus, labra craſſa, aures acuminatæ in elephantiaſi videntur, atque in totum ſic laborantes ſatyris ſimiles ſunt. Paulus Aegi. lib. iiii. cap. i. haud aliter q̃ ſupra Aetius elephantiaſin, vbi iam ſuperauerit, incurabilem, atque cancrum totũ occupantem corpus eſſe ait. Sed verba eius ſubiiciemus: Si cancer vnum tantum corporis membrum infeſtans, Hippoc. ſententia incurabilis eſt, quanto magis elephas, qui cancer eſt totius corporis, immedicabilis erit? Eadem itaque quæ ex Gal. & Pauli ſententia de elephãtiaſi dicta produximus, Auicenna de lepra tradit. Fen nanque. iii. Can. iiii. tract. iii. cap. i. ita ſcribit: Lepra eſt infirmitas mala, proueniens ex ſparſione choleræ nigræ in corpore toto, quare corrũpitur cõplexio mẽ-

D brorum, & forma ipſorum, & figura eorũ, & fortaſſe corrũpitur in fine eius ipſorum continuitas, ita vt corrodantur membra, & cadant caſu qui fit ab vlceratione, & eſt ſicut cancer communis toti corpori. Razes quoque lib. v. cap. xxxv. lepram morbum eſſe ſcribit vulnerantem membra ac eorum corrumpentem figuras. Auenzoar etiã lib. ii. cap. xii. lepram eſſe cancrum peſſimum ortum in corporibus hominum tradit. Ita vt ex iis euidentiſſimum ſit leprã Arabum ab elephantiaſi Græcorum nihil diſtare: vbicunque enim Paulus elephãtiaſin habet, hic Auic. aut eius interpres leprã tranſtulit. Id quod maniſeſtiſſime indicant verba eius quæ loco paulo ante citato ſcribit in hũc modum: Et cum cãcer, qui eſt lepra vnius membri, ſit de illis quibus nõ eſt ſanatio, quid dicemus de lepra quæ eſt cancer totius corporis? Quæ ſanè verba ſi cum iis quæ

antea ex Pauli sententia diximus contuleris, videbis A euidenter quòd cōtendimus verum esse. Idem Auic. eodem cap. ita de lepra scribit: Et quando aggregatur caliditas aeris cum malitia cibi, & eius essentia est ex genere piscium, & carne salita, & carne crassa, & carnibus asinorum & lentibus proculdubio est vt eueniat lepra sicut multiplicatur in Alexandria. Quae vtique verba ex .ii. lib. artis cur. ad Glauconē desumpta sunt, vbi de elephantiasi sic scribit: ἀλλ᾽ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παμπόλλη ἡ γένεσις αὐτοῦ διὰ τὴν δίαιταν ἐστίν. ἀθάρραν γὰρ ἐσθίουσι, καὶ φακῆν, καὶ κοχλίας, καὶ ταρίχη πολλά. τινὲς δὲ καὶ ὄνεια κρέα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, παχὺν καὶ μελαγχολικὸν γεννῶντα χυμόν. ἅτε δὲ θερμοῦ τοῦ περιέχοντος ὄντος, καὶ ἡ ῥοπὴ τῆς φορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ δέρμα γίνεται. qđ est: In Alexādria vero plurimū generatur ex victus rōne. Comedūt enim farinam elixatā & lentē, & cochleatā, & plura salita. Nonnulli ex ipsis carnes asininas, & alia eiusmodi quae crassum & atrae bilis humorem generant. B Nam cum aer ambiens calidus sit, humorum motus versus cutem agitur. Caeterum Auic. eodem quoque capite lepram alio nomine leoninam dici scribit, vnde iterum liquet eam ab elephantiasi non differre; nam & hanc ita vocari paulo supra ex Aetio demonstrauimus. Idem Auic. cap. iiii. eiusdem loci de cura leprae ita scribit: Et scias quòd caro viperae & illud in quo est virtus eius, est de nobilioribus medicinis ei. Elixatio autem viperae est vt sumatur vipera abscissis extremitatibus, mūdificata à visceribus, deinde elixetur cum porris, & anetho, & sale pauco, decoquatur cum aqua donec dissoluatur. Quae iterum Auic. verba desumpta sunt ex Galeni libro iam citato, vbi de elephantiae curatione sic scribit: ὠφελεῖ δὲ τῶν ἐλεφαντιώντων ἡ τῶν ἐχιδνῶν ἐδωδὴ θαυμάσιόν ἐστι φάρμακον. χρὴ δὲ ἐσθίειν αὐτὰς οὕτω σκευάζοντας, ὥστε τοὺς θηριοτρόφους μάρσους ἐθεάσω. πρῶτον μὲν ἀποκοπτομένης τῆς οὐρᾶς καὶ τῆς κεφαλῆς

C ἄχρι δακτύλων τεττάρων, εἶτα τῶν ἔνδον ἁπάντων ἀφαιρεθέντων, καὶ τοῦ δέρματος δηλονότι, εἶθ' ὕδατι τοῦ σώματος αὐτῶν περιπλυθέντος. ὠδὶ δὲ τῶν ἐλεφαντιώντων ἐν λοπάσι παραπλησίως ταῖς ἐγχέλυσι σκευάζοντες διὰ λευκοῦ ζωμοῦ. γίνεται δὲ οὕτως. ὕδατος μὲν δαψιλοῦς ἐμβληθέντος, καὶ ἐλαίου βραχέος, καὶ σὺν αὐτῷ πράσου καὶ ἀνήθου. πρόδηλον δ' ὅτι μέχρι τοσούτου τὰς σάρκας τῶν ἐχιδνῶν ἀφεψεῖν προσήκει μέχρις ἂν ἀκριβῶς γενηθῶσι μαλακαί. hoc est: His qui elephātiam patiuntur, in viperarū esu est mirabile auxiliū. Ita vero conditas eas comedere oportet, quemadmodū vidisti Marsos, qui feris venenatis nutriuntur. Capite quidem primū abscisso, & cauda, vsq; ad digitos quatuor, deinde omnibus interaneis exemptis, cute etiā videlicet adempta, aqua dein corpus ipsarū abluatur. In his autē qui elephantiasi laborant, in olla anguillarum modo, per albū ius præparantes. Fit aūt hoc mo-
D do: Aquæ abunde, & olei paucum in ollam funditur, & cum hoc porrum & anethū adiicitur. Liquet autē quod viperarum carnes sunt decoquendæ donec exquisite molles reddātur. Repetit iā dicta Aetius sermo. xiii. cap. cxxiii. dicens: Mirabile elephantiasis remedium viperarū esus existit, eas vero hoc modo ap paratas edere oportet. Primum quidem amputato capite & cauda, & detracta pelle, exemptisq; interioribus visceribus omnibus, caro aqua pura bis ac ter lota, in olla instar anguillarū coquitur, aqua quidem sufficiente affusa; & oleo modico cū anetho & porro. Vιperæ deniq; carnes vbi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, contra elephātiasin vtiles esse lib. xi. cap. ii. de simpl. med. facul. docet Galenus, idemq; tribus elegantissimis historiis mōstrat, quas, quia prolixæ sunt, impræsentiarū omittere volui. Ex quibus omnibus satis demonstratū est eum morbum quem elephantiasin Græci nominant, ab eo quem Arabes leprā vocant nō differre. Quin-

etiam inter Latinos Cornelius Celsus lib.iii.ca.xxv. de elephantiasi haud aliter quàm Græci loquitur, dū sic ait: Ignotus penè in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant, isq; longis annumeratur. Totū corpus afficitur, ita vt ossa quoq; vitiari dicantur. Sūma pars corporis crebras maculas, crebrosq; tumores habet. Rubor harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Sūma cutis inæqualitatis, crassa, tenuis, dura, mollisq;, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, os, suræ, pedes intumescūt. Quibus equidem verbis nihil aliud quàm morbum illum, qui hodie lepra dicitur, describere Celsum nemo nō videt. Plinius haud secus atque Celsus lib.xxvi.cap.i. elephantiasin depingit, dicēs: Diximus elephantiasin ante Pompeii magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipiētem. In nare prima veluti lenticula, mox inualescente per totum corpus maculosa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspersa, ad posterum vero nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malum. Ita vt & Latinorum elephantiasis à lepra Arabum non diuersa sit. Neque temere dictum est, Arabum, lepra enim Græcorum diuersum morbi genus ab eo quem Arabes sic vocant. Arabum enim lepra dirum ac horrendum morbi genus est, nec ab elephantiasi, vt diximus, quæ carnem interdum depascit, & ad ossa vsque ingreditur, differt. Græcorum autem facilis est morbus, ac scabiei adeo similis, vt vix ab ea discernatur, solamq; cutem occupat; id quod in primis testatur Hippocrates in libro de affectibus, in hunc modum scribens: λέπρη, καὶ κνησμὸς, καὶ ψώρη, καὶ λιχῆνες, καὶ ἀλφὸς ἀπὸ φλέγματος γίνονται. ἔστι δὲ τὰ τοιαῦτα αἶσχος μᾶλλον ἢ νουσήματα.

A B

Lepra Græcorū à diuersa est a lepra Arabum.

C id eſt: Lepra, pruritus, ſcabies, impetigo, vitiligo, pituita gignuntur, potiusq́; corporis turpe quid ſunt q̃ morbi. Hippocrati ſubſcribit Gal. lib. de tumoribus, dicens: ἔστι δὲ καὶ ἡ ψώρα καὶ ἡ λέπρα μελαγχολικὰ πάθη ἐκ μόνου τοῦ δέρματος, ὡς εἴγε κἂν ταῖς φλεψὶ καὶ τῇ σαρκὶ γίγνοιτο, καρκῖνος ὀνομάζεται. quod eſt: Pſora & lepra melancholici cutis tantum affectus ſunt, nam ſi in venis & carne proueniant, cancri vocabulũ ſortiuntur. Paulus quoque Aegineta à iam dictis nihil diſſentit, dum lib. iiii. cap. ii. ſic inquit: Lepra pariter & pſora cõmunis quædam ſummæ cutis ſcabrities ſeu aſpredo eſt, cui ſanè pruritus corporisq́; lenta conſumptio accedere conſueuit, ex atra bile vtraq́; originem trahẽs. Sed lepra profundius circularibusq́; eroſionibus, corporis cuticulam depaſcit, & piſcium inſtar ſquamulas ex ſe remittit. Pſora vero ſuperficiem tantum varia eroſione lædit, furfuraceaq́; magis quàm ſquamoſa ex ſe

D corpuſcula edit. Autor denique libri, cui titulus Introductorius ſeu Medicus eſt, lepram haud aliter q̃ iam citati autores deſcribit, dum inquit: λέπρα πάθος μὲν καὶ αὐτὴ δέρματος ὥστε τὸ λευκότερον καὶ τραχύτερον τρεπόμενον. ἡ δὲ τραχύτης οἷον ψυδράκιον ἐπανεστώτων. ἡ δὲ ψώρα ἐστὶν ἑλκωδεστέρα. id eſt: Lepra cutis eſt vitium atq́; affectus, dũ ſcilicet ipſa candidior aſperiorq́; fit. Aſpredo vero veluti pſidracia emergentia. Pſora autẽ ſeu ſcabies exulcerata magis exiſtit. Cum itaq́; lepra Græcorum morbus ſit facilis, ac cutem tantum, vt ex iam dictis patuit, occupans, euidentiſſimum ſit eundem à lepra Arabum eſſe diuerſum, qui morbus ingẽs, aſpectu etiam turpis eſt, vehementem cruciatum excitãs, nec ſolam cutem, ſed & carnem & oſſa plerunque vitians. Quod ſi vero quiſpiam obiecerit, lepræ nomẽ in ſacris literis pro graui accipi morbo, id quod & Montuus facit, adeoq́; non tantum cutis eſſe vitium, neque enim aliàs à reliquis hominibus ſeparare eos

Montui obiecta diluit.

affectos

affectos morbo Mosis lex præcepisset. huic ita respõ A
sum volo: Nobis hic non esse contentionem quid sa-
cræ aut Hebræorum literæ de lepra statuant, sed po-
tius quid medici Græci de hoc morbi genere scripse-
rint indicare conamur, esse nimirum lepram Græco-
rum à lepra Arabum, qui lepram vocant quod Græ-
ci elephãtiasin, admodum diuersam. Quamuis siquis
etiam caput. xiii. Leuitici rectius expendat, lepram in
cute tãtum fuisse videbit, maxime inter initia, & haud
aliter quàm in ea vitiligenis specie quã λεύκην Græ-
ci nominant, pilos albos apparuisse. Hinc est quòd
Augustinus etiam lepram coloris esse vitium, non va
letudinis aut integritatis sensuũ atq; membrorũ esse
scribat. Neq; mirum est cur Moses separare lepra cor
reptos à reliquis hominibus præceperit, contagiosus
nanque morbus fuit, perinde atque hodie scabies, etsi
scabies forte tolerabilior sit. Ridiculum autem immo
puerile admodum est quod scribit Montuus, in Græ B
corum euangelio inter præcipua Christi miracula le-
præ sanationem recenseri, igitur nõ facilem esse mor-
bum lepram Græcorũ. Mira sanè sequela, quam vel
puer etiam explodere possit: neque enim euangelicæ
literæ obsunt cur minus apud Græcos facilis fuerit
morbus lepra, nisi forte Montuus euangelium Græ-
corum nominet, quod à natione Græcis scriptum sit,
quo nihil stultius dici posset, cum constet ab Euange-
listis, quos certe Matthæum maxime & Ioãnem He-
bræos fuisse nemo nescit, conscriptum esse, idq; lite-
ris græcis. Nihil igitur ad rhombum, quod euangeli-
cæ literæ lepræ sanationem inter miracula Christi cõ
memorãt, nam cum Iudæi fuerint, quos à lepræ con-
tagio sanauit Christus, quibus vtique hoc mali genus
exosum erat, quãdoquidem à reliquorum consortio
eo affectos segregabat, nihil mirum si miraculum il-
lis visum sit. Etsi enim cutis tantum vitium fuerit, non

C tamen facile abigi, maxime vbi radices paulo intimius egisset, potuit, ita vt merito etiam eius sanationem inter miracula cõmemorarint Euangelistæ. Quid autem ad Græcos attinet, quod in Iudæa factũ esse nemo non nouit? Potuit etiam fieri, nam non anxie reluctor, vt aliud fuerit morbi genus, de quo sacræ literæ & Euangelistæ tradunt, q̃ id de quo medici Græci scribunt. adeo vt Montui argumentum sit planè inefficax: aliud enim euangelium esse Hebræorum, aliud Græcorum, aliud Latinorum somniat, quod q̃ ridiculum sit nemo sanæ mentis ignorat. Vnum enim euangelium græco sermone cõscriptum, quod ad omnes cuiusque nationis homines spectat. Euangelicas tamẽ historias singulas in Iudæa factas esse, quandoquidẽ Iudæis tantũ Christus missus sit vt prædicaret, euidẽtissimũ est, adeo vt de lepra Hebræorum in euãgelio
D tantum mentionem fieri certum sit, neque ob id consequi possit lepram etiam de qua Græcorũ medici scribunt inter grauissimos morbos esse cõnumerandam. Falsissimum præterea est quòd lepram interdum pro cutis affectu, interdum etiam pro elephantiasi accipi apud Græcos ait, idq; exẽplo satyriasis ostendere conatur, ita colligens: Quemadmodum satyriasis iuxta Græcos diuersos denotat affectus, ita & lepra. Quis aũt nisi planè amẽs sit illã sequelã admitteret? Fateor quidẽ verũ eẽ, satyriasin diuersos denotare affectus, elephantiasin scilicet, & pudendi præter naturam erectionem, nam id abunde Græcorum testantur scripta. Quod vero itidem de lepra dici possit, constanter nego. Nam producat vnũ saltem testimoniũ ex Græcorum medicorũ libris, quod lepram elephantiasin esse vocari'ue astruat, Mõtuus, & victum me fatebor. Tantus est ergo dialecticus Montuus, vt sequelas eas etiã admittat, quæ omniũ maxime pugnare videntur si rectius expendas. Sed verum esse puto, quod vulgato

iactatur prouerbio, Bis pueri senes: anxie enim labo- A
rat in eo vt ostendat satyriasin significare diuersos af-
fectus, id quod tamen nemo it inficias: at ne vno qui-
dem verbo quod omnes eruditi negant, lepram cum
elephantiasi apud Græcos nonnunquam coincidere,
probare studet. Verum valeat cum suis deliramentis
ac ficulnis argumentis Montuus, discatq; interim vel
meliora confingere, vel penitus silere.

Morbum quem vulgo Gallicũ vocant, nõ esse eum quem Græci Lichenem, Latini vero Impetiginem appellant, sed nouum potius & veteribus incognitum. Cap. XVII.

INiurium me sibi fuisse hoc loco conqueritur Symphorianus Campegius, quòd in ea sentẽtia illum esse suspicatus sim, quasi gallicũ morbum eũdem cum lichene seu impetigine dixerit, cum tamẽ omniũ notissimum sit idipsum in lib. ii. cap. xii. Aggregatoris Lugdunensis astruxisse. Et certe nisi librum hũc ad se pertinere negabit, fateri cogetur hoc ipsum quod scripsimus sensisse. Titulus enim capitis idipsum satis mõstrat, qui sic habet: De lichene seu mentagra siue pudendagra, quam nostri Neapolitanum morbum vocant; Itali vero gallicum. Quibus verbis quid (oro) apertius esse potest? Asserũt enim lichenẽ nihil aliud esse quàm eum morbum, quem hodie quidam Neapolitanum, aliqui vero gallicum vocant, ita vt mirari satis non possim, quare se sic non sentiisse ausus fuerit negare Campegius. Confixit deniq; nescio quam annotationẽ, eamq; passim suis libris inseruit isto lẽmate, Hoc capite respondet dominus Symph. Campegius Leonardo Fuchsio, qui eum de pudendagra siue morbo gallico immerito reprehendit. Quibus verbis iterũ satis mõstrat se in ea sentẽtia, vt mẽtagrã à morbo gallico nihil differre putet. Præterea quæ ibi cõtra me annotauit, planè ad institutũ nihil faciũt. Mihi contentio est morbum gallicum non esse liche- B

C nem: ille theologum agens ostẽdere conatur irã esse Dei, id quod nemo negauit. Optarẽ certe eiusmodi næniis bonas chartas non cõmaculari. Mendacii itaq; arguendus nobis potius venit Symphorianus, qui nõ tantum mihi, sed & Leoniceno iniurius existit. Leoniceno siquidem, quòd hunc lichenen à morbo gallico nihil differre docuisse asserit, cum tamẽ idem in libro de morbo gallico edito eam opinionẽ quæ morbũ gallicum esse lichenas astruit, penitus explodat. Mihi porrò, quod me morbum gallicum ab impetigine diuersum non facere putat, cum tamen constet confutationes meas legenti, me ab ista sententia fuisse olim, vt hodie sum, alienissimum, vt qui docuerim lichenas non esse morbum gallicum, sed eum potius qui impetigo Latinis dicitur. Scio autem quid deceperit Campegium: præpositionem is in themate ad lichenem referẽdam, ad gallicum morbum retulit perperã. Atqui
D erroris sui eum monuisse cõfutatio mox sequens potuit, ita vt mirum sit cur hoc loco in nostris legendis tam negligẽs fuerit, cum aliàs nõ raro totas paginas, immo folia etiam integra, in sua transferre è nostris solitus sit. Sed vt hæc missa faciamus, ad institutum reuertentes monstremus q̃ turpiter errent qui morbum gallicum vocatum eundem cum lichene putent. Nouus cum sit morbus is quem hodie gallicum aut Neapolitanum nominant, fieri non potest vt lichen dicatur. Lichenas enim seculo etiã Hippoc. fuisse constat, harum nanque in tertia parte aphor. xx. inter vernales morbos meminit, & in libro de morbis, multisq; locis aliis. Quapropter vehementer errauit Plin. qui
Erratum Plinii. lib. xxvi. cap. i. lichenem morbum non Italiæ modo, verũetiam vniuersæ propè Europæ ante Cl. Tiberii Cæsaris principatum incognitũ fuisse scribit. Si enim toti propè Europæ incognitus fuisset lichen, nullo modo Hippoc. eius tam crebram mẽtionem fecisset,

quem multis annis ante Tiberiū è viuis exceſſiſſe con**A**ſtat. Verum autem eſt quod paucis ante Tiberii principatum in Italia cognitus fuerit, nondum enim Ro. imperio ad exteras nationes propagato nomine carebat, donec medici Græci qui vrbem Romanam frequentare cœperunt, hunc morbum ſuæ linguæ vocabulo lichenen nominātes, illuſtriorem pluribusq́; notum fecere. Meminit lichenum Dioſc. Galenus, Paulus, & quotquot ſunt Græci alii medici, ita vt morbus gallicus dici non poſſit. Is enim anno à Chriſto nato M CCCC XCIII. apud Neapolim primū irrepſit. Nomen vero inde ſortitum eſt, quod in Gallorū exercitu, qui illic Caroli regis ſui auſpiciis belligerabat, apparuit prius q̃ vſquā alibi. Hac occaſione Galli ominoſam à ſe appellationem amollientes non gallicum hunc, ſed morbum Neapolitanū vocarunt. Peruicit tamen conſuetudo vt gallicus vulgo dicatur. Quare λειχὴν Græcis aliud à gallico morbi genus eſt, cutis ſcilicet vitium & aſpredo, Latinisq́; impetigo nominatur. Fiunt autem lichenes, teſte Paulo lib. iiii. ca. iii. miſtis ſaniebus tenuibus, & acribus, cum aliis craſſis humoribus, & celeriter in lepram & pſoram, ſcabiemue tranſeunt. Lichenem eſſe cutis aſpredinē teſtatur quoque autor libri definitionum, dicens: λειχὴν ἐστὶ τραχύτης ἐπιφανείας μετὰ πολλοῦ κνησμοῦ. id eſt: Impetigo eſt ſummæ cutis cū multo pruritu aſperitas. Autor quoque Introductorii quiſquis tādem ille fuerit, lichenē inter cutis affectus recenſet, iis verbis: ὁ δὲ λειχὴν πάθος μὲν καὶ αὐτὸς δέρματος. διπλοῦν δὲ εἶδος λειχῆνος, ὁ μὲν ἥμερος καὶ πρᾳότερος, ὁ δὲ ἄγριος καὶ χαλεπώτερος. ἀφίστανται δὲ ἐπὶ τούτων καὶ λεπίδες τοῦ δέρματος καὶ ὁ ὑπὸ τὰς λεπίδας τόπος ἐνερευθέστερος καὶ ἐγγὺς ἡλκωμένῳ φαίνεται. quod eſt: Impetigo quidem ipſa cutis affectus exiſtit. Eius autem duæ ſunt ſpecies, vna tolerabilis mitiorq́; eſt, altera fera, difficiliorq́;. Squamulæ

Gallicus morbus quādo primū orbē irrepſit.

B

Lichenes latine impetigines.

C in his ex summa cute descendunt, sub quibus locus rubicundior, fereq́; exulceratus apparet. Impetiginē vero eum esse morbum quem Græci lichenen appellāt, in primis testatur Cassius Felix: sic scribens: Impetigines Græci lichenas dicunt: nascuntur ex melācholico humore, rotundo schemate, in superficie cutis, cum ingenti pruritu. Et confirmat idipsum Cælius Aurel. lib. i. Chronion. cap. iii. ita de lichenibus equorum loquens: Sunt squamulæ anteriorum crurum sub atmo rū partibus in ipsis animalibus natæ, has Græci lichenas vocāt, nos vero impetigines. Porrò lichenas esse impetigines vel inde satis liquet, quòd singula fermè remedia quæ à Paulo Græcisq́; aliis lichenibus accōmodantur, eadē etiā à Latinis quibusdā ac Arabibus autoribus impetigini adaptantur. Et vnum atq; alterū referamus, Paulus Aegineta lib. iiii. cap. iii. lichenas puerorum saliua humana perfricandas esse docet, id
D quod & Serenus Samonicus cap. xi. in impetigine faciendum suadet iis carminibus:

Si vero vitium est quod ducit ab impete nomen,
Hoc matutina poteris cohibere saliua.

Id quod & Auic. facit Fen. vii. Can. iiii. tract. iii. cap. iiii. ita de impetiginis curatione scribēs: De medicinis quidem singularibus eius est saliua hominis ieiuni, & illud quod residet super dentes eius. Paulus denique eodem loco folia capparis, sulphur cum aceto, & alia multa remedia lichenum recenset, quæ singula quoq; ab Auic. non tamē sine multa corruptione, enumerantur. Proinde euidentissimum est ex iam dictis, Latinis esse impetiginem, quod Græcis lichen, neque est hodie inter Latinos interpretes, qui non lichenē impetiginem vertat. Cornelius tamen Celsus lib. v. lichenas papulas vertit, id quod inde colligi potest. Quēadmodū autor Introductorii duas lichenum species facit, quarum altera mitis, altera autē fera sit, ita quoq;

Cornelius lichenas papulas vertit.

Celſus papularũ duo eſſe genera ſtatuit, vnã mitem, alteram vero ἀγρίαν, id eſt feram. Et vt prima à Caſſio Felice deſcribitur eſſe figura rotunda, in ſuperficie cutis, cum ingenti pruritu & aſperitate, ita Celſus primũ genus eſſe vitium in quo per minimas puſtulas cutis exaſperetur, & rubeat, leuiterq; rodatur, & maxime rotundum incipiat, eademq; ratione in orbem procedat. Præterea vt Paulus lichenibus, & Auicẽna impetigini ieiuni hominis ſaliua medentur, ita & Celſus leuem papulam ſi ieiuna hominis ſaliua quotidie defricetur ſanari ait, vt hinc manifeſtum ſit papulas Celſi à lichenibus Græcorum non differre. Habet autem libro iam citato Celſus caput quoddã de impetigine, quæ certe non eſt ea de qua Arabes ſcribunt, nec cũ lichene eadem, ſed potius cum lepra Græcorum, id quod hinc colliges. Paulus lichenas celeriter in leprã tranſire ſcribit. Celſus itidẽ de papulis, quas in impetiginem verti inquit, docet iis verbis: Quæ minus rotunda eſt, difficilius ſaneſcit: niſi ſublata eſt, in impetiginem vertitur. Nullum denique in Celſo de lepra caput eſt, adeo vt hanc ſub impetiginis nomine deſcripſiſſe non leuis ſuſpicio ſit. Sed ſunt præter iam dicta alia multa, quæ Celſum hoc capite lepram Græcorũ depinxiſſe argumento eſſe poſſunt, quæ lubens prætereo. Cæterum hic poſtremum cum Montuo ineunda pugna erit, qui iterũ inſulſa, immo ſtolidiſſima annotatione ſua probare nititur morbum gallicum dici poſſe lichenas, quandoquidẽ à ſymptomatibus morborũ nomina interdum mutuari liceat. Quapropter ita colligit: Morbo gallico affectos lichen magna ex parte cõcomitari ſolet, morbus igitur gallicus lichen dici poteſt. Validũ planè argumentũ, quod vel puer infringere poſſet ita colligẽs: Coli dolores paralyſis magna ex parte ſequi ſolet, coli igitur dolor paralyſis dici põt. Vel ita: Pulmonis inflãmationẽ non raro,

A

Impetigo apud Celſum eſt lepra Græcorum.

B

Mõtui postrema annotatio refellitur.

C Hippo.teste,phrenitis ſequitur, pulmonis ergo inflã matio phrenitis dici poteſt. Quibus argumẽris quid per Apol.oro inſultius?quid magis ridiculum? Tanta eſt Montui in dialecticis ignorantia,vt planè minima eius artis principia non calleat. Perperam deniq; Gal.& Auic.citat Mõtuus,cum ait ex illorum ſententia aliquando à ſymptomatibus morborum mutuari licere nomina:quaſi [illegible]t,ſi nomen morbi proprium ignoratur,tum licet eu[illegible] ſui ſymptomatis nomine appellare. O ſenem delirum, quid hic confuſionis non faceret Galenus? Abſit autem vt Galenum artis dialecticæ,quæ à confuſione maxime abhorret,tam ignarum fuiſſe putemus. Vt vero Mõtui inſcitiam hic ſtudioſi clarius agnoſcant, locũ Galeni quo abutitur breuibus explicemus. Is in.ii.the.meth.diuerſitatem nominum,quæ morbis impoſuerunt ipſorum primi autores,indicare volens,inter cætera ſcribit,quibuſdam

Locus Galeni explicatur.

D ab ipſo ſymptomate indita eſſe nomina,in quorũ numero Ileos,hoc eſt conuoluulus, ab ipſo recenſetur. Huic enim morbo à circumactione doloris in inteſtinis,qui illũ ſequitur,nomẽ impoſitum eſt. Nã εἰλεῖσθαι Græcis circũagi & cõuolui ſignificat. Tineſmos quoque morbus eſt cui à ſymptomate quod inducit nomen impoſitum eſt, nempe ab aſſidua deſidendi cupiditate & conatu, τείνεσθαι enim Græcis conari eſt, & ire contendo. Tales etiam Dyſpnœa,hoc eſt difficultas ſpirandi,& Spaſmus,id eſt conuulſio,morbi ſunt: huic enim à conuellendo nomẽ inditũ eſt,σπάω nanq; conuello Græcis ſignificat:illi autem à ſpirandi difficultate quam affert,πνέω enim ſpiro eſt,δυς autẽ particula adiecta difficultatem indicat. Mẽs itaque Galeni loco citato eſt,quòd morbis quibuſdam à ſymptomatis quæ faciunt,ſint impoſita nomina: minime autem quòd liceat morbos eorum nominibus appellare, in quos interdum commutantur,nam aliàs atram bilem

aliquando hæmorrhoides dicere licebit, quod absurdissimum erit. Ita passim Montuus in citando Galeno frequens est, at illorum quæ affert planè nihil intelligit. Quiescat itaque iam & senectutis suæ dies in ocio transigat, illudq; mussitet. Qui quæ vult dicit, quæ non vult audiet. A

Non esse diuersa morborum genera Prunam seu ignem Persicum, Carbunculum atque Anthracem, vt multi medicorum hodie putant, sed vnum potius eundemq; diuersis his designari nominibus morbum. Cap. XVIII.

SVnt non pauci inter recentiores hodie medici, qui prunam ignem'ue persicum, carbũculumq;, ab anthrace diuersum esse malum putent, differreq; ea ratione potissimum anthracem à carbunculo, quod anthrax fiat ex materia maligniore & magis adusta, quàm sit ea ex qua carbũculus generatur. Hac nimirum opinione ducti, de iis in diuersis, tanquam morbis differentibus, capitibus egerunt. Ex horum sanè numero Valescus existit, homo vt tum tẽpora ferebant non indoctus, qui intantum tamen desipuit, vt nomini græco latinam daret deriuationem, anthracẽ nimirum ab antro, id est fouea deducens, quòd foueã scilicet faciat, nõ intelligens ἄνθραξ græcã esse dictionem, neque aliud nisi id quod Latini carbũculum nominant, significare. Cur autem boni illi viri in hũc errorem, vt inter anthracem atque carbũculum seu prunam differentiam statuerent, lapsi sint, Arabes, quorũ lectioni nimium addicti fuerũt, occasionem dederũt. Inter hos nãque Razes in libro Diuisionũ ca. cxxxiii. de igne persico, mox autem cap. cxxxv. de anthrace seorsim scripsit. Proinde illũ secuti diuersos esse morbos putantes, diuersis quoque capitibus de iis tractarunt. Quòd autem anthrax à carbunculo nihil differat, vel iis qui primis saltem labris græca degustarunt notum esse potest. Nam vbicunque latinus interpres

B Valescus perstringitur.

Anthrax a carbũculo nihil differt.

C carbunculum habet, ibi de anthrace agere græcum au torem constat. Exemplo nobis sit Galenus, qui lib. ii. artis curat. ad Glauconem ita de anthrace loquitur: ὅταν τὸ ἐπιῤῥέον αἷμα θερμὸν ἱκανῶς ᾖ καὶ παχὺ, καθότι ἂν μόριον ἀθρόον ἐπιῤῥυῇ, τοῦτο καυσαν ἕλκος ἐσχάραν ἔχον εἰργάσατο. τὸ πέριξ δ' αὐτοῦ πᾶν εἰς φλεγμονὴν ἐξαίρει, ζέουσάν τε καὶ δεινῶς ἐπώδυνον. ὀνομάζεται δὲ τὸ τοιοῦτον πάθος ἄνθραξ. quæ verba interpres ita vertit: Cum sanguis influens calidus sufficiēter extiterit & crassus, quodcunque membrorum subito occupauerit, hoc comburendo facit vlcus crustam habens. Quicquid vero circũiacet, in inflāmationem leuat, & efferuescentem grauemq; dolorem infert. Vocatur autē huiusmodi affectus carbunculus. Et libro de tumoribus præter naturam, vbi sic scribit: αἱ μὲν γάγγραιναι καὶ οἱ ἄνθρακες ἐπειδὰν οἷον ζέσαν τὸ αἷμα ἐγγύς τε τῆς φλεγμονῆς διακαύσῃ τὸ δέρμα, ταῦτ' ἄρχ καὶ σὺν ἐσχάρᾳ γίγνονται, καὶ φλύκταιναι προηγοῦνται τοῦ ἕλκους, ὥσπερ ἐν τοῖς πυρικαύστοις, ὀξύτατόν τε

D πυρετὸν ἐπιφέρουσι, καὶ κίνδυνον ὑπόγυον ἀμφὶ τῇ ζωῇ. quod ita vertendum: Gangrænæ & carbunculi sunt, cum sanguis veluti ferueat, fereq; vt inflammatione cutem adurat. Crusta quoque in iis oritur, & pustulæ vlcus præcedunt similes iis quæ ambustis fiũt, quæ febrem acutissimam inferunt, & imminens vitæ periculum. Ex quibus omnibus manifestum fit anthracem penitus à carbunculis nihil differre. Præter id enim quod passim anthrax pro carbunculo interpretatur, contextus etiam verborum satis docet carbũculum seu anthracem à pruna, igne'ue persico minime diuersum esse. Quemadmodum enim Galenus. ii. ad Glauconem carbunculum describit, ita Auic. Fen. iii. Can. iiii. tract. 1. cap. ix. prunam seu ignem persicum. Ait autē: Hæc duo nomina fortasse absoluta sunt super omnē pustulam corrosiuam, vesicantem, adurentem, facientem accidere escharam, qualem facit accidere combu

Anthrax ab igne Persico seu pruna nihil differt.

ſtio. Et paulo poſt: Et fortaſſe non erit illic puſtula omnino, immo incipit in primis pruna, & totũ illud incipit cũ pruritu ſicut ſcarificationes. Amplius quandoque veſicat ignis perſicus aut pruna, & currit ex ea aliquis ſicut currit à cauteriſato cum combuſtione, & eſt locus cineritii coloris niger. Quæ verba etſi nõnihil deprauata videãtur, ſunt tamen deſumpta ex cap. decimo, lib. xiiii. thera. meth. vbi ſic de carbũculo ſcribit: ἄρχεται δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἀπὸ φλυκταίνης, ἐνίοτε δὲ καὶ χωρὶς ταύτης. ἀλλὰ κνῶνταί γε πάντως ἐν ἀρχῇ τὸ μόριον, εἶτ' ἀνίσταται φλυκταινά τις, ἧς ῥηγνυμένης ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται. πολλάκις δ' οὐ μία φλυκταινα γεννᾶται κνωσαμένων, ἀλλὰ πολλαὶ μικραὶ καθάπερ τινες κέγχροι. ἅπασι δὲ ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται, ποτὲ μὲν τεφρώδους ἐσχάρας, ποτὲ δὲ μελαίνης. hoc eſt: Incipit hoc plerũq; à puſtula, aliquãdo vero & ſine hac. Cæterum inter initia ſcabunt particulam omnino, mox oritur puſtula quædam, qua rupta vlcus cruſtoſum gignitur. Sæpe vero non vna oritur ſcabentibus puſtula, ſed multæ exiles veluti milii ſemina. Omnibus tamen cruſtoſum fit vlcus, modo cruſta ipſa cineris colorem præferente, modo nigrorem. Et excerpta videri poſſunt ex. xxv. libro quarto, Pauli Aeginetæ, vbi de carbunculis ſeu anthracibus ita loquitur: Quandoque ſine puſtula emergunt, particulam quibus hoc malum inſtat ab initio omnino ſcabunt, vnde puſtula nunc vna oritur, qua rupta, vlcus cum cruſta gignitur, nunc plures etiam tenues milii magnitudine erumpunt, diſruptisq; iis cruſtoſum redditur vlcus, ſimiliter iis omnino quæ cauterio aduſta fuerunt, quandoque cinereo colore cruſta apparente, quandoque vero atro. Vnde iterum ſatis liquet quatuor his nominibus, anthrace, carbunculo, pruna, igneq; perſico, vnum eundemq; morbum ſignificari. Id quod & antiquus Galeni interpres non ignorauit, qui caput decimum libro. xiiii. ther. meth. de anthra-

C ce,pruna,igne perſico,& carbunculo inſcripſit. Nihil
autem diſtare à pruna & igne perſico carbũculum,ex
eorundem etiã curationibus abũde declarari poteſt.
Nam quam curationem Galenus ac Paulus anthraci
ſeu carbunculo adhibendam docent,eandem Auicen
na ac alii Arabes prunæ & igni perſico quoque accõ-
modant.Galenus ſiquidem lib.xiiii.cap.x.de anthra-
cis curationem in hũc modum loquitur:καὶ μὴν δὴ καὶ
ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας ἀρκτέον ἐστὶ τῆς ἰάσεως εὔδηλον εἶναι νο-
μίζω τοῖς μεμνημένοις ὅσα περὶ φλεβοτομίας εἴρηται κατὰ
τὴν τῶν πυρετῶν θεραπείαν. οὐκ ἄδηλον δ' οὐδ' ὅτι μέχρι λει-
ποθυμίας ἐπ' αὐτῶν ἡ κένωσις γιγνομένη, μειζόνως ὠφελήσειε
πλὴν εἰ μὴ τῶν ἄλλων τι παρείη τῶν κωλυόντων φλεβοτο-
μεῖν.hoc eſt Sed & incipiendam ab inciſa vena curatio
nem eſſe, id quoque neminẽ latere puto,qui præſer-
tim meminerit quæ in curatione febriũ de ſanguinis
miſſione diximus. Nec illud obſcurũ,ſanguinis vacua
tionem quæ ad animi defectũ vſque ſit adhibita, ma-
D gis his etiam collaturam,niſi tamen aliud quid obſtet
ex iis quæ venam incidi vetent. Paulus quoque Aegi
neta haud ſecus medendum carbunculo,loco prædi-
cto docet,dicens:Medendum itaque iiſipſis niſi om-
nino perpuſilli ſint,ſanguinis ſecta vena detractione,
ad animi vſque deliquium auferendo. Idem ſanè re-
medium quod prædicti autores Auicenna prunæ
igniq; perſico accõmodandum docet iis verbis: Ne-
ceſſaria eſt phlebotomia vt euacuetur ſanguis chole-
ricus,& quando ægritudo eſt timoroſa, tunc neceſſa-
rium eſt ipſam approximare ſyncopi. Quæ verba,
quod ad venæ ſectionem attinet, pulchre cum Gale-
ni & Pauli ſententia quadrant:variant autem multum
ſi ad cauſam carbunculi, quam latenter hic Auicenna
inſinuat iis verbis,vt euacuetur ſanguis cholericus, re
ſpexeris: neque enim à bili carbunculum Galenus in
ſecũdo ad Glauconem fieri ait, ſed à ſanguine craſſo,

fæculento ac feruente, id quod & Paulus docet, dum generari carbũculum inquit, cum referbuerit ſanguis, copiόſior atra bile abũdans. Porrò ſi pruna à bile flaua generatur, vt Auicenna ſomniauit, quomodo hic curationis modus iis quæ alibi ſcribit conueniat non video. Paſſim enim ſanguinem bilis eſſe frenum clamat, & Canone primo cauendum eſſe admonet, ne immodica ſanguinis miſſione ægrum ad humorũ bilioſorũ ebullitionẽ perducamus. Quapropter iuxta huius in aliis locis placita, in morbo ex bili ſanguine'ue bilioſo procreato, venæ ſectio non competit, vel ſaltem non tanta quæ ad animi defectum perducat. Hinc falſum in vniuerſum ſit oportet quod dixit Auicenna, prunam ex ſanguine bilioſo generari, cum potius ex craſſo, fæculentoq́; ſeu melancholico fiat. Id quod Auicenna quoque ſibiipſi cõtradicens, Fen iii. Can. iiii. tract. i. cap. i. fatetur, ſic ſcribẽs: At vero ex ſanguine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum malarum. Nam ſi eius malitia vehemens fiat, & ipſius aduſtio, proueniet eryſipela, & veniet cõbuſtio & cruſta, & deterior ea eſt ignis perſicus. Cæterum nõ eſſe diuerſum carbunculũ à pruna, teſtantur & reliqua quæ de illius curatione Græci tradũt. Galenus nanq;, xiiii. ther. ſic de illo inquit: καὶ μὴν καὶ ἀποχάζειν τοὺς τοιούτους ὄγκους, ὅταν γε προφλεβοτομήσῃς οὐκ ἀνεπιτήδειον. ἔστω δὲ βαθύτεραι τῶν συμμέτρων αἱ ἀμυχαὶ, διὰ τὸ πάχος τοῦ λυποῦντος χυμοῦ. quod eſt: Quinetiã ſcarificare eiuſmodi tumores poſt ſanguinis miſſionem, alienum nõ ſit. Sunto autẽ inciſiones mediocribus altiores, propter infeſtantis humoris craſſitudinem. Quẽ ſecutus Paulus ita ait: Poſt vero ſanguinis è vena miſſionem, ſcarificationibus incumbere altioribus neque alienum fuerit neque abſurdum, ob humoris craſſitudinẽ. De prunæ autem curatione Auic. in hunc modũ: Et fortaſſe eſt neceſſe & proprie in pruna facere ſcalpellationem

A

Pruna ex ſanguine craſſo fit.

B

C profundam, vt egrediatur sanguis malus constrictus in ea qui est in natura veneni. Et non fiat illud quãdo materia est decliuis ad cholerã. Ex quibus iterũ innotescit, carbunculum à pruna non differre. Animaduertendum autẽ raro admodum fieri vt Auic. veritatem syncere doceat, semper enim sua adtexere somnia solitus est, id quod vbi factum fuit, mox nauẽ impegisse certũ est. Exẽplo erit nobis hic locus, in quo sanè pulchre cum Gal. & Paulo sibi conuenit ab initio, in fine autẽ dum ait, Et non fiat illud quando materia est decliuis ad cholerã, iterum ad priorem respicit errorẽ, putatq; prunam ex bili flaua posse procreari, id quod paulo ante confutauimus. Adeoq; merito bonis omnibus suspectus esse debet Auicenna, quòd ferè nunquam non falsa veris permisceat, quæ nemo nisi acri iudicio præditus sit discernere queat. Et mirum certe admodum est tam superstitiose timidum in carbunculo
D fuisse Auic. vt dum materia declinaret ad cholerã, profundam scarificationem prohiberet, cùm tamen capite ante hoc sexto, de cura formicæ, ex Galeni sententia extirpare formicam cum aliquo quod sit sicut embuba, & extremitas pennæ aut alterius rei, cuius extremitas sit acuta, quàm possibile sit deglutire formicam, docuerit. Quæ tamen extirpatio formicæ si diligẽter inspiciatur, multo esse quàm scarificatio violentior deprehendetur. Quare si hanc timuit Auic. quando materia erat decliuis ad cholerã, multo magis tale aliquid facere formidare debuerat in morbo cuius materia non tantum ad bilem decliuis, sed mera bilis, vt ipse putat, existit. Errat aũt hoc loco Auic. falsoq; Galenum citat, qui id præsidii non ad carbunculum, sed myrmecias potius, vt sequenti capite dicemus, accõmodauit. Sed vt ad nauseam vsque ostendamus prunam seu ignem persicum ab anthrace carbunculo ue nõ differre, en alia quæ in Auic. dè prunæ cu-

ratione sequuntur, cum iis quæ Galenus & Paulus de carbunculi medela scribunt, conferemus. Inquit igitur Auic. Cura autẽ localis necessaria est vt sit sicut cura erysipelæ. Verum non oportet vt sit linimentum vehementis infrigidationis sicut in erysipela, quoniã materia ad crassitiem decliuis est, & quoniã ipsa est taliter qnod nõ tolerat vt redeat parum ex ea ad interiora, quoniã materia est venenosa. Et non licet vt administrentur ea quæ sunt vehementis stypticitatis iterũ, nã illa materia est tardæ resolutionis, immo oportet vt administres medicinas exiccatiuas, in quibus est infrigidatio & resolutio quædam cum expulsione, sicut emplastrũ quod fit de arnoglossa & gallis, & lẽtibus, & pane plurimi furfuris. Galenus vero lib. xiiii. ther. meth. in hunc modũ: αὐτὸ δὲ τοῦ πεπονθότος μέρους ὅσον μὲν αὐτῇ τῇ φλογώσει τῶν χυμῶν, τῶν ψυχόντων ἐστὶ χρεία. διὰ δὲ τὸ πάχος τοῦ χυμοῦ, καὶ μέντοι καὶ τὴν κακοήθειαν, οὔτ᾽ ἀποτρέψεις ποτὲ τὸ ῥεῦμα. καὶ εἰ τοῦτο ποτὲ τύχοις, ἕτερόν τι ἐν τῷ βάθει βλάψεις. οὐ μὴν οὐδ᾽ ἐπιῤῥεῖν αὐτῷ συγχωρητέον ἐστὶν, ἀλλ᾽ εὑρίσκειν φάρμακα. μετὰ τοῦ μετρίως ἀποκρούεσθαι καὶ διαφορεῖν δυνάμενα. τοιοῦτον δ᾽ ἐστὶ τότε διὰ ἀρνογλώσσου κατάπλασμα, καὶ τὸ δι᾽ ἑφθῆς φακῆς, ἄρτου κλιβανίτου μιγνύντων ἡμῶν αὐτοῖ, ὅσον ἁπαλόν. qđ est: Imponi vero sibi laborans particula, quod ad inflãmationem spectat, refrigerantia desiderat. Propter autem humoris crassitudinem, atque etiã malitiam, neque fluxionem auertere poteris. Et siquando id feceris, aliud quippiã quod in alto sit corpore offendes. Atqui nec affluere is permittendus est, quin potius inquirenda remedia sunt, quæ cum modice reprimendo, etiam digerere possint. Tale profecto est tum cataplasma quod ex plantagine conficitur, tum quod ex cocta lente, scilicet miscentibus his micam panis qui in furno sit coctus. Paulus ita: In parte vero affecta, reprimentibus, modice & discutientibus vtamur, cuiusmodi est cata-

C plaſma ex plantagine, & lente elixa, ſumẽdo panis in furno cocti micam. Ex quibus iterũ clarum eſt, quod pruna nihil ab anthrace differat: quæcũq; enim Auic. de prunæ curatione tradit, ea ex capite de carbunculi curatione Galeni tranſtulit, ita vt toto cœlo errare manifeſtum ſit eos qui iam dictis vocabulis diuerſa morborum genera ſignificari putauerunt.

Auicẽnam eryſipelam, formicas, myrmeciam, ignemq; perſicum morbos natura diſtantes, eorundemq; curationes turpiter admodum confundere. Cap. XIX.

TRes nominatos morbos, illorumq; curationes confundere Auic. dilucidum erit, ſiquis ea quæ de iis horumq; curatione ſcribit, cum veterum ea de re placitis cõtulerit. Quod enim ad eryſipelam attinet, clarum eſt illam confundere cum formica miliari. Fen nãque. iii. Can. iiii. tract. i. cap. iiii. inter cæteras eryſipelæ notas ſic ſcribit: Et peruenitur
D quandoque ex caliditate eryſipelæ ad hoc vt comburat cutem. & eius virulentia veſicat. Quarum vtique poſterior nota Herpeti, vel vt ipſe loquitur, formicæ miliari ex Gal. in lib. ii. ad Glauconem ſententia, qui ideo ſic nominatam ſcribit, quoniam in hoc affectu puſtulæ paruæ ac multæ per ſummam cutem ſimiles miliis excitantur, potius conuenit. Id quod & Paulus teſtatur, qui lib. iiii. cap. xx. in hunc modum ſcribit: Si vero tenuis bilis, minoreq; acrimonia fuerit, & calore exiguas puſtulas milii ſeminibus ſimiles in ſumma cutis ſuperficie excitauerit, miliaris herpes à ſimilitudine nuncupatur. Idem Auic. cap. i. citati loci ita ſcribit: At vero à ſanguine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum malarum. Nam ſi eius malitia vehemens fiat, & ipſius aduſtio proueniet eryſipela, & veniet combuſtio & cruſta. Quibus nimirum verbis notas anthracis ſeu ignis perſici eryſipelæ tribuit: nam, vt capite præcedenti ex Galeni autoritate diximus, anthrax eſt

qui

qui ex sanguine crasso & fæculento procreatur, quiq; A
comburendo vlcus cum crusta facit, adeo vt manifestum iam sit Auic. erysipelam non tantum cum herpete miliari, sed etiam carbunculo confundere. Neq; vero notas tantum, sed curationes quoque prædictorũ morborum cõfundit. Inter reliqua enim, Auic. de cura erysipelæ hæc scribit: Et si fuerit erysipelas super cutem, curetur ex scoria plumbi, cũ vino pontico bullito cum foliis siclæ bullitæ cum vino. Quod sanè remedium Paulus Aegi. vnde Auic. desumpsit, non ad erysipelam, sed ad herpeta miliarem accõmodat. Verba eius subiiciemus: Aliud ad pustulosum herpeta: Recrementum plumbi ex vino austero contritũ, mox illinitur, superiniiciuntur folia betæ in vino decocta. Præterea quæ iam citata apud Auic. verba sequũtur, satis etiam mõstrant quod curatio erysipelæ illic herpeti potius exedenti conueniat. Inquit enim: Et curetur cum eo in quo est resolutio & exiccatio fortis cũ B
infrigidatione. Quis est vero qui nesciat, nisi qui tritum illud in medicina principium ignorat. Contraria contrariis curantur, erysipelæ morbo calido & sicco fortiter exiccantia non competere, sed magis herpeti exedenti? Huic autem conuenire exiccantia testatur etiam Galen. qui lib. ii. artis cur. ad Glauc. ita scribit: τοὺς δ᾽ ἕρπητας τὰ μὲν περὶ τὴν τοῦ σώματος ὅλου κένωσιν ὁμοίως τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἰᾶσθαι προσήκει. τὰ δὲ περὶ τὴν αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος μέρους, οὐκ ἔθ᾽ ὁμοίως ἅπαντες. οἱ γὰρ ἀναβιβρωσκόμενοι ψύχεσθαι μὲν ἐθέλουσιν, ὡσαύτως τοῖς ἄλλοις ἕρπησί τε καὶ ἐρυσιπέλασιν. οὐ μὴν ὅσα γε σὺν τῷ ψύχειν καὶ ὑγραίνειν φάρμακα πέφυκε ταῦτα γ᾽ ἔτι φέρουσιν, ἀλλὰ μόνον τῶν ψυχόντων προσίενται τὰ ξηραίνειν μάλιστα δυνάμενα. quod est: Herpetes autem quãtum ad totius corporis vacuationem attinet, vt erysipelata curare oportet. Quantum vero ad ipsius particulæ patientis locum, non omnino similis cura adhibetur. Nã qui exe-

C dentes sunt refrigerari quidem desiderant, similiter aliis herpetibus & erysipelatis. Non tamen ea ferunt medicamenta, quæ præter id quod refrigerant, etiam humectare natura apta sunt, sed sola admittunt refrigerantia, quæ etiã maxime exiccare possunt. Idẽ etiã confirmat Auic. qui cap. vii. de formica corrosiua, seu herpete exedente, in eum scribit modum: Via autem secundũ quam curatur formica, est, vt quæ ex ipsa est corrosiua, alienetur ab humectatione, quam administrasti in erysipela, humectatio enim non est cõueniẽs vlceribus. Item curationẽ erysipelæ cõfundit cũ curatione herpetis miliaris iis verbis: Et illud est sic, sumatur lanæ veteris adustæ non lotæ pondus drach. xii. & semis, carbonis de cortice arboris pini tantundem, ceræ drach. xx. scoriæ plumbi drach. xi. sepi caprini veteris abluti cum aqua drach. xv. olei myrtini vncias. v. Hoc enim præsidii Paulus ad curationem herpetis miliaris vtile esse scribit lib. iiii. cap. xx. sic dicẽs: Lanæ veteris illotæ circa facem tædaminue adustæ drach. xii. cũ dimidia, ceræ drach. xxv. recrementi plũbi oxybaphi drach. semissem, seui caprini curati, & aqua abluti drach. xxiiii. olei myrtini vnc. quinque.

Auic. erysipelæ curationẽ confundit cũ herpetis miliaris.

D Cæterũ Auicẽna formicæ corrosiuæ, seu herpeti exedenti adhibet remedia, quæ ex veterũ autoritate erysipelæ debentur. Sic enim ait: Et administra in principiis eius post sicut lactucã & nenuphar, & semperuiuam, & volubilem, & portulacam. Quibus sanè verbis aperte innuit, remedia refrigerantia & humectantia in principio curationis formicæ corrosiuæ competere: at non sine maximo errore, & sui ipsius contradictione: nam paulo ante docuerat quòd ea quæ debetur erysipelæ humectatio, in curanda formica corrosiua, seu herpete exedente sit fugiẽda. Quòd autem prædicta medicamenta nõ herpeti exedenti, sed erysipelatis cõueniant, cõfirmant ea quæ scribit Gal. lib. ii.

ad Glauconem, ſic de herpetis curatione ſcribens: μὴ A
τοίνυν μήτε θριδακίνην αὐτοῖς, μήτε πολύγονον, μήτε τὸν ἀπὸ τῶν τελμάτων φακὸν. ἢ τὸν ἕλειον λωτὸν, ἢ ἀνθύλλιον, ἢ ψύλλιον, ἢ ἀνδράχνην, ἢ σέριν, ἢ ἀείζωον, ἢ τὶ τῶν οὕτως ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν δυναμένων προσφέρειν, ἃ τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἦν οἰκεῖα. id eſt: Non igitur vel lactucã, vel polygonũ, neque ex ſtagnis lentẽ, aut paluſtrem lotũ, vel anthyllion, vel pſyllium, vel portulacam, vel ſerim, vel ſemperuiuum. vel tale aliquid quod humectare atq; refrigerare poſſit apponendũ, quæ eryſipelatibus erãt opportuna. Itaque ex iam dictis ſatis conſtat Auic. eryſipelam pro formica ſeu herpete, & è regione formicã pro eryſipela, non ſine multa confuſione accepiſſe: ſiquidem quæ erant eryſipelæ remedia refrigerantia & humectãtia, ea formicæ corroſiuæ adaptauit: quæ vero formicæ cõpetebant, exiccantia nimirum, hæc ad eryſipelam retulit. Tantus vbique confuſionis magiſter eſt Auic. Cæterum iam nõ ſemel, ſed iterũ atq; B
iterum monuimus formicam corroſiuam apud Auic. ab herpete exedente nihil differre, id enim vtriuſque curatio ſatis monſtrat. Auic. tamen, & alii quidã Arabes, formicæ nomine mirum abuſi ſunt, nam nõ tantum herpetes hoc nomine, ſed & myrmecias, natura multum differentes, appellarunt, cum tamen μυρμηκία proprie Latinis formica ſit. Ita enim vocata eſt, quòd in ſcalpendo & attritu mordentis formicæ ſenſum faciat. Teſtis eſt Paulus Aegi. lib. iiii. cap. xv. Quod aũt Auic. ſub formica nõ ſolũ herpetas, ſed & myrmecias complexus ſit, argumẽto ſunt verba eius quæ ca. vii. de cura formicæ, ſeu herpetis ſcribit in hũc modum: Et Galenus quidem dixit eſſe conueniens vt ſumatur aliquid ſicut embuba, & ex extremitate pẽnæ, aut alterius rei cuius extremitas ſit acuta, quam poſſibile ſit deglutire formicam: deinde penetret in circuitu eius vſque ad profundum cum acuitate ſua, deinde eradi-

C centur formicæ, cum radice sua. Quod certe remedii nullo herpetum. Galeno teste, sed myrmeciis potius debetur. Is enim lib. xiiii. the. meth. de curatione myrmeciarum sic scribit: ὡσαύτως δὲ καὶ διά τινος ἰσχυροῦ πτεροῦ περιτιθεμένου κυκλωτερῶς τῇ μυρμηκίᾳ ποιούμεθα τὴν ἄρσιν αὐτῆς. χρὴ δὲ σύμμετρον ἔχειν δηλονότι τὴν ἑαυτοῦ κενὴν σύριγγα τὸ πτερὸν τῷ πάχει μυρμηκίας, ἵνα τε πανταχόθεν αὐτὴν ἀκριβῶς σφίγγῃ. κἄπειτα περιστρέψαι μετὰ τοῦ κάτω βιάζεσθαι, τάχιστά τε γὰρ ἂν οὕτω καὶ σὺν αὐτῇ τῇ ῥίζῃ τὴν μυρμηκίαν ὅλην ἐκβάλλεις. quod est: Aeque autem & valente aliqua penna circulo myrmeciæ imposita, ipsam educimus. Debet porrò pennæ fistula esse myrmeciæ crassitudini par, vt eam vndique prorsus constringat, quæ postea circũacta, ac simul deorsum impulsa, celerrime ita myrmeciam cũ ipsa radice totam educet. Hunc sanè modum curandi myrmecias ipsemet etiã Auic. docet Fen. vii. Can. iiii. tract. iii. cap. xiii. nec ta-
D men ad Galenum autorem refert. Sed sic solet Galenum citare Auic. vt illum vbi maxime opus sit, prætermittat, vbi vero reticere, citet. Neque mirum, eiusmodi enim ferè omnia sunt placita Auicennæ, vt in his fides desideretur. Porrò non minorem nobis in pruna seu igne persico confusionẽ peperit Auic. neq; enim quid sit ignis persicus, aut qua ex causa procreatus, ex illius scriptis satis sciri potest. Interdum nanq; illũ ex sanguine crasso & melancholico generari scribit, vt Fen. iii. Can. iiii. tract. i. cap. i. vbi sic ait: At vero à sanguine crasso malo fiunt species exiturarum malarum: nam si eius malitia vehemẽs fuerit & ipsius adustio, proueniet erysipela, & eueniet combustio & crusta, & deterior est ignis persicus. Aliquãdo ex bile flaua originem ducere insinuat, vt cap. x. vbi ibi ita de curatione prunæ scribit: Necessaria est phlebotomia, vt euacuetur sanguis cholericus. Per id enim quod ait sanguis cholericus, latenter innuit, prunæ causam esse

bilem flauam. Ad hæc ignem persicum nunc idẽ mor A
bi genus, vt sanè est, cum pruna facit, veluti Fen.iii.
Can.iiii.tract.i.cap.ix.vbi in hunc modũ scribit: Hæc
duo nomina absoluta sunt super omnem pustulã cor
rosiuam vesicantẽ, adurentẽ, facientem accidere escha
ram, qualem facit accidere combustio & cauteriũ. In-
terdum autem diuersum etiam à pruna esse tradit, vt
facit capite eodem, dum ita inquit: Ignis persicus ve-
hementius cholericus, & pruna vehementius melan-
cholica. Nonnunquam etiam ipsum ad formicam cor
rosiuam transfert, sicut cum eodem loco ait: Et quan-
doq; absoluitur nomẽ ignis persici de illis sup quod
est illic pustula de genere formicæ comestiua adurẽs,
vesicans, in qua est aliquid ambulans. Interdum vero
cum formica miliari confundit, veluti cum capite iam
citato sic inquit: Et quandoque sunt cum formicæ spe
ciebus & miliaris malæ febres vehementis caliditatis
perniciosæ. Quibus verbis satis indicat, iuxta suam B
sententiam ignem persicum & formicam miliarem pá
rũ aut nihil differre. Proinde parũ referre existimat,
vtrum ignis persici vel formicæ miliaris signa manife
stet. Euidentissimum itaque ignem persicum Auicẽnæ
non satis cognitum fuisse, neque enim aliàs tam ambi
gua de illo scripsisset. Id quod probe expẽdant cupio
nostri seculi medici, vt tandẽ intelligere possint, quan-
tum in Auicennæ libris sit tenebrarum, quantæ etiam
non admodum eruditis errãdi illic occasiones occur-
rant: vix enim pagina in qua homo hic sibi recte con-
stet, & non ex diametro pugnãtia scribat, vt hoc nõie
mirari satis nõ queam, qui factum sit, vt illũ anteactæ
ætatis medici principẽ suũ statuerint. Atqui conueniẽ
bat forte vt cæcis militibus, dux cæcus obtingeret.

**Auicennam perperam omnibus Bubonibus indiscriminatim re-
media reprimentia adhibere cum iis tantum quæ ab humoribus
non malignis ortum habent, conueniant. Cap. XX.**

C

Althohoin quid.

NE ex ignotis ſermo noſter procedat, animaduertendũ Althohoin Auicennæ eſſe id quod Græcis βουβὼν dicitur, id quod in primis teſtantur verba eiuſdẽ quæ ſcribit Fen.iii.Can.iiii.tract. primo, cap.xvii. ita dicens: Antiquiſſimi antiquorum nominauerũt eum nomine quod translatũ eſt in Arabico althohoin, omne apoſtema exiſtens in membris glandinoſæ carnis, aut alibi. Quẽadmodum enim Auic. althohoin glandularum eſſe inflammationẽ docet, ita etiã Galenus lib.ii. ad Glauconem, bubonem, ſic nimirum inquiens: ἔστι γὰρ ὁ μὲν βουβὼν καὶ τὸ φῦμα, καὶ τὸ φύγεθλον ἀδένων παθήματα, βουβὼν μὲν ἡ φλεγμονή. quod eſt: Sunt quidẽ bubon, phyma, & phygethlon, glãdularum ſeu partium laxarũ affectus. Bubon ſanè inflãmatio. Quinetiam Paulus lib.iiii.cap.xxii. ſcribit bubonem glandularum adenumq; affectionem eſſe.

Βουβὼν quid.

D

Conſtat autẽ antiquos Græcos omnium generũ præter naturã tumores in quacunq; corporis parte factos bubones vocaſſe. Paulatim deinde ad certa aliqua genera contracta vox fuit, priuatimq; dicti bubones, qui aut offenſa propinqua parte, aut vlceribus aliis, aut doloribus, ſine periculo in glãdulis excitãtur, aut qui in febribus peſtilentibus præſenti periculo in inguinibus, alis, colloq; ingruere ſolent. Cum itaque ſatis ex iam dictis manifeſtum ſit althohoin Auic. nihil aliud eſſe niſi id quod Græci bubonem nominant, certũ eſt eundem errare cum cap.xviii. iam citati loci, vbi de curatione peſtilentialium bubonum agit: ſequenti enim capite, cuius titulus eſt de apoſtematibus accidẽtibus in glandulis, tradit curam bubonum nõ peſtilentialiũ, ſic ſcribẽs: Althohoin vero ipſum & quod currit curſu eius de eis quæ nominata ſunt curetur in principio cum eis quæ conſtringunt & infrigidant cum ſpongia infuſa in aqua & aceto, aut in oleo roſarum, aut oleo de pomis, & arbore maſticis, aut oleo de myrto, iſta

fiũt in principio. Paulus ſiquidẽ multo aliter q̃ Auic. A
iuxta duplicem bubonem, ſuã curationem diſtinxit. In primo enim qui ex humoribus non malignis oritur, refrigerantibus atque adſtringentibus medicamẽtis vtitur. In ſecundo vero, in quo humores venenati ſunt, refrigerãtibus & reprimẽtia remedia planè negligit. Sed verba eius ſubiiciamus: Verum priores bubones inter initia ſtatim, queadmodum quæuis inflãmatio, præſidiis refrigerantibus & adſtringentibus auertuntur; veluti ſpongia ex poſca impoſita, vel lana ex vino, & oleo acerbo, vel roſaceo, vel melino, vel lentiſcino, vel myrtino imbuta. Porrò in febribus, vel in humorum malignitate, auerſanda ac fugienda ſunt refrigerantia & reprimentia, ne rurſus retruſa in profundum deſcendat materia; ſed à diſcutiendi facultate præditis confeſtim auſpicandum eſt. Sic Galenus B
lib.xiiii.the.meth. vbi carbunculi curationem tradit, refrigerantia & valde reprimẽtia cauẽda eſſe monet. ὡδὶ δὲ τοῦ πεπονθότος μέρους ὅσον μὲν ὡδὶ τῇ φλογώσει τῶν χυμῶν, τῶν ψυχόντων ἐστὶ χρεία. διὰ δὲ τὸ πάχος τοῦ χυμοῦ, καὶ μέντοι καὶ τὴν κακοήθειαν, οὔτ᾽ ἀποτρέψεις ποτὲ τὸ ῥεῦμα. καὶ εἰ τοῦτον ποτὲ τύχοις, ἕτερόν τι ἐν τῷ βάθει βλάψεις. quod eſt: Imponi aũt ſibi laborans particula quod ad inflãmationem ſpectat refrigerantia deſiderat. Cæterum propter humoris craſſitudinẽ, atq; etiã malitiam, nec fluxionem auertere poteris. Et ſi quando id feceris aliud quippiam quod in alto ſit corpore offendes. Ita & noſtræ ætatis medici in vniuerſum oẽs bubonibus peſtiferis nullo pacto refrigerantia reprimentiaq; medicamenta, ſed calida potius & digerẽtia diſcutientia ue adhibẽt, intelligẽtes cõtrariis præſidiis ad interiora penitus humorũ impetũ verti. Mirum igitur eſt cur Auic. præceptũ id qđ Fen.i.Can.i.doct.i.ca.i. inculcat, neglexerit, quo monet omnibus inflãmationibus adhibenda eſſe ab initio quæ refrigerare atq; re-

C primere possint medicamenta, demptis iis quæ sunt de materiis, ita enim loquitur, quas principalia membra expellunt. Quis est autē qui nesciat bubones pestilentes à membris principatum in corpore habentibus emergere? Neque enim temere Hippoc. ii. par. vi. epid. iiii. ait: κὶ ἀποςάσιες, οἷον βουβῶνες, σημεῖον μὲν τῶν τὰ βλαςήματα ἐχόντων. hoc est: Abscessus, veluti bubones signa sunt eorum membrorum à quibus suppullulāt. Siquidem qui à cerebro emergunt, in collo apparent, qui vero à corde, sub alis, queādmodum ii qui ab hepate, in inguinibus. Proinde nunquam his reprimentia ac refrigerātia medicamēta adaptare licebit, quod aliàs ad ea membra quæ in alto sunt cōstituta, quæq; principatum gerūt in corpore, humores maligni detrudantur, quod non sine magno ægri periculo & ipsissima morte fieri solet. Hinc iterū satis liquet Auicēnam sua ferè omnia vtcunq; sine omni iudicio & delectu corrasisse, quando hic aperte constet ea remedia D quæ bubonibus à non malignis humoribus ortis debentur, pestiferis adhibuisse, adeo vt eius Canon merito confusissimum chaos dici possit.

Cœnā nō in vniūersum, vt fere oēs nostræ ætatis medici docēt, prandio minorē esse debere, sed vt plurimū pleniorē. Cap. XXI.

NEmo est qui hodie medendi methodum præscribentium libros vel à limine salutauit, qui nesciat vulgatum atq; tritum hoc illis esse decretum, vt nunquam non prandio cœna minor sit. Quantum vero aberrent, facile deprehēdet qui rem altius expendet. Cœnam enim in omnibus, demptis iis, qui morbis nocturnis & catarrhis seu destillationibus affliguntur, prandio pleniorē esse conuenit. Qui enim iam nominatis corripiuntur morbis, horum cœna omnino modica sit, tenuis, sicca, ac præter aliorū morem, noctemq; præueniens oportet, vt ingruentibus scilicet morbis, natura ab omnibus aliis muniis li-

bera, vnius morbi cōcoctioni operam nauare queat. A
Sunt & qui consueuerunt minus in cœna ciborū assumere q̄ in prandio, horum certe consuetudo non temere etiam immutāda erit. τὰ γὰρ ἐκ πολλοῦ χρόνου συνήθεα, vt ait Hipp. 2. apho. 50. κἂν ᾖ χείρω τῶν ἀσυνήθων, ἧσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. hoc est: Quæ enim ex longo tempore cōsueta sunt, etsi deteriora sint, insuetis minus molestare solēt. Cur autem in aliis omnibus plenior cœna salubrior sit, multa in causa sunt. Primum autē omnium noctis mox accedēs frigiditas, quæ extrinsecus circūstans calorem natiuum in profundum secedere, & hoc nomine fortiorem fieri cogit, ita vt necassario ciborum tum melior fiat concoctio. Et certe idem potest noctis frigiditas, quod aliàs anni tempus hybernum, aut regio frigida potest. Horū enim vnūquodq; calorem natiuum adaugere potis est. Testis Hippoc. qui lib. vi. epid. tom. vi. sic inquit: ὁ ἐμψυχρότερος ἐν ψυχρῇ ὥρῃ καὶ χώρῃ ἐνθερμότερος ἔσται. quod est: Perfrigidior in tempore, & regione frigidis, percalidior erit. In. i. aphο. xv. quoque ventres hyeme & vere natura calidissimos esse asserit. Deinceps est somnus qui cœnā subsequitur, hic enim mirum in modum concoctionē adiuuat, τὸ γὰρ αἷμα ἐν ὕπνῳ εἴσω μᾶλλον φεύγει, vt testatur Hippocr. vi. epid. to. v. aphor. xxix. id est: Sanguis enim in somno ad interiora magis refugit. Cū itaque sanguis, cumq; eo calor natiuus per somnum ad interiora secedat, quid mirū si calor auctus fortiorē tum coctionem ciborum efficiat? Hinc rectissime Hippoc. lib. vi. epid. to. v. apho. x. dixit: πόνος τοῖσιν ἄρθροισιν καὶ σαρξί, σῖτος, ὕπνος σπλάγχνοισι. hoc est: Labor articulis & carnibus, cibus vero ac somnus visceribus prodest. Somnum quoque optime cibum concoquere testatur Galenus lib. i. de sympto. causis ita scribens: ἔοικεν οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ παντὶ τῷ κατὰ τὸν ὕπνον ἀναπαύεσθαι μὲν ἡ ψυχικὴ δύναμις, ἐνεργεῖν δὲ ἰσχυρότερον ἡ φυσική. τεκμαίρετο

B

Quarē cœna prādio plenior eē debeat.

Somnus cibum cōcoquit.

C δ' ἄντις τῷ κεκμηκῆναι αὐτὴν ὑπνωσάντων ἀνχεῤῥώννυσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ τροφῇ συμμέτρῳ κοιμηθῶμεν, ἔτι τε ἐπὶ τῷ πέπτεσθαι τὴν τροφὴν ὑπνούντων κάλλιστα καθ' ὅλον τοῦ ζώου τὸν ὄγκον, οὐκ ἐν γαστρὶ μόνον. quod est: Itaq; toto hoc tempore quo quis dormit, animalis facultas quiesce-re, naturalis vero validius agere videtur. Cuius rei cõiecturam ex eo facies, tum quod ipsa si quando labo-rauerit, post somnum robustior euadit, idq; maxime, cum à modico cibo somnũ admittimus, tũ etiã quod per somnum cibus optime concoquitur, nõ solum in ventriculo, verũetiam per vniuersi corporis habitum: Cui subscribit quoq; Paulus Aeg. lib. i. cap. xcvii. di-cens. Somnus est animalium facultatum quies, ab vtili humore cerebrum madefaciente prouenies: hunc qui rite capessit, multa consequuntur cõmoda, cibos enim cõficit, humores digerit. Quòd autẽ hac ratione ple-nior cœna esse debeat testatur Galenus, vel quisquis tandem eius libri autor fuit, in lib. de dissolutione cõ-

D tinua, in hanc sententiã scribens: Antiqui cœnã pran-dio præferebant, præcipientes plus ciborum in cœna sumendum esse, ob caloris circa interiora aggregatio-nem noctis frigiditate, & per somnum factam, calor nãque in somno ad interiora corporis reuocatur, ea-demq; calefacit, perinde vt in vigilia cõtrarium planè accidit. Id quod Hippoc. etiã epid. vi. to. iiii. aph. xii. iis verbis indicauit: ἐμφανέως ἐγρηγορὼς θερμότερος τὰ ἔξω, τὰ ἔσω δὲ ψυχρότερος. καθεύδων τὰ ἐναντία. quod est: Pla-nè vigilans calidior circa exteriora, frigidior vero cir-ca interiora. Dormiens cõtra. In cuius aphorismi ex-plicatione nõnulla etiam in nostris cõmentariis pro-duximus, quæ ad institutũ facere possunt. Sed hic re-clamabũt quidam, plenioremq; cœnam ideo damna-bunt, quòd pleno ventre ingrata sit quies, atque adeo somnus minus conueniens. His ita responsum volo: Nemo est tam sine sensu cõmuni, qui nesciat inter cœ

nam & somnum aliquid tēporis interuenire debere, A
neq; quēadmodum in brutis, nullā aliā nisi vorādi ac
mox dormiendi vicissitudinem esse, cum omniū medicorum consensu cōsultum sit, quo aut hora aut amplius intersit. Neque etiā est vt pleniorē cœnam quis eam esse putet, qua multa ingeruntur tanta voracitate vt vix spirare liceat, & periculum sit, ne vel crepēt qui ita sese replent, sed frugalem potius, talem tamen in qua plus quàm in prandio absumitur ciborū. Quòd si tamen hic peccatum fuerit, melius certe in cœna q̄ in prandio fertur, quod somnus post cœnam nō diu subsequens, facilius delictum quàm vigilia quæ prandium concomitatur, corrigat. In somno enim, vt diximus, calor interiora petit, & quæ illic sunt cibis cōcoquēdis solis vacat. Interdiu vero ad exteriora protrahitur, neq; iis quæ intus sunt prospicere potest, adeo vt verissimé dixerit Hippoc. ii. vict. acut. lix. ἀγρυπνίη B
ἰσχυρὴ πόμα καὶ σιτία ὠμὰ καὶ ἀπεπτότερα ποιέει: hoc est:
Vigilia vehemens cruditatem incoctionemq; ciborū C
tum potionis efficit. Porrò cur cœnam prandio pleniorē esse oporteat & hæc ratio est, quòd rara admodum existat corporis facultas, quæ paulo liberalius prandium spatio vel quinque vel sex horarum, quod ferè inter prādium & cœnam interest, conficere possit. Quantum autem incommodi adfert, siquis nondum planè concocto eo quod prius ingestum fuit, aliud ingerit? morbum nimirum facit. ὅκου ἂν γὰρ τροφὴ παρὰ φύσιν πλείων, vt ait Hippocra. secundo, aphor. xvii. ἐσέλθῃ, τοῦτο νόσον ποιέει: id est: Vbi cibus præter naturam plus ingestus est, hic morbum facit. Et siquis denuo obiecerit, vtcunque somnum à cœna differamus, tamen quando fieri non possit, quin ad somnum conuersis, quod materia tum ad interiora tendat, caput impleatur: huic Galenus quidem respōdebit, qui libro. iiii. aphor. lxvii, ita scribit: καὶ μέντοι καὶ ὁ ἀὴρ ἔσω

Plenior cœna quæ

C τῇ τροφῇ κατενεχθέντες εἰς ὕπνον πληροῦνται τὴν κεφαλὴν, οὕτω κἀν ταῖς πληθωρικαῖς διαθέσεσιν οἱ ὕπνοι πληροῦντες αὐτὴν βαρύνουσι τὸν ἐγκέφαλον. καὶ οἱ ὕπνοι δὲ δηλονότι διὰ παντὸς ἂν ἔβλαπτον, ὅσον ἐπὶ τὸ συῤῥεῖν εἰς τὸ βάθος τε καὶ τὰ σπλάγχνα τὴν ὕλην, εἰ μὴ τῷ τῆς πέψεως λόγῳ πλέον εἶχε τὸ τῆς ὠφελείας, ὑπὲρ τὸ τῆς βλάβης ἐστὶν ἐκ τῆς ἔσω ῥοπῆς. hoc est: Et quidem ſicuti à cibo ad ſomnum conuerſis impletur caput, ſic in plethoricis diſpoſitionibus ſomni ipſum replentes aggrauant cerebrum. Et ſomni videlicet ſemper nocerent, quatenus ad profundum & viſcera materia confluit, niſi coctionis ratione plus afferrent vtilitatis, quã ſit damnum, quod ex motu ad interiora conſequitur. Et hæc ad vulgarem multisq; cõmunem errorem explodendum ſufficiant.

Pultem ex auena confectam, non ſine magno errore & periculo ægri, a noſtræ ætatis medicis febricitantibus, ac aliis eiuſmodi morbis correptis, exhiberi. Cap. XXII.

D Confectam ex auena pultem, auenatum hodie paſſim nominant, non tantum in febribus, ſed omnibus fermè morbis à noſtræ tempeſtatis medicis dari notius eſt, quã vt demõſtrari debeat: nihil enim æque in ore habent, atque hoc, detur illi auenatum, cui parũ aceti cõmiſtum ſit. Et diſpeream ſi hodie in albo medicorum eſſe reputetur, qui non mox aſcitus ad ægrum auenæ pultem comedendam præſcribat, præſertim ſi febribus eiuſmodi æger correptus fuerit. Quantum autem à recta victus ratione, atque adeo medendi methodo aberrent, facile iudicabunt, qui auenæ temperamentum atque facultatẽ expenderint. Quod enim ad temperamenti rationem attinet, euidentiſſimum eſt eius pultis eſum febricitantibus non cõpetere: iis enim Hippocrate teſte. i. aph. xvi. victus humidus confert: auena vero non tantum ſicca, ſed calida quoque exiſtit, adeo vt hoc nomine veteres eius pulte ad cohibendam aluum etiã vſi ſint.

Auenæ tẽperamẽtũ.

A Testis est Diosc. qui lib. ii. cap. ciiii. ita scribit: πόλτος δὲ ἐκ τοῦ βρώμου γίνεται σαλτικὸς κοιλίας. id est: Ex pulte auenæ aluus sistitur. Cui subscribit Paulus Aegi. lib. primo, cap. lxxix. iis verbis: Auena calida est, & siccandi vini habet, exiguiq; alimenti est. Et lib. vii. in hunc modum: Auena similē hordeo vim obtinet, desiccat autem, & mediocriter sine mordicatione digerit. Adstringit quoque nōnihil, quo fit, vt ventris diarrhœas persanet. Quæ sanè verba desumpta sunt ex lib. vi. de simpl. medi. facul. vbi ita scribit: βρῶμος ἐστὶ μὲν ἕν τι τῶν ὀσπρίων, ἀλλ᾽ ὡς φάρμακον ὁμοίαν ἔχει δύναμιν κριθῇ. καταπλασσόμενον γὰρ ξηραίνει καὶ διαφορεῖ μετρίως καὶ ἀδήκτως. ἔστι δὲ καὶ θερμότερον ἀτρέμα τῇ κράσει. καί τι καὶ στῦφον ἔχον, ὥστε καὶ τὰς κατὰ γαστέρα διαῤῥοίας ὠφελεῖν. hoc est: Auena vnum ex leguminibus est, verum vt medicamentum similem hordeo vim habet. Nam illitum desiccat & digerit mediocriter, & sine morsu. Temperiem autem habet paulo calidiorem, ac nonnihil adstrictionis obtinet, vt ventris profluuia iuuet. Calefacere etiam auenam in lib. i. de alimen. facul. Galenus testatur, in hunc modum περὶ βρώμου scribens: τοῦτο τὸ σπέρμα πλεῖστον ἐστὶν ἐν ἀσίᾳ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὑποκειμένην περγάμου μυσίαν, ἔνθα καὶ τίφαι καὶ ὄλυραι πάμπολλαι γίγνονται. τροφὴ δ᾽ ἐστὶν ὑποζυγίων, οὐκ ἀνθρώπων, εἰ μὴ ποτὲ ἄρα λιμώττοντες ἐσχάτως ἀναγκασθεῖεν ἐκ τούτου τοῦ σπέρματος ἀρτοποιεῖσθαι. θερμότητος δὲ ἱκανῶς μετέχει, καὶ τροφὴν ἐλάττονα παρέχει τῷ σώματι. quod est: Hoc semē in Asia perfrequens est, & potissimum in Mysia quæ Pergamo superiacet, vbi & typhæ & olyræ vberrimus est prouentus. Iumētorum magis pabulum quàm hominum, nisi vtique aliquando extrema fames hoc quoq; seminis in panes corrogare compellat. Multum calefacit, & minus quoque corpus enutrit. Ex quibus omnibus satis liquet, auenam febricitantibus nullo pacto conuenire, primum quod calefaciat, deinceps autem

B

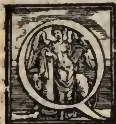
Auena febricitantibus nō cō uenit.

C quod ventrem cohibeat: quando nihil æque illis obsit, ac non semper apertam habere aluum. Quid multa? cum contraria contrariis curentur, non potest febricitantibus exhiberi commode puls auenæ, quod illa scilicet calida & sicca sit, atqueadeo febris naturæ persimilis. Et quid opus est eiusmodi legumine in cibo vti, quod, Galeno teste, iumentorum magis pabulum quàm hominum existit, &, vt Plinius scribit libro decimo octauo, cap. xvii. quod frumenti vitium est? ideoq; latenter Germaniæ populos notat, ac de barbarie incusat, quòd auenæ pultem edant, neque alia pulte viuant. Hinc antiqui tantum extrinsecus eius farinam aut panem illinebant, & rarissime nisi ad sistendam aluum intra corpus adhibebant. Id quod ex antea dictis abunde intelligi potest, & ex cap. xxv. lib. xxii. Plinii, vbi illius meminit prolixius. Sed tanta D est hodie medicorum inscitia, immo temeritas, vt nihil horum animaduertant.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LEONARDI FVCHSII PARADOXORVM MEDICINAE LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

Vanto olim in honore habita sit anatome, vel hinc satis liquet, quòd illam clarissimi quiq; non modo philosophi aut medici, sed & patritii etiã, & primæ notæ viri, magna industria cognoscere studuerint. Testes sunt locupletissimi Flauius Boethus Romanorũ consul, q, vt Gale. lib. i. anatomicarũ administrationũ scribit, tam anatomicæ speculationis amore flagrabat, q̃ mortaliũ, qui vixerunt vnquã, nemo alius: in cuius etiã gratiã libros iã dictos Galenus cõposuit. Sergius deniq; Paulus Romanorum præfectus, vir, vt ait Galenus, tũ rebus tum disciplinis philosophicis p oia præcipuus, anatomen haud minori q̃ Boethus studio vt exacte pdisceret ambiuit, neq; nõ raro, vbi cõsectiões ostẽderet Galenus, adfuit. Quo autẽ illam studio sectati fuerint philosophi, vel vnus Aristoteles satis monstrare põt, quẽ lib. i. de historia aialiũ humani corporis partes, earumq; noia docere simul & scribere nõ puduit. Cũ itaq; tot viri & rebus bellicis, & doctrina celebres, anatomes amore prædi ti quaslibet corporis partes tanta diligẽtia agnoscere conati sunt, quãto magis medicis laborãdum erit, vt hãc partẽ medicinæ recte pdiscãt, qua ad accuratã artis cognitionẽ nihil est quod æque cõducere possit? Hæc enim singularũ partiũ sitũ, figurã, magnitudinẽ, vsum, colorẽ, ordinẽ, duritiẽ, mollitiẽ, læuorem, con-

C tactum, processus deinde singulorum, & recessus, & siue quid inseritur alteri, siue quid partem alterius in se recipit, perdocet. Neque enim cum dolor intus incidit, scire quid doleat eum, qui qua parte quodq; viscus intestinum'ue situm sit non cognouerit, possibile est. Neque curari id quod ægrum est potest ab eo, qui quid sit ignorat. Et cum per vulnus alicuius viscera patefacta sunt, eum qui sanæ cuiusquam colorem partis haud nouit, quid integrum, quid corruptum sit nesciat oportet. Præterea quomodo tela extrahemus, continuata diuidemus, putrifica vitia & abscessus secemus, si vbi neruus aut musculus insignis situs sit, vbi arteria aut vena grandior, ignoremus? Hinc vere in arte medica ca. lxxiiii. Galenus dixit: δῆλον ὡς ἐν τοῖς ἀδήλοις τῇ αἰσθήσει μεγάλα συντελεῖ πρὸς διάγνωσιν ἥτε τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων γνῶσις, ἥτε τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ τῶν χρειῶν εὕρεσις. ὅστις οὖν διαγνωστικὸς εἶναι βούλεται τῶν ὡς εἴρηται νῦν ἐσφαλ-
D μένων σωμάτων, ἐν ταῖς ἀνατομαῖς αὐτὸν γυμναστέον ἐστὶ, κἂν ταῖς τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ χρειῶν εὑρέσεσι. id est: Constat quòd plurimum ad eorum quæ latent sensum confert cognitionem, ea quæ ex sectionis inspectione habetur peritia, & operationum atque vsus inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi corpora lapsa consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus ac operationum & vsuum inuētionibus exercitari. Quàm diligenter autem hanc partem medicinæ tractauerit Galenus, tot eius ea de re conscripti libri probe testantur. Eo autē maiori studio anatome perdiscenda erit, quo plus momenti in præsagiis exacta partiū cognitio habet. Solemus enim non raro ex ea qua in parte corporis morbus sit, præsagire, quemadmodum Galenus in libris de locis affectis pulchre docet. Proinde si corpus cartilagineum quod secundum asperam arteriam est, bronchion appellant, aliquando tussiendo expuatur, maximum vlcus in pulmone esse iudicamus.

mus. Sic quoque cum intestini tunicam per dysenteriã deiectam anatomes peritus conspexerit, sitq; latitudine & crassitudine iis quæ à tenuioribus soluũtur multo maior, non ab re vlcerationẽ in crassis intestinis cõsistere prædixerit. Quid multis moror? anatome velut medicinæ fundamentũ existit, quo sublato reliqua omnia corruere necesse est. Atque hinc est quod illã Hippoc. Galenus, ac alii veterũ medicorũ familiæ tãtopere excoluerint. Atqui, prò dolor, hoc seculo tanta est medicorũ socordia, immo temeritas & insania, vt hanc tanq̃ ad medicinæ cognitionẽ planè nõ cõducentem penitus negligant atq; contẽnant, ita vt timor sit nõnullos etiã esse, qui principalium viscerũ regionem nõ satis perspectã habeant. Hi autẽ hactenus in temporũ infelicitatem, qua pauci qui recte anatomica traderent fuerunt, culpã reiicere potuerunt: iam vero emerso Galeno, qui anatomen exactissime cõscripsit, ac posteris legendã reliquit, non est cur de eius partis ignorãtia qs se excusare queat. Adigãt illos ad accuratius anatomica discẽda multorũ etiã eruditorũ virorũ, hac in parte cõmissa errata, quorũ aliqua hoc tertio libro attingimus, vt saltem ex iis reliqua etiã expiscari discãt, atque adeo alieno periculo prudentiores fiãt. Id qđ fiet, si nõ modo ex librorũ lectiõe assidua, verũetiã sedula inspectione, & oculata fide, cuiusque corpis humani partis speciẽ accurate pdidicerint.

Sex tantum numero esse intestina, ideoq; a Cornelio Celso, Auicenna, ac aliis quamplurimis, falso pyloron seu portonarium vulgo vocatum, inter intestina connumerari. Cap. I.

VT eo clarius veritatis studiosi in eum quẽ diximus errorem magni etiã nominis viros incidisse agnoscant, operæpretiũ me facturum arbitratus sum, si omniũ, eorũ præsertim qui cæteris nonnihil præstare visi sunt, verba ordine subiicerem, primumq; Celsi, qui vnus hodie inter latinos medi-

C cos nobis extat, sentẽtiam depromerẽ. Is lib. iiii. ca. i. in hunc modum de pyloro scribit: Inde ima ventriculi pars paululum in dexteriorem partem conuersa, in summũ intestinũ coartatur. Hanc iuncturam πυλωρὸν Græci vocant, quoniã portæ modo in inferiores partes ea quæ excreturi sumus emittit. Ab ea ieiunũ intestinum incipit. Quibus vtique postremis verbis Celsus euidẽter admodum innuit, pyloron esse primum intestinũ, atq; adeo à duodeno nihil differre. Si enim ab ima illa parte ventriculi mox ieiunum incipit intestinum, à duodeno quod proximum ante ieiunum est intestinum, nihil differat necesse est. Eius sentẽtiæ fuit quoq; Auic. ipse, quẽadmodum verba eius, quæ scribit Fen. xvi. Can. iii. tract. i. cap. i. aperte mõstrant, vbi sic ait: Et intestinũ duodenum cõtinuatum est fundo stomachi, & habet orificium sequẽs stomachũ, & nominatur portonarius. Quibus verbis abũde liq̃t

D Auicennã portonarium à duodeno nõ distinguere, nã ait duodenum fundo stomachi esse continuatũ, ita vt iuxta huius sententiã inter stomachum & duodenũ planè nihil mediet. Auicennã sequitur Valescus lib. iiii. cap. xxii. ita de intestinorũ dissectione disserens: Sunt ergo tria intestina tenuia, & ista sunt superiora. Primũ vocatur portonarium siue duodenum. Vbi Valescus quoque idẽ duodenum cum portonario facit, & inter intestina connumerat. Id quod facit etiã Ioãnes Matthæus de Gradi, in suis super nonũ Razis librũ cõmẽtariis ca. xi. dicẽs: Primũ intestinum dicitur duodenũ, quia est longũ, extensum longitudine duodecim digitorum in trãsuerso, & huius intestini orificium primũ terminatũ ad stomachũ vt ad fundũ eius, dicitur portonariũ. In quibus liquido apparet Matthæum haud aliter q̃ Auic. portonariũ facere partem duodeni, eius scilicet orificium. In eadem opinione hæret Alex. Benedictus, Celsum in hoc vt aliis multis imitatus, qui

lib.ii.suæ anatomes cap.viii.ita inquit: Huic(ieiunum intelligit) demum ea parua iunctura alligata est à media ferè ventriculi parte, parum in dexteriorē partem conuersa, πυλωρὸν Græci vocāt, quoniā portæ modo in inferiores partes, quæ excreturi sumus emittit, cæterisq; intestinis arctius. Ad hanc portā, fellis meatus pertinet vnus. Eadem de causa hæc duodecim digitorum mensurā continet. Ex quibus verbis bis lapsum esse Alexandrum constat. Primum quòd pyloron à duodeno non distinguit, sed inter intestina cōnumerat. Deinceps quod pyloron nomē suum apud Græcos ideo sortitum esse asserit, quoniam portæ modo per partes inferiores eà quæ excreturi sunt emittat. Neque enim in hunc finē intestina, præsertim tenuia, à natura facta sunt, vt per ea excrementa alui inferioris emittātur, sed potius vt sint instrumēta deductionis alimenti, vel eius quod in chylon versum est in venas. Testis est Gal.lib.iiii.de vsu partium sic scribens: **B**

ὅτι δὲ οὔτε τῆς τῶν περιττωμάτων εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἕνεκεν, οὔτε πέψεως, ἀλλὰ τοῦ πᾶν εἰς τὰς φλέβας ἀναλαμβάνεσθαι τὸ κεχυλωμένον ἐν τῇ κοιλίᾳ, παρεσκεύασται τὰ ἔντερα μαθεῖν ἔνεστι. πρώτῳ μὲν τῷ μηδενὶ τῶν ζῴων ἁπτομένην αὐτὴν τῶν ὀργάνων οἷς ἀποπατεῖ κατασκευασθῆναι. καίτοι γ᾽ οὐκ ἦν ἀδύνατον εὐθὺς εἰς τὴν ἕδραν καλουμένην τὸ κάτω πέρας αὐτῆς ἐκτετάσθαι. δευτέρῳ δὲ τῷ παμπόλλας τῶν ἐντέρων τὰς ἕλικας ἐν τοῖς πλείστοις ζῴοις γενέσθαι. καὶ τρίτῳ τὸ μηδ᾽ ἂν ἐκπεφθῆναι τῆς γαστρὸς τὴν τροφὴν, εἰ μὴ τελέως πεφθῇ. τὸ μὲν δὴ μὴ συναφθῆναι ταῖς ἕδραις τῶν ζῴων τὰς γαστέρας, ἐνδείκνυται σαφῶς, ἕτερον μὲν εἶναι δεῖν ὄργανον πέψεως σιτίων, ἕτερον δ᾽ ἀναδόσεως. id est: quod autē neq; gratia lationis superfluitatum, ad id qđ ante & vltra est, neq; cōcoctionis, sed vt totū id qđ in chylon succum'ue in vētriculo versum est, in venas transsumatur, præparata sunt intestina discere licet. Primo quidē quòd in nullo aiali cōstructus est vēter, ea tāgens instrumēta, quibus ex-

C cremēta expurgat, quamuis nō erat impossibile mox ad vocatū anum finem ventris inferiorē extendi. Secūdo aūt quòd permultæ intestinorum inuolutiones in plurimis animalibus factæ sunt. Tertio quòd nō ante emittitur de ventre cibus, q̄ pfecte concoctus sit. Hoc itaque scilicet nō copulari ventres animaliū ano, indicat aperte, alterū quidē oportere esse instrumentū cōctionis, alterum aūt distributionis. Ex quibus Galeni verbis clarum est intestinorū reuolutiones, nō alia causa factas esse, nisi vt quantū alimenti concoctū est diligenter distribuatur, atqueadeo intestina nō instrumenta lationis superfluitatū, sed distributionis potius alimēti sunt. Rectius itaq; pylorus sic nominatus est, quòd veluti ianitor quidā iustus nulli anteq̄ in chylū redactū sit & concoctū, concedat ad inferna transitū. Testis est Gale. qui libro iam citato in hunc modū scribit: ὅτι πρῶτον μὲν ἀτρέπτους καὶ σκληροὺς ὄγκους καὶ μεγάλους
D ἐνίοτε καταπίνει τὰ ζῶα, καὶ χρὴ πρὸς τὴν τούτων δίοδον εὐρεῖαν ὁδὸν τετμῆσθαι τὴν διὰ τοῦ στομάχου. κάτωθεν δ' ἔμπαλιν οὐδὲν χρὴ παριέναι μέγα καὶ σκληρόν, καὶ ἀχύλωτον καὶ ἄπεπτον, ἀλλ' οἷον πυλωρός τις δίκαιος ἡ στενότης ἐστὶ τούτου τοῦ πόρου, μηδενὶ πρὶν χυλωθῆναί τε καὶ πεφθῆναι συγχωροῦσα παρέρχεσθαι ῥαδίως κάτω. quod est: Quia moles nō tritas, & duras, magnasq; aliquando deglutit animal, ad harum ingressum amplā viam præparari eam quæ per os ventriculi oportet. Inferne vero ecōtrario nullum oportet transire magnum, durum, non versum in chylum, sed velut ianitor quidā iustus est huius pori angustia, nulli anteq̄ in chylum redactum sit & concoctum, concedens facilem ad inferna trāsitum. Ex quibus clarū fit, chylum iam probe cōcoctū per pyloron ad inferiora intestina non ideo diduci vt excernatur, sed potius vt intra corpus per intestinorū reuolutiones diutius detineatur, vt tandem ex eo quæuis membra alimētū suum habere possint. Cæterū pylorū seu

portonariū barbaris dictum non esse intestinū, atque- A
adeo cum duodeno eundem, sed ab illo potius segre
gatū, testatur Gale. lib. vii. anat. administr. ita scribens:
ἀπὸ μὲν τοῦ κυρτοῦ τῆς γαστρὸς αὖθις ἀρχόμενος ἄχρι τοῦ πυ
λωροῦ τε καὶ τῆς τῶν ἐντέρων γενέσεως. id est: A gibbo vētri-
culi iterum incipiens vsque ad imā ipsius partē quam
Græci πυλωρὸν vocant, & intestinorū originem. Qui-
bus verbis satis innuit pyloron nō esse in numero in-
testinorum, sed ab eo intestina suam habere originē,
ita vt illico post pylorum primum intestinorū quod
duodenum dicitur, incipiat. Est itaque duodenum nō
pars pylori seu fundi vētris, sed aliquid aliud huic cō-
nexum. Id quod Galenus etiā cōfirmat, qui lib. iiii. de
vsu partiū sic scribit: τὸ κατὰ βραχὺ μὲν ἀπὸ τοῦ στομά-
χου κατὰ φύσεως ἀνευρύνεσθαι, σαφῶς αὐτοῦ τοῦ φαινομένου
διδάσκοντος μέρος τι πρόμηκες ἀποτεταμένου αὐτῆς ὑπάρχειν
τὸν οἰσοφάγον. οὐ κατὰ βραχὺ δὲ ἀλλ᾽ ἀθρόως ἐκ τοῦ πυθμέ-
νος ἐμφύεσθαι τὸ ἔντερον, ὡς ἂν οὐκ αὐτοῦ σώματος τῆς κοιλίας
μόριον ὑπάρχον ἀλλ᾽ ἕτερόν τι συμφυὲς αὐτῇ. hoc est: Ex eo B
quidem quod paulatim ab oris ventriculi explantatio
ne amplificatur, aperte res ipsa apparens docet partē
ventris aliquā prælongam supertensam existere œso
phagū. Ex eo autē quod nō paulatim, sed repente si-
mul ex fundo ventris explantatur intestinum, nō exi-
stere partē corporis ipsius vētris, sed aliqd aliud cōne
xum ei, declaratur. Nec alia ratione duodenū alio no
mine ἔκφυσιν, id est exortum nominauerūt, nisi qđ ex
pyloro oriatur. Et Galenus loco iā citato duodenū
inter ieiunū intestinum, & fundū ventris seu pylorum
situm esse scribit. Id quod & in lib. ii. de temperamētis
facit, vbi sic ait: ὁ πόρος τὴν χολὴν εἰς τὴν γαστέρα τὸ ἧπαρ
ἐξερεύγεται, τοῖς μὲν διπλοῦς ἐστι, τοῖς δὲ ἁπλοῦς. τὰ πολλὰ
μὲν οὖν ἁπλοῦς ἐστιν, εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως
ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. quod est: Mea
tus per quem iecur bilem euomit in ventriculum, aliis

Duodenum intestinum.

C geminus est, aliis vnicus. Ac plurimum quidē vnicus is est in id intestinum quod exitus fundi ventris, & ieiuni medium est, insertus, quod quasi ex ventre exortum vocant. Galenum ita sentire testatur etiā Cælius lib. antiq. lect. ii. cap. xliiii. in hunc modū scribens: Sciēdum à Galeno pylorū seu portonarium, vt recentiores vocant, inter gracilia nō numerari intestina, sed ex illis primū vocat Galenus ἔκφυσιν, id est exortum, quia ex pyloro primum exoriatur, aut dodecadactylō, seu vt nūc dicimus, duodenum, à digitorū mensu duodecim. Omninoq; pylorum in imo stomacho foramen accipit, cui primum adnectitur intestinum. Ex quibus omnibus dilucidum fit pyloron à duodeno planè diuersum esse, ac ventriculi & minime intestinorum esse partem. Ipsemet etiam Auicenna vbi supra sex numero esse intestina ait, primum duodenum, secundū ieiunum, & deinceps reliqua cōmemorans, portonarium

D illis nō annumerat. Atqui dicet forsitan quispiā, quid conducit scire à duodeno differre portonarium? videtur contentio esse de nomine tantū, nihil frugis adferens. Huic responsum volo, non inutile esse scire à duodeno differre pyloron, nam ita rectius theorema de bilis ad intestina meatu tractari ac intelligi potest, vt sequenti capite patebit.

Biliosam superfluitatem non ad ieiunum intestinum, quemadmodum Auic. putauit, neque ad pyloron, vt alii quidam opinantur, sed ad duodenum potius confluere. Cap. II.

Auicēnæ de bilis meatu erronea sententia.

AVicenna Fen. xvi. Can. iii. tract. i. ca. i. de ieiuni intestini dissectione ita scribit: Et portio alia abluitur ab eo ad illud quod est sub eo de intestinis, quoniā cholera citrina venit ex felle ad hoc intestinum, & est pura nō permista, quare est fortitudo ablutionis vehementer cōmouens virtutē expulsiuam cū mordicatione, propterea quòd lauat & adiuuat ad expellendum ad inferiora per hoc quod

cõmouet expulſiuam. Quibus vtique verbis Auic.ſatis innuit meatum illum qui à veſica fellis bilioſam ad inteſtina ſuperfluitatem defert, ieiuno implantatum à natura eſſe inteſtino. Quam ſentẽtiam Valeſcus etiã ſequitur, qui lib.v.cap.i.ita ſcribit: Ciſtis fellis habet duos poros, vnus illorum dirigitur ad medium hepatis, & alius dirigitur ad fundum ſtomachi. Et ab iſto vnus ramus deſcẽdens diuiditur in duas partes, quarum vna dirigitur ad inteſtinum ieiunum, vt expreſſe ponit Auic.xiiii.tertii tract.i.cap.i. Et alia pars mittitur ad inteſtinum colon, vt ibi faciat ſtimulationẽ. Sũt alii quidam, in quorũ numero Alexãder Benedictus exiſtit, qui meatum illum ad pyloron peruenire arbitrantur. Libro enim ſuæ anatomes ſecundo, cap.viii. ita de pyloro ſcribit: Ad hãc portã fellis meatus pertinet vnus. Id quod cap.xv.apertius iis docet verbis: Huic bini meatus ſunt, alter in mediũ iecoris deriuatur, quo bilis attrahitur vel effunditur interdum, alter euidentior ad πυλωρὸν, id eſt ianitorem defertur. Errare autem omnes euidẽtiſſimum eſt ex iis quæ anatomes peritiſſimi ſcriptores tradũt: inter hos enim Galenus, earum rerum diligentiſſimus inquiſitor, lib.v.de vſu partium idipſum ſatis monſtrat, ita ſcribẽs: πρώτη πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν ἐκ τῇ γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ πεφθεῖσαν τροφήν. ἡ θέσις δ᾽ αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ παμπόλλων ἐστὶν ἐν αὐτῇ στόματα. τότε χολῶδες περίττωμα μικρὸν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἔκφυσιν οἱ χολαγωγοὶ πόροι καταφέρουσι. id eſt: Primum omnium inteſtinorũ ieiunum ſuſcipit in chylum verſum & concoctum in ventre cibum. Situs autem eius eſt propè iecur, vaſorum vero multorum in eo ſunt ora. Ad hæc bilioſam ſuperfluitatem paulo ſuperius, ſecundum ipſum ex ventre exortũ, bilis ductores meatus deferunt. Et paulo poſt ſic dicens: μεμνημένος δ᾽ ἡμοι διὰ παντός, ἄχρι τῶν ἐφεξῆς. ἄρχομαι γὰρ δείξειν ὃ μικρῷ πρόσ-

C θεν ἀνεβαλόμην εἰπεῖν ἀπὸ τοῦ χολώδους περιττώματος, ὡς εἰς τὴν ἐκ τῆς γαστρὸς ἔκφυσιν ἄμεινον ἦν αὐτὸ συῤῥεῖν. quod est: Memor igitur horum ſemper, audi quæ deinceps ſequuntur. Incipio enim oſtendere quod paulo ante ſuſpendebã ac differebam dicere, de biliosa ſuperfluitate, quod ad ventris exortũ melius erat eam confluere. Id quod & in lib. de tempe. ſecũdo facit, vbi ſic ſcribit: τὰ πολλὰ μὲν πόρος ἁπλοῦς ἐστιν, εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. id eſt: Vt plurimum quidẽ vnicus eſt meatus, in id inteſtinum quod pylori & ieiuni medium eſt inſertus, quod quaſi ex ventre exortũ nominãt. Et lib. vi. anat. adminiſtra. ita dicens: ὄψεις δ᾽ ἐντεῦθεν ἀκριβῶς ἔχειν τοῖς κατὰ τὰς πύλας χωρίοις, καὶ τὸν ἐκ τῆς χοληδόχου κύστεως πόρον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ἐντέρων ἐκφύσεως ἀφικνούμενον, οὐ πολλῷ κατωτέρω τοῦ πυλωροῦ καλουμένου. hoc eſt: Mox vtique accurate ſe habere portarũ regionẽ ſpectabis,
D meatum etiã ex bilis veſica ad inteſtinorũ exorti initium peruenientem nõ multo inferius q̃ pylorus vocatus habetur. Ex quibus omnibus ſatis oſtenſum eſt meatum bilem ad inteſtina deferentem nõ ieiuno, ſed duodeno implãtatum eſſe, à quo ſanè ſatis ſuperq; in ieiunum quod huic proximum eſt deſcendit, adeoq; proprio meatu minime opus habet. Teſtis eſt Galen. lib. v. de vſu partiũ, in hunc modũ ſcribens: διὰ μὲν γὰρ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὴν ἐγγὺς τοῦ ἥπατος θέσιν, καὶ τὸ πρῶτον δέχεσθαι τὰ πεφθέντα, καὶ κενῷ τῷ ἥπατι παρέχειν πλείστη τε καὶ διὰ ταχέων ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνάδοσις γίνεται. διὰ δὲ τὸ πλησίον εἶναι πρώτης τοῦ χολώδους περιττώματος, ἡ εἰς τὸ ἔντερον ἐμπτώσεως, ἡ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς σφοδρότης αὔξεται. Propter multitudinẽ vaſorũ & ꝓximã iecoris poſitionẽ, & q̃a primũ ſuſcipit ea q̃ cõcocta ſunt, & quia hepati vacuo ea præbet, plurima & citiſſima ex ipſo ieiuno fit diſtributio. Propterea vero quia ꝓpinquũ eſt primæ illapſui & fluxui biliosæ ſupſluitatis ad inteſti-

nũ, actionis eius vehemẽtia augetur. Vnde iterũ satis liquet, meatũ illum deferentẽ ad intestina bilem nõ ieiuno, sed duodeno implãtatũ esse, huic enim illapsui Galenus ieiunum propinquũ esse ait, ita vt bilis pura, & nondũ superfluitatibus aliis permista, facile à duodeno quod proximũ est, ad ieiunũ fluere queat. Hinc Galenus haud procul à prædictis verbis rationẽ affert nullam aliã cur ad exortum eiusmodi meatus implantatus sit, nisi quòd ita ex eo facile etiã ad reliqua intestina vt purgaret, quæ illinc sunt crassa & viscosa descẽderet bilis, nec externo aliquo indigerẽt auxilio. Sed præstat verba eius subiicere: ἓν δ' αὐτῶν ἐστιν ἴαμα μόνον, ἡ τῶν παχέα καὶ γλίσχρα διαιρεῖν τε καὶ τέμνειν καὶ ἀπορρύπτειν δυναμένων προσφορά. ταῦτ' οὖν τῆς βοηθείας εὐθέως ἐξ ἀρχῆς ἡ φύσις αὐτοῖς προὐνοήσατο τὸν δριμὺν καὶ ῥυπτικὸν τοῦτον χυμὸν ὃν ἐχρῆν πάντως ἐκκενοῦσθαι τοῦ σώματος, οὐκ ὠθεῖ τὸ πλησίον τῆς ἕδρας ἔντερον, ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην ἔκφυσιν, πρὸς τὸ μηδὲν τῶν ἐφεξῆς δεηθῆναί ποτε τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας. quod est: Vna ipsorum est sanatio sola, oblatio scilicet eorũ quæ crassa & viscosa diuidere, incidere, abstergere, expurgareq́; possunt. Hoc ergo auxiliũ mox à principio natura ipsis prouidit, acrem & abstersorium hunc humorem, quẽ oportebat omnino euacuari à corpore, non ad intestinum quod est propè anum, sed ad primum exortum demittens, vt nullum inferiorum intestinorum externo vnquam indigeret auxilio. Satis itaque probatum est ad duodenum primum omnium biliosam confluere superfluitatẽ, deinceps autem ad reliqua quoque intestina.

Cur meatus biliosus duodeno implantatus. (A)

(B)

Meatum bilem ad intestina deferentem non in omnibus geminum esse, vt Mundinus ac alii quidam arbitrantur, cum, paucissimis quibusdam exceptis, omnibus vnicus sit. Cap. III.

MVndinus in sua anatome de bilis meatu in hanc sententiã scribit: Alter magnus ramus vadit ad intestinũ duodenum, vt vidisti, &

Mundini de bilis meatu falsa opinio.

C iste bifurcatur, q̃a ab ipso paruus ramus ramificatur, q̃ vadit ad fundum stomachi ad cõfortandã digestiuã, & iste fuit paruus vt expulsiuã superflue non stimularet. Ist ud verũ est vt in pluribus. Aliquibus vero iste ramus est maior eo qui vadit ad intestinũ prædictũ. Cui etiam subscribit Razes lib. i. cap. xix. dicẽs: Fel super hepar locatum duos similiter poros habet, quorum vnus ad hepatis concauitatem, alter vero in partes separatur quæ ad superiora tendũt intestina, & ad fundum stomachi. Eius quoque sententiæ Valescus existit, vt ex verbis præcedenti capite citatis satis liquet, & omnes ferme recentiores; eãdem enim singuli cantilenam occinunt. Verum quantũ à veritate deuient, satis ex his quæ ea de re Galenus scribit manifestum fiet. Neque mirum vnum Galenum tot opponi scriptoribus, cum nemo illo in scrutandis iis quæ ad anatomiã spectant diligẽtior fuerit, quemq; nihil posteris, nisi quod sedula inspectione, & oculata fide, nõ
D tantum in mortuis, sed etiam in viuis resecandis corporibus cognouerat, tradere constat. Is itaque lib. ii. de tẽperamentis euidentissimis verbis, meatum bilem ad intestina euomentẽ non semper esse geminum, vt iam dicti autores sentire videntur, sed vnicũ vt plurimum testatur, sic dicẽs: ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐμπέπτωκε καὶ ἀνατομικόν τι θεώρημα, ὃ μὴ γνῶντες ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, ἀποροῦνται δικαίως ἐν τῇ διαφωνίᾳ τῶν συμπτωμάτων, ἀγνοοῦντες ὡς ὁ πόρος ὁ τὴν χολὴν εἰς τὴν γαστέρα τὸ ἧπαρ ἐξερεύγεται, τοῖς μὲν διπλοῦς ἐστι, τοῖς δὲ ἁπλοῦς, ὡς καὶ ταῖς τῶν τετραπόδων ζώων ἀνατομαῖς ἔστι θεάσασθαι. τὰ πολλὰ μὲν οὖν ἁπλοῦς ἐστιν εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. ἢ διπλοῦς γενόμενος, εἰς μὲν τὴν ἔκφυσιν ἐμβάλλει θατέρῳ στόματι τῷ μείζονι, θατέρῳ δὲ τῷ μικροτέρῳ κατὰ τὸν πυθμένα, μικρὸν ἀνωτέρω τοῦ πυλωροῦ. σπανιώτατα δὲ τὸ μὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ, ποτὲ μεῖζον εὑρίσκεται, τὸ κάτω δ' ἔλαττον. ἀλλ' ἐφ' ὧν γε μεῖζόν ἐστιν, ἐν τοῦ

των ἀγαστὴρ ἐφ᾽ ἣ μέρων ἐμπίμπλαται χολῆς οὐκ ὀλίγης, ἣν ἐμεῖν τε δέονται πρὸ τῶν σιτίων, καὶ βλάπτονται κατασχόντες. οἷς δὲ παντελῶς ἁπλοῦς ἐστιν ὁ πόρος, εἰς τὴν νῆστιν ἡ χολὴ τούτοις σύμπασα καταῤῥεῖ. id eſt: Sed incidit hoc loco ſpeculatio quædã quæ ad corporũ diſſectionẽ pertinet, quã aliqui medicorũ ignorãtes, ex ſymptomatũ diſſonãtia magnopere angũtur, dũ ignorãt meatũ illũ per quẽ iecur bilẽ in ventriculũ euomit, aliis geminũ eſſe, aliis vnicũ, id quod in quadrupedũ diſſectionibus videre licet. Ac plurimum quidẽ vnicus is eſt, in id inteſtinum quod pylori & ieiuni mediũ eſt, quod quidẽ vẽtris exortũ nominãt, inſertus. Vel ſi geminus meatus ſit, in duodenũ exortum'ue maior, minor autẽ in fundũ ventriculi paulo ſupra pyloron inſeritur. Rariſſime aũt ſuperior pars maior, inferior minor. Cæterũ quibus maior eſt, iis in ventrẽ quotidie nõ exiguũ bilis effunditur, quã & euomant ante cibos oportet, & niſi id faciant, læduntur. Quibus aũt vnicus eſt oĩno meatus, his tota bilis cõfluit in ieiunum. Quibus ver- B bis Galenus in vniuerſum illorum ſentẽtiã explodit, qui indiſcriminatim oĩbus bilis quoq; meatũ ventriculi fundo inſertum eſſe adſerunt: plurimũ enim vnicus tantũ eſt duodeno implantatus, pauciſſimis autẽ geminus. Ob id ſi geminus adſit, naturæ nõnihil aberrãtis peccatũ eſt, haud aliter q̃ cũ natura ſex producit digitos. Et ſi aberrare hoc modo naturã cõtigerit, tũc certe conſultius eſt maiorẽ meatum duodeno inſeri, minorem vero ad ventriculi fundũ trãsmitti. Si enim maior ad ventriculi fundũ pertingat, tunc à multa flaua bili, q̃ quotidie in vẽtriculum effunditur, expultrix, facultas irritata, frequenti vomitione hominẽ illũ excruciat, nec poteſt hoc vitii vllis corrigi remediis, adeo vt veriſſime deploratæ conditionis homines, quibus id mali accidit, appellari queant. Talẽ autẽ fuiſſe conſtat hũc de quo Gal. cap. lxxiiii. artis medi. ſic ſcribit:

C ἕτερον δ' ἐθεασάμην φλεγματικὸν μὲν ὅλην τὴν ἕξιν, ἐμοῦντα δὲ ἑκάστης ἡμέρας χολὴν ὠχράν. ἔγνων οὖν χρῆναι καὶ τὰ διαχωρήματα αὐτοῦ θεάσασθαι, καὶ ὀλιγοστὸν εἶχε χολῆς. ἐτεκμηράμην οὖν τούτῳ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἐξοχετεύοντα πόρον οὐ μικρὰν ἑαυτοῦ μοῖραν εἰς τὸν πυλωρὸν τῆς γαστρὸς ἀποπέμπειν, ὡς ἐπ' ἐνίων φαίνεται ζώων. hoc eſt: Alterum quidem vidi, cuius totus habitus pituitam præ ſe ferebat, quotidie tamen bilem pallidam euomentem. Cenſui igitur inſpicienda alui excrementa, in quibus minimũ bilis apparebat. Quare coniectura quadã deprehendi eum meatum qui biliosum euomit humorem, nõ minimã eiuſdem partem ad imum ventriculi pyloron ſeu ianitorem effundere, vt in quibuſdã apparet animalibus. Proinde ex iam dictis abunde claret meatũ bilem ad inteſtina deferentem plurimum vnicum eſſe. in paucisſimis autem geminũ. Quod ſi vero geminus ſit, maior ad duodenum, minor ad ventriculi fundũ pertingit. Accidit tamen vt & maior ad ventriculum perue-

D niat, at rariſſime. Friuola autem, immo ridicula, ac cachinnis multis explodẽda, ratio eſt, quam Mundinns ac alii recentiores confinxere, quare opus ſit alterum meatum pyloro inſeri, vt ſcilicet concoctionẽ ventriculi bilis eò defluens adiuuet, cum illam potius interturbet, cogatq; cibũ pellere deorſum, anteq̃ bene concoquatur. Hinc non negligentiæ naturæ adſcribendũ quòd meatum bilem ad ventriculum deferẽtem nõ fecerit, ſed prouidentiæ eius ac benignitati, quæ modicum cõmodum quod ex hoc meatu erat cõſecuturus ventriculus, magnum euitare malum voluit, crebram videlicet ciborũ euomitionem. Cuius rei locuples teſtis eſt Gal. q lib. v. de vſu partiũ in hũc modũ ſcribit: οὔκουν σμικρόν, οὐδὲ τὸ τυχόν, ἡ φύσις εἰς ὑγείαν τοῖς ζώοις ἐκ τῆς ἐπικαίρου καταφύσεως τοῦ χοληδόχου πόρου προὐνοήσατο. τί δὴ οὖν οὐκ εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τινα μοῖραν ἐνέφυσεν, οὐκ ὀλίγα γε καὶ αὐτὴν ἀποτίκτουσαν τὰ τοιαῦτα περιττώματα;

ταύτῃ καὶ μᾶλλον οἶμαί σε θαυμάσειν αὐτῆς τὴν πρόνοιαν. A
ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπερίσκεπτότερον αἱρούμεθα τὸ λυσιτελοῦν, εἰ
καὶ τύχοι ποτὲ μειζόνως εἰς ἕτερα βλάπτειν πεφυκὸς, ἢ ὠφε-
λεῖν εἰς ἃ χρήζομεν. ἡ φύσις δ' οὐ καθ' ἓν τῶν αὐτῆς ἔργων ἀπε-
ρίσκεπτος, οὐδ' ὑπὸ ῥαθυμίας ἐνίοτε μεγάλα κακὰ αἱρουμένη
δι' ἔλαττον ἀγαθὸν, ἀλλ' ἀκριβεῖ μέτρῳ τὸ ποσὸν ἐν ἑκάστῳ κρί-
νουσα, πολλαπλάσιον ἀεὶ τὸ χρηστὸν ἀποτελεῖ τοῦ μοχθηροῦ.
εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔμελλε μέγα λυπήσειν εἰς τὴν κοιλίαν ἡ ξαν-
θὴ χολὴ καταῤῥέουσα, κακῶς ὑπερεῖδε τῆς ὠφελείας ἡ φύσις,
ἣν ἐκ τοῦ ῥύπτειν ἐφ' ἡμέρα τὸ γλίσχρον περίττωμα παρέχειν
ἂν ἡμῖν ὁ χυμὸς οὗτος. εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὕτω μικρὸν, ὡς διὰ τῆς
ἔξωθεν ἐπικουρίας ἱκανῶς ἐπανορθοῦσθαι δύνασθαι, τὰ δ' ἑπόμε-
να τούτῳ καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος ἦν, ὡς ἄρδην ἀνατρέπεσθαι
τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, οὐκ οἶδα πῶς ἀχαριστότερος οὐκ ἂν εἴη τὶς
εἰς τὴν οὕτω προνοησαμένην ἑαυτοῦ φύσιν, ἢ τῶν δικαίων ἐπαί-
νων φθονερώτερος, εἰ δέον ὑμνεῖν αὐτὴν, ὁ δὲ καὶ προσεγκα-
λοίη. τίς γ' οὖν ἀγνοεῖ τῆς ξανθῆς χολῆς τὴν δύναμιν ἱκανῶς δρι-
μεῖαν ὑπάρχουσαν δάκνουσάν τε καὶ ῥύπτουσαν ἅπαντα; τίς
δ' ἀποκρίνας ποτὲ κάτω πλέονα τὸν χυμὸν τοῦτο, οὐκ ᾔσθετο B
προηγησαμένης ἐν τοῖς ἐντέροις δήξεως; τίς δ' οὐκ οἶδεν ὡς ἐμέ-
του χολώδους, ἄλλα τέ τινα παθήματα καὶ καρδιαλγίαι δήξεις
οὖσαι τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἐξ ἀνάγκης προηγεῖται; καὶ μὴν
εἰ γινώσκεται πᾶσιν ἡ τῆς ξανθῆς χολῆς δύναμις, οὐ χαλεπὸν
ἐξευρεῖν ὅτι πᾶν ἀνατρέψει τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, εἴπερ εἰς αὐ-
τὴν συῤῥέοι. καθ' ὃν γὰρ λόγον ἄκρατος ἐμπίπτουσα τοῖς πρώ-
τοις ἐντέροις ἐρεθίζει δάκνουσα καὶ κωλύει μένειν ἐν αὐτοῖς
τὴν τροφὴν, οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν εὐαισθητοτέραν ὑπάρχου-
σαν τῆς νήστεως, ἠνάγκαζεν ἂν ἀπωθεῖσθαι τὴν τροφὴν κάτω
πρὶν πεφθῆναι καλῶς. ἄπεπτα γὰρ ἐκκρίνουσιν αἱ σφοδραὶ δή-
ξεις τὰ σιτία. quod est: Non igitur parum neque contin
genter natura ad sanitatem animalibus ex decenti ap-
plicatione meatus bilem suscipientis prouidit. Cur au
tem non ad vētriculum inseruit eius meatus aliquam
partem, cum non paucas & ipse gignat huiusmodi su
perfluitates? Hinc & magis, puto, miraberis eius pro-

C uidentiã. Nos enim magis temere eligimus quod con fert, quãuis interdũ natũ sit magis nocere aliis, q̃ conferre iis quibus egemus. Natura autẽ ne in vno quidẽ suo opere temeraria est, neque per neglgentiã quandoque magnum malum eligit, propter minus bonũ, sed exacta mẽsura quantitatẽ in vnoquoq; discernẽs, quod multifariam vtile est praui respectu semper efficit. Si enim nulla magna molestia debebat tristare bilis flaua in ventrem influens, male neglexit cõmoditatem natura, quam abstergendo quotidie viscosam superfluitatem nobis humor ille præbuisset. Si vero hoc quidem cõmodum ita paruum est, vt per auxiliũ extrinsecus allatum sufficienter corrigi possit, mala vero quæ sequuntur influentem vẽtri bilem tam magna sunt, vt funditus euertatur operatio ventris, nescio qualiter non erit aliquis admodum ingratus ergá na-
D turã quæ ita illi ipsi præuidit, aut valde inuidus iustarum laudum, si quam deceret laudare, eam incuset. Quis denique ignorat flauæ bilis vim satis acrẽ existere & mordentẽ, abstergentemq; omnia? Quis aũt excernens aliquando inferne copiosum hunc humorem, non sensit præcedere intestinorũ mordicationẽ? Quis vero nõ nouit, quod vomitũ biliosum, tum alii quidam affectus, tum mordicatio oris ventris necessario præcedit? Et nimirum si ab oĩbus flauæ bilis virtus agnoscitur, nõ difficile est inuenire totum ventris opus subuerti, si ad illum cõfluxerit. Qua enim ratione bilis pura primis intestinis icidẽs, irritat mordicãs & prohibet ne in eis maneat cibus, eadẽ & ventrẽ, vt qui exactiore sensu sit præditus q̃ ieiunum, cogeret vtique quo cibum deorsum pelleret, priusquam bene concoqueretur. Incocta enim excernunt cibaria validæ mordicationes. Hanc Galeni sentẽtiam confirmãt etiã ea quæ scribit Auicẽna, iuniorum medicorum numen & idolum, dum Fen. xv. Can. iii. tract. i. cap. i. ita

inquit: Et pluribus hominibus est meatus vnus continuus cum duodeno. Et paulo post: Et non fuit creata in pluribus fellibus via ad stomachū, vt lauarētur humiditates cum cholera, sicut lauantur humiditates intestinorū, nisi quia stomachus læditur per eas, & patitur nauseam, & corrumpitur digestio in ipso, per illud quod miscetur cibo de humore illo. Quid multis opus? eā bilis ad fundum ventriculi venietis cōmoditatem, quam Mundinus & sui sequaces fingūt, quo concoctionē eiusdē iuuet, neq; Auicēna Fen. i. Can. i. doct. iiii. cap. i. vbi rem hāc ex professo agit, neq; q̄sq̄ ex veteribus probat, sed illā potius explodunt: ob id tanquam cōmentum oīum frigidissimū planè deridēdum erit. Qui enim paruus igniculus illi mēbro calefaciendo esset necessarius, cui tot fornaces, omētum scilicet, iecur & lien, & ipsum præterea cor, fons ac principium natiui caloris, suum impartiuntur calorē? Hinc rectę Galen. lib. iii. de natural. facul. viscera quæ ventriculo adiacent, tāquā magno lebeti plures ignis foci, à dextris quidē iecur, à sinistris lienem, superne cor, & trāsuersum septum & eleuatum & assidue motum, his etiam amplius omentum quod prædicta tegit, ingentē quandā ciborū, qui in illū deuorati sunt, alterationē facere scribit. Quapropter quādocunque meatus is ad vētriculū pertingit, naturæ errato, & minime eiusdē prouidentia fiat manifestum est. A

Ieiunum non eandē quam rectū intestinū habere rectitudinem quēadmodū Raze., Mūdinus, ac alii quidā putāt. Cap. IIII.

RAzes lib. i. ca. xvi. de dissectione intestinorum in eam scribit sententiam: Gracilium autē primum est intestinum, quod ori inferiori stomachi continuari inuenitur, quod duodenum nominatur. Hoc autē sequitur aliud intestinum, quod vocatur ieiunum: quæ duo intestina erecta stant, & in longitudinem extenduntur corporis. Cui subscribit in sua B

C anatome Mundinus, ſic dicens: Ieiunum ita vocatur, quia plurimum reperitur vacuum in bene diſpoſitis. Et cauſa ſuæ vacuationis eſt duplex, ſcilicet rectitudo eius, nam rectum eſt ſicut inteſtinum vltimum. In qua ſentētia & Cornelius Celſus eſſe videtur, qui lib.iiii. cap.i. ita ſcribit: Ab ea ieiunum inteſtinū incipit, nō ita implicitū. Hunc autē ſequitur Alexāder Benedictus, qui lib.ii.ca.viii. ſuæ anatomes ad verbum ferè Celſi ſententiam exprimit, dicens: Inteſtinum eſt quod ieiunum nominant, nō ita vt reliqua implicitum. Quibus vtique verbis ſinguli iā citati autores falſiſſime de ieiuno protulerunt, quod veriſſime de duodeno dicere potuerunt: hoc enim haud ſecus q̄ poſtremum inteſtinum circūuolutionibus caret. Teſtis eſt Galenus, qui lib.v. de vſu partiū in hunc modum ſcribit: εἰ δέ γε συνῆπτο τῷ πυθμένι τῆς κοιλίας ἡ νῆστις, αἱ κατ᾽ ἐκείνην ἂν ἕλικες οὐ σμικρὰν στενοχωρίαν εἰργάζοντο. ταῦτα δὴ προορωμένη, τὸ
D πρῶτον ἁπάντων ἔντερον τὸ τῇ γαστρὶ συνημμένον, οὐκ εἰς ἕλικας εὐθέως ἐπέκαμψεν, ἀλλ᾽ εἰς τοσοῦτον προήγαγε κατὰ τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένον, εἰς ὅσον ἔμελλεν ἱκανὴν εὐρυχωρίαν παρέξειν τοῖς προειρημένοις σώμασιν. ἐφεξῆς δ᾽ ἐκείνῳ ἑλίττεται καὶ κάμπτεται, καὶ καλεῖται τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἐντέρων νῆστις, ὅτι οὐδὲ παντὸς εὑρίσκεται κενόν, οὐδὲ τοὐλάχιστον ἐν ἑαυτῷ τροφῆς περιέχον. ὅσον δὲ μεταξὺ ταύτης τε καὶ τοῦ πυθμένος τῆς κοιλίας ἀνέλικτον ἔμεινε, δι᾽ ἣν εἴπομεν αἰτίαν, ἔθος τοῦτο τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι τὴν εἰς τὸ ἔντερον ἔκφυσιν ὀνομάζειν. quod eſt: Si vero copulatum eſſet fundo ventris ieiunum circūuolutiones eius haud modicam ibi efficerēt anguſtiā. Hæc igitur præuidens natura, primum omnium inteſtinum, quod ventri eſt coniunctum, non ad circūuolutiones anfractus ue confeſtim flexit, ſed eatenus produxit ipſum in dorſo extenſum, quatenus debebat ſufficiens ſpatium præbere prædictis corporibus. Deinceps autem circumuoluitur & flectitur, vocaturq; hæc pars inteſtinorū ieiunū, eo quod ſemper

inuenitur

A inuenitur vacuum, neque minimum quidem cibi in se continens. Quantūcunque vero inter hoc & fundum ventris non circumuolutum permansit, propter causam nobis dictam, consuetudo est dissectioni corporis operam nauantibus viris, intestinum hoc exortum nominare. Ex quibus Galeni verbis non solum duodenum anfractibus carere manifestum fit, sed etiā ieiunum conuolui in orbes, minimeq́; rectum esse conuincitur. Id quod libro etiā sexto anat. admini. Galenus sic scribens indicat: κατακάμπτεται πολυειδῶς εἰς ἕλικας ἀγγείων παμπόλλων πλῆθος ἐχούσας, ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται. id est: Multifariā conuolui in orbes anfractus'ue vasorum complurium serie contextos, quod ieiunum nominant, quia semper inane est. Auic. quoque Fen. xvi. Can. iii. tract. i. cap. i. idem ostendit, sic dicens: Et pars intestini quod sequitur duodenum nominatur ieiunū, & in hac parte est initium circūuolutionis & circuitionis. Autor etiā B librorum de iuuamentis membrorum, neque enim Galeni est, sed alterius cuiusdā, qui librum Galeni de vsu partium in compendium redigere voluit, lib. vi. ca. ii. iam dictis consentit, in hunc scribēs modum: Et prouidentia creatoris indigentia illarum venarum & neruorum loco amplo non posuit in primo intestino inuolutiones, sed locauit ipsum recte extensum super dorsum. Et cum istud intestinum pertrāsit ad paruam remotionem inuoluebatur, & pars inuoluta ex intestino dicitur ieiunū. Itaque sole clarius Razem ac Mundinum hallucinatos esse, quòd ieiunum circūuolutionibus planè destitutum scripserint. Neque Mūdinum suū Carpus ille Bononiensis ab errore vindicare potest, dicēs id intestini parte superiore esse rectum, inferiore vero implicitum. Nam rectū in vniuersum Mundinus stare ait. Razes etiā rectum esse sicut vltimum intestinum, quod tam superiore q̄ inferiore parte an-

Carpus Mundinū ab errore vindicare non pōt.

C fractibus caret, esse asserit. Ita pauci fuerũt præter Galenum, qui olim anatomica recte tradiderunt. Et sunt hodie quoque paucissimi, qui non in scribendis anatomicis turpiter etiam lapsi sint. Proinde diligenter admonitos velim studiosos, vt Galeni anatomicos libros diligenter perlustrent, quando nemo vnquã fuerit, qui illo in dissectionibus vel peritior vel diligentior fuerit. Et certe nulla alia causa factum est, vt tot in anatome hodie cõmittantur errata, nisi quod tanti viri libris prioris seculi medici caruerint, quos hodie renascentibus vndique bonis autoribus, dei benignitate nobis habere contingit. Vtinam autem omnia eius anatomica haberemus, ita enim aliorum opera nobis nõ opus foret. Quàm multa vero perierint, ex libro suo quem de propriis libris scripsit, sciri potest.

Galeni anatomici libri dilĩgẽter perlustrandi.

D **Ad ileon siue tenue intestinum non plures pertingere venas quam ad vllum aliud intestinorum, id quod Mundinus præter veritatem asserit. Cap. V.**

a MVndinus de ileo inter cætera sic scribit: Ad ipsum perueniunt plures venæ meseraicæ, q̃ ad aliquod aliud intestinum. Mundini sententiæ subscribit Carpus, qui de ileo in eũ scribit modum: In isto intestino sunt plures meseraicæ q̃ in aliquo alio propter suam longitudinem. Sed quãtum à vero deuiauerit vterque, facile deprehendet, qui veterum, Galeni maxime, ea de re sententiam paulo diligentius excusserit, tum enim ad intestinum quod ieiunum nominant, multo plures q̃ ad ileon venire venas intelliget. Is enim lib. vi. admin. anat. ita scribit: τούτῳ δ᾽ ἐφεξῆς ἐστι τὸ λεπτὸν, καὶ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν ταυτὸν τῷδε. διαφέρον δὲ τῷ τε μήτε κενὸν εὑρίσκεται. μήτε τοσούτων ἔχειν ἀγγείων πλῆθος. id est: Inde tenue iutestinum est, substãtia huic simile. Differt autem, quod neq; vacuũ reperiatur, neq; tot vasis scateat. Quibus verbis aperte admodum testatur Galenus, ieiunum vasorũ multi

tudine vincere ileon, quod non tot sicut ieiunum va- A
sis scatet. Id quod confirmat lib. v. de vsu partium, sic
dicens : πρώτη πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν
ἐν τῇ γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ πεφθεῖσαν τροφήν. ἡ θέσις δ'
αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ παμπόλλων ἐστὶν ἐν αὐ-
τῇ στόματα. quod est: Primum omnium intestinorum ieiunum
suscipit in chylum versum & concoctum in ventre ci-
bum. Situs autem eius est propè hepar, vasorum vero
multorum sunt in eo ora. Sic & lib. vi. ther. meth. cap.
quarto, ieiunum multo plures habere venas innuit, dum
ita ait : εὐίατα μὲν οὖν τὰ παχέα τῶν ἐντέρων, δυσιατότερα
δὲ τὰ λεπτά. παντάπασι δὲ ἀνίατος ἡ νῆστις, διά τε τὸ πλῆθος
καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὸ λεπτὸν καὶ νευρῶδες τοῦ
χιτῶνος. hoc est : Crassa quidem intestina facilia sana-
tu sunt, econtrario difficilia quæ tenuia sunt. Ieiunum
tamen omnino incurabile est, tum propter multitudi-
nem magnitudinemq; vasorum, tum quòd tunica eius
prætenuis neruosaq; sit. Autor denique librorum de B
iuuamentis membrorum libro sexto, capite secundo,
idem astruit, dicens : Intestinum ieiunum est propin-
quum hepati, ac pertingunt ad ipsum multarum vena
rum ora. Et bilis flaua defluit per suos meatus in pri-
mum, quod super ipsum est. Et quia istud propin-
quissimum hepati inter omnia membra, quando he-
par caruerit cibo, & fuerit vacuatum ab eo, capiet
eum ex propinquiore sibi loco, scilicet ab intestino
ieiuno, & à venis cum attractione. Sed nemo aper-
tius Mundini errorem confutat quàm Auicenna, qui
Fen decimo sexto, Canonis tertio, tractatu primo, ca-
pite primo, in eam scribit sententiam : Et nominatur
hoc intestinum ieiunum, quoniam ipsum inuenitur
secundum plurimum vacuum & inanitum, & causa
in hoc est connexio duarum rerum, quarum vna est,
quoniam illud quod attrahitur ad ipsum de multitudi-
ne chyli, velociter separatur ab eo, portio namq; eius

C attrahitur ad hepar, quoniam plures venarum meseraicarum continuatæ sunt huic intestino, quoniã hoc intestinum est propinquius hepati, q̃ alia intestina. Et non est in aliquo intestinorum de ramis meseraicæ, quantum est in eo. Ex quibus omnibus abũde liquet, & testium multitudine, ratione q́; ipsa, de errore cõuictos esse & Mundinum & huius interpretem Carpũ. Ieiunum enim intestinum cum iecori valde vicinũ sit, fieri non potest quin vasorum ad ipsum pertingentiũ multitudine reliqua omnia vincat intestina.

Stercora seu alui excrementa in ventriculo nõ generari; vt Auicenna ac alii nonnulli hũc sequentes sentire videntur. Cap. VI.

AVicenna Fen. xvi. Can. iii. tract. i. cap. i. de intestinorum anatome in hunc modum scribit: Penetranti in meri non attribuitur ex virtutibus naturalibus nisi virtus vna. Penetrans autẽ in intestino, primo patitur à duabus virtutibus, quarum vna
D est expulsiua, quæ est in stomacho, & altera est attractiua, quæ est in intestinis, & adiuuat eã fæx, quæ prouenit propter summam cibi, & fit facilis propter illud expulsio per viam temperatæ amplitudinis. Quibus verbis postremis manifeste Auic. satis innuit se in ea esse sententia, vt fæces seu stercora in stomacho generari putet: euidenter enim ait vi attractiua duodeni & aliorum intestinorũ, fæcem à stomacho expulsam attrahi. Quæ etiam verba Gẽtilis enarrãs, ita fæces ab intestinis trahi, sicuti à vesica vrinam scribit. Cum tamen Galenus in lib. iiii. de vsu part. & multis etiã aliis locis, testetur intestina nullam planè attractricem habere facultatẽ, quod scilicet villis rectis, p quos attractio fit, careant. Præsertim vero lib. iii. de facul. natu. vbi sic scribit: ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐντέρων στρογγύλαι καθ᾽ ἑκάτερον τῶν χιτώνων αἱ ἶνες εἰσί. περιστέλλονται γὰρ μόνον, ἕλκουσιν δ᾽ οὐδέν. ἡ γαστὴρ δὲ τῶν ἰνῶν τὰς μὲν εὐθείας ἔχει, χάριν ὁλκῆς, τὰς δ᾽ ἐγκαρσίας ἕνεκα περιστολῆς. quod est: Singulis qui-

dem intestinis circulares in vtraque tunica fibræ sunt. A
Contrahuntur enim duntaxat, nec quicquam trahũt.
At venter alias fibrarum rectas habet, quibus scilicet
trahat, alias transuersas, quibus constringat. Auic. opi
nionẽ sequitur Iacobus Forliuiensis, qui secunda par-
ticula aphor. quærens in quo loco corporis fæx vel
egestio suam recipiat formam, ita scribit: Stercoris for
ma substantialis in corpore naturaliter disposito, &
debite recto acquiritur in stomacho. Separatio autem
& depuratio fæcis à chylo, & accidẽtaliũ dispositio-
num acquisitio, quibus fæx à chylo discernitur, acqui
ritur in intestinis. Quibus vtique verbis manifestissi-
me indicat, stercora suam formam substantialem seu
essentiam prius in stomacho, ac deinde accidẽtalem,
hoc est figurã & colorẽ in intestinis acquirere. Quòd
si enim in intestinis per depurationem atq; separatio-
nem tantum à chylo, vt ipse inquit, fiunt stercora, cer-
to certius est eorundem essentiam in ventriculo prius B
esse procreatã, aliàs nanq; à chylo iam segregari non
possent. Cuius sententiæ quoq; fuisse videtur Alex.
Benedictus lib. ii. cap. vii. vbi scilicet ait, excrementa
in colo intestino diutius immorari, atque ibi quandã
effigiem suscipere. Verũ falsum docere omnes, quis
est qui vel à limine medicinã solidam salutauerit, qui
nesciat? Satis enim constat quouis tempore in sanita-
te integra fruentibus hominibus secundum vtrasque
formas in intestinis generari stercora per alterationẽ
quæ ad substantiam terminatur. Materiam quidem ex
qua fit stercus, in ventriculo gigni fatemur, nondum
tamen esse stercus dicimus, donec ad tenuia intestina
proueniat: perinde vt materiam vrinæ in vẽtriculo ex
cibis & potibus generari concedimus, nec tamen vri-
nam adhuc esse dicimus, donec in renibus formã suã
substantialem recipiat. Quòd autem non in ventricu
lo sed in tenuibus magis intestinis generetur stercus,

C testatur Galenus qui lib.iii.de facul.natur.sic scribit:
δέδεικται γὰρ οὖν καὶ πρόσθεν, ὡς οὐδὲν εἰς τὴν ἐναντίαν
ἀθρόως μεθίσταται ποιότητα. πῶς οὖν ὁ ἄρτος αἷμα γίνεται; πῶς
δὲ τὸ τεῦτλον, ἢ ὁ κύαμος, ἤ τί τῶν ἄλλων, εἰ μὴ πρότερόν τι-
να ἑτέραν ἀλλοίωσιν ἐδέξατο; πῶς δ' ἡ κόπρος εὐθὺς ἐν τοῖς
λεπτοῖς ἐντέροις ἀθρόως γεννηθήσεται; τί γὰρ ἐν τούτοις σφοδρό-
τερον εἰς ἀλλοίωσιν ἐστὶ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα; πότερον τῶν χι-
τώνων τὸ πλῆθος, ἢ τῶν γειτνιώντων σπλάγχνων ἡ περίθεσις, ἢ
τῆς μονῆς ὁ χρόνος, ἢ σύμφυτός τις ἐν τοῖς ὀργάνοις θερμασία; καὶ
μὴν κατ' οὐδὲν τούτων πλεονεκτεῖ τὰ ἔντερα τῆς γαστρός. τί
ποτ' οὖν ἐν μὲν τῇ γαστρὶ νυκτὸς ὅλης πολλάκις μείναντα τὸν ἄρ-
τον, ἔτι φυλάττεσθαι βούλονται τὰς ἀρχαίας διασώζοντα ποιό-
τητας ἐπειδὰν δ' ἅπαξ ἐμπέσῃ τοῖς ἐντέροις εὐθὺς γίγνεσθαι
κόπρον; quod est: Monstratum nanque supra est, nihil
in cōtrariā qualitatem totū simul migrare. Ergo quo-
modo sanguis ex pane? quomodo ex beta faba'ue,
aut reliquis id genus, nisi hæc alteram prius mutatio-
D nem sint adepta? Iam quomodo in tenuibus intestinis
confestim stercus fiet? Quid enim in his efficacius ad
alterationem existit, iis quæ sunt circa ventrem? Num
tunicarum numerus, an circūpositorum viscerum vici
nitas, an moræ spatium, an innatus quidam in instru-
mentis calor? Atqui nullo horum superant intestina
ventrem. Cur igitur vbi panis tota sæpe nocte mora-
tus est in ventre, etiam seruari eum volūt, ac pristinas
suas qualitates tueri, vbi semel intestinis incidit, statim
effici stercus? Quibus sanè verbis Galenus abūde mō
strat stercora in tenuibus fieri intestinis, nō quidē per
separationem atque depurationem à chylo, vt Forli-
uiensis putat, sed per alterationē potius quæ ad sub-
stantiā terminatur: oportet enim vt prius alterā quan-
dam mutationem quàm stercus fiant, adipiscantur. Id
quod iterum eodem libro testatur Galenus ita scri-
bens: οὐ γὰρ δὴ τὰ μὲν σιτία τὴν ἀρχαίαν ὑπαλλάττει ποιό-
τητα ταχέως οὕτως, ὥστ' ἐπειδὰν ἐμπέσῃ τοῖς λεπτοῖς ἐντέ-

ροις εὐθὺς εἶναι κόπρον. id est: Non enim profecto cibi ipsi adeo celeriter priorem qualitatem deponunt, vt protinus postquam in tenuia intestina descenderint, stercus fiant. Quasi dicat, opus esse & in tenuibus intestinis mutatione prioris qualitatis, vt stercus fiāt. Ita vt planè ementitum sit in stomacho generari stercora. Galenus denique libro quinto, de vsu partium corporis humani rationem indicans, cur ieiunum intestinum dictum semper vacuum existat, inter cætera sic scribit: σφοδρότης δ' ἐνεργείας προσγίνεται μήπω τῆς χολῆς μεμιγμένης τοῖς περιττώμασι ἀλλ' ἔτι περιρρεούσης ἀκράτου κατ' αὐτοὺς τοὺς χιτῶνας τῶν ἐντέρων, καὶ δακνούσης αὐτά, καὶ πρὸς τὴν ἔκκρισιν ἐρεθιζούσης. hoc est: Vehementior vero actio efficitur, quando bilis nondum permista est excremētis, sed adhuc circūfluit pura secūdum ipsas intestinorum tunicas, mordetq; ipsa, & ad excretionem excitat. Si vero bilis quæ adhuc ab excrementis pura est, ad ieiunum confluit, quomodo verum esse potest stercora seu excrementa in ventre procreari? Hinc Auicennam quoque sibi contradicere necesse est, cum loco iam sæpius citato probat secundum in ordine intestinum semper vacuum reperiri, quia videlicet cholera citrina venit ad hoc intestinū pura, hoc est impermista fæcibus, ita enim Auicennæ interpretes exponunt. Nam si fæx, iuxta huius alibi sententiam, chylo commista trahitur ab intestino duodeno, à quo statim descendit ad sequens intestinum ieiunum nominatum, quomodo poterit cholera citrina pura, hoc est impermista fæcibus, peruenire ad intestinum ieiunum, in quo inuenit fæces chylo commistas, sicuti & in aliis sequentibus? Neque enim possunt dicere integram fæcum à chylo separationem fieri in intestino duodeno nominato, qui asserūt fæces chylo permistas vsque ad monoculum & colon quoque peruenire. Præterea stercus in ven-

C triculi non gigni, vel inde colligi poteſt. Si enim in ventriculo generaretur ſtercus, tunc homo quotidie vomeret ſtercus, quotidie etiam ſingultiret, haud aliter quàm ileoſus, cui eiuſmodi ſymptomata nulla alia cauſa eueniunt, niſi quia ſtercus ad ventriculũ aſcẽdit. Teſtis Hippoc. vii. aph. x. ſic inquiens, ἐπὶ εἰλεῷ ἔμετος ἢ λύγξ quod eſt: In ileo vomitus, aut ſingultus. Et Gale. in eius ſententiæ explicatione, ſic ſcribẽs: ἐν τοῖς εἰλεοῖς οὐδὲν ὑπέρχεται κάτω. καὶ τοῦτό ἐστιν ἴδιον ἀχώριστον τοῦ πάθους. ἔμετος δὲ οὐκ ἀεὶ συνέστιν, ἀλλ᾽ ὅταν ὀλεθρίως ἔχωσι. καὶ εἰ πλέον δὲ σπαράττονται καὶ κόπρος αὐτοῖς ἐπανέρχεται, καὶ λύζουσιν. [q]d eſt: In ileis nihil exit per inferiora, & hoc eſt propriũ inſeparabile affectus. Vomitus autem non ſemper adeſt, ſed quando exitiales ſunt, & ſi vehementius diſtorqueantur, ſtercus eis aſcendit atque ſingultiunt. Proinde ſi eiuſmodi ſymptomata ſtercus ab inteſtinis ad ventriculum aſcendens efficere
D poteſt in ileo, quid prohiberet cur non eadem efficeret in ventriculo procreatum? Porrò ſi in ventriculo ſtercus generaretur, minime neceſſarium foret, vt in ileo ſtercus ad proximiores ſuperiacentium inteſtinorum partes expelleretur ad ventriculum, adeoq; totũ tenue inteſtinũ pertrãſiret, ſi prius ſuã in eo habuiſſet generationẽ. Sed q̃d opus in re manifeſta temere verba fundere, cũ nemo hodie ſit paulo eruditior, q̃ non errare Auicennã ſuoſq; ea in re ſequaces intelligat?

Meſenterium falſo a quibuſdam inter inteſtina connumerari, cũ peculiare potius ab iis membrum ſit. Cap. VII.

MAcrobius lib. i. de ſomnio Scipionis, meſenterium inter inteſtina iis verbis cõnumerat: Inteſtina principalia tria, quorũ vnum diſſipium vocatur, quod ventrem & cætera inteſtina ſecernit: alterum medium, quod Græci μεσέντερον dicunt. Quem imitatus eſt Alex. Benedictus lib. ii. ſuæ anatomes cap. viii. ſic ſcribẽs: Graciliora deinceps inteſti-

na ventriculo annexa ſunt. Horum primum quod tenuius vocatur, in ſinus tortuoſos vehementer implicitum eſt & orbes, & inteſtino quod medium Latini, Græci μεσεντέριον καὶ μεσοντέριον vocant, ſinguli connectũtur. Ex quibus vtique verbis manifeſtũ fit vtrunq; meſenterion inter inteſtina Benedictum numerare, cũ tamen omnium conſenſu ſex tantum inteſtina ſint, & recenſet illa Galenus lib. v. de vſu par. hum. corp. in hunc modum: πρῶτον μὲν τὴν ἔκφυσιν, δεύτερον δὲ τὴν νῆστιν, τρίτον δὲ τὸ λεπτὸν ἔντερον, καὶ τέταρτον τὸ τυφλὸν, καὶ πέμπτον τὸ κῶλον, καὶ ἕκτον τὸ ἀπευθυσμένον. id eſt: Primum eſt exortus, ſecundum ieiunũ, tertium tenue inteſtinum, quartum cæcum, quintum colum, ſextum rectum. Et lib. vi. de anat. adminiſtr. hoc pacto: πρῶτον μὲν οὖν ἡ ἔκφυσις. μετὰ δὲ ταύτην ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται. τούτῳ δ᾽ ἐφεξῆς ἐστι τὸ λεπτόν. ἐφεξῆς τούτῳ δ᾽ ἐστὶ τὸ τυφλὸν καλούμενον. εἶτα τὸ κῶλον. ἐφ᾽ ᾧ κατὰ πέρας ἄχρι τῆς ἕδρας ἐκτέταται τὸ ἀπευθυσμένον ὀνομαζόμενον ἔντερον. hoc eſt: Primum itaque exortus. Ab hoc B quod ieiunum nominant, quia ſemper inane eſt. Inde tenue inteſtinum eſt. Deinceps cæcum appellatũ. Poſtea colon. Ab hoc in extremo rectum inteſtinum ad ſedem vſque porrectũ eſt. In quorum ſanè catalogo meſenterii nulla penitus mentio fit, neq; mirum cum peculiaris quædam ab inteſtinis corporis pars ſit, illa ipſa dorſo alligans copulans'ue. Quare meſenterion nomẽ nõ ideo apud Græcos ſortitũ eſt, qđ ſit mediũ inteſtinum, quandoquidem in numero inteſtinorum non habeatur, ſed potius quod in medio inteſtinorũ collocatum ſit, adeoq; nomẽ illi à ſitu factum eſt. Vocatur autẽ alio etiam nomine meſareon quod omnes quæ ad ipſum ex iecore feruntur venas, cum adiacentibus arteriis & neruis, circũquaque ambiat & cõplectatur. Vtriuſque rei locuples teſtis eſt Galenus, qui lib. vi. de anat. admini. ita ſcribit: τὸ μεσεντέριον ὃ καὶ με-

C σάραιον ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ τὰς προσηγορίας ἀμφοτέρας θεασάμενοι. μεσεντέριον μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως, μεσάραιον δὲ ἀπὸ τῆς οἰκείας οὐσίας. μέσον τε γὰρ τέτακται τῶν ἐντέρων, καὶ πάσας τὰς ἐξ ἥπατος εἰς αὐτὸ καταφερομένας φλέβας, ἅμα ταῖς παρακειμέναις ἀρτηρίαις τε καὶ νεύροις ἐν κύκλῳ περιλαμβάνει, καθάπερ ἕκαστον τῶν ἐντέρων. quod est: Mesenterion quod etiam mesaræon appellant, vtroque nomine ab accidentibus ipsi indito, mesenterio quidē à situ, mesaræo autem à peculiari substantia, nā & medium inter intestina situm est, & omnes venas ex iecore in ipsum descendentes vnà cum vicinis arteriis & neruis in orbem complectitur, quēadmodum intestina singula. Ita & Mundinus mesenteriō ab intestinis distinguit, quemadmodum omnes alii qui anatomica scripserunt, vt omnium sit euidentissimum aberrasse Benedictum, quod inter intestina mesenterium numerauerit. Libentius autem eius hominis errata refero, ne scilicet huius autoritas impro-D uidis imponat, scio enim eius libellum omnium hodie in manibus versari, quòd nemo præter hunc fermè ex recentioribus elegantiæ studiosus fuerit, qui anatomica tractauerit.

Venas nullas per quas fœtus in vtero vrinam emittit, in summis seu abdominis extremam cutim terminari, quemadmodum præter omnem rationem & sensum Mundinus & Alexander Benedictus docent. Cap. VIII.

MVndinus de anatomia ventris inferioris inter cætera in eam sententiam scribit: Quarto est pars quæ vocatur sumen, infra vmbilicū per quatuor digitos, & est pars in qua venæ quædam terminantur ad cutim, per quas pueri in matrice existentes emittunt aquositatem. Et ideo vt dicit Auicenna, tales venæ & talis pars notior est in non natis quàm in perfectis, vt ego mōstraui multoties. Quam Mundini sententiam sequitur etiam Alexander Benedi-

ctus in lib.ii.cap.iii.suæ anatomes, ita scribens: Pars quæ infra vmbilicũ situm habet sumen dicitur, ab antiquis abdomen: venas prætenues habet, subter cutem dispersas, quibus in vtero conceptus aquas emittit. Quæ sanè sententia quàm erronea sit, mox ostendemus, vbi primum quid sit sumen explanauerimus. Sumen anatomicis id est, quod Græci ἐπιγάστριον, Latini abdomen appellant. Est autẽ ea pars quæ à pube sursum versus ad præcordia pũenit. Et cõplectitur in se ilia, vmbilicũ, & vẽtrẽ imũ, id qđ testatur Gale.lib.ii. aph.com.xxxv. sic scribẽs: ἦτρον δὲ ἰδίως ὀνομάζει τὸ κάτω χωρίον τῆς γαστρὸς, ὅσον ἐστὶ μεταξὺ τοῦ αἰδοίου, καὶ τοῦ ὀμφαλοῦ. ὡς εἰς τρία ταῦτα διαιρεῖσθαι τὸ σύμπαν ἐπιγάστριον, τὸ ὑποχόνδριον, τὰ περὶ τὸν ὀμφαλὸν, καὶ τὸ ἦτρον. Id est: Imũ ventrem proprie nominat partem ventris imam, quæ vmbilicum ac pudenda interiacet. Ita vt in hæc tria totum abdomen diuidatur, in ilia, ad vmbilicum attinentia, & ventrem imum. Mundinus vero & Alex. abusi B vocabulo suminis seu abdominis, eam partem quæ digitorum quatuor spatio infra vmbilicũ est dixerũt, atque totius vocabulũ perperam parti accõmodarũt. Quibus iam expensis, facile erronea illorũ de vrinæ fœtus in vtero emissione sentẽtia explodi potest: nemo enim est qui Galenum paulo diligentius excusserit, qui nesciat porum quẽdã esse secundũ vmbilicum vrachũ dictum, qui ex fundo vesicæ fœtus exportat vrinã ad membranã alantoidea nominatã. Sunt enim fœtui vndique mẽbranæ circũpositæ, quemadmodũ pulchre Galenus lib.xv.de vsu par.monstrat, ita scribens: ὅσα δὲ περὶ τὸ κυούμενον ἔτι ζῶον ἡ φύσις φιλοτεχνεῖ διαπλάττουσά τε καὶ τροφὴν καὶ πνεῦμα παρὰ τῆς μητρὸς ἐπάγουσα, καὶ χώρας τοῖς περιττώμασιν εὐτρεπίζουσα, χαλεπὸν μὲν ἑρμηνεῦσαι σαφῶς. ὀφθέντα γε μὴν ἀκριβῶς διὰ τῶν ἀνατομῶν εὐθέως ἀναγκάζει θαυμάζειν τὸν θεασάμενον. ὅλῳ μὲν γὰρ αὐτῷ πανταχόθεν ὑμὴν περιβέβληται λεπτὸς,

C δ᾽ ἔξωθεν ἕτερος ἐπίκειται λεπτότερος, ὃν ἀλαντοειδῆ προσαγορεύουσιν, εἰς τὴν κύστιν αὐτοῦ συντετρημένος, ἀθροίζων ἐν ἑαυτῷ καὶ οὗτος ἄχρι τῆς ἀποκυήσεως τὸ οἷον οὖρον τοῦ κυουμένου. τούτοις δ᾽ ἔξωθεν ἐν κύκλῳ περιβέβληται τὸ χορίον, ἅπασαν ὑπαλεῖφον ἔνδον τὴν μήτραν, ὡς μηδαμόθεν φαίνειν αὐτῆς τὸ ὑποκείμενον, καὶ διὰ τούτου μέσου συνάπτεται τῇ μητρὶ τὸ κυούμενον. ἐφ᾽ ἑκάστῳ δὴ στόματι τῶν εἰς τοῦτο τῆς μήτρος ἐχόντων ἀγγείων, δι᾽ ὧνπερ καὶ τὸ καταμήνιον εἰς αὐτὴν ἐφέρετο, γεννᾶται παρὰ τὸν τοῦ κύειν καιρὸν ἕτερον ἀγγεῖον, ἀρτηρία μὲν αὐτὴ τῷ τῆς ἀρτηρίας στόματι, φλὲψ δ᾽ αὐτὴ τῷ τῆς φλεβός, ὥστ᾽ εἶναι τὸν ἀριθμὸν ἴσα τὰ γεννώμενα τοῖς εἴσω τῆς μήτρας περαίνουσι στόμασι. συνδεῖ δὲ αὐτὰ πρὸς ἄλληλα λεπτὸς μὲν, ἰσχυρὸς δ᾽ ὑμὴν, ἔξωθέν τε περιφυόμενος ἅπασι τοῖς ἀγγείοις, καὶ τῶν ὑστερῶν τοῖς ἔντος μέρεσιν ἐμφυόμενος αὐτὸς ὁ ὑμὴν. μικρὸν μὲν δὴ τῶν ἀγγείων ἕκαστόν ἐστιν ἵνα πρῶτον ἐκφύεται τῆς μήτρας, οἷον δένδρων ῥιζῶν τῶν εἰς τὴν γῆν καθηκόντων πέρατα. προελθόντα δ᾽ ὀλίγον εἰς ταυτὸν ἀλλήλοις ἔρχεται κατὰ συνδυασμόν, κἄπειθ᾽ ἓν ἐξ ἀμφοῖν γενόμενον

D πάλιν ἐκείνων ἕκαστον ἑκατέρου τῶν ὁμογενῶν εἰς ταυτὸν ἀφικνεῖται, καὶ τοῦτο οὐ παύεται γινόμενον ἄχρις ἂν εἰς δύο μεγάλα συναχθῇ πάντα τὰ σμικρά, καθαπέρ τινα πρέμνα ἐκφυόμενα τῷ κυουμένῳ διὰ τοῦ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίου. τέτταρα γὰρ οὖν ἐνταῦθα τὰ πάντ᾽ ἐστὶν ἀγγεῖα, δύο μὲν ἀρτηρίαι, δύο δὲ φλέβες.

quod est: Quæcunq; circa id animal qđ vtero adhuc geritur, natura machinata est, tam confirmando, q̃ nutrimentum & spiritum ad matricem inducendo, & loca excrementis apta præparando, difficile quidem est liquido exponere. Sed quando videntur exacte per dissectiones, videntem mirari mox cogūt. Toti enim ipsi fœtui vndique membrana circūposita est tenuis, quam agnion vocant, suscipiens id quod est veluti sudor fœtus. Huic autem foris alia superiacet tenuior, quam alantoidea nuncupant, in vesicam eius perforata. Aceruat vero in seipsa etiam hæc vsque ad partū, id quod est velut vrina fœtus. His autem extrinsecus

in circuitu apposita est secunda, totam subiūgens sustinens'ue internam vteri partem, vt nulla parte tangi queat à subiacentibus, & per hanc mediam fœtus matri copulatur. In vnoquoq; enim ore peruenientium intra matricem vasorum, per quæ & mēstruum in ipsam ferebatur, aliud vas tēpore quo fœtus vtero gestatur, generatur, arteria quidem in ore arteriæ, vena vero in ore venæ, vt sint ea quæ generantur numero æqualia oris quæ intra veterum finiūtur. Colligat autem ea inuicem subtilis, sed tamen fortis membrana, extrinsecus circumplectens omnia vasa: est vero hæc eadem membrana internis quoq; vteri partibus inserta. Vnumquodque autem vasorum vbi primo ab vtero explantatur, paruum, quales sunt arborū radicum extremitates quæ terram pertingunt. Procedentia vero paululum in eādem coitionē conueniunt, ac deinceps vnum ex ambobus factū, rursus quodlibet illorum in diem alteri quod eiusdē generis est peruenit, idq; non cessat fieri, quousque in duo magna conueniant omnia illa parua, quæ tanquam stipites quidam fœtui per locum qui in vmbilico est inseruntur. Quatuor igitur sunt illic vniuersa vasa, duæ scilicet arteriæ, & venæ totidem. Ex quibus Galeni verbis abunde liquet, porum illum lotium fœtus ex vesica efferētem, vnà cum aliis vasis, non in sumen, sed in vmbilicum inseri. Est vero is porus in medio iam dictorū vasorum situs, Vrachusq; dicitur, quemadmodum testatur Galenus libro eodē, sic dicens: τέτταρα τοίνυν ἐστὶ τὰ προειρημένα κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἀγγεῖα, δύο μὲν ἀρτηρίαι, δύο δὲ φλέβες, μέσον ἑαυτῶν ἔχοντες τὸν οὐραχὸν, οὕτω γὰρ ὀνομάζειν ἔθος τοῖς ἀνατομικοῖς, τὸν ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως πόρον ἐξοχετεύοντι τὸ οὖρον εἰς τὸν ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημένον ὑμένα τὸν ἀλλαντοειδῆ. καλεῖται γὰρ οὕτως ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς ἄλλαντας ὁμοιότητος κατὰ σχῆμα. ἀλλὰ τῶν τεττάρων ἀγγείων τῶν περὶ τὸν οὐραχὸν ἐκ μὲν τῶν ἄνω μερῶν αἱ φλέβες

C εἰσὶν, ἄνω γὰρ αὐτὰς εὐθέως ἰέναι βέλτιον ἦν, ὡς ἐπὶ τὸ ἧπαρ.
ἐκ δὲ τῶν κάτωθεν αἱ ἀρτηρίαι, καὶ γὰρ καὶ κάτω ταύτας φερέ-
σθαι ταῖς πλευραῖς τῆς κύστεως ἐποχουμένας ἦν ἄμεινον. id est:
Quatuor igitur per vmbilicum prædicta ſunt vaſa,
duæ ſcilicet arteriæ, & venæ totidem, in medio ipſo-
rum habentes vracum, ita enim diſſectoribus nomina-
re conſuetudo eſt porum qui ex veſicæ fundo vrinā
ad paulo ante dictam membranam alantoidea expor-
tat. Vocatur autem ita à ſimilitudine formæ quam ad
farcimina habet. Atqui vaſorū quatuor quæ circa vra-
chum ſunt, ex ſuperioribus partibus venæ ſunt, ſur-
ſum verſus hepar mox ire melius erat, ex inferiori-
bus vero arteriæ, deorſum enim has ferri lateribus
veſicæ inuectas cōſultius erat. Alantoidea deniq; mē-
branā ſuſcipere fœtus vrinā, clarius teſtantur ea q̄ ſe-
quūtur, vbi ſic ſcribit: τῶν δ᾽ ἄλλων δυοῖν ὁ μὲν ἀλλαντοει-
δὴς ὀνομαζόμενος, ὃν εἰς τὴν κύστιν ἔφαμεν συντετρῆσθαι κατὰ
D τὸν οὐραχὸν, εἰς ὑποδοχὴν οὔρου παρεσκεύασται. βέλτιον
οὖν μακρῷ μὴ κατὰ τὸ αἰδοῖον οὐρεῖν τὸ κυούμενον, ἀλλ᾽ ὡς νῦν
ἔχει, κατὰ τὸν ὀμφαλόν. ἐπειδὴ γὰρ ὅλον αὐτὸ περιείληφεν ὁ
ἄμνιος ὀνομαζόμενος ὑμὴν, ἕτερον εἶδος ὑγροῦ ἐκδεχόμενος,
οὐκ ἦν εὔλογον ἀναμίγνυσθαι τὸ τοιοῦτον τῷ οὔρῳ. ἐναργῶς γὰρ
φαίνεται τὸ κατὰ τὸν ἀλλαντοειδῆ πρὸς τὸ λεπτότερον τ᾽
εἶναι, καὶ ξανθότερον τοῦ κατὰ τὸν ἄμνιον. ἔτι καὶ δριμύτερον
ὑπάρχει, ὡς καὶ τὴν ὄσφρησιν ἀνιᾶν καὶ πλάττειν ἀνατεμνόντων
τὸν ὑμένα. τὸ μὲν οὖν ἐν ἱδρῶτος λόγῳ κατὰ τὸν ἄμνιον ἀθροι-
ζόμενον, ἐν κύκλῳ περικέχυται τῷ κυουμένῳ, μηδὲν βλάπτειν
αὐτοῦ τὸ δέρμα δυνάμενον. ἰδίᾳ δ᾽ ἀπῆκται τοῦ δὲ καὶ ἀπο-
κεχώρισται τὸ οὖρον, οὔτε τοῦ δέρματος, οὔτε τῶν κατὰ τὸ χω-
ρίον ἁπτομένων φλεβῶν, ὅπως μηδὲν ὑπὸ τῆς δριμύτητος αὐ-
τοῦ τὰ πλησιάζοντα βλάπτοιτο. quod eſt: Aliarum vero
duarum quæ alantoides nominatur, quam perforatā
eſſe per vrachum ad veſicam diximus, ad vrinæ ſuſce-
ptionem præparata eſt, cum ſit multo melius nō per
pudendum vrinam fœtum reddere, ſed, ſicut nūc ha-

bet, per vmbilicũ. Poſtq̃ enim totũ ipſum fœtũ cõple A
ctitur mẽbrana nominata amnios, aliã ſpeciem humo
ris ſuſcipiẽs, nõ erat rationabile eã humoris ſpeciem
vrinæ cõmiſceri. Euidẽter enim humoris q intra alan
toidea eſt, & tenuior & magis flaua eſſe apparet eo q
intra amnion eſt. Adde quod & acrior exiſtit vt etiã
incidentiũ hãc mẽbranã odoratã moleſtet & pcutiat.
Q đ igitur in ſudoris ratione intra amniũ aceruatur,
in circuitu fœtui circũfuſum eſt, nequaq̃ cuti eius no-
cere potẽs. Seorſum vero abacta & ſeparata eſt à fœ
tu vrina, neque cutem, neq; venas quæ ſunt p ſecũdã
attingẽs, ne vrinæ appr opinquantia ipſius acrimonia
lædantur. Quod autẽ hactenus de vaſis, mẽbranis. &
vracho multis diximus, cõpẽdio cõplexus ẽ Gale. in
lib. de fœtu. for. in hũc modũ ſcribẽs: τὰ γε μὴν ἀγγεῖα
τὰ κατὰ τὸ χωρίον στενοτάτας μὴν ἔχει τὰς ἀρχὰς, δι' ὧν ὡς
ἔφην, ἑνῶνται τοῖς πέρασι τῶν κατὰ τὴν μήτραν ἀγγείων, ἀπο
χωροῦντα δ' αὐτῆς, ἐς ταυτὸν ἀλλήλοις ἀφικνεῖται, τρόπον B
ὁμοιότατον ταῖς ῥίζαις τῶν φυτῶν, ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνων ἐκ πολ-
λῶν καὶ λεπτῶν περάτων ἀλλήλαις συνιόντων ἕτεραι ῥίζαι πα-
χύτεραι γενῶνται, κἀκείνων αὖθις ἀλλήλαις ἑνουμένων ἕτεραι, καὶ
τοῦτο γινόμενον οὐ παύεται μέχρις ἂν ἅπασαι τελευτήσωσιν εἰς
τὴν ἀρχὴν τοῦ πρέμνου, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αἱ κατὰ τὸ
χόριον ἀρτηρίαι καὶ φλέβες συνιοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ἑτέρας
γεννῶσιν ἑαυτῶν εὐρυτέρας, ἐξ ὧν ἀλλήλαις συνιουσῶν, εἶτα γεν-
νωμένων αὖθις ἄλλας, καὶ τούτου πάνυ πολλάκις αὐταῖς συμ-
βάντος, εἰς δύο μὴν ἀρτηρίας, δύο δὲ φλέβας ἡ πάντων τῶν
κατὰ μέρος ἀγγείων κεφαλαιοῦται σύνοδος, ὧν ἐν τῷ μεταξὺ
γεννᾶται τις πόρος εἰς τὸν πυθμένα τῆς κύστεως τοῦ κυουμένου
συντετρημένος, ὃν οἱ δεινοὶ περὶ τὰς ἀνατομὰς ὠνόμασαν οὐρα-
χόν. τὸ δ' ἕτερον τοῦ πόρου τοῦδε στόμα χωριζόμενον τῶν τεττά-
ρων ἀγγείων εὐρύνεται κατὰ βραχὺ, λεπτὸν ὑμένα παραπλή-
σιον, ἀλλ' αὐτὶ τὸ σχῆμα γεννῆσαν ἐπιτεταμένον ἔξωθεν ἑτέρῳ
τοιούτῳ, ᾧ περιέχεται τὸ ἔμβρυον. ὀνόματα δὲ τοῖς δύο τούτοις
ὑμέσιν οἱ ἀνατομικοὶ τέθεινται, τῷ μὴν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἀλλαν-

C τοσαῦτ' εἰ. θατέρῳ δὲ τῷ περιέχοντι τὸ ἔμβρυον ἀμνίῳ. ταῦτα μὲν ἔξωθεν ἐστὶ τοῦ κυουμένου. hoc est: Vaſa quidem quæ per ſecundã exiſtunt, anguſtiſſima habent initia, p quæ, vt dixi, extremitatibus vaſorũ quæ in vtero ſunt, vniuntur. Vbi vero ab eo diſcedunt, inter ſe in idẽ redeunt, haud aliter quàm plantarum radices. Quemadmodũ enim in his ex multis iisq; tenuibus inuicẽ coeuntibus extremitatibus, radices aliæ craſſiores naſcuntur, & rurſus illis inter ſe vnitis aliæ, & hoc fieri non ceſſat donec vniuerſæ in trunci principium finiantur, ita & per ſecundam arteriæ atque venæ inuicem coeuntes, alias ipſis latiores generãt, ex qbus inter ſe coeuntibus deinceps alias rurſus producũt, eoq́; multoties ipſis contingente, omnium particulatim vaſorum coitio in duas arterias, totidemq́; venas colligitur, quorum in medio meatus quidam gignitur in fundum veſicæ ipſius fœtus perforatus, quem in diſſectionibus

D celebres vrachum nominauerunt. Alterum autem huius meatus os, à vaſis quatuor ſegregatum, paululum dilatatur iuxta membranam tenuem, figuram farciminis generantem, extrinſecus altera tali circundatam, qua fœtus cõplectitur. Duabus vero iis membranis diſſectionis periti nomina fecerunt, illi quidem à figura alantoidi, alteri autẽ fœtum complectenti amnio. hæc quidem extrinſecus fœtum ambiunt. Ex quibus verbis iterum claret vrinam fœtus per meatum vrachum in membranam alantoiden aceruari, & minime per venas in extremam ſuminis cutem finientes. Neq; autem temere, vt obiter dicam, humorem hunc natura vſque ad partus tempus in dicta mẽbrana detinet, ſed vt tum perfuſo collo vteri, fœtus facilius excidat, quemadmodum docet Galenus lib. xv. de vſu partiũ corporis humani, in eum modum ſcribens: προσέρχεται δὲ καὶ ἄλλη τις χρεία τῶν ὑγροῖς, τοῖς δὲ κοινὴ κατὰ τὴν ἀποκύησιν τοῦ ζώου γινομένη, ῥᾷον ἐκπίπτειν τοῦ τῆς μήτρας αὐ-

κένος

χένος τὸ κυούμενον, ὑγρότητι πολλῇ τεγγόμενον, οὐ ῥηγνυμένων ἐξ ἀνάγκης τηνικαῦτα τῶν ὑμένων. οὐ μόνον γὰρ εἰς ὄλισθον συμβάλλεται τοῖς ἐμβρύοις ἡ ὑγρότης, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐχένα τῶν μητρῶν ἕτοιμον εἰς τὸ διαστέλλεσθαι μέχρι πλείστου παρασκευάζει. βρεχόμενος γὰρ ὑπὸ τῶν προειρημένων ὑγρῶν, μαλακώτερος γίνεται, καὶ ῥᾷον διαστέλλεται. μεγίστη δ᾽ ἀπόδειξις τοῦ λεγομένου τὸ κατὰ τὰς μαίας ἐπειδ᾽ ἂν φθάσαν ἀθρόως ἐκρυῇ τὸ ὑγρὸν, αὐτὰς ἀναγκάζεσθαι μιμουμένας τὴν φύσιν, ἔχειν τινὰς ὑγρότητας ὑπὲρ τοῦ διαβρέξαι τῶν μητρῶν τὸν αὐχένα. quod est: Accedit autem & alia quædam vtilitas humoribus iis communis in parturitione animalis facta, scilicet vt fœtus à collo vteri facilius excidat, humiditate multa perfuso, huius tunc necessario ruptis membranis. Non solum nanque ad lubricitatem partui humiditas illa confert, sed etiã collum vteri vt plurimum dilatetur promptum efficit. Perfusum enim à prædictis humoribus, mollius fit, & facilius dilatatur. Maxima autem eius quod dicimns demonstratio est, quòd obstetrices postquàm ante partum hic humor effluxerit, naturam imitantes coguntur habere nonnullas humiditates, quibus collũ vteri perfundãt. Sed dicet hic quispiam, qui fit vt collum vesicæ meatum habeat, non tamen fœtus per id meit, sed tota in vmbilicum & vrachum vrina transit? oportet enim cũ ex vtraque parte vesica effluxiones exitus'ue habeat, non magis per vrachum quàm per collũ vrinam efferri. Huic Galenus loco citato ita respondet: διελὼν τὸ προκείμενον τῆς κύστεως περιτόναιον ἅμα ἄμφω ποίει, τὸν μὲν ὀμφαλὸν ἀνατεῖναι, τὸ δ᾽ ἐν τῇ κύστει περιεχόμενον ἐκθλίβειν περιλαμβάνων τῇ χειρί. θεάσῃ δὲ τὸ οὖρον ἐκρέον εἰς τὸν ἀλλαντοειδῆ διὰ τοῦ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν πόρου. καὶ μὴν δὴ καὶ εἰ θλίψειας πάλιν αὐτὸν τὸν ἀλλαντοειδῆ, πληρώσαις τὴν κύστιν. εἶτ᾽ αὖθις τὴν κύστιν θλίβων, πληρώσαις τὸν ὑμένα, καί σε τὸ γινόμενον αὐτὸ διδάξει, τά τε τὴν εὐθύτητα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν πόρου φθάνον ἐκρεῖν ταύτῃ τὸ οὖρον.

C οὔτε γὰρ εὐρύτης ἡ κατὰ τὸν οὐραχὸν πολλαπλάσιος ἐστὶ τῆς κα-
τὰ τὸν αὐχένα. ταύτῃ τε τῆς εὐθύτητος οὐδὲ παραβάλλεσθαι δί-
καια. σκολιὸς μὲν γὰρ ἱκανῶς ὁ τῆς κύστεως αὐχὴν, εὐθὺς δ'
ἀκριβῶς ὁ οὐραχός. id est: Dissecans vesicæ præpositum peritonæum simul ambo faciet, vmbilicum quidem extendat, & quod in vesica continetur manu comprehendens exprimat. Videbis vero vrinam in alantoidea per porum qui secundum vmbilicum est effluentem: & si quidem rursus ipsam alantoidem compresseris, vesicam implebis: & rursus vesicā comprimens, membranam implebis. Id autem quod accidit te docebit, quod propter rectitudinē & magnitudinē meatus qui secundum vmbilicum est, prius hac ratione vrina effluat. Amplitudo enim quæ in vracho est, multo maior quàm quæ in collo vesicæ. Ea vero quæ
D sunt rectitudinis, vt comparentur iniusta sunt. Obliquum enim sufficienter vesicæ collum; rectus vero vrachus. Ex iis itaque abunde monstratum est Mundinum toto aberrare cœlo, quòd venas vrinam fœtus in vetero efferentes ad suminis cutem finiri doceat, cum non per venas, sed meatum potius, qui in medio venarum & arteriarum situs, in vesicam fœtus pertingat. Et si venæ ad suminis cutem desinentes vrinam efferrent, vnde, rogo, hæ venæ suminis vrinam haurirent? an ex emulgētibus tales venæ in sumen vrinam traducerent, quod nunquam compertum est? Et si sic etiam haberet, qua, oro, vi aquosus ille humor à sanguine quem simul commistum emulgentes deferunt, secerneretur? Frustra certe sic renum constitutus vsus esset, qui eius rei gratia, vt libro quarto, de vsu partiū corporis humani testatur Galenus, facti sunt quo aquosam superfluitatem attrahant, nec vlla alia pars est, cui hæc facultas secernendi aquosum humorem à sanguine insita sit, quàm renibus. Si itaq; non ex emulgentibus vrinam suminis venæ hauriunt, tum ex reni-

bus hauriant necesse est, & plures tunc meatus vrina- A
rij, οὐρητῆρας Graeci vocant, quàm vnus ex singulis re-
nibus emergent, quod falsum tamen esse conspecta
renum structura, & suaipsius Mundini ea de re decre
ta testantur. Quòd si ergo nec ex renibus vrinam
hauriunt, ex meatibus vrinariis hauriant oportet. In-
feruntur itaque multae hae suminis venae pertusis in
multa foramina vreteris, quod nec vnquam visum
est. Neque enim natura committit, vt tot foraminibus
exitioso periculo adscitas vreteras pertundat. Si au-
tem neque ex vreteris seu meatibus vrinariis vrinam
hauriunt, igitur ex vesica, & sic quoque in idem peri-
culum hominem natura coniiceret, quod ex crebra
vasorum insertione atque perforatione vesicae sibi
immineret. Esto autem hoc periculum à natura negle
ctum sit, quò, per superos oro, tot venarum ora vri-
nam deferent? forte etiam alătoidea tam crebro per-
forabunt, quod tamen consilium à natura alienissi- B
mum existit, quae dispersa vasa ad vnum instituta fi-
nem, omnia circa eorundem in membrum aliquod
ingressum, in osculum vnum semper colligit vnitq́;,
veluti in porta iecoris, & in inuolucro exteriori foe-
tum in vtero complectenti, videre licet. Errat itaque
Mundinus, multisq́; secum errandi occasio fuit, quòd
venas ad suminis extimam cutem pertingentes vri-
nam foetus in vtero delitescentis efferre docuerit,
cum per meatum potius peculiarem ad membranam
alantoidea nominatam efferatur, illicq́; vsque ad par-
turitionis tempus detineatur, quemadmodum pluri-
bus forte quàm oporteat verbis demonstrauimus.
Prolixius autem hanc rem tractare placuit, partim
quòd pauci sint hodie, qui vere de ea scripserint,
partim etiam vt commonefacerem studiosos, ne te- Dissectionis natura ex Galeno discenda.
mere Mũdino aliisq́; eius farinae autoribus crederẽt,
sed ex Galeno, tanquam optimo eius rei artifice dis-

C sectionis notitiā haurirent, nō neglecta tamen crebra partiū corporis inspectione, oculataq; fide, sine qua autorum lectio parum aut nihil fermè proderit.

Vterum non habere septem sinus seu cellulas, vt Mūdinus præter oēm veritatē astruit, sed duos tantum, idq; in hoīe. Cap. IX.

MVndinus in anatome vteri sic scribit: Figura matricis est quadrangularis cum quadam rotunditate, habens collum longū in parte inferiori. Per talem figuram habet distinctionem septem cellularum. Et paulo post: Cōcauitas vero eius habet septē cellulas, tres in parte dextra, & tres in parte sinistra, & vnam in summitate, vel in medio eius. Et istæ cellulæ non sunt nisi quædam concauitates in matrice existētes, in quibus potest sperma coagulari. Mundinum sequitur Valescus lib. vi. cap. ix. in eum modū scribens: Quamuis matrix non habeat nisi vnam concauitatem, tamen secundum longum in qualibet me-
D dietatē eius reperiuntur tres cellulæ, & vna in medio, & sic sunt in ea septem cellulæ. Quæ sanè sententia quàm erronea sit facile deprehendet, qui oculis vterū humanū intueri voluerit, quiq; eà quæ veteres de huius sinibus tradidere expendere curauerit: de aliorum enim animalium vtero nobis hic contentio non est, vt quem plures q̄ duos habere sinus probe scimus. In homine vero non esse nisi duos sinus, testatur Hippocra. in lib. de natura fœtus, ita dicens: δίδυμα δὲ γίνονται ἀφ' ἑνὸς λαγνεύματος. ἔχουσιν αἱ μῆτραι κόλπους συχνοὺς καὶ γαμψούς· τοὺς μὲν τηλοτέρω, τοὺς δὲ πλησιαιτέρω τοῦ αἰδοίου. καὶ τὰ πολύγονα τῶν ζώων πλείους ἔχει κόλπους τῶν ὀλίγα κυεόντων. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ πρόβατα θηρίατε καὶ ὄρνεα. ὅταν δὲ ἡ γονὴ τύχῃ σχισθεῖσα εἰς δύο κόλπους ἀφικομένη, καὶ αἱ μῆτραι δέξονται τὴν γονήν, οἱ κόλποι τε μὴ ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον χαλάσῃ, ἡ χωρισθεῖσα ἐν ἑκατέρῳ κόλπῳ ὑμενοῦται, καὶ ζωοῦται τῷ αὐτῷ τρόπῳ ὥπερ καὶ τὸ ἓν οὗ εἵνεκεν εἴπομεν, ὅτι δὲ ἀφ' ἑνὸς λαγνεύματος δίδυμα γίνεται, ἱστόριον τόδε ἐστὶ κύων

καὶ οὓς καὶ ἄλλα ζῶα ὅσα ἀφ' ἑνὸς λαγνεύματος τίκτει καὶ δύο, καὶ πλείονα. καὶ ἕκαστον τῶν ζώων ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἐν κόλπῳ καὶ ὑμένι ἐστί. ὧδε δὲ καὶ τῇ γυναικὶ ἀπὸ μιῆς μίξιος γενόμενα τὰ παιδία ἑκάτερον ἐν κόλπῳ καὶ χωρίῳ ἐστί. καὶ τίκτει τῇ αὐτῇ ἡμέρῃ ἀμφότερα, καὶ πρότερον θάτερον χωρέει ἔξω καὶ τὸ χωρίον αὐτοῦ. hoc est: Gemelli vero vno coitu gignũtur. Multos sinus habent vteri, variosq́;, partim longius, partim propius pudenda. Quæq́; animalia plurima generant & pariunt, plures habent sinus, q̃ quæ pauciora: similiter oues, feræ, & aues. Cum vero genitale semen in duos sinus diuiditur, vterusq́; suscipit, nec sinus alter in alterum demiserit, diuisum in vtroque sinu membranam obducit, similiq́; modo quo &, vt diximus, animatur. Quod autem vno coitu gemini creentur, comprobant canis, sus, cæteraq́; animalia, quæ vno coitu duos vel plures catulos pariũt. Nam vnusquisq́; suo sinu conditur, suaq́; membrana conuelatur. Sic & mulier vno coitu duos pueros enititur, vnumquẽque suo sinu, suaq́; membrana conuolutum, vtrosque autem eodem die parit, primumq́; vnus suaq́; mẽbrana prodit. Et paulo post: ἐς ὁκότερον ἂν τῶν κόλπων τύχῃ ἡ γονὴ παχυτέρη καὶ ἰσχυροτέρη ἐσιοῦσα, κεῖθι ἄρσεν γίνεται. ἐς ὁκότερον δ' αὖ ὑγροτέρη καὶ ἀσθενεστέρη, κεῖθι θῆλυ γίνεται. ἢν δ' ἐς ἄμφω ἰσχυρὴ εἰσέλθῃ, ἄμφω ἄρσενα γίνεται. ἢν δὲ ἀσθενὴς ἐς ἄμφω, ἄμφω θήλεα γίνεται. id est: Siquidem crassum robustumq́; genitale semen in quẽcunq; sinum intrauerit, mas illic gignitur: si vero contra humidus & inualidus, fœmina. Si aũt sinus vtrosque semen validum intrauit, mares vtrique erunt: sin inualidum, vtræque fœminæ generabuntur. Quibus sane verbis Hippocrates aperte monstrat duos tantũ in hominis vtero esse sinus, licet in animalibus multa generantia, plures reperiãtur. Id quod etiam testatur Galenus, qui libro. xiiii. de vsu part. in eam sentẽtiam scribit: τούτοιν μὲν οὖν στόμαχοι ἕνα, τὸ δὲ κύτος τῶν ὑστερῶν

C οὐχ ἓν ἡ φύσις ἐποίησεν, ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ὑσὶ καὶ ἄλλοις τισὶ πλείων κυΐσκεσθαι δεομένοις, παμπόλλους κόλπους ἐδημιούργησεν. ἀνθρώπῳ δὲ καὶ τοῖς ὁμοίοις, ὥσπερ ὅλον ἐστὶ τὸ σῶμα δίδυμον ἀριστεροῖς τε καὶ δεξιοῖς, οὕτω καὶ τῆς ὑστέρας κόλπος, ὁ μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖς, ὁ δ' ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τέτακται. quod est: Itaque collum hoc vnum quidem, sinuosam autem cauitatem vteri natura nō vnam fecit, sed in suibus quidem & aliis nōnullis multa concipere seu in vtero ferre indigentibus, permultos creauit sinus. In homine vero & similibus, sicut totum corpus geminum diuisumq; dextris & sinistris est; sic & vteri sinus, vnus quidem in dextris, & alius in sinistris est. Et mox postea ita: προνοουμένη γὰρ ἡ φύσις, ὅπως ἂν μὴ ζώου τι γένος ἀφανισθείη μηδένος, ὅσα δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἀσθενικὴν, ἢ διὸ βραχυχρονία τελέως ἢ βορὰ τοῖς ἰσχυροτέροις ἔμελλε γενήσεσθαι, τούτοις ἅπασιν ἴαμα τῆς συνεχοῦς φθορᾶς ἐξεῦρε τὴν πολυγονίαν, ἔστι μὲν δὴ καὶ τοῦτο θαυμαστὸν ἔργον τῆς φύσεως.

D ἁπάντων δ' ἂν οἶδ' ὅτι θαυμάτων ἐπέκεινά σοι δοξεῖεν ἥκειν τὸ πλῆθος τῶν κόλπων ἰσάριθμον γινόμενον τοῖς τιτθίοις. οὐ γὰρ ἔτ' ἐγχωρεῖ λέγειν ἐνταῦθα τοῖς σοφισταῖς, ὡς ἄλογος αἰτία καὶ τύχη τις ἄτεχνος ἀνθρώποις μὲν δύο τῶν μητρῶν τοὺς κόλπους ἐδημιούργησε παμπόλλους δὲ ταῖς ὑσί. τὸ γὰρ ὅσος ἐκείνων ἀριθμός, τοσοῦτον γενέσθαι καὶ τῶν τιτθῶν, ἀπάγει τὴν γνώμην τῆς αὐτομάτου γενέσεως. id est: Natura enim prouidēs ne aliquod genus animalis destruatur, quæcunque propter corporis imbecillitatem, vel parū duratura prorsus, vel cibo fortiora erant futura, omnibus iis remediū crebræ corruptionis inuenit, pluriū generationē. Est autē & hoc mirabile naturæ opus. Vltra vero oīa, scio, mirabilia tibi puenire videbitur multitudo sinuū, numero æqualis facta mamillis. Non enim hic etiā dicere licet sophistis, quod causa irrationalis, & fortuna quædam inartificiosa, hominibus quidē duos vteri sinus, plurimos vero suibus creauit. Hoc nanque quotus est sinuum numerus, tantum fieri & mamillarum

numerum, sententiam fortuitæ generationis tollit. Et paulo post: ὥσπερ γὰρ αἱ μῆτραι δύο γεγόνασι ταῖς γυναιξὶν, εἰς ἕνα περαίνουσαι τράχηλον, οὕτω καὶ τιτθοὶ δύο. τῆς καθ' ἑαυτὰς ἑκατέρας μήτρας, οἷον ὑπηρέτης τις ἀγαθός. οὕτως γοῦν καὶ Ἱπποκράτης ἔλεγε, γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ὁ ἕτερος μαζὸς ἰσχνὸς γένηται, δίδυμον ἐχούσῃ, θάτερον ἐκτιτρώσκεται. καὶ ἢν μὲν ὁ δεξιὸς ἰσχνὸς γένηται τὸ ἄρσεν, ἢν δ' ἀριστερὸς τὸ θῆλυ. οὗτος γὰρ ὁ λόγος ἐκείνῳ συνᾴδει. ἔμβρυα τὰ μὲν ἄρρενα ἐν τοῖς δεξιοῖς, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖς ἀριστεροῖς. hoc est: Sicut enim duo vteri mulieribus facti sunt, in vnum collum finiti, sic & mammæ duæ in iis cuilibet vtero vna veluti ministra quædam existens. Ita & Hippocrates dixit, mulieri in vtero habēti, si altera mamma gracilis fiat, geminos habenti, alterum abortit: & si quidem dextera gracilis fiat, marem, si vero sinistra fœminam. Hic enim sermo consonat cum illo: Fœtus mares quidem in dextris, fœminæ vero in sinistris. Ex quibus omnibus clarum est duos tantum vteri muliebris esse sinus, quòd illos mā̄mis numero æquales esse oporteat: quemadmodum etiam Auicenna vigesimo primo tertii, tractatu primo, capite primo, docet, sic scribens: Et habet matrix in omnibus duas concauitates. Loquitur autem de mulieribus, id quod verba præcedentia satis indicant. Iam dictis subscribit quoque Lactantius in libro de opificio dei capite duodecimo, ita inquiens: Item in fœminis vterus in duas se diuidit partes, quæ in diuersum diffusæ ac reflexæ circumplicantur, sicut arietis cornua. Quæ pars in dextrum torquetur masculina est, quæ in sinistrum fœminina. Quapropter euidentissimum est aberrare Mundinum, huncq; sequētes sophistas, quibus septem in vtero cellulæ placent, ternis in dextra, sinistraq; constitutis, vna tantum in meditullio composita, quod totidem sint in vnoquoque animali quot mammæ. Nihil refert autem sinus, cellulas, si-

A

B

C ue concauitates dices, nam omnibus iis idem significatur, vt ex Mundini verbis abunde liquet.

Septum transuersum, quod Graeci diaphragma nominant, non prorsus carne carere. quemadmodum Alexander Benedictus Plinium in hoc secutus sentire videtur. Cap. X.

PLinius libro. xi. ca. xxxvii. de diaphragmate in hunc modum scribit: Exta homini ab inferiore viscerum parte separantur mēbranis, quae praecordia appellāt, quia cordi praetenduntur, quod Graeci phrenas appellauerunt. Omnia quidem principalia viscera, membranis propriis, ac velut vaginis inclusit prouidens natura. In hac fuit & peculiaris causa vicinitas alui, ne cibis supprimeretur animus. Huic certe refertur accepta subtilitas mentis, ideo nulla est ei caro, sed neruosa exilitas. Quem secutus est Alexāder Benedictus libro. iii. suae anatomes cap. iii. ita de dia-
D phragmate scribens: Septum transuersum sub pulmone collocatum est, cinctum alii appellāt, veteres quoniam cordi praetenduntur praecordia dixere, diaphragma alii. Plato vero phrenas ceu prudentiae participes menteq; coniunctas, vnde quidam mentis subtilitatem accipi putauere, ideo ei nulla caro est, sed neruosa exilitas. Errant autem vtrique duplici nomine, primum quod diaphragmati nullā prorsus inesse carnem tradunt: secundo quod eidem mentis subtilitatē acceptam referri dicunt, quod tamen falsum esse Aristoteles & omnes Peripatetici contēdunt. Quod ad primum attinet, diaphragmati scilicet carnem nullam inesse, cum Galeni medici omniū doctissimi, ac in dissectionibus membrorum exercitatissimi placitis pugnat, qui lib. vii. de vsu partium corporis humani septum transuersum musculum esse tradit iis verbis: τῶν φρενῶν ἡ μὲν ἴδιος οὐσία μῦς ἐστιν. id est: Phrenon quidem substantia propria musculus est. Si itaq; musculus est,

carnem habeat neceſſe erit, nam hoc ipſum propriæ naturæ euincit ratio, cum muſculus aliud nihil ſit, niſi caro neruis intexta. Id quod teſtatur Galenus libro .i. de vſu partium corporis humani, ita ſcribens : ἐπεὶ δὲ οὐδεμία σὰρξ ἐξ ἑαυτῆς αἴσθησιν ἐκέκτητο, καὶ ἦν ἄτοπον ἀντιληπτικὸν ὄργανον ἀναισθήτῳ σκεπάσαι μορίῳ, τῶν εἰς ὅλας τὰς χεῖρας ἄνωθεν ἰόντων νεύρων οὐ σμικρὰν μοῖραν, εἰς τὰς σάρκας αὐτὰς κατέφυσεν. ἀλλ᾽ ἐπεὶ τοῦτο ἐγένετο, μύες εὐθὺς αἱ σάρκες ἦσαν. hoc eſt : Quoniam vero nulla caro ex ſeipſa ſenſum acquiſiuit, & abſurdum erat inſtrumentum apprehenſorium inſenſili tegi particula, neruorum ad totas manus deſuper venientium, non paruā portionem, natura ad carnes ipſas deriuauit. Sed cum hoc factum eſſet, muſculi mox carnes fuerūt. Clarius autē libro ſecundo idipſum indicat, vbi in eum modū ſcribit: ὅτι δ᾽ αἱ σάρκες μόρια τῶν μυῶν εἰσιν, ἅπασι μὲν εὕρηται σχεδὸν τοῖς ἀνατομικοῖς. ὥσπερ οὖν καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ κινήσεως αὐτῶν. quod eſt: Quòd vero carnes muſculorū partes ſint, ab omnibus ferè qui in diſſectionibus periti fuerunt, quemadmodum & à nobis in libris de motibus ipſorum dictum eſt. Et paulo poſt: τὸ δ᾽ ὁμολογούμενόν τε ἅμα καὶ φαινόμενον ἐν ταῖς διαιρέσεσιν, ἀρκεῖ πρός γε τὰ παρόντα, τὸ τὰς σάρκας ἐν τῇ τῶν μυῶν οὐσίᾳ περιέχεσθαι. hoc eſt: Id vero quod confeſſum eſt, & apparet ſimul in reſectionibus, ad præſentia ſufficit, nempe carnes in muſculorum ſubſtantia contineri. In libro denique ſecundo de temperamētis Galenus carnem perpetuo muſculi eſſe partem ſcribit. Verba eius hæc: πρώτη μὲν ἡ κυρίως ὀνομαζομένη σὰρξ ἣν οὐκ ἂν εὕροις καθ᾽ αὑτὴν οὐδαμόθεν τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ ἔστιν ἀεὶ μόριον μυός. hoc eſt: Prima quidem quæ proprie caro appellatur, quam nuſquā in corpore per ſe inuenies, ſed eſt perpetuo muſculi pars. Inter Arabes etiā Auicēna Fen. i. Can. i. doct. v. Sum. ii. cap. i. muſculum carnem habere teſtatur, dum ita ſcribit : Muſculus eſt membrum ex neruo & liga-

C mento, & eorum villis, & carne implente, & panniculo cooperiente compositum. Razes quoq; libro primo, capite tertio, idem docet iis verbis: Musculũ itaq; ex carne, & neruo, & ligamento componi dicimus. Inter recentiores etiã Mundinus in sua anatome diaphragma non ex omni parte carne carere iis verbis ostendit: Tertius panniculus est diaphragma, qui etiã dici potest musculus, cuius situs est in pectore, in fine pectoris & costarum, altior existẽs in parte anteriore quàm posteriore. Nam quantum ad eius partem carnosam, est continuatum cum cartilaginibus costarum mendosarum. Ex quibus sanè omnibus satis monstratum est, diaphragma seu septum transuersum, antiqui phrenas appellarũt, esse carnosum, aliqua scilicet parte, ea præsertim qua costis admouetur. Et in hoc à reliquis musculis distat, qui in medio carnosi, in extremis autem partibus neruosi sunt. Quod Aristoteles etiam satis indicat, qui lib. iii. de part. animaliũ cap. x.
D in eam sentẽtiam scribit: ἔστι δὲ τὸ διάζωμα πρὸς μὲν τὰς πλευρὰς σαρκωδέστερόν τε καὶ ἰσχυρότερον, κατὰ μέσον δ' ὑμενωδέστερον, οὕτω γὰρ πρὸς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν τάσιν χρησιμώτερον. διότι δὲ πρὸς τὴν θερμότητα τὴν κάτω, οἷον παραφυάδες εἰσί, σημεῖον ἐκ τῶν συμβαινόντων. ὅταν γὰρ διὰ τὴν γειτνίασιν ἑλκύσωσιν ὑγρότητα θερμὴν καὶ περιττωματικήν, εὐθὺς ἐπιδήλως ταράττει τὴν διάνοιαν καὶ τὴν αἴσθησιν. διὸ καὶ καλοῦνται φρένες, ὡς μετέχουσαί τι τοῦ φονεῖν. αἱ δὲ μετέχουσι μὲν οὔ, ἐγγὺς δ' οὖσαι τῶν μετεχόντων, ἐπίδηλον ποιοῦσι τὴν μεταβολὴν τῆς διανοίας. διὸ καὶ λεπταὶ κατὰ μέσον εἰσίν, οὐ μόνον ἐξ ἀνάγκης, ὅτι σαρκώδεις οὔσας κατὰ τὰ πρὸς τὰς πλευρὰς, ἀναγκαῖον εἶναι σαρκωδεστέρας, ἀλλ' ἵν' ὀλίγης μετέχωσιν ἰκμάδος. σαρκώδεις γὰρ οὖσαι καὶ εἶχον καὶ εἷλκον ἂν ἰκμάδα πολλὴν μᾶλλον. qđ est: Et hoc septũ circa costas quidẽ carnosius, media autem sui parte membranosius, ita enim & ad robur, & ad extensionem commodius est. Contra calorem se ab infernis efferentem, hoc ve-

luti propaginem esse, argumentum ex iis quæ ple- A
runque accidunt. Vbi enim propter vicinitatem attraxerint humorem calidum atque excrementitium, continuo mentem, sensumq; planè perturbant. Quamobrem phrenes appellantur, quasi participes prudentiæ sint: atqui nullatenus participes sunt, sed quia propinquæ sunt iis, quæ vim obtinent illam, hinc mentis mutationem aperiunt. Quare tenues parte sui media sunt, non modo de necessitate, quod cum carnosæ sint parte sui costis admota, carnosiores esse necesse sit, verumetiam vt minus vaporis excipiant. Nam si carne pleniore constarent, copiam vaporis & haberent, & traherent. Ex quibus Aristotelis verbis dilucidum fit, primum septum transuersum non penitus sine carne esse: deinceps nullius rationis participes esse phrenas, sed sic à Græcis antiquis nominatas, quòd adiaceant & vicinæ sint his quæ facultatem illam obtinent, cordi scilicet, cui iuxta Aristotelē & Peripateticos mentis sub- B
tilitas accepta refertur, ita vt manifestissimum sit & Plinium & Alexandrum Benedictum vtroque errare nomine, quòd scilicet nullam planè diaphragmati carnem inesse dixerint, & quòd huic mentis subtilitatem seu prudentiam acceptam retulerint. Nam etsi cor minime prudentiæ sedes sit, quemadmodum Hippocrates, vel quisquis tandem eius autor fuit in libro de morbo sacro contendit, non tamē ob id phrenes erūt, sed cerebrum, id quod Hippocrates loco iam citato iis verbis probat: Cerebrum in homine propterea multum posse duco, quòd nobis, si valet, interpres sit eorum quæ per aerem fiunt. Prudentiam autē ei aer præbet. Oculi autē, aures lingua, manus, pedes, tanquam ministri, quæ cerebrum cognoscit perficiunt. Tantum enim quodque corpus sapit, quantum aeris suscipit, prudentiam siquidem cerebrū

C nũciat. Cum enim homo ad ſeſe aerem trahit, primo cerebrum petit, ſicq; per reliquum corpus aer ſpargitur, ſed vigorem vimq; ſuam in cerebro relinquit, & quicquid erat prudens notitiamq; habens. Nam ſi corpus prius quàm cerebrum petierit, dignotionẽ in carnibus venisq; relinqueret, cerebrũq; ſi calidus adhuc exiſtat non ſyncerus, ſed carnium ſanguinisq; humiditate commiſtus, adeoq; nequaquam purus perueniet. quare dico cerebrum prudentiæ nuncium & interpretem eſſe. Præcordia vero caſu quodam legeq; decora nomen hoc nanciſcuntur, non natura. Quam vero vim præcordia habeant, vt ſapiant & cognoſcant, ignoro, niſi cum quis inſperato gaudeat, vel triſtetur, tum ſaliunt, triſtitiamq; præ tenuitate præbent, & quod in corpore maxime tenduntur, ſinusq; nullos habent, quibus bonum vel malum accedens ſuſcipiant, ſed ab vtroque horum ob naturalem imbecillitatem perturbantur. Siquidem nihil prius quàm cætera quæ in corpore ſunt ſentiunt, quare fruſtra hoc

D nomen cauſamq; habent, quemadmodum & quæ in corde aures dicuntur, nihil ad auditum cõferunt. Corde vero quidam nos ſapere dicunt, quoniã hoc prius moleſtiam curamq; ſentit. quod non ita habet. quare conuellitur quidẽ haud aliter quàm præcordia, quin etiam magis, quoniam de toto corpore venæ eò ſimul tendunt, illicq; clauduntur. Quare ſiquis labor moleſtia ue homini accidat, ſentit. Neceſſe enim eſt corpus moleſtia affectum horrere, atque extrahi. Quod etſi ſummopere quis lætetur, idem patitur, quoniam cor præcordiaq; hoc præcipue ſentiunt. Prudentiæ autem vtraque expertia ſunt, ſed cerebrũ horum omnium autor eſt & cauſa.

Perperam Alexandrum Benedictum in trium ventriculorum cordis aſſertione defendere Ariſtotelem, cum plurimum duo tantum ſint. Cap. XI.

A Riſtoteles variis in locis librorum de hiſtoria animalium tres eſſe cordis ſinus ſeu ventriculos aſſerit nimirum cap.xvii.lib.i.his verbis: ἡ δὲ καρδία ἔχει μὲν τρεῖς κοιλίας, μεγίστην μὲν τὴν ἐν τοῖς δεξιοῖς, ἐλαχίστην δὲ τὴν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, μέσην δὲ μεγέθει τὴν ἐν τοῖς ἀνὰ μέσον. quod eſt: Cor ventriculos tres habet, maximum quidem in dextro latere, minimum autem in ſiniſtro, medium magnitudine inter ſiniſtrum & dextrum. In capite etiam tertio libri tertii indiſcriminatim omnia in vniuerſum animalia tres habere ventriculos pronunciat, ſic dicens: ἔχουσι δ' αἱ πᾶσαι μὲν καρδίαι κοιλίαν ἐν αὐταῖς· ἀλλ' αἱ μὲν τῶν σφόδρα μικρῶν ζώων, μόλις φανερὰν τὴν μεγίστην ἔχουσι. τὰ δὲ μέσα τῷ μεγέθει τῶν ζώων καὶ τὴν ἑτέραν. τὰ δὲ μέγιστα πάσας τὰς τρεῖς. ἔτι δὲ τῆς καρδίας τὸ ὀξὺ ἐχούσης εἰς τὸ πρόσθεν, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἡ μεγίστη μὲν κοιλία ἐν τοῖς δεξιοῖς καὶ ἀνωτάτω ταύτης, ἡ δὲ ἐλαχίστη ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, ἡ δὲ μέση μεγέθει τούτων ἐν τῷ μέσῳ ἀμφοῖν. ἀμφότεραι δὲ αἱ δύο πολλῷ ἐλάττους εἰσὶ τῆς μεγίστης. συντέτρηνται μέντοι πᾶσαι αὗται B πρὸς τὸν πνεύμονα, ἀλλ' ἄδηλοι διὰ σμικρότητα τῶν πόρων, πλὴν μιᾶς. hoc eſt: Habent intra ſe corda omnia ſinũ ventriculum'ue triplicem, ſed minutiſſimorum animalium qui maximus eſt vix conſpici poteſt. Mediocriũ animalium ſecundus etiam conſpicuus eſt, maximorum omnes tres perſpici poſſunt. Et cum priorem in partem cor ſuo mucrone ſpectet, vt dictum eſt, maximus ſinus dextrum, ſupremumq; ſuſcipit ſitum, minimus ſiniſtrum, mediocris medium. Qui autem maximus inter eos eſt, hic lõge reliquis ambobus amplior eſt. Omnes tamen ad pulmonem peruii ſunt, ſed propter exiguitatem meatum latent, vno excepto. Ariſtotelem ſequitur Auicenna Fen.xi.Can.iii.tract.primo, cap.i.tres quoque in corde ventres eſſe ſtatuens. Alexander etiam Benedictus cap.xiii.libri tertii ſuæ anatomes tres eſſe in corde ventriculos cõtendit, ac Ari-

C stoteli inibi patrocinari cupit, vt quamfeliciter ex his quæ dicemus dilucidum fiet. Et hi duo tantum sunt, quod sciã, ex omnibus ferè qui Aristotelis sequi sententiam temere voluerunt. Errare autem Aristotelem vel vnus Galenus, qui in dissectionum peritia Aristotelem longe superauit, vt qui illo etiam posterior fuerit, ac omnia quæ ab eodem scripta sunt diligenter excusserit examinaueritq;, abunde docere potest, qui euidentissimis argumentis hãc passim Aristotelis sententiam conuellit exploditq;, vt qui in dissectionibus animalium probe conspexerit non esse æqualem in cunctis ventriculorum cordis multitudinem. In libro siquidem sexto, de vsu partium ita scribit: πλῆθος μὲν δὴ τῶν κοιλιῶν τῆς καρδίας οὐκ ἴσον ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστίν, ἀλλ' ὅσα μὲν ἐξ ἀέρος εἰσπνεῖ διὰ φάρυγγος καὶ ῥινῶν καὶ στόματος, εὐθὺς μὲν καὶ πνεύμων τούτοις ἐστίν, εὐθὺς δὲ καὶ τῆς καρδίας ἡ δεξιὰ κοιλία. τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν οὔτε πνεύμων ἐστίν,
D οὔτε ἐν τοῖς δεξιοῖς τῆς καρδίας εὐρύτης οὐδεμία. συναπόλλυται γὰρ ἀεὶ τῷ πνεύμονι δύο ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης, ἥτε φωνὴ τοῦ ζώου, καὶ ἡ δεξιὰ τῆς καρδίας κοιλία. κἂν τῷδε δῆλον εἰς ὅσον ἑκάτερον αὐτῶν ἥκει χρείας, ἡ μὲν γὰρ δεξιὰ κοιλία τοῦ πνεύμονος ἕνεκα γέγονεν, ὁ δὲ πνεύμων αὐτὸς ἀναπνοῆς τε καὶ φωνῆς ἐστιν ὄργανον. οὔκουν ὀρθῶς Ἀριστοτέλης διῄρειτο περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλιῶν, εἰς μέγεθος καὶ μικρότητα τοῦ σώματος ἀνάγων αὐτῶν τὸν ἀριθμόν. οὔτε γὰρ τοῖς μεγίστοις ζώοις ἅπασι τρεῖς, οὔτε τοῖς ἐλαχίστοις ἐστὶ μία, τὴν αὐτὴν γὰρ ἀκριβῶς ἔχει κατασκευὴν καρδίας ἵππος ὁ μέγιστος, ἐλαχίστῳ στρουθῷ, κἂν εἰ μῦν ἀνατέμῃς, κἂν εἰ βοῦν, κἂν εἴ τι τῶν ἄλλων ζώων, κἂν εἴ τι μικρότερον ἔτι μυός, ἢ μεῖζον βοός, ἅπασιν αὐτοῖς ὅτ' ἀριθμὸς ἴσος ὁ τῶν κοιλιῶν, ἥτ' ἄλλη κατασκευὴ τῆς καρδίας ἡ αὐτή. οὐ γὰρ εἰς μέγεθος ἀποβλέπουσα καὶ σμικρότητα σώματος ἡ φύσις ἐξαλλάττει τῶν ὀργάνων τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἡ τῆς ἐνεργείας διαφορὰ σκοπὸς αὐτῇ γίγνεται τῆς κατασκευῆς. αὐτὰς δ' αὖ πάλιν τὰς ἐνεργείας, τῇ πρώτῃ χρείᾳ μετρεῖ. quod est: Multitudo itaque ventriculorum cor-

dis non in cunctis animalibus æqualis est, sed quæcunque aerem inspirant per fauces,& nares,& os,his mox quidem & pulmo est,& dexter cordis ventriculus. Reliquis autem vniuersis neque pulmo est,neque in dextris aliqua cordis amplitudo, semper nanque cum pulmone simul pereunt necessario hæc duo,animalis vox, & dexter cordis ventriculus. In hoc vero manifestum est ad quantum vsum vtrunque ipsorum peruenit,dexter enim ventriculus pulmonis gratia factus est,pulmo autē ipse respirationis & vocis instrumentum est. Haud recte igitur Aristoteles ventriculorum cordis multitudinem distinxit, ad magnitudinem & paruitatem corporis numerum eorum reducens. Neque enim maximis quibusq; animalibus sunt tres,neq; minimis est vnicus,eandē enim cordis constructionē exacte habet maximus equus cū minimo passere. Et si murem dissecueris, aut bouem,aut aliquod aliorum animalium, vel quod minus etiam mure, vel maius boue sit,his omnibus æqualis est ventriculorum numerus, & reliqua cordis constructio eadem. Neque enim natura magnitudinem & paruitatem corporis respiciens,instrumentorum formā permutat, sed actionis differentia huic scopus & intētio fit. Ipsas autem rursus actiones primo vsui commensurat. E quibus vtique verbis nemo nō intelligit aberrasse Aristotelē, quod indiscriminatim omnibus animantibus tres esse cordis ventriculos asseruerit, cum ventriculorum numerus non in omnibus æqualis sit, quidam enim dextrum ventriculū non habent, veluti sunt ea quæ pulmone etiam carent: id quod etiam oculata in dissectionibus fides abunde docet, ita vt ad Aristotelis confutandam sententiam non multis opus habeamus. Proinde satis mirari nō possum, cur Alexāder Benedictus iniuste Galenum Aristotelem perstrinxisse dicat, cum eundem à veritate deuiasse

C omnibus ferè notum ſit. Sed putat hominem per tot ſecula laudatiſſimum fas non eſſe de errore accuſare, immemor ſanè eius dicti quod ad Ariſtotelem autorem refertur, Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas. Si Ariſtoteles ſuperiorum omnium placita, Platonemq́; ſummum tum philoſophũ atq; præceptorem ſuum, vbi à veritate ſibi aberrare viſus eſt, conuellere auſus fuit, cur non pariter Galeno & nobis, eundem hallucinantem perſtringere licebit? Neque poteſt eum ab errore vindicare Alexandri de auribus cordis cõmentum, neque enim ſiniſtram aurem, ſiniſtrum eſſe ventriculum admittimus, cum ventriculi ſint in ipſo corde, aures vero ex vtraque parte cordis, haud aliter quàm in capite animalis, emicent. Teſtis Galenus loco iam citato, ſic ſcribens: ὠνόμασαι δ᾽ οὕτως οὐκ ἀπὸ χρείας, ἢ ἐνεργείας τινός, ἀλλ᾽ ἀπὸ μικρᾶς ὁμοιότητος, ὅτι τῆς καρδίας ἑκατέρωθεν, ὥσπερ τῆς κεφαλῆς

D τοῦ ζώου πρόκειται τὰ ὦτα. id eſt: Nominantur vero aures, non ab vſu aut aliqua actione, ſed à modica ſimilitudine, quoniã ſcilicet vtrinque cordi, perinde atq; capiti animalis aures, adiacent. Id quod etiam lib. vii. anat. admini. iis docet verbis: νυνὶ δ᾽ ἤδη τὰ τῆς προκειμένης πραγματείας ἴδια μετέλθωμεν, ἀπὸ τῶν ὤτων ἀρξάμενοι τῆς καρδίας, ἃ καθ᾽ ὁμοιότητά τινα τοῖς κυρίως ὀνομαζομένοις ὦσιν ἐκάλεσαν οἱ πρόσθεν. ὡς γὰρ ἐκεῖνα παραπέφυκεν ἑκατέρωθεν τῇ κεφαλῇ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ταῦτα τῇ καρδίᾳ, νευρωδέστερά τε καὶ δερματωδέστερα φαινόμενα σαφῶς αὐτοῦ τοῦ τῆς καρδίας σώματος. id eſt: Nunc autem ad propoſiti operis peculiaria digrediamur, ab auribus cordis auſpicati, quas ad ſimilitudinem quandam aurium proprie dictarum maiores vocarunt. Vt enim illæ capiti vtrinque annexæ ſunt, ita & hæ cordi neruoſiores ac magis cuticulares ipſo cordis corpore manifeſto apparent. Et paulo poſt cordis auriculas extra ventriculos ipſius conſiſtere Galenus ſcribit. Errat

denique idem Alexander, quod aures tantum in cadauere conspici posse putat, atqueadeo qui eas in corde posuerunt cadaueris tantum posituram considerasse, quasi Galenus singula quæ de anatome tradit, nō tam in viuis quàm in mortuis contemplatus sit. Quoties enim se viuam dissecuisse simiam, quæ hominis figuræ proxima est, scribit, eo tantum nomine vt singula ad anatomes cognitionem necessaria exactius rimaretur? Nō is fuit Galenus, qui anatomen ex libris tantū, & ex aliorum scriptis tradiderit, qualem Alexādrum hunc, aliorum non solum sentētiam, sed & verba imitantem, fuisse constat. Quod vero in maximis etiam animātibus nulla fiat ob magnitudinem in corde differentia, atqueadeo in iis etiam non nisi duo cordis sint ventriculi, testantur ea quæ Galen. libro. vii. anat. admini. in eum scribit modum: πᾶσι μὲν γὰρ τοῖς ζώοις ὡσαύτως ἡ καρδία ὑπάρχει, μηδεμίας δὲ ὑπὸ μέγεθος ἐν αὐτοῖς γιγνομένης διαφορᾶς, ὡς ἀριστοτέλης οἴεται, σαφεστέρα δ᾽ ἡ θέα κατὰ τὰς μεγάλας ἐστὶ καρδίας. καὶ γὰρ οὖν καὶ τὸ κατ᾽ αὐτὴν ὀστοῦν, ὃ τοῖς μεγάλοις ζώοις ὑπάρχειν νομίζουσι, καὶ τούτοις οὐ πᾶσιν, ἐν πᾶσιν μὲν ἐστὶ καὶ τοῖς ἄλλοις, οὐ μὴν ὀστοῦν πᾶσί γε ἀκριβῶς, ἀλλὰ χόνδρος. θαυμαστὸν δ᾽ οὐδὲν ὑπὸ τῶν μικρῶν ζώων ἀγνοεῖσθαι τελέως αὐτὸ τοῖς ἀγυμνάστοις ὑπὸ τὰς ἀνατομάς, ὅπου γε καὶ κατὰ μεῖζον λανθάνει πολλάκις αὐτούς. καὶ τί λέγω τὰ μείζω; μεγίστου γοῦν ἐλέφαντος ἔναγχος ἐν ῥώμῃ σφαγέντος, ἠθροίσθησαν μὲν ὑπὲρ τὴν ἀνατομὴν αὐτοῦ πολλοὶ τῶν ἰατρῶν, ἕνεκα τοῦ γνῶναι πότερον ἔχει δύο κορυφάς, ἢ μίαν ἡ καρδία, καὶ δύο κοιλίας, ἢ τρεῖς, ἐγὼ δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀνατομῆς αὐτοῦ διετεινόμην εὑρεθήσεσθαι τὴν αὐτὴν κατασκευὴν τῆς καρδίας ταῖς ἄλλαις πάσαις τῶν ἐξ ἀέρος ἀναπνεόντων ζώων, ἅπερ ἐφάνη καὶ διαιρεθείσης. εὗρον δὲ ῥᾳδίως καὶ τὸ κατ᾽ αὐτὴν ὀστοῦν, ἅμα τοῖς ἑταίροις ἐμβαλὼν τοὺς δακτύλους. οἱ δὲ ἀγύμναστοι μὲν ἐλπίζοντες δὲ εὑρίσκειν, ὡς ἐν μεγάλῳ ζώῳ, τὸ μὲν φαινόμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων, ὑπέλαβον οὐδὲ τὴν ἐλέφαντος καρδίαν ἔχειν ὀστοῦν, ἐγὼ δ᾽ ἠμέλησα μὲν αὐτοῖς

C δεικνύειν, τῶν δ᾽ ἑταίρων γελώντων ἐφ᾽ οἷς ἑώρων, ἀναισθήτους ἐκείνους διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ τόπου. παρακαλεσάντων δὲ μὴ δεικνύειν, ὑπέσχον τὴν δεῖξιν. ἀρθείσης μέντοι τῆς καρδίας ὑπὸ τῶν τοῦ καίσαρος μαγείρων, ἔπεμψά τινα τῶν γεγυμνασμένων ἑταίρων περὶ τὰ τοιαῦτα παρακαλέσοντα τοὺς μαγείρους ἐπιτρέψαι τὸ κατ᾽ αὐτὴν ὀστοῦν ἐξελεῖν, καὶ οὕτως ἐγένετο. καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἐστὶ νῦν οὐ σμικρὸν μὲν ὑπάρχον τῷ μεγέθει, θαυμαστὴν δὲ παρέχον ἀπιστίαν τοῖς ὁρῶσιν, εἰ τηλικοῦτον ὀστοῦν ἐλάνθανε τοὺς ἰατρούς. οὕτω ἄρα καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων λανθάνει τοὺς ἀγυμνάστους, καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν ἄλλα τε πολλὰ κατὰ τὰς ἀνατομὰς Ἀριστοτέλη διαμαρτεῖν, καὶ ἡγεῖσθαι τρεῖς ἔχειν κοιλίας ἐπὶ τῶν μεγάλων ζώων τὴν καρδίαν. ὅτι μὲν οὖν ἀγύμναστος ὢν ἐν ταῖς ἀνατομαῖς ἐσφάλη περὶ τὴν τῶν μορίων εὕρεσιν, οὔτε θαυμάζειν χρή, καὶ συγγινώσκειν αὐτῷ προσήκει. ὅπου γὰρ οἱ τὸν ὅλον ἑαυτῶν βίον ἀναθέντες τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ, καθάπερ Μαρῖνος, ἥμαρτον πολλά, τί χρὴ νομίζειν συμβαίνειν τοῖς ἐξαίφνης μὲν ἐπ᾽ αὐτὴν ἐλθοῦσι, πεισθεῖσιν δ᾽ ὡς πρῶτον οὐκ εἶδον, ὡς μηκέτι ἐπιχειρῆσαι δεύτερον ἰδεῖν; quod est: Omnibus enim similiter animantibus cor inest, cum nulla ob magnitudinem in ipsis sit differētia, sicut Aristoteles autumat: sed clarior in magnis cordibus est speculatio, quoniā & ipsorum os, quod magnis inesse animalibus arbitrantur, atque his non omnibus, etiam aliis natura concessit, haud tamen os vniuersis exactum, sed cartilaginem. Nullum vero miraculum est, in minutis ipsum animantibus consectionum rudes penitus ignorare, cum & in grandiori frequenter ipsos lateat. At quid dico in grandioribus? Nuper elephanto maximo Romæ iugulato, plerique medici ad ipsius dissectionem conuenerant, discendi gratia, duos'ne cor haberet vertices, an vnum, & ventriculos'ne duos, an tres. Ego autē vel ante ipsius consectionem asserebam eandem cordis structuram cum aliis omnibus animalium aerem spirantium inuētum iri, quæ etiam ipso diuiso apparuerunt. Item os ipsius

fine negocio reperi, vnà cum familiaribus digitos admolitus. At inexercitati sperantes id quod in aliis animantibus apparet, ceu in magno se inuenturos, ne elephanti quidem cor os habere putabant. Ego autem ostensurus ipsis eram, nisi familiares risissent, quòd attonitos illos ac sensus expertes propter loci ignorantiam conspicerent, & cum adhortarentur ne indicarem, subticui. Corde vero à Cæsaris coquis exempto misi aliquem ex familiaribus in huiusmodi exercitatis, rogatum coquos, vt os ipsius eximi sinerent, atque sic factum est. Seruatur idem apud nos etiam hodie eximiæ adeo magnitudinis, vt ab iis qui intuentur, nullo modo credi queat tantum os medicos latuisse. Ita sanè & maxime in animantibus particularum, inexercitatis ignorantur. At miri nihil est, si præter alia multa etiam in anatomis Aristoteles errauerit, qui triplicem sinum cor habere in magnis animalibus existimat. Quod igitur in confectionibus parum exercitatus circa partium inuentionem errorem commiserit, neque mirandum est, & condonare homini conuenit: cum enim qui totam suam vitam huic speculationi dedicarunt, quemadmodum Marinus, in plerisque falsi sunt; quid existimandum est iis accidere, qui repente ipsam adierint, persuasi ea quæ prius non viderunt, vt denuo inspicere non aggrediantur? Hactenus Galenus: cuius vtique verba, etsi prolixa admodum sint, eo tamen libentius recitaui, quòd sola ad Aristotelis sententiam explodendam sufficere videbantur. Quòd si tamen exactiorem eius rei disputationem scire cupis, lege quæ in anatomicis scripsit Galenus, & voti compos efficieris. Cæterum Galeni sententiam confirmat Hippocrates in libro de corde, sic scribens: ἡ καρδίη δύο γαστέρας ἔχει διακεκριμένας ἐν ἑνὶ περιβόλῳ. τὴν μὲν ἔνθα, τὴν δὲ ἔνθα. ἡ μὲν γὰρ ἐν τοῖς δεξιοῖς

A

B

C στιν ὧδε στόμα κέεται ὁμιλέουσα τῇ ἑτέρῃ φλεβί. ἀτὰρ ἣ δὲ καὶ πάμπαν εὐρυκοίλιος καὶ λαγαρωτέρη πολλῷ τῆς ἑτέρης, οὐδὲ τῆς καρδίης νέμεται τὴν ἐσχατίην. ἡ δὲ ἑτέρη κέεται, ὑπένερθεν μὲν μάλιστα καὶ κατ' ἰθυωρίην. μάλιστα μὲν μαζῷ ἀριστερῷ. στόματα δὲ αὐτέοισιν οὐκ ἀνεώγασιν, εἰ μή τις ἀποκείρῃ τῶν οὐάτων τὴν καρδίην, καὶ τῆς καρδίης τὴν κεφαλήν. ἢν δ' ἀποκείρῃ φανήσεται καὶ δισσὰ στόματα ὧδε δυσὶ γαστέροιν. idest: Cor duos ſinus ventriculosq; vtrinque diſcriminatos habet circuitu &vallo vno, quorum vnus in parte dextra os verſus poſitus eſt, qui cum vena vna cõmunicat. Quin & hic latior eſt ac mollior multo q̃ alter, nec in vltimam vſque cordis partem penetrat. Sinus vero alter ſuperne recta, & cõtra ſiniſtram mamniam ſitus eſt. Ora autem horum non patent, niſi quis aures & caput cordis præcidat: quæ ſi præcidantur patent, geminaq; in ſingulibns ſinibus ora ſunt. Et Cornelius Celſus lib.iiii.ca.i.iis verbis: Huic cor annexũ

D eſt natura muſculoſum, in pectore ſub ſiniſteriore mã ma ſitum, duosq; quaſi vẽtriculos habet. Iulius quoq; Pollux ſecundo Onomaſtici duos tãtum in corde ſinus agnoſcit. Inter Arabes Abenrois primo Colliget cap.xxiiii. duas tantum cordis cauitates, & vtique amplas eſſe ſtatuit, in dextra vnã, in ſiniſtra alterã. Quin etiam Razes lib.i.cap.xiiii. cor duos magnos habere ventriculos tradit, quorum vnus in dextro eſt latere, & alter in ſiniſtro. Quid multa? ſenſu deprehenſum eſt, indiesq; adhuc in diſſectionibus deprehenditur, duos tantum cordis eſſe vẽtriculos, vt erraſſe Ariſtotelem eumq; ſequentes omnium euidentiſſimum ſit. Nec valet quorundã hic ex Auicenna deſumpta concordia, qui Galenum ventrem medium foueam appellaſſe tradũt. Nam liber hic ex quo iſta deſumpſit Auicenna, non eſt Galeni, ſed alterius cuiuſpiam Arabis, qui multa ex Galeni cõmentariis anatomicis tranſcripſit. Eſt autem liber hic de anatomia viuorum inſcri

ptus, in quo sic scribitur: Duo sunt in corde ventres, & fouea quæ est, quasi meatus quidam inter ventres, & non est venter. Et rursus in eodem libro de cordis anatomia in hunc modum: Cor autem habet tres distinctiones siue folliculos ad modum quarũdam bursarum, in quarum parte suprema recipitur aer, in infima sanguis, in media quæ fouea appellatur, aeris & sanguinis cõmistio, & spirituum generatio, vnde ille locus in corde dicitur minera spirituũ. Ex hoc siquidem libro Auicẽnã, quæ Fen. xi. Cano. iii. tract. i. ca. i. scribit desumpsisse constat, queadmodum verba eius dem abunde testantur. Non esse autem hunc librũ Galeni, vel hoc vno argumento colligi potest. Autor libri quisquis ille fuit, Galenum non semel sed iterum atque iterum citat, quod minime factum fuisset, si Galeno autore conscriptus hic liber fuisset. Quid enim attineret seipsum in testẽ vocare? Extremæ certe esse demẽtiæ quis diceret, si talẽ quid cõmisisset Galenus. At ita insaniunt hodie, qui citra iudiciũ temere quosuis libros ad optimos quosque autores referũt, quos certe si hodie viuerent neutiq̃ agnoscerẽt, quandoquidem ne vmbram quidem illorum referrent.

Gulam nullos habere musculos motui deglutionis deseruientes quemadmodum Auicenna ac alii nonnulli putant, quando motus ille sit plane natnralis, atque adeo musculis, opus minime habeat. Cap. XII.

NE alicui vocabulorũ ignorantia imponat, animaduertendũ gulã Latinis esse id quod Græci οἰσοφάγον, Arabes meri vocant. Huic itaque corporis parti latenter musculos inesse innuit Auicenna, dum illi motum voluntarium in plerisque locis tribuit. Neque enim voluntarius motus fit nisi à musculis, id quod testatur Galenus lib. i. de motu musculorũ ita scribens: ὄργανα κινήσεως τῆς καθ᾽ ὁρμὴν οἱ μύες εἰσιν. id est: Instrumenta motus voluntarii musculi sunt. Et

C in libro primo de vsu partium corporis humani omnes volũtarios motus à musculis fieri docet. Id quod & Razes confirmat lib. primo, cã. iii. sic dicẽs: Omne membrum quod voluntario mouetur motu, musculum habet quo mouetur. Quod vero Auicenna meri voluntarium tribuat motum, eius aperte monstrant verba quæ Fen primo, Can. primo, doct. vi. cap. vltimo ita habent: Et similiter transglutiendi operatio duabus completur virtutibus: vna est attractiua naturalis, & altera est attractiua voluntaria. Et prima quidem suam complet operationem per villum, qui secundum longitudinem protenditur, qui est in ore stomachi & isophagi: & secundæ cõpletur operatio per villum lacerti transglutiendi. In eandem ferè sententiam de duabus virtutibus, altera naturali, altera animali, adiuuantibus deglutionem loquitur idẽ Auicenna Fen. xvi. Canno. tertio, tract. primo, capite primo, dicens: Et secunda causa est quod penetranti in meri

D non attribuitur ex virtutibus naturalibus nisi virtus vna, quamuis volũtas adiuuet ipsum ex parte vna, & est attractiua: adiuuat ergo aperiendo viam & dilatando ipsam. Clarius multo circa finem eiusdem capitis in meri esse musculos ostendit, dum ita inquit: Et non mouetur aliquod horum membrorum, quæ sunt via cibi per lacertos, nisi duo extrema, scilicet caput, & est meri, & guttur, & inferius, & est fi cteris. Si itaque per lacertos meri mouetur, quid est cur non etiam illic motum voluntarium esse dicamus? Idem denique Auicẽna Fen. ix. Can. v. cap. viii. tertiam speciem suffocationis apostemosæ in lacertis intrinsecis meri fieri scribit, inquiẽs: Aut erit in lacertis intrinsecis meri, & quæ sequũtur ipsum, & stringit anhelitum. Ex quibus omnibus Auicennæ locis à nobis iam citatis manifestissime colligitur, eundem voluisse meri haberi lacertos, hoc est musculos, in ea enim singnificatio-

ne interpres vtitur, atque ita moueri ipsum non modo ex vi sua naturali, sed etiam animali seu voluntaria, quæ per musculos ceu instrumenta operatur. Errorem hunc Auicennæ, statuentis meri intrinsecos habere musculos, sequitur Iacobus Forliuiensis in enarratione aphorismi trigesimoquarto, quartæ Hippocratis particulæ. vbi quatuor anginæ species enumerans, tertiam numero illam constituit, quæ in lacertis intrinsecis meri fieri solet. Quamuis eo loci Forliuiensis bis aberret, primum quod falsò meri intrinsecos musculos assignet, deinceps etiam quòd perperam tertio præsagiorum Hippocratem, & Galenum in quarto de locis affectis libro, de eiusmodi anginæ specie intrinsecos gulæ musculos occupante loquentes, citet, cum tamen neque Hippocrates neque Galenus ibidem illum enarrans, neque etiam de affectis locis libro, vbi quatuor anginæ species recenset, quicquam de tali specie in qua gulæ intrinseci musculi inflammatione afficiantur, loquantur. Secutus est & hunc errorem Alexander Benedictus, dum libro quinto suæ anatomes capite decimo octauo, musculos gulæ, haud aliter quàm epiglottidi & tracheæ arteriæ tribuit. Verum à veritate aberrasse omnes satis constat, si motum deglutionis probe expendimus: is enim cum planè naturalis sit, hoc virtute villorum, qui deglutionis tempore in se contrahuntur, & hac cessante relaxantur, factus, fieri non potest vt ex naturali & animali seu voluntario compositus sit. Cum itaque voluntarius non sit, nulli ad eum efficiendum musculi necessarii sunt, sed villis seu fibris tantum, quas ἶνας Græci vocant, per quas facultas attractiua naturalis, suam actionem exercet, opus erit. Testis satis locuples existit Galenus, qui libro tertio de facultatibus naturalibus deglutionem per facultatem ventris attractricem, ope fibrarum

A

B

C seu villorum fieri monstrat. Sed præstat eius verba
subiicere: καὶ μὴν δύο χιτῶνας ἡ γαστὴρ ἔχει, πάντως ἕνεκά
του γεγονότας, καὶ διήκουσιν οὗτοι μέχρι καὶ τοῦ στόματος. ὁ μὲν
ἔνδον, οἷός ἐστι κατὰ τὴν γαστέρα τοιοῦτος διαμένων. ὁ δ' ἕτε-
ρος ὧδε τὸ σαρκωδέστερον ἐν τῷ στομάχῳ τρεπόμενος. ὅτι μὲν
οὖν ἐναντίας ἀλλήλας τὰς ἐπιβολὰς τῶν ἰνῶν ἔχουσιν οἱ χιτῶ-
νες οὗτοι, τὸ φαινόμενον αὐτὸ μαρτυρεῖ. ὁ μὲν ἔνδον εὐθείας ἔχει
τὰς ἶνας, ὁλκῆς γὰρ ἕνεκα γέγονεν. ὁ δ' ἔξωθεν ἐγκαρσίας ὑπὲρ
κατὰ κύκλον περιστέλλεσθαι. ἑκάστῳ γὰρ τῶν κινουμένων ὀργά-
νων τοῖς σώμασι κατὰ τὰς τῶν ἰνῶν θέσεις αἱ κινήσεις εἰσίν.
ἐπ' αὐτῶν δὲ πρῶτον τῶν μυῶν, εἰ βούλει, βασάνισον τὸν λό-
γον, ἐφ' ὧν καὶ αἱ ἶνες ἐναργέσταται, καὶ αἱ κινήσεις αὐτῶν ὁρῶν-
ται διὰ σφοδρότητα. μετὰ δὲ τοὺς μῦς ὧδε τὰ φυσικὰ τῶν ὀρ-
γάνων ἴθι, καὶ πάντως ὄψει κατὰ τὰς ἶνας κινούμενα. καὶ διὰ
τοῦθ' ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐντέρων, στρογγύλαι καθ' ἑκάτερον τῶν χι-
τώνων αἱ ἶνες εἰσί. περιστέλλονται γὰρ μόνον, ἕλκουσι δ' οὐδέν.
ἡ γαστὴρ δὲ τῶν ἰνῶν τὰς μὲν εὐθείας ἔχει χάριν ὁλκῆς, τὰς δ'
D ἐγκαρσίας ἕνεκα περιστολῆς. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς μυσὶν ἑκάστης
τῶν ἰνῶν τεινομένης τε καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἑλκομένης αἱ κινή-
σεις γίγνονται, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐν τῇ γαστρὶ τῶν μὲν ἐγκαρ-
σίων ἰνῶν τεινομένων, ἔλαττον ἀνάγκη γίγνεσθαι τὸ εὖρος τῆς πε-
ριεχομένης ὑπ' αὐτῶν κοιλότητος, τῶν δ' εὐθειῶν ἑλκομένων τε
καὶ εἰς αὑτὰς συναγομένων, οὐκ ἐνδέχεται μὴ οὐ συναιρεῖσθαι
τὸ μῆκος. ἀλλὰ μὴν ἐναργῶς φαίνεται καταπινόντων συναιρου-
μένων καὶ τοσοῦτον ὁ λάρυγξ ἀνατρέχων, ὅσον ὁ στόμαχος κατα-
σπᾶται. καὶ ὅταν γε συμπληρωθείσης τῆς ἐν τῷ καταπίνειν ἐνερ-
γείας, ἀφεθῇ τῆς τάσεως ὁ στόμαχος, ἐναργῶς πάλιν φαίνεται
καταφερόμενος ὁ λάρυγξ. ὁ γὰρ ἔνδον χιτὼν τῆς γαστρὸς ὁ τὰς
εὐθείας ἶνας ἔχων, ὁ καὶ τὸν στόμαχον ὑπαλείφων, καὶ τὸ στόμα
τοῖς ἐντὸς μέρεσιν ἐπεκτείνεται τοῦ λάρυγγος. ὥστ' οὐκ ἐνδέ-
χεται κατασπώμενον αὐτὸν ὑπὸ τῆς κοιλίας, μὴ οὐ συνεπισπᾶ-
σθαι καὶ τὸν λάρυγγα. quod est: Atqui vẽter duas habet
tunicas, quæ omnino alicuius gratia sunt cõditæ, per-
tingunt'q; hæ etiam vsq; ad ipsum os. Quæ interior
est qualis in ipso est ventre, talis persistens: altera ad

carnosiorem speciem in gula conuersa. Ad quod con A
trarias inter fibrarum dispositiones hæ tunicæ habe-
ant, ipsa rei euidentia testatur. Quæ interna est, in di-
rectum porrectas habet fibras, vt quæ trahẽdi causa
sit instituta. Externa transuersas, quo circulo contra-
hant. Quippe singulorum quæ mouentur instrumen
torum corpora, pro fibrarum positura motus habẽt.
Primum autem si placet, in musculis ipsis sermonem
examina, in quibus tum fibræ ipsæ, tum motus pro-
pter vehementiam euidentissime cernuntur. A muscu
lis ad naturalia instrumenta te conferas licet, omnino
videbis ea per fibras moueri. Itaq; etiam singulis inte
stinis circulares in vtraque tunica fibræ sunt, contra-
huntur enim duntaxat, nec quicquam trahunt. At ven
ter alias fibrarum rectas habet, quibus scilicet trahat,
alias transuersas quibus constringat. Tanquam enim
in musculis dum fibra quæque intenditur, atque ad
principium retrahitur, motus eorũ obitur, itidem in
ventre dum transuersæ fibræ tenduntur, latitudinem B
contẽtæ inter ipsas cauitatis minorem fieri est neces-
se. Rectæ vero dum trahuntur ac in seipsas coguntur,
fieri nequit vt non minuatur lõgitudo. At vero deglu-
tientibus nobis liquido cernitur larynx simul sublata
sursumq; intantum currens, quantũ gula deorsum tra
hitur. Cumq; completa iam deglutiendi functione re
tenderit se gula, luculenter descendere cernitur sum-
ma arteria seu larynx. Siquidem interna ventris tuni-
ca quæ rectas habet fibras, quæ tum gulam intrinse-
cus vestit, tũ os ipsum, ea super internis laryngis par-
tibus extenditur: itaque fieri nequit, cum ipsa à ventre
deorsum trahitur, vt non simul larynx attrahitur. E
quibus verbis Galeni euidentissimũ fit motum deglu-
tionis non per musculos; sed villos potius fieri, atque
naturalem & minime voluntarium esse. Proinde me-
ti seu gula musculi potius ministerium in animalibus

C præſtat, quàm vt per muſculos moueatur. Id quod Galenus etiam docet libro primo, de motu muſculorum, ſic ſcribens: εἰ δὲ καὶ ὁ ςόμαχος τ͂ γαςρος, ὃν οἰσοφάγον ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ, αὐτός τε μῦς ἐςι, καὶ τὰ τοῦ μυὸς ἔργα τοῖς ζώοις ὑπηρετεῖ, εἴη ἂν καὶ οὗτος ὁ μῦς, οὔτε εἰς τένοντα τελευτῶν, οὔτε ὀςοῦν συγκινῶν. i. Quod ſi etiam ſtomachus ſeu os ventris, quem œſophagum, hoc eſt gulam vocabant veteres, muſculus eſt, & muſculi officia animalibus miniſtrat, erit vtique & hic muſculus, neq; in tendonem deſinens, neque os ſimul mouens. Iam dictis accedit quòd Galenus nuſquam in ſuis anatomicis libris, neque etiam in aliis vbi de muſculorum varietate agit, muſculorum gulæ mentionem facit. Sed neque Auicenna Fen. i. Can. i. doct. v. Sum̃. ii. vbi ex profeſſo de omnibus omnium membrorum muſculis tractat, quicquam de meri muſculis refert, ſed tantum gutturis muſculos commemorat, quos deglutionem iuuare inquit. Per guttur vero pharynga ſeu
D fauces, vt Arabes oẽs, intelligit. Ita nec Halyabbas tertio theorices ſuæ vllum de lacertis meri verbum facit, ſed ſolum de gurgulionis, hoc eſt, faucium, lacertis mentionem facit. Atqui differre fauces à gula ſeu meri nemo eſt qui neſciat. Quinetiã Alexãder Benedictus, immemor eorũ quæ alibi ſcribit lib. iii. ca. xvii. haud ſecus q̃ Galenus, gulæ naturalem quãdam facultatem tribuit, qua deglutionis modus per villos & minime muſculos perficitur. Ait ita: Gula duplici membrana, varioq; villorum ordine conſtat: altera ſtamine per latitudinẽ procedente cibũ expellit, qui cũ attrahitur cedit, nec læditur: altera vero interior, deorſum trahit villorum oblongo ſtamine cibum, ea vis καθελκτικὴ dicitur. Ex qbus liquido apparet gulæ nullos ineſſe muſculos deglutiẽdi functionem perficientes, nam niſi ita eſſet, fruſtra illos feciſſe naturam quis dicere poſſet: ad quem enim aliũ vſum hos ipſos na-

A tura, nisi vel attrahendum, vel expellendum cibũ desisset? Verum cum villorum fibrarumue hoc opus sit, musculi frustra creati sint necesse erit. Quare nullo pacto intrinsecos gulæ musculos admittant studiosi, cum & veterũ placitis, ac rationi ipsi ex diametro pugnet. De extrinsecis vero nihil digladiamur, si qui enim sunt extrinsecus ipsam cõtingẽtes, duo quidem in parte anteriori versus guttur, duo in posteriore versus colli vertebras sunt, neutrum vero par motibus gulæ in deglutiẽdo famulatur, sed alterũ quod contingit anterius, motũ præstat cartilagini gutturis, quæ scutiformis noiatur, alterũ autẽ ad colli facit, flexiones, vt ex anatomicis Galeni latius patere potest.

Viam vocis ac spiritus tracheam arteriam dictam non esse interiorem, neque cibi & potus, gulam nominatam exteriorem, vt Alexander Benedictus asserere ausus fuit. Cap. XIII.

B ET si exemplaria anatomes Alexandri Benedicti recens excusa per autorem ipsum, aut amicum forte quendam, emendata sint, tamẽ quando constat priora exemplaria adhuc multorum in manibus esse, quæ semidoctis errandi occasionem exhibere possunt, committere nolui quin hunc ipsum errorem ab Alexandro commissum, ne scilicet alicui hominis autoritas imponeret, impugnarem. Scio enim quàm mordicus plerique hodie medici autorem hunc teneant, quẽ tamen lapsum esse quamplurimis in locis euidentissimum est. Is itaque libro tertio, capite octauo, de binis iam nominatis viis primum ita scribere ausus fuit: Binæ, inquit, ab oris faucibus canaliculæ coeunt, quarum altera breuior interiorq; est, τραχέαν ἀρτηρίαν Græci, Latini spiritalem fistulam appellant. Altera vero longior, exteriorq; est, οἰσοφάγον Græci & στόμαχον, Latini gulam & cibalem fistulam vocant. Quibus verbis contra naturæ positum, gulam in anteriore colli parte, tracheam ve

C ro in posteriore collocat. Gulam nãque qua cibus potusq; deuoratur esse viam interiorem seu posteriorẽ, tracheam vero arteriam exteriorem, in homine viuo citra etiam dissectionem dignosci potest. Eam autem olim Alexandri fuisse sentẽtiam exemplar Plinianũ, quod suis auspicíis in publicum prodiit; quodq; tanquam emẽdatissimum passim defendere conatur, pulchre testatur, in quo lib. xi. cap. xxvii. in hunc modum legendum esse contendit: Sub ea minor lingua, quæ nulli oua generãtium, opera eius gemina duabus interpositæ fistulis. Interior earum appellatur arteria, ad pulmonẽ atque cor pertinens, hanc operit in epulando epiglossis, spiritu ac voce illac meante, ne si cibus ac potus in alienũ deerrauerit tramitẽ, torqueat. Altera exterior est, appellatur sanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Quod si itaque aliter quàm verba iam citata præ se ferunt sensisset, nũquam passus fuisset exemplar vt aliis omnibus castigatius, eam D lectionem continens, in publicum prodire, multo minus tueri. At locum hunc Plinii deprauatũ in sua editione, quam nuper ex elegantissima Forbenii officina accepimus, linguarum ille antistes Erasmus Roterodamus pro ingenii sui acrimonia ita restituit: Sub ea minor lingua epiglossis appellata, nulli oua generantium opera eius gemina, duabus interposita fistulis. Exterior earum appellatur arteria, ad pulmonem atq; cor pertinens. Hanc operit in epulando, ne spiritu ac voce illac meante, si potus cibus'ue in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera interior est, appellatur sanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Sic autem esse legendum in primis testatur Aristoteles, qui libro primo de historia animalium cap. xii. de duabus his viis ita scribit: αὐχὴν δὲ τὸ μεταξὺ προσώπου καὶ θώρακος. καὶ τούτου τὸ μὲν πρόσθιον μέρος λάρυγξ, τὸ δὲ ὀπίσθιον στόμαχος. τούτου δὲ τὸ μὲν χονδρῶδες καὶ πρόσθιον δι' οὗ καὶ

ἡ φωνὴ καὶ ἀναπνοὴ, ἀρτηρία. τὸ δὲ σαρκῶδες στόμαχος ἐντὸς πρὸ τῆς ῥάχεως. id eſt: Collum vero inter pectus & faciem eſt. Huius quidẽ pars prior guttur, poſterior autem gula. Quantum vero colli ipſius cartilagineum priorem ſitum obtinens vocem transmittit & ſpirationem, id arteria nominatum eſt. At quantum interius carneum ſpinæ præiacet gula. Et libro tertio de partibus animalium cap. iii. in hunc modum: Κεῖται δὲ ἔμπροσθεν τοῦ οἰσοφάγου ἡ ἀρτηρία. hoc eſt: Ante gulam arteria poſita eſt. Cornelius quoque Celſus libro. iiii. cap. i. iam dicta confirmat, ſic dicens: Deinde duo itinera incipiunt, alterum aſperam arteriam nominant, alterum ſtomachum. Arteria exterior ad pulmonem, ſtomachus interior ad ventriculum fertur. Cui etiam ſubſcribit autor introductorii iis verbis: Δύο τοίνυν πόροι ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς τοῦ στόματος εὐρυχωρίας, ὁ μὲν κατὰ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ τραχήλου τέτακται, καὶ καλεῖται βρόγχος ἢ τραχεῖα ἀρτηρία, ὁ δὲ στόμαχος. διαπέμπει δὲ τὸ πνεῦμα ἡ τραχεῖα ἀρτηρία εἰς τὸν πνεύμονα. ὁ δὲ στόμαχος ἐνδοτέρω τοῦ βρόγχου ὢν, πρὸς τοῖς σπονδύλοις τοῦ τραχήλου. quod eſt: Duo igitur meatus ſiue itinera à lato oris ſpatio incipiunt, alterum iuxta priorem colli partem aſperã arteriam nominnant, alterum gulam. Aſpera autem arteria ſpiritum pulmoni transmittit. Gula vero interior arteriæ exiſtens, ceruicis vertebris annexa eſt. Sic itaq; legẽdo verba Plinii, vt legenda eſſe demõſtrauimus, à grauiſſimo etiam errore alio vindicatur Plinius. Nã ſi Ne prohibitiua particula præponatur verbis illis Si potus, & non prioribus, legendo Ne ſi ſpiritu, illud ſequetur abſurdum, aſperam arteriam eodem tẽporis momẽto & opertã & aptã eſſe, qđ impoſſibile erit. In epulãdo enim operitur ac clauditur, ſpiritu autem & voce meante aperitnr. Ea enim à minore lingua operta neque vocem neq; ſpiritum per eam tranſire poſſibile eſt. Hæc itaque ad præſentis errati confutatio-

C nem sufficiant, neque enim quod res in propatulo sit, pluribus opus habet.

Alexandrum Benedictum præter veterum exemplum pharynga cum aspera arteria confundere. Cap. XIIII.

COnfundere Alexãdrum tracheam arteriã cum pharynge verba eiusdem satis indicant, quæ scribit libro tertio suæ anatomes, cap. viii. sic dicẽs: Binæ ab oris faucibus canaliculæ coeunt, quarum altera breuior interiorq́; est, τραχεῖαν ἀρτηρίαν ἢ φάρυγγα Græci, Latini guttur vel spiritalem fistulam appellant. In quibus sanè verbis errat Alexander, primum quod tracheã arteriam alio nomine vocari ait pharynga, quòd tamen nemo veterum asserere ausus est. Deinceps quòd pharyngã guttur interpretatur, cum id nominis laryngi potius conueniat. Proinde cum & alii multi pharyngis & laryngis Græcis, fauciumq́; & gutturis Latinis vocabulis, hodie abutantur, necessarium erit vt hoc loco genuinum earũdem
D vocum vsum studiosis indicemus. Animaduertẽdum itaque proprie loquendo pharynga nihil aliud esse Græcis, nisi id spatium quod gulam & guttur præiacet, latinisq́; fauces nominatur. Guttur autem ea pars est quæ veluti caput seu initium est asperæ arteriæ, Græcisq́; λάρυγξ dicitur. Testis Galenus lib. vii. de vsu partium corporis humani ita scribens: ὧδε μὲν ἔχει φύσεως ἡ ἀρτηρία τοῦ πνεύμονος, ἡ ἐκ τῶν βρογχίων συγκειμένη. καλεῖν γὰρ οὕτω τοῖς ἰατροῖς τοὺς χόνδρους αὐτοῦ, ὥσπερ γε καὶ ὅλην μὲν βρόγχον, καὶ κεφαλὴν τὸ ἄνω πέρας αὐτοῦ, ὅπερ δὴ καὶ λάρυγξ ὄνομα. id est: Hæc quidem est natura arteriæ pulmonis, quæ ex bronchiis consistit. Vocare enim ita medici eius cartilagines consueuerũt, quemadmodum & ipsam totam bronchum. Superiorẽ autem eius extremitatem caput, quæ vtique etiam guttur nominatur. Et rursus libro octauo: πρῶτον καὶ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, ᾧ λάρυγξ ὄνομα, τὸ ἄνω πέρας

ἐστὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας. quod est: Primum & principalissimum vocis instrumentum, cui guttur nomen est, superior asperæ arteriæ finis existit. Idem etiam testatur libro sexto, de tuenda valetudine, iis verbis: τὴν δὲ εἰς τὸ στόμα φορὰν τῶν περιττωμάτων ὑποδέχεται στόμαχός τε, καὶ ἡ τραχεῖα ἀρτηρία, καλοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ βρόγχον, ἧς τὸ συνάπτον τῷ στόματι πέρας ὑψηλὸν, ὀνομάζεται δὲ λάρυγξ, ὄργανον φωνῆς ὑπάρχον. hoc est: Excrementorum in os decursum tum gula excipit, tum aspera arteria; appellant hanc Græci & Bronchum, aut etiam summa eius pars quæ ori coniungitur. guttur autem nominatur, vocis instrumentum existens. Proinde cum λάρυγξ nihil aliud sit nisi asperæ arteriæ caput, consultum erit vt passim hæc dictio in Græcis autoribus obuians pro gutture interpretetur. Pharynga vero seu fauces esse sedem gulæ & gutturi præiacentem omnium maxime testantur ea quæ Galenus in commentatione aphorismi trigesimo quarto, tomi quarti aphorismorum scribit, sic dicens: ἀλλ' ἥγε πνὶξ ἐπὶ στενοχωρίᾳ μὲν γίγνεται πάντως. ἡ στενοχωρία δὲ ἤτοι πεπληρωμένης τῆς μεταξὺ τοῦ θώρακός τε καὶ πνεύμονος χώρας, ἢ τῶν σηράγγων τοῦ πνεύμονος, ἢ τινὸς φλεγμονῆς περὶ τὸ σπλάγχνον ὅλον οὔσης, ἢ κατὰ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ἢ τὴν οἷον κεφαλὴν αὐτῆς, ἣν ὀνομάζουσι λάρυγγα. καί ποτε κατὰ τὴν προκειμένην εὐρυχωρίαν ταύτης ἧ, τοὔνομα φάρυγξ ἐστὶ, πνίγεσθαι πέφυκεν. οὕτως οὖν καὶ Ὅμηρος ἔφη, φάρυγγος δ' ἐξέσσυτο οἶνος ψωμοί τ' ἀνδρόμεοι. τὴν προκειμένην εὐρυχωρίαν στομάχου καὶ λάρυγγος ὀνομάζων φάρυγγα. id est: Strangulatio oĩno ex angustia fit. Angustia autẽ vel repleta intermedia regione quæ inter pectus & pulmonẽ est, aut pulmonis cauernis, vel aliqua inflammatione totum viscus occupante, vel asperam arteriam, vel eam partẽ quæ est veluti caput eius, quã nominant guttur. Quæ etiã inflammatio in præiacenti spatio, quod fauces appellant, aliquando facta strangulare solet. Nam & Ho-

C merus ita nominauit, inquiens: Per fauces autem vinum erumpebat, fruſtaq; humana. Spatium illud laxius quod gulam & guttur præiacet, fauces nominans. Ex quibus Galeni verbis liquido conſtat quid Græci vtroque vocabulo, & laryngis & pharyngis intellexerint, præſertim autem quid Homer. Odyſſeæ primo Cyclopis temulentiam depingens, pharyngos voce ſignificare voluerit, nempe ſpatium id quod ante gulam & guttur eſt. Quod ſi itaque, vt Alexander ſomniat, Homerus per pharynga aſperam arteriam intellexiſſet, certe iuxta Homerum potus per tracheā arteriam primum ad pulmonem deflueret, niſi enim illuc primum migraret, per illam euomi non poſſet. Atq; adeo in ea ſententia eſſe Homerus, in qua Plato olim fuit deprehēderetur, potum nimirum ad pulmonem primum & minime ventriculum ipſum delabi, quod certe de tanto vate, quem haud temere oceanum eru-
D ditionis appellant, ſuſpicari alieniſſimum ſit, quandoquidem tale quid ne per ſomnium quidem cogitauerit. Quare pharynx aliud à trachea arteria erit, nempe ſpatium illud, vt diximus, quod gulam & guttur præiacet. Id quod præter iam dicta teſtātur etiam ea quæ libro. iiii. de affectis locis cap. vi. Galenus ſcribit, dicens: φάρυγγα ὀνομάζω τὴν ἔνδον τοῦ στόματος χώραν, εἰς ἣν ἀνήκει τότε τοῦ στομάχου καὶ τὸ τοῦ λάρυγγος πέρας. quod eſt: Fauces voco internum oris locum, vbi ſimul conueniunt, & gulæ & gutturis partes extremæ. Et libro tertio præſagiorum aphoriſmum. xviii. explicans, vbi in hunc modum ſcribit: ὅτι φάρυγγα τὴν προκειμένην χώραν στομάχου τε καὶ λάρυγγος ὀνομάζει δῆλον ἐστί. hoc eſt: Vt fauces præiacentem gulæ & gutturi locum appellet, perſpicuū eſt. Ex quibus omnibus clarum eſt pharynga ſeu fauces locum eſſe ad quem tam ſummum aſperæ arteriæ, quàm gulæ pertingit, adeo vt errare Alexandrum, qui hunc à trachea arteria non diſtare

putauit,

putauit, omnium euidentissimum sit. Atqui non latet, A
Galenum inter initia libri octaui de vsu partium corporis humani scribere, tracheam arteriam pharynga æquiuoce illi quæ est ante larynga seu guttur nominari. Verba eius hæc: πρῶτον καὶ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, ᾧ λάρυγξ ὄνομα, τὸ ἄνω πέρας ἐςὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἣν δὴ καὶ φάρυγγα καλοῦσιν, ὁμωνύμως τῇ πρὸ τοῦ λάρυγγος. hoc est: Primum & principalissimum vocis instrumentum, cui guttur nomen est, finis superior asperæ arteriæ existit, quam vtique pharynga nominant æquiuoce cū ea pharynge quæ gutturi incubat. Quibus verbis certe latenter indicat quorūdā errorem, qui abusi vocabulorum proprietate tracheam arteriā æquiuoce faucium, quæ ante guttur sunt, nomine appellauerunt. Sed nos hic illos nihil moramur, qui de genuino ac vsitato pharyngos significato loquimur. Quapropter si proprie dicere curauerimus, quemadmodum in membrorum dissectionibus maxime cōuenit, B
semper in Græcis autoribus pharynga per dictionem latinam fauces interpretemur. Nec nos offendat Plinius, qui libro vndecimo, summum gulæ fauces vocari dicit, nam in plerisque, præsertim in anatomicis, vocabulorum etiam proprietatem neglexit. Eadē ratione & laryngos vocabulum per guttur reddimus, non animaduertentes quomodo alii vsi sint, ita enim proprie iam dictis vtimur vocabulis. Tolerabilior certe Alexandri fuisset sententia si tracheam arteriam larynga vocari dixisset, ita enim partis vocabulum toti accōmodasset, larynx enim suprema arteriæ pars est.

Magno & impudenti errore Alexandrum Benedictum bronchum cum larynge confundere. Cap. XV.

ALexander lib. iii. cap. xviii. suæ anatomes brōchum iis describit verbis: Bronchus, inquit, in suprema parte situs est, pelliculare mēbrū, musculosum. cartilaginosumq; vt argutius sit, in quod

&

C percussus spiritus, sonus aut vox ipsa perfectius elidatur. Quæ sanè descriptio broncho minime conuenit, id enim membrum pelliculare, musculosum, neruosum, cartilaginosumq́; præcipuum vocis de quo ipse loquitur, instrumētum, non bronchus à Græcis, sed bronchi caput seu larynx nominatur, quemadmodum capite præcedenti diximus: adeoq́; errare Alexandrum euidentissimū est, cum bronchus nihil aliud sit quàm aspera alio nomine vocata arteria, id quod testatur Galenus ab initio libri septimi de anatomica administratione ita scribens: ἕτερον δὲ γένος ἀρτηριῶν, ἃς ὀνομάζουσι τραχείας, ἐν τραχήλῳ μὲν μία μεγίστη, καθ᾽ ὅλον δὲ τὸν πνεύμονα ταύτης ἀπονεμήσεις πολλαί. τῷ δ᾽ ἄνω πέρατι τῆς εἰρημένης ἐν τραχήλῳ μεγάλης ἀρτηρίας οἷον κεφαλή τις ἐπίκειται μόριον ὁ προσαγορευόμενος λάρυγξ. ὀνομάζεται δὲ καὶ τοῦτο πρὸς τῶν νεωτερικῶν ἀνατομικῶν βρόγχου κεφαλή, διότι
D καὶ αὐτὴν τὴν τραχεῖαν οὐ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ βρόγχον καλοῦσι. id est: Alterum genus arteriarum est quas nominant asperas. In ceruice quidem vna maxima, quæ frequenti ramorum serie pulmones adit. Superiori dictæ in collo grandis arteriæ extremo veluti caput quoddam incumbit particula guttur appellata. Dicitur autem hæc etiam à recētioribus anatomicis bronchi caput, eo quod & ipsam totam asperam arteriam non ita solum, sed bronchum quoque nuncupāt. Idē docet ab initio septimi libri de vsu part. corp. humani, vbi ita scribit: διὰ τί δὲ τρίτον αὐτοῖς ἀγγεῖον ἡ φύσις ἔζευξε τὸ ἀπὸ τῆς φάρυγγος ὁρμώμενον, ὃ τινὲς μὲν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ἔνιοι δὲ βρόγχον ὀνομάζουσι, νῦν εἰρήσεται. hoc est: Cur autē eis natura cōiunxit tertiū à faucibus prodiēs vas, quod quidā asperā arteriam, quidam autem bronchum nominant, nūc dicetur. Et rursus eodem libro: Nominatur autem sicut & ante diximus, non hoc nomine solum, sed etiam bronchi caput, quoniam & ipsam arteriam asperam bronchum appellant. Idem do

tent loca quæ capite præcedenti ex ſeptimo de vſu partium corporis humani, & ſexto de tuenda valetudine libris citata ſunt, quæ repetere impræſentiarum ſuperuacaneũ eſſe duxi. Ex his omnibus ſole clarius fit bronchon Græcis nihil aliud eſſe quàm id corporis membrũ quod alio nomine aſperam arteriam nominant, & nequaquã larynga ſeu guttur dictum, quẽadmodum Alexander Benedictus putat. Proinde cũ Alexãdro brõchus à gutture nihil diſtet, nõ aliud iis verbis, brõchus in gutturis ſuprema pte ſitus eſt, videtur dicere, quod guttur in ſuprema parte gutturis ſitũ eſt, aut larynx in laryngis ſuprema parte ſita eſt, quo certe nihil ridiculoſius dici poſſet. Q đ vero larynx ſiue guttur præcipuum vocis ſit inſtrumẽtum, multis Galenus libro. vii. de vſu partium corporis humani oſtẽdit, præſertim cum ſic ſcribit: ὅτι δ᾽ ὁ χόνδρος οὗτος ἐστὶ τὸ πρῶτον τῆς φωνῆς ὄργανον, ὁ λάρυγξ δείκνυσθαι μάλιστα. καλεῖται δ᾽ οὕτω τὸ συνάπτον τῷ φάρυγγι τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν μόριον. ὃ δὴ καὶ προπετὲς φαίνεται κατὰ τὸν τράχηλον, καὶ ψαυόντων σκληρόν ἐστι, καὶ ἀνατρέχει καταπινόντων. οὗτος οὖν ὅτι μὲν αὐτὸ τὸ πρῶτόν τε καὶ κυριώτατόν ἐστι τῆς φωνῆς ὄργανον, ἐν τοῖς περὶ τῆς γενέσεως αὐτῆς δέδεικται γράμμασιν. id eſt: Quod autem cartilago hæc primum vocis inſtrumentum eſt, vel guttur tibi maxime oſtendat. Vocatur vero ita particula ea quæ faucibus aſperam arteriam coniungit. Hæc vtique prominens apparet in collo, tangentibusq; dura ſentitur, & deglutientibus recurrit. Hanc igitur ipſam primum & maxime præcipuum vocis eſſe inſtrumentum, in libro de generatione vocis demonſtratum eſt. Sunt autem laryngi & aliæ quædam particulæ ad edẽdam vocem neceſſariæ, quemadmodum loco iam citato Galenus oſtendit, & libro primo de affectis locis vbi partes illas quoque enumerat, ita dicens: τῆς φωνῆς αὐτῆς ἴδια μόρια ταῦτ᾽

C ἐστὶ συνελόντι μὲν εἰπεῖν, ὁ σύμπας λάρυγξ. κατὰ μέρος δ' ἑρμηνευόντων, οἵ τε τρεῖς αὐτοῦ χόνδροι, καὶ οἱ κινοῦντες αὐτοὺς μύες τρεῖς, ἅμα τοῖς ἀπ' ἐγκεφάλου νεύροις. ἔτι τε πρὸς τούτοις ἡ ἔνδον τοῦ λάρυγγος ἐπιγλωττὶς, ἥπερ ἐστὶ τὸ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, αὕτη γὰρ ὑπὸ τῶν μυῶν ἀνοιγομένη τε καὶ συναγομένη μετρίως ἐργάζεται τὰς φωνάς. quod est: Propriæ vocis ipsius partes, summatim quidem loquendo, totum guttur. Si vero particulam explicare volueris, sunt tres cartilagines, & totidem has mouentes musculi; quibus accedunt nerui à cerebro demissi. Et præterea in gutture ligula, hæc maxime proprium vocis instrumentum est: etenim cum moderate & aperitur & committitur, vocem efficit. De qua ligula sequenti capite multa. Et discāt hinc iterum studiosi, quàm necessarium sit in omni disciplina propria rerum nosse vocabula.

D **Perperam Alexandrum Benedictum ligulæ, quam epiglottida Græci vocant, musculos tribuere, qui proprie loquendo laryngi gutturi ue potius tribuenda erant. Cap. XVI.**

NE aliquem vocabuli moretur ignorantia, sciendum ἐπιγλωττίδα seu ligulam nihil aliud esse q̃ id membrum quod in regione interna gutturis situm est linguæ fistulæ persimile, non solum ad edendam recte vocem, sed etiam spiritus comprehensionem, & ne inter epulandum cibus & potus in alienum delabatur tramitem necessarium. Id quod testatur Galenus lib. vii. de vsu part. corp. hu. ita scribens: In regione laryngis gutturis'ue interna, per quam intro & foras spiritus fertur, locatum est quoddam corpus, neq; substantia, neque figura simile alicui alii eorum, quæ in toto animali. Assimilatur quidem linguæ alicuius fistulæ, maxime si infernam & supernam eius partem spectaueris. Vt autem vocem edat animal, indiget omnino etiam ea spiritus latione quæ ab infernis repēte simul erumpit. Indiget autem nihilominus

quàm hac, etiam strictiori qui est secũdum guttur transitu. At nõ simpliciter strictiori, sed qui paulatim quidem ex amplo ad strictũ adducatur, paulatim rursus ex stricto amplificetur. Quod exacte efficit corpus, qđ hoc sermone exprimimus ac enarramus, ἐπιγλωττίδα, hoc est, linguam gutturis nomino. Non solum autem ad edendam vocem necessarium est gutturi corpus hoc epiglottidis, sed etiam ad comprehẽsionem spiritus. Et paulo post: τὴν ἐπιγλωττίδα προμηθῶς ἡ φύσις οἷον ἐπίθεμά τι προσέθηκε τοῦ κατὰ τὸν λάρυγγα στόματος, ἑστηκυῖαν μὲν ὀρθὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἅπαντι χρόνῳ, καθ' ὃν ἀναπνεῖ τὰ ζῶα, καταπίπτουσαν δ' αὖθι τὸν λάρυγγα καταπινόντων ὁτιοῦν. quod est: Epiglottida non sine prouidentia natura velut operculum quoddam ori gutturis praeposuit, stantem quidem rectam toto priori tempore quo animalia respirant, cadentem vero supra guttur quodcunque deglutiẽtibus. Id quod confirmant etiã ea quae de epiglottide scribit autor introductorii, ita dicens: ὁ μὲν βρόγχος προκείμενος ἐν τῷ καταπίνεσθαι τὴν τροφὴν προσαναστρέχων ἐπιπωματίζεται ἀκριβῶς τῇ ἐπιγλωττίδι, ἥτις πέφυκεν ἐκ τῆς ῥίζης τῆς γλώττης. ἡ δὲ ἐπιγλωττὶς οὐ μόνον τὸ στόμα ἐπιπωματίζει, ἀλλὰ καὶ τὴν τροφὴν, τὴν ἀπὸ τῆς γλώττης οἷον ἀπὸ πτύου ἀνακεκαθαρμένην, διαπορθμεύει ὥσπερ γέφυρα αὖθι τὸν στόμαχον, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ βρόγχου ἀποθεῖσα αὐτήν. id est: Trachea arteria adiacens dum cibus deuoratur recurrens epiglottide, quae ex radice linguae producta est, operitur. Haec autem nõ solum os aperit, sed & cibum à lingua velut ventilabro purgatum, ori ipsius arteriae superimposita pontis modo ad gulam transmittit. In hunc vsum à natura esse creatam epiglottida, testantur etiam ea quae scribit Alexãder lib. iii. cap. xviii. suae anatomes ita inquiens: Gutturi epiglottis sub ipsis faucibus quoddam operculum linguae postremae annexum accommodauit, nequid cibi potus'ue in alienum delabatur iter, quoniam spi-

C randi meatus intercluduntur. Huic itaq; mebro aliquot musculos tribuit lib. v. cap. suae anatomes, du sic scribit: In epiglottide, gutture ac gula triginta duo sunt musculi. Quibus verbis etsi non manifestet quot epiglottidi, quot gutturi, quotq; gulae tribuat musculos, tamen cum per guttur, vt supra diximus, asperam arteriam & eius superiorem partem, larynga dictam, intelligat, ipsius quidem arteriae erunt musculi quatuor, laryngis vero viginti: totidem enim huic membro Galenus lib. vii. de vsu part. corp. hu. assignat his verbis: Mouetur autem guttur à musculis secundum suam quidem propriam cōpositionem duodecim, secundum cōionem vero quae ei est cum adiacentibus ab aliis octo. Et paulo post: Propter hoc ipsum autē & communes trium cartilaginum musculi facti sunt decem numero, primo quidem duo dicti, qui anteriores partes copulant, & claudunt magnam gutturis cartilaginem. Qui vero cōsequenter duo sunt, eas quae per
D profundum. Aliorum vero sex, quatuor quidē aperiunt arytenoeide cartilaginem, reliqui vero duo claudunt. Quibus adiutores duo musculi transuersi pluribus animalibus sibi inuicem inniti, basin stringunt tertiae cartilaginis. Hi igitur omnes musculi in gutture continentur, nulli adiacentium instrumentorum copulati. Alii vero octo musculi colligantes ipsum corporibus quae sunt in circuitu, alterius motus sunt duces, per quem totus spiritalis meatus amplificatur & contrahitur. Cum itaque viginti sint gutturis seu laryngis ex Galeni sententia muusculi, & quatuor arteriae, tunc simul iuncti erūt vigintiquatuor: octo ergo supererūt epiglottidi tribuēdi, nullos enim habere gulam antea mōstrauimus. Nemo autem vnquàm ex probatis scriptoribus totidem epiglottidi musculos assignauit. Si qui enim huic musculos tribuunt, duos tantum tribuunt, quamuis non admodum probe: proprie enim

loquendo hi musculi ad larynga guttur'ue tanquam ad totum, & minime ad epiglottida, quæ gutturis tantum pars est, referendi sunt. Testis est Galenus, qui libro iam paulo ante citato illos laryngi, & nō epiglottidi assignat, vocatq; illos musculos claudentes guttur seu larynga, de quibus inter cætera sic scribit: Mirabile esse putabit aliquis si mentem ei attenderit, & cogitauerit quanta est magnitudo & multitudo musculorum thoracem comprimentium & constringentium, quibus omnibus resistūt duo parui musculi, qui claudentes laryngem, apprehendunt cum eis ipsam quoque glottidem. Ex quibus vtique verbis dilucidum fit duos iam dictos musculos, nō rectè epiglottidi, quam apprehendunt tantum cum claudunt guttur, sed laryngi tribui: ita vt toto cœlo erret Alexander, qui huic plures etiam quàm duos tribuat musculos. Secutus est autem in hoc Razem qui lib.i.cap.iii. eandem quoq; fouet sententiam, dum ita scribit: Musculi qui gulam & epiglottum mouent sunt triginta duo. Atqui consultius erit vt nullos planè musculos ligulæ tribuamus, cum nullos habeat præter illos, qui dum guttur claudunt, simul etiam cum eis apprehendunt illam; ita vt merito hoc nomine ad guttur tanquam ad totum referendi sint. Neque obstat quod Auicenna Fen.i.Can.i.doct.v.Sum.ii.cap.xi.epiglotti musculos tribuat; is enim per epiglottim non ligulam, seu, vt Plinius nominat, minorem linguam, sed larynga siue guttur intelligit, adeoq; partem pro toto describit, id quod aperte eiusdem testatur descriptio, quæ sic habet: Epiglottis est membrum cartilaginosum, creatum vt sit vocis instrumentum, quod ex tribus compositum est cartilaginibus. His enim verbis planè larynga depingit, vt videre licet apud Galenum libro.vii.de vsu partium corporis humani, vbi sic scribit: Constat autem larynx ex tribus magnis

Auicenna per epiglottim laryngā intelligit.

C cartilaginibus, quarum maxima est anterior, quam & tangimus, foris quidem conuexa, intus autem concaua, scuto maxime similis. Secũda vero cartilago quanto minor est prima, tanto maior est quàm tertia, internis quidem partibus locata est, qua stomachus subsidet. Tertia cartilago in angustum valde transitum desinit, quemadmodum prolixius ibi Galenus disserit. Quare euidentissimum est Auicennam vel huius interpretem per epiglottim non ligulam, sed guttur intellexisse. In quem etiam errorem multi hodie recentiorũ lapsi sunt, qui abutentes vocabulo, per epiglottim passim larynga siue guttur accipiunt. Qui certe merito reprehendendi sunt, quòd proprietate vocabulorum neglecta, perspicue de rebus loqui non valeant, atque adeo fit vt ambiguitate vocum multis errandi occasionem præbeant. Discãt igitur moneo veritatis studiosi propria rebus suis adhibere vocabula, ita enim citra difficultaté quod expetunt addiscẽt, eademq; facilitate reliquos post docebunt.

Vocabulorũ proprietas nõ negligenda.

D

Cerebrum naturam aduersus cordis calorem non esse molitam, veluti Alexander Benedictus, Aristotelem in hoc secutus, putat. Cap. XVII.

ALexandri sentẽtia habetur lib. iiij. cap. ii. suæ anatomes, vbi inter cætera de cerebro sic scribit: Cerebrũ omnium frigidissimum est pro cordis temperamento, solet enim natura semper moliri contra cuiusuis exuberantiam auxilium per coniunctionem rei aduersæ, vt excelsum alterum altero compescat. In vniuerso enim corpore frigiditas ad tẽperandum naturalem calorem à natura data est, quod tactu percipitur & ratione intelligitur, sanguinis enim nihil habet. Quibus sanè verbis aliud non innuit, nisi quòd cerebrum gratia caloris qui circa cor est, à natura factum opinetur: secutus in hoc Aristotelis erroneam sententiam quam prodit lib. ii. de par. animal.

Aristotelis erronea sentẽtia.

cap. vii. sic scribens: ὁ μὲν γὰρ ἐγκέφαλος ψυχρότατον τῶν A
ἐν τῷ σώματι μορίων. ἀεὶ γὰρ ἡ φύσις μηχανᾶται πρὸς ἑκάστου
ὑπερβολὴν βοήθειαν τὴν τοῦ ἐναντίου παρεδρείαν, ἵνα ἀνι-
σάζῃ τὴν θατέρου ὑπερβολὴν θατέρου. διὰ ταύτην τὴν αἰ-
τίαν πρὸς τὸν τῆς καρδίας τόπον καὶ τὴν ἐν αὐτῆς θερμότητα
μεμηχάνηται τὸν ἐγκέφαλον ἡ φύσις. τούτου χάριν ὑπάρχει τοῦ-
το τὸ μόριον τοῖς ζώοις, τὴν φύσιν ἔχον κοινὴν ὕδατος καὶ
γῆς. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔναιμα ἔχει πάντα ἐγκέφαλον, τῶν δὲ
ἄλλων οὐδὲν ὡς εἰπεῖν, πλὴν ὅτι κατὰ τὸ ἀνάλογον, οἷον ὁ πο-
λύπους; ὀλιγόθερμα γὰρ πάντα διὰ τὴν ἀναιμίαν. ὁ μὲν οὖν
ἐγκέφαλος εὔκρατον ποιεῖ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θερμότητα καὶ
ζέσιν. hoc est: Cerebrum omnium partiũ corporis fri-
gidissimum est, solet enim natura semper emoliri con
tra cuiusuis exuperantiam auxilium per coniunctio-
nem rei aduersæ, vt excessum alterius altero compen
set, & moderetur. Idcirco aduersus cordis sedẽ & ca-
lorem, cerebrũ natura molita est. Et ea de causa pars
ista animalibus iuncta est, naturam obtinens aquæ &
terræ communem. Atque ob eam rem cerebrum om B
nia sanguine prædita habent, ex cæteris nullum ferè
nisi per proportionem, vt polypus, parum enim calo
ris obtinet omne id genus propter sanguinis priua-
tionem. Cerebrum igitur calorem feruoremq; cordis
moderatur, & temperiem affert. Erroneã autem esse
vtriusque sententiã vel situs maxime cerebri satis de-
monstrat: cum enim locus alterans parti alterãti pro-
ximus sit oportet, fieri nõ potest vt ex tanto interual-
lo, præsertim densis ac tutis duorum ossium sepimen
tis interpositis, frigiditatem suã cerebrum ad cor per-
fundat. Id quod fusius docet Galenus lib. viii. de vsu
partium corporis humani in eum modum scribens:
τὸ οἴεσθαι τῆς αὐτῆς τὴν καρδίαν θερμασίας ἕνεκα γεγονέναι τὸν
ἐγκέφαλον, ἀναψύχοντά τε αὐτὴν, καὶ εἰς μετριότητα κράσεως
ἄγοντα, παντοίως ἄτοπον. οὔτε γὰρ ἂν οὕτω πόῤῥω τῆς καρ-
δίας ἡ φύσις ἔταξεν αὐτὸν, ἀλλ' ἤτοι πάντη περιέβαλεν ἂν

C ὥσπερ καὶ τὸν πνεύμονα, ἢ ἐν θώρακί γε πάντως κατέθετο. ὅτι ἂν τῶν αἰσθήσεων ἁπασῶν τὰς ἀρχὰς εἰς αὐτὸν ἀνήρτησεν. ἀλλ' εἰ καὶ τοσοῦτον παρεῖδεν, ὡς καὶ πόῤῥω τάξαι, καὶ τὰς αἰσθήσεις συνάψαι μηδὲν δέον, ἀλλ' οὔτι γε διττοῖς ἂν περιβόλοις οὕτως ἀσφαλέσι καὶ πυκνοῖς διετείχισε, τῷ μὲν τὸ κρανίον ὅλον, τῇ δὲ τὸν θώρακα περιθεῖσα. ἢ εἰ καὶ ταῦτα παρεῖδε, τὸν γοῦν τράχηλον οὐκ ἂν εἰς τὸ μέσον ἀμφοῖν φέρουσα κατέθετο, καὶ ταῦτα ἐν τοῖς θερμοτάτοις ζώοις, καὶ τοῖς καρχαρόδουσιν ὀνομαζομένοις ἱκανῶς μακρόν. ἐν δὲ δὴ τοῖς πτηνοῖς ἔτι καὶ μᾶλλον. ὥστ' ἴσον ἀφεστάναι τῆς καρδίας τοῖς ποσὶ τὸν ἐγκέφαλον. ὅμοιον γὰρ τοῦτό γε τὸ δόγμα τῷ φάσκειν ἕνεκά γε τῆς καρδίας τὰς πτέρνας γεγονέναι. καὶ μήτοι δοκεῖν με τοῦ γελοίου χάριν οὕτως εἰπεῖν, ἀλλ' ἂν ἀκριβῶς σκοποίης θᾶττον ἐκ τῶν πτερνῶν εἰς τὴν καρδίαν ἀφίξεταί τις ψύξις, ἢ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου. εἰ γὰρ καὶ ποῤῥωτέρω τετάχθαι δοκοῦσιν ἐπί γε ἀνθρώποις, ἀλλ' οὐ γὰρ δὴ ἐν ἅπασί γε τοῖς ζώοις, ἀλλ' οὔτι προηγεῖσθον διττοῖς ὀστῶν περιβόλοις, οἷον ἀσφαλέσι τείχεσιν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς κάτω μέρεσιν μόνοις, οὐκ ἔστιν ὀστέϊνος ὁ θώραξ, ἀλλ' ὑμενῶδές τε

Legendū τοῖς πόδας καὶ.

D καὶ μυῶδες σῶμα, τὸ διάφραγμα καλούμενον, ἐνταυθοῖ τέτακται, διαπέμπειν ἑτοιμότατον ψύξιν. οὐ μὴν οὐδ' ἧττον τὴν ψυχρὰς εὕροις ἂν τὰς πτέρνας τοῦ ἐγκεφάλου. τοῦτο γὰρ εἰ καὶ μηδέν, ἀλλὰ τό γε διηνεκὲς τῆς κινήσεως ἱκανὸν ἐκθερμαίνειν, ἵνα παραλείπω τὸ πλῆθος τε καὶ μέγεθος τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν, ὧν οὐδέν ἐστι θερμότερον ἐν ζώου σώματι μόριον. ἀλλὰ καὶ τὸ σκέπεσθαι διττοῖς μήνιγξι, καὶ μετὰ ταῦτα σκληροτάτῳ τε ἅμα καὶ πυκνοτάτῳ καὶ παχυτάτῳ ὀστῷ, τοιοῦτον γὰρ τὸ κατὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ, δι' οὗ πάντως ἡ ὡδὶ τὴν καρδίαν ὁδὸς τῆς ψύξεως. οὐ γὰρ δὴ διά γε τῆς κορυφῆς, καὶ ταῦτα τήν γε ἐν αὐτῷ θερμασίαν ἐξ ἀνάγκης ἐπαυξήσει, καὶ τῆς κατεψυγμένης ψυχρότητος, τὴν ὡδὶ τὴν καρδίαν ὁδὸν ἀμήχανόν τε καὶ παντελῶς ἄπορον ἐργάζεται. i. Opinari gratia caloris qui in corde est factũ esse cerebrũ, vt scilicet id refrigeret & ad moderatam temperiem ducat, omnino est absurdum. Nequaquam enim natura ipsum tam longe à corde locasset, verum aut id vndiquaque cor

di circumposuisset, perinde atque pulmonem, aut in A thorace omnino posuisset: neque etiam sensuum omnium principia idipsum cerebrii locasset. Sed tametsi neglexisset vt illud procul à corde locaret, & contra quàm decuit sensus ei affixisset, non tamen demum binis septis ita munitis & densis ea fulcisset, huic quidem cranium totum, illi autem thoracem circumponens. Si vero & hæc contempsisset, collum tamen nequaquam in medio amborum posuisset. Adde quod hæc in calidissimis animalibus & asperos dentes habentibus satis parua sint. In volatilibus autem adhuc negligentius se gessit, vt quibus æqualiter distent à corde pedes & cerebrum. Simile enim est hoc placitum, ac si diceretur, gratia cordis factos esse calcaneos. Neque putet quis me gratia derisionis ita dicere, nam si diligenter intenderit, citius à calcaneis ad cor aliqua perueniet refrigeratio, quàm à cerebro. Licet enim longius locari videantur in hominibus, non tamen in omnibus animalibus, sed neque duobus ossium septis velut tutis muris prohiberentur. In solis B namque infernis partibus non est ossosus thorax, sed membranosum ac musculosum corpus, septum transuersum vocatum, ibi locatum est, ad frigiditatem immittendam promptissimum. At vero neque minus frigidos inuenies vtique calcaneos quàm cerebrum: hoc enim etsi nihil est, continuus tamen motus sufficiens est excalfacere: vt interim omittam multitudinem & magnitudinem venarum & arteriarum quæ in eo sunt, quibus nulla est calidior in corpore animalis particula. Sed & quia cooperitur duabus membranis, ac præter hæc osse durissimo, densissimo, crassissimo, tale enim est id quod in basi eius iacet, per quod omnino refrigerationis ad cor via ablata est, non enim vtique per cacumen: & hæc caliditatem quæ in eo est, necessario au-

C gebunt,& viā frigiditatis ad cor impoſſibilem,& quæ inueniri haud queat,operabūtur. Ex quibus ſanè verbis ſatis liquet,ob remotam à corde poſitionē,itemq; ob alia quæ obſtant,fieri non poſſe vt cerebrum cordis caliditatem moderetur. Et quid attinet cor à cerebro refrigerari,cum id abunde poſſit reſpiratio, quæ quidem frigidum aerem inſpirat, feruentesq; fumos halitus'ue expirat? Mirum autem eſt Ariſtotelē Hippocratice & vere de reſpiratione alibi ſentiētem, hoc loci quod aliàs recte dixit, oblitum eſſe. Sed diceret forte quiſpiā aerem cerebro multo eſſe calidiorem, proinde cum parcius quàm conuenit cor ab eo refrigeretur,auxilio egere,quod à cerebro, vtpote frigidiori præſtetur. Huic cum Galeno reſpondemus, ita loqui aut ſentire nullos niſi qui excedentia veritatem loquuntur,aut ea quæ apparent ignorant. Cerebrum enim nunquam non aere calidius multo eſſe inuenitur,ſi fractum alicuius caput manu contrectemus. Et
D qui fieri poſſet vt aer cerebro calidior eſſet,cum inciſis cranio aut huius membranis citiſſime feſtinemus ſummeq; cauemus ne perfrigeretur ab ambiente aere cerebrum? Quòd ſi itaque aer cerebro calidior eſſet, nequaquam ab eo refrigeraretur,cuius tamen contrarium,æſtate etiam ipſa, vbi omniū maxime calet aer, experimur. Porrò cū omni calido ad ſublime ſit impetus,cor cerebrum,quod ſibi ſuperpoſitum eſt, magis calefaciet,quàm cerebrum cor. Quid multa? mōſtro ſiquidem ſimile erit,ſi cerebrum longiſſima ſanè & calidiſſima, perq; multos in medio obices, infrigidare poteſt,proxima autem & minus calida, ſibiq; congenita ac applicata,veluti eſt membrana tenuis,ſimiliter afficere haud poteſt. Calidam autem eſſe tenuē membranam, vt quæ plurimas in ſe ipſa venas & arterias habeat,& quæ ſemper tota pulſet,id quod nequaquā abſque feruente caliditate efficitur, nemo ſanæ mētis

negare poteſt. Quare & Ariſtotelem, huiusq; æmulum Alexandrũ Benedictum, errare neceſſe eſt, quemadmodum fuſius loco prænominato Galenus oſtendit: cerebrumq; nulla alia ratione factum à natura exiſtit, niſi vt neruorum principium, & vniuerſorum ſenſus inſtrumentorum, motusq; voluntarii dux eſſet. A

PERORATIO.

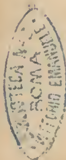
Hæc habui ſtudioſe lector, quæ impræſentiarũ de paradoxis medicinæ diſſererem, nulla ſiquidem gloriæ cupiditate ductus, nec vllis liuoris ſtimulis agitatus, ſed tãtum veritatis amore huc pertractus. Quid enim gloriæ ex aliorum ſugillatione ſperarem, vnde plus odii ac inuidiæ quàm laudis venari licet? Fieri enim non poteſt quin obſequium amicos, vt ille ait, veritas autem odium pariat. Neque eſt quod ſpe lucri in eum ſcribendi campum me diuertiſſe quiſpiã temere ſuſpicetur, quando probe expertus ſim quantam inde annis aliquot & rerum & fortunarum iacturam fecerim. Dum enim omnes alii amplificandæ rei familiaris ac dignitatis ratione habita, vt ſummis honoribus afficiantur, & quàm ditiſſimi euadant ſtudent, huncq; ſolum ſibi rerum agendarũ ſcopum proponũt, vnus ego in Germania ferè indagandæ veritati, poſthabitis omnibus, operam nauãs, præter multorum odia, ac inopiam ipſam nihil expecto. Neque interim tamẽ in hoc campo pugnare pigebit, modo aliqua inde ad ſtudioſos commoditas perueniat. Proinde mordeãt, ſugillent, vulnerent, dilacerent etiam, nunquam tamẽ dum viuam in acie pro veritate ſtare detrectabo. Vltima denique experiri potitus quàm ſigna turpiter deſerere mecum conſtitui. Quare laborem hunc noſtrũ boni conſulas, & ſi nõ per omnia tibi ſatisfactum fuerit, conatum ſaltem quæſo, quando in magnis & voluiſſe ſat ſit, donec meliora obtingãt, probato. Spero B

C enim futuros posthac multos, qui & eruditione & dicendi facultate nos longe superabunt. Hi itaque ea quæ à nobis omissa, aut non pro dignitate tractata sunt, in lucem proferent, maioriq; dicendi copia illustrabunt. Cuius rei euidentissimum nobis exemplum nuper præbuere viri eruditissimi, Petrus Franciscus Paulus, & Leonardus Gracchinus, quorum opuscula Arabes atque barbaros medicos suis depingentia coloribus, dum paradoxa hæc nostra absoluissemus, typographorum opera in lucem prodierunt: in quibus certe multa sunt, quæ his quæ hic docuimus, fidem facere possunt. Multa denique quæ nos prodere distulimus, iampridem tamẽ mussitauimus, veluti aquarum destillatarum existit commentum, quod sanè vt inutile ac præter omnem rationem excogitatum, multis iam annis neglexịmus, parum curantes quantum à multis nostræ tempestatis medicis probetur, admireturq;. Sunt & plura alia quæ viri iam nominati in studiosorum gratiam illic docuerunt, quæ ad exactam medendi rationem probe cognoscendam nõ parum momenti afferunt. Quapropter & erudita illa opuscula omnibus modis tibi commendata esse velim. Et faxint superi vt ex hac noua academia multi indies eiusmodi libelli prodeant. Tu vale, & conatum nostrum æqui boniq; facito.

Aquarum destillatarũ fraus.

D

E

Registrum.

A A B B A B C D E F G H I K L M N
O P Q R S T V X Y Z &

Omnes quaterniones.

Venetiis apud hæredes Petri Rauani & Socios. M D X L V I I.

